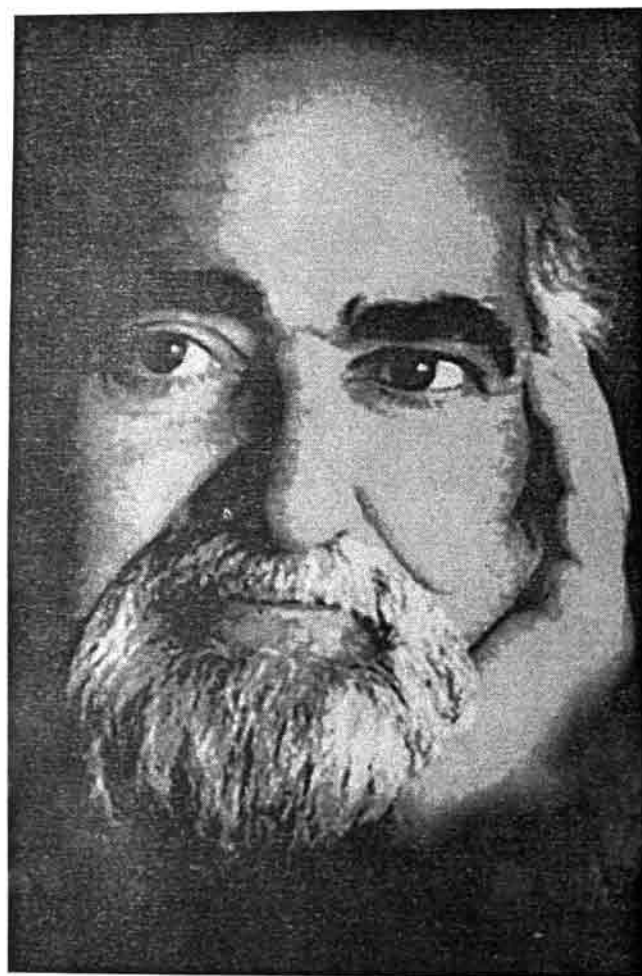

**XƏLİL RZA
ULUTÜRK**

**DÜNYAYA
PƏNCƏRƏ**

XƏLİL RZA ULUTÜRK

Axf-257289

DÜNYAYA PƏNCƏRƏ

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

"ÇINAR-ÇAP"

BAKİ – 2010

Tərtib edəni:

Firəngiz xanım Ulutürk,

*AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun fəxri doktoru,
Azərbaycan Neft Akademiyası İctimai elmlər kafedrasının baş müəllimi, akad.
Y.Məmmədliyəv, R.Rza, X.R.Ulutürk və Araz ali ədəbi mükafatları laureatı*

Redaktor:

Əlizadə Əsgərli

Ön sözün müəllifləri:

Əlizadə Əsgərli

filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru

Nizami Tağısoy,

filologiya elmləri doktoru, professor

Xəlil Rza Ulutürk

X49 **DÜNYAYA PƏNCƏRƏ**

«ÇİNAR-ÇAP», Bakı, 2010, 1152 səh.

Kitabda Xəlil Rza Ulutürkün dünya ədəbiyyatından etdiyi tərcümələri toplanmışdır. Toplu Xəlil Rzanın müxtəlif illərdə çap olunmuş "Babək", "Moabit dəftəri" "Qardaşlıq çələngi", "Dünyaya pəncərə", "Otuzuncu əsrə məktub" adlı tərcümə kitabları əsasında hazırlanmışdır. Bu, şairin "Turan çələngi" adlı tərcümə əsərindən sonra, latın qrafikası ilə hazırlanmış ikinci kitabıdır. Əsərlər tərcümə ədəbiyyatımız üçün faydalı mənbədir.

X 4702060200
122

© «ÇİNAR-ÇAP», 2010

XƏLİL RZA ULUTÜRKÜN TƏRCÜMƏLƏRİNDƏ MENTAL TƏFƏKKÜR

Xəlil Rza Ulutürkün "Turan çələngi" 1992-ci ildə "Elm" nəşriyyatı tərəfindən çap olunmuş eyni adlı kitabın ikinci nəşridir. Kitabın çap edildiyi vaxtdan 12 il keçmişdir. Şairin həyat yoldaşı Firəngiz xanım kitabın təkrar nəşrini lazım bilmişdir. Səbəbini də bunda görür ki, gənc nəsil kirillə olan kitabları çətinliklə oxuyur. Kitabı latın qrafikası ilə oxuculara təqdim etmək vaxtıdır. Digər tərəfdən Xəlilin arxivinə yenidən baş vurulmuş, vaxtilə çap olunmamış əlyazmalar üzə çıxarılmışdır. Həmin materialların üzərində karandaşla, göy qələmlə redaksiya qeydi - dərkənar qoyulmuş və çapına icazə verilməmişdir. Həmin tərcümələri yeni nəşrə daxil etmişik.

Firəngiz xanım ikinci nəşrdə birinci nəşrin tərtibat formasını demək olar ki, saxlamışdır, - türk xalqlarının ədəbi nümunələrini xüsusi adlarla təsnif etmişdir. (advermə şərti olub, tarixən yox, müasir səviyyəni nəzərdə tutur) Lakin əvvəlinci nəşrdən fərqli olaraq, milli ədəbi nümunələrin yerləşdirilməsində dəyişiklik etmiş, müəlliflər haqqında yığcam məlumatlar hazırlamışdır. Belə əlavələr ilk dəfə nəşr olunan tərcümə nümunələri ulduz (*) işarəsi ilə, müəlliflər haqqında dosye isə iki ulduz (**) işarəsilə göstərilmişdir. Bəzi qeydlər isə səhifənin aşağıda verilməmişdir. Onu da qeyd edək ki, X.Rzanın arxivində hələ çap olunmamış xeyli tərcümə materialı vardır.

"Turan çələngi"nin birinci nəşrinə professor Şamil Salmanov redaktorluq etmişdir. Alim ilk nəşrin hazırlanması, onun keyfiyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, şərh və izahlarda, habelə, redaktorluq işində səriştəliklə iştirak etmiş, böyük zəhmət çək-

mişdir. Biz onun əməyini yüksək qiymətləndirir və təşəkkür edərək bildiririk ki, onun razılığı ilə ikinci nəşr redaktorluq məsuliyyətini üzərimizə götürmüş və Xəlil Rza tərcümələrinə münasibəti əsasən ehtiva edən bir ön söz də yazmışdır.

"Turan çələngi" kitabının tərcümə müəllifləri haqqında əlavə məlumatlarla zənginləşdirilməsində bizə yardımçı olmuş BDU-nun professoru, hörmətli Pənah Xəlilova, BDU kitabxanasının müdiri xanım Sara İbrahimovaya, Azərbaycan Mədəniyyət Fondu rəhbərliyi, şəxsən məsul işçisi xanım Zemfira Kadirovaya, Özbəkistan Respublikasının Azərbaycandakı səfirliyinə, Özbəkistan – Azərbaycan Dostluq Cəmiyyətinə təşəkkürümüzü bildiririk.

Ön sözdə X.R.Ulutürk tərcümələrinin bəzi məsələlərinə də münasibət bildirilmişdir.

Xəlil Rza Ulutürk tərcüməçilik sənətinin həm bədii, həm də nəzəri məsələləri ilə ardıcıl məşğul olmuşdur. O, həm klassik poeziya, həm də bəşər bədii fikrinin ən görkəmli nümayəndələrini dilimizə çevirmişdir. Tərcümədən yüksək keyfiyyət tələbi Xəlil Rzanın sənət missiyası olmuşdur.

Şairin arxivinə ilə tanış olarkən 1955-1965-ci illərə aid olan seçilmiş tərcümələrdən ibarət olan qovluğa rast gəldik. Güman ki, o, tərcüməçilik fəaliyyətinə 1955-ci ildən başlamış və ömrünün sonunadək davam etdirmişdir. Şairin ilk tərcümə kitabı Laptevin "Balacalar" (1972) əsəri olmuşdur.

Tərcümə materiallarına diqqət edəndə görmək çətin deyil ki, X.R.Ulutürk əsasən azadlıq, istiqlal, millilik, bəşərlik, xalq taleyi məsələləri ilə bağlı olan əsərləri dilimizə çevirməyə səy etmiş, bu da onun azadlıq, millilik və bəşərlik ruhundan irəli gəlmişdir. O, tərcümə etdiyi əsərlərdə zəngin mental təfəkkürünü xüsusilə diqqətdə saxlamışdır.

Özbəkistan KP MK katibi olmuş Osman Yusifov II Dünya müharibəsi vaxtı döyüşçülərin əhvalını ruhlandırmaq, onların vətənpərvərlik eşqini alovlandırmaq üçün özbəklərin milli qəh-

rəmanı Cəlaləddin Mənquberdi haqqında əsər yazdırmaq fikrinə düşmüşdür. Ona bildirmişlər ki, belə əsəri Məqsud Şeyxzadə yazabilir.

O, iki ay müddətində Vadit şəhərində "Cəlaləddin Mənquberdi" əsərini yazıb qurtarmış (1944) və MK-ya təqdim etmişdir. O.Yusifov əsərin tamaşası üçün sərəncam vermişdir. Pyes 21 may 1961-ci ildə tamaşaya qoyulmuşdur. X.R.Ulutürk memuarlarında qeyd edir ki, əsəri Bakıda da tamaşaya qoymaq istəyirmişlər. Lakin Beriyaya məktublar yazaraq tamaşasına icazə verməmişlər. Guya vaxtilə Mənquberdi gürcülərə "sataşmışdır." Hətta, pyes Stalin mükafatına da təqdim edilmişdi. Lakin az sonra əsər yığışdırılmış, Məqsud Şeyxzadə tutulmuş və 1955-ci ildə bəraət almışdır.

Milli olanın önə çıxarılması zərurəti II Dünya müharibəsinin tələbindən irəli gəlmişdi. Bu baxımdan milli qəhrəmanlar önəm kəsb edirdi. "Çünki düşmən ilə mübarizədə hər xalqın tarixinə, qəhrəmanlıq ənənələrinə, əzm, vüqar səhifələrinə əsaslanmaq gərəkli idi. Çünki bütün xalqların ümumi düşməne qarşı mübarizəsi həm də hər xalqın öz mübarizəsi idi. Qəhrəmanlar tarixin dərinliyindən, əfsanə, nağıl və əsatir dumanlarından çıxıb bu günə gəlirdilər. Onlar bizə yaxınlaşmaqla biz də onlara yaxınlaşırdıq". (X.R.Ulutürk)

"Fərhad və Şirin" (S.Vurğun), "Babək" (İ.Selvinski), "Nəvai" (Aybək), "Əlişir" (Q.Qulam), "Cavanşir" (M.Hüseyn), "Əlişir Nəvai" (İ.Sultan və Uyğu) və "Cəlaləddin Mənquberdi" əsərləri (M.Şeyxzadə) həmin tarixi-ədəbi zərurətdən yararlanmışdır.

Sonuncu əsərdə də qəhrəmanlığın ideallaşdırılması ənənəsi davam etdirilmişdir. Həmin qəhrəmanlar Vətən, xalq səadəti, azadlığından kənarda fərdi arzu və istək düşünməmişlər. Necə ki, Mənquberdi vətən azad olmayınca şəxsi toy etmək barəsində belə düşünmürdü.

Pyesdə Xəlil Rzanın diqqətini çəkən əsas ideya xalqın ob-

razlaşdırılması, əsas qəhrəmana çevrilməsi olmuşdur. Arxiv materiallarında oxuyuruq: "Burada insanlaşdırma obyektı olaraq xalq həyatı, xalq mübarizəsi və xalq əxlaqı seçilib. Pyesdə tez-tez səslənən xorlar, Səmərqəndin və Ürgəncin obrazı, Amudəriyə (Ceyhun), Sırdəriyə (Seyhun) çaylarının qüdsləşdirilməsi, ney səsinə inam, göyərçinin qutluq (müqəddəs) sayılması əslində xalq obrazının hərtərəfli dolğun inikasına xidmət edir... Şeyxzadənin təsvirində özbək həyatı ən böyük xoşbəxtlik, ülvyyə və səadət qaynağıdır. Burada manti, ərdaş kimi ali xörəklər belə maddi nemətdən daha çox mənəvi nemət kimi dəyərləndirilir" (*Arxiv materialları, 9 ocaq 1970*).

X.Rza təhlil edir ki, "xalq obrazının açılması və ideallaşdırılmasında xalqı təmsil edən xarakterlər daha böyük yer tuta bilər. Şahzadə Cəlaləddin Mənuqərdi, onun bacısı Sultanbəyim, Xocənd hakimi Teymur Məlik, tarixçi Məhəmməd Həsəvi, el qəhrəmanı çoban Elbars, ruhani İmam Şəhabəddin Xivəli, Ana, divanə, qoca, döyüşçülər, saray və bazar əhli, kütləvi səhnə qaqnaqçıları bütünlüklə xalqı təmsil edirlər" (*9 ocaq 1970*).

X.Rzanın tərcüməsində də xalq obrazı, xalq taleyi ideallaşdırılır. Əsərdə onun əsas daşıyıcıları Cəlaləddin və Teymur Məlikdir. "Mənuqərdi qəhrəmandır: həm cismani, həm də zəka qəhrəmanıdır. M.Şeyxzadənin fikrincə zəka qəhrəmanlığı cismani qəhrəmanlıq yoluna işıq salan bir günəşdir. Cəlaləddin yalnız cismani qəhrəmanlıq göstərən bir kişi olsaydı, bunca təsirli çıxmazdı. Ancaq o, başqalarının görmədiyini görməyə qadirdir, öz düşüncə tərzinə görə filosofdur. Cəlaləddinin zəka qəhrəmanlığı xalqa güvənməsindən doğur. O, köləliyə dözməyəcək xalqın mənəviyyət okeanlarında tufan qopa biləcəyinə və tufan qoparmağın zəruriliyinə böyük inam bəsləyir. Əslində bu inam onun ruhunda və qanındadır" (*9 ocaq, 1970*).

"Mirzə Uluqbəy" pyesinin mövzusu M.Şeyxzadə tərəfindən 1940-cı ildən işlənməyə başlamış, 1959-cu ildə tamamlanmışdır. Uluqbəy (*Məhəmməd Torağay, (1394-1449)*) məşhur

hökmdar Əmir Teymurun nəvəsidir. Bu əsər faciədir, Mirzə Uluqbəy həm tarixdə, həm də bu əsərdə faciə qəhrəmanıdır. Qəhrəman kimi Hamlet, Oqtay Eloğlu və Aydın biridir. O, öz mövqeyində bəşəri humanizmin təcəssümüdür. Həmin humanizm hökmanlığa iddia edə bilmir. Ədalətli Uluqbəy ədalətsiz quruluşda fəaliyyət göstərə bilmir. Bu daxili münaqişə, dramatizm Uluqbəyin fəci xarakteridir. Bu cəhətdən o, natamamdır. Əsərdə onu tamamlayan obraz Zindan piridir ki, o, inqilabçıdır. Uluqbəy isə islahatçıdır. Onu məğlubiyyətə aparan da idrak eşqinin böyüklüyüdür. Bu mental təfəkkür keyfiyyəti ona dövlətçilik missiyasını yerinə yetirməyə imkan verir. Alim, hökmdar və aşiq substansiyaları onun xarakter bütövlüyündə ayrılmalar yaradır. "Elmi diləkləri onu rəsədxanaya çəkdiyi halda, dövlət diləkləri onu taxt-taca doğru çəkir. Fitrətində elmi ehtiraslarının daha böyük qüdrətlə alovlanması Uluqbəyin taxtını laxladır." Biz Uluqbəyin xarakterini əsasən onun elmi ilə dini irticanın hökm sürdüyü bir dramatizmdə, özbək dövlətinin əzəmətli fonunda görürük. Bu əzəmət Çin, Hind, Misir, Firəng və rus dövləti elçilərinin qəbulu zamanı daha qabarıq təcəssüm olunur.

Biz əsəri təhlil etmək və ya onun tərcümə keyfiyyətindən danışmaq fikrində deyilik. Məqsədimiz X.R. Ulutürkün mövzuya müraciətinin səbəblərini göstərmək və mental keyfiyyətdə olanlara şair xitabının mənə və mahiyyətini nəzərə çatdırmaqdır.

X.Rza "Qardaşlıq çələngi" kitabında 111 şairin əsərini dilimizə çevirib çap etdirmişdir (1982). Bu əsərlər tərcüməçinin 30 illik yaradıcılıq səyinin nəticəsi kimi ərsəyə gəlmişdir. Dilimizə çevrilmiş həmin əsərlərin ideyası, motivləri milli, bəşəri idealarla, xalq mənəviyyəti məsələləri ilə bağlıdır. Milli və bəşəri tərəqqi uğrunda mübarizə, vətənpərvərlik, humanizm və müstəmləkəçiliyə qarşı istiqlal əzmi həmin tərcümələrin başlıca leymotividir. Kitabda toplanan tərcümə əsərləri rus, ukrayna, belorus, özbək, qazax, gürcü, latış, moldav, litov, qırğız, tacik,

türkmən və eston xalqları sənətkarlarının milli ideyaları ilə möhkəm bağlıdır.

X.Rza 1980-ci illərdə qardaşlıq məramının coğrafiyasını genişləndirmiş və onu dünya meridianları ilə qovuşdurmuşdur. Akademik Bəkir Nəbiyevin də qeyd etdiyi kimi “Şairin tərcümə yaradıcılığını bir xəritə kimi təsvir etsək görərik ki, “Dünyaya pəncərə” vasitəsilə bu əlvan xəritəyə yunan, macar, bolqar, çex al-man, fransız, ingilis, italyan, əfqan, hind, yapon, zair və başqa xalqların poeziya dünyasını əks etdirən yeni canlı rənglər. zərif xallar vurulmuşdur”*.

“Dünyaya pəncərə” adlı tərcümə kitabında o, sülh, azadlıq, demokratiya, istiqlaliyyət, vətənpərvərlik və humanizm ideyalarını güclü əks etdirən əsərləri dilimizə çevirmişdir. Şərq bədii təfəkkürü, milli xüsusiyyətlərdəki birlik, Qərbi Şərqə bağlayan tarixi amillər X.R.Ulutürkün etnik düşüncə işığında Azərbaycan oxucusuna çatdırılmışdır. O, türk xalqları ilə bağlı olanları “Turan çələngi” kitabına daxil etmişdir.

“Turan çələngi” türk dünyası, onun mədəniyyət qaynaqlarını bir məcrada birləşdirir. Kitabda özbək, qazax, qırğız, türkmən, Kırım türkləri, tatar, türk və Azərbaycanın dünya şöhrətli sənətkarlarından nümunələr dilimizə çevrilmişdir.

X.Rza 53 türk sənətkarından: Yusif xas Hacibin “Qutadqu-biliy”indən, Səkkakinin “Uluqbəyin mədhi” əsərindən, Ə.Nəvai, Babarəhim Məsrəb, Həməzə Həkimzadə Niyazi, Çolpan, Osman Nasir, Qafur Qulam, Aybək, Həmid Ahımcan, Zülfiyyə, Mirmöhşün, Həmid Qulam, Əşqəd Muxtar, Şükrulla, Cüməniyaz Cabarlı.

Erkin Vahid, Abdulla Arif, Yusif Şahmənsur, Həlimə Xudayberdi, Gülçöhrə Curayeva, Abdulla Şir Rəzzaq Əbdürrəşid, Feyzi Şahismayıl, Nadirə Abdullaqızı, Rəhim Bəyniyaz, Xidir Murad, Məqsud Şeyxzadə, Cəmal Kəmal, Tahir Qəhhar, Dilək Cürə, Əbdülkərim Əhməd, Oljas Süleymenov, Ramiz Riskul,

*. B.Nəbiyev. İstiqlal şairi - B., Elm., 2001, s.307

Aşıq Ömər, Bəkir Çobanzadə, Abdulla Tukay, Musa Cəlil, Həsən Tufan, Yəhya Kamal Bəyatlı, Arif Nihat Asya, Fəruq Nəfiz Çamlıbel, Məhməd Akif Ərsoy, Dəvdək, Qətran Təbrizi, Nizami, Xaqani, Nəsrəddin Tusi, Saib Təbrizi, Mirzə Şəfi Vəzəh, Şəhriyar, Qulamhüseyn Bəydili, Rudəkiden qəzəllər, qəsidələr, rübailər, qitələr, müxtəlif formalı şeirlər, radiopyes, faciə və s. vermişdi. Bunlar həm klassik, həm də çağdaş poeziyadan seçmələr olub, özündə bəşər irsinin, turan mədəniyyətinin etnik, xalq qaynaqlarını birləşdirmişdi. X.R.Ulutürk bunları ortaq dil, ortaq məkan təfəkkürü, ideya-nəzəri qaynaqlar faktı kimi dəyərləndirmişdir. Bunlar: “eyni tipli ədəbiyyat olaraq qalmış və ortaq zəmin üstündə öz inkişafını davam etdirmişdir. Bunun səbəbi təkcə etnik qohumluqda, dil yaxınlığında deyil... təxminən eyni tarixi-mədəni inkişaf mərhələləri keçirməsində və əsrlər boyu oxşar ədəbi-ənənələrə malik olmasındadır” Həmin poetik əsərlərə qiymət verəndə onları müasir dünya hadisələrini qızğın ehtirasla qavrayan, vətəndaş sənətkar mövqeyindən əks etdirən, həmişə realizmə arxalandığı halda, həm də inqilabi romantikaya meydan verən, xalqların xoşbəxt gələcəyi haqqında gözəl xəyallar, böyük arzular bəsləyən, bəşər, xalq taleyi üçün daim narahat olan mütəfəkkir bir yaradıcı” şəxsiyyətin maraq dairəsi ətrafında birləşdirmək olar.

X.Rza şəxsiyyətlərdən, onların fərdi-bəşəri azadlıq keyfiyyətlərindən öyrənmiş, hətta belə xüsusiyyətlər onun yaradıcılığında da iz buraxmışdır. İlya Selvinskiyin həyat yolu və “Babək” pyesinin ideya keyfiyyətləri onu dərindən düşündürmüşdür. Məlumdur ki, Rudəki, Firdovsi, Sədi, Xəyyam, Cavid və Rəsul Rzanın Selvinski tərəfindən rus dilinə tərcüməsi, həm də ona Şərq həyatı və ədəbiyyatını yaxından öyrənməyə imkan vermişdi.

“30-cu illərdən bəri Azərbaycan mədəniyyəti və tarixi ilə ciddi maraqlanan və burada öz bədii ehtiraslarına uyğun gözəllik, qəhrəmanlıq səhifələri tapan Selvinski” nəticədə 1940-cı il-

də "Babək" ("Çiyində qartal gəzdirən") faciəsini yazmış və 1946-cı ildə "Sovetski pisatel" nəşriyyatında ayrıca kitabça şəklində heca vəzninin on dördlük bölgüsünü seçsə də, "onun misralarında artıq söz yoxdur, əksinə Nizamini açmaq, onun mahiyyətini aşkara çıxarmaq, XII əsrə məxsus mətləbləri XX əsrin oxucularına yetirmək bacarığı vardır. Yeni bədii tərcümənin müəllim üstünlüklərindən biri budur ki, Xəlil Rza hərfi tərcümənin əsiri olmamış, yaradıcı tərcüməçi yolunu tutmuş, tərcüməyə çətin yatan qəliz ifadə və tərkiblərin azərbaycancasını kəşf edə bilmişdir". (Ə.Hüseynli)

Məlumdur ki, poemada başlıca keyfiyyət güclü insan xarakteri olub, onun dərin və mənalı ictimai kontekstə əsaslanmasıdır. Bu insan milli-bəşəri idealların, xalq təfəkkürünün daşıyıcısı olmaqla bərabər, şərə, eybəcərliyə, antihumanizmə dözmür, ədalətsizləri ədalət divanına çəkir, ictimai yaramazlıqları işıqlandırır. Həmin insan yalnız xalqa və həqiqətə xidmət amalı ilə yaşayan lirik qəhrəmandır. "Bədii gözəlliyinə vurulduğumuz üçündür ki, tərcümə zamanı biz hər sözün yerində və dürüst işlədilməsi uğrunda mübarizə aparmış. Nizamiyə layiq poeziya nümayiş etdirmək qayğısı çəkməyi birçün an unutmamışıq". (X.R. Ulutürk)

X.R. Ulutürk ensiklopedik zəka sahibi N. Gəncəvi irsi ilə dərinə bağlı olmuşdur. Nizami dühasının bəşəriyyəti və humanizmi X. Rzanı dahi şairə yaxınlaşdırmış, nəticədə onun lirik əsərlərini, hətta "Xəmsə" əsərlərini dilimizə çevirmişdir.

Nizami irsi ilə dərinə maraqlanan ədəbi simalardan biri XVIII əsrin məşhur təzkiyəçisi Lütfuli bəy Azəridir. Bu maraq sonralar A. Bakıxanov, M. F. Axundzadə, Məhəmmədli Tərtibiyot tərəfindən davam etdirilmişdir. Ədəbi ictimai maraq isə 1937-1938-ci illərə aiddir. Xüsusilə, Nizami əsərlərinin Azərbaycan dilinə tərcüməsi, bu sahədə A. Şaiq, Ə. Əlibəyli, Ə. Vahid, M. Rzaquluzadə, M. Mübariz və H. Araslinin tarixi xidmətləri kütləvi-elmi marağı gücləndirmişdir.

M. Rəfilinin "Nizami" kitabında verdiyi bölmələrdən biri "İsgəndərnamə" adlanırdı. Ədəbiyyatşünas yazırdı ki, Qafqaz, Yaxın Şərq və Qərbi Avropa xalqlarının ədəbiyyatı uzun əsrlər boyu dahi şairin təsiri altında qalmışdır. Nizami sənəti bu gün belə dünya ədəbiyyatında misilsiz bir nümunə sayılır.

XX əsr Azərbaycan nizamişünaslığı H. Araslı, M. İbrahimoğlu, M. Rəfil, M. Quluzadə, Ə. Ağayev, M. Əlizadə, M. Arif, Ə. Səidzadənin təmsalında Nizami irsinin öyrənilməsi, tərcüməsi və təbliği sahəsində xeyli iş görmüşdür.

1941-1951-ci illərdə M. Ə. Rəsulzadə "Azərbaycan şairi Nizami" kitabında "Xəmsə" əsərlərindən, o cümlədən "İsgəndərnamə"dən bəhs etmişdir.

Keçən əsrin 80-ci illərində "Xəmsə"nin, xüsusən "İsgəndərnamə"nin Azərbaycan və rus dilinə filoloji tərcüməsi, hətta dünya xalqları dillərinə tərcüməsi, monoqrafiya, elmi-kütləvi kitabların nəşri, tanınmış nizamişünaslar Q. Əliyev, R. Əliyev, M. Cəfər, A. Rüstəmov, X. Yusifov, A. Hacıyevin tarixi xidmətləri Nizami irsinə marağı sürətləndirmişdir.

D. Əliyeva, V. Arzumanlı, S. Turabov, H. Araslı, R. İsmayılov, M. Kazımov, A. Kazımova, Ə. Sərkəroğlu, F. Quliyev və başqaları Nizami və dünya xalqları ədəbiyyatı əlaqələrini araşdırmışdır.

Xəlil Rza Ulutürk də Nizami irsinə məhəbbətlə yanaşmış, Nizami haqqında bir sıra qiymətli məqalələr yazmaqla bərabər, "Sirlər xəzinəsi", "Yeddi gözəl" və "İsgəndərnamə"ni dilimizə çevirmişdir.

Sənətkar 80-ci illərdən başlayaraq "İsgəndərnamə"nin tərcüməsi ilə məşğul olmuş, 20 min misradan artıq olan poemanı dilimizdə səsləndirilmişdir. Tərcüməçi bu nəhəng əsərə müraciət etməsinin əsaslarını göstərəndə dahi Nizaminin belə bir əsər yazmasının səbəblərini də izah edir və dahi sənətkarın türk, ərəb, fars, yəhudi, nəsrani, pəhləvi, yunan, gürcü mənbələrinə baş vurduğunu qeyd edir. Sənətkar Azərbaycan ədəbi-tənqidi

fikri ilə bərabər, Nizamişünaslığın görkəmli nümayəndələri Y.B.Bertelsin, A.Y.Krımskinin tədqiqlərinə hörmətlə yanaşmış, makedoniyalı İsgəndərin mənşəyi, "teokratik nəzəriyyənin" əsasları ilə bağlı mənbələri diqqətlə öyrənmiş və izahlar vermişdir. Nizaminin İsgəndərə əlahiddə yanaşması, onu xilaskar, filosof və peyğəmbər kimi ideallaşdırıb təqdim etməsi, dövrünün və zamanın hökmdarlarına ibrət dərsləri verməsi, mahiyyətin real, empirik deyil, utopik, ideal dərk "İsgəndərnəmə"dən götürülən nümunələr əsasında ifadəsini tapmışdır.

Xəlil Rza bütün hadisələrdə İsgəndərin ağılına, hikmətlərinə diqqət yetirmişdir. Misir, Abxaziya, İsfahan, Babilistan, Çin, Hindistan və başqa yerlərə yürüşlərini tərcümə edəndə də bir ideyanı - dövlətlərarası münasibətlərdə müharibənin fəci, şəərəfsiz bir iş olduğunu- Nizaminin ədalətsiz müharibələrə etiraz və rətinə qabartmışdır.

Nizaminin türkçülüyi İsgəndər və türk xaqanı, vətənpərvərliyi İsgəndər və Nüşabə xətlərində də qabarıq təzahür etmişdir. Bütün bunları məhəbbətlə tərcümə edən şair yazırdı: «Nizami Gəncəvinin vətənpərvərliyi Bərdə hökmdarı Nüşabənin təsvirində, əslində Azərbaycana ayağı dəyməmiş Makedoniyalının Nüşabə hüzuruna gətirilməsində və 20 min 400 misralıq mətni dastanın ümumtürk stixiyasında xüsusi bir qüvvətlə aşkarlanır».

A. Şaiqin tərcüməsində İsgəndər və Nüşabə qarşılığı, İsgəndərin ideal hökmdar səciyyəsi, onun hərbi yürüşləri, kainatın sirləri, həyat və ölümün mahiyyəti haqqında düşüncə və mülahizələri Ərəstu, Fales, Bəlinas, Sokrat, Fərfiriyus, Hörmüz və Əflatunun kainat, səyyarələr və yer üzündə həyatın əmələ gəlməsi barəsindəki fəlsəfi fikirlər əslində Nizamini mütəfəkkir kimi tanımağı nişan verirdi və Xəlil Rza da çalışmışdır ki, Nizami mütəfəkkirliyi İsgəndərin təmsalında daha çox ehtiva olunsun...

"Turan çələngi" kitabını türk birliyi, habelə, dünya xalqları arasında ədəbi əlaqələr sahəsində əhəmiyyətli tarixi xidmət

qarşılıqlı bədii tərcümə məsələləri ilə bağlı tədqiqatların aparılmasında güclü poetik mənbə hesab edirik.

X.R.Ulutürk əsərlərinin latın qrafikası ilə təkrar nəşri tərcümə ədəbiyyatımız üçün qiymətli hədiyyədir.

Əlizadə Əsgərli

Azərbaycan MEA Nizami adına

Ədəbiyyat İnstitutunun aparıcı elmi işçisi,

Bakı Qızlar Universitetinin

elmi işlər üzrə prorektoru,

filologiya elmləri üzrə

fəlsəfə doktoru

Xəlil Rza Ulutürkün tərcümə yaradıcılığı /nəzəri və praktik zəmində/

Uzun zaman kəsiyində tərcüməyə ikinci dərəcəli iş kimi baxılsa da, bu sahədə nəzəri-tarixi, praktik-metodik işləmələr artıqca, tərcümənin spesifik, eyni zamanda olduqca əzablı xüsusi sənət növü olduğu vurğulanmağa başladı. Nəzəri-praktik araşdırmalar Azərbaycanda tərcümə məktəbinin formalaşmasında böyük rol oynadı. Əvvəllər, yəni XX əsrin 20-ci illərinə qədər yaradıcılığın belə fəaliyyət növü pərakəndə xarakter daşıyırdısa, göstərilən dövrdən sonra tərcümə Azərbaycanda yeni, daha tutarlı müstəvi üzərinə keçirildi. M.S.Ordubadı, M.Rəfil, S.Rüstəm, A.Fövzi, A.Faruq, Ə.Ziyatay, T.Əyyubov, B.Qasımzadə və onlarca başqaları öz şüurlu həyatını orijinal yaradıcılıqla bərabər, həm də tərcümə işinə həsr etdilər. Praktiki tərcümə sahəsində böyük müvəffəqiyyətlər qazanıldı. Bundan sonra estafet növbəti nəsillərin əlinə keçdi. Onlar da öz sələflərinin işini uğurla davam etdirdilər. Ə.Kürçaylı, N.Xəzri, M.Araz, T.Bayram, E.Borçalı, V.Rüstəmzadə kimi adekvat tərcümənin sirlərini mənimsəmiş sənətkarlar yetişdi. Bu sırada Xəlil Rza Ulutürk tərcümə sənəti xüsusi ilə öndə dayandı. Xəlil Rza Ulutürk tərcümə yaradıcılığına heç də orijinal yaradıcılığından az yer vermədi. Tərcümə işinə praktik cəhətdən yanaşma sonralar X.R.Ulutürkü həm də ədəbi əlaqələr kontekstində tərcümənin tarixi, nəzəri və praktik problemlərini daha fundamental müstəvidə nəzərdən keçirməyə istiqamətləndirdi. Namizədlik dissertasiyasını müdafiə etdikdən sonra, o, daha geniş çevrədə xalqlar arasında ədəbi əlaqələr və bu əlaqələrin bazasında tərcümə məsələlərinə "baş vurdu". 1985-ci ildə "Məqsud Şeyxzadənin poeziyası və Azərbaycan-özbək ədəbi əlaqələrinin aktual problemləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını Azər-

baycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami adına. Ədəbiyyat İnstitutunda müvəffəqiyyətlə müdafiə etdi. Qanı qanımdan, canı canımızdan olan Məqsud Şeyxzadə yaradıcılığını, eyni soykökdən olan çığatay türklərinin ədəbiyyatının müxtəlif problemləri ilə Azərbaycan türklərini yaxından tanış etdi. Ədəbi əlaqələrin, o cümlədən bədii tərcümənin az işlənmiş, diqqətdən kənarda qalmış məsələlərini dünya tərcümə məktəbinin nailiyyətləri fonunda xüsusi şəkildə işıqlandırdı. Araşdırmalarında ortaya çıxan müddəalar həm şairin özünün praktik tərcümə yaradıcılığında, həm də tərcümə üzrə kadrların yetişməsində mühüm rol oynadı. Nəzərdən keçirdiyi Azərbaycan-özbək ədəbi əlaqələrinin tarixi kökləri, bu ənənənin yeni məzmunla doldurulmasında bədii tərcümənin oynadığı əvəzsiz rol vurğulandı, klassik poeziyada mühüm estetik kateqoriyaların məzmun mahiyyəti açıqlandı, tərcümənin milli ədəbiyyatların inkişafına müsbət təsiri əsaslandırıldı, özbək dilindən Azərbaycan dilinə tərcümənin prinsipləri işlənilib həzırlandı və s. Yəni tərcümənin tarixindən praktikasına və nəzəriyyəsinə, nəzəriyyəsinə isə tarixinə və praktikasına tərəf bu yorulmaz insan hərəkət etdi, müddəalar irəli sürdü, praktik cəhətdən bu müddəaları öz tərcümə işində uğurla tətbiq etdi. Əgər biz Azərbaycan ədəbiyyatında paralel olaraq yaradıcı gücünü orijinal və tərcümə yaradıcılığına həsr etmiş sənətkarlardan danışsaq, heç şübhəsiz ki, ilk növbədə Xəlil Rza Ulutürk seçimi qarşısında qalırıq.

Şairin orijinal poetik yaradıcılığı nə qədər rəngarəngdirsə, onun tərcümə yaradıcılığının coğrafiyası, məzmunu, forması, əhatə dairəsi də rəngarəng və özəldir. Bu, onun elmi yaradıcılığına da sirayət etmişdi. X.R.Ulutürk sovet dövrünün üstün tələblərindən olan rus ədəbiyyatı və poeziyasını, "böyük qardaş"larımızın böyük mədəniyyətinə hörmət nəminə nəzərdən keçirməyə yox, məhz ədəbi əlaqələrin aktual problemlərini türk ədəbiyyatları (Azərbaycan-özbək) zəminində araşdırmağa üstünlük

verdi. Bu isə, heç şübhəsiz ki, şairin türkə, türklərə, onların mədəniyyət və ədəbiyyatına vurğunluğu ilə izah olunmalıdır.

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, X.R.Ulutürkün doktorluq dissertasiyasının elə maraqlı nəzəri prinsipləri vardır ki, onlar aktuallıq baxımından daha geniş çevrədə tətbiq oluna bilər.

Düzü, X.R.Ulutürkün tərcümə yaradıcılığından danışmağın vacib olduğunu özümüzün çoxdan müəyyənləşdirmişdik. Hətta bu bərədə nəzəri bazaya söykənən bir məqalə hazırlamaq fikrindəydik. Lakin bu yaxınlarda şairin "Çinar-Çap" nəşriyyatında işıq üzü görmüş "Dünyanın ədəbi xəritəsi" kitabı mövzuya müraciəti bir qədər sürətləndirdi. Kitabı şairin ömür-gün yoldaşı Firəngiz xanım tərtib etmiş, redaktor və ön sözün müəllifi tanınmış ulutürküşünas Əlizadə Əsgərli şairin müxtəlif xalqların poetik nümunələrinin Azərbaycan türkcəsində oxuculara necə təqdim olunmasından danışmışdır.

Bəri başdan bildirək ki, tərtibçi və redaktorun kitaba verdikləri kompozisiya-struktur düzümündə bir sıra türk xalqlarının poeziyasından, İran ədəbiyyatından, Slavyan xalqları, Pribaltika xalqları, Avropa xalqları, Amerika ədəbiyyatından xeyli nümunələr və onların dilimizə çevrilməsi prosesində ortaya çıxan problemlər X.R.Ulutürk tərcümələrində və nəzəri düşüncəsində ilk dəfədir ki, belə mükəmməl şəkildə oxuculara təqdim olunur.

Təqdirəlayiq haldır ki, mütərcim nəinki çoxsaylı xalqların ədəbiyyatına, həm də sayca azlıq, lakin mədəni və poetik ənənə baxımından kökü tarixin daha dərin qatlarına gedən malkar¹ -kəbardin poeziyasındakı örnəklərə də üstünlük vermişdir. Malkar xalq şairi Qaysın Quliyevin şeirlərindən bir neçəsini ("Mənim dilimi hərgah", "1871-ci il", "Qaya yarğanında sudan içərkən", "Mən də ümmanları, okeanları...", "Mənim aulum", "Doğma

¹Qeyd edək ki, kökən etibarı ilə "malkar" adlanan xalqı biz indiyə qədər və bu günün özündə rus dilində "balkar" adlandırıldığından "balkar" deyə işlətməmişik. Xalqın adı "balkar" yox, "malkar"dır, onu "malkar"da adlandırmalıyıq. - N.T.

torpağa", "Gecə düşən kimi", "Bethoven" və s.) H.Arif və M.Araz kimi azman sənətkarlardan sonra dilimizdə gözəl səsləndirə bilmişdir. X.R.Ulutürk şeir texnikasını, türk poeziyasının, dünya ədəbiyyatının rəngarəngliyini, inkişaf prinsiplərini yetərinə bildiyindən hansı xalqın poeziyasından nümunələri dilimizdə səsləndirir səsləndirsin, orada yüksək orijinallığı, milli özünəməxsusluğu, tərcümə etdiyi şairin əsərinin fərdi xüsusiyyətlərini və öz mütərcim fərdiliyini oxucuya mükəmməl çatdırabilmişdir. X.R.Ulutürk tərcümələrinin başlıca göstəricisi ondan ibarətdir ki, onun çevirdikləri tərcümə yox, orijinal kimi oxunub qavranılır. Məsələn, elə "Mənim dilimi hərgah" şeirinin tərcüməsində olduğu kimi:

Mənim dilimi hərgah
Hər xalq anlasaydı, ah!
Ərzin hər tərəfində
Nəğməm gulasaydı, ah!
Qəlbimi başdan-başa
Qaynar şeirə döndərib,
Hər diyara göndərib
Xoşbəxt olardım onda,
Qırdım zəncirləri
Məhkumların qolundan!

Şeirdə, bir tərəfdən Qaysın Quliyev yaradıcılığının xarakterik xüsusiyyətləri, şairin daxili hiss-həyəcanı, mətanəti, milli "mən"-i, xalqına, dilinə, elinə, obasına vurğunluğu vəsf olunduğu göstərilirsə, digər tərəfdən, X.R.Ulutürk poeziyasının özünəməxsusluğu da gözəl əks olunur.

X.R.Ulutürk 1982-ci ildə "Maarif" nəşriyyatında çap etdiyi "Qardaşlıq çələngi" kitabında da Qaysın Quliyev yaradıcılı-

¹Ulutürk X.R. Dünyanın ədəbi xəritəsi. – Bakı, Çinar-Çap, 2008, s.20.

ğından bir yarpağı oxuculara ərmağan etmişdi. Burada təqdim olunmuş "Səbr" şeirindən iki bəndə diqqət yetirək:

Vulkanlar yansa da od nəfəsində,
Görsünlər üzündə xoş təbəssüm var.
Mərdlik, mərdanəlik səhifəsində
Bir döyüş sözü var, bir də dözümlü var.

Səbr etmək dünyada igidliklə tən,
Təntimə, geciksə sabahın sənin.
Anla ki, silahın çıxsa əlindən,
Səbrdir ən kəskin silahın sənin!

Qaysın Quliyev yaradıcılığının X.R.Ulutürk yaradıcılığı ilə səsləşən xeyli məqamlarını həm bu şeirdə, həm də bundan əvvəl nümunə gətirdiyimizdə görmək mümkündür. Bu da təsadüfi deyil. Q.Quliyev yaradıcılığı tarixən qədim türk şeiri ənənələrindən söykəndiyi kimi, X.R.Ulutürk poeziyası da elə məhz o qaynaqdan rüşənlənir. Bunu biz sözləşmə yox, hər iki şairin yaradıcılığında bəzi məqamları təhlil edib diqqətdən keçirməklə söyləyirik. Bu cəhət X.R.Ulutürkdə xüsusilə görülməlidir. Bəs bunu nə ilə əlaqələndirmək daha məntiqli təsir bağışlayardı?! Fikrimizcə, bunu X.R.Ulutürkün türk xalqının XI əsrə aid möhtəşəm abidəsi olan Yusif Balasagunlunun "Qutadğu bilik" poemasını dilimizdə adekvat səsləndirməsi ilə bağlamaq daha məntiqə uyğundur. Bu əvəzsiz "Xoşbəxtliyə aparan kitab", "Dövlət kitabı", "Dövlətnamə" poetik tərcümədə ilk dəfə olaraq Azərbaycan türklərinə çatdırılan da məhz X.R.Ulutürk olmuşdur. Bəlkə də X.R.Ulutürk tərcüməsi olmasaydı biz Y.Balasagunlu yaradıcılığı ilə bu günə qədər də tanış ola bilməyəcəkdik. Çünki digər türk xalqları - özbəklər, türkmənlər, qırğızlar, Anadolu

türkləri və başqaları. bu abidənin poetik tərcüməsini hələ 60-70-ci illərdə oxuculara çatdırdıqları halda, biz yenə də gözləyirdik... Yaxşı ki, Ramiz Əsgərlə Kamil Vəli Nərimanoğlu 80-ci illərdə bu əsərin sətri tərcüməsini etmişdilər. Onlardan sonra "Qutadğu biliy" in poetik tərcüməsinin xalqımıza çatdırılması Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı və tərcüməşünaslığının nailiyyəti kimi dəyərləndirilməlidir və bu nailiyyət məhz X.R.Ulutürkün adı və yaradıcılığı ilə birbaşa bağlıdır.

"Qutadğu biliy" in X.R.Ulutürk tərcüməsi ilə bağlı prof.Kamil Vəli Nərimanoğlu kitaba yazdığı "Dövlətçilik haqqında, böyük kitabın poetik tərcüməsi haqqında söz" məqaləsində şairin mütərcimlik səriştəsi və ustalığından yerli-yataqlı danışmaqla onun orijinala doğru mövqedən yanaşdığını və bu əsərin tərcüməsinin şairin "əqidəsi", qan yaddaşı, inamı və imanı ilə bağlı olduğunu göstərmişdi. Məqalə müəllifi bunu da haqlı olaraq qeyd etmişdi ki, X.R.Ulutürk "Özbək-Azərbaycan ədəbi-mədəni əlaqələr tarixini öyrənərkən" qədim qaynaqlarla üzləşmiş, onları öyrənmiş, araşdırmış və ürəyinin tələbini ortaya qoymuşdur. X.R.Ulutürk əsəri müəyyən mənada sərbəst çevirsə də, kanonik mənbəyə sayğı ilə yanaşmış, istər orijinalın R.R.Arat çapını, istərsə də özbək alimi K.Kərimov çapını görəncə öyrənmiş, çağdaş türk dillərini və rus dilini (*S.N.Ivanovun poetik tərcüməsini*) ustalıqla incələmişdir.

Doğrudan da, 6411 beytdən ibarət olan bu kitabın hansı beytinə nəzər salsaq orada ilk növbədə diqqəti cəlb edəcəkdir. Bəlkə də elə buna görə bütün mətnin tərcüməsi boyu korşalmış, zövqü kütləşdirən, fikri lüzumsuz haçalaşdıran heç bir ifadəyə rast gəlmək mümkün deyildir.

X.R.Ulutürkün "Qutadğu biliy" in Azərbaycan türkcəsinə tərcüməsini xeyli sayda mühüm cəhətlər fərqləndirir. Bu, hər

¹Nərimanoğlu K.V. Dövlətçilik haqqında, böyük kitabın poetik tərcüməsi haqqında söz. - Balasagunlu Y. Qutadğu bilik (Poema) - B., Gənclik, 1998, s.7.

²Quliyev Q. Səbr. Tərc.ed.X.R.Ulutürk. - Qardaşlıq çələngi. - Bakı, Maarif, 1982, s.138.

şeydən öncə, bir tərəfdən, klassik türk şeirin inçeliklərinə də-rindən bələdlikdirsə, digər tərəfdən, əsərin vəznini, qafiyə sis-temini müasir türk şeirinin texnikasına ustalıqla uyğunlaşdırmaq-la bağlıdır.

Qeyd edək ki, X.R.Ulutürk nəinki Y.Balasəgunludan etdi-yi "Qutadğū biliy" in, həm də digər türk və qeyri-türk xalqları-nın poeziyasından etdiyi tərcümələrdə mətnin forma və məz-mun vəhdətinin saxlanılmasına çalışır. Şair (*eyni zamanda mü-tərcim və həm də tədqiqatçı* - N.T.) yaxşı bilirdi ki, tərcüməçi forma və məzmun vəhdətini qorumazsa, uyğunsuzluğa düşər ola bilər. Bunu da bilirdi ki, bütün ədəbiyyatlardan tərcümədə forma və məzmun vəhdətinin saxlanılması diqqət mərkəzində durmalıdır. Əlbəttə, bəzən tərcüməçilər əsərin formasını qoru-yub saxlamaq istədikdə onun məzmun strukturu eyni uyğunluq-la saxlanıldıqda tərcümə əsərinin (*xüsusən poetik mətnin*) təsir səmərəsi aşağı düşür. Bu işə orijinal müəllifi ilə tərcüməçinin yaradıcılıq imkanları qafiyə, vəzn yaratma bacarığı, onların dünyagörüşü arasında, tərcümə edilən əsərin yaradıldığı dövrü barədə, mənzərənin yaradılmasına kölgə salır, əsərin milli özü-nəməxsusluğunu dərinəndərək etməkdə çətinliklər yaranır. Burada tərcüməçidən şairliyi ilə yanaşı, onun həm də tərcümə etdiyi ədəbiyyatın nümayəndəsinin yaradıcılığını dərinəndərək bil-məsi, əsl ölkəşünas, tarixçi, sənətkar olması tələb olunur. X.R.Ulutürk nəinki qardaş türk ədəbiyyatlarından, həm də di-gər xalqlar ədəbiyyatından Azərbaycan türkcəsinə tərcümə za-manı bu məsələləri yüz ölçüb bir biçmişdi. Elə buna görə də onun tərcümələri, hər şeydən öncə, orijinal sənət nümunələri kimi həvəslə oxunur, bizə digər xalqların poeziyası haqqında adekvat məlumatlar verir, bizə digər xalqların poetik dünyala-rına "səyahətə çıxmaq" imkanı yaradır.

X.R.Ulutürkün tərcümə yaradıcılığını onu tərcümə nəzə-riyyəsi və praktikasi ilə bağlı tədqiqatlarından təcrid olunmuş

şəkildə nəzərdən keçirmək şairin bu sahədəki yaradıcılığına də-rindən tanış olmayan tədqiqatçı təsiri bağışlayardı və bu mütər-cimin sənətinin təfərrüatlarından məlumatsızlığı nümayiş etdi-rərdi. Onun "Dünyanın ədəbi xəritəsi" kitabını vərəqlədikcə X.R.Ulutürkün tərcümə nəzəriyyəçisi kimi özünü təsdiqləməsi bu insandakı idraka, təfəkkürə, elmi-konsepsiyalaşmış məntiqə vurulmaya bilmirsən. Yəni X.R.Ulutürk hər hansı ədəbiyyatdan etdiyi tərcümələri, həm də nəzəri cəhətdən araşdırır, dəyərlən-dirir və bu əsərə rəğbətə hansı keyfiyyətlərə görə yaranacağını məntiqə sübuta yetirir. Məsələn, T.B.Qurtuyevanın "Çağdaş bəlkə poeziyasında gələcək və yenilikçilik" əsəri haqqında da-nışarkən o, bir tərəfdən, malkar poeziyasının inkişaf yolundan, özünəməxsusluğundan, onun tanınmış nümayəndələrindən, onu dərinəndərən araşdıranların əsərlərindən söhbət açmaqla, fikrini T.B.Qurtuyevanın elmi yaradıcılığı üzərində cəmləyir, müşahi-dələr aparır, obyektiv nəticələrə gəlir. Yeri gəlmişkən deyək ki, X.R.Ulutürk hər hansı bir ədəbiyyatdan tərcüməyə başlamazdan əvvəl bu ədəbiyyatın tarixi köklərini, inkişaf istiqamətini, müx-təlif dillərə tərcüməsini yaxşıca öyrənir, orijinal bildiyi dillə müqayisə aparır, əsaslı götür-qoy edir. Yalnız bundan sonra əsə-rin ana dilinə çevirməsinə başlayır. Məsələn, elə Q.Quliyevin "Qılınc və qızılgül" şeirinin tərcüməsində olduğu kimi:

Къаялада мирзеу битген жеримде
Сюеме гюллени кыызартганларын,
Булутла агъара еткен жеримде
Эштгенме кылычла сызгыргъанларын.

Айтама мен бюгюн сыйлы жериме;
- Карлы бийиклеринге къарай, елсем,
Кеси кьолунг бла кекюрегиме
Салырса кылычны да, гюлню да сен!

X.R.Ulutürk sonra bu şeirin rus tərcüməsini öyrənir və onun orijinala nə qədər yaxın olub-olmamasını müəyyənləşdir-mək baxımından oxuculara təqdim edir:

Где зелень пробивается сквозь камень
И на плечи ложатся облака,
Мне дорог розы красноватый пламень
И лунный блеск холодного коинка.

Родную землю просьбой беспокою,
Я говорю ей тихо: - Не забудь,
Когда умру, ты мне своей рукою
Клинок и розу положи на грудь.

Yalnız bundan sonra X.R.Ulutürk şeirin Azərbaycan türkcəsində tərcüməsini verir:

Yaşıl bir gözəllik bitən yerimdə
Qayada qızılgül, ləçəyində qan.
Üstündə buludlar ötən yerimdə
Elə bil qılınclar sıynılır qından.

Yavaşca deyirəm: ana yurd, dinlə,
Ölsəm son sözümü, son arzumu duy:
Qəbrimin üstünə sən öz əlinlə
Bir şəhli qızılgül, bir də qılinc qoy*.

Həm orijinalı, həm də tərcümələri bir-biri ilə müqayisə etdikdə görürük ki, X.R.Ulutürk orijinalın dərinliklərinə daha da nüfuz etməklə göstərir ki, malkar şeiri bədii dil baxımından hə-

lə formalaşmaq dövrünü yaşadığından şeirdaxili bölgülər nata-mam olub, 6-5 əsasında yazılmış misralar 7-4 bölgülü misralarla qonşuluq etməklə, şeirdaxili bölgünün mükəmməlliyinə xələl gətirir. Buna görə də mütərcim şeirdəki bu çatışmazlıqları, bu hərc-mərcliyi, xaosluqluğu "islah" edir. Azərbaycan türkcəsində şeirin mükəmməl səslənməsinə nail olur. Doğrudan da, X.R.Ulutürkün digər ədəbiyyatlardan etdiyi tərcümələr öz tam-lığı və orijinallığı ilə seçilir. Bu mənada Beynəlxalq Tərcüməçi-lər Federasiyasının uzun müddət Prezidenti olmuş Pyer Fransua Kayyenin "Tərcüməçi olmaq mümkün deyil, tərcüməçi doğul-maq gərəkdir" deyimini X.R.Ulutürk tərcümələrinə nəzər sal-dıqda müdafiə etməkdən savayı başqa yolumuz qalmır. Əlbəttə, məqsədə çatmaq uğrunda mübarizə aparan insanlar bütün bilik və bacarığını bu çətin peşəyə həsr etdikdə müəyyən uğurlar əl-də edə bilirlər. Lakin ilahidən gələn istedad olduqda isə tərcümə daha sanballı, daha adekvat alınır. Bununla belə bu sahədəki tərcümənin öyrənilməsi, nəzəri müddəaları dərinləndirən bilmək bur-da heç də sonuncu rol oynamır.

X.R.Ulutürkün orijinal yaradıcılığı dil, lüğət, bədii ifadə vasitələrindən gen-bol istifadə ilə zəngindir. Şairin digər ədə-biyyatlardan etdiyi tərcümələrdə də bu cəhət özünü xüsusilə əks etdirir. Təbii ki, şeirin özü sirli-schirli bir aləm olduğu kimi tərcümədə də bu sehri, bu vəziyyəti, daxili ürək çırpıntılarını, ob-razlı, qanadlı ifadələri, metaforaları böyük istedad sahibi olma-san, vermək mümkün deyildir. Məhz burada mütərcimin əsl se-hirbazlığı ortaya çıxır ki, o, əfsunçu kimi poeziyanı poeziya edən incə, nəcib hissləri, kükrəyişi, qəzəbi və s. tərcümə oxucusuna doğru çatdırı bilər.

X.R.Ulutürkün poetik assosiasiyaların dili ilə fikri ifadə et-məsi, hər bir söz və ifadənin daxili mənasına vara bilməsi, me-taforik təfəkkür tərzinə malik olması, formanın əhəmiyyətini dərk etməsi və ürəyi rıqqətə gətirə biləsi sətri yaradıb oxucuya təqdim edə bilməsi və s. əsl sənətkarlıqdır. Təsədüfi deyildir ki,

*Ulutürk X.R. Dünyanın ədəbi xəritəsi. - Bakı, Çinar-Çap, 2008, s.33-34.

bolqar şairi Xristo Radevski lirik şeirin tərcüməsini musiqi əsərinin ifası ilə eyniləşdirirdi. Bu tezislə biz də razıyıq, lakin burada daha mühüm məqam ondan ibarətdir ki, hər bir ifaçı onu özü bildiyi kimi interpretasiya etməsinə baxmayaraq, həm də istedadla interpretasiya etməyə hazır olmalıdır.

Söz, xüsusən bədii söz, poetik söz daim qılınca kəsərli olmuşdur. X.R.Ulutürk isə özünün həm orijinal, həm də tərcümə yaradıcılığı ilə göstərir ki, qələm (*tərcüməçi qələmi*) nə qədər ki, susmayıb, silahlar gurlaya bilməyəcəkdir.

X.R.Ulutürkün "Dünyanın ədəbi xəritəsi" bizi nəinki bu kitabda təqdim olunmuş nümunələrə, dəyərli, nəzəri fikirlərə, həm də şairin XX əsrin 80-ci illərində özü tərcümə edib, tərtib etdiyi "Qardaşlıq çələngi" kitabına təkrar-təkrar müraciət etməyə sövq edir. Əvvəla ona görə ki, "Qardaşlıq çələngi" kitabında təqdim olunmuş nümunələr "Dünyanın ədəbi xəritəsi"ndə təkrarlanmır. Bu isə mərhum şairin qardaş ədəbiyyatlardan tərcüməyə nə qədər böyük dəqəət yetirməsi ilə bağlıdır. Ulutürk "Qardaşlıq çələngi"ndə onlarca rus şairinin, Belarus, Ukrayna, Latviya, Litva, Eston, Moldov, Qazax, Qırğız, Tatar, Özbək, Krım tatarlarının, avar, osetin, kalmık, gürcü və hətta erməni şairlərinin əsərlərini böyük məsuliyyətlə dilimizə çevirib oxuculara çatdırmışdır. Bu tərcümələrin üstün cəhəti ondan ibarətdir ki, burada əsl poeziya oxucu qəlbinə hakim kəsilir. Mütərcim sətriləkdən, hərfilikdən və sərbəstlikdən kənar olub əsl poeziya nümunəsi yaradır. Ulutürk tərcüməsinə vurğunluq A.Abdullanın "Qardaşlıq çələngi"nə yazdığı ön sözdə də özünü göstərir. O yazır: "Bədii tərcümə nəzəriyyəçiləri artıq çoxdan sübut etmişlər ki, tərcümənin ləyaqət meyarı heç də sözün sözə, cümlənin cümləyə, mısranın mısraya uyğunluğu deyil, ikinci qələm altında əksini tapmış bədii gerçəkliyin birinci qələmdən çıxmış bədii gerçəkliyə uyğunluğudur, başqa sözlə desək, burada söhbət məhəbbətin məhəbbətə, nifrətin nifrətə, həyəcanın həyəcana ən azı tən olmasından gedir. Xəlil Rza otuz illik yaradıcılığı ilə ya-

şad olan tərcümə təcrübəsi ilə bu işin öhdəsindən gəlməyə qadir olduğunu sübut etmişdir".¹

Doğrudan da, Ulutürk tərcümə etdiyi əsərlər üzərində elə işləmişdir ki, rus A.Puşkin, ukraynalı T.Şevçenko, belorus P.Brovka, qazax O.Süleymanov, qırğız R.Rıskulov, özbək Q.Qulam, tatar M.Cəlil, Krım tatarı Aşıq Ömər, malkar Q.Quliyev, avar R.Həmzətov, osetin R.Asayev, kalmık D.Kuqultinov və başqalarının əsərlərinin azərbaycanca X.R.Ulutürkün fədakarlığının məhsulu kimi dəyərləndirilməlidir.

Hələ 50-ci illərdən başlayaraq tərcümə işinə gəlişdikcə X.R.Ulutürk hansı məsuliyyətin altına girdiyini yaxşı duymuşdu. Şair bildirdi ki, bu iş bitib tükənməyən nəhayətsiz ümmandır, və o, bu nəhayətsiz ümmanda coşub tuğyan edən dalğalar qoynunda təbini daim cılaladı, nəhrlərdən qalib çıxdı. Ulutürk tərcüməyə orijinal yaradıcılıqda imkanı olduğundan daha böyük yer ayıraraq özünün əsl tərcüməçi-sənətkar keyfiyyətlərini ortaya qoydu. Nəzəri müddəalarından mütərcimlərə tərcümə zamanı mühitin, milli keyfiyyətlərin, fərdi üslubun və digər mühüm məsələlərin nəzərə alınmasını tövsiyə etdi. Postulat və tezislərini əsaslandırmaqla, müxtəlif ədəbiyyatların nümayəndələrinin əsərlərinə "açar" tapmağın yolunu göstərdi, orijinal müəllifinin əsərlərindən gələn fikrin qüdrətini tərcümə dilində yenidən canlandırmağı özünün adekvat tərcümələri ilə sübut etdi.

"Dünyanın ədəbi xəritəsi" bir sıra məziyyətləri ilə orijinallığını qoruyub saxlayan kitabdır. Burada hansı ədəbiyyatdan təqdim olmuş nümunələrdən asılı olmayaraq, şair-mütərcimin sərişləliliyi göz önündə dayanır. Bu məziyyətlər hansılardır?

1. Kitabda müxtəlif ədəbiyyatların inkişafı, özünəməxsusluğu, forma və məzmun çalarları haqqında təsəvvürlər yaradılır.
2. Kitabda müxtəlif ədəbiyyatların nümayəndələrinin fərdi yaradıcılıq yolu ilə tanış olmaq mümkün olur.

Abdulla A. Ön söz. - Qardaşlıq çələngi. Tərtib və tərcümə edən Xəlil Rza. - Bakı, Maarif, 1982, s.5-6. kitabında.

3. Kitabda müxtəlif şairlərin əsərlərindən təqdim olunmuş tərcümələr bizi tərcümə məsələlərinə dərinlən nəzər salmağa sövq etməklə, bəzi əsaslı müqayisə və paralellər aparmaq üçün zəmin yaradır.

4. Təqdim olunmuş materiallar ədəbi əlaqələrin qnoseologiyası, tərcümə nəzəriyyəsi, tarixi, praktikası və metodikası ilə bağlı keyli problemlər ortaya qoyur.

5. Materiallarla tanış olduqca Azərbaycan ədəbiyyatının digər ədəbiyyatlarla qarşılıqlı əlaqələrinin bəzi məsələlərini öyrənmək probleminin konturları görünür.

6. Tərcüməşünaslıq "təsərrüfatımızın" ümumi inkişaf perspektivləri, "üfiqləri" boylanır.

7. Kitabda ayrı-ayrı tərcüməçilərin, tədqiqatçıların tərcümə nəzəriyyəsi ilə bağlı mülahizələri tərcümənin nə qədər çətin və məsuliyyətli iş olduğu haqda geniş təsəvvür yaradır və s.

Kitabdakı nümunələrin əksəriyyətinin orijinallığı, ədəbi əlaqələrə, tərcümə problemə xüsusi bucaqdan yanaşmanı göstərsə də, burada bəzi materialların daha xrestomatik şəkildə öyrənilməsinə aktuallaşdırır. Buraya ilk növbədə "Tərcümə və bədii dil", "Poetik tərcümədə şairliyin elmi-filoloji əməyə arxalanması zərurəti", "Bədii tərcümə – bədii kəşf olmalıdır", "Bədii tərcümə milli mədəniyyətin ayrılmaz hissəsi kimi", "Mayakovski və çağdaş Azərbaycan poeziyasının aktual problemləri", "Ukrayna poeziyası və bədii tərcümənin aktual problemləri", "Tərcümənin bədiiyyəti uğrunda" və s. aid edilməlidir. Bu məqalələrdə professor Xəlil Rza oğlu Xəlilov (*Xəlil Rza Ulutürk - N.T.*) müxtəlif dillərdən ana dilimizə çevrilmiş əsərlərin poetikliyinə diqqət yetirərək, M. Musfiq, Ə. Cavad, M. Rzaquluzadə, Ə. Əlibəyli, T. Əyyubov, Ə. Ziyatay, Qabil, M. Araz, N. Həsənzadə, A. Zeynallı, A. Abdulla, A. Əlizadə, T. Bayram və digərlərinin yaradıcı tərcümə işini saf-çürük edərək aşağıdakıları qeyd etmişdi: "Poetik tərcümənin meydana çıxmasında, əlbəttə, tərcüməçinin sənətkarlıq dərəcəsi həlledici əhəmiyyətə malikdir. O,

fitrətən şair doğulmalı, hər iki dili, xüsusilə, öz dilini mükəmməl bilməli, müəllifin yalnız tərcümə etdiyi əsərini deyil, bütün yaradıcılığını, üslubunu dərinlən öyrənməli, onun mənsub olduğu xalqı, mədəniyyəti, ictimai-siyasi və ədəbi mühiti yaxından tanımalıdır".¹

Azərbaycan mütərcimlərinin digər xalqların ədəbiyyatının tərcümələrindən danışdıqda, X.R. Ulutürk alim-tədqiqatçı kimi, həm də mütərcimlərin tərcümənin nəzəri aspektlərini dürrüst bilmələrini zəruri hesab edir. Ulutürk tərcümə yaradıcılığında K. Zelinski, L. Novichenko, A. Oqnev, K. Çukovski və başqa bu kimi ədəbiyyatşünasların nəzər nöqtələrinə müraciət etməklə, praktik işləmələrini həm də nəzəri prinsiplərlə qüvvətləndirir. "Dünyanın ədəbi xəritəsi" kitabında X.R. Ulutürkün sənət, ədəbiyyatla bağlı fikir və düşüncələri nəinki iki, üç ədəbiyyatın əlaqələri fonunda, bəzən bir neçə ədəbiyyatın çarpazlaşması, kəsişməsi, uyğunluğu, fərqli məqamları müstəvisində nəzərdən keçirilir.

X.R. Ulutürkün həm praktik tərcümələri, həm klassik örnəklərə müraciəti, həm "Qardaşlıq çələngi" kitabında təqdim etdiyi nümunələr, həm də "Dünyanın ədəbi xəritəsi" kitabındakı tərcümələr və tərcüməşünaslığın aktual problemlərinin araya gəlməsi bu istedadlı qələm sahibinin göstərdiyimiz sahədəki nəzəri fikirlərini yerli-yataqlı öyrənməyi tələb edir.

Nizami Tağısoy,
filologiya elmləri doktoru,
professor

¹Ulutürk X.R. Bədii tərcümə milli mədəniyyətin ayrılmaz hissəsi kimi.
- Ulutürk X.R. Dünyanın ədəbi xəritəsi, s.374

İlyə Selvinski

BABƏK

Tərcümə edəni və ön söz müəllifi
Xəlil Rza

Gənclik
Bakı, 1975, 207 səh.

Əsər görkəmli sovet şair və dramaturqu İ.Selvin-
skinin "Xudojestvennaya literatura" nəşriyyatı tə-
rəfindən 1972-ci ildə çap edilmiş altı cildliyinin
üçüncü cildindən tərcümə olunmuşdur.*

BABƏK

Təkrar nəşr

* Əsərlərin düzülüşündə tərcümə kitablarının çap ili əsas götürül-
müşdür. Red. - Ə.Ə.

İŞTİRAKÇILAR

Babək
Pərizad
Baromid
Şahsultan
Musa
Mənsur
Daudiyaq
Sumbat
Cəmşid
Süleyman
Səkinə
Ayşə
Gülnara
Qiyət
Afşin
Cəfər
Əl-Buxari
Şəmsi-Qəmə
Məlik Nadi
Hacı Yəhya
Çərçi, oğru, tacir, cavan döyüşçü,
bərbər, dilənçi, çayçı, karvanbaşı,
ərəb.

BİRİNCİ ŞƏKİL

IX əsr. Azərbaycan dağlarında bir daxma. Axşam. Ocaq başında əyləşmiş gənc çoban Babək oda çırpı atır. Astadan nəğmə oxuya-oxuya əl qartalına sığal çəkir. Qapı səssizcə açılır: astanada tunc sifəlli bir qız – Pərizad görünür. Dayanıb dinləyir...

Babək:

(oxuyur)

Uyu, ey dağdan axan güzgü sular,
Soyu, ey çölləri qarsan ruzgar!
Qoy bir anlıq dayanıb... axmasın Ay,
Saxlasın nəğməsini nərəli çay.
Qoy külək yelləməsin sərvləri, püstələri,
Qoy dayansın ocaq üstündə ocaq tüstüləri.
Qoy ilanlar daha fit çalmasın, hər şey uyusun,
Tək mənim nəğməmi dünya oxusun, yer duysun.

Qartal boğuş səslər çıxarır. Babək baxır. Pərizadı görür.

Pərizad:

(bic-bic)

Nə gözəl nəğmədi, Babək, onu sən bir də oxu!

Babək:

(qasqabaqlı)

Nəyi, ay qız?

Pərizad:

Sənin öz qoşuduğunu.
İnan, o nəğmədə çarpar ürəyim.

Babək:

Sss...

Uşaqsanmı, nəsen?
Bunu sən bilməlisən:
Sevdiyin nəğmə yasaqdır!
Ərəbin şərti ağır. –
Mən tamam başqa söz üstündə coşub,
Çovğuna, qarlı qışa nəğmə qoşub...

Pərizad:

Babəkim!
Bax gözümlün aynasına.
Qıyma ki, ayna sına.
Mən məgər şeyxəm, axundam, ya nəyəm
Ki açam sirri, deyəm?!

Babək:

Keç suçumdan, Pəri can.
Axı sən yaxşı bilirsən ki, özün,
Yol yoxuşdur, at arıq.
Bir kiçik səhvən ucundan batırıq.
Neçə evlərdə umud şamı sönlüb.
Ərəbistan – qara bir dağa dönüb,
Azərbaycan – dərədə.
Yurdu qurdlar gəmirib çeynəmədə...

Pərizad:

Cavidan yurdudu – yurd.
Burda çox dözməyəcək çalmalı qurd.
Cavidan əzmi verir eşqi bizə.
Əd qatır, güc gətirir eşqimizə.
Sən məgər həmlə çağı görməmişən Cavidanı,
Düşməni tülkü kimi qovlayanı?!
Atı boz, cübbəsi ağ,
Qara bir qırğı bilir düşməni onu.
Yüz adam qatlaya bilməz qolunu.
Mən məgər düz demirəm?

Babək:

(nəvazişlə)
İçirəm hər sözünü saf su kimi,
Dinlə bir sirri deyim:
Dəli bir eşq ilə çarpır ürəyim –
Can olum Cavidana.
Qoşulum mən də ona qardaşıtok.
Təki yad qüvvəni yurddan sürürək!
Bu fikir aqlımı oynatmış, inan.
Bu dilək – köksümə dolmuş tufan.

Pərizad:

Bəs anan hardadı? Mən...

Babək:

Sən bir əyləş. O gələr,
Ocağa çırpı atar, iş düzələr,
Yaxşıca göz salır ardıc kötüyü.
Bizə bir mehr salarsan arada,
Baxışından canımız odlu qalar.

Pərizad:

Ah, yoox!

Babək:

Niyə yox?

Pərizad:

Düzü, mən qorxuram ondan, Babək,
Gözləri oddu sənin qartalının.

Babək:

(gülümsünərək)
Sənə dəyməz xəteri. Qorxma, gülüm!

Şad olar kölgəni görcək, qapıda.
Çırpınar, fəxr eləyər, qıy vuraraq!

Pərizad:

Yox... hava dağda daha tez qaralır,
Gecə tək yolda məni qorxu alır.

Babək:

Qorxma, Pərim!
Səni yalnız qoyar heç nəğmələrim?
Evəcən bir gedərik, duzlu mələk,
Budur, ulduz da doğub saldı şəfəq.

Pərizad:

Qorxuram... baxma mənə, Babək o cür.

Babək:

Nə şirindir bu zərif titrəyişin,
Yerişin, tərənəyişin, hər bir işin.
Bu səhər bir qara pul verdi anam,
Bilmədim şaftalı, ya xurma alım,
Ya gedim, ağ tum alım mən zalım?!
Xurmanın, şaftalının çərdəyi var.
Ağ tumun ağ qabığı – köynəyi var.
Nəyə bəs xərcləməli axşamızı?
Düşünüb tapdım: ən istəklisi qızı
Bu pula ləzzət ilə öpmək olar.
Mənim öz nazlı yarım vardır. O da
Bənzəyir bir yabanı istiota.
Şahid olsun bu ocaq, od da, gülüm.
O şirin busəni gəl, sənə bölüm.

Pərizad:

Ah, yoox!

Babək:

Yox demə, yox demə bircəm – gözəlim.

Pərizad:

Gəlirlər!

Babəkin anası – Baromid qarı içəri girir. O bir
şələ ardıc odunu gətirib.

Baromid:

Kimdir? A! Sənmi, Pərizad? Nə gözəl!
Yaxşı gəldin, otur, əyləş, dincəl.
Get, oğul, yemlə ulağı.

Babək:

Gedirəm.

Pərizad:

A! ana, qaytarıram aldığımı –
Tez qızır... yaxşı qazanmış qazanın.

Baromid:

Nəyə lazımdı qazansız güzəran?
Ev qazansız daş udar, tüstü dadar.

(Gülür. Gözü hərəkətsiz dayanmış Babəkə sataşır.)

Nə durubsan?

Babək:

Üyüdür...dən çəkirəm.
(Əl dəyirmanını hərəkətinə başlayır.)

Baromid:

Dəni saxla. Götür o kuzəni tez.

Ulağı yemlə və birbaşa çaya get!
Gözlə ha!
Kuzəni sındırmayasan.
Ayırıb ağzını çox baxma göyə,
Yıxılarsan. Bələdəm zatına mən.
Çox nahaq göndərirəm çaya səni,
Kuzəni sındıracaqsan, bilirəm.
Gəl, bu başdan sənə bir qamçı çəkim!

Babək adəti üzrə əyilir. Baromid onu şallaqlayır. Babək çiy-nini atır və gülüb çıxır. Qarı kəndiri çəkir – qapı daldan bağlanır.

Pərizad:
Yazığı sən nə üçün vurdun, ana?
Hələ ki kuzəni sındırmayıb o.

Baromid:
Gör mənim zaylamış ağlım nə kəsir:
Kuzə ki sındı, bitişməz bir də.
Sonra döymək gec olur. Faydası nə?

Sükut. Baromid və Pərizad ocaq qalayırlar. Qəfildən qapı bərk döyülür.

Birinci səs:
Açıınız!

Baromid:
Kimdir?

İkinci səs
Açın!

Baromid:
Kimdi gələn?

Üçüncü səs
Açınız!

Baromid:
Üstümə qışqırma, həpənd!

Pərizad:
Bəlkə bədbəxtədi gələn? Bəlkə bəla...

Baromid:
Bəlkə bədbəxtədi gələn, ay qəmi kəm,
Mən özüm guya tamam bəxtəvərəm?!

(Qapını açır)

Qarşıda Musa, ardınca Mənsur. Daudiyaq və Sumbat içəri girir. Can verən Cavidanı gətirirlər.

Mənsur:
Can verir başçı!

Musa:
Fəlakət!

Daudiyaq:
Tez olun!

Sumbat:
(amiranə)
Su verin!

Baromid:
Sss...bir az səssiz olun!
Qoy uyusun.
Gətirər Babək özü indicə su.

Şahsultan içəri girir. O qədər gənc olmasa da, gözəldir. Qaş-ları qaralmış qılınca bənzəyir.

Pərizad:

Cavidanmış, ay aman, can verən ar.

Şahsultan:

Özüdür... dağ kimi alpandı gedən!

Onu hardan tanıyırsan bəs sən?

Pərizad:

Yarası çoxmu dərinidir?

Şahsultan:

Bəli...

Harda bəs qaldı bu su?

Baromid:

Gəldi, budur!

Bəri ver kuzəni, Babək, keç, otur.

Şahsultan içəri girən gənci gözədən keçirir. Ona fikir vermə-yən Babək Pərizad yanaşır.

Şahsultan:

Sənin oğlunmu?

Baromid:

Görürsən aşkar:

Həç qıza bənzəri var, oxşarı var?

Şahsultan:

Adı Babəkmi?

Baromid:

(deyinərək)

Necə?... Babəkdir.

Qapını bağla! Yağış yallı gedir.

Babək:

(sakitcə)

Can Pəri, söylə bilirsənsə əgər:

Bu gələnlər axı bizdən nə dilər?

Nəyimiz var bu bizim boş komada,

Tək atı, qalxanı qalmış komada?

Pərizad:

Sakit ol, Babək, hələ... Başçı ölür.

Babək:

Doğrudan?

Pərizad:

Köksünə bax... qan gölüdür.

Baromid:

Qapını bağla, dedim. Bərkdi yağış!

Qıçlarım sızlayır. Afətdi bu qış.

Babək:

(qapını örtərək)

Kim ölür?... Başçı? İgid? Cavidan? Ər?

Pərizad:

(can verənin qarşısında diz çökərək)

Ey ocaq, ey od, özün yol göstər.

Al ölüm ağrısını, od ver ona.

Döl böyük, ülvi, təmiz varlığına,

İstəsən, al, sənin olsun nəfəsim,

Qapanan gözlərə dolsun nəfəsim.

Babək:

(Şahsultana)

De, onun sən nəyisən?

Şahsultan:

Arvadıyam.

Babək:

Onda sən, ağla, xanım. Boynunu бүk.

Ürəyin daş ki deyil. Göz yaşı tök!

Şahsultan:

Ər igid ər kimi ölmüşsə əgər,

Heç ona göz yaşı layiqmi məgər?

Bu ölüm – şanlı, böyük, məğrur, uca.

Az qalır bayrağıtək ruhu uça.

Babək:

Bilmirəm... Bildiyim ancaq bu dilək:

Kül olum qoy bu ocaq atəşitək,

Təki mən arxa olum Cavidana.

Xalq üçün ömrünü qalxan tutana.

Təki mən qəhr olum uğrunda onun.

Çırpınım can kimi bağrında onun.

Şahsultan:

(adı bir şeydən danışmış kimi, sadəcə)

Ona yox, sən mənə ver öz canını.

Babək:

O deyilsən axı sən.

Şahsultan:

Kim bilir, bəlkə onun ruhu mənəm.

Babək heyratla ona baxır.

Pərizad:

O ölürl!

Baromid:

(başını yellədən)

Son nəfəsi... son həniri...

Babək:

Öldü!

Hamı Cavidana sarı atılır.

Şahsultan:

Çağırın başçı və bayraqqçıları,

Səfə dursunlar hüsurumda mənim.

Tez...Musa!

Musa:

Burdadılar.

Şahsultan:

Gəlsinlər!

Daxma bir anda döyüşçülərlə dolur.

Musa:

Burdaca cərgələnin tez, əlan.

Çıxarılısın da qılınclar qından.

Döyüşçülər rəhbərin cəsədi önündə qaravulda dayanır.

Şahsultan:

Verirəm mən sizə bir qəmli xəbər:

Od tutub daş kimi bağrımda kədər.
Can qoyub keçdi başından başçı.
Dayanaq nəşi önündə başaçıq.

Döyüşçülər
– Qəm böyükdür!
– Qara gəldi ilimiz.
– Dərdə düşdük!
– Yasa batdı elimiz.
– Ox, sapand saldı bayaq atdan onu.
– Yenə gördük ayağa qalxan onu.
– Bəs Azərbaycanımız neyləyəcək?
– Ona illər boyu rəhmət deyəcək.
– Yetimik biz.
– Qara gəldi ilimiz.

*Pərizad hıçqırır. Kişilər ah çəkir, pıçıldayırlar. Baxışlarını
Babəkdən çəkməyən Şahsultanın dodaqları sıxtılıb, gözlərində yaş-
dan əsər yoxdur.*

Musa:

Hələ düşməni yenincə şespər atır,
Ən böyük zəlzələlər qarşıdadır.
Sal qaya – arxa görək yurdu muza.
Biz görək başçı seçək ordumuza.
Elə bir başçı ki od, şimşək ola.
Üləmatək ulu, mərd, müdrik ola.
Hardadır, varını belə başçı – igid?

Səs

Biri lap, siz özünüz!

Musa:

Məndən keç.
Xəstəyəm, canda gücüm qalmadı heç.

Səs

Sumbat olsun.

Musa:

Sumbatın azdır kəsəri, cürəti.

Səs

Cəmşid olsun!

Musa:

Cəmşidin azdır ürəfa qüdrəti.

Səs

Daudiyaq olsun.

Musa:

Daudiyaqın arvadı küt, sərsəri,
Keçməmiş olmaz ərinə təsiri.

Baromid:

Yoxmu doğrudan bir igid, bir ərən?
Hökmü, qılınca bizə yol göstərən?

Sükut

Şahsultan:

Qulaq as, dinlə məni, ordu – qoşun!
Başçı – mən!
Siz mənim ardımca qoşun!
Əlinin istisi keçmiş əlimə,
Nitqinin atəşi axmış dilimə.
Mənə tapşırıldı, mənə... Rəhbər – Ata
Qalanı, ordunu da, bayrağı da!

Sumbat:

Oho...

Mənsur:

Sənəmi?

Şahsultan:

Bəli, mənə!

Musa:

Arvad-ər – eyni ocaq tüstüləri,
Amma sən yadda qayım saxla bunu:
Tapşırıb bəlkə də Bəzz bürcünü o,
O sizə tapşıra bilməz qoşunu!

Şahsultan:

Beləmi? Mən zəifəm, yoxsa nəyəm?
Qurğuşun yüklü aşıqlar kimiyyə –
Saqqayam.
Aciz – əfəl bilmə məni.
Lap kiçik qızkən, uşaqlıqdan hələ
Oturub durmuşam oğlanlar ilə.
Düz dəyir quş gözüne atdığım ox,
Qorxudur bəlkə saçım sizləri çox?!

Musa:

Yox, bizi qorxudur ancaq bu camal,
Ağ buxaqda qara kişmiş kimi xal.
Qorxuram, cəzb edə hüsnün, nəzərin;
Lapdan it-qurdla dola həndəvərin.

Şahsultan:

Ola bilməz. O mənə ər də seçib.

Döyüşçülər

– Nə dedin?

– Ər də seçib.

– Kimdir o ər?

Şahsultan:

Cavidan Babəki göstərdi mənə,
Hamı bilsin: bu cavan ərdir mənə.

*Barmağını Babəkə sarı uzadır. Babək diksindir...
Hamı çaşbaş qalır...*

Rəhbərin hər sözü rəhbərdir bizə.

Mənsur:

Axı hardan tanımış rəhbər onu?

Sumbat:

Dayanın!

Yox yalana məndə inam.

Baromid:

(kefi pozulmuş halda)
Cin aparsın səni, ay kütbaş avam!
Ölünün fikrinə yoxmuş inamin,
Axı hardan tapasan ağılı, huşu?
İçi bomboş, quru findıqdı başın!

Səslər

– Axı kimdir, nəçidir seçdiyiniz?
– Bilmirik, əslə nədir, nəslə nədir?
– Söyləyin, biz də bilək qəsdə nədir?
Ər – qılıncdır. Qadın ancaq ona qın.
Kişinin hökmünə təslimdi qadın.
Hər şeyə hökm edəcəkdir bu qoçaq.
– Südəməkdir!
– Boyuna, bəxtinə bax!

Baromid:

(yumşaqlıqla)

Ey döyüş paltarı geymiş balalar!
Siz – mənim gözlərimin nuru, odu!
O nağıllarda ki, "Dövlət quşu" var,
Bu qadın bəlkə o "Dövlət quşu"dur.

(Şahsultanı göstərir)

Babək:

(özündən çıxaraq)

Ana can!

Baromid:

Dinmə, kiri...

Babək:

Ruhum – Ana!

Baromid:

Hanı şallaq? Bəri ver şallağı tez,
Qoy çəkim yambızına, əndamına...

Babək:

Ana can!

Baromid:

Kəs səsini!

Babək:

Çıx, get, ana!

Ey igidlər! Sinəmiz parçalanır,
Həm anam, həm bu qadın haqqı danır.
Yazığın ağzına söz gəlmədi heç,

Cavidan ah da çəkə bilmədi heç.
Başçılıq gəlməz əlimdən mənim heç,
Mən kiməm?
Adi çoban, əldə çəmaq.
Cavidan şam kimi səssiz söndü.
Elə bil yandı çıraq, söndü çıraq.

Baromid:

(onun üstünə atılaraq)

Can balam, ömrüm, həyatım, dəcəlim!
Sən çıxartdın ürəyimdən tikanı.
Elə bil nurlu cahan zindan idi.
Nə yaman şeydi yalan, yandı dilim.
Doğru bir sözlə sağaltdın yaramı.
Ay Musa, mən şadam, ağbaxt anayam:
Balamın dağ qarışək ağdır üzü.

Musa:

Mən deyimmi, ay igidlər, sözümü?

Səs

– De, Musa! Sən hamıdan aqılsən.

Musa:

– Yamyaşıl, gömgöy olan dağda nədir?

Səslər

– Qarağac.

– Ot, çəmənlər!

– Altun yatağı!

Musa:

Yox... sudur hər tərəfi gömgöy edən,
Susuz... olmaz qarağac, ot, ya çəmənlər.

Səslər
– Can Musa!
– Düzdü, Musa, aqılsən.

Musa:
Ən gərəkli nədi gərgin davada?

Səslər
– Çörək!
– At!
– Korda qılinc!
– Zağlı cida!

Musa:
Ən gərəkli şir ürəkdir davada!
Kimdə vardırsa ürək, tez tapır o,
Atı da, nizəni də, kordanı da.
Siz bilən, varmı bu gəncin ürəyi?

Səslər
– Var.
– Var!

Musa:
Kişinin qəlbidir ilkin bəzəyi.

Sumbat:
Bir dayan!

Musa:
Sən dayan, dinlə mənim sözlərimi:
Çoxdu dağlarda igidlər, mərdlər,
Çoxdu çöllərdə cəsur comərdlər.
Bəlkə bundan qoçağın tapmaq olar.
Onların yoxdu, bunun fürsəti var.

Daha güclü, daha yetkin bir oğul
Varsa, gəlsin qabağa, güştə çıxıb
Gücünü, özmini isbat eləsin.

Səslər

– Afərin, can Musa!
– Nər qardaşımı!

Musa:
Ey igidlər, tez olun, dövrə vurun,
Kim, görək, meydanı heyran edəcək.
Rəqibi bax, sən özün seç, babək!

Sükut.

Babək:
Bu igidlər haradandır?

Musa:
Yurdları – Bəzz qalası!

Babək:
Hamısı Azərbaycan balası?

Musa:
Hamısı – Azərbaycan balası.

Babək:
Deməli, burda rəqib yoxdu mənə.

Səslər
– Buna bax!
– Bir qulaq as sözlərinə:
“Deməli, burda rəqib yoxdu mənə”.

– İstəyir küylə qaçırsın o bizi.
– Bəlkə bir zərbə ilə cümləmizi
Etmək istər bu hərif darmadağın.

Gülüş.

Babək:

(sıxılaraq)

Ay ığidlər, inanın sözlərimə:
Yox güləşməkdə səriştəm mənim heç!
Mən kiməm? Adi çoban, əldə çomaq.
Məgər heç, rastıma çıxsə bir ayı
“Kim kimi?” sorğusu gəlmiş dilimə
Boğmuşam, tullamışam bir dəreyə.
Bir baxın...caynağı keçmiş dəriyə,
Dişinin yerləri çiyində durur.
Arabir quzğun olur, qırğı olur...
Yuvasın görsən əgər, qırğın olur:
Atılır üstünə, caynaq çalaraq.
İti almas kimidir dimdiyi, bax,
Gör necə kinlə vurub sağ qolumu.
Qısnayıb... Qısnamışam mən də onu.
Yox güləşməkdə səriştəm mənim heç.
Siz – mənim ellilərım, can-ciyərim.
İnanın, cəng eləsəm mən siz ilə,
Özümə dəymiş olar zərbələrim.
Yox güləşməkdə səriştəm mənim heç.
Musa, məndən vaz keç!
Basılan bil məni. Üz vurma mənə.
Qıymıram yurdumun əsgərlərinə.

Onlara ikiqat baş əyir və meydan cızığından çıxır. ığidlər baxışirlar. Onların Babəkə rəğbəti artır.

Musa:

(yumşaq gülümsəyərək)

“Basılan say məni” söylər bu cocuq,
Basılan saymalıyıqmı onu?

Səslər

Yox!

Şahsultan:

Quzğunun caynağı almaz tək iti,
Aynın diş yeri çoxdanmı bitib?
Tanıdır gənci döyüş cizgiləri

Musa:

Çox gözəldir sözünüz. Amma, xanım,
Baş gücü, kəllə gücü, qol gücü də,
Biliniz, kafı deyil rəhbər üçün.
Tez tutur başcını lapdan qara gün.

O bir az fənddə çevik olmalıdır.
Tələdən tez sivişib tülküsayaq,
Ovu qaplan kimi cəld almalıdır.
Başcının öz başı var, öz qılığı.
Qılığı, astalığı, ustalığı.

Səslər

– Doğrudur, can Musa!
– Alqış, Musa can!

Musa:

Gəl, görək, tapmaca versək, kim açar.
Elə bil tilsimə düşmüş qayalar –
Ərəbin çənginə keçmiş bir oğul
Salınıb dustağa hündür qalada.
Yox sicim...bəş necə qaçsın bu adam?

Babək:

Eşq ilə nəğmə deyib mən qalada,
Dinlərəm...almağ üçün əks-səda.
Nəğməmi kuzəli qızlar eşidər.
"Ey pərim, ey qəmərim! – nəğmə deyər –
Bir qarışqa taparaq yolla mana.
Bir ipək sap da seçib bağla ona.
Bir-iki tel də saçından, tez, ayır.
Azca tor, azca hörümçək toru da.
Nəğmə də, bir qanad al, dombra çal!
Qoy qarışqa divar ilə qalxsın,
Qoy hörümçək toru dartsın telini.
Tel, ipək sapları çəksin irəli.
Sap zərif bir sicim olsun da bari,
Hörülən kəndiri dartsın yuxarı".

Sumbat:

Sonra bəs?

Babək:

Vəssalam!

Musa:

(gülümsəyərək)
Ey dost, de görək
Balaca, bapbalaca bir böcəyi,
Bir qarışqanı nə cür... göz seçəcək?
Bəlkə sən görməyəcəksən heç onu.

Babək:

Hər şeyin çarəsi var, qorxma, Musa!
Sürtərəm əllərimə azca şirə.
Boranı, balqabaq, əncir şirəsi.
"Ey qarışqa, deyərəm, tez gəl, çıx".

İy çəkən, dad bilən heyvandı yazıq.

Daudiyaq:

Bu ki müdrikdir!

Mənsur:

Gücü, qüdrəti var.
Mollalar dad çəkər, ondan utanar.

Sumbat:

Bacararsanmı, igid, dərziliyi?
De, tikərsənmi geyim sal qayadan?

Babək:

Tikərəm, qumdan əgər sap versən.

Sumbat:

Ayə, qumdan sap olar?

Babək:

Bəs, a zalım, qayadan paltar olar?

Gülüş.

Səslər

– Can Babək!

– İç görək, sən də bizim badədən iç.

Musa:

Gəl, igid, gəl başa keç!
Qoy bizim başçımız olsun Babək!
(Şahsultana)
Sənə bir ər – Babək,
Bizə rəhbər – Babək!
Pərizad azacıq sevilən bir ah çəkib qaçır.

Sağ ol, ay qız, bizi aldatmamısan.
Demisən dadlı yalan, yaxşı yalan.

Şahsultan:

(kinli)

Gözü göy, rəngi kürən, ey qoca, siz
Biliniz: təkcə mənəm – rəhbəriniz.
Məndədir hər b ilə sülhün sükani.
Bunusa könlümə bir ər seçirəm.
Necə ki, siz kişilər
Sevgili – cananı seçər!
(Babəkə yanaşır)
Gənc ərİM, babəkİM, eşqİM, nəfəsİM!
Bax, mənİM qaşlarıma, gözlərimə.
De görüm, mən səni ovsunlamışam?
Nə qədər musiqiçi, neyçi, ozan
Söz qoşublar bu kaman qaşlarıma.
De görüb, cəlvəlimi şivələrim,
Salamım, sallanışım, işvələrim?
Əllərim – qu quşunun ağ lələyi.
NəfəsİM – gül bağının yaz küləyi...

Babək:

(ətrafa baxıraq)

Ah, dayan! Bəs bu Pərizad hanı bəs?

Qartal boğuş səslər çıxarır.

İKİNCİ ŞƏKİL

*Bəz qalası. Saray qarşısındakı meydan güzgülər, bayraqlar,
xalılarla bəzədilib, izdihamla dolub. Eyvanda Şahsultan, yanında –
Babək, Musa, Bəromid*

Şahsultan:

Elat əhli, tanıyın Babəki siz,
Cavidan tapşırıb: olsun mənə ər.
Dolaşib Meytəpəni, Kazbeki o,
O bu gündən belə, yurdun gözüdür.
Bu ocaq – öz ocağı, öz közüdür,
Onu istərmisiniz?

Qoca:

(nəzakətlə)

İstərik.

Səslər

Hə!

– Qazıbəy, Meytəpə qalsın özünə!
– Bizə qoy ərz eləsin kimliyini.

Babək:

(astadan)

Bilirəm: od sevən, aqıl dədələr,
Tapınıblarocağa qəbrə qədər.
Bu ocaq, tüstü mənə xeyli yaxın.
Amma könlümdə tamam başqa axın...

Musa:

Bir dayan! Sən nə deyirsən, a qoçaq?
De, nə var tüstüdən, atəşdən uca?

Babək:

(qartalı çiyinə qaldıraraq)

Uca – çiyimdəkdir, çiyinimə bax.

Musa:

O nədir?

Babək:

Yaxşı bax, qartaldı, Musa!
 Vaxt olub, yaz günü, yaxud qış ayı.
 Dalmışam evdə təzək tüstüsünə,
 Baxmışam pəncərədən göy üzünə.
 Görmüşəm qartalın hey süzməsini.
 Tez görər həm yaxını, həm uzağı,
 Necə hiddətlə qovar yalnızığı!
 Qanadı altda günəş, dan yeri var,
 Onun öz xalqımıza bənzəri var.

Kütlə içərisində canlanma
 Od-ocaq qoy sizin olsun, qocalar.
 Gənclərin qartalı var, şahpəri var.

Musa:

(*nəvazişlə*)
 Elədir.

Kütlə:

- Afərin!
- Alqış!
- Can, igid!

Şahsultan:

Elat əhli, tanıyın Babəki siz,
 Onu istərmisiniz?

Kütlə:

- İstərik!
- Hə!

Şahsultan:

(*vəcdə gələrək*)

Eləsə süs veriniz köhləninə;
 Xına sürtün yalına, yalmanına.
 Xorasan sovqatı, tər lalə xına!
 Bəzeyin qırmızı atlaslar ilə,
 Aypara nalları saçsın şölə.
 Qoy çələnglər atı əlvən bəzəsin,
 Qoy qavallar yarışıb od ələsin.
 Dəyişib, başqalaşib indi həyat:
 Sökülür dan yeri cəh-cəhləmi? Yox!
 Quş səsilə, təzə, tər şehləmi? Yox!
 Sökülür dan yeri gur şeypur ilə!
 Babəkin qəlbi dolu bir nur ilə.
 Ərəbin qum saati qumla dolub.
 Sərt həyat bəxtimizə qismət olub.
 Qalada məhkəmə açmaq diləyəm.
 Haqq – ürək nurumu saçmaq diləyəm.
 İstəyəm Bəzz qalası hürr yaşasın,
 Hər igid qürrəli, məğrur yaşasın!
 Səslənər indicə şeypurlarımız,
 Hamı qoy ərz eləsin dörd-sərinə.
 Dinləyək əql-bilik tədbirini.

Şeypurlar çalınır.

Musa:

Tez gəlin, yelli gəlin!

Axsaq bir dilənçi və çayçı gəlin.

Dilənçi:

(*Şahsultana*)

Dinləyin, ey şahımız, sultanımız!
 Haqq, ədalət və bilik ümmanımız!
 Mən kasıb bir babayam, xeyli kasıb.
 Bağrıma daş basıb... ac, lüt gəzirəm.

Arabir cad tapıram, küt gözürəm,
Busa şişlik bişirir ləzzət ilə.
Çörəyi tutdum iyə həsrət ilə
Və yedim tüstüdən, oddan aralı,
Buna pul verməliyəmmiş guya,
Pulu mən hardan alım, ay zalım?

Çayçı:

Bu hərif dadmasa da şişliyimi,
Çox dadıb, xeyli dadıb xoş iyini.
Pulumu verməlidir bax bu hərif,
Cadı ləzzətlə yeyib, keflə yeyib.

Dilənçi:

Axı şişlik yemədim...

Çayçı:

Cad ki, yedin,
Və yedin tüstü, hənir, iy qarışıq
Tüstünün ətrini çəkdinmi, de?

Dilənçi:

Hə.

Çayçı:

Eləsə tərlə görək dörd dirhəm.

Dilənçi:

Bilmirəm, sən dəlisən, mən dəliyəm?
Yemədən şişliyi, pul verməliyəm?

Şahsultan:

Mənə aydındı bu iş. Verməlisən.
Amma dörd yox, iki dirhəm bəs edər.

Çayçı:

İki dirhəm az olar.

Şahsultan:

Bəsdı, yetər.
Qoca, yoxsul kişidir – halı betər.

Dilənçi:

İki dirhəm? Axı mən öz cadımı...

Kütlə arasında rəğbət sədələri.

Babək:

(*dilənçiyə*)
Sən iki dirhəmi ver!

Dilənçi:

Mən ki axı...

Babək:

Qorxma, ver!

*Dilənçi ah çəkərək mis pulunu çıxarır. Babəkin ovcuna atır.
Babək ovcundakı pulları çayçının burnu ucundaca cingildədir.*

Babək:

De, eşitdinmi, həpənd, pul səsinə?

Çayçı:

Hə Eşitdim.

Babək:

Eləsə xoş getdin.
(*Dilənçiyə*)
Al, qoca, al pulunu!

...Çayçı, eşit:
Xörəyin ətrinə hər kim pul umur.
Aldığı – pul səsi, cingilti olur.

Yığışanlar arasında razılıq, təqdir sədələri.

Musa:
Tez gəlin, yelli gəlin!

Sumbat və Səkinə qarı evəyə yanaşır.

Sumbat:
Dinləyin, ey şahımız, sultanımız!
Haqq, ədalət və bilik ümmətimiz!
Bu qarı – yun əyirən bir qandır,
Qarı yox, aləmin ən kaftarıdır.
Yun verib bir gəbə almaq dilədim,
Gəbəli, xalçalı olmaq dilədim.
Sən demə oğru girir daxməsinə.
Əl qatır axçasına, boğçasına.
Hər nə var... it də gedir, ip də gedir.
Mənə nə?
Aldığını verməlidir.

Şahsultan:
Qarı, əlbəttə, yunu verməlisən.

Səkinə:
Bala, əlbəttə, yunu verməliyəm.
Nə cür ancaq?
Yunu mən hardan alım?
Gündəlik ruzuya gəlmir gümanım.
Vaxt olur: tapmıram heç şorla çörək,
Çarə qıl dərdimə sən, can Babək!

Babək:
Necə versin yunu biçərə qarı?

Sumbat:
Verə bilmir, qoparın dırnağını.

Baromid:
Nə dedin, şahmar ilanının balası?
Qopararlar sənə öz dırnağını.

Şahsultan:
Mənə aydındı bu iş. Dinlə, qarı:
Yunları
Sumbata qaytarmalısan.
Qanunun öz sözü var aydın, açıq:
“Hər adam aldığıni verməlidir”.
Düzü, mən çox yanırım halınıza.
Neyləmək, qanunu pozmaq yaramaz.

Kütlə:
– Necə versin yunu biçərə qarı?
– Axı yun çeşmədən axmır su kimi.
– Ot kimi çöldə göyərmir axı yun!

Babək:
Bir qədər sakit olun. Haqlıdır o.
“Hər adam aldığıni verməlidir”.
(*Sumbata*)
Qarı, əlbəttə, sənə yun verəcək.
Amma birdən-birə yox, tədric ilə.

Sumbat:
Yunu versin tək o, ağrın alım.
Nəzaman verməyinin fərqi nədir?

Babək:

Ey xanım, bir komanız varmı sizin?

Səkinə:

Var, bala, var komamız.

Babək:

Komanın dörd yanına kol-kos əkin,
Qoy yanından sürülər hey keçsin.
İlişər kol-kosa, əlbəttə, qyoun.
Hər kol üstündə qalar bir belə yun.
Yığ yunu, ver gədəyə ölçim ilən...

Sumbat:

Yox, canım, çox çəkər o! İl çəkər o!

Babək:

Yunu versin təki o, ağrın alım,
Nə zaman verməyinin fərqi nədir?

Gülüşmə. Xalq Babəki alqışlayır.

Babək:

(yavaşca)

Pərizad adlı gözəl bir qızı sən.
Görməmişən?

Səkinə:

Görməmişəm.

Babək:

Bürünüb yun şalına...

Səkinə:

Görməmişəm.

Babək:

Qat-əcər pencəyinin milləri ağ...

Səkinə:

Görməmişəm.

Babək:

Ayağında təzə xal-xalları var.

Səkinə:

Görməmişəm.

Babək:

(Al çəkərək)

Heyf!

Musa:

Tez gəlin, yelli gəlin!

Daudiyat heç bir müqavimət göstərməyən karvançını çəkə-çəkə eyvana doğru sürükləyir. Onların ardınca Daudiyaqın arvadı aysə gəlir.

Daudiyaq:

Ulu Babək! Sizə təzim və pənah!

Qoy əsrlər boyu nəslin yaşasın!

Şahsultan:

Mənə bax, Dəvdək, eşit öncə məni.

Hardasan, göydəmişən, aydamısan?

Ona yox, sən mənə üz tutmalısan.

Daudiyaq:

Dinləyin, ey şahımız, sultanımız!

Aysifət, elm-bilik ümmanımız!
Bir qadın vardı – gözəl, bir də kişi.
Kişi bənd oldu gözəl, şux qadına.
Baha bir daş-qaşı göndərdi ona.
Mən bu karvançıya verdim ki, ləli
Evdə şadlandırı bilsin gözəli.

Ayşə:
Almamışam!

Karvançı
Mən özüm verdim, özüm ləli sənə.
Cod əlimlə sənə ağ əllərinə.

Ayşə:
Sus! Hörümçəkdir o beynində yatan!

Daudiyaq:
Bax, bu karvançı! Bu da arvad ağa!
Hansı düz, hansı yalan?
Mat qalıram!

Kütlə heyrət və hay-küy içində.

Şahsultan:
Söylə, karvançı qoca, söylə mənə:
Daş-qaşı şəxsən özün verdin ona?

Karvançı:
(*Savalanı göstərərək*)
Bu dağın and içirəm ağ başına.
Daş-qaşı şəxsən özüm verdim ona.

Şahsultan:
Yaxşı, şahid-filanın varmıdı?

Karvançı:
Var.
Üç adam var. Üçü də burdadılar.

Şahsultan:
Çağırın, hardadılar?

Karvançı:
Ey şahid!

Kütlə içindən üç kişi ayrılıb gəlir.

Şahsultan:
Sən özün gördün onun ləli buna verdiyini?

Birinci şahid:
Özüm, əlbəttə ki, gördüm.

İkinci şahid:
Bu gözüm gördü onun ləli buna verdiyini!

Üçüncü şahid:
Biz o gün karvana karvansarada
Baş çəkib Ayşəni gördük orada.
Dedim: "Ay qız, bu ləli yaxşı qoru!"

Ayşə:
Sus, yalan torbası

Üçüncü şahid
Ey! Məndə yalan?!

Ayşə:
Heç utanmırsan, a məlun mozalan?!

Ağ yalandır. Buna yol vermə, xanım!

Daudiyaq:

Xanım, insaf elə, bir çarə düşün.
Köksümü od kimi yandırmada dərd.
Lələ heyfim gəlir, ancaq daha çox
Yanıram arvadımın halına mən.

Şahsultan:

A yazıq Dəvdəkim, Ayşəm, inanın,
İnanın, çox yanıram halınıza.
Amma mən neyləyə billəm ki, onun,
Onun üç şahidi var, üç tanığı...
Güvənir məhkəmə ancaq dəlilə.
İş görür, əldə sübut, şahid ilə.
Burda peyğəmbər özü çaşbaş olar,
Lap Süleyman özü heyrdə qalar.

Kütlə donub qalır.

Babək:

Mən Süleyman deyiləm. Amma bilin...

Kütlə:

– İşi qoy Babək özü həll eləsin.
– Babəkin ağı saf almaz kimidir.

Ayşə:

(ağlayaraq)

Sən özün çarə düşün, can Babək!

Babək:

Biri qalsın. Qulağın bağla bunun.
Qulağın bağla onun da hələlik.

Yığışanlar şahidlərə doğru atılıb onların qulaqlarını bağlayırlar. Birinci şahid isə Babəkin qarşısında dayandırılır.

Babək:

Sən özün daş-qaşı gördün?

Birinci şahid:

Gördüm.

Babək:

Daş-qaşın rəngi nə cürdü?

Birinci şahid

Mavi.

Babək:

De görüm nə boydaydı?

Birinci şahid

Nə bilim? Yadımdamı?

Babək:

Yenə hər halda bir az sal yadına.
De, bu boydaydı, ya bundan balaca?

Birinci şahid:

(inamsızlıqla)

Bax...beləcə...

Babək:

Çox gözəl. Qoy yeni şahid gəlsin.

İkinci şahid Babəkə yanaşır.

Babək:

Daş-qaşın rəngi nə cürdü, de görək?

İkinci şahid:
Sapsarı.

Babək:
Sapsarı?

İkinci şahid
Bəli, alovtek, odtək!

Babək:
Boyu bəs?

İkinci şahid
Bir xiyarın tən yarısı!

Babək:
Çağırın, hardadı zalım balası.
Qoy üçüncü hərfi dinləsin el.

Üçüncü şahid gəlib Babəkin qarşısında dayanır.

Babək:
Daş-qaşın rəngi nə cürdü, de görək?

Üçüncü şahid:
Qapqara

Babək:
Bəlkə ağ idi?

Üçüncü şahid
(*sevincək*)

Ağ idi.
Lap təbaşir kimi ağ, parlaq idi.

Gülüş.
Doğrudur, mən yuxudan kal oyanıb...
Qəhqəhə.

Babək:
Boyu bəs?

Üçüncü şahid:
Bax belə... Yumruq sayacağı.

Babək:
(*heyratla*)
Necə? Yumruq?

Üçüncü şahid:
Hə... Uşaq yumruğutək.

Babək:
Çox gözəl. Dəvdək, özün söylə görək:
Çəkisi, rəngi nə cürdü ləlin?

Daudiyaq:
Rəngi al-qırmızı tər lalə kimi.
Özü təsbəh dənəsi boyda. Kiçik.

Babək:
(*Üçliyə üz tutaraq*)
Eşitdinizmi?

Birinci şahid
Ulu Babək, suçumuzdan keçiniz.

İkinci şahid:
Alıram boynuma mən taqsırımı.

Üçüncü şahid:

Ulu Babək, suçumuzdan keçiniz.

Onun qarşısında diz çökürlər.

Babək:

Düz sapand altına birbaş aparın,
Ərəbin daşları qırsın sizi qoy.

Kütlə:

– Bax, bu hakimdi!
– Bu, insandır – əsil!
– Necə şaqraqdı səsi.
– Qəlbi mətin!
– O, yığar qüdrətini məmləkətin.
Adı, Babək, özü atəş kimidir.
– Arvadı məhkəmənin hakimidir.
– Yox, əşi... arvadın arvad başı var.
Özü də, nəslə də çox lovğalanar.

Musa:

Daha kim qaldı? Gəlin!

*Cübbəli bir tacir və sifəti dəbilqə üzlüyü ilə örtülü bir döyüş-
çü gənc eyvana yanaşır.*

Tacir:

Dinləyin, ey şahımız, sultanımız,
Haqq, ədalət və bilik ümmənımız!
Mən yazıq, bir qoca tacir babayam.
Dolanıb girlənirəm alver ilə:
Nə bilim, cübbə, çapan, şalvar ilə.
Alverin qaydası var, hamı bilir.
Pul verib mal aparırsan:
Bu cavan
Cübbəmi əyninə sakitcə geyir,

Və deyir: Yoxdu pulum! Haydı...gedir!
Belə də zülm olar heç?

Şahsultan:

Söylə, cavan?!

Gənc:

Dinləyin, ey bizə şah, sultan olan!
Mən dünən basqına çıxdım.
Lakin
Üstümə oxları yağdı ərəbin.
Ox nə ox! Sanki büründüm oda mən,
Arada cübbəmi verdim bada mən.

Tacir:

Mənə nə? Axmaq adam! Cübbəmi ver.

Gənc:

Axı mən yurdu, Sizi qoruyuram.

Tacir:

Qoruyursan bizi yox, kəndçiləri.
Hamıya bəllidi quldur yuvanız.

Gənc:

Kəndçidir – bayrağımız, sal qayamız.
Bəşərin təknəsidir əkdiiyi yer.

Tacir:

Bilmirəm. Cübbəmi ver. Cübbəmi ver!

Babək:

Cavan oğlan, sənə atəşli səsin
Bir Pəri afəti salmaqda yada.
Qız deyil, sanki qızıl parçasıdı,

Saçı bənzərdi yanar bir buluda.
Özü göydən təzə enmiş kimidi.
Bir şüa nuruna dönmüş kimidi.
Mənə gəlsin qadası, ağrısı qoy.
Bəlkə görmüşsən, igid, hardadı o?

Tacir və gənc
Görməmişik.

Babək:

(gəncə)

Nəfəsi, ətri sənə paltarının
Tünd, acı istiotu saldı yada.
Beləcəydi Pərimin saçları da.
Tunc üzü, odlu gözü, xoş gülüşü
Elə bil əks olunub səndə tamam.
De görüm, bəlkə qohum-qardaşın,
Kim bilir, bəlkə bacındır o, sənə?

Gənc:

Oy...Yox!

Babək:

Gözəl oğlan, de görüm, söylə nədən
Örtmüşən üzlük ilə çöhrəni sən?
Gizlədirsən nəcin ay surətini,
Yaşınıb təhqir edirsən məni sən.
Sən məgər başçı, böyük olsan əgər,
Gələrəm mən yanına üzlük ilə?

Gənc:

Döyüşüb düşdüm ərəb həlqəsinə,
Atəş içrə alışıb yandı üzüm.
Qıymayın göstərim üz... eybəcərəm.

Babək:

Aha, bildim...cavan oğlan, de görüm,
Adın, ismin necədir?

Gənc:

Ağ qaplan,
Adımın faydası yox, Babək, inan.
Ad çəkib tökmə suyun üstə odu.
Yenidən bilsən əgər sən adımı,
Dadacaqsan yenə tünd istiotu.

Tacir:

Xanım, əmr et, nəçə yol xahiş edim?!

Ya mənim cübbəmi versin, ya da pul!

Baromid:

O səni qoruyur, ey tacir, axı!

Tacir:

Başına dəysin onun qorumağı.
Məni müflis eləyir, hifz eləyir?!

Şahsultan:

Haqlısan, tacir əmi, cübbəni al.

(Ağ qaplana)

Vər, igid, cübbəni ver.

Babək:

Al, igid, cübbəmi al, çiyninə sal!
Baxma ki, çox geyilib, çox didilib.
Davada şən-şən olub, rəngi solub.
Ətri var bunda uzaq ölkələrin.
Quzu ceyran dərisi!
Al və geyin!

Gənc:

Alıram çox böyük hörmətlə, inan.
Mənə təsir eləməz qar, ya boran.
Alıram, ətrinizi duymaq üçün,
Alıram, ruhunuzu soymaq üçün!

Babək təntənəli surətdə cübbəsini əynindən çıxarıb, gəncin çiyinə salır. Gənc də təntənəli surətdə cübbəsini tacirə qaytarır. Qəfildən döngələrdə və evlərin damında qaçısan, yumalanan uşaqlar, qadınlar və qocalar görünür.

Hay-haray

– Ey!

Ərəblərdi gələni!

– Ərəb, ərəb!

– Vay!

– Atlı ərəb!

– Vaveyla!

– Tez qaçın, tez dağılın! Burdadılar.

– Dırmaşırlar divara, qüllələrə.

– Qurtarın məhkəməni! Hazır olun!

– Elə bil ac siçovul dəstəsidir. Qalxdılar bir gör hara? Lap yuxarı!

Musa:

Nəyə lazım bu haray, hay, şəbədə?!
Qorxmayın, heç biri keçməz hücumu.
Bir hücum qəşdləri olsaydı əgər,
Atlılar hamıya vermişdi xəbər.
Qovmaq üçün əfəli, ağciyəri.
Dolaşırlar yaxını, həndəvəri.
At deyil, atlı deyil, kölgədilər.
Şahə qalxan, qabaran tüstüdlər.

Hay-haray

– Kəs, Musa, bəsdi, yetər!

– Can Babək!

Sumbat:

(istehzal)

Danışın. Fikrinizi biz də bilək.

Babək:

Yox uzun nitqlərə, mənə lüzum.
Hər kəs aydınca bilir öz işini.
Biz Azərbaycanın övladlarıyıq.
Vaxt çatıb, gün və saat, an da çatıb.
Çağırır doğma Vətən cəngə bizi.
Ey igidlər!

Döyüşçülər

Ehe-hey!

Babək:

At verin, at!

*Onun üçün at gətirirlər. Yəhərə atılır.
(anasına)*

Ana can, boynumu quc, mən gedirəm.

Baromid:

Gedirəm mən də, bala!

Babək:

Dava mətbəx deyil, atəş selidir,
Orda sən neyləyəcəksən, ana can?

Baromid:

Orda bərkdən, ucadan nəğmə deyib
Vuruşu coşduraram, qaynadaram.

Babək:

Ay məni yaxşı anam, göyçək anam!

Sənə mən qurban olum, ağrın alım.
Ey igid köhləni çək azca bəri.
Araban sazıdımı? Tez min, ana can!
Hanı bəs cübbəsatan?

*(Ətrafına baxır. Axtardığı taciri görür. İndicə məhkəmədə təci-
rə qaytarılmış cübbəni dərhal onun əynindən çıxarıb anasının üs-
tünə atır)*

Cübbəni gey.
Səni onsuz da basıb cübbə, çapan.
Ey igidlər, mənim ardınca çapın!
Düşməni üstə!

Döyüşçülər:
Düşməni üstə!

ÜÇÜNCÜ ŞƏKİL

Darvaza həndəvərindəki dərənin üstündə dağ mənzərəsi: qa-
yalar, yarpaqlar, uçurumlar... Dərənin yuxarısında görünən sarımtıl,
nəhəng qaya parçası, sərt, sanki nahamvar dəmir. Köksündə
qançır olmuş sırımlar. Üstündə tüstü sütunu kimi zərif qamətli bir
çinar. Çəmənlərdə ərəb piyadalarının darmadağın edilmiş qaçqın
dəstəsi. Onların ardınca babəkçilər yüyürür. Yürüş paltarlı, yaşıl
çalmalı ərəb sərkərdəsi düzənliyə tərəf çəkilməyə cəhd edir. An-
caq bu məqamda Babək, Cəməşid, Daudiyaq, Musa, Süleyman və
Şahsultan irəli çıxır. Ərəb qayanın altındakı yığana soxulur.

Babək:
Cəməşid, əz, tapda bu körtənkələni.
Qaçanı qov ora, sahiltərəfə –
Çaqqalı, qurdu qovan qırğı kimi.

Cəməşid:
Düşməni üstə, ey igidlər, irəli!

Mənim ardınca gəlin!

Döyüşçülər
Ey!
İrəli!

Gözdən itirlər.

Babək:

(Ərəbin qaya yarığında titrəyən cübbəsini görərək)
Ey fəra, çıx!

Döyüşçülər
– yox, ərəbmış bu yazıq.
– Haydı, yazıq!

Babək:

Ürəyini qopdu, de, qorxdunmu, qoçaq?

Daudiyaq:

Gör necə rəngi olur ağappaq.

Musa:

Kütləşib caynağı dönmüş kəsövä.

Daudiyaq:

Çıx görək!

Babək:

Dəymə ona!

Daudiyaq:

Ordu batıb,
İsladıb şalvarı yassar deyəsən.

Gülüş.

Babək:

Sən yaman şeysən, a Dəvdək!

(Ərəbə)

Cip-cip...

Cip-cip, ey nazlı cənab, gəl, cip-cip,

Sən fikir ver buna, Dəvdək, belə dur.

Xoş dilə, duzlu dilə hamı uyur.

Çıxarır yağlı, şirin dillə adam

Cücəni, gürzəni hindən, yuvadan.

Ərəb sıxıla-sıxıla yarığandan çıxır.

Ver qılıncı!

Ərəb qılıncını qından çıxarıb Babəkin qarşısında yerə qoyur.

Adını söylə görək

Ərəb susur.

Tullayın yarığana, köpsün bu köpək.

Ərəb:

Buxari! Mən – Buxari!

Babək:

Rütbən, işin?

Ərəb:

Yüzbaşıyam.

Babək:

Sən, demək, yüz igidin sərvərisən.

Yoxlarıq, düz deməsən.

Sənin öz dəhrən ilə yoxlayarıq.

(Qılıncı gözdən keçirir)

Elə bil nurdan, ışıqdan tökülüb
Bu günəş parçası – atəşli qılınc!
Qınının, qəbzəsinin cizgiləri,
Növbənöv hörmələri, eşmələri...
Xas poladdan tökülən zağlı qılınc.
Yoxdu bizdə belə usta, belə güc...
Demək, oğlan, bu – sənin öz poladın?
Nə oğurluq, nə qənimətdi, demək.
Buxari,
Onda görək
“Əl” sözü də qoşasan öz adına.
Əl-Buxari!
İndi sən şeyxə dönürsən, deməli.

Ərəb:

Yox, yox!

Babək:

Bu qılınc – Mehrcanın məhsuludur.

Mehrcan – pul hərisi, pullu şəhər.

Ərəb:

Lap tutaq böylədir. Bundan nə çıxır?

Babək:

O çıxır ki, balaca bir bıçağa

Sizin usta neçə dirhəm pul umur.

Əyri bir dəhrə verib xalqı soyur,

Bu qılıncın dəyəri sənə neçə?

Niyə susdun?

Üç yüzə göydə gedər.

Süleyman:

Allah!

Babək:

Sən dedin: yüzbaşısan.

Yox... deyəsən.

Ağciyər saxlaya bilməz cinahı.

Musa:

(astadan)

Hərifin bəlkə adı, rütbəsi var.

Dəyişib bir əsiri almaq olar.

Babək:

Sss... Məni başqa fikirlər bürüyür.

Döyüşçü

(Quçub gələrək)

Ay xanım, hardasınız?

Şahsultan:

Burda.

Döyüşçü:

Tələ!

Arxadan yüz yağı dolmuş dərəyə.

Yüyürürlər...

Yetişərlər bura tez.

Tez çatarlar!

Şahsultan:

Nə zaman?

Döyüşçü:

Tez, lap tez!

Şahsultan:

İrəli!

Dəstəni, Dəvdək, çək apar.

Çayı keç! Gəlmələrin bağrını yar.

Daudiyaq:

İrəli, haydı, igidlər!

Babək:

Dayanın!

Şahsultan:

(qızıqıb kükrəyərək)

Axı mən, Dəvdək, "Hücum!" söyləmişəm.

Daudiyaq:

Ey igidlər...

Babək:

Qıyma, Dəvdək, bölüyü vermə bada.

Biz görək hifz eləyək atları da.

Bu gözəl, mərd, igid övladları da.

Ora bax... yarıqanın üstündə qaya

Az qalır qopsun özöldən.

Bir haya,

Bir təkən zərbinə bənddir ki, uça...

Musa:

Yaxşı, Babək, tutalım, qopdu qaya,

Dərənin ağzını möhkəm qapadı.

Yenə yandan-yörədən yol seçəcək,

Sivişib bir-bəbir onlar keçəcək.

Şahsultan:

Doğrudur.

Babək:

Doğru deyil. Yaxşı baxın.

Bağlanır çay keçidi, qalxır axın...
Biz əgər yıxsaq özöldən qayanı,
Dərənin ağzını kip bağlayırıq.
Onda dərhal dönəcəklər geriyə,
Geridə dəstə yatıbdır bərəyə.
Düşəcəklər tələyə.

Şahsultan:

Axı, nal səsləri... Bax, dinlə... Gəlir!

Musa:

Çatdıra bilmərik.

Daudiyaq:

Onlar ki çatıb.

Babək:

Tez, Süleyman, qayanın altını qaz.

Süleyman özünü itirmiş halda Şahsultana baxır.

Babək:

Demirəm: tez qayanın altını qaz?!

Süleyman qayaya sarı atılır.

Daudiyaq:

Bəs mən?

Babək:

Sən də öz atlılarınla bəri keç.
Tələ qur. Yaxşı, münasib bərə seç!
Orda "Şırşır" deyilən güclü su var.
Dırmaşarlar ora beş-beş, ya üç-üç.
Sən də sakitcə qırarsan qaçanı.

Musa:

Doğrudur!

Daudiyaq:

Haydı, igidlər, irəli!

Daudiyaq gedir. Babək birdən ərəbə sarı çevrilir, öz qartal kimi həssas və nüfuzedici baxışlarla onu süzür.

Babək:

Qulaq as, ordan ərəblərdi keçən,
Onların taleyi tükəndən asılıb.
Çoxunun alına matəm yazılıb.
Sıynılıb başları üstündə qılinc,
Birdi yol: təkcə qılinc altıdı yol.
Sən ərəbsən fəqət. İmkan yaranıb,
İstəyirsənmi ki, onlar sivişə?

Əl-Buxari:

Söyləyin, istəyirəm.

Babək:

Ucadan, eşq ilə qışqırsan əgər,
Əsədər başçılar, ovsarı çökər.
Dəvdəkin dəstəsi çatmaz bərəyə.

Əl-Buxari:

(qaşqabaqlı)
Öldürərsən axı sən onda mənə.

Babək:

Öldürərəm.

Əl-Buxari:

(xırıldayaraq)

Boğazım bərk tutulub. Batdı səsim.

Babək:

Tapılar səs, ürəyin ölməyibse,

Qurtuluş əzmi verib dəstənizə

Əvəzində qazanarsan bir ölüm.

Nə qədər şanlı ölüm, nadir ölüm!

Hə?

Şahsultan:

(yavaşca)

Ələ salma.

Babək:

Bilirəm, nə deyirəm.

Şahsultan:

Axı sən...

Babək:

Sus.

(Əl-Buxariyə)

İstəyirsənmi, de, onlar sivişə?

(Özünükülərə)

Gətirin hər nə qədər varsa qılınc!

Qayanın söykəndiyi daşın dibini hər iki yandan qılınc ilə qazırlar. Babək daşın belinə kəndir salıb bərk sarıyır.

Babək:

Hamınız bərk yapışın!

Döyüşçülərin hamısı Babək ilə birlikdə kəndir-dən yapışır.

Babək:

Necəsən? Bəlkə... səsin var?

Əl-Buxari:

(Boğazını göstərərək)

Boğazım...

Babək:

Ay yazıq!..

Bir, iki, üç!

Bərk itələ!

Nəhəng qaya üstündəki şumal çinar qələmi ilə göyləri cıza-cıza, toz-torpaq içində yığılır, gürultü ilə uçuruma yuvarlanır.

Babək:

(Aşağı baxa-baxa)

Bax, belə. İndi qatır da keçəməz.

Nədi bəs hay-haray, ün, zəhmli səs?

Küy salan yassar – ərəb darbazıdır.

Gəl gedək... bir qulaq as nərəsinə.

Al...bunu qoy qılınc qalsın özünə.

Bahalı şeyləri mən xoşlamıram.

Ayın altında vuruş xoşlamıram.

Ayın altında öpərlər gözəli.

(Özünükülərə, yavaşdan)

Qışqırın. Dəvdək haçan dönsə geri.

Babək və ərəb qaya üstünə çıxırlar.

Ah, görün burda qılınc var nə qədər!

Hələ qalxan, kaman, ox, nizə, cida!

At, təbil! Hər nəfərin bir təbili!

Niyə lazım bu qədər yük və təbil?

Əl-Buxari:

Hər təbil göy kimi şimşəkliidi, bil.
Qorxudur düşməni.

Babək:

Boş şeydi tamam.
Əsgərə mane olur yük və təbil.
Nə qədər xərc aparır gör hər adam:
Xallı qaplan dərisindən kəməri,
Qara qunduz dərisindən yəhəri,
Gövhərə, lələ tutulmuş cilovu...

Əl-Buxari:

Bu, qənimətdi?

Babək:

Xeyr! Yükdü bu, yük!
Yazıq Afşin...
Məni lap qəm bürüyür.
Belə bir ordu ilə neyləsin o?
Ölüm ardınca gedir, əldə cilov.
Görəsən, harda qurub xeyməsin?

Əl-Buxari:

Orda! Bax!

Babək:

Dağdamı?

Əl-Buxari:

Yox... En bir az, en!

Babək:

Dağ döşü!
Yaxşı yamac seçmiş hərif.

Hələ sən atlara, köhlənlərə bax.
Sağrılı, yallı, uca, incəayaq...
Atılarkən yağı öz ayğırına.
Çevrilir, sanki dönür bir ilana.
İlanı sanki qovur qaplan özü.
Necə iyrəncdir bu şahmar sürüsü!
Hə...
Dedin harda qurub xeyməsin?

Əl-Buxari:

Dağ döşündə!

Babək:

Bəs əgər düz deməsən?

Əl-Buxari:

(ə sə bi)

Düz deyirəm...

Babək:

Nə cür, hardan de, bilək düzlüyünü?

Əl-Buxari:

Çadırın bayrağı var. Bax və tanı.
Damğası şir ilə çaqqal nişanı...

Daudiyaq içəri girir və şərti işarə ilə qışqırır.

Babək:

Dəvdək, işlər necədir?

Daudiyaq:

İşlər – hünər.

Babək:

(Əlini ürəyinin üstünə qoyaraq)

Toplaşın dövrəmə, ey Babəkiler!
Dərədə şəst ilə Afşin dayanıb.
Söyləyin, varmı qılınc qüdrətimiz,
Doğrayaq sağ cinahı, sol cinahı,
Elə şiddətlə vuraq zərbəni ki,
Dilləri tutmasın "Allah!" sözünü.

Döyüşçülər:

Kefimiz kökdü bu gün!
– Can Babək!

Babək:

Ağlıma hansı fikir gəlmiş, eşit!
Eşidin: öndə gedən atlı igid,
Beş igid, altı igid, on bir igid
Qoy qaraltsın üzünü palçıq ilə.
Eybi yoxdur, bulaşaq azca gilə.
Dəstəni Afşin ərəb zənn edəcək.
Bizi damdan təzə qaçmış biləcək,
Axı bir dəstə tutub damlamışq.

Döyüşçülər:

– Afərin!
– Alqış!
– Ura, can Babək!
– Tez çapaq!
– Vadiyə sürətlə gedək!
– Ərəbin qaçdı yenə bət-bənizi.
– Turalım, sürmələdik rəngimizi,
Saçımızı bəs?
– Nəyə lazım ki, qara?
– Bəs saçım ağsa?
– Kömür tap, avara!

Gülüş.

Şahsultan:

Dinlə, Babək!

Babək:

Buyurun.

Şahsultan:

Sənə kim vermiş izni, söylə görüm,
Onları "Babəki" adlandırısan?

Babək:

(Günahsız görkəmlə)
Bəs necə?
Ruhu görək hər döyüşün!
Ruh ilə, eşq ilə əsgər döyüşür.
Onlara "Babəki" de, yoxla, sına –
Ölər, ancaq geri dönməz biroi də!
(Nasə mən onlar üçün qəhrəmanam).
İstəsən bircəsini incidəsən,
Öz adınla çağırıb, yoxla, sına.
Adına səcdə qılan bircə mənəm,
Burda yox, evdə səni vəsf edərdəm.

(Döyüşçülərə)

Deyin, hazır mısınız?

Daudiyaq:

Səf düzülüb.

Babək:

Yox... Bu səfə
Buxari başçılıq etsin bu dəfə.

Əl-Buxari:

Mən?

Babək:

Bəs necə?

Sən tanıyırsan səfini.

Səf də öz başçısını, əşrəfini.

Sən əgər qarşıda çapsan irəli

Anlamaz heç nəyi heç bir kəs, inan.

Gülüsmə.

Şahsultan:

(saqındırmağa çalışaraq)

Aldadar... Babək, inanma ərəbə!

Musa:

Bizi peşman eləyər zət qırıq.

Babək:

(Sakitə)

Qorxmayın. Yoxlamışam ağciyəri.

Yox əsər onda ərəblikdən hələ:

Qanı bir şeyx qanıdır, ruhu kələ.

Qoçağım, hər nə desəm, təkrar elə:

“Ey igidlər!”

Ərəb

(inildəyərək)

Ey igidlər!

Babək:

“İrəli!

Dərə-çay sahilinə!”

Əl-Buxari:

(inildəyərək)

Ah, yox...yox...

Babək:

(Qılını onun başı üstündə silkələyərək)

“Mənim ardımca gəlin!”

Əl-Buxari:

(Qorxa-qorxa)

Mənim ardımca gəlin!

Qılıncları bərq vuran döyüşçülər qəhqəhələr içində onun ardınca atlanır.

DÖRDÜNCÜ ŞƏKİL

Arxasında Savalanın zirvələri görünən aşırım. Ön planda əmir Afşin ibn Kavusun çadırı. Afşin və onun yardımçısı Cəfər öz qoşunlarının aşırımdan necə geri çəkildiyinə baxır. Ancaq budur, yamacda azərbaycanlılar görünür. Qarşıda əli qılıclı Babək üç ərəblə vuruşur. İkisini şil-küt edib üçüncüsünü qaçmağa vadar edir, ətrafda qayadan uçan, ardınca daşlar diyirlənən, cəsədləri yumbalanıb toz duman qaldıran ərəbləri görür.

Babək:

Ey ərəblər, dayanın, qaçmayınız.

Nəyə lazım bu qədər qan tökümü?

Meydana girsən iki düşmən igid,

Qoy igid doğrayıb atsın əfəli.

Biri mən – Babək!

Hanı rəhbəriniz?

Vuruşaq göz-gözə, əllərdə qılın!

Afşin:

Dediğin başçı – mənəm.

Babək:

Çıx qabağa!
Döyüşək döş-döşə gəl.
Bas, ya basıl!

Afşin:

Qara qaplan, hələ sən qaynar igid,
Mən də bir qosqoca quzğun kimiyəm.
Yaxşıdır meydanı cövlana çıxıb
Bu gümüş kordamı kordana çaxıb
Cəng eləmək,
Ürəyin qüdrətini silkələmək!
Amma heyhat, nə verər korda bizə?
Tutalım, öldü ya Babək, ya da mən.
Sən bilən ordu baxar, fikrə dalar?
Yox...
İnan qırğın olar bir də yenə.
Sağ buraxmaz basılanlar basanı.

Bu məqamda Şahsultan, Baromid, Daudiyaq və əsir ərəb gəlib Babəkə yanaşır.

Şahsultan:

Demək, Afşin çəkinir.
Heey, Afşin!

Babək:

Yaxşı. Gəl, onda kaman, ox götürək.
Bilirəm tülküsiyyət olduğunu.
Ox ataq, onda bəhanən kəsilər.
Ordular da aralı, gen dursun.

Afşin:

Tanrıya and içirəm, Babək, inan:

Sevirəm, yay da çəkəm, ox da atam.
Ancaq insaf ilə de:
Səndəki incə bədən məndə hamı?
Tosqunam. Çox bürüyüb yağ, su məni,
Yağ doğar, bir də anam doğsa məni.
Bəllidir, kök bədənə tez dəyir ox,
Heç yayınmır, hədəfə düz dəyir ox.
Sən isə incə çinar, ox kimisən.
Ox önündə, elə bil, yox kimisən.
Quruşu, sikkəni vursam da dürüst,
Səni vurmaq mənə müşküldü, a dost!

*Ərəblər gülüşür.***Babək:**

Düz dedin. Ancaq hələ qəm yemə sən.
Sənə yardım edəmə, qəm yeməsən.
Sən öz üstündə təbəşirlə qəşəng,
Necə vardsırsa mənim şəklimi çək.
Hamı görsün necə aydın çəkilib
Afşinin üstünə Babək şəkili.
Mən də heç Afşini yox, şəkli vurum.
Ağ cızıqdan kənara dəysə oxum,
Kov deyil.

Bu dəfə azərbaycanlılar gülüşürlər.

Sən nədən?
Kor siçovul –
Afşin ağa.
Durduğun göy tərədən bax aşağı.
Nə görürsən?

Afşin:

Duman.

Babək:

(Başını bulayaraq)

Ağ tüstüdür o.

De nədir tüstünün ardındakı bəs?

Afşin:

Nəsə bir dalğalı şey.

Əl-Buxari:

Çaydı yəqin.

Babək:

Xeyr, Afşin, sürüdür. Bəs sürüdən,

Sürüdən azca kənar üçcə nəfər

Kimdilər?

Cəfər:

Dağlı çobanlardı yəqin.

Babək:

Xeyr, Afşin, üç ərəbdir. Tanı... bax:

Kef çəkirlər, soyaraq kəndçiləri.

Odur, ağsaçlı qoca, kaftar ərəb

Çıxarır qanlı ayaqdan corabı –

Ölünü qarət edir.

Başqa ərəb

Girişib doğramaca. Südlə çörək

Dad verir.

Aləmi yaddan çıxarıb.

Hələ hündür, yekə, çal, zırpı ərəb

Gör necə şənə çəkir saqqalına.

Bax elin əhvalına, Afşin, utan,

Gürzə yox, xalqı ərəblərdi udan.

Doludur od kimi nifrətlə gözü,

Yayınarmı hədəfindən oxum heç?

Afşin:

Eləsə... Ox kimi sərrast Babək,

Gəl gedək yoxsul, ucuz xeyməmişə.

Əyləşək, söhbət edək, çarə tapaq.

Bəlkə heç yoxdu lüzum hərbə, qana.

Bəlkə mən kordamı qoydum qınına,

Və tamam, bir dəfəlik getdim evə.

Baromid:

Sən yaman bicsən, ey Afşin, bilirəm:

Can atırsan, tutasan Babəkimi.

Şahsultan:

Babək ancaq gedəcək xeyməmişə.

Baromid:

Niyə getsin? Gedəsi halı yox heç.

Ora qoy şeytan, ilan, cin getsin.

Babək:

Gedəcəm, mən, ana can.

Baromid:

Getmə, bala!

Babək:

Gedəcəm.

Baromid:

(Şallağı hərleyərək)

Çıx belə, qarşımda dayan!

Babək:

(yavaşca)

Ev deyil. Dinc dur, ana!

Şahsultan:

Ev deyil, burda qoşunlar dayanıb,
Xanım, olmaz, yaramaz burda oyun.

Baromid:

*Onda bəs kölgən hamı?
(Kölgəni şallaq ilə döyməyə başlayır)
Gedəcəksənmi?*

Babək:

Yəqin.

Baromid:

(Babəkin kölgəsini şallaqlayaraq)
Getmə, oğul!
Düşmənin qurğusu var, fitnəsi var.

Babək:

Getməsəm, pis düşünər burdakılar.
Guya mən xəncəri arxamda duyub
Qalmışam öz hayıma.
Öz canımı gözləyirəm.
Guya mən sülh, barışıq istəmirəm.

Şahsultan:

Xanım, əl çək davadan. Burda mənəm.
Tək mənəm hökm eləyən, əmr eləyən!

Baromid:

Sənə lənət deyərəm. Coşma, kiri.

Şahsultan:

Gəl, gedək, Babək!

Babək:

Ərəb, sən də gedək!

Şahsultan:

O, niyə?

Babək:

Qoy sənə olsun, sadağa!
Bəxş edək, fəxr eləsin Afşin ağa.
Al dolandır başma, getsin "evə".

*Ərəbin əlindən tutur, qartalı öz çiynində oturdur. Afşin tərəfə
üz qoyub enir, Şahsultan da onun ardınca.*

(Ərəbə)

Gəl gedək, Əl-Buxari, gülsün üzün.
Böyük Afşin buyur al, ərmağanı.
Bizə qurban, sizə peşkəş balanı.

*Əl-Buxari öz əmirinin ayaqlarına döşənir. Afşin onun çiyni-
nə əl vurur. Əl-Buxari qalxır.*

Afşin:

(əllərini göyə qaldıraraq)
Sülh və Asudəlik! Ey Babək ağa!

Şahsultan:

Sülh və Asudəlik! Ey Afşin ağa!

Afşin:

(ona əhəmiyyət verməyərək)
Bu kasıb süfrə bizim, həm də sizin,
Əyləşin. Yaxşı yeyin. Nuş eləyin.
Zənn edin: gəlmisiniz dost evinə,
Qonağın gəldimi, yad doğmalaşır.

(Öz adamlarını təqdim edərkən)
Əl-Cəfər bəy! Mənim əla tələbəm,
Bu da elm aşığıdır – Əl-Buxari.

Babək:

(eyni qayda ilə)
Böyüyüm, dərs verənim Şahsultan!
Qara qartal! Mənə həmdəm və hayan.

Ərəblər bir-birinə baxır...ancaq...nə etməli, qadına və qartala təzim edirlər.

Afşin:

Hanı bəs sazçı?
O rəqqasə hanı?
Hanı tənbur ilə çəng, udla rübab?

Çalğıçılar və bədəvi qız gəlir.
Rəqs elə, dalğalı, rəqqasə gözəl.
Qalxıb en, fırtınalar gülsün üzə.
Siz isə...nuş eləyin, püstə, badam.
Ya qoyun qaymağı, ya başqa təam.

Bədəvi qız rəqs edir.
Necədir? Yaxşımı?

Babək:

Pis rəqs eləmir.
Amma bir nazlı Pəri vardı, Pəri!
Qonşu qız. Dan yeritək nurlu, təmiz.
Gül bədən. Asta yeriş. Ağ köynək –
Ağaran incə qayıq yelkənlik.
O gülüş könlümü heyran elədi,
O yeriş ağılımı başdan elədi.
O yerişlər, o gülüşlər, izlər...

Ürəyim qəməzlər altında mələr.

Afşin işarə edir. Rəqs kəsilir.

Şahsultan:

Bir çoban qızdı pəri, Afşin ağa.

Afşin:

Eləmi?

Şahsultan:

(etinasız)
Kuzəyə bənzər boyu da.
Keçitək tullanır ancaq arabir.

Babək:

De, xanım, sən bacararsan bunu?
Yox!

Şahsultan:

Bəs gözü?

Babək:

Gözləri – bir cüt qara od.

Şahsultan:

Həç onun rəngi də yox, yadda qala.

Babək:

(ah çəkərək)
Mənsə xatırlayıram hər telini.

Şahsultan:

Bəs necə?
Çoxdan onun aşiqisən.

Babək:

Gözləri – qumru, laçın gözləritək.

Cəfər:

Buyurun, xurma plov nuş eləyin.
Qaysısı, kişmiş tər, isti, şirin.

Babək:

Bizə bir bilməcadır yad xörəyi.
Sən özün nuş elə gəl, Afşin, əzəl
Sonra biz pəncə vuraq ağ təpəyə.

Şahsultan:

Düz deyir!

Afşin:

Şübhələnirsən, deməli.
Sizə mən heç ağulu aş verərəm?

*Plovu çox da böyük olmayan taxta qaşıqla yeməyə başlayır
Şahsultan da eləcə Babək isə diyyünü beş barmağı ilə pəncələyir.*

Şahsultan:

(yavaşca)
Sən yeyirsən yenə beş barmaq ilə?

Babək:

Altı barmaq ki, yoxumdur. Beşi var.

Şahsultan:

Çöp götür. Çöplə yemək vərdisi var.
(Yeməkdən doyub əllərini yuyur)
Danış, Afşin, işimizdən. Di danış.

Afşin:

*(Ovuclarını öncə yanaqlarında, sonra saqqalında gəzdirir,
lap axırda birləşdirir və mətləbə uzaqdan başlayır)*

İşimizdən nə deyim, yaxşı qonaq?

Mən – üzəngi, mən – ayaq söykəciyəm.

At sürən, qamçı vuran şah özüdür.

Mən – polad parçasıyam bir yəhərin,

Əyləşibdir yəhər üstündə özü.

Mən – qılinc ağzıyam, o – qəbzə tutan.

O – qılinc sahibi, mən – qında-yatan!

Gördüyün hərbi çadırlar və qoşun,

Bu qədər əsləhə, zəncir, araba...

Təkcə bir yarpağı, bircə zoğudur

Ərəbistan deyilən tunc palıdın.

İşləyib kökləri yer kürəsinə,

Uzanıb əlləri ulduzlaradək.

Budur Əl – Hərrə – tamam od, şimşək,

Budur Əl – Həssə – tamam daş və kəsək.

Ədən – atəş dolu vulkanlı şəhər,

Yəmən, Hicaz bura matəm gətirər.

Hedremot, Nil, hələ sahil zolağı

Kişnəşən atlara qalxan bir axın

Çox yaxın vaxtda tutar yan-yörəni

Gələr ağ köhlən ilə qara ərəb,

Boz səməndlər uçurar zənciləri.

Qızıl atlar gətirər Xarəzmi,

Qara atlar dəli Gürganiləri,

Sində – Fu (Çin qoşunu) dəhşət ilə,

Bilucistan, qoca Kürdüstan hələ

Atılıb kəndlilərin üstlərinə

Didəcək, çəynəyəcək, qəhr edəcək.

Dovşanı, kəkliyi cəld parçalayan

Qara quzğun kimi bir yırtıcı kin

İçəcəkdir qanını məmləkətin.

Bağ, əkin, mal-qara talan olacaq,
Evlərə vay, ağı, fəryad dolacaq.
Solacaq qönçə dodaq, incə dodaq.
Olacaq ölkə – əsir, xalq – dustaq.
Qan iyi, yağın iyi, cəmdək iyi...
Dəvələr tərək edəcək kənd-kəsəyi.
Su deyil, çöllərə qan-yaş gələcək.
Zəmilər, od tutacaq küllənəcək.
Hər şeyə damğa basıb qansız ölüm
Burda qəh-qəh çəkəcək, anla, gülüm.

Sükut.

Şahsultan:

(qorxmış halda)

Ey... Cənab!

Dinlə məni.

İncimə sən.

Nəyə lazım bu qədər basqın, hücum?
Nə matah şeydi bu dağ-daş, bu qaya?
Heç dəyərimi bu qədər vur-haraya?
Bu Azərbaycan axı, sizcə, nədir?
Tozlu-torpaqlı beş-on kənd və şəhər...

Afşin:

Mən ki öz fikrimi gizlətmədim heç:
Mən qılinc ağzıyam, o – qəzbə tutan,
At sürən, ölkə tutan şah özüdür.

Babək:

(boğuş səslə)

Lap mənim atam ol, doğru de ancaq
Sizə nə borcludur bu xalq, bu torpaq?
Sizə yağ vermişik, sürü vermişik,
Pul istəyibsiniz, pul da vermişik,
Eşşəklə bərabər çul da vermişik.

İndi də torpaqçın əl açıbsınız,
Bir görün nə qədər alçalıbsınız.
Verək bu damları, daxmaları da...
Bəs sizə vergini kim yığar onda?

Afşin:

(Əsəbiləşərək)

Mən ki, aydın dedim, Babək, bilirsən:
Atsürən deyiləm, üzəngiyəm mən.

Babək:

Sən məni tovlama, aldatma, Afşin.
On bir dirhəmdir hər günün sənin,
Atın ağırılıqda qızıl yığmısan.

Afşin:

Nədən bilirsən ki?

Babək:

Qabildir insan
Çox şeyi görmədən hiss eləməyə.
Bir vaxt bülbüllərə qulaq asardım,
İndi səngərlərdir bağım, bağatım.
Düzlərdə vaz atan ceyran sayığı,
Ormanlar sultanı arslan sayığı
Bu xalq əbədidir. Yaşa, ey diyar!
Nə qədər ki, mənim canımda can var,
Yaşa, dağ kəkliyi, qarında azad,
Ucal, ey çinarım, al günəşə çat!
Əs, mənim küləyim. sağdan-sola əs,
Sənə qara yellər qarışa bilməz!

O şəhli lələlər – qızıl fincanım,
Ey səsim, nəfəsim – Azərbaycanım!
Qəlbimin telidir sənin hər gülün.

Mənim kirpiyimdir sənin sünbülün.
Mənim dağlarımda nələr var, nələr...
Tikanlı kirpilər, qalın meşələr,
Qamışlar içində xallı bəbirilər
Mənim gözlərimdən işıq əmirilər.

Afşin, mən hazıram səninlə cəngə,
Təki ox dəyməsin o ağ pələngə.
Mən ölüm, qarışqam, quşum yaşasın,
Vətənim, torpağım, daşım yaşasın.
Canımı verərəm, sən məni tanı, –
Vermərəm yadlara Azərbaycanı!
Vermərəm mən onun çiçəklərini,
Bənövşə nəfəsli küləklərini.
Vermərəm ətirli reyhanlarını,
Arılar toxuyan bal şanlarını.
Hələ bu kəndlilər, qəbarlı əllər,
O su səhəngitək incə gözəllər,
Üzündən nur yağan müdrik analar...
Onların gözündə göz yaşları yox,
Onların əlində bu gün qılın var.
Mən gərək onları dardan qurtarım,
Gedək, Şahsultanım, gedək, qartalım.
(Afşinə təzim edərək)
Afşin, sağlıqla qall.
(düşərgədən çıxmaq üçün gedir)

Afşin:

(Şahsultana)

Qənd kimi, bal kimi, ay şirin qadın!
O çoban qızının ən oldu adı?

Şahsultan:

Adı Pərizaddı.
Nəyinə gərək?

Afşin:

Heç nə.
Gözəllərdən danışdı Babək,
Birdən çoban qızı yadıma düşdü.

Şahsultan:

(barmağı ilə bic-bic hədələyərək)
Ey... Afşin...

Afşin:

Mənimki səndən ötüşdü,
Mən heç bir kəşidən artıq deyiləm.

Babək:

(çıxanda)

Dinlə, cənab Afşin, bir də deyirəm,
Bizim ölkəmizdən çəkilib gedin.
Yığın çadırları, yurdu tərk edin.
Sizin də odunuz, ocağınız var,
Qana bulaşmasın bu qəlbi dağlar.
Mənim dost sözümü yetir məclisə:
Bizim yurdumuzda yer yoxdur sizə.
Əl-Buxari və Cəfər qılıncları qaparaq Babəkin
üstünə atılırlar.

Əl-Buxari:

Öldürək məlunu.

Cəfər:

Cəld öldürək, cəld!

Babək:

Rədd ol, ey qılınca dönmüş xəyanət!
Haydi, yavərlərim, gəlin yanıma,

Bələyək namərdi qızıl qanına.
(*Babək qılincını qapanda ərəblər aradan çıxır.*)

Afşin:

Ərəblər! Utanın, qızarın bir az,
Evin qonağına toxunmaq olmaz.
Nədir bu həngamə, bu çığır-bağır?
Babək bir üsyanın cilovdandır.
Bir xalqın bağrından qopan səsdır o,
Od kimi, su kimi müqəddəsdır o.
Mən üzr istəyirəm, böyük sərkərdə,
Onların yerinə, öz yerimə də.

Şahsultan:

Afşin, sən Babəkə böyük deməklə
Onu təhqir etdin bayaqkıdan çox.
Bir yolluq anla ki, Bəzz qalasının
Mənəm sərkərdəsi. Mənəm, babək yox!
O, dünən çobandı, bu gün ərimdir.
Sözündən incimə... hökm mənimdir.
(*Gedir. Babək də onun ardınca.*)

Afşin:

Getdi?

Cəfər:

Bəli, getdi.

Əl-Buxari:

Afşin, nahaq...

Afşin:

Sus!

Əl-Buxari:

Neçin o vəhşini siz sağ qoydunuz?

Cəfər:

Neçin saxladınız qılincimizi?

Əl-Buxari:

Qanlı torpaqdaydı indi arxası.

Afşin:

Cəfər!

Sükut.

Sizin başınız var, bir fikirləşin.

Leşiniz ortada qalmışdı indi.

Ey... Əli!

Dustağı bura gətirin.

Cəfər:

(*təzim edərək*)

Əfv edin, mən gedim, icazə verin.

(*Gedir.*)

Afşin:

"Neçin saxladınız qılincimizi?!"

Guya qıracaqdı quluncunuzu...

Bizim bu bərbərin başqadır gücü,

Təkcə üz qırxmayır onun ülgücü.

...Pərizad kimdirsə, Babək vurulmuş

Arvadı Şahsultan yaman qısqanır.

Həm də bu hakimiyyət eşqiylə yanır.

Hakimlik, qısqanclıq – iki ehtiras.

Babək bu qovğadan salamat çıxmaz.

Varsın Qara pələng, qoy nərildəsin,

Sürtsün bədəninə qamışıqlara,

Bir güt sim atacaq aldığı yara.

Hələlik cəlb edir diqqətimizi

Pələngin özü yox, çəhlimi, izi.
Hər izin sonunda bir yuvacıq var,
Yuvanı iz ilə dağıtmaq olar.

Əl-Buxari:

Hardadır, o izdən görmürəm nişan.

Afşin:

(gülümsəyərək)

O iz yaxındadır, olma pərişan.

Əl-Buxari:

Mən bir şey görmürəm, qüdrətli əmir
Bəlkə iz, cavahir qəlbinizdədir.
Bəlkə uzaqdadır dumanlar kimi.

Afşin:

Xeyr! Yaxındadır, yaxında, bəli.
Lap yerinə düşdü – bax, budur Əli.

*Əsir düşmüş Sumbatı müşayiət edən Əli içəri girir. Sumbat
diz çökür.*

Sumbat:

(Afşinin ayaqlarına döşənir)

Mən təslim edirəm özümü sizə,
Sizin bu mübarək qədəminizə.
Adım Sumbat, özüm Azərbaycanlı.
“Babəkçi” deyiblər mənə xeyli vaxt.
Gizləndim birtəhər kol-kos içində.
Qalxıb bura gəldim, duman keçəndə.

Afşin:

Mən nə cür inanım, ay Sumbat, sənə?
Sən xain çıxmısan öz sərkərdənə.

Sumbat:

Ondan nə sərkərdə?

Afşin:

Bəs o kimdir ki?

Sumbat:

Mən də tanımırdım öncə Babəki,
İndi bir dirhəm də vermərəm ona.
Dərədən kənarda yaxşı bir bina,
Yaxşı bağ salmışdım...
Üç fərsəx yerim.
Öz qalam, hasarım... öz nöqərlərim...
Hər şey əldən çıxdı.

Afşin:

Axı nə üçün?

Sumbat:

Babək at belində keçirmiş bir gün,
Atrı cidasını mənim qapıma.
Deyir: göz yetirin haqq-hesabına.
Daha “mənim”, “sənin” zamanı getdi.
Ağalıq, rəncbərlik dövrünü bitdi
Eşidib bu sözü gülür çobanlar,
Babəki özünə qəhmər sayanlar.
Cidası üç barmaq girmişdi misə.
Üç barmaq!
Zarafat gəlməsin sizə.

Afşin:

Sən Bəzz qalasını tanıyırmısan?

Sumbat:

Necə tanımıram? Mən özüm ordan...

Afşin:

Eləsə qulaq as:
Sən öz dərənə,
Qalanı, bağını, nökrələrini,
Hər şeyini geri ala bilərsən.

Sumbat:

(təntənə ilə)

Afşin, sən – sehrkar, sən – cadugərsən.
(işgüzarcasına)
Nə vaxt olmalıyam orda?

Afşin:

Düşünək.
Öncə xəfiyyəlik edəsən görək.
Sən qayıt qalaya, öz oylağma.
Çalış, Şahsultanın gir qılığına.

Sumbat:

Aha!

Afşin:

Sən özünü elə göstər ki,
Guya alt-üst edib qəlbini sevgi.

Sumbat:

Belə...

Afşin:

Şahsultana deyəsən görək:
Böyük sərkərdədir, doğrudan, Babək.

Sumbat:

Sonra?

Afşin:

(onun üstünə qızıl səpərək)
Al, hələlik, bu əlli dinar.
Bu əlli dinara o qızı axtar.
Tap o Pərizai nə təhər olsa.
Gecə yaxşı görür, deyir, yarasa.
İşi elə qur ki, o qızı bir gün
Babəklə Şahsultan birlikdə görsün.
Aynılıqda yox ha...
birgə, bərabər
pərizad pərinə seyr eləsinlər.

*Ondan uzaqlaşıb Əl-Buxariyə yanaşır. Sumbat isə təzim edir
və dal-dalı çəkilib gedir.*

Afşin:

Bax, budur gözdiyin pələngin izi.
Bəli, Əl-Buxarı, mənim əzizim,
Sən ovçu olsan da, naşısən bir az.
Nənəi, reyhanı tapdamaq olmaz,
Ətrini uzaqdan alasan görək.
O ətir aparar səni yuvaya.
Şiri boğmaq olar öz yuvasında.
Qızarar qanından mağarası da.
Sən elə bilirsən ov məqamında
Hər şey başa gəlir elə bir anda.
Yox, buna an deyil, saatlar görək.
Gedək, naşı ovçu, Əl-Buxari bək.

BƏŞİNCİ ŞƏKİL

Dağ çayı. Baromid və Şahsultan, çiynlərində səhəng suvata
enirlər.

Şahsultan:

Gecə bir dəhşətli yuxu görmüşəm:
Çayda boğulurduq ikimiz bahəm.

Baromid:

Vay...vay...bəs nə oldu yuxunun sonu?

Şahsultan:

Özün görməmişən guya heç yuxu?!

Baromid:

Ayıldın?

Şahsultan:

(gülümsünərək).

Ayıldım. Həm də gör necə:
Qala divarının lap dibindəcə.

Baromid:

Nahaq ayılmışan. Üzəydin görək.

Şahsultan:

Axı boğulurdum. Asanmı üzmək?

Baromid:

Çıxmısan. Əslində batmısan, demək,
Sənə indən belə ehtiyat görək.
Bəri ver səhəngi, özüm doldurum,
Dərindən, dayazdan özünü gözlə!

Şahsultan:

Deyirlər: Hər qorxan gözə çöp düşər.
Xanım, biz doğrudan boğulsaq əgər.
Babək hansımızı qurtarmaq istər,

Kimin arxasınca birinci üzər?

Baromid:

Əlbəttə, birinci mənim dalımca.

Şahsultan:

Niyə ki?

Baromid:

Çünkü mən anayam, ana.
Ana bir yanadır, dünya bir yana!

Şahsultan:

Mənsə qadınıyam, onun qadını!
Bəlkə sən bilmirsən eşqin dadını?!

Baromid:

Qadın çox tapılar, anasa təkdir.
Qadın – məhəbbətsə, ana – ürekdir!

Şahsultan:

Qadının yerini ana verməz, yox.
Analar övlada görəkdimmi çox?
Ana baş yoldaşı, can sirdaşımı?
Ərin hər dördini qadın daşıyır!
Qocalmış analar nahaq yaşayır –
Ağlı da qocalır, sir-sifəti də.
Üstəlik bir yükdür əziyyəti də.

Baromid:

Mən o qocalardan deyiləm hələ.

Şahsultan:

Yaşın neçədir ki?

Baromid:

Mən altmış ilə
Hələ təzə-təzə ayaq basıram.

Şahsultan:

Sizə neçə ildir qulaq asıram:
Altmış deyirdiniz on il də qabaq.
Elə öz yerində sayıb durur vaxt?

Baromid:

Məsəldir: kişinin sözü bir olar:
Onda da, indi də altmış yahım var.
(gülüşürlər)

Sumbat:

(gəlib çıxır)
Nə gözəl mənzərə: anayla gəlin.
Sanki ayda günəş qol-boyun gəlib.

Şahsultan:

Əyləşin.

Sumbat:

(yavaşca)
Deyirəm tək olsaydınız,
Bir az dərdləşərdik sənənlə, ay qız!

Baromid:

Nə iş gəlmisən, ay Sumbat ağa?

Sumbat:

Gəlmişəm bu pulu xırdalamağa.

Baromid:

Dinardımı?

Sumbat:

Bəli, dinar nə dinar!

Baromid:

(pulu gözədən keçirərək)
Cılxa dinar deyil. Qatışığı var.
Üstündə oxumaq olmur yazını.

Sumbat:

Nə qədər verərsən?

Baromid:

Tən yarısını.

Sumbat:

Ver görüm.

Baromid:

Bahadır... Dördə birini.

Sumbat:

(gülərək)
Vay... vay... sən qırdın ki, mənim belimi.

Şahsultan:

Nə üçün sən onu ələ salırsan,
Yoxsul olmağından ləzzət alırsan?
Özün bilirsən ki, karsızdır cibi,
Bəlkə də yoxdur heç qara dirhəmi.

Sumbat:

(qarıya)
Sən gəl, al boynuna, ay ellər qızı,
Əzəldən ciblərin görməyib qızıl.

Baromid:

Əzəldən görməyib, indisə görür.

Sumbat:

(istehza ilə)

Eləsə bir dinar borc verin mənə,
Üstəlik bir az da vaxt-möhlət verin.

Baromid:

Vaxt verə bilərəm, dinar isə yox!
(Qalxır. Səhəngi çiyinə alıb gedir.)

Sumbat:

Açıldı başımdan, axır ki getdi.

Şahsultan:

Gedib-qalmağının sənə nə dəxli?

Sumbat:

Səninlə tək qalmaq istəyirəm mən.

Şahsultan:

Mənimlə tək qalmaq? Məni neynirsən?

Sumbat:

Sən mənə görəksən, qızıltel xanım.
Dərdliyəm. Səndədir mənim dərmanım.
O dərman bir əlçim yonca, ya da su,
Ya da lap kəfənim, tabutum olsun,
İnan, çəkinməyəm, kəfən geyərəm,
Yanar cəhənnəmə cənnət deyərəm,
Piyada gəzərəm o cəhənnəmi
Sən mənə nişan ver tək məlhəmi!

Şahsultan:

Məlhəmi neynirsən?

Sumbat:

Varlığım yanır,
Bağrımın başında tonqal odlanır.

Şahsultan:

Sənin ki əzəldən sinən taxtadır.

Sumbat:

İndi o taxtanın yanmaq vaxtıdır.

Şahsultan:

Aha... demək belə... Eşqə düşmüşən.
Ürəyin eşq adlı mirvarisi var,
Ona hansı Loğman qıyıb toxunar?

Sumbat:

Mən özüm.

Şahsultan:

Eləsə əbəsdir söyin.
Nə xeyri, eşqsiz ömür sürməyin?
Biz yalnız eşq ilə tapırıq işıq.
Bir az bülülləşir, uşaqlaşırıq.
Bir az gül, bir az da insan oluruq.
Bütün təbiətə heyran oluruq.
Eşq ilə gətirir ağaclar bəhər,
Heç görün, eşqə də məlhəm gəzərlər?
Kimi sevirsən ki?

Sumbat:

Səni!

Şahsultan:

(gülümsünərək)

Ay bifər,

Hə... belə sevgiyə məlhəm gözərlər.

Sumbat:

Gülürsən? Nə olar?

Anlayıram mən.

Qarşıma çıxanda Babək qəfildən,

Mən özüm verərəm ona qamçını.

Qoy vursun, əlində qoy çıxsın canım.

Onun hər zərbini – şahiddir aləm

Mən bu kor gözümə məlhəm bilirəm.

Əmr etsin, gözümü özüm oyaram,

Babəkin uğrunda mən baş qoyaram.

Doğrudan, Şahsultan, sən bəxtiyarsan.

O boyda insana, rəhbərə yarsan.

O cür qəhrəmanın qadını olmaq

Böyük bir şərəfdir, şöhrətdir ancaq.

Şahsultan:

Sus, dayan!

Sumbat:

Nə var ki?

Şahsultan:

Düz danışmadın.

Məgər Babək üçün mən yalnız qadın,

Yalnız bir arvadam?!

Aç gözünü, bax:

Mən Bəzz qalasının hökmdarıyam,

Məhkəmə sədriyəm, el madarıyam.

Sumbat:

Xanım, bunlar sözdür. Ancaq quru söz,

Bilir məhkəməyə qulaq asanlar:

Kimdir əsil hakim, kimindir qərar.

Qaldı ki, qalanın başçısı olmaq –

Sənin bu fikrin də xəyaldır ancaq,

İcazə almasa Babəkdən bir kəs,

Burda uluğu da otlaya bilməz.

Sağ olsun. Hər şeyi alıb əlinə.

Doğrudur, ehtiram edirlər sənə,

Nə üçün?

Çünki sən yarsan Babəkə.

Hərdən tellərinə gərək əl çəkə.

Şahsultan:

Axmaq, anlamırsan, heç nə bilmirsən.

O, fərman yazandır, mən – fərman verən.

Mənim dilim ilə danışır Babək.

Sumbat:

Babək sazçalandır, sən də telli saz,

Təzənə dəyməsə, tel havalanmaz.

Saza da, sözə də yiyələnmiş o,

Xalqın ürəyinə girə bilmiş o.

Şahsultan:

Ay sənin başına bayquş otursun,

Məgər bu barədə danışırıq biz?

Sumbat:

Bəs nə danışırıq?

Şahsultan:

Şahiddi hər kəs:

Əgər mən “hə” desəm, Babək “yox” deməz.

Babək özü mənə müəllim deyir.

Sumbat:

Ehe...

Şahsultan:

Kor yapalaq, kor gözünü aç:
Məgər mən o qədər incə-mincəyəm,
Səngərdən əl çəkib yatağa girəm?

Sumbat:

Deməyə qorxuram.

Şahsultan:

Qorxma, kişi ol!

Sumbat:

Xanım, sən Babəkə görə də deyilsən.

Şahsultan:

Necə?!

Demək, bunu sən də bilirən!

Sumbat:

Xanım, çətin deyil bunu hiss etmək:
Sizi görən kimi tutulur Babək.

Şahsultan:

Tutulur... Qoy olsun! Fəxr etməsin qəm.
Hər halda, Babəkin arvadı mənəm.
Yaxşı ki, görünmür hələ çoban qız,
Demək, hələ Babək mənimdir yalınız!

Sumbat:

Çoban qız burdadır, uzaqda deyil.
Oyan bu yuxudan, ey dili qafil!

Şahsultan:

Necə? Nə dediniz?

Sumbat:

Bəli, həmin qız –
Sizin rəqibiniz, Pərizadınız...

Şahsultan:

(az qala huşunu itirərək)

Ah, ürəyim sancdı...

Hərlənir başım...

O, harda yaşayır, mənim qardaşım!

Sumbat:

Bilmirəm hardadır o çöllər qızı,
Ancaq baxın, budur boyunbağısı.

Şahsultan:

(boyunbağını qaparaq)

Bu, ucuz mərcandır.

Sumbat:

İş onda deyil.

Bu, hardan tapılıb... Bilmirsənsə bil.
Məhkəmə yerindən tapılıbdı bu.
O çoban afətin ucuz muncuğu.

Şahsultan:

Məgər məhkəmədə olub Pərizad?

Sumbat:

Əlbəttə, olmuşdur.

Şahsultan:

Olmayıb heç vaxt.

Özüm aparmışam mühakiməni.

Hələ ki, aldatmır gözlərim mənı.
Sən yalan deyirsən!

Bu məqamda Babək dağdan enir. Dayanmadan keçib gedir.

Babək:
Şahsultan, sənsən?
Sən hərbi şuraya tələsməlisən.

(uzaqlaşır)

Şahsultan mən!.. Hərbi şuraya...çəitdinmi sən?
Ötkəm baxışımı seyr etdinmi sən?
Sən nə cəarətlə söyləyirsən ki,
Məndən üstün bilir hamı Babəki.
Bəlkə oynayırısan əsəblərimlə,
Mənim qəmlərimlə, qəzəblərimlə!

Sumbat:
Xanım...

Şahsultan:
Rədd ol, səni görməsin gözüüm.
Sən bizdən deyilsən.

Sumbat:
(gülərək)
Mənim əzizim,
Bəs kiməm? Ərəbəm, ya Rum əhliyəm?

Şahsultan:
Çix get!

Sumbat:
– Yaxşı, xanım, siz deyən olsun.

(zahiri nəzakətlə baş əyib gedir.)

Şahsultan:
(tək)

Düz deyir. Gözümdə qalmışdır arzum.
Doğrudan, Babəkə az görəyəm mən.

Bu dərddən az qala divanəyəm mən.
O mənı çağırır hərbi şuraya,
Mənı çağırmağa bilməzdi guya,
Bəlkə çağırmışdır anasını da,
Bəlkə də adətə görədir bu da.
Ya bəlkə qışqanır...
Gördü Sumbatı,
Qanında qaynadı kişi qeyrəti.
Ah, mənim əzizim, əgər bu hissım,
Bu hissım, həqiqət olsa, əzizim,
Dərdləri, qəmləri ayaqlayaram,
İnan ki, dünyanı qucaqlayaram.

Bəs Sumbat nə deyir bu çoban qızdan,
Babəkin qəlbinə od salan qızdan?
Deyir ki, cilovlar əlində uçuur,
Yəhərsiz köhlənlər belində uçuur.

Yaxşı... mən nə üçün belə halsızam,
Onu qışqanmaqda bəlkə haqsızam?
O, indi hardadır? Heç yanda bəlkə.
Əl çək, ürəyimdən şübhə, səksəkə!
Ərik çərdəyindən budur muncuğu,
Hər halda özü yox, muncuğudur bu.
Bəs özü olsaydı...
Şahsultan... onda
Dura bilərdinmi onun yolunda?!
Bəs hanı vüqarın, qürurun sənın?

Sənə rəqib çıxır qulların sənin.
Sənin çinar boyun, zərif qamətin,
Qadın üzündəki qız mələhətin
Bir qaraçı qıza gəlmirsə üstün,
Barı heç olmasa mənəvi hüsnün,
Döyüşdə sustalmaz qılınclı əlin,
İdrakın, əzmin də karına gəlmir?

Bir də bilməlisən bu həqiqəti:
O çoban afətin gücü, qüvvəti
Bəlkə də uzaqda olmağındadır.
Yaxınlaşan kimi gözdən düşəcək.
Adı olduğunu biləcək Babək.
Ağzının, burnunun cizgilərindən
Biləcək: çobandır, mələk-zad deyil.
Pəri adlansa da, Pərizad deyid.

(Çaya sarı əyilir, suda öz əksinə baxır)

Ah, mənim əzizim, sən ki çıraqsan,
Suyun dibinə də işiq salmısən!
Ağıllı gözəl, yaxşı düşün bir:
O sənə nahaqdan "Müəllim" demir.
Nəyə dəyər onun ucuz muncuğu?
Qoy qırım... balığın ruzusudur bu...

(Boyunbağını qırıb dən-dən suya atır. Su dibindən balıqlar yuxarı qalxır).

ALTINCI ŞƏKİL

Dağlarda Babəkin çadırı. Uzaqlarda Savalanın gümüşü zirvələri ucalır. Çadırın qarşısında uşaqlar həsir üstündə əyləmişlər, uşaqlara qaynayıb-qarısan Babək də burdadır. Mu-

sa onlara əlifba öyrədir. Qarşısında qara daşdan yazı lövhəsi və təbəşir var.

Musa:

(yazı lövhəsində hərflər yazır)

"Əlif"!

Hamı:

(xor ilə)

"Əlif"!

Musa:

(pozur və yeni hərflər yazır)

"Dal".

Hamı:

"Dal".

Musa:

Üstündə nöqtə var, nə adlanır? "Zal".

Hamı:

"Zal".

Musa:

Balığa bənzəyən bu hərflər nədir: "Sin".

Hamı:

"Sin".

Musa:

Üstünə bir nöqtə qoysaq olar: "Şin".

Hamı:

"Şin".

Musa:
"Rey"

Hamı:
"Rey"

Musa:
Sən bu "Ra" hərfinə diqqət ver, Hüseyn üstünə bir nöqtə qoysaq, olar: "Zeyn".

Hamı:
"Zeyn".

Musa:
"Cim".

Hamı:
"Cim".

Musa:
"Mim".

Hamı:
"Mim".

Musa:
Vurgunu bir vuraq, Babək, əzizim,
"Eyn". Təkrar edin hamılıqla: "Eyn".

Hamı:
"Eyn"

Musa:
Üstünə bir nöqtə qoysaq, olar: "Qeyn".

Hamı:
"Qeyn".

Musa:
(*Babəkə*)

Çox gözəl. Babək, sən mərd döyüşçüsən.
Bizim xalqımız da qoçaqdır əslən.
Nə qədər ki, birdir xalq ilə Babək,
Bütün əngəlləri söküb tökəcək,
Qılıncın qızıla tutulmasa da,
Atının yalında zər olmasa da,
Nə qədər düşməni atdan salmışan,
Yağılar əlindən qılınc almışan.

Birinci uşaq:
Bəlkə yüz ərəbi...

Musa:
Məqsud, kiri sən.

İkinci uşaq:
Mən danışmıram ki...

Üçüncü uşaq:
Yalan deyirsən.

Musa:
Yaxşı, dalaşmayın.

Dördüncü uşaq
Arvadlar gəlir.

Baromid və Şahsultan içəri girirlər.

Baromid:
Dinçlik, azadəlik!

Babək:
Azadlıq və sülh!

Musa:
Yığışın, uşaqlar!

Birinci uşaq
Gedirik evə.

Hamı:
Ay can, ay can! Evə!

Uşaqlar cəld ayağa qalxır. Həsirlərini də götürüb aşağı düşürlər.

Musa:
Siz çadıra keçin, dostlar, cəld olun.
Vaveyla! Tüstüdür, yoxsa tozduz bu?
Kürlük eləməyin, Hüseyn, Xəlil!

Çadıra girir. Əyləşir. Babək, Baromid və Şahsultan onun dövrəsində otururlar. Daudiyaq və Ağ qaplan içəri girir və qılınclarını siyirib qaravulda dayanırlar. Ağ qaplanın üzündə yenə əvvəlki kimi niqab var, ancaq o bunu azca qaldırır və bu zaman onun uzun, gözəl boynu qızıl gül kimi al dodaqları görünür.

Uşaqlar, dinləyin bu qocanı siz:
Ərdəbil tərəfə getməliyik biz.
Afşin zərbəmizi hiss edib artıq,
Onu Ərdəbildə sındırmalıyıq.
Göstərib hökmünü ərələr, ərənlər

Bizdən arvad kimi qorxur ərəblər.

Gülüş.

Baromid:
Musa doğru deyir. Haqlısan, Musa.

(Elə buradaca uyuyur və bütün müşavirə ərzində yatır.)

Musa:
Bəs sən nə deyirsən?

Babək:
Tezdir hələlik.
Onların qılıncı çoxdur, bilirik,
Hücuma keçirlər dəstəbədəstə.
Ərəblər ağ yallı qatırlar üstə,
Zəncilər od rəngli qatırlar üstə.
Görürsən, durublar on addımdaca,
Toz buluda qalxır yollar boyunca.
Sən də Ərdəbili tutmaq deyirsən,
Sən belə sözləri nahaq deyirsən.
Həm də çox qırılr bizimkilərdən,
Müttəfiq barədə düşünməlisən.

Musa:
Yaxşı... müttəfiqi hardan tapaq biz?
Kim bizə hay verər pulsuz-pənəsisiz.
Hər kəs öz başını gırləyir indi.
Ağacın qabığı gövdəsinindi.
Sənin fikrin nədir?

Şahsultan:
Mənimmi?... Ah, mən...

Musa:
Bir şey düşündünmü?

Şahsultan:

(gözünü açaraq)

Qoy Babək desin.

Babək:

Elə ölkələrə arxalanaq ki,
Bağdadı özünün düşməni bislin.
Düşmən öd kisəsi, zəhər tuluğu,
Əlindən bezardır ellərin çoxu.
Müttəfiq taparıq.

Şahsultan:

Hardan?

Babək:

Sən kiri!

Bir kimsə bilməsin gərək bu sirri.
Bir az pendir-çörək götürüb gecə
Gedərəm birtəhər özüm gizlicə.
Bir ölkə bilirəm: güclü, müqtədir.
Onlara bir az da qılinc gərəkdir.

Şahsultan:

Babək, sən heç yana getməyəcəksən.

Babək:

Ağıllı ol!

Şahsultan:

“Yox!” dedim. Vəssalam. Buraxmaram mən.
Axı sən başçısın, baş sərkərdəsən.

Babək:

Elə ki, mən sənə gərək oluram,

Sərkərdə oluram, nəhəng oluram.

Gərək olmayanda – bağayarpagı.

Qulaq as:

bir zaman cavanlıq çağı,
Karvan aparardım uzaq ellərə,
Bir gün gəlib çatdıq elə bir yerə,
Quranın özündə belə bir cənnət
Təsvir olunmayıb. Rum eli *(heyvət!)*,
Məşhur Bizans eli nur verir gözə,
Onların yardımı gərəkdir bizə.

Musa:

Çox gözəl.

Şahsultan düz deyir ancaq.

Səfir paltarında ora yol almaq.

Yaraşmaz şöhrətli bir sərkərdəyə.

Süleyman peyğəmbər deyilsən ki sən

Tez-tez libasını dəyişdirəsən.

Cəmşid də deyilsən.

Sən sərkərdəsən,

Ordunun başında, ön səngərdəsən.

Dəvdək ki, məşallah, qabil igiddir,

Yunan dilini də mükəmməl bilir,

Qoy özü yollansın Bizans elinə.

Babək:

Razıyam.

Şahsultan:

Çox gözəl. Bəs hamı Dəvdək?

Dəvdək!

Baromid:

(gözlərini açaraq)

Bu nə vur-çatalsın? Bu nə hay-haray?

Təbilmi, şeypurmu çalınır? Ey vay!

Şahsultan:

Siz əhəl yatınız...

Baromid:

Axı, ay balam,
Harda görünüb ki, mən yatıb qallam?
(təzədən yuxuya gedir).

Daudiyaq:

(içəri girərək)
Sülh və Asudəlik!
Eşidib gəldim.

Musa:

(təntənə ilə)
Vaxtında gəlmisən, Dəvdək, əzizim!
Bizə sənin kimi elçi gərəkdir.
Beş-altı söz deyim, əzbərlə bir-bir.
Sən özün gedəsən gərək oğultək,
Deyəsən: dağ kimi dayanıb Babək!
Verib bu döyüşdə kürək-kürəyə,
Qəhmər çıxmalısən sən də Babəkə.
Yoxsa inciməsin qonşuluqda xan:
Dərəyə uçacaq qalxdığı dağdan.
Çıxacaq ayağı üzəngisindən.

Daudiyaq:

Kimə deməliyəm bu sözləri mən?

Babək:

Sonra biləcəksən. Soruşma hələ.
Get, kəhər atını çəkib yəhərlə.
Cəld yollan Musanın çadırında sən,
Hər şeyin hazırdır: dəmir dəbilqən.

Polad – tor köynəyin, hər cür zirehin.
Geyin yaxşı-yaxşı, müsəlləh, mətin!
Məktubu oxuma. Üstündə hər söz
Bildirəcək yolun hansı yanadır,
Sərhəd xaricində hansı xanadır.

Musa:

Sənin işin budur.

Babək:

Get, uğur olsun!

Daudiyaq gedir.
Gərək Bizans eli bizə yar olsun
Olacaq, əlbəttə.
Ancaq bir iş var:
Haçan müttəfiqlər davanı udar?
Ortada şərikli sərhəd olanda,
Düşmənin zərbə üstədən zərbə alanda!

Musa:

Elədir.

Babək:

Gərək sıx birləşsin, girəndə hərbə:
İçəridən zərbə, bayırdan zərbə!
Bu birlik, bu qüdrət əyər düşməni.

Ayağa qalxır, şahmat taxtasını çıxardır, burada qüllələri, açılıb bağlanan körpüləri və bayraqları ilə birlikdə qalaların kiçik ülgüsü var.

Mənim əzizlərim, yaxın gəlin bir,
Bizi çox duyğunlu işlər gözləyir.
Budur ölkəmizin şahmat lövhəsi;

Hər kəndi, şəhəri, dağı, dərəsi.
Bunu sanmayın ki, çöldən tapmışam.
Torpaqdan yoğurub gildən yapmışam,
Açıq göy rəngində adicə gildən.
Yardım da almışam xəfiyələrdən.
Öyrənib deyiblər hər şeyi bir-bir.
Bu lövhə bir ilə başa gəlibdir.
İndi bu ölkədə hər bir qalanı
Ovcumun içitək tanıyıram mən.
Döyüşdə qalaya söykənir Vətən.
Baxın, fikir verin siz bu əsərə:
Qədim qəslərə, daş körpülərə.
Hər biri arxamız, vüqarımızdır.

(Lövhədən dörd mazgallı bir qalam çıxardır).

Bax, budur qüdrətli Bərdə qalası.
Bir qüvvət varmıdır onu alası?
Var.
Diqqət yetirin nədir bu çuxur:
Şirin suyu olan dərin quyudur.
Quyunun dibindən lağım da keçir.
Tülkü də, çaqqal da suyundan içir,
Əgər bu lağımdan keçə bilsəniz,
Arvad hamamına çatarsınız siz.
Əlbəttə, arvadlar qışqıracaqlar.
Ancaq nə eybi var?
Bərdə bizimdir.
Onu azad etmək vəzifəimizdir.
Bir vaxt Cavidana üz verdi bəla.
Çıxdı əlimizdən bu böyük qala.
Başqadır Bərdədə indi güzəran.
Ərəb əmiridir orda hökmran.
Ancaq bərdəlilər məqam gözləyir,
Girəvə axtarır, eyham gözləyir.

Ora tufan kimi girəcəyik biz,
Günəşə qalxacaq köhlənlərimiz.

Şahsultan:
Sən getməyəcəksən.

Babək
Xeyir! Gedəcəm!

Şahsultan:
Qoy Süleyman getsin. Qoy Əhməd getsin. Qoy bu Cəmşid
getsin!

Babək:
Xeyir! Mən özüm.

Şahsultan:
(qorxuya düşərək)
Neçin mütləq özün?
Deyin, bilək bir?

Babək:
Döyüşdə elçi yox başçı gərəkdir.

Ağ qaplan
Babək, sən haqlısan.

Musa:
(diksənərək)
Bu kimdir belə?

Ağ qaplan
Babək məsləkdaşdır yoxsullar ilə,
Bircə yol kişnəşə onun köhləni,
Ayağa qaldırar bütün Bərdəni.

Mən orda olmuşam. Açıq deyiblər:
Bizim yolumuzu gözləyir ellər.
Bizim bayrağımız – onlara pənah,
Bizim bayrağımız – açılan sabah!

Şahsultan:

Yaxşı, cavan oğlan, sən hardan çıxdın?

Ağ qaplan

Yatmışdım. Yuxudan bezdim, darıxdım.

Şahsultan:

(kinayəni sezməyərək)

Həç gör niqab ilə yatarmı insan,
Boğula bilərsən havasızlıqdan.

Ağ qaplan

(əylənirmiş kimi)

Mən zireh içində yatıram hər vaxt.
İşdir, ərəb girsə yuxuma hərgah,
Gərək hazır olam.

Şahsultan:

Ay cavan oğlan,
Yuxu şirin şeydir başdan-binadan.

Ağ qaplan

Heyhat, uçub mənim yuxu tərlanım...

Babək:

(ehtirasla)

Sənin yuxun mənim yatağımdadır,
Onu tək axtarma, məni də çağır.

Ağ qaplan

Axı iki qoçaq bir atı minməz.

Babək:

O qoçağın biri qızsa... onda bəs?!

Ağ qaplan

Burda ki qız yoxdur.

Babək:

Ay gözü qara,

Yalan yaraşmayır gül dodaqlara.

Həç bilsən nə deyir bu qızıl qaşlar:

Sənin qaşlarında xına izi var.

Həç bilsən nə deyir sənin ağ boynun:

Ağ bir rəddi qalıb boyunbağının.

Ancaq aləm bilir: bizim qoşuqda

Döyüşçü tapmazsan belə nişanda.

Bizdə nə kürən var, nə ala-bəzək

İndicə sən mənə ağır açantək,

Taxta səndəlini çıxartdın ki, sən
Gödək görünəsən bir azca məndən.

Əlbət, bu cür işlər – qadın işidi,

Qadın vərdisidir, qız yerisidir.

İndi özün söylə, ay kürən qoçaq,

Kimin xatunusan, kimin yarısan?

Baromid xanıma yanaşır, onu oyadır.

Ana, diqqətlə bax, bir az yaxın gəl.

Oğlandır, ya qızıdır söylə bu gözəl?

Fikir ver qızaran dodaqlarına,

Şümşad kimi zərif barmaqlarına.

Bax nişanlarına, dürüst öyrənək.

Qızıdır, ya oğlandır bu əsgər mələk?!

Baromid:

Gətirib bir dəstə qırmızı çiçək,

Onun yatağına qoyasan gərək.
Əgər oğlandırsa, çiçək olsacaq.
Qızsa, gül açılıb gülzar olacaq.

Şahsultan:

Vay mənim halıma!

Babək:

Qəm yemə, xanım!
Mənim od nəfəsim – səumundur, səumum.
Hiss edə bilmərəm yüngül ahları.
Ana, mənim fəxrım, mənim vüqarım!
Sənə qurban olum. Xeyir-dua ver,
Ayağı altında çiçəkləsin yer.
Dürr kimi sözlər də mənim dilimdən,
Almaq istəyirəm bu gözəli mən.

Baromid Şahsultana yanaşır, onun donunun ətəyini öpür.

Baromid:

Sən məni qınama, anayam, ana!
Analar göz dikər övlad boyuna.
(ağ qaplana)
Gərək unutmasın bunu cavanlar.
Sənin atan varmı?

Ağ qaplan
Əlbəttə ki, var.
Atam – Azərbaycan, anam – Savalana.

Baromid başı qarlı Savalana sarı üz döndərir və ona qurşağan baş əyir.

Baromid:

Mənim canım-gözüm Savalana dağı,

Yetişib qızının gəlinlik çağı,
Gərək köçürəsən.

(Dağ susur)

Razısan, demək.

Mənim bir balam var, ağıllı, zirək.
Onun ucbatından yuxum çəkilib,
Yerimə, yurduma alov tökülüb.
Kişnəməz köhləni, o qız gəlməsə,
Parlamaz zirehi, o qız gülməsə,
Axı davadayıq, döyüşdəyik biz.
Keçinə bilməyir evim gəlinsiz.
Mənim canım, gözüm Savalana dağı,
Qarına bənzəyir gözümün ağı.
Mən də qocalmışam, sən də qocasan.
Sən gərək baharı cəhiz qoşasan,
Yerlə Günəş kimi vüsala yetsin
Sənin kürəkənin, mənim gəlinim.

Ağ qaplan:

Axı mən oğlanam, Baromid ana!
Nahaq yalvarırsan sən Savalana.

Babək:

Aranı ilğımlı çöllər kəssə də,
Mən səni tanıdım gül nəfəsindən.
Bəxdim dağ başından, gördüm aranı,
Niqab örtə bilməz bu ayparanı.
Pərdə bürsə də günəş çöhrəni.
Qaşının ucundan tanıdım səni.
Səni tanıyıram hər yerdə, inan,
Canıma od salan ədalarından.
Bu taxta səndəlli addımlarından.
Bu mənim qılıncım, bu mənim canım.
Al, öldür Babəki, günüm-gümanım.
Qoşuram bu başdan qəsidəmi də,

Özün söyləyərsən qəbrimin üstə.

Gümüş sahillərə bir gün enərsən,
Baxıb saf sulara güzgülənərsən.
Günəşə sıcrayan bir balıq görsən,
Bil ki, balıq deyil, o mənəm, mənəm!

Qızıl başmaqların səslənən zaman,
İncə şeir kimi zərif bir ilan
Quyruğu üstündə oynarkən, inan:
Qarşında qıvrılan o, mənəm, mənəm!

Təskinlik gətirən qəhqəhələrin
Bir gün saçılırsa səadət təkin,
Uçsa sənə doğru bir ağ göyərçin,
Bil ki, sənə möhtac o, mənəm, mənəm!

Ay nuru altında yatdığı zaman,
Səni qucaqlayan, səni qızdıran
O zərif, o güllü, o ipək yorğan
Məgər de, mənəmmi?
Yox, mən deyiləm.
Bir yorğança qədər yoxmu bəxtimiz?
Zümrüdüm!
Meh kimi üstümüzdən əs.
Mənim dərdlərimi sağaltmaq üçün
O kaman qaşların bir cilvəsi bəs...

Baromid:
Burda "hə" deməyin yeridir, ay qız!

Ağ qaplan:
Böyük sərkərdəmiz, ulu başçımız!

(Dəbilqə üzliyünü qaldırır)
Mən sizə nə deyim?

Bəli, qızam mən.
Sizdən uman-küsən Pərizadam mən.
Çoxdan istəyirəm sizi, nə danım?
Ancaq mən bu evə ayaq basmamış
Yaxşı olardı ki, Şahsultan xanım
Dillənə...

Babək:
Dil açın, Şahsultan xanım!

Şahsultan:
Babək, açıq-aydın cavab ver mənə:
Sən məni heç zaman sevməmişən? Hə?
Neçin sevməmişən?
Bəlkə cavidan
Qızıl qan içində can verən zaman
Nə şivən qopardım, nə də bir gilə
Gözümdən yaş çıxdı səni görəndə.
Bəlkə buna görə sındı ürəyin.
Gözün su içmədi gördüklərindən.
Yaş töküb ağlaya bilərdimmi heç,
Qarşımda gün kimi parlayanda sən?

Babək susur.

Yeni bir eşq ilə yanırısa ürək,
Saxtadır köhnəyə göz yaşı tökmək.
(Qartalı sıgallayır).
Mən dedim: atsam da şən-şöhrətimi,
Təki səndə tapım səadətimi.

Pərizad:
Daha sözün yoxmu?

Şahsultan:
Sevən bir könüldə iki yer olmaz,

O yer səninkidir, xoşbəxt sərvinaz!
Sənin qismətinmiş, görünür, Babək,
Mübarək deyirəm mən də, mübarək.

Pərizad:

Ah, xanım...

Babək:

Sən mənim ürəyimdəsən.

Şahsultan:

Ancaq Pərizada qovuşmamış sən,
Əvvəl baş çəkəsən gərək Bərdəyə.
Ehtiyac böyükdür yeni cəbhəyə.

Babək:

Sən ki istəmərdin ora gedim mən.

Şahsultan:

Sən ki istəyirdin mütləq gedəsən.

YEDDİNCİ ŞƏKİL

Bəzz qalası. Saray qarşısında meydan. Adamlar dövrə vurub rəqs edir. Pərizadla toyu şərafına Babəkin qoşduğu nəğməni oxuyurlar. Dəhlizdə əyləşmiş Şahsultan qışqabaqlıdır.

Xalq:

Uyu, ey dağdan axan güzgü sular!
Soyu, ey çölləri qarsan ruzgar!
Qoy bir anlıq dayanıb axmasın ay.
Saxlasın nəğməsini nərəli çay.
Qoy külək yelləməsin sərvləri, püstələri.
Ocaq üstündə dayansın da ocaq tüstüləri.

Qoy ilanlar daha fit çalmasın, hər şey uysun
Tək mənim nəğməmi dünya oxusun, yer duysun.

Sumbat:

Ay Musa!

Hardadı Babək?

Musa:

Nə bilim?

(gedir)

Sumbat:

Üzə çıxmır niyə bəs indiyədək?
Elat əhli küsəcək, inciyəcək.
Deyinirlər qapı ağzındakılar.
Belə də heç toy olar? Toy bəyi yox!
Cəmsid! Ey!
Hardadı Babək?

Cəmsid:

Nə bilim?

Sumbat:

Bağlantıdır gözü məşhur ığidin,
Görə bilmir ki, gəlib el mağara.
Oxuyurlar həyin öz nəğməsini,
Böysə yoxdur. Belə də heç toy olar?

Cəmsid çiyinlərini çəkir. Bu məqamda gözətçi döyüşçülər qaçıb gəlirlər.

Gözətçilər

Ey!

Ərəblər təpilir!

Bir də ərəb!

Musa:

Hansı yandadı?

Gözətçi

Qüzeydən güneyə.

Şahsultan:

Ay Musa!

Musa:

Mən – burada!

Şahsultan:

Cəmşid

Cəmşid:

Hə?!

Şahsultan:

Dağıdın basqını, həm rabitəni!

Xalq

– Hanı Babək?

– Hanı Babək?

– Hanı bəy?

Şahsultan:

Daha Babək sizə sərkərdə deyil,

Mən özüm başçıyam, haydı, irəli!

Musa:

Mənim ardımca gəlin!

pərələrini geniş-geniş açıb kütləyə göz gəzdirir. Nəhayət, axtardığını tapır.

Şahsultan:

Can Pərizad!

Pərizad:

Burdayam mən, bacı can.

Şahsultan:

Gəl yanıma.

Gəl, fikir ver şanıma, ad-sanıma.

Sən hələ tazə, təmiz bir qızsan.

Mənsə bir hökmdaram: güclü, mətin.

Babəki sən də sevirsen, mən də.

Kimdə üstündü məhəbbət? Məndə!

Pərizad:

Axı sən, mənə, güzəşt etdin onu...

Şahsultan:

Sən uşaqsan Pərizad, mən – mizraq.

Məndə mizraq qılığı, ox dili var.

Qüdrətim arzumu daşdan qoparar.

Pərizad:

(quru)

Xanım, aç niyyətini, məqsədini...

Şahsultan:

Sən varıb get Ərəbistan tərəfə.

Yoxsa Babək qayıdarkən bu dəfə,

Gizlicə Sumbat onu doğrayacaq.

Nə üçün bət-bənizin qaçdı, a qız?

Kasa aşdan deyəsən isti olub?

Babəkə çoxmu yanırsan məndən?

Gedir. Meydandakı gənc kişilər də onun ardınca düşür. Şahsultan yenidən özünü hakimiyyət başında bəxtiyar hiss edir. Burun

Get fikirləş və qayıt axşamadək.
Razı olsan, sənə bir at da verək.

Pərizad dəhşət içində çəkilib gedir. Şahsultan yorulub əldən düşmüş halda eyvanın pilləkənində əyləşir. Qadınların yığnağı içindən Baromid çıxıb gəlir. Onun ardınca asta qədəmlərlə gələn Səkinə görünür.

Baromid:
Səkinə?!

Səkinə:
Gəlmişəm sənənin yanına.

Baromid:
De görək.

Səkinə:
Od düşüb, ay qız, canıma.
Tökülür tükləri eyzan içimin.
Keçisiz mən necə rahat keçinim?
Hələ ishal da üzübür yazığı...

Baromid Şahsultan ilə yanaşı əyləşir, donunun cibindən kişmiş çıxarır.

Baromid:
Sən gərək bolluca qatran tapasan,
Döşünə, çiyninə qatran yaxasan.

Səkinə:
Bəs deyirlər ki, üfürməkdə çara?

Baromid:
Get, üfür. Çək döşünə qatranı da.

Səkinə:
Nə cür? Asta üfürüm?

Baromid:
Lap asta.
Buyur, ağzın dada gəlsin... Kişmiş...

Səkinə:
Oy... Nə çox verdin, a qız?

Baromid:
Nuş olsun!

Səkinə:
Bəs sənənin oğlun hanı?

Baromid:
Sss... Kiri.

Səkinə:
(pıçıltı ilə)
Niyə ki?

Baromid:
Gündoğan ellərdi yeri.

Səkinə:
Niyə getmiş?

Baromid:
Nə bilim?! İncimə sən.
Bunu heç sən də gərək bilməyəsən.

Səkinə:
Başa düşdüm...

(Qəfildən əl-ayağa düşür. Sirri kiməsə açıb demək üçün az qala ürəyi partlayır).

Sağ olun. Mən tələsim.

Baromid:

Döşünə, çiyinə çək qatranı ha!

*Meydanın sağ tərəfində, qala divarının yanında
Pərizad Sumbat ilə qarşılaşır. Toqquşurlar.*

Sumbat:

Pəri, cənnət cücəsi, eşq olsun!
Hamı bəs rəhbər – igid? Görmürük heç.

*Pərizad qaçıb gedir. Sumbat onun ardınca göz qoyur. Səkinə
qarını görür.*

Səkinə, bəs yun hanı?

Səkinə:

(qorxaqcasına)

Yun?!... Yığırım.

Mənə sən altıca il möhlət ver.

Sumbat:

Axı yunsuz qalıb eyzan döşəyim.

İçinə yun yerinə ot döşəyim?

Səkinə:

Sənə Babək özü aşkar dedi ki,

Təki yun gəlsin. Haçan? Yox lüzumu.

Sumbat:

Yaxşı... Sən söylə görək Babək hanı?

Səkinə:

Ss...soruşma. O gedib başqa yerə.

Sumbat:

Buna qaçmaqımı deyək, yoxsa səfər?

Səkinə:

Bildiyim – bilməməyimdəndi mənim.

Kimə qoy bilməsin bu bilməcəni.

(Gedir)

Sumbat:

Çox gözəl... Xırda-iri olsa da quş.

Uça bilməz yuvasından uzağa.

Düşmüşəm düz cığıra, doğru ilə.

Şah xanım bəlkə söz anladı bizə.

Qoy gedim... bir balaca söhbət edim.

*Baromid ilə Şahsultan xanımın əyləşdiyi eyvanın pilləkəninə
yanaşır.*

Sülh və Asudəlik. ey nazlı xatun.

Şah xanım, sizlərə də lütf. salam!

Şahsultan:

(biganə)

Salam.

Baromid ona birçə kişmiş dənəsi verir.

Sumbat:

(gülərək)

Lap elə birçə gilə?

Baromid:

Bəs neçəsin?

Acıdır, turşməzədir, ya ki, şəkər –
Lap elə bircə üzumdən bilinər.

Ayağa qalxır. Kişmişini ətəyinə yığıb gedir.
Sumbat cəhəqəhə çəkir.

Pərizad:

*(Qala küncündəki mazğalın qarşısında görünür, uzaqlara da-
lır. Qəmli səslə oxuyur).*

Hardasan, qanadı göy göyərçinim?
Sənin başcığazın təzə qardan ağ...
Ahımı yellərə vermədin neçin?
Axı sən azadsan, mən isə – dustaq.

Hardasan, hardasan, körpə şahmayım
Ey qızıl üzgəcli balıqcıgazım!
Al məni qoynuna üzdüyn çayın,
Qoy isti göz yaşım sularda axsın.

Hardasan, gümüşbel ilancıgazım,
Mənə verəmişən iqtidarını?
Söylə, hansı yolla çiyinimdən atım
Bu qəm qayasını, dərd dağlarını?
(hıçqırır).

Sumbat:

(Şahsultanın yanında əyləşərək)
Hə, nə var?... Babək atıb getdi səni?

Şahsultan:

Sus.

Sumbat:

Atıb getdi... yazıq!

Şahsultan:

Sus, sumbat!

Sumbat:

Yatağın bir qəfəs olmuşdur ona,
Çiyirir bəlkə də səndən Babək.
Gəzməz üstündə sal salan gəbənin.
Kəsdinin loğmaya vurmaz əlini.
Bircə yol var ki: qisas, öc alasan.

Şahsultan:

Mənim əhdim, diləyim ləşdi məgər?
Mənə sevdə qapadı, eşq gərək!

Sumbat:

O sənin eşqini dəfn eyləyəcək.
Aldadıb xalqı da, həтта səni də.

Şahsultan:

Aldadıb?

Sumbat:

(sirri öyrənmək qəsdilə)
Bəli, qaçıb.

Şahsultan:

Qaçmayıb o.
Yollanıb yardım üçün qonşu elə.

Sumbat:

(özünü itirərək)
Nə dedin? Hansı yerə?

Şahsultan:

Sorma... Kiri.
Sirri açmaq qadağandır.

Sumbat:

Mənə də?

Şahsultan:

Sənə və heç kəsə açmaq yaramaz.

Sumbat:

Mən məgər boşboğazam?

Boşla, xanım!

Sən canın, diqqət elə, bir cay atım.

Mərc gələk, alçı durarsa aşığım,

Gizləmə, aç mənə qəlbindəkini.

Atıram. Diqqət elə, Cay, aşığım.

Şahsultan:

Bədi, Sumbat.

Sumbat:

Susuram mən, əfsus.

Pərizad:

(qalada xəyal içində gəzinir)

Gəlmədi... boş qalıb onsuz bu cahan,

Gələcək. Duymamış olmaz, məni o.

Yumaram, lapdan açıb gözlərimi,

Gəlmədi. Gün batacaq. Gəlmədi o,

Pauza

Neyləyim? Göy qızdırır, can alışı.

Yandırır ağ buludu qırmızılıq,

Mən cavab verməliyəm. Gəlmədi, ah!

Ətrafa göz gözdürür, Şahsultan ilə Sumbatı bir
yerdə öyləşən görür.

Şah xanım Sumbat ilə baş-başadır,
Bəlkə bir fitnəkar işdəkləri var.

Bu ləçər zata inanmaq mı olar?

Onları pusmalıyam... susmalıyam...

(gizlənir)

Sumbat:

Cavıdan sağdı hələ onda, gülüm,

Sürücüydüm ona mən, sən – canan.

Bir dəfə göz görəli, sevdi könül,

Baxışın ağlımı aldı başdan.

Mən – daşan, dalğalı çay... Yox, qulunam,

Can əsir oldu sənənin gözlərinə.

Qulağım eşqin ilə sırğalanıb,

Varlığım sevgin ilə dalğalanıb.

Bağrıma sancılı mizraq kimisən,

Mizraq altında düyün – dağ kimisən.

Nə zamandır gözümlü yummuram heç,

Dərdimi söyləməyə söz çatmaz,

Ağrımı cəng ilə saz anlatmaz.

Şahsultan:

Sən yalan torbasısan, sus, Sumbat.

Sumbat:

Yox, inan düz deyirəm mən bu dəfə.

Gəl gedək mən dəyən aləm tərəfə.

Yaşayaq bir yuva qoynunda qoşa.

Mən dönüm mavi göyə, sən də quşa.

Bir dayan,

Gör bu gün kimdi sənə həmdəm, həyan:

Nə bic Abdulla, nə Mənsur, nə Musa!

Bir mənəm, tok mənəm arxan, dayağın.

Sən mənim qədrimi bil, söylə görüm,

Qara aslan yol alıb hansı elə?

Bu kiçik sirri mənim ovcuma qoy.

Şahsultan:

(ətrafına baxınaraq)

Sss...

O yana, bu yana diqqət yetirir və Pərizadı görür.
Burda neynirsən. A qız? Tək, yalnız!

Pərizad:

Salmışam hardasa... Bir iynəm itib.

Şahsultan:

(istehza ilə)

İynə yox, xəncər, ox axtar, ara sən.

Pərizad:

Təzə qaftan tikərək burda bayaq
Yaxama sancmış idim iynə-sapı.

Şahsultan:

Sən bütün gün elə rəqs eyləmişən,
Bəs macal tapdın haçan... don tikəsən?

Pərizad:

(əsəbi)

Don tikib sonra can atdım mağara,
Rəqs edirkən düşüb iynəm harasa.

Şahsultan:

(acıqla)

Hardasa, orda get axtar itiyi.

Pərizad:

(dilatərcəsinə)

Ora zülmətdi, bura azca işıq.

Sumbat:

Nə cəsarətlə pusursan bizi sən?
Sən məgər Şah xanımın dayəsisən?

Şahsultan:

(Çox da ərköyün böyüməmiş sadə qızlar ilə danışan kübar xanımlara xas bir əda ilə)

Çox düşüb istiotun bəlkə, a qız!
Gizlənibsən, bizi xəlvət pusasan?

Pərizad:

(qeyz ilə)

Sus, kiri.

Sumbata açmayacaqsan sirri.

Şahsultan:

Sirr bizimdir, yox onun dəxli sənə.

Pərizad:

Dəxli vardır davanın taleyinə.

Şahsultan:

(nəfəsi tutula-tutula)

Kasa aşdan deyəsən isti olub?!

(Sumbata)

Babəkin gözləri hiddətlə dolub,
Getdi ki, bir yeni tufan qopara.

Pərizad:

Sus, xanım!

Şahsultan:

Bərdəyə bir yeni üsyan apara.

Pərizad:

Nə cəsarətlə dedin sən bu sözü?

Sumbat:

Hardadır bəs özü, babək bəs özü?

Şahsultan:

(ürəyindən tikan çıxarırmış kimi)

Bərdədə!

Pərizad:

(çarəsiz halda)

Sus, ləçər! Afət balası!

Sumbat:

Deməli, bəs belə...

Şahsultan:

Qeyrət qalası!

Necəsən indi? Halındır, ya günün?

Get, öyün, fəxr elə "Babək" deyərək,

Guya tək bircə səninmiş Babək.

O – pələng, sən də onun – dağ maralı,

Çıx qızıl taxtına, əyləş havalı.

Gözlə!

Dağdan yıxılırsan dərəyə.

Sumbat:

Yox... dalaşmaq yaramaz cüt mələyə.

Siz – tovuz quşlarıtək bircə, qoşa...

Şahsultan:

Mumla sən!

Sumbat:

Yaxşı... gedim mən o başa.

Qoy alım tərlandı... ov tərlandı.

Satıcı bağlamamışkən dükanı...

Pərizad:

Heç yana getməyəcəksən. Farağat!

Sumbat:

Buna bax!

Pərizad:

Heç yana olmaz, Sumbat!

Sumbat:

Sən mənimçün lap ölürsənmiş, a qız!

Pərizad:

(qızarır, bununla belə təkidlə)

Heç yana getməyəcəksən, Sumbat!

Sumbat:

Baromid burda bu dəm yox, heyhat.

Biləsən ki, o nələr söylər idi:

Sənə arsız və ləçər söylər idi.

Nə yamanmış həyasız –

Kişinin boynuna dırmaşmada qız.

Yoxdu meylim sənə. Meyl olsa əgər,

Kef çəkərdin burada sübhə qədər.

Tələsim mən dükana tərlandı üçün.

Pərizad:

(onun yolunu kəsərək)

Dönməmiş Babək evə sağ-salamat,

Heç yana getməyəcəksən, Sumbat!

Dönməmiş başçı özü, rəh özü!

Sumbat:

Yaxşı bax xəncərimin şöləsinə,

Saplaram qəbzəyəcən düz sinəyə.

Şahsultan:

"Dönməmiş rəhbər evə sağ-salamat..."
 Sən bunun niyyətinə, əzminə bax!
 Çox yanır guya canı Babək üçün,
 Özünü Babəkə göstərmək üçün.

Pərizad:

Xanım, aç gözlərini, bəsdir, ayıl!

Şahsultan:

Sus, başım çatdadı, ey cildi mələk.
 Bəs deyilmiş ki, hələ at minərək,
 Ox və qalxan götürüb ər sayacağı,
 Kül üfürdün gözə əsgərsayağı.
 İndi qəsdin nədi? Qəsdin budu ki,
 Babəki bənd edəsən tək özünə?!

Deməli, tək sənin olsun Babək?
 Gözlə! Xəncər girəcək bağrınadək.

Xəncəri qapır və Pərizadın sinəsinə sancır.

Pərizad:

(Əlini bağrına basıb şax durmağa çalısaraq)
 Sönürəm. Sönmə səni, ah, Babək.

Yıxılır. Bu məqamda Musa öz dəstəsilə gəlir.

Sumbat:

Neylədin?

Baromid:

(uzaqdan)
 Lovmu düşüb?

Musa:

Ah, vəhşi!..

Can verən Pərizada sarı qaçır, hay-haray içində onu dövrəyə alırlar.

Sumbat:

(heç kimi sayı salmayaraq)
 Tələsim mən dükana tər lan üçün.
(Qaçıb gedir).

SƏKKİZİNCİ ŞƏKİL

Ərəbrərlin tutduğu Azərbaycan şəhəri Bərdə. Yarımdairə şəklində dayanmış arabalar ilə dolu meydan. Şəhərin valisi Əl-Buxari uca bir yerdə, başda əyləşib. Qara mühafizələr camaat arasında gəzişir. Kəndlilərin arasında keçdi dərisindən paltar geymiş BA-BƏK də var. Tacirlər və çərçilər müştəriləri şimikləndirir və öz mallarını tərifləyirlər.

Çərçilər

- Əba! Əla əba!
- Cübbə, nə cübbə!
- Yapıncı – qızılla dolu bir cibə!
- Bürüncək – astarı maral dərisi.
- Qızıl nar şirəsi!
- Üzüm şirəsi!
- Dəryalar dalından gələn gül yağı!
- İran tütününün ipək saçağı!
- Gəl... gəl... Tibet mişgi... Tibet tiryəki.
- Gəl, xaşxaş verərəm – qızıl gül tək.

Zərli-zibalı ipək paltar geyinmiş Azərbaycan feodalı Şəmsi-Qəmər meydanın ortasına çıxır. Hamının feodala diqqət yetirdiyi məqamda girəvə tapan bazar oğrusu Babəkə yaxınlaşır, guya onu

*özü də bilmədən itələyir, pul kisəsini kəməmindən cəld açıb kənara
çəkilir və əlindəki qəniməti gözədən keçirir.*

Oğru:

(heyratla)

Kisəsi – dolu pul, görkəmi yoxsul.

Nə cür anlayan bu həngaməni?

Şəmsi-Qəmə:

Bismillah irrəhman irrəhim!

Bizim Əl-Buxari əbu İbrahim, –

Bərdənin valisi, bu möhtərəm zat

Yarışa çağırmış müğənniləri,

Bütün aşqları, sazəndələri.

Kimin hünəri var, çıxsın irəli.

Görün valimizin çağırışına

Kəndlərdən nə qədər adam gəlibdir.

Babək:

Çoxusu şallaqla gətirilibdir!

Əl-Buxari:

(yerindən sıçrayaraq)

Kimdir? Nəkarədir o sözü deyən?

Sənsənmi?

Qoca:

(qorxaraq)

Yox, ağa! Lal-dinməzəm mən.

Əl-Buxari:

Get, fərağat dayan, saqqallı köpək.

Şəmsi-Qəmə:

Bütün Bərdə bura yığışib, demək.

Kəndlər də göndərib elçilərini.

Seyr edin bu böyük ülfət nəhrini.

Bu birlik, bu cəlal nə deyir bizə:

Alqışlar göndərir xəlifəmizə.

Yayın bu xəbəri cümlə-cahana:

– Xəlifə dayaqdır Azərbaycana!

Babək:

Yalan deyirsən!

Şəmsi-Qəmə:

Xəlifə nə qədər ədalətlidir,

Valisi özündən mərhəmətlidir.

Onlar – dayığımız, xilaskarımız!

Onların şəninə mahnılarımız,

Şərqimiz göylərə ucalsın görək!

Kimin hünəri var, buyurun görək.

Görək kim olacaq birinci bülbül?

Məlik Nadir:

Mən – Məlik Nadir.

Təbil səsləri altında Azərbaycan feodalı dairənin ortasına çıxır, zərli parçadan libası, həmçinin ipək köynəkdən çıxartdığı sədəfli sazı bərq vurur.

Şəmsi-Qəmə:

Görək kim olacaq ikinci aşiq?

Hacı Yəhya:

Mən – Hacı Yəhya.

Yenə təbil səslənir. Yoğun Azərbaycan taciri, başında çalma, əyində atlaz arxalıq, irəli çıxır. Əlində gümüş naxışlı ney var.

Şəmsi-Qəmə:

Görək kim olacaq üçüncü aşiq?

Babək:
Mən!

Balaca bir qaval ilə irəli çıxır, ancaq Şəmsi-Qəmər onu duyandırır.

Şəmsi-Qəmər:
Bəs hanı qopuzun?
Bu ki, qavaldır.
Sənin yarışmağın əmri mahaldır.
Bura çobun-çoluq meydanı deyil,
Qayıt xarabana, öz yerini bil.
Bunun çarığına, qavalına bax.
Sən get çəmaq götür, zorba bir çəmaq.
Keçi dərisindən paltar geyənlər
Yarış meydanına çıxmasın hədə.

Şəmsi-Qəmər qəhqəhələr içində başqa aşıqlara sarı gedir və usta səslə onlarla danışığa başlayır. Babək dairədən kənara çıxır.

Babək:
(gülərək)
Bu çətin iş deyil, cibimdə pul var,
Tacir paltarı da geyinmək olar.

(Əynindəki keçi dərisilə kəmərinin arasına əl gəzdirir və birdən başa düşür ki, pul kisəsini çalıblar. Sarsılmış halda başını bulayır. Fikrə gedir: nə etməli?)

Çərçi:
– Əba! Əla əba! Cübbə, nə cübbə!
Yapıncı – qızılla dolu bir cibə!

Babək:
– Əmioğlu, yaxın gəl.

Çərçi:
– Nə istəyirsən?

Babək:
Astarı ipəkdən, ətəyi zərdən
Sən mənə yaxşı bir əba ver, əba.
Görənlər söyləsin: alqış, mərhəbə!

Çərçi:
Buyur, beş gümüşə bu əbanı al.

Babək:
(Cübbəni alıb baxır)
Ucuzdur. De görüm nədəndir, nədən:
Ceyran dərisindən, yoxsa cüyürdən?

Çərçi:
Ceyran dərisindən.

Babək:
Qiyməti nəçədir?

Çərçi:
Səkkiz gümüşə.

Babək:
Bəs yapıncı?

Çərçi:
Bu da səkkiz gümüşə.

Babək:
İndi ki, bunların qiyməti birdir,
Götür bu cübbəni, yapıncını ver.

Haqq-hesab çürüdü, düzəldi, demək.

(Çərçidən yapıncını alır, cübbəsini özünə qaytarır.)

Çərçi:

Mən başa düşmədim, dayan bir görək,
Yapıncı pulunu bəs kim verəcək?

Babək:

Səninçin nə fərqi, ay gözəl oğlan,
Yapıncı vermişən, cübbə almısan.
Birdir qiymətləri, özün dedin ki...

Çərçi:

Bəs onda cübbənin dəyəri? Mən ki...
Düzü baş açmıram bu haqq-hesabdan.

Babək:

Cübbə əlindədir, ay sənə qurban!

Çərçi:

Yapıncı pulunu bəs kimdən alım?

Babək:

Yapıncı yerinə sənə, a zalım,
Mən cübbə vermişəm – ceyran cübbəsi.

Çərçi:

Cübbənin pulunu verməmişən ki...

Babək:

Mən cübbəni alıb aparmıram ki...

Çərçi:

Yapıncını alıb aparırsan ki...

Babək:

Əvəzində sənə cübbə vermədim?

Çərçi matı-qutu qurumuş halda ona baxır

Çərçi:

Yəqin soyuq dəyib başına, soyuq.
Haqq-hesab çürüyüb, yapıncı da yox.

Babək:

(yapıncını çiyinə salaraq)
Darıxma, eloğlu, özümünküsən,
Alarsan bir azdan yapıncını sən.
Ərk etdik, incimə zarafatımdan.

Şəmsi-Qəmər:

Bismillah irrəhman irrəhim
Üçüncü sənətkar kimdir, görək, kim?

Babək:

Mənəm üçüncü.

Şəmsi-Qəmər:

(zənd ilə baxaraq)
Dayan, sən gözümə tanış gəlirsən.
Hardasa görmüşəm səni...

Babək:

Yox, canım.
Mənim dükanim var, əllaf dükanim.
Görmüşən, şəhərin lap mərkəzində,
Bizim o Samirə məhəlləsində.

Şəmsi-Qəmər:

Sənin adın qədir?

Babək:

Adım... Ağ qaplan.

Şəmsi-Qəmə:

Nəsə... baş açmıram fırlıdığından.

Yaxşı... gəl.

Camaat, sakit bir qədar!

Xəlqi hakim sayıb bizim peyğəmbər.

Eləsə özünüz münsiflərsiniz.

Bu gün üç sənətkar dinləyirik biz.

Hərəsi bir mədən, bir xəzinədir.

Buyursun birinci qoy Məlik Nadir.

Məlik Nadir musiqi müşayiətilə oxumağa başlayır. Səsi kövrək, həyəcanlı və qəmlidir. Bu adam əsil lirikdir, aşiqana şeirlər yazandır ki var.

MƏLİK NADİRİN QƏZƏLİ

Tez baxıb tez də çəkildin... könül odlandı, gülüm,
Aypara qaşların altında nələr yandı, gülüm.

İnan, avarə qoyubsan bu münəccimləri sən,
Sənin ülkər gözünün sirri bir ümmandı, gülüm.

Sən dil açdın... бүрдü musiqi dünya üzünü,
Kırıdın... tarçı və bülbül o səsi andı, gülüm.

Gecə vaxtı qapına gəldi dilənçi... baxdın,
Təpədən dırnağacan kor da işıqlandı, gülüm.

Bəs nəçin tək məni atdın bu qiyamətlərə, de,
Gözüm ağlar, dilim atəş, ürəyim qandı, gülüm.

Ay aman, gör nə dedim, mən dəliyəm, yoxsa nəyəm,
Verdiyin dərd də, əzab da mənə Loğmandı, gülüm.

Mən vüsal istəmirəm, yalnız umud istəyirəm,
Bu təbərrik umudum dərdimə dərməndi, gülüm.

Yandırarsan, qara bir daşa da baxsan gözücü,
Artıq heç daş deyil o, ləldi, bədəxşandı, gülüm.

Nə malım var, nə pulum var, nə zərim, səltənətim.
Nə qəm, eşqinlə könül ən böyük insandı, gülüm!

Dinləyicilərin təqdir sədaları eşidilir.

Birinci:

Döşünə yatırmı?

İkinci:

Sənət oğludur.

Üçüncü:

Koru yaman dedi.

İkinci:

Döşü doludur.

Üçüncü:

Sinəsi – dəryadır, sözləri inci.

Şəmsi-Qəmə:

İkinci aşığı dinləyərkə indi –
Buyur, Hacı Yəhya!

Hacı Yəhya dinləyicilərə göz vurur, gümüş neyində quş nəğməsi ötməyə başlayır, söz qoşur. Bunlar məzəli, ayləncəli sözlərdir.

Hacı Yəhya:

Mən sevirəm şir kimi,
Rəngim təbaşir kimi.
Ay qız, ağağın altında
Qoy uzanım tir kimi.
(*cəh-cəh vurur*)
Sən mənim maralımsan,
Ancaq qorxuram yaman –
Sənin şaxlı-şəvəlli
O maral buynuzundan.

Dinləyicilər gülüşür, bu an Babək ortaya çıxıb oxuyanın nəğməsini yarımçıq qoyur, kürəyinə əl vurur.

Babək:

Yaxşı oxuyursan. Odlan, kül olma.
Tuti ol, bülbül ol, qəfəsdə qalma.
Qəfəs buxovlayır düşüncələri,
Hə... belə deyilmi, şeyx Əl-Buxari?

Sən elə bilirsen maral buynuzu
Elə əylənməkçün, maraq üçündür?
Döyüşdə yaraqdır – maral buynuzu,
Yaraq da qəfəsi qırmaq üçündür.

Sığmaz qəliblərə bizim eşqimiz,
Ürəyin özüdür – yurda məhəbbət.
Qullar məhəbbəti bayraq edəndə
Qalxır çiyinlərdə bütün məmləkət.

Babək özü nəğmə oxumağa başlayır. Bu həmin nəğmədir ki, vaxtilə o öz daxmasında oxuyardı. Babəkin toyuna gələn xalq da məhz həmin nəğmə ilə şənlik keçirmişdi. Babək oxuyur, əlində oynatdığı qaval sanki kimisə hədələyir, qəzəblənmiş qartal kimi böyüq səslər çıxarır. Babəkin səsinə bir rəhbər zəhmli var.

Babək:

Uyu, ey dağdan axan güzgü sular!
Soyu, ey çölləri qarsan ruzgar!
Qoy bir anlıq dayanıb... axmasın Ay,
Saxlasın nəğməsini nərəli çay!

Qoy külək yelləməsin sərvləri, püstələri,
Qoy dayansın ocaq üstündə ocaq tüstüləri.
Qoy ilanlar, daha fit çalmasın, hər şey uyusun.
Tək mənim nəğməmi dünya oxusun, yer duysun!

Qansoranlar sorur al qanımızı,
Talayır beynimizi, canımızı!
Qansoranlar qoparır bağrımızın qüdrətini,
Əzilənlər itilər nifrətini!

Sənin uğrunda başım getsə bada,
İstəsən salma yada, sən məni heç anma, ata!
Ana can, sən də unut.
Lap elə sən də unut –
Sevgili qız!
Bəlkə bir başqasına lazım olarsan
Yalnız
Bircə, tək... Qardaşım
And içsin ki,
Düşməni yandıracaq saçıdığı kin!

Türk edib daxmasını, arvadını.
Çıxacaq dağ başına. Addımı tunc.
Sıyrarkən qına sığmaz kinini,
Yanacaq tüstülənən odlu qılinc!

Görəcək dağda yanan tonqalını,
Ona düzlər, dərələr səs verəcək:

Düşmənin dişlərinə daş və kəsək,
Süpürək, qurdları yurddan süpürək!

Ağlama, göz yaşını sil, ey dost!
Hər kimin varsa kini, qoy qalxsın.
Qartalın kölgəsi düşmüşsə yerə,
Deməli, qəlbidədir qartal özü!

Görməsən də, ona sən baş əy, inan!
Bu qısa nəğməmi əzbərlə, oxu.
Ulu şair sözü yığcam yaranır,
Uzun olmaz dəli köhlən cilovu!

Əl-Buxari:

(Yerindən sıçrayaraq)

Tanıdım!

Tanıdım!

Özüdür, odur!

Şəmsi-Qəmə:

Kimdir ki?

Əl-Buxari:

Bir parça alovdur, oddur!

Tez tutun, ay aman!

Babək:

Çəkilin geri

Mənim qılıncıma boyun sürtməyin.

Babəkin üstünə atılmaq istəyən yaraqlı keşikçilər onun parıl-parıl yanan qılıncını görəndə donub qalırlar.

Babək:

Ey çərçi! Gəl apar dənizlər dalından gətirdiyin yapıncını! Öz

yurdumun keçisi yadların ceyranından mənə daha əzizdir. Məni yoldan keçirər Azərbaycan keçisi. Mən – Babəkəm! Ey bərdəllilər, məni bu cür, olduğum kimi qəbul edirsinizmi?

Kütlə:

– Qəbul edirik, Babək!

– Biz sənin yolunda ölümə də getməyə hazırıq,
can Babək!

Təqdir, həyəcan sədələri. Kəndlilər Babəki
dövrələyir, onu qucaqlayır, əllərini öpürlər.

Oğru

Babək!

İstəyirsən məni dara çək!

Sənin gümüşünü oğurlamışam!

Xalq

– Yaşa, Babək!

– Yan, alış!

– Kül olma!

Oğru

(kisəni Babəkə uzadır)

Babək, al kisəni.

Babək:

Gərəkmez. Qoy bu kisə sənin olsun. Sənin qızıl kimi ürəyi-
nin yanında o heç nədir.

Əl-Buxari:

Babək, sən nə üçün gəlmisən bura?

Nəçin rəhm etmirsən bu yazıqlara?

Özün bilirsən ki, mənimdi Bərdə.

Yenəmi bu ellər düşsünlər dərdə?

Candan sevirənsə bu torpağı sən,
Gəldiyin yolla da görək gedəsən.
Dəstə də verərəm, olar pasiban
Səni ötürərlər darvazayacan.
Üstəlik verərlər yük eşşəklə, at,
Qayıt öz evinə get sağ-salamat.

Kütlə içində həyəcan.

Babək:

Ey cənab Əl-Buxari. Bilirəm, sənin xeyirxahlığın da qonaq-pərvəriyin qədərdir. Mən bu adamları üsyana qaldırmaq istəyirdim. Ancaq məsəl var deyərlər: eşşəyə min, ata çatınca. Mən bu adamlara demək istəyirdim ki, mənim bayrağımın altındakı dünya birdir, burada "mənim", "sənin" ola bilməz. Nə deyir mənim bayrağım? Deyir ki, gerçək tanrı həm də həyatverici oddur, elə buna görə mənim bayrağım od rənglidir.

(Qoltuğundan qırmızı bir qaytan çıxarır. Bu qaytan əlində yelləndikcə dilim-dilim alov kimi qızarır).

Mən hələ də demək istərdim ki, bu bayraq ərəb şeyxləri üçün yanğın olacaq, Azərbaycan kəndliləri üçün isə – ocaq.

Əl-Buxari:

Sus, yalançı bülbül, çərənləyirsən,
Yoldan çıxarırsan burda xalqı sən.

Babək:

Yox, elə deyil. Mən elə demirəm, Buxari ağa. Suçumu boy-
numa alıram. Elə demək istədim, ancaq sənin xeyirxahlığın mənim bayrağımı əlimdən saldı.

(Qırmızı qaytanı Əl-Buxarinin ayaqlarına atır)

Ancaq şəhərdən çıxıb getməmiş istəyirəm ki, sənin təntənə-
nə şahid olum. Aşıqların oxusundan nə çıxar, Əl-Buxari? Aşıq bir

nəfərdir. Əgər aşıq ücdürsə demək, üç dəfə birdir. Xalq isə – baş-
qa məsələ! Ey yığnaq əhli! Gəlin yekə şeyxə söz qoşaq, o şeyx əki,
məni əzə bilər, ancaq əzmir, getmək imkanı verir. Dilənçi pul ax-
taran kimi yolçu da yol axtarır. İstədiyim yar idi, yetirdi pərvərdi-
gar. Yekə şeyx o yolu tapmaqda mənə yardım edir. İndi mən bir
nəğmə deyəcəm, siz də dəm tutun. Mən qavalı dilə gətirəndə siz
də böyük hökmdarınızın şanlı ismini dilə gətirin: "Buxari" deyin.

Kütlə bir şey anlamır.

Babək:

Kimdir bizim valimiz?

Şəmsi-Qəmər:

Buxari!

Babək:

İncimiz, mirvarimiz?

Şəmsi-Qəmər:

Buxari!

Babək:

Kimdi bizdən bac alan?

Şəmsi-Qəmər:

Buxari!

Babək:

Ucaldıqca alçalan?

Kütlə:

(mətləbi dərhal anlayaraq)

Buxari!

Gülüş.

Babək:

Qoyun üç quzu versə,
Nökəri
Kimdi dərhal göndərən?

Xalq:

Buxari!

Babək:

Odlayanda bir qarı
Təndiri,
Kimdi gendə mırtdayan?

Xalq:

Buxari!

Babək:

Çıxsa bulaq başına
Bir pəri,
Kimdir baxan qurd kimi?

Xalq:

Buxari!

Əl-Buxari yerindən sıçrayır, işarə edir, ərəb silahlıları, feodallar və təcirlər qorxu içində onun ətrafına toplaşır, xəncər və qılınclarını sıyırlar.

Babək:

Bəsdir, mədh elədik biz
Əntəri.
"İncimiz, mirvarimiz
Buxari".

Sən bir əfi ilansan

Buxari!

Bu yurddan gen dolan sən,
Buxari!

Xalq:

Odlar yurdunu tərək et,
Buxari!
Rədd ol burdan, sürüş get,
Buxari!

Qırmızı qaytayı yerdən götürüb qılıncının qəbzəsinə bağlayan BABƏK yaraqlı keşikçilərin üstünə atılır. Xalq silaha sarılıb onun ardınca qoşur. Üsyan başlayır.

DOQQUZUNCU ŞƏKİL

Bəzz qalası. Qalanın bir guşəsi. Divarların arxasından ərəb şeypurlarının sədaları eşidilir. Uzaqdakı köhlənlərin kişnərtisi yaxınlıqdakı dəvələrin fəqanı ilə səslənir. Mühəssirəyə düşənlər tonqal çatıb. Gecə.

Musa:

(Şahsultana yanaşaraq)
Xanım, əhvalımızı yaxşı düşün:
Şölə saç kor gecənin zülmətinə,
Tonqalı qoyma söne, qoyma söne!
(irəli gedir)
Nəne, sağsanmı?

Barəmid:

Sağam.

Musa:

Qoyma tonqal söne!

Baromid:

Mən – şəbcırağam,
Qoymaram, od keçə, atəş əriyə.
Bura zülmət yeriyə!

Musa:

Təzə bir tonqal hələ çatmalısən,
Oda kirpiklərini atmalısən.

Baromid:

Çataram. Ancaq odun ver sən, odun.
Ardıc olsun. Közü qoy düşsün odun.
Ardıc olsun, palıd olsun.

Musa:

Verərəm.
Çırpı da, şax da bir az göndərəərəm.
(irəli gedir).

Gülnar:

Ora bax, bir ora bax, yandı bulud:
Təzə tonqal da çatıbdır Baromid!

Qiymət:

Mənsə bax, yandırırım üç tonqal:
Gecənin alnına üç qırmızı xal!

Ayşə:

Bəs sən heç qorumayırsan ki, odu,
Tonqalın gör necə pis tüstülənir?!

Qiymət:

(Musanı görən kimi tonqal yaddan çıxır, ona doğru qanadla-

nur)

Eşidirsənmi?

Qoşun dağdan enir!

Musa:

Bəli, mən dinləyirəm.

Sən oda bax.

Qıyma ki, qoyma ki, sönsün bir ocaq.

Bu məqamda Daudiyaq qalının bir tərəfindən sicim ilə sürüşüb düşür. Mənsur, Süleyman, Cəmsid, Abdullah və başqa igidlər onun yanına qaçıb gəlir. Musa onlara yanaşır.

Daudiyaq:

Yaşasın Sülh ilə azadə Vətən.

Mənsur:

Nigaran qoyma bizi, can Dəvdək:
Feofildən bizə bir söylə görək
Varmı kömək?

Daudiyaq:

Yoxdu kömək!

Musa:

Bəs nədən?

Daudiyaq:

Çünki Musa, orda hələ
Feofilçin qurulub başqa tələ.
Atanın oğlu ilə cəngi düşüb,
Atanın işləri lap bərkə düşüb.
İmperatorluğa keçmiş Feofon,
Feofilçin mərə seçmiş Feofon.
Qoşunu, ordunu almış əlinə,
Vur-haray, rəxnə düşüb Rum elinə.

Nəsə... ordan bir umud gözləməyək.
Bəs ərəblər?

Musa:
Ərəbin həmləsi bərk!

Daudiyaq:
Hanı Babək?

Musa:
Qabağa getdi bir az.
Fürsəti düşməyə vermək yaramaz!

Daudiyaq:
Bəs igidlər nəçədir?
Çoxmu qalıb?

Musa:
Qırılıb ordu və imkan daralıb.
– Çoxlu tonqal çatəğın! – əmr elədik,
Zülmətin gözlərinə od çilədik.
Hər igid bir neçə tonqala baxar,
Qoy bizi çox bilərək qorxsunlar.
(Birdən gecə quşunun səsi eşidilir.)

Mənsur:
Quş səsi... Bəlkə belibağlıca quş...

Daudiyaq:
Quş deyil.

Musa:
Quşmu deyil?
Sus, xamuş!
Dinlə, hardandı bu səslər?

Mənsur:
Qaladan!

Musa:
Çox...gözəl... Hazır olun, əldə qılın!

Mənsur:
Nə qılın, quşdu yazıq?!

Musa:
Babəkdir.
Məni gözlər, məni səslər arabir.

*Qalaya doğru gedir. Yuxarı baxır, ancaq Babək alt yarıqdan
üzə çıxır.*

Babək:
Can Musa!

Musa:
Sağ-salamatsanmı?

Babək:
Sağam.
Dəstəni topla, düzəlt, çək qabağa.
Eşidirsənmi, gəlir bir xaraba:
Mancanaq, əsləhə, zəncir, araba.
Aşının bəllidir hər fəndi bizə,
Bu dəfə sel gətirir üstümüzə.

Musa:
Neyləyək?

Babək:
Hələlənək, dövrə vuraq.

Bərk duraq, Afşini dikdən aşaraq.

Atlanaq indicə tez üstlərinə.
Orda, ey Mənsur, odu qoyma söne.

Musa:

Beş ərəblə vuruşur orda hələ,
Sel kimi qan aparır daşlı dərə.
Mən bir az at çapa bilməkdə əfəl...
Sən özün çap atı Afşin tərəfə.

Babək:

Çox gözəl...

Musa:

Bərdə necə? Verdimi hay?

Babək:

Bizi satmış kim isə...
Başda alay...
Alayı xəlvəti saldım şəhərə,
Evlərə, bağlara dolduq səssiz.
Sən demə, həlqələnbilmiş səfimiz.
Bir də gördük şəhərin dörd tərəfi
Qara qüvvətlə dolub.
Qan oldu,
Ordular qanına qəltan oldu.
Bərdə qəmlər yedi. Baş tutmadı iş,
Afşini kimsə xəbərdar eləmiş.
Bir dayan!
Bir qulaq as! Ordu gəlir,
Sicimin, mancanağın ardı gəlir.
Əsləhə, qan qoxusu, tonqal iyi...
Təkərin, min təkərin ciyhəciyi...
Bu qara gürzəni biz əzməliyik!

Səfləri silsilətək düzməliyik.
Sən çağır Dəvdəki, tutsun cinahı.
Bəs anam?

Musa:

Tonqala od vurdu ahı,
Bax, odur bir yeni tonqal da çatır.
Alova ardıc atır, çırpı atır.

Babək:

Bəs Pərizad?

Musa:

Nə bilim? Görməmişəm.

Babək:

Can Musa, tap Pərinə, yolla bura.
Qorxuram baş qarışa vurhavura,
Pərim əldən gedə...

Musa:

Əl çək, Babək!
Davada tapmalıyammış da hərəm...
Mən səninçin xədiməm, qızgüdənəm?

Babək:

Ay Musa, insafın olsun da bir az.
Quyu qaz, bir neçə yerdən quyu qaz.

(Özü bayaqdan bəri əlindəki bellə quyu qazmaq, torpaq atmaqda məşguldur)

İndicə yel qopacaq, sel gələcək,
Həm yelin, həm də selin dəfi görək.

Düşmənin qəbr evidir hər xəndək.
Bəs Pərizadım hanı? Bəs...

Musa:

Əl çək!

Pərilər çox gələcək, çox gedəcək.

(gedir)

Babək:

Nədi bu? Bəlkə taun! Bəlkə vəba?!

Ana can!

Baromid:

Oğlum, əzizim, necəsən?

Babək:

Yaxşıyam, harda qalib bəs Pərizad?!

Hanı qız?

Baromid:

(yalandan)

Hardasan, ay gülümüz, ay balamız?

Babək:

Yoxdu. Yoxdu məni lap sıxmada, ah!

Baromid:

(gözlənilmədən)

Çox da qışqırma mənim üstümə sən,

Daha məndən qızı heç istəmə sən.

Babək:

Mən məjər qışqırıram, hirsli anam,

Mən sənə gözlərinin qurbanıyam.

Baromid:

Heç sənə istəmirəm. Haydı, yeri!

Pərinin indi səmalardı yeri.

Babək:

Heç nə anlamıram, dərqli anam.

Bax mənim gözlərimə. Bir bəri bax!

Ağlayırsan?

Baromid:

Yox, halım yaxşı deyil.

(tonqala tərəf gedir).

Babək:

Nə olub? Heç nə, düzü, anlamıram.

Nə üçün ağlar anam?

Musanın rəngi, ruhu qaçdı bayaq.

Şahsultan!

Şahsultan:

Burdayam!

Babəkim, göz bəbəyim.

Babək:

Dərk edə bilmirəm heç dostları mən,

Sən mənim gül-çiçəyim, ol köməyim.

Hardadı söylə, Pəri?

Sükut.

Hardadı qız?

Ətrini daş-qayadan aldığımız,

Hüsnünü tonqala vermiş yarıımız?!

Hanı qız?

Şahsultan:

Öldürülüb.

Öldü Pəri.

Çinar altında, bulaq üstə yeri.

Babək:

(sarsılmış halda)

De, görüm harda, nədən öldü Pəri?

Şahsultan:

Yanıram, odlanıram, Babək, mən.

Alovun ərşə dirək min yerdən.

Nə günüm var, nə gecəm var, nə yuxum,

Elə bil bağrıma saplanmış oxum.

Odları ağzıma basmaq dilərim.

Babək, ey dar ağacı!

Özümü harda gör asmaq dilərim.

Babək:

Nə dedin?

Şahsultan:

Mən dedim: Eşqim – alov, ox və bıçaq, –

Rəqibin köksünə düz tuşlanacaq.

Vurmadım, qurd kimi diddim onu mən,

Xəncərim keçdi qana... qəbzəyəcən.

Sən bilirsen ki, adım Şahdı mənim,

Eşqim – Allahdı.

Mən Eşqin səiyəm.

Qızı öldürdü çoşan hikkələrim.

Bir qızıl parçasıtək safdı o qız.

Bil: yalnız

Elə qurban yaraşır təkcə mənə,

Bu məhəbbət, bu kədər heykəlinə!

Barı qoy qəbrdə bilsin o nigar:

Babəki kimsəyə verməkmə olar?

Bir zamanlar səni sevdim anatək,

Bilmədim canda alov kükrəyəcək!

Mən dedim: oxşayaram Babəkimi

Bilmədim köksdə çaylar daşacaq,

Analıq, sevgililik çarpışacaq.

Babək:

(boğulmuş kimi)

Kiri!

“Çinar altında, bulaq üstə yeri...”

O çinar hardadı, göstər yolunu!

Şahsultan:

Əllərim qan ilə əlvandı mənim.

Qoymuşam toy xınası, fəxr edərim.

Səni məndən alanı məhv edərim.

Babək:

Söylə, çinar...

Hardadır, söylə, Pəri boylu çinar?

Şahsultan:

Cavab umma, demərəm!

Babək *(hönkürərək)*

Söylə, çinar!

Xəncər alnında sınar! Harda? Çinar!

Şahsultan:

Düz yeri... yol verəcək Şir cığırtı...

Bulaq üstündə çiçək, gül yığını...

Döyüşçülər

– Hanı Babək?

– Hanı Babək!

– Ərəbin...

Ərəbin həmləsi bərk, dəfi çətin!

Musa:
At gətir, at!

Babək üçün at gətirirlər.
Şeypuru bərkədən üfür. Tonqalı çat.

Qiymət tonqalın yanında əri Mənsura tərəf yüyürür.

Qiymət:
Mənsurum, gəl yanıma.

Mənsur:
Ah, Qiymət!
Bu qiyamət səni məndən alamaz.

Qiymət:
Dodağın dərdinə dərman olmaz,
Gəl, bəri, gəl öpüşək, gəl qızınaq.
Səni məndən, səni məndən kim alar?

Mənsur:
Heç kim almır. Mən özüm tək gedirəm...

Qiymət:
Ayrıl ondan, səni mən gözləyirəm.
Qapı ağzındaca...

Mənsur:
Sus.

Qucaqlaşmış dururlar. Ayşə Daudiyaqa doğru atılır.

Ayşə:
Dəvəkim, göz bəbəyim!

Daudiyaq:
Duzlu yarım!

Ayşə:
Onu tək qoyma, amandır, qoşa get!
Ver, öpüm əllərini, gözlərini,
Ver öpüm dizlərini,
dirşəyini, kirpiyini.
Ver öpüm:
qın və qılıncın qızsın.
Nəfəsimdən oxuna od sızsın!
(Onu öpüşlərə qarq edir)

Babək:
(yəhərə sıçrayaraq)
Mənim ardımca gəlin, ər kişilər!

Musa:
İrəli!

Babək sükut içində və qaşqabaqlı halda qalanın arxasına doğru çapır. Döyüşçülər onun ardınca atlanırlar. Şahsultan başını bulayır.

Baromid:
Sən ona mətləbi açdın?

Şahsultan susur.
Nə dedi?
Ağladı, yoxsa sükut etdi qəzəb?
Yaxşı ki, sağ buraxıb. Ölməmişən.
Eşqi, ilk eşqi unutmur kişilər,
Qəbrə qədər.
Onu sevdin ki, yox etdin Pərinin,
İndi avarə qalıb? Neyləsin o?

Bu məqamda qadınlar divara dırmaşırlar ki, döyüşün gedişinə göz qoysunlar. Əslində qaranlıqda bir şey görmək imkanı yoxdur.

Səkinə:

Baromid can!

Baromid:

Səkinə, sənsənmi?

Səkinə:

Tez yaxın gəl. Bəri gəl. Bir bax: işıq!

Qiymət:

Lay divarlar sökülür.

Ayşə:

Gəl, Baromid.

Səkinə:

Yol verin, qoy belə keçsin Baromid.

Qiymət:

Öyləşin bax, burada.

Gülnara:

Eşidərsən buradan bəlkə nəşə.

Uzaqlaşan süvarilərin at nalları çaqqıldayır.

Baromid:

Babəkin köhlənidir, od yeyir o!

Səkinə:

Bunu hardan bilərik: Babəkmi?

Baromid:

At nalından duyuram Babəkimi!

Gülnara:

Qoy Azərbaycanımız var olsun!

Ayşə:

Var zəfər. Babəkə var. Düşməyə yox.

Babəkin qəlbi zireh, saçları ox!

Baromid:

Bəs qolu? Bəs boğazı, bəs baxışı?

Gülnara:

Hər yerindən ora odlar axışır.

Quş səsi, ağır qanadların çırpıntısı eşidilir.

Qiymət:

Eşidirsənmi qanad səslərini?

Baromid:

Ana dovdaq bala dovdağı gəzər...

Ürküdüblər, baladan ayrı düşüb.

Ayşə:

Haradır yönləri? Büllur bulaga!

Sükut. Sonra uzaqda yaralanmış vəhşinin hənirtisi eşidilir.

Qiymət:

Hansı heyvandı görən?

Baromid:

Xallı pələng.

Səkinə:

Dava ormanda gedir indi, demək.

Gülnara:

Davanı hansı kor icad eləmiş?

Qiyət:

Ulayır gör necə!

Ayşə:

Yanğın, qan iyi.

Eşidirsənmi, gəlir ciyhəciyi.

Qiyət:

Heç ciyildərmə pələng?

Baromid:

Oxlanıb o.

Ağrıdan nəyə təpir. Lap yanıb o.

Qiyət:

Canı çıxsın, quzunu az tıxsın.

Baromid (*ciddi və sərt*)

O bizim – ilk yaralı. Qiymə ona.

Bəlkə Mənsur da batıb öylə qana.

Qadınlar ələcsiz hay-küy qoparırlar.

Bu nə hay-küydü? Susun, sakit olun.

Qiyət:

Mən nə cür sakit olum?.. Orda ərim?!

Baromid:

Gözüm aydın, əri varmış bu qızın!

Bəs bizim hamımızın, hamımızın

Qardaşı, oğlu, əri orda deyil?

Qadınlar sakitləşir. Qiymət hələ də hıçqırır.

Gülnara:

Bağırır şir balası. Ax, bu yazıq!

Sənə mən qurban olum, şir balası!

Qiyət:

Udduğu qoçları qaytarmalıdır!

Birdən ürək parçalayan xırıltılar eşidilir. Bunlar ölümqabağı səslərdir. Birinci xırıltı, ikinci, üçüncü...

Səkinə:

Kəsəkəsdir, ay aman!

Ayşə:

Kimdi kəsən?

Qiyət (*dəhşət içərisində*)

Ərimi qaytarınız!

Baromid:

Səbr elə, qız!

Qiyət:

Ver ərimi!

Baromid:

Coşdurursan hamının dördünü sən.

Qiyət:

Ərimi!

Baromid:

Lənətə gəlmiş bayquş!
Ey qadınlar, sizi təbrik edirəm.
Yağılar sındı. Bizimdir qələbə,
Bir sərinlik süzülür, ah, qələbə.

Səkinə:

Sən nədən bildin axı: sındı yağı?!

Baromid:

Susub onlar. Basılıblar, deməli.
Bizim ordu yenə çıxmış irəli.

Ayşə:

Düz demirsən, Baromid, qorxur adam...

Baromid:

Nə üçün?

Ayşə:

Dinlə bu nal səslərini!

Gülnara:

Yağılar artırır öz həmləsini.

Qiyət:

Batdı ağ günlərimiz. Batdı günəş.

Baromid:

Nə deyirsən? Yox, igidlərdi gələn.

Nal səsləri sürətlə qalaya yaxınlaşır.

Qadınlar

Ay aman, Babəkilərdir əzilən!

Haray-həşir, fəryad, qorxu. Atının yəhərini çiyinə almış Babək qaçıb gəlir. Ardınca da döyüşçülər.

Baromid:

İndi bəs neyləməli, ay Babək?

Babək:

Araba kəndə bu yoldan gedəcək.
Sən minib getməlisən.

Baromid:

Bəs sən özün?

Babək:

Mən özüm varmalıyam Rum elinə,
Dönəcəm yurda yerə yardım ilə.
Sürücü! Cəld atı dəhmərlə bəri.
Ana, min, qorxma, qayımdır araba.
Əlvida, mərd anam, istəkli anam!

Baromid:

(onu bağrına basaraq)
Gəl, öpüm gözlərini, ağbaxt ol!

Babək:

Tələsin!.. Kəndə! Gedin sağ-salamat.

Arabaçı və qarı gedirlər.

Şahsultan:

Mənə bəs birçə "sağol" qiymırsan:
Əlvia!

Babək (*diksinərək*)

Sən mənə bir daha üz tutma, xanım!
Yadıma gör nə düşür: dinlə, deyim:
Bir ərəb ehramı var – ülvî, uca.
Adı Bəlbəlk, özü – məğrur, qocaman,
Başı qarlı, sıra dağlar kimidir.
O mənim qəlbimə oxşar kimidir.
Sən dağıtdın bu dağı, kinli sənəm.
Bu sinəm indi məzar guşəsidir.

(*gedir*).

Afşin (*Səhnədə görünür*)

Mən özüm gördüm onu: Babək idi,
Ağ atı sanki bir ağ şimşək idi,
Çap, Cəfər, sahilə sür, haydı, qoçaq!
Çayı keçsə, sivişib qurtulacaq.
Sənsə çap Əl-Buxari, sağ tərəfə.
Çat hərifə!

Sən də, Sumbat, becid ol, tap xanımı,
Nə bilim, Şah qızı, Sultan xanımı.
Bəlkə bir him biləsən Babəkdən.
Qoçağım, çal təbili, çal bərkədən!

Mis təbillər çalınır. Afşin gedir.

Sumbat (*Şahsultanı görür*)

Sənmisən, nazlı xanım, duzlu xanım,
Sənə qurbandı canım, din-imanım!

Şahsultan:

Sus! Eşitdim sizi mən.
Sizə heç şey demərəm Babəkdən.
Çünki alçaqların ön alçağısan,
Get, rəzil! Get, satılan! Get, yaramaz!

Sumbat:

Ay xanım!

Şahsultan:

Bizi satdın, deməli, sən pul üçün.

Sumbat:

Coşma bir, söylə görüm Babək hanı!

Şahsultan:

Bilirəm, hansı məkandır gümanı.
Bilirəm, hansı keçiddən keçəcək.
Bilirəm, harda, haçan öylənəcək –
Demərəm, lap mənə siz doğrasanız.

Sumbat:

Sən bu gün ifritəsən, cinsən, a qız!
Atariq biz səni zülmət quyuya.

Şahsultan:

Quyuda sanma ki, hirsim soyuya.
Demərəm! Amma mənim bir sözümə
Qulaq as: getsən əgər çəşmə sarı.
Oranın altı məzar, üstü çinar...
Babəki orda əgər görsən... apar!
Ordasa...indi...başə düş mənə sən.
Çatdır, ey düşməni, onu düşməyə sən!

ONUNCU ŞƏKİL

*Mesopotamiya. Samirə qalası – Afşin Xardar ibn Kavusun
iqamətgahı. Məscid meydanında arx üstündə körpü. Körpünün o ta-
yında – izdiham. Üstündə yaraqlı keşikçilər, bu tayında – Babəkin
dura çəkildiyi nəhəng qara xaç. Bədəni qara öküz dərisi ilə sarımlı*

*tikilmiş, başına günəş altında yığılıb büzüşmüş nəhəng buynuzlu bu-
ğa əngi keçirilib. Sifəti qan rənginə boyanmış Babəkin qarşısında
İran xalısı ilə bəzənmiş taxtın üstündə Afşin zər-zibə içində əyləşib.
Sol biləyinin üstündə tutuqşu. Əl-Buxari və Cəfər öz qulları ilə arx
qırağında var-gəl edirlər. Babək astadan oxuyur:*

BABƏKİN ÖLÜMQABAĞI NƏĞMƏSİ:

Göndərdiyin sərin mehi
Nuş edirəm su yerinə.
Alqış sən uzaqlardan
Əsən bahar yellərinə.
Başımda dağ çələngimsən,
Qızıl gülüm, pələngimsən, Azərbaycan!
Ürəyimdən kədər sil,
Var ol, yaşa nəsil-nəsil, Azərbaycan!

Sənin geniş ovcundadır
Taleyimin məğrur dağı.
Mənə elə qüvvət ver ki,
Sarsılmayım ölüm çağı.
Gözlərimə görünməsin
Axan qanım zərrə qədər.
Mən ah çəksəm, ufuldasam,
Bu dörd sənə ağır gələr.
Qüdrətimdən, cürətimdən,
Ölməzliyim, sərvətimdən, Azərbaycan!

Kütlə:

– Babək!
– Babək!..
– Hansı Babək?
– Hanı Babək?
– Bax, odur!
Gözləri dörd yana meydan oxuyur!

– Bəlkə Babək deyil heç.
– Yox, yox! Odur!

Qoca:

– O ki qatil, o ki bir qanlı qənim –
Oğlumu almış əlimdən o mənim.

Səslər:

– Nərəsindən yıxılar dar ağacı.
– O ki bir yırtıcı!
– Bir can alıcı!

Qoca:

Yırtıcı! Vəhşi bəbir! Qanlı qənim,
Oğlumu almış əlimdən o mənim.

Qadın:

Az söyün. Az deyinin. Bir dayanın.
Bəlkə bir taqsırı varmış balanın.
Sənin oğlun nəçidi?

Qoca:

Molla idi.

Qadın

Bəs vurublar nəyin üstündə onu?

Qoca:

Heç nəyin!

Qadın:

Doğruya, paka toxunmaz Babək.

Qırmızısaqqal:

Sizə bir kəlmə deyim; yaxşı bilin,
Təsbəhi, qurşağı qan valilərin

Qabağında bu yazıq bir quzudur.

Gənc ərəb:

Necə gör fəxr ilə durmuş Buxari.
Hay düşə, tapdalarım cəmdəyini.
Necə də şəst ilə gör var-gəl edir,
Saman altıdan yeridir qan su kimi.

Qoca:

Düz deyil!

Gənc ərəb:

Bərdəni sormuş bu zəli!

Səslər:

- Hansıdır?
- Harda durub?
- Göstər onu.

Qadın:

Bəs Cəfər?

Taygöz:

Ha...Ha!.. Cəfər! Əfi ilan!
Dəvə karvanlarına göz qoyasan.
Dəvə üstündə namaz vaxtı Cəfər
Əlləri göydə, saatlarla süzər.
Kol-kosa, tozlara batmış kimi mən
Onu təqib edərkən qum yemişəm.
Köksünə şölə salan almaza bax!

Qırmızısaqqal:

Aha, gördüm...

Taygöz:

Bu sənən ulduza bax,

Sol gözüm yoxdu mənim.

Qırmızısaqqal:

Ah! Nədən?

Taygöz:

Çünki məndim onun ardınca gedən.
Qanrılıb çəkdi qəfil bir sillə,
Qəzəbi səngimədi sillə ilə.
Qoparıb almazı çırpdı gözümlə,
Dürümün al qanı axdı üzümə.

Kütlə arasında heyrat və dəhşət sədələri.

Qırmızısaqqal:

Bu qədər acgödəni, yırtıcıni,
Yenə Babəkdi bir az ram eləyən.
Qulduru, alçağı aram eləyən.

Qadın:

Elədir.

Gənc ərəb:

Atılıb üstlərinə qırğı kimi
Parçalar, tullar idi leşlərini.

Qırmızısaqqal:

Kim mənim düşmənimin düşmənisə,
Deməli, dostdu mənə. Dostum odur.
Babəkin mövqeyi dağtək uludur.

Sumbat körpünün üstünə çıxır, yanındakı iki
şeypurçalana susmaq işarəsi verir. Sakitlik.

Sumbat:

Qorxmayım, yoxdur onun zəhmə daha.

Qara qaplan daha çıxmaz sabaha.
Baxıb agah olun, eh əhli-şəhər:
Soyulub tövlədə Babək bu səhər.

Səslər:

- Nə dedi?
- Soydurulub?
- Canlı adam?
- Afşinin ağzına zəqqum və qadam.
- Qudurub. Gör necə meydan sulayır.
- Qoca qurddur. Elə daim ulayır.
- Gürcə də, yirtici da Afşin özü...
- Ciyərin yansın, ey altun sürüsü!

Sumbat:

Baxıb agah olun, ey əhli-şəhər!

Xalq:

- Qoca kaftar!
- Təzə quldur!
- Goreşən!

Sumbat:

Bilin, agah olun, ey əhli-şəhər:
Sizi gözlər yeni, şən təntənələr.
Ustalar qayğısına qalmış onun,
Dərisiylə saçını almış onun,
Qayırlır indi müqəvvası gözəl,
Filin üstündə tamaşası gözəl.
Kaşılı meydana gəl, ey tələsən,
Belə şey görməyəcəksən daha sən.

Kütlə:

- Oho!
- Rədd ol!

- Tamaşa istəmirik!
- Ələ salma igidi!
- Bəs hanı fil?
- Fili rədd et, buradan, kor qatıl!
- Tüpürüm çal başına, kal başına.
- Ayə, vur, yağlı qapaz sal başına.
- Ey ərəblər, düzülün orda səfə.
- Kaşılı meydana gəl, ey tələsən.

Kütlənin bir qismi meydana sarı axışır. Qəfildən Sumbat kiminsə oxu ilə vurulur, yıxılır. Cəfər öz qulamına əl edərək camaatın içinə atılır.

Cəfər:

Onu kim vurdu bu oxla, həzarat?

Afşin:

Tut, cəfər, qoyma, Cəfər! Tut, vur, onu.
Taygözü, qırmızısaqqal lotunu!
Qadını, gənc hərifini... hamısını vur!
Qulamı, qulbeçəni... hamısını qır!

Kütlə:

(Afşini ələ salıb əsəbiləşdirərək)
-Afşin! Afşin!.. Fş! Fşş...

Afşin:

Sarı örkənlə və göndər saraya!

Kütlə:

- Fışş!.. - Fışş...
- Əfi ilanmış!
- Tulamış!
- Fışş! - Fışş!
- Yer-göyü əclaf bulamış!

- Saqqala, baqqala bax!
- Çaqqala, çaqqala bax!

*Cəfər və yaraqlı keşikçilər zərbələr endirə-endirə yığışanları
meydandan itələyib sıxışdırırlar.*

Afşin:

Hardadı bərbər? Çağırın bərbəri!
Saqqalıma çəksin həna cövhəri.
Yaxşı sığal versə bu axşam mənə,
Zər səpəcəm, dür tökəcəm üstünə.
(bərbərə)
Tövlədədir Babəkin ağ köhləni,
Kəs yalını, quyruğunu qayçıla.
Üç tel ayır, bağla bizim saqqala,
Çək qulağın ardınca, burmala.

Bərbər:

Oldu. Baş üstə. Yalını qıxaram.
Quyruğunu, saqqalını qırxaram.

Afşin (Babəkə)

De görüm, qayğılı dostum, necəsən?
Samirə könlünə yatmır deyəsən.
Burda yoxdur suyu zümrüd dərələr,
Qarlı, qartallı, gözəl mənzərələr.
Burda saysız – meçidə, mollaya bax,
Yüz yaşıl günbəzə, min çalmaya bax!
Belə bir yerdə ölüm nəşəlidir,
Saran gün də ölüm məşəlidir.

(Babək susur)

Sən susursan ki, quzum. Solmuş üzün...
Hanı şaqraq məzahin, duzlu sözün?
Hanı qırmanc gülüşün, dil kəsərin?

Babək (boğuc səslə)

Ey ərəb, sanma susub şərqlərim,
Gülüşüm qanlı zirehdir ki, mənim,
Dişi batmaz ona küt xəncərinin.
Yaxşı bax gözlərimin güzgüsünə,
Göstərər qəhqəhəni güzgü sənə.
Sən bayaq cəllada baxcaq, a yazıq,
Qəhqəhəm axmadımı qan qarışıq?

Afşin:

Bəli, güldün də bayaq... İndisə bəs
Nə üçün buz tutub atəşdi nəfəs?
Bu minarə, bu zərif qız ki, durub –
Susdurub gör nə qədər tutiləri.
Sən də kiri.

Babək:

(güclə nəfəs alıb gülümsəyərək)
Tanrının bəndəsi, yox səndə şüur...
Bu minarə dediyin kor quyudur,
Tərsinə çevrilərək dik qoyulub.

Afşin:

Sən bir afətənsən, igid!
Möcüzəsən.
Gülüşün bərkdi poladdan, misdən.
Eləsə bəs nə üçün söylə görüm,
Belə tezliklə əsir düşdü gülüm?
Tükü tükədən ayıran qırğı gözün
Dəstəni görmədi, danmazsan özün.
Göy çinar, novlu bulaq. Şir cıdırı,

Qucduğun təkcə məzar, gül yığını.
Dağ kimi bir igidi verdi bada.
Ölü bir arvada sağ baş verdin.
Ömrünü bir qıza bəxşiş verdin!

Babək:

Öpdüyüm təkcə məzar, gül yığını,
Qucduğum boylu çinar, Şir cıdırı...
Bunları görmədən ölsəydim əgər,
Közərdi ciyərim qəbrə qədər.

Afşin (istehza ilə)

Demək, öz qismətinin qailisən.

Babək:

Qailiyəm.

Afşin:

Babək, sən dəhşətli dağ kimisən, dağ!
Mən sənin yanında az qala cırdan.
Nə qədər dartsam da, sala bilmirəm
Səni bu göy kimi ucalığından!

Babək cavab vermir.

Hardasan? Çarmıxda, dar ağacında,
Ya məxmər üstündə mürgüləməkdə...
Tez ol, Əl-Buxari, gətir şüşəni,
Ona dərman verək, bayılmasın qoy!
Qayıtsın dünyaya ruhu bir anlıq,
Gərək özü tutsun, o öz yasın –
Görsün fil üstündə müqəvvasını.

Əl-Buxari:

Özü də fil kimi güclüdür zalım.
Gözündən bir damcı yaş da çıxmır heç.

Afşin:

Hələ sən bir dayan!
Kef görəcəksən.
Çəkib ciyəridən çıxardacam mən
Təkcə göz yaşını, naləsini yox,
Onun yeddi başlı fəryadlarını!
Məndə ürək açan bir yenilik var.
Xoşuna gələcək, özü də görsə:
(*Dalğın*)

Dəri soyulanda, biz damcı-damcı
Onun al qanını tutduq şüşəyə,
Kiçik bir qazanda qaynatdıq qanı,
Ala bilmək üçün bu al mərcanı.

Baxın parıldaşan mərcanlarıma,
Babəkin qanında yoğrulub tamam.
Üstümdə parlayır ləl, gövhər kimi,
Hələ çarmıxı da mərcanlamışam.

Daha bundan artıq neyləmək olar?
Yenə də içimdə bir hayıfım var.
Biz nəhaq vermişik ona bu yeri:
Elə bil çarmıxa çəkmişik dağı.
Biz onun yanında cırdan kimiyyik,
Osa qanad görüb qartalsayağı!
Əngin səmaları qucaqlayaraq
Bu, yaxşı olmadı... ucadır yeri.
Çarmıxa çəkilib ancaq bədəni.
Bəs ruhu? Ruhunu dara çəkməli!
Yalnız ruh qisası soyudar məni.

Babək başını qaldırır.

Açdı gözlərini... görək nə deyir,
Babək, ayıldınmı? Axşamın xeyir!
Yaxşı... necə yatdın? Öz aramızdır,
Mənim himayəmlə sən dirilirsən.
Dərmanı verirəm, cana gəlirsən.
Mənə minnətdar ol. Daha ölürsən,
Qopartdım işığı ağ dişlərimdən,
Daha əl çəkirsən gülüşlərimdən.

Babək:

Xeyr...Mən xoşbəxtəm.

Afşin:

Nə cür xoşbəxtsən?

Babək:

Mənim ölümümə qibtəylə baxır
Çobanlı, çomaqlı Azərbaycanım.

Afşin:

Çarmıxa çəkilmis dərisiz cana
Kim həsəd aparar?

Babək:

Mən kəndistanın
Gözü qabağında vəhşi bir atı
Lapdan yalmanlayıb zorla çapanda,
Həsəd aparardı bütün çobanlar...
Ancaq kim istərdi elə bir anda,
Uçsun dağ başında, at yalmanında?!

Afşin:

Yaman inadçısan öz anan kimi.

Ancaq xəbər verim, öz aramızdır:
Sənin əziz anan Baromid xanım
Soxub boğazına uzun bıçağı,
Hələ meyiti də yuyulmayıb heç,
Elə açıq-saçıq durur daxmada.

Babək (sakit)

Yalan deyirsən.

Afşin:

Nə cür sübut edim bunu sənə mən?

Babək:

Sən yalan deyirsən, dördqulaq eşşək:
Anam öldürsəydi özünü hərgah,
Belə bir qorxulu iş üçün heç vaxt
Xəncəri, bıçağı ləkələməzdi.
Meyidin üstündə qalan bıçağı
Kim alar? Boş sözə mən inanmaram.
Dünyada heç nəyi zay etməyibdir
Mənim yoxsul anam, mənim mərd anam!

Afşin:

Bunu düz deyirsən. İtidir gözün.
Ancaq gözümdən də kəskindir sözün.
Sınamaq istədim dəqiqliyini,
Açıq deyəcəyəm sənə hər şeyi.
Anan boğazını oraqla kəsib,

Babək:

Yalançı, yerindən oynayıb ağlın,
Dəstəyi sınımışdı bizim orağın.

Afşin:

Oraq sapsız imiş. Bunu düz dedin.

Sapsızlıq ananı qəzəbləndirir.
 Ötürür içəri bütöv poladı,
 Ora q yerli-dibli boğaza girir.
 Çeçələ barmağı qanayır bir az.
 Ölüm qansız olmaz. Bənd olmur buna.
 Qızaran orağın ucunda əli.
 Ölür çox rahatca, çox səliqəli.
 Ey, Babək itirdi yenə huşunu.
 Ver görək şüşəni, Əl-Buxari, ver.
 Yəqin inandırdı son kəlam onu.

Cəfər:

Amma yaman dedi bıçaq barədə.

Əl-Buxari:

Afşin, harda qaldı bəs sənin vədin?
 Demişdin:
 qopacaq... çatanda vaxtı –
 Laxtalı qan dolu boğazdan gələn
 Canavarsayağı vəhşi bağırır?!
 Bu ki nə yalvardı, nə də bağırır.

Afşin (əsəbi)

Dayan, eşidərsən, Buxari ağa!
 İndi "Əbudilif" meydanında
 Çıraqlar, məşəllər yandırılacaq...
 Və yavaş, dəhşətli bir yuxu kimi
 Fil bürcün altında addımlayacaq
 Şahmat taxtasında olduğu kimi.
 Yazıq lap azacıq dirilə bilsə,
 Ölüm yatağından baxıb görəcək:
 Matəm məşəlləri, yas çıraqları
 Yanır Əzrailin bəbəkərləritək.
 Görəcək özünün qara kölgəsi
 Necə varib gedir boş sonsuzluğa.

Sənlə mərc gələrəm, Buxari ağa,
 Bir azdan ləzzətlə eşidəcəksən
 Sən onun nəinki ağlamağını,
 Üstəlik qurd kimi ulamağını.

Cəfər:

Açdı gözlərini

Afşin:

Çox gözəl... Açsın...

Cəfər:

Çətin nəfəs alır... qorx ki, tez uçsun.

Afşin:

Tez ol, yarpız gətir, ey dəllək, tez ol!
 Cəfər! Sən də tez ol, üzünü yellə,
 Bir az sərinləsin... Allah kərimdir.
 Qulaq as: səs gəlir... şeypur dillənir,
 Ay doğur... ərəblər gözləyir... Tez ol!
 Çıxarın meydana, Çıxarın fili!

Əl-Buxari:

Çıxardın fili!

Məsciddən səs

Fili!

Uzaqdan bir səda

Fili!

Afşin (Babəkə yanaşaraq)

Babək, Qara pələng, ayıl birtəhər.
 İndicə möcüzə göstərəcəklər.
 Sən öz müqəvvanı, öz cəsədini

Fil üstə görəndə qorxma, bağırma!
Sənin əvəzində onsuz da bar-bar
Carçılar car çəkib bağıracaqlar.
Hələ "Babək!" deyə çağıracaqlar
Uşaqlar. Sən isə uşaqlıq etmə!
Cəfər!

Cəfər:
Mən burdayam.

Afşin:
Sipər tut, sipər.
İndicə fili də gətirəcəklər.

Şeypur səsləri
Şeypur fəryadını eşidirmisən?

Hamı gərginlik içində donub. Şeypurların boğuş sədası, uğultusu getdikcə yaxınlaşır... Budur, uşaqların bir dəstəsi qaçıb gəlir.

Uşaqlar
– Canlı müqəvvaya baxın, ay lələ!
– Canlı uyuq!
– Uyuma ona bir belə.
– Hansı elə yollanacaq qafilə?
– Cənnətə çatmaq dilərim.
– Ay qarı. Cənnətin harda?
Bu qoyun damları!

Babəkin müqəvvasını gətirən fil gəlib çıxır.

Afşin:
Hə, necəsən indi, əziz Babəkim?
Qəlbidən aydın görünər fil sənə.
Təntənədir, təntənədir, təntənə:

Öz cəsədin, öz sifətin, öz saçın.
Bir dil açın. Biz də bilək fikrini.

Kütlənin hay-küyü birdən kəsilir. Fil tam sakitlik içində irəliləyir. Şeypurların kəsik fəqanı.

Babək:
Zər-zibalı, zıncırovlu, al qumaşlı, qotazlı fil
Görün necə sakit keçir uşaq-muşaq arasından.
Mənim böyük həqiqətim bu lövhədən uzaq deyil,
Mərdlik keçir, düzlük keçir məkr, yalan dünyasından.

Məni bədnam etmək üçün beşqat qabıq qoydun, ərəb,
Görürsənmi, hər şey susub, orda hər şey yasa batıb.
Məni rüsvay etmək üçün bir tamaşa qurdun, ərəb,
Ancaq özün rüsvay oldun: böyük-küçük matəm tutub.

Qaralırsan...göyərirsən... açılmır heç boğuş rəngin.
Bəlkə özün duymusan ki, artıq hamı bilir bunu:
Bu çarxıxdan, bu çirkəbdən yüksək duran düşməninin
Xalqlara dost, məzlumlara bir xilaskar olduğunu!

Afşin:
Yalan deyirsən!

Babək:
Qarğa deyil, quzğun deyil, analardır o ağlayan,
Çadraları az qalır ki, alov tuta ah-nalədən.
Gəlinlərdir dərd əlindən bir-birini qucaqlayan,
Qarılarıdır "Balam!" deyə ağ saçını məşəl edən!

Afşin:
Yalan deyirsən.

Ağlayan fillərin inləyişi.

Babək:

Qulaq as dad çəkən bu ellərə sən.
Kimdir rüsvay olan, özün görürsən.

Afşin (hiddətlə)

Dayandır bu fili, Buxari, tez ol!
Cəfər! Dağıt xalqı. Qov bu kütləni.

Əl-Buxari:

Cilovu geri dart!

Afşin:

Qovun bu cinləri, bu vəhşiləri.

Əl-Buxari:

Dağılışın evə!

Cəfər:

Rədd olun evə!

Keşikçilər

Evə! Evə!

Afşin:

Susun, şeypurçular! İt uşaqları!

Əl-Buxari

Bəsdir, uladınız, kor düdükçülər!

Afşin:

Fil durur hələ də. Ay aman, öldüm,
Xəlifə biləcək. Mən rüsvay oldum.
Cəfər, öldür onu. Öldür bu fili!

Cəfər kaman çəkib ox atır. Onun ardınca keşikçilər filə sarı ox qablarını boşaldıncayadək ox atırlar. Fil hərəkətsiz dayanıb. Bu halda Babək gülməyə başlayır. Filə atılan oxlar çozaldıqca, çarmıxa çəkilən daha bərkdən güldür. Afşin başını itirmiş halda ona doğru qaçır. göbək sallamış, xırda cüssəsilə dartınır, yuxarıda, yüksəklikdə dayanmış Babəkə sarı boylanır, hirsindən ayaqlarını yerə döyür və bu halda daha da kiçilir.

Ax, bu qəhqəhələr... Sus, ey qəhqəhə!

Babək qəhqəhə çəkir.

Musa Cəlil

MOABİT DƏFTƏRİ

Tatarcadan tərcümə edəni
Xəlil Rza

*Musa C. Moabit dəftəri (Şeirlər).
Tatarcadan tərc.ed.X.Rza.
B., Yazıçı, 1979, 278 səh.*

Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, Lenin mükafatı laureatı, tatar xalqının igid oğlu Musa Cəlil faşistlərlə son nəfəsinədək döyüşmüşdür. O, əsir düşdükdən sonra da faşist hərbi düşərgəsində öz alovlu şeirləri ilə əsl kommunist kimi mübarizəni davam etdirmişdir.

Bu kitabdakı əsərlər Azərbaycan dilinə orijinaldan tərcümə olunmuşdur.

Musa Jəlil. Əsərləri, dörd tomda. I, II tom.
Kazan. Tatarıstan kitab nəşriyyatı. 1975, 1976.
Azərbaycan dilinə tərcümə. Yazıçı, 1979.

"Qəhrəman şair" adlı ön sözün müəllifi filologiya elmləri doktoru, professor Pənah Xəlilovdur.

MOABİT DƏFTƏRİ

Təkrar nəşr

MÜQƏDDƏS DİLƏKLƏR

Ölərək, qul olmarıq.

K.Marks

Azad bir qüvvətik. Qalxıb uçarıq
Ən uca, ən parlaq zirvələrdə biz.
Bütün xalqlar üçün yollar açarıq,
Bütün diləklərə yetərik şəksiz.

Ölüm-dirim cəngi getdiyi yerdə
Səmum da, tufan da bizi saxlamaz.
Assalar, kəssələr, öldürsələr də
Bizi heç bir zaman qul etmək olmaz!

Orenburq, oktyabr, 1921.

XATİRƏ

Çıxmaz yadından, cüt kəpənəktək
Çiçək yığmağa getdik biz dünən.
Qaçdıq, yüyürdük, oynadıq, güldük,
Heç bilsən nələr keçdi könüldən.

Fərəhlə, qəmlə daldıq çöllərə,
Bilsən nə qədər yollar keçdik biz.
Gedib xəyalən çatdıq cənnətə,
Yol azdıq, sular, sellər keçdik biz.

Gözüm gözündə, əlim əlində,
Ruhum ovcunda, canım canında,
Bağı, səhranı, ormanı gözdik,
Çiçəklər seçdim sənin yanında.

Aləmi qucduq,
Göylərə uçduq.
Bəxtin meyini
İçdikcə içdik.

Yadında varmı, yaddan çıxarmı...
Çiçək üzməyə getdik biz dünən.
Göylərə sığmaz nəğmələr dedik,
Doymadıq elin səadətindən.

Açıq ürəklə deyib gülərək,
Necə şux, zərif çiçəklər yığdıq.
Güllər gözəldi sənin özüntək,
Yaxaya sancdıq, sinəyə taxdıq.

Çöldən ormana, ormandan dağa,
Dağdan bulağa yüyürmədikmi?
Şərqilər deyib dodaq-dodağa,
Oxumadıq mı bülbüllər kimi?

Bütün aləmi
Biz heyran qoyduq.
Bəxtin meyindən
Kim deyər doyduq?

Çıxmaz yadından, Ayşə, əzizim,
Çiçək dərməyə getdik ikimiz.
Dan söküləndən gün batana dek
Alışdıq, yandıq o çöllərdə biz.

Seçib gülləri yaxana sancdım,
Az qala döndüm alova, oda.
– Ağ gün rəmzidir, – dedim, – qızılgül,
Ağ günlərimiz hələ qarşıda.

Qalsın yadında: biz də cahanda
Yan-yana bitmiş bir cüt al gülük.
Bəlkə sarmaşan qoşa sünbülük,
Dodaq-dodağa bir cüt bülbülük.

Bu eşqi hər gün
Bayram edək gəl.
Qızıl sabaha
Qoşa gedək gəl!

Orenburq, 11 may, 1922.

Ağappaq qar yağdı bu gün dan üzü,
Günəş qalxan kimi soldu, əridi.
Mənim sevincim də, sənin sevgin də
Bəlkə o qar kimi gəldi-gedərdi.

Səhər qızıl günəş – dünyanın tacı
Axşam qızıl tacı udar buludlar.
Sənin də beləcə dönərsə üzün,
Xar olub ölərəm onda, ey nigar!

Əriyə baharda küçələrdə qar,
Nəğmə deyə-deyə hey axar sular.
Qıyma, sevincimiz qar suyu olsun,
Məhəbbət çaylardan güclüdür, ey yar!

Mənim uzaqlarda bir günəşim var,
Sıx duman bürüyüb, kəsib aranı.
Onun hərərəti, mənim həsrətim
Bəs haçan dağıdar bu kor dumanı?

Deyin, mən neylərəm,
Günəşim gəlib
Bir gün nəzər salsa, könümü alsə,
Günəşdən əriyən buludlar kimi
Mənim xəyalımdan iz də qalmasa.

1933

Sizin hər biriniz,
İllər, ay illər...
Öpdü üz-gözümdən, çəkərək tumar.
Qara saçlarımı dağıtsın deyə,
Gətirdin ağappaq, ipək kimi qar.

Qırıqlar saldınız alnıma zol-zol,
Qırıqlar – zamanın ayaq izləri.
Bəlkə düşündünüz: o izlə hərdən
Dönər gəncliyimin qızıl dan yeri.

Sizdən incimirəm,
Mən gəncliyimi
Ən görəkli çağda döndərdim oda.
Alnımdan süzülən hər damcını da
Bəxş etdim tikilən, qurulan yurda.

Təki sosializmi yaranan görüm
Xalqımın işində, əməllərində.
Qoy təməl daşına çevrilsin ömrüm,
Dayansın yurdumun özül yerində.

14 yanvar 1934.

XİZƏK SÜRƏRKƏN

On bir yaşlı bala asta və usta...
Atılır xizəklə sərt sıldırımdan.
Necə məharətli, necə cürətli!
Dayanıb baxıram mən heyran-heyran.

Ağappaq şəkərə bənzəyən qarda
Xizək dabanının qalır izləri.
İsti tər buğlanır od yanaqlarda,
Yanır ulduz kimi parlaq gözləri.

Bu qoçaq balanın tutub izini,
Mən də ucalıqdan yerə atıldım.
Heyhat, yumalanıb бүkdüm dizimi,
İtirdim xizəyi, qarda oturdum.

Uşaq qəh-qəh çəkir, mən də gülürəm,
Necə gülünə olur hünərsiz adam.
Bir uşaq işi də gəlmir əlimdən,
Təəssüf içində gizli yanırıam.

Pioner balaya yaxınlaşaraq
Dedim: – Canım-gözüm, öyrət görüm bir:
Axı neyləyim ki, yıxılmayım mən,
Bu dağdan sürüşmək yaman çətinidir.

Yanaşdı, yazığı gəlirmiş kimi,
Ürəyi çırpındı dodaqlarında:
– Sən də pionerə yazıl, ay əmi,
Xizək sürməyi də bilərsən onda.

Moskva, Qolitsino. Fevral 1935.

QIŞ MİSRALARI

Qarlı qış -
ağappaq kağıza bənzər.
İstəsən şeir yaz, istəsən nəğmə.
Qızıl qələmində şüa-şüa zər,
Günəş şair kimi baxır aləmə.

Səhər yellərinin əllərində qış
Qarı hey sovurar, burar, burmalar.
Uçan qar ağappaq nura boyanmış,
Ən gözəl şeirdir qarlı şüalar.

Bu şeiri oxuyur mavi ormanlar,
Saçları qar ilə hörülən çöllər.
Oxuyur, nəğməkar bir qıza oxşar
Gənc küknar ağacı – yaşıl sənubər.

Sənubər – əynində göy məxmər donu,
Qarlı ətəkləri yerin üzündə.
Günəş qucaqlayıb öpərkən onu,
Sevgi alovları yanır gözündə.

Mənim gözəlim də gəldi xizəklə,
Yaşıl köynəyini geymiş əyninə.
Yanaqlar yarıdır al çiyləklə,
Oxuyur, oynayır, rəqs edir yenə.

Açır qucağını ona dağ-dərə,
Xizək ipək qara ilmələr vurur.
İzləri bənzəyir ən gözəl şeirə,
Qar üstə yan-yana cüt misra durur.

Günəş! İkimiz də xoşbəxtik, inan,
Qarın saflığından nur düşür üzə,
Bəxtəvər bir xalqın nəğmələrini
Oxumaq sevinci qismətdir bizə.

Qolitsino, fevral, 1935.

*

Zeytunəyə
Dim çayı boyuna bir gün qayıtsan,
Yəqin addımlarsan o sərvə sarı.
Mən gözən çəmənə seyr edib bir an
Çiçəklər üzərsən – al, yaşıl, sarı.

Dim çayı boyuna bir gün qayıtsan,
Yaşıl qamışları bir-bir süzərsən.
Sən də qamış kimi şux qamətinlə
Doğma Dim çayında yenə üzərsən.

Bir daha qayıtmaz gəncliyim kimi
Mən dönə bilmərəm, heyhat, o yerə.
Ən gözəl cavanlıq diləklərimi
Mən kimə tapşırdım? – O sahillərə!

Qaynar ürəyimin sevgi atəşi
Orda şöle saldı zərif hüsnünə.
Mən səni ilk dəfə o yerdə gördüm,
Bütün varlığım tapındım sənə.

Doğma Dim çayının sıldırımları,
Sirli dalğaları sirdaşım oldu.
Sinəmdə qövr edən dərdi, qübarı
Bölüşən ləpələr qardaşım oldu.

İncidən işıqlı, mərcandan təmiz
Gənclik sirlərimi tapşırdım ona.

Dünyada hamıdan gizlətdiyimi
Açdım Dim çayının yarpaqlarına.

Mənə bənzəyirdi, heyranam ona,
Rəqəbət bilmirdi səf axarını.
Qaldırıb çırpırdı o sərt yarpağa
Qaynar, ağ köpüklü dalğalarını.

Oxşadı, coşdurdu, nazımı çəkdi,
Məni atıb-tutdu ləpələrində.
Ona gəncliyimi verdim əmanət,
Təkcə xəyal qaldı həndəvərində.

Dim çayı, Dim qızı – ilk məhəbbətim,
Dünən səadətım, bu gün – həsrətim.
Sirli bir axarın soracağdayam,
Bir də o çağlara mən nə cür yetim?

Əlvida, Dim qızı!
Mənim eşqimi
Bağrının başında əbədi saxla.
Həmişə xoşbəxt ol Dim çayı kimi,
Həmişə onuntək asudə çağla!

Mənim sə təsəllim – yalnız xəyalım:
Dim çayı, bir də sən – şahiddir aləm.
Sirli bir xətiyə dumanlarına
Kömülüb bu yerdə gün keçirirəm.

Qayıtsan o yerə...
Cüt keçdiyimiz
O yolda bir ağız nəğmə desənə,
Məni xatırlayıb... Dim çiçəyindən
Bari bircəsinə dərib öpsənə!

*

Atıldım qoynuna, yadında varmı,
Al çiçəyə qonan bal arısı tək.
Məhəbbət nə qədər güclü olmuş,
Alova dönürmüş sevən bir ürək.

Bizi məst elədi eşqin şərbəti,
Qəlbimin şəhdini içirtdim sənə.
Açdı ürəyini, açdı qəlbini
Mənə o nur dolu gözlərin yenə.

Şad ürəklərimiz birgə döyündü,
Döndü iki könül bir könül oldu.
Bildim ki, sən mənim ilk gəncliyimsən,
Gözümün nurusan, könlümün odu.

Mənə məhəbbətlə göz qoyanda sən,
Kırpiyin uzandı ürəyimə dək.
Mənim illər boyu sızlar yaramı
Mehrinlə sağaltmış, ey loğman mələk!

Qoynunu açdın ki, qısılmı sənə,
Üzümlü, gözümü öpdün, oxşadın.
Bu dəm yer üzündə ən bəxtəvər, şad
Adamlar biz idik, ey əziz qadın!

Tale ayrı saldı sonralar bizi,
Eşqə, səadətə sərhəd qoyuldu.
Ancaq həməən gecə – gəncliyimizin
Heç vaxt yıxılmayan heykəli oldu.

Soruş, gör unuda bilərəmmi heç
Sənin şəfqətini, hərarətini?!

Dünyada hamıdan əsirgədiyin
Mehrinlə, eşqinlə yaşatmış mənə.

Böyük eşq oduna alovlanmış
Gənclik həvəsilə duyan nəzənin,
Dünyada hər şeydən mənə yaxınmış
Məhəbbətlə dolu gözlərin sənin.

1935

*

Baxıb gülümsərik göz qırpa-qırpa,
Biz ki, vurulmuşuq bir-birimizə.
Bəs niyə susarıq, ürək açmırıq,
Niyə dilim yatmaz ən vacib sözə?

Mən sənə baxaram heyrət içində,
Dəli-divanəyəm, bilirəm özün.
Mən necə dözərəm bu atəşlərə,
Sən necə dözərsən, günüm-gündüzüm?!

Mən nəzər salaram, sən qızararsan,
Məni hədələyir o gür barmağın.
Yüz yaşa, min yaşa, alqışlar sənə.
Dəcəlim, gözəlim sevinc, qaynağım.

– Necəsən, ay Musa?
– Yaxşıyam, sağ ol!
Başqa söz tapmırıq, susarıq yenə.
Yenə lal olarıq, dilsiz qalırıq.
Yenə ümid qalar gözlər deyənə.

Sənin baxışların – günəş şüası.
Sənin baxışların – bahar yağışı.

Sənin baxışların – mənim ömrümə
Baharı gətirən gülün baxışı.

Hələ kirpiklərin, ah, kirpiklərin
Odlu oxlar kimi mənə tuşlanır.
Heç vaxt sağalmayan yaralar vurub
Ucları qəlbimin içində yanar.

– Gəlmərəm! – deyərəm,
gələrəm ancaq.
Axı həsrətini çəkirəm, gülüm.
– Gedirəm! – deyərəm,
getməərəm ancaq,
Axı yanımdasan, ay ömrüm-günüm.

Bir az yangılıdır, bir azca dadlı
Bu gizli sevginin şirin nübarı.
Kaş duya biləydin ürəyimdəki
Amansız, dəlisov çırpıntıları.

1931

SƏRBİ NƏNƏ

1
Rəhmsiz, aramsız leysanlarıyla
Sərt payız gecəsi bizi haqladı.
Yorulmuş, üzülmüş döyüşçüləri
Bir ocaq tüstüsü çəkdi, saxladı.

Döydük pəncərəni.
Qoca bir qarı
Bir az tərəddüdlə, bir azca ürkək,

Boğdu şübhəsini, qapını açdı,
Axşam duasını təkrar edərək.

Biz girdik içəri...
Ev necə isti.
Sümüyü əridər istinin gücü.
Evin uca təxti, gil döşəməsi
Gen-boldu, rahatdı dincəlmək üçün.

Üç gündü dağlarda banda qovuruq,
Uyuşub, qan donub damarımızda.
Bizə ən vacibi bir çimir yuxu,
Bir az təqət duyaq qollarımızda.

O, bizi anladı baxışımızdan,
Qəfildən yumşaldı, rəngi açıldı.
Evdəki ən yaxşı, yumşaq döşəyi
İsiniş sobanın üstünə saldı.

Tələsdik bir azca mürgüləməyə,
Qarı xahiş etdi: – Balalar, gəlin!
Mənim bu balaca komacığında
Bəri bir gecəlik yatın, dincəlin!

Qıymadıq, qoymadıq yalvara qarı,
Soba üstündəki yeri bölüşdük.
Axdı canımıza hərarət, həmir,
Elə bil qəfildən cənnətə düşdük.

Mürgü vura-vura dinlədik onu,
Onun qan-yaş dolu hekayətini.
Ağlar güllələyib bircə oğlunu,
Gözünün işığı – Hidayətini.

Sonralar neçə gün, neçə gecə biz
Yüyürdük palçıqda, buzda, şaxtada.
Fəqət üşütmədik, Sərbi nənənin
İsti sobasını salınca yada.

2

Heyif ki, görmədik onu bir daha,
Bir gün yanlarına düşüb qolları.
Üzünə ilk dəfə günəş doğanda
Yumub gözlərini, deyirlər, qarı.

Qarını ilk dəfə sovet günəşi
Can atdı bir azca öpə, oxşaya.
Ömrün dan yerində nə gördü? – Duman!
Ömrün qürubunda bir ilıq şüa.

Sobalar başında can qızdırmağa
Daha bir lüzum yox. Odludur nəfəs.
Ruhumuz elə bir günəş doğub ki,
Heç zaman soyumaz, heç zaman sönməz.

Biz bu gün əbədi baharımızın
Günəşi altında nəgmə deyirik.
Şanlı döyüşləri, dönməz ərləri
Ölməz igidləri vəsf eləyirik.

İndi o yerlərdən ötüb keçəndə,
Duyanda həyatın canlı şeirini,
Hörmətlə anıram Sərbi nənənin
İsti sobasını, ilıq mehrini.

Bu cür anaların xoş nəvazişi
Gözündə, könlümdə çıraq yandırar.
Bizi qoçaqlığa, qəhrəmanlığa,
Zəfər qazanmağa qanadlandırar.

Elə buna görə dənizlər təki
Coşur, dalğalanır dediyim mahnı.
Mahnımda öyürəm Sərbi nənənin
Yanar sobasının alovlarını.

1936

PARAŞÜT

Beş il birgə yaşadıq,
Bir gün məni atdı o.
Təyyarəçi bir gənci
Havadaca tutdu o.

Qoşuldular, qaçdılar,
Təyyarədə uçdular.
Məktubda yazdılar ki,
Narahat olmayın çox.

Narahat olmadım yox,
Söydüm özümü ancaq.
Sandım ki, bu təhqirdən
Ürəyim partlayacaq.

Qısqanclıq ucbatından
Sındı qolum, qanadım.
Təyyarəni kəşf edən
Alimi də qarğadım.

Yermi qəhət onlara,
Qalxıb uçurlar göyə.
Ömrümü бүkdü onlar
Göydə göy bir əskiye.

Mən bu dərdlər içində
Alışarkən, yanarkən
Poçtalyon teleqramla
Qapımı döydü birdən.

Gör nə yazır qadınım:
Canım, gözümlə darıxma!
Göydəkini atmışam,
Təkcə səni tutmuşam.

Bərk dalaşdım onunla,
Təkcə sənənsən muradım.
Beş yüz verst uçdum ancaq,
Paraşütlə atıldım.

Bu teleqram əlimdə,
Güldüm, rəqs elədim mən.
Paraşütü kəşf edən
Şəxsə rəhmət dedim mən.

Dedim: ey təyyarəçi!
Çox da döşünə döymə.
Yerə sığmayan qadın
Göydə qalmaz, sən demə.

Sən bağlayan yolları
O göz yumulu açar.
Sənin propellerin,
Onun paraşütü var.

Heyhat, hələ bilmirəm
Paraşüt düşüb hara?
Hansı yerdə oturmaq
Qismət olubdur yara?

Bəlkə yel paraşütü
Aparmış uzaqlara.
Könlü paraşütlü yar
Uyub hansı rüzgara?

Dostlar, mən bu sözləri
Elə belə söylədim.
İnanmayın hər sözə,
Buz kimidir ürəyim.

Sevirəm təyyarəni,
Hələ paraşütü də.
Bir eyhamla söylədim
Bu şux hekayəti də.

Qadınlar var ki, hər gün
Bir aşiqə bənd olur,
Nə ev bilir, nə öyüd,
Qəlbləri – propeller,
Ətəkləri – paraşüt.

Qaqra, sentyabr, 1936.

YOLA SALARKƏN

("Gənc İspaniya" silsiləsindən)
Gənc ispan can atır cəbhəyə,
Çiyindədir ovçu tufəngi.
– Canım-gözüm, qəm yemə! – deyər
Oxşayır bir qəmgin mələyi.

– Qorxma, düşmən qansız olsa da,
Dayağımız, dostumuz çoxdur.

Mən yıxılısam, sən qalx ayağa!
Tüfəngimi alıb səfədə dur!

İspan qızı bir azca qəmgin,
Məgər yaşmı gözlərindəki?
Ağ qursuna dönüb bərq vurur
Kirpiyində cəsur gəncliyi.

– Canım-gözüm, bilirəm ki, sən
Əsarətə dözməyəcəksən.
Ön cəbhədə döyüşəndə sən,
Bil, arxanda əvəzinəm mən.

Azadlığı kim verər əldən?
“Gəl!” desən, ardınca gələrik.
Diz çökərək sürünməkdənsən,
Ayaq üstə məğrur ölərik.

İspan qızı bir azca qəmgin,
Məgər yaşmı gözlərindəki?
Alov kimi alışıb yanır
Kirpiyində cəsur gəncliyi.

Serra-de-Qvadarrama dağının
Boz buluda dəyir zirvəsi.
Cavan ispan şığıyıb gedir,
Sağ-solunda atlı dəstəsi.

Batıb gedən günəş dağdakı
Ağ buludu boyamış qana
Yoxsa yarın qızıl yaylığı
“Uğurlu yol!” diləyir ona?!

Taxo çayı bu gün qıpqızıl,
Bilməm günəş nurdu, ya qan?

Taxo çayı – qızıl kəməri,
Cəbhəyə yollanır gənc ispan.

1936

PAYIZ

Eşitdim bir daha qayıtmağını,
Çıxdım yol üstünə... tələsdim yaman,
Ağappaq qırovmu asılıb ertə
Hər qızılgülündən, gümüş kolundan.

Gör necə saralıb, solub çiçəklər,
Mis kimi qızaran çöllər xınalı.
Qayınlar, cökələr sən gələn yola
Sarı yarpaqlardan döşəyib xalı.

Hanı gün?
Saralan göyün üzündə
Axan göy buludlar cərgə-cərgədir.
Qazlar, çöl qazları haça düzümdə
Yenə cənubamı baş alıb gedir?

Orman sakit, səssiz...
Meh əsir hərdən
Yarpaqlar yavaşdan pıçıldaşırlar.
Söndürə bilərmə odlu hissələri
Yanar yarpaqları söndürən rüzgar?

Yox, mən gözləmişəm bu xoşbəxt dəmi,
Payızın eşqilə alışıb nəfəs.
Mənim bu işıqlı, pak həsrətimi
Qırov da, səmum da söndürə bilməz.

"Payız qayıdaram, yaz qayıtmamam"
Demişdin nəgməndə bir bahar günü.
Günəşə döndərib sənini eşqini
Qəlbimdə saxladım, ay ömrüm-günüm!

Üşüdüm həsrətdən, əsəndə külək,
Qollarım yolunmuş qaz qanadıtək.
Yolunan bir quşu oda tutarlar,
Odlu günəş kimi alışıır ürək.

Səhra qazlarının getdiyi yolda
Bilirəm, tezliklə qayıdacaqsan.
Baharda gül açan yasəmən kimi
Könlümüz güləcək söküləndə dan.

Nahaq deyirlər ki, payız fəslində
Bütün gül-çiçəklər saralır, solur.
Payız yazıya dönür mənim gözümdə,
Ürəyim gül açan yasəmən olur.

Payız – təbiətin qocalıq çağı,
Mənimlə gəncliyim coşğun bahartək.
Bu şadlıq, bu sevinc ana torpağın
Bizə bəxş etdiyi solmaz bir çiçək.

1937

OĞUL BOY ATANDA

Ay mənim günbəgün boy atan balam,
Sən ki çağa idin dünən bələkdə.
Sənin bu halını gördükcə, inan,
Sevincim, şadlığım daşır ürəkdə.

Yuxuda inləyib ağlayanda sən,
Alovum qarışıb inan tüstümə.
Elə bil üstümə dolu düşübdür,
Buzlu yağış yağıb sanki üstümə.

Sən xəstə yatanda batmışam qəmə,
Demişəm: şirin şey varmı baladan?
Bütün cəfaları alıb öhdəmə,
Səni hiyf etmişəm dərdədən, bələdan.

Havam ayazıyıb, günəşim doğub
Gül balam ilk dəfə gülümsəyəndə.
Qəlbim dağa dönüb, dərdim dağılıb
Sən "hünər" göstərib "Ata!" deyəndə.

Bu səhər ilk dəfə sən ayaq açdın,
Dünyalar verildi elə bil mənə,
Yox, ayaq açmadın, yeni qütb açdın,
Sanki başım dəydi göy qübbəsinə.

Ala gözlərinə heyran qalmışam,
Gözündə dupduru mavilik yanır.
O mavi dənizin dərinliyində
Bəlkə ən qiymətli gövhər saxlanır.

Mən kiməm? O dürrün baş keşikçisi!
Nə həzin dan yeli, nə də mehəm mən.
O dürrü xalq üçün qorumaıyam,
Vətən qarşısında cavabdehəm mən.

Öhdəmə götürdüm xalqın önündə:
Mən ciyəparamı xoşbəxt böyüdüm.
Balalar – bəxtimiz, al sabahımız, –
Köksündə mətanət, qüdrət böyüdüm.

Ağıllı, kamallı, cürətli oğlum,
Doğmalığ yaşayır ala gözündə.
Sabahı görürəm, qurbanın olum,
Günəş idrakında, səhər üzündə.

Ata – gəldi-gedər, övlad – yaşar.
Bir gün bu dünyada olmasam, nə qəm.
Yurdun qələbəsi, xalqın vüqarı
Səndə yaşayacaq, buna əminəm.

Nəsil qırılmayan zəncir kimidir,
Həlqələr həlqəyə bağlanıb gedər.
Atanın qanıyla qüdrətli, qadir
Övladlar dünyada daim ömr edər.

Mənə ölüm yoxdur. Sənin qəlbində
Çarpacaq qəlbimin döyüntüləri.
Övladlar ovcunda söküləcəkdir
Kommunizm adlanan qızıl dan yeri.

Elə buna görə candan əzizsən,
Şanlı bir sabaha səslərəm səni.
Şaxtadan, səmumdan, oddan qoruyub
Zərif çiçək kimi bəslərəm səni.

1937

KRIMDAN GƏLDİYİM GÜN

Aldı qucağına təyyarə məni.
Qurtuldum Krımın cazibəsindən.
Yerdə yay əlləri uzana qaldı,
Asıldım dan üzü göy qübbəsindən.

Fikir ver şəfəqdən pul-pul dənizə,
Sərvlər yaraşır üzümlüklərə.
İlgümtək görünür gözlərimizə
Ağ duman örtüklü neçə mənərə.

Addımlayan dağlar, qaçan meşələr
Yüyürür, ardımca gəlirlər hələ.
Ormanlar arxada, Ukrayna öndə,
Toğaylar – hüsnündə qırmızı şölə.

Kövşənlər sap-sarı. Xırmanda tay-tay
Çovdarmı görünən ya sarı buğda?
Məni ki Krımdan yola saldı yay,
Amma qarşılayan payızdı burda.

Dünən al geyənlər bu gün şal geyib,
Papaqlı, paltolu adamlar nə çox.
Mən bayaq üzmüşəm Qara dənizdə,
Burdasa hökmünü göstərir soyuq.

Azca yana əyib uzun boynunu
Durnalar üz qoyub isti ellərə.
Uçunuz, a quşlar,
Mən də uçuram,
Odur, nar yetişib dönüb gövhərə.

Uçuş rahat, gözəl,
Yatıram bir an.
Gör nə maraqlıdır, pilot qardaşım:
Göz yumub payızla vidalaşasan,
Göz açıb görəsən ağappaq qışı.

Dövrə vurub endik son aeroportda.
Gözü qamaşdırır al günəşli qar.

Yaddan çıxarmışlar az qala yayı
İsti kürk geyinmiş moskvalılar.

Enirik, şərflı, keçə çəkməli
Gözəlım, görünür, bax, odur, yerdə.
– Nə kip geyinmisən, ay qız!
Bu gün mən
Parkda yarıcılpaq qaçmışam ertə.

Bu gün al günəşli yayı görmüşəm,
Baş-başa qalıbdır mənimlə payız.
Ağacdən mən özüm ərık dərmişəm,
Sənin sovgatındır, al görüm, ay qız!

Yatsan, yuxunda da görməzsən bunu,
Nənələr söyləyən nağıla bənzər,
Al bir, bax dadına, töhfədir sənə,
Cənub ellərindən pay göndəriblər.

Bu da üzüm suyu – sıxılmış bahar,
Bunun tıxacını açmamaq olmaz.
Qoynunda dörd fəslı birgə bəsləyən
Yurdun sağlığına içməmək olmaz.

ANA

Bogdu əski dünya mənim anamı,
Dizini söykəyib cansız köksünə.
Bütün göz yaşını sıxdı, çıxartdı,
Sonra torpaq tökdü onun gözüne.

Dağları daşıyan arıq çiyində
Qanlı bir qamçının izləri vardı.
Papaqlı, təsbəhli qoca qolçomaq
Onu zaman-zaman qamçılayardı.

O qansız, anamı əlimdən aldı,
Çəkdim yetimliyın ağır yükünü.
Boynumun kökündən yapıqdı zalım,
Küçəyə fırlatdı qarlı qış günü.

Anamın uzanıb yatdığı tabut
Əbədi zülmətdir mənim gözümdə.
O çağdan qayğılar aldı könلümü,
Tabutun kölgəsi qaldı üzümdə.

Getdim, kürəyimdə odun şələsi,
Paltarsız, anasız, yurdsuz, gümansız.
Payızın savağı qılıncdan kəskin,
Qışın çovğunları qansız, amansız.

Vaxt keçdi, boy atdım. “Muştuluq!” deyə
Gəldi yaz havası, bahar rüzgarı.
Qara yer altına verdik hədiyyə
Bütün qansızları, qansoranları.

Acların, lütlərin, öküzlərin də
Bəxtinin günəşi doğdu bir səhər.
Azadlıq, səadət, haqq dünyasına
Bizi harayladı, apardı rəhbər.

Günəşin nuruyla güldü bağça, bağ.
Yerlər, göylər gözəl, çəmənlər şəhli.
İliq yaz yelləri necə də yumşaq,
İsti yay günləri necə fərəhli.

Unutdum, deyəsən, yetimliyi mən,
Alıb aparsa da anamı rüzgar.
Mənim anam oldu bu böyük Vətən,
Bu azad, bəxtiyar, ağ günlü diyar.

Anamı öldürən zillət, müsibət
Hələ də yaşayır qonşu ellərdə.
Hələ çəkilməyib dünyadan zülmət,
Tamam yırtılmayıb o qara pərdə.

Mərhum anaların göz yaşlarına,
Ürək ağrısına and içirəm mən,
Vətən sevgisinin nəbzimdə çarpan
Hər bir vurgusuna and içirəm mən.

Dibindən kəsərəm biləklərini,
Düşməni əl uzatsa azadlığuma.
Onun dırnağı da toxuna bilməz
Ana vətənimə, doğma xalqıma.

1938

QIZIMA

(Beşik nəğməsi)

Dəcəl qızımsan mənim,
Dən ulduzumsan mənim.
Ən fərəhli, şad nəğməm,
Dadım, duzumsan mənim.

Ömrün dönər mahnıya
Əziz, gözəl bir gündə.
Ülkər olub yanarsan
Ana yurdun göyündə.

Oyanırsan dan üzü,
Oynayırsan bütün gün.
Yorulmusan, yat, quzum,
Layla deyim səninçün.

Qızılım, qızım laylay,
Sönməz ulduzum laylay.

1938

ORMAN

Çiyələk yığardıq bu ormanda biz,
Burda neçə-neçə cığırımız var.
Daha biz deyəsən gedəsi olduq,
Sağ-salamat qalın, uca qayınlar!

Yanıb-yaxılsaq da, əl yetməz daha...
Orman, sırdaş olduq bir zaman sənə.
Arabir dırmandıq şam ağacına,
Arabir sığındıq palıd dibinə.

Budaqdan-budağa qanad açardıq,
Qovub bir-birini, dönərdik yelə.
Nəğmə oxuyanda sanki uçardıq,
Oyun qızıışanda sığmazdıq çölə.

Oxşadı, bəsləyib böyütdü bizi,
Orman anamızı təqəyğikeş, əziz.
Yağışlar yağanda çətrimiz oldu,
İstilər düşəndə kölgəliyimiz.

Əks-səda verdi hər şərqi-mizə,
Hər bir mahnımızı elədi təkrar.

Çiçəklən həmişə, ey gülzər meşə,
Gənclik nəğmələrin canda saxlanar.

Qanadı bərkimiş quşlar sayacağı
Uzağa uçuruq bu gün, uzağa.
Daha bundan belə bu dar yuvada
Sən özün tək yaşa, yat da, oyan da.

Çalışmaq, hər fənni öyrənmək görək,
İş, əmək bərkitsin iradəmizi.

Arzular, diləklər qol-qanad verib
Sevimli paytaxta haraylar bizi.

Çiyələk yığardıq bu ormanda biz,
Burda neçə-neçə cığırımız var.
Daha biz deyəsən gedəsi olduq,
Sağ-salamat qalın, uca qayınlar!

Əziz balasını isti ellərə,
Uzağa uçuran analar kimi
Yalqız qalan meşə, tək qalan meşə
Bu hicran,
bu nisgil
bizim deyilmi?

Qəm yemə, anacan, heyrətlənmə ki,
Bu gün ayrılırsan əzizlərimdən.
Azmi qanadlılar uçurmusan sən,
Azmi qanadsıza qanad vermisən?!

Qəm yemə, ey meşə, başından keçən
Tufanlar, küləklər günün birində,
Sənin uçurduğun quşcuğazların
Gurlar uzaq-uzaq nəğmələrində.

BALIQCİ HEKAYƏTİ

(*"Balıqçı qız" dan*)

BALIQCİ:

Xeyli qədim zamanda,
Burnukəsik – komandır,
Sağsağan bək – yüzbaşı,
Qarğa – dərğa olanda,
Yeddi bacanaq vardı,
Yeddisi də balıqçı,
Yeddisi də avarçı,
Yeddisi də qayıqçı.
Qayıq yüz yerdən yarıq,
Balıqçılar lap arıq,
İpək toru atdılar,
Xeyli sazan tutdular.
Tutdular deyə sazan,
Asdılar zor bir qazan.
Coşdu, qaynadı qazan,
Qazanda bişdi sazan.
Gəldi süfrə başına
Bizim yeddi bacanaq.
İş dolaşıqdı ancaq,
Bəli, bir az dolaşıq:
Hani? Yeddi igitə
Yox süfrədə bir qaşıq.
Başlarını qaşıyıb
Vaysınıb tamsındılar.
Lapdan çıxdı böyürdən
Əmmaməli bir mola,
Boynu yoğun, tir molla.
– Əssələmü öleyküm!
– Və öleyküm əssələm!
Molla gördü qazanı,

Üzündə xoş qımışıq.
 Çəkməsinin quncundan
 Çıxartdı zor bir qaşıq.
 Dərhal surə oxuyub
 Əlindəki kitabdan,
 Tərcümə etdi əlan:
 – Kimlər balıq tutubsa,
 Xalq ona alqış desin.
 Kimin qaşığı varsa,
 Balıq şorbası yesin.
 Deyib cumdu qazana,
 Əhsən dadlı sazana.
 Alqış surə yazana.
BALIQÇILAR
 – Ha, ha, ha!
 Demək, üsul tapmışıq:
 Balıqçılardan balıq,
 Molladan qarın, qaşıq.

1936

*

Ayrıldıq...
 Yandırdı hicran qəlbimi,
 Yamandır yaxından, yardan ayrılıq.
 Sən girdin buluda al günəş kimi,
 Mən də sönüb gedən bir ayam artıq.

Buludlar dalında gülürsən bəlkə,
 Heyhat, isitməyir gülüşün məni.
 Sən uzaqda yanan günəş kimisən,
 Duymuram yaxında hərarətini.

Sən – azad qəhqəhə, sən – şaqraq gülüş,
 Axırsan, dönmüsən dağ bulağına,
 Mənsə...

Subaylığın daşını atdım,
 Balalar dolaşır əl-ayağıma.

Mavi dumanları dağıdıb gələn
 Günəştək yenə də çıxdın qarşıma.
 Sən yenə eləcə sevimli, gülər,
 Yenə sevda kimi doldun başıma.

Sənin gözlərində – gənclik həvəsi,
 Sənin dodaqların – alov qönçəsi.
 Bəxtin, cavanlığın, eşqin özüsən,
 Ey baharın dostu, yazın təşnəsi.

Güldən gülə qonan zər kəpənəklər
 Necə şən, azadə, necə bəxtəvər.
 Sən ey gəncliyini kəpənək kimi
 Qayğısız keçirən dilavər dilbər!

Mən ha çırpınsam da uça bilmərəm,
 Başqa cür yaşaram bu saat, bu dəm.
 Sənin həsrətində, sənə verdiyim
 Qaynar gəncliyimin həsrətindəyəm.

Gəl, əyləş yanımda, həyatım, ömrüm,
 Getmə, üz döndərmə, xətrimə dəymə.
 Nə olar, mən də bir möcüzə görüm,
 Əl ver, dövlət quşu qonsun çiynimə.

Gizlətdim bir zaman duyğularımı,
 Heç nəyi gizlədib yaşımam daha.
 Əgər indən belə yaşaya bilsəm,
 Səni anmaq ilə yaşaram daha.

H.

Ala gözlü, dolğun dodaqlı,
Xeyli dəcəl, xeyli maraqlı
Hədiyyə adlı dostum var mənim,
Ürəyimə yaxın yar mənim.

Naz eləməz yalandan mənə,
Hədsiz yaxın, mehriban mənə!
Heyranıyam bu gözəl qızın,
Təki ona dəyməsin gözüm.

Məni görər, üz-gözü gülər,
Gülə-gülə yanıma gələr.
Onu görcək, qışqırar ürək:
Bir cüt qəlbə kainat gərək.

Bir gülüşü, bir cəlvəsilə
Ürəyimdən hər dərdi silər.
Mən öluncə onu sevərim,
O da sevir, şahiddir aləm.

Dostlar, sizdən gizlətmirəm ki
Sirdaşımdır bu şux gülyanaq.
Mən sevirəm onu gizlicə,
Mən onunla yaşaram ancaq.

17 dekabr 1937

UMUB-KÜSƏN ÇAĞLARIMDA

Əminəyə

Qısnayan oldumu məgər heç bizi,
Kimsə zorla bizi saldı mı bəndə,
Mən öz ürəyimi sənə verəndə,
Sən də sevir, seçib mənə gələndə?!

Səndən gizlətdimmi birçə sirrimi?
Hansı sevincimi bölmədik yarı?
Sənə vermədimmi pak hisslərimi,
Ay mənim könlümün qızılş yarı!

Qoy büllur məhəbbət, günəş sədaqət
Yenə evimizə ağ gün gətirsin.
Qovsun könlündəki şəkki, şübhəni.
Ağlama...
Kırpiyin gül ətri versin.

1940

SU DİBİNDƏ

– Qara xəbər aldım bu gün:
Dənizdə batıb oğlum.
Ağlamayım, bəs neyləyim,
Ay sənə qurban olum!

Sıxıb taxta sinəsinə
Əl boydaca kağızı,
Qürur dolu sətirlərə
Dəmir qan-yaş damcısı.

Kim göndərib bu məktubu?
Baltikdəki yoldaşı.
Bir dəftərçə varığına
Xət salan auldaşı.

Bu məktub yürüş zamanı,
Ya hücum az qalmış
Bəlkə minaatan topun
Arxasında yazılmış.

Dağıdıb Baltik səddini
Təyyarə öldü bayaq.
Göz yaşını sil, anacan,
Məktubu bir oxuyaq.

"Su dibində..."
Toxta, görüm!
Neçin köks ötürürsən?
Qəhrəmandır oğlun sənin,
Fəxr edəsən gəərək sən.

Sənin balan su altında
Sualtı bir qaladır.
Düşməni sərhəddə yaxın
Buraxmır o bahadır.

Cəsurların ürəyində
Yer varmıdır qorxuya?
İgid suyun altında da
Gərək yurdu qoruya.

İldırımdır silahımız
Həm suda həm quruda.
Gərək bizə qəsd edəni
Kösöv kimi qurudaq.

Düşmənləri buraxmadı
Oğlun qızıl sərhəddə.
Toxta, ana, göz yaşları
Layiq deyildir mərdə.

Sulardadır sənin balan,
Hamı bilsin, tanısın:
Balan – sular soltanıdır,
Balan – dəniz tanrısı.

1940

SOVQAT

S.İnşər xanıma
Yun coraba naxış salır
Pioner qız Gülçöhrə
Qoy ordumuz sovqat alsın,
Tez qovuşsun zəfərə.

Qoy qardaşı cəbhələrdə
Döyüşsün aslan kimi.
Daim düşmən yollarını
Kəssin qəhrəman kimi.

Aman yoxdur düşmənlərə
Yerdə, göydə, dənizdə.
Ağzı qanlı canavartək
Vurmuxur dağda, düzdə.

Gülçöhrənin yaşadığı
Evi tutmaq istər o.
Gülçöhrənin bağlandığı
Xalqı udmaq istər o.

Fəqət bilir Gülçöhrə ki,
Qardaşları basılmaz!
Tərlə, qanla suvarılmış
Yurd yada təslim olmaz!

Bu niyyətlə işıqları
Çiçək yanaq, gül çöhrə.
Yun coraba naxış salır
Pioner qız Gülçöhrə.

Döyüş ara verən zaman
Qoy dincəlsin qağası.
Yun coraba hə baxanda
Bilsin dağdır arxası!

Əziz bacım, gəlib çatdı
Bizə qəşəng sovqatın.
Görən kimi sevincimdən
Açıldı qol-qanadım.

Ayağıma geymədim, yox,
Öpüm sürtüm gözümə.
Səngərimə qayıdanda
Ətrin dəydi üzümə.

Sağ ol, bacım, bu sovqatın
Təbərrikdir, təbərrik.
Bir gün biz də qələbəni
Sizə sovqat verərik.

1941

ƏLVIDA, AĞILLIM MƏNİM

Əminəyə xatirə

Ağıllı gözəlim, son salamımı
Qoy sənə yetirsin əsən küləklər.
Mənim ürəyimin sönməz alovu
Sənə göndərdiyim salama bənzər.

Ayrılıq çağında Kazan Kremli
Ahənrüba kimi cəzb etdi məni.
Sandım eyvandasən, əlində yaylıq.
Yaylığın – əl boyda ümid yelkəni.

Ayrılıq çağında kövrəldin bir az,
Hələ də uzaqdan bir cüt göz baxır.
Sürəkli öpüşlə səni öpməyim,
Axan göz yaşın da xəyalımdadır.

Qaynar bir ümidlə mən getdim, ey dost,
Düşməni məhv edib, qalib gəlməyə.
Çarpışım, söylədim, mərdlər sayağı,
Müqəddəs andıma salmadan ləkə.

Zəfərlə qayıtmaq! Nə böyük sevinc!
Görüşər, öpüşər, qucuşarıq biz.
Ümid çox gözəldir... ancaq ... bəli, sən
Nə döyüş oyundur, nə uşağıq biz.

Qayıda bilməsəm, əlvida, gülüm,
Bil ki, yaralansam, yıxılısam haçaq,
Cismim soyusa da, sənin odunla
Dopdolu ürəyim yanar qalacaq!

Əlvida, gözəlim! Son dəqiqədə
Tapacaq bir daha xəyalım səni.

Ürək donmuş olsa, bir də yanacaq,
Ansam bircə dəfə doğma çöhrəni.

Məni əzizləyən o son öpüşün
Can verən çağında düşərsə yada,
Dirilik suyuna dönər, bəlkə də,
Çatlamış, qurumuş dodaqlarımda.

Dalıram gecələr ağ ulduzlara,
O alovlu gözlər sənə deyilmi?
Sağalar sinəmdən aldığım yara,
Yellər toxunarsa əllərin kimi.

Ölüm əzabını yüngülləşdirər
Sənə məhəbbətin... üz versə bəla.
Xalqıma sevgimi, sənə sevgimi
Yazaram torpağa qızıl qanımla.

Gedirəm... ağ günün, ağ bəxtin sənə
Düşinə keçməsin yalquzaqların.
Yıxılsam, irəli yıxılasıyam,
Kəsməkçün yolunu o alçaqların.

Uyğum dadlı olar...
İgidlər kimi
Qurban gedə bilsəm yurdun yolunda.
Sənə varlığına köçərəm onda,
Nəbzim də döyünər sənə qolunda

Əlvida, ağıllım, son salamımı
Qoy sənə yetirsin əsən küləklər.
Al səhər mehindən son salamımı,
Səhərə bənzəyir sevon ürəklər.

1941

ÇOLPANA

Mən sübhü keşikdə gözümə açdım,
Qəfildən parladi Çolpan ulduzu.
Qol-qanadını açdı, üstümə qaçdı
Sanki Çolpan qızım – o dan ulduzum.

Qızım, nəçin mənə həsrətlə baxdın
O ayrılıq çağ, vida anında.
Bəlkə hiss etdin ki, atanın canı
Həsrətdən üzülüb qaldı yanında?!

Gülüm, sezdinmi ki, səndən ayrılmaq
Əcəldən acıdır, ölümədən betər.
Dolmuş bir buluddur atanın könlü.
Bircə mehə bənddir dolmuş könüllər.

Baxdım pəncərədən göz qaralınca,
Önümdə canlandı məsum surətini.
Gördüm sən ömrümün qızıl danında
Ən parlaq ulduzsən asimanımda.

Mənim həyatımın kimlərdi süsü?
Anan, gözəl anan, gülüm, bir də sən.
Məgər əbədilik bu ağ gündüzü
Bizə verməmişdir bu böyük Vətən?!

Əlləri baltalı, dişləri qanlı
Vəhşilər soxuldu bu gülşən yurda.
Qala bilərdimmi bir kənarda mən,
Ölüm-dirim adlı bu vurhəvurda?!

Gedirəm, yadların ovunu burnunu,
Çəkim keşiyini bizim baharın.
Yıxılsam, canımla, qalsam, köksümlə
Kəsim yollarını qəsbkarların!

Ürək qanım ilə qoruyaram mən
Sizi, Vətənim, göyçəyim, gülüm.
Yanarkən dan üzü Çolpan ulduzu
Heç bilsən nə qədər şad olur könüm.

Qanımı verərəm, sönməz heç zaman
Ərzə ayna tutan Çolpanım mənim.
Nəbzimi, canımı verərəm sənə,
Məzarda dinc yatar ruhum, bədənim.

Alış, yan, ulduzum, parlaqlığında
Qamaşdır gözümü, nurlat ömrümü.
İnan, gülə-gülə, uf da demədən
Mən sənin uğrunda
Gülüb qarşılarım hər cür ölümü.

Əlvida, göyçəyim, dan söküləndə
Daim o ulduzu görməkdir əhdim.
Dönərəm yanına, qalib gələndə,
Çiyində avtomat –
zəfər şöhrətim.

Atalı-babalı qovuşarıq biz,
Şadlanıb gülərik göz yaşı içrə.
Dayanıb baxarıq tufandan sonra
Dan yerində yanan al şəfəqlərə.

1941

QOSPİTALDAN

Düşmən tanklarının kəsdim yolunu,
Qırdım...
Yaralandım səngərimdə mən.
Güclü qumbaralar partlayan zaman
Taqətsizlik sezdim əllərimdə mən.

Qanım damcılayan son qumbaranı
Atarkən ucaldı alov tufanı.
Qara alov olub intiqam hissim
Dörd yandan бүрүдү düşmən tankını.

Əriyən zirehin alovlarında
Xalqımın qələbə əzmini duydum.
Qucdum qollarımla yer kürrəsini,
Yerə yavaş-yavaş alnımı qoydum.

İndi yataqdayam, əzizim, bircəm,
Qorxma, ləkə gəlməz heç vaxt adıma.
Son damla qanım da axsa, qoy axsın,
Təki tox qonmasın döyüş andıma.

Sən elə bilmə ki, can hayındayam,
Yaralı əlimə vaysınıram mən.
Fikirlər, qayğılar alayındayam,
Çünki yaralıdır bu böyük Vətən.

Çiçəkli Ukrayna kömürə dönmüş,
Evlər sönməz keçən ocağın eyni.
Bir vəhşi caynağı yaralamışdır
Mənim Vətənimin fil ürəyini.

Yetim balaların, dul gəlinlərin
Qanlı göz yaşları isladır yeri.

Udmaqmı istəyir qara burulğan
Bu yurdun vüqarı – hünərvətləri?!

Qızıl dan yerini qapamaq istər
Bəli, qan-yaş dolu qara buludlar.
Necə alışmasın duyan ürəklər
Necə bürüməsin qəlbimi odlar?

Sağlamdır nifrətim, qolum sınısa da,
Yurdumun bu ağır, gərgin anında,
Hələ min düşməni boğa biləcək
Od var ürəyimin qalan qanında.

Hələ davam edir mənəvi cəngim,
Yağılar yadında saxlasın bari:
Üzülə biləyim, sussa tufəngim,
Dışımla didərim qəsbkarları!

Yox, yaralanmadım. Mən öz qanımla
Düşmənin başına od-alov tökdüm.
Öz kinim, öz qeyzim, öz tufanımla
Düşmənin canavar bağrını sökdüm.

Ərvamı mən qalım küncdə, bucaqda,
Vətənin dərdləri – ürək ağrımız.
Vətən böyüce cəngə çağıran çağda
Döyüş yollarıdır əsil sargımız.

Mənim ürək dostum, sən də qəm yemə,
Yurda nıcat versin qüvvətin, gücün.
Yarım yaralanıb xəstədir demə,
Ən böyük yaralı Vətəndir bu gün.

Mənə nə göz yaşın, nə qəmin gərək,
Ürək atəşini yurdumuza ver.

Təki sabah evə müzəffər gələk,
Böyük bir zəfərə təşnədir bu yer.

Vətən!
And içirəm qarşında sənin,
Andımın şahidi aldığım yara!
Dağda bilməsəm bu zülmətləri
Gözüm həsrət qalsın bir zərrə nura.

1941

SƏNGƏRDƏN MƏKTUB

Qazi Kəşşafa
Əziz dost!
Məktubun qaynar qəlbimdə
Oyatdı ən dərin hissiyyatımı.
Dolu tufəngimə əl basıb, inan,
Bir də təkrarladım döyüş andımı.

Mən boydan-buxundan zor olmasam da,
Zorla sığışıram dar səngərimə.
Di gəl ki, beynimdə aləm yerləşir,
Cahan da dar gəlir fikirlərimə.

Bilirəm, səngərim baş sərhəddidir
İki zidd aləmin, iki qüvvətin.
Burda həll olunur bəxti, taleyi
Bütün insanlığın, bəşəriyyətin.

Mən yaxşı bilirəm bütün xalqların
Bizə dikilmişdir gözləri, ey dost!
Qola qüvvət verir, qəlbə mətanət
Onların salamı, sözləri, ey dost!

Uzun gecələri yatmayan ana
Corabını toxuyur, ürəyim duyur:
Sovqat hazırlayır övladlarına,
Övladlar cəbhədə onu qoruyur.

Bilirəm, gözəllər – əzizlərimiz
Dəzgahlar başına keçiblər artıq.
Onların bombası, qumbarasıyla
Düşmənin boynunu sındıracağıq!

Yığışib həyəətə bir dəstə uşaq –
“Teymur komandası” hazırlayanlar.
Başsız, yetim qalan ailələrə
Öz kişi əlini uzadır onlar.

Bizim ordumuza yardım naminə
Zavoddan ayrılırmı London işçisi,
Heyranam mən onun dost ilhamına,
Ən böyük qüdrətmiş qardaşlıq hissi!

Əlimdə tüfəngim daim ayaqda,
Məgər qoruyuram təkcə özümü?
Yox, təkrar edirəm qəsbkarlara
Xalqımın verdiyim cavab sözünü.

Qəlbimin hökmüdür hər güllə səsi,
Xalq əzəmətinin gurlamasıdır.
Səngər divarımı arxamda duran?
Yox, Vətən qalası, yurd qalasıdır!

Qarda həm, buzda həm odludur sinəm,
Ürək soyuyarmı, duyursa hər dəm
Xalq məhəbbətinin hərərətini?
Ümid qırılarmı, sezirsə daim
Vətənin qələbə qətiyyətin?!

Qara şəhərini gərüb kor ölüm
Səngərim önündə gəlib dursa da,
Ömrün, azadlığın, eşqin dadını
Duyuram qəlbimin hər vurğusunda.

Gözümdə parlayır qürur yaşları,
Həyat sevgisindən yaranan yaşlar,
Səngərdə xalqını qəhrəman kimi
Qorumaqdan gözəl cahanda nə var?

Sağ ol, dostum mənim, qızgım sözlərin
Qəlbə qüvvət verdi buz bulaq təki.
Xalqın döyüş gücü, azadlıq əzmi
Sənin məktubunla oldu mənimki.

Dostum, məktubunu təbərrük bilib
Öpürəm. Doğmadır xəttin özüntək.
Son dilək: faşizmi dünyadan silib
Azad yurdumuzda bir də görüşək!

1941

BİZİM QIZ

Qırmızı beretli, al dodaqlı qız,
Qəməsi – qıyğacı, qələm qaşında.
Mənə üstün gəldi qız qardaşımız
Atış yarışında, səngər başında.

Deyirlər, ustayam atıb vurmada,
Kiçik leytenantam, cəbhəçiyəm mən.
Bu gözəl afətin gözümü dəydi,
Neçin ustalığım çıxdı əlimdən?!

Gəldi. Salamlaşdıq. Nişan önündə
Dolu tufəngimi əlinə aldı.
Bir azca sinərək sıxdı köksünə,
Atdı. Bir ağ tüstü göyə ucaldı.

Yanaşdıq. Nə gördük? Güllələr dəymiş
Hədəf almasının tən ortasından.
Güllələr elə bil gülmüş, çiçəkmiş,
O qız da gül əkən bir usta bağban.

Qızmış patronları boşaltdı səssiz,
Nazla gərdən çəkib məğrur dayandı.
O qaynar gözləri kaş görəydiniz
Necə alovlandı, necə odlandı!

Gördüm ürəyini göz aynasında,
Vuruldu o cəsur, o mərd ürəyə.
Dedi: Bu yurd üçün hazırkı dostun
Atmağa, vurmağa, hətta ölməyə!

Belədir qızları bu məmləkətin,
Sanmayın təkə bir qəmzələri var.
Ağ, ipək əlləri poladdan mətin,
Dostunu oxşayar, düşməni boğar!

Xoşbəxtidir, eşqini mükafat verib
Yarını bəxtəvər edən gözəllər.
Əgər lazım gəlsə, tufəng götürüb
Cəbhələr yarmağa gedən gözəllər!

1941

BACIM İNŞƏRƏ

Bir gün yaddan çıxar bəlkə Minzələn,
Onun pərqu kimi ağ, ipək qarı.
Bəs qara qaşların altından gülən,
Uman, küsən gözlər unudularmı?

Gizlədə bilmərəm, mehr salmışam.
Çatdığın od-ocaq isidib məni.
İşinə, gücünə heyran qalmışam,
Doğma bacım kimi sevmişəm səni.

Sən məni oxşayıb əzizlədikcə,
Döndü bu nəvaziş canlı sənədə.
İsindim, isnişdim heç bilsən necə
Qardaşım Azada, İnşər, sənə də.

Sən şərbət içirdin barlı bağlara,
Güllər ötir aldı ağ əllərindən.
Bir şeir nədir ki? Dastan bağlaram
Mən sənə mübarək əməllərindən.

Bir azca boş vaxtın qalanda belə,
Dərhal sən əlinə kitab alırsan.
Ərinmək bilmirsən, heyranam sənə,
Külüng də, qələm də, saz da çalırsan.

Baxardım üzünə Məcnunsayağı,
Deyərdim: özüntək bir qızın olsun.
Ayağı uğurlu, əli sayalı
Bəxtin, səadətin, ulduzun olsun!

Ətirli, çətirli çiçəklər kimi
Gəncliyin həmişə qalsın tər-təzə.
Zülmətdə parlayan şimşəklər kimi
Sən işıq verəsən gözlərimizə.

Ağıllım, qəmxarım, cazibədarım!
Səninlə atüstü görüşdük, fəqət
Qaldı ürəyimin dərinliyində
Bu ani görüşdən dadlı bir həsrət.

Bir də görüşərik, sağ qala bilsəm,
İşdir, aqıytmasam, fikrə dalarsan:
Bəlkə bir şeirilə, bir nəğməsilə
Şair qardaşını yada salarsan.

1941

DƏBİLQƏ

Döyüşçü ürəyi daş deyil, ey dost!
Beşmidir, onmudur məgər qayğımız?
Adət etdiyimiz bir geyimdən də
Bəzən ağır olur ayrılmağımız.

Günəşdən qaralmış, yağmurda solmuş
Qırmızı ulduzlu polad dəbilqəm

Bu gün mənim üçün xatirə olmuş,
Bu əziz xatirəm – qəlbimdə bir qəm.

Qarşımda sıx orman...
Düşmən ormandan
Bizə atəş açdı. Od-alov saçdı.
Zirehlər əriyib tökülən zaman
Alovlar içində yer-göy tutaşdı.

Bir az görüm deyə döyüş çölünü,
Elə ki qaldırdım başımı yerdən,
Bircə qırpındaca düşmən gülləsi
Polad dəbilqəmi yaladı birdən.

Alman snayperi durub qəsdimə,
Hədəf götürübmüş məni, sən demə.
Bizə bircə anlıq azadlığı da
Çox görüb, "insafa" baxın yağı da!

Daş qoydum altına boş dəbilqəmin,
Dikəltdim yerini səngər qasında.
Könlü istəyincə qoy atəş açsın.
Qeyzi dəbilqənin sinsin başında.

Gördüm çox əlləşir, dedim: tələsmə!
Çoxdan bitirmisən sən öz ömrünü.
Haydı, cəhənnəm ol, yolumu kəsmə,
İndii sovuraram göyə külünü.

Qəfildən sürəkli "Urta!" sədası
Gurladı sel kimi orman boyunda.
Heyif ki, əzilmiş dəbilqə taşı
Qaldı səngərimdən bir az o yanda.

Döyüşçü ürəyi daş deyil, ey dost!
Beşmidir, onmudur məgər qayğımız?
Bizə yoldaş olan dəbilqədən də
Bəzən çətin olur ayrılmağımız.

Vətən vuruşuna qoşuldu o da,
Yazıldı üstünə zəfər dastanı.
Heç vaxt unutmaram o dar ayaqda
Canımı qorumuş cansız dostumu.

1941

DÜŞMƏNƏ QARŞI

Döşəyib yolları qanlı meyidlə,
Kömürə döndərüb abad elləri,
Gəlir bizə sarı yırtıcı Hitler,
Günəşə uzanıb murdar əlləri.

Gəlir kül etməyə gülüstanları,
Gəlir qul etməyə məğrur bir xalqı.
Sağında, solunda faşist itləri,
Talayır, dalayır bu pak torpağı.

Azadlıq bağına girmək istər o,
Bir bağ ki, hər yanı güldür, çiçəkdir.
Bizi zindan qulu görmək istər o,
Bağrı çatlasa da görməyəcəkdir!

Bu yurdun gümüşü bulaqlarında
Qanlı əllərini yumaq istər o.
Dincəlib Kırmda, gül diyarında
Bizim balamızı boğmaq istər o.

Uzadır burnunu mağarasından
Qanlı dişlərini şaqquldadaraq,
Haqqın, ədalətin, bəşəriyyətin
Ən böyük düşməni budur – bu alçaq.
Dişlə, dırnaq ilə qazandıq hürrü,
Qanımızdan doğdu bu işıqlı dan.
Faşizm üçün deyil,
Özümüz üçün
Yaratdıq ən gözəl, nadir gülüstan.

Bütün, Yer kürəsi, bəşər naminə
Haqqı, ədaləti qazanmışıq biz.

Bəxtin gülü kimi göyərüb qalxmış
Torpağa tökülən alın tərimiz.

Bu yurdda yer yoxdur yolkəsənlərə!
Öz başını yeyər alçaq niyyəti.
Toplardan saçılan mərmilər deyil,
Gurlayar bu yurdun qaynar nifrəti.

Qoy sərrast tuşlansın faşizmə qarşı
Hər fikir, hər duyğu, ömrün hər anı.
Elə çırpırıq ki, qusar acgödən
Neçə illər boyu içdiyi qanı.

Toxunub qranit, polad səflərə
Düşmənin daş alını parçalanacaq.
Dünyaya cəhənnəm gətirən alçaq
Öz cəhənnəmində özü yanacaq.

Kazan, 23 iyul, 1941.

HÜCUMDAN QABAQ

İçək bu badəni cəsur gəncliyin,
Böyük qələbənin sağlığına biz.
Təki ömür versin qoy bizə tale,
Yüz-yüz ömrə yetər igidliyimiz.
Bizim gözəllərin sovgat verdiyi
Şampan şərəbini gətir görüm bir.
Ürək çox istəyir o yüngül meyi,
Çünki doğmaların hədiyyəsidir.

Süz görək!
Qoy daşsın, köpüklənsin mey,
Qoy sərin atəşi keçsin ürəkdən.

Kim bilir, bəlkə də məni döyüşdən
Alıb öz çiyində gətirəcəksən.

Kim bilir, bəlkə də səni, ya məni
Bundan da zor işlər gözləyir, qardaş.
Eləsə yubanma, ver piyaləni,
Dirilik suyuna dönsün bu mey kaş.

A qızlar, nə qədər hiyləgərsiniz!
Necə düşündünüz, bunu tapdınız?
Badəmdə oks edən Ay-ülkərsiniz,
Badəmə rəng verib al yanağınız.

Ertədən hücumla keçirik bu gün,
Böyük səadətdir bu – xalqımıza.
Ürəkdən nuş edib içirik bu gün
Zəfər badəsinə sağlığımıza.

Döyüşdən salamat çıxarammı mən?
Burası bir azca mübhəm... ikili...
Fəqət zərbəmizi yeyəcək düşməni,
Bu bizə ay kimi, gün kimi bəlli.

İndi ki, belədir, qəhr edək qəmi,
Qələbə – qəlbimdə ən böyük arzu.
Qoy bizim qızların gül üzü kimi
Qəlbə qanad versin qırmızı, al su.

Qaldır o badəni!
Qaynar, qızıl mey
Odlasın sıxılan dodaqlarını.
Yarını öpərkən yandıgın kimi
Yandır ürəyinin şah damarını.

Xalqın sevgisidir bu odlu badə,
İçirik müqəddəs bir həyəcanla.

Hücum başlanacaq dan söküləndə,
Bəzənsin yolumuz şərəflə, şanla.

KÖRPÜ

Burda körpü vardı.
Partizanların
Gəldi gözətçisi tezdən, dan üzü.
Səssiz bir yanaşma.
Qəfil bir zərbə,
Keşikçi düşmənin dayandı nəbzi.

Partizan körpüyə kədərle baxdı.
Bir az qubarlandı, andı memarı.
Çay isə dözmədi: haçan gurlayar
Alovlu intiqam ildırımları?

Qəfildən söküldü yer sırım-sırım.
Çay bir az dincəlib tərini sildi.
Tutillı əjdaha gəbərsin görək,
Düşməni tanklarının yolu kəsildi.

Yulğunlu, yovşanlı irəmələrdən
Birdən partizanlar hücum etdilər.
Qansız yağılan qısıb yargana.
Sür-sümüklərini əzib getdilər.

Sübh açıldı.
Qızıl dan işığında
Gördü partizanlar qaynar axını.
O çayın qanlardan qızarmağını.
Hiddətlə, şiddətlə çırpınmağını.

Heyhat, mərd partizan görə bilmədi
Burda dan yerinin qızarmağını.
Qanlı qollarıyla körpü dibində
Qucmuşdu Vətənin pak torpağını.

Səngiyər döyüşlər.
Yırtıcı düşmən
Qaçıb bu torpaqdan sivişə bilməz.
Dara çəkə bilməz övladımızı,
Bir də çayımızdan su içə bilməz.

Bir də ləkələyə bilməz yağlar
Pak qanımız kimi dan yerimizi.
Ayaqlaya bilməz o yad ayaqlar
Bir də al qönçəli güllərimizi.

Bəzəyər qələbə gülən səhəri,
Hər bir şuasından ilham alarıq.
Bu qızıl qayalı daş sahilləri
Bir-birinə çatan körpü salarıq.

Qranit qapının qarşısında,
Üzündə, gözündə sübhün şöləsi,
Körpünü dağıtmış partizan gəncin
Qalxar əzəmətli mücəssəməsi.

İZ

Aul.
Göydə hələ sönməyən
Həqarətli yangın şöləsi.

Yol üstündə qana bulaşmış
Üç yaşlı bir ana körpəsi.

Döyüşçünü boğdu hıçqırıq,
Yaşlı gözlər – qəzəb qaynağı.
Qucaqladı.
İşığı sönmüş
Gözlərindən öpdü uşağın.

Sonra qoydu yerə yavaşca,
Hiddət doldu qol-qanadına.
– Alçaq faşist! Qurtulamazsan,
Biz salarq bunu yadına.

Körpə qanı daman izlə o,
Addımladı acıqlı, ciddi.
Nifrət, intiqam qılıncını
Qəbul edib böyük xalqından
Cinayətkar yırtıcıların
Ardınca getdi!

ŞAN-ŞƏRƏF

Faşist səflərini tarimar etdik,
Getdi cəhənnəmə yarıdan çoxu.
Gəlib axşam üstü bir kəndə yetdik,
Zəfər sevincilə onu isitdik.

Doldu viran evlər qəhqəhəməzlə,
Sönmüş od-ocamlar alışıdı yenə.
Silib göz yaşını qoca bir nənə:
– Oğlum! Balam! – deyə yanaşdı mənə.

Yamanca kövrəldim
doğrusu o gün,
Tutdu sevinc yaşı iki gözümü.
Elimin-günümün əli silahlı
Xoşbəxt oğlu sandım mən də özümü.

Nə böyük şərəfdir düşmən tozunu
Süngünün ucuyla
yerdən süpürmək.
Dəbilqəndə yanan dan ulduzunu
Zülmətdən çıxana hədiyyə vermək.

SONUNCU BOMBA

Baharda əriyən köhnə qar kimi
Əriyir, tükənir Hitler ordusu.
Əsir, zağ-zağ əsir mağarasında
Gözündən sıçrayır qan qarışıq su.

Bütün ömrü boyu düzəltdi bomba,
Verdi var gücünü hərbi maşına.
İndi bombaları qayıdıb düşür
Onsuz da ağrıyan yekə başına.

Minlərcə əsgəri dönüb gübrəyə,
Vətən torpağına qarışır gedir.
Axır aldıq onu mühasirəyə,
Topu da, tankı da əlimizdədir.

Boşalır Hitlerin cəbbəxanası,
Sabah yerli-dibli tamam boşalar.
Bircə bombası da qalmaz atmağa,
Baxıb öz halına özü mat qalar.

1942

Saray qapıları bağlanar möhkəm,
Havasız qalınca bağı çatlayar.
Sonuncu bombaya dönər ürəyi,
Qurğuşun ürəyi lapdan partlayar.

1942

ŞƏFQƏT BACISININ ÖLÜMÜ

Güllələr altından, odun içindən
O, çəkib çıxartdı yüz yaralını.
Təmiz, yaş tənziflə islatdı hərdən
Əsgərin qurumuş dodaqlarını.

Qaçmadı, yağsa da güllə gürşadı,
Minalar qudurmuş yağıya döndü.
Bircə tüfəngi də yolda qoymadı,
Tüfənglə, əsgərlə birgə süründü.

Yüzüncü gedişdə büdrədi, heyhat,
İlişdi minaya zərif ayaqlar.
Əyildi üstünə... ürək qapını
Əks edib qızaran şanlı bayraqlar.

Yellər saçlarını öpüb oxşayır,
Uyuyur xərəkə də bir solğun pəri.
Ala gözələrini gizlədib, heyhat,
Buluda bənzəyən sıx krpikləri.

Yanaçıq qalan al dodaqları
Hələ də saxlayır təbəssümünü.
Sanki gülümsünüb nəse deyəcək,
Hələ cəm eləyir düşündüyünü.

271

Yüz insan gözüne işıq gətirib,
Özü sönüb gedən bu zərif nigar
Könüllərdə yaşar.
Min-min igidi
Qisas, öc almağa ilhamlandırır.

Doğdu al günəşi dan yeri kimi,
Kim deyər ömrünü əbəs itirdi?
Düşmənlərə ölüm,
ancaq özünə
Ölməzlik gətirdi, şərəf gətirdi.

1942

GÖZ YAŞI

Ayrılanda... Qaynar eşq ilə
İki dəfə öpdün üzumdən.
Yanağıma axdı üç gilə
Həsərət odu dalğın gözümdən.

O damcılar ürək sirrindi,
Ürəyimə sinib getdilər.
Bəlkə onlar döyüş andımı
Suvardılar, möhkəmlətdilər.

Sənin büllur, isti göz yaşın –
Mənim qisas, nifrət yarağım.
Düşmənlərə qarşı döyüşdə
Mərim, gülləm, zəfər bayrağım!

Faşistləri bürsün alov,
Qisas odu, nifrət yangını.

272

Qoy düşməni də bilsin xalqımın
Göz yaşının acılığını.

1942

YAZ ŞADLIĞI

İndi yaqın orda gülür yaz,
Ağcaqayın yarpaq bağlayır.
Çiçəklənir orman giləsi,
Sarı bülbül coşub çağlayır.

Tellərini darayır yellər,
Sən ötərkən orman yolundan.
Qızılgüllər baş əyir sənə,
Əvəzimə tutur qolundan.

Burda mənim yolumda, heyhat,
Dərin-dərin od xəndəkləri!
Tikanlı tel. Çuqun qurğular...
Şaqqıldayır atəş səhpəri.

Bomba düşür. Günəş görünür.
Gül yerinə kül görürəm mən.
Çiçəkləri yuyan şəh deyil.
Qızıl qandan qızarır çəmən.

Barıt, tüstü... ancaq fikrimdə
Heyrət içəri dalıram günə.
Bələniyəm yaşıl çəmənə
Dan yerinin büllur şəhinə.

Gözüm gülür, könlüm boy atır.
Yaz ətrindən xumar oluram.
Anıb səni, baharım mənim,
Mən özüm də bahar oluram.

273

Düşmənlərin gətirdikləri
Zülm, cəbr bizi ayırdı.
Mən atlandım. Məni döyüşə
Xalq səslədi, Vətən çağırırdı.

Bu dəhşətli qara sürünü
Öz qanına bələmək, əzmək,
Ana yurda zəfərlə dönmək –
Ürəyimdə ən böyük dilək.

Yeri, göyü arda bilsək
Faşistlərin mürdarlığından,
Silə bilsək günəşdən hisi,
Öyünsəm də haqqım var onda.

Nə gözəldir burulğanları
Keçmək, sənə bir də qovuşmaq,
– Budur! – demək – dişlə, dırnaqla
Qazandığım, yenib aldığım
Qızıl yazım, bəxtim, şadlığım!

1942

MÜRŞİDƏ

Bəlkə də bu, şirin yuxudur:
Sən yandırdın sönmüb keçəni.
Bütün günü səni düşündüm,
Bütün günü, bütün gecəni.

Gəncliyimi bir yaylıq kimi
Yelləmişdim xeyli uzağa.
Sən qaldırdın yaylığı yerdən,
Sən qaldırdın məni ayağa!

Gizlənmışdim mən öz-özündən,
Şən qızların şeytan gözündən.
Büküb birçə təbəssümünə,
Sən özümü qaytardın mənə.

Mən ki, çoxdan sevdalı qəlbim
Yanmasını yadırgamışdım.
Qurutmuşdum göz bulağımı,
Sən bulağın gözünü açdın.

Gəldin... Mənim dinc ürəyimin
Dincliyini aldın, itirdin.
Odu keçmiş səmalarına
İldırımli leysan gətirdin.

Alov, atəş gətirdin ki, sən
Sönən şair bir də alışsın.
Dərd verdin ki, susmuş qələmim
Heç olmasa dərdədən dil açsın.

Barmaqların kəmanədimmi?
Mən indi bir kaman simiyəm.
Sən göyərçin, mən də uyğudan
Oyanmış bir laçın kimiyəm.

*

Kirpiklər ox olub qovar yuxunu,
Bağrı parçalayar bəzən gecələr.
Ancaq hər gecənin bir gündüzü var,
Ümid öz dilində nəşə höccələr.

Gecələr – qaranlıq, gecələr – uzun,
Ancaq bilirsən ki, sübh – üzü ağdır.
Yenə gülümsəyib Çolpan ulduzu,
Bütün payğılları dağıdacaqdır.

Zülmət gecələri sökən dan yeri
Bizə qanad verir bircə ləhzədə.
Bəlkə buna görə şirindir həyat,
Xoşdur yaşamaq da, mübarizə də.

*

Günəşə can atan çiçəklər kimi
Mən sənə can atdım, ey ülvi arzum!
Səni sevənlərin, bilirəm, heyhat,
Nə birincisiyəm, nə sonuncusu.

Axı qızıl günəş min-min çiçəyi
Öz körpəsi kimi öpər, oxşayar.
Səni hamısına qışqanıram mən,
Mənimtək nə qədər vurğunların var.

Əgər olmasaydı başqa sevənlər,
Əgər olmasaydı cahanda heç nə,
Min eşqin əvəzi bircə eşq ilə
Yenə can atardım mən yalnız sənə!

SULAR QIZI

Maviliyin üzündə
Şəfəq çıldırları var.
Sırma düzür sahilə
Ağ köpüklü dalgalar.

Cumub çıxır, əylənir
Oynayıb gülür yalqız

Sular pərisi kimi
İncə qamətli bir qız.

Dözmədim hicranına.
Qucaqlayıb dənizi
Üzüb gəldim yanına.

*

Yarpaqlar, hey pıçıldaşırsız...
Yaz yelləri oxşayır sizi.
Yadımdadır sınan bir budaq,
Solub düşən əl boyda yarpaq,
O yarpağın xəzan nəğməsi:
– Hanı qılinc?
– Hanı qolda güc?
Düşmənlərdən alınmadı öc...

Bambasqadır bizim nəğməmiz:
– Əldə silah, ürəklərdə güc,
İldırım tək bir qılinc ilə
Düşmənlərdən alasıyıq öc...

TOPÇU ANDI

Bir zaman sərhəddə sülhün qalası,
Polad əzələli, dinc, sakit topum!
Söz sənə verildi. Susma, vaxt çatıb,
Görsünlər: lüləndən ildırım qopur.

Ölüm, qan, atışma dilindən savay,
Bilmir başqa dili beyinsiz Hitler.
Məmmilər, güllələr, toplar dilində
O qan təşəsinin cavabını ver.

Sizin üstünüzdən, ey qanlı çöllər,
Çapırıq, uçuruq, tələsirik biz.

Boğacaq faşizmi bu dəmir əllər,
Bomba qəzəbimiz, od nifrətimiz.

Bizim hər mərmidə – dinc insanların
Vulkandan qüdrətli intiqam hissi.
Hitlerin tökdüyü nəhaq qanların,
Qanlı göz yaşının şöləsi, əksi.

Mərmini düzəldən fəhlə qardaşım
Qoşub qəzəbini, qeyzini ona.
Bəşər nifrətində boğulub Hitler
İtirib başını, yetəcək sona.

Tuşla qəsbkara qaynar lüləni,
Buz kimi varlığı isti kül olsun.
Çırp düşmən tankına qızıl gülləni,
Qoy onun gövdəsi yerə gömülsün.

Qoy düşmən bilsin ki, içdiyi qanlar,
Axıtdığı yaşlar, kəsdiyi başlar
Dönər intiqamın od qılıncına,
Odu öz başına yağmağa başlar.

Haqqın fərmanıdır mərmilərimiz,
Yarsın yağışların qara səddini.
Gəl, yoldaş leytenant, komanda ver ki,
Zülmətdən çıxarda qurultayın.

Sən atəş dililə qansız Hitlerə
Bildir cavabını hökm eləyərək.
Həyasız, abırsız, kal sifətlərə
Topların ağzıyla tüpürmək gerek!

Qoy bizim güllələr ildırımlaşsın,
Dirənsin buluda odu, tütüsü.

Tüstündə boğulsun, odunda yarsın
Darmadağın olsun faşist sürüsü.

1941

TOQQUŞMA

Yad bir adam göründü
Mən ormandan keçəndə,
Boz çantalı, naqanlı,
Milis qiyafəsində.

Baxdı... Özün itirdi,
Şübhəliydi o, burda.
Gördüm bir az dik durub
Naqanı da qoburda.

Əgər bizim milissə,
Dönüb oğrun baxarmı?
Bizimkilər naqanı
Lovğa-lovğa taxarmı?

Yaxınlaşıb söylədi:
– Azmışam bu ormanda.
Deponu axatıram,
Söylə depo hayanda?

Bildim: yalan danışır,
Sözünün canı varmı?
Məgər bizim milis də
Bu ormanda azarmı?

– Gedək! – dedim, – mən sənə
Nişan verim deponu.

Ürək pıçıldadı ki,
Ağıllandıraq onu.

Çox yüyüdü ardımca,
Qaralmışdı nəfəsi.
Tribunala gətirdim
Bu şübhəli nakəsi.

Burda tutdular "quşu",
Faş olundu düdümə.
Milistək geyinsə də,
Diversantmış, sən demə.

Demə, diş qıcaıbmış
Sökmək üçün bu yurdu.
– Aman vermə faşista!
Ürək mənə buyurdu.

– Gəbər! – dedim, – ey köpək,
Qəbrə layiqsən yalnız.
Məkrinizdən güclüdür
Bizim sayıqlığımız.

Girəvə vermədik ki,
Ziyan vura ziyankar.
İt kimi gizli gəldi,
İt kimi öldü aşkar.

İyul, 1941.

DOSTA XATİRƏ

Lətif Əmirxana
Sən getdin cəbhəyə...
Ayrılan zaman

Heç bilsən nə qədər mən kefsizlədim.
Sən də mənim kimi sıxılarmısan,
Çatarkən mənim də getmək növbətim?

Cəbhə sərtliyini birlikdə daddıq,
Dost olduq, yaşadığımız qardaş sayacağı.
Düşmənin boynunu birgə sıdırıb,
Kaş birgə qucaydıq azad torpağı.

Heç bilsən nə böyük səadəət olar
Zəfərlə qayıtmaq, elinə getmək.
Od-alov içindən salamat çıxıb
Könül həmdəminə, əhdinə yetmək.

Ölümlə həyatın arasındakı
Bu körpü günləri, qızgın günləri
Görəsən, bir zaman anarıqmı biz.
Yoxsa torpaq olar qaynar qəlbimiz?

Vətən həyatımı istəsə qurban,
Yumsam gözlərimi qürbət diyarda,
De, şair dostunu xatırlarmısan
Kazandan keçəndə güllü baharda?!

Qəndən, oddan çıxdı pak dostluğumuz,
Dostluqdan müqəddəs, böyük gücmü var?
Qardaşım! Uğrunda öləcəyəm mən,
Bizi ayrı salıb dama bassalar.

Alovlar içində dönək alova!
Gedək! Göz dikibdir bu ellər bizə.
Biz ki and içmişik, əhd eləmişik –
Yurda qalib kimi dönməyimizə.

Sentyabr, 1941

MİNZƏLƏ XATİRƏLƏRİ

Dostluq şərji
Əlvida, Minzələ!
Vaxtdır, gedirəm,
Qonağın olmuşam, gəl bir öpüşək.
Sənə bu nəğməni ithaf edirəm,
Oxuyaq, bir azca açılıs ürək.

Sağ-salamat qalsın abad evlərin,
Geniş küçələrə yağan bol qarın.
Bir leytenant görcək, sevdiyindən
Ağlını itirən gözəl qızların.

Dəcəl uşaqların sağlqla qalsın,
Yenə "dava-dava" oynarmı onlar?
Qeyzindən səsi də batmış bir iti
"Hitler!" adlandırıb fitə basanlar!

Sağ-salamat qalsın pivə zavodun.
Bir az da ucalsın qoy daş borusu.
Düzü, xoşdur içmək dost məclisində,
Dostluq piyaləsi qismətin olsun.

O zavod ucaboy bir qıza bənzər,
Mənim gözümlə qaldı onun boyunda.
Ovcunda tutduğu zər piyalənin
Sərin, ağ köpüklü arpa suyunda.

Yaşasın yüz il də Şonqarın sənin –
O dağ boyu artist – müdrik sənətkar.
Ah, lənətə gəlsin teatrın sənin,
Gözəl tamaşalar azalıb aşkar.

Küylü bazarların sağlqla qalsın,
Qovrulmuş tumunun ləzzəti ayrı.
Mərmər hamamların bir az dəm alsın,
Bir də kəsilməsin suyu, buxarı.

Sağ-salamat qalsın qucağındakı
Klub söylənilən o at tövləsi.
Orda "izləylükkə", "tanqo" oynayan
İncə gözəllərin nazi, ciltvəsi.

Nə olar, yığışsın qız-gəlinlərin,
Bəlkə nəfəsləri qızdırır qəsr.
Yoxsa Şimal qütbü sanıb klubu,
Ağ ayılar tutar boş cərgələri.

Sağ-salamat qalsın künc-bucağında
Hörümçək torunun gümüş telləri.
Ala gözlərinə sürmə çəkərək
Yarını gözəlyən el gözəlləri.

A qızlar, bilirəm, qorxutmur sizi
Gül dodaqlar üçün boya qıtlığı.
Qorxudur gənclərin çox seyrəlməsi,
Vəslin, təntənənin, toyun qıtlığı.

Bir az qanunbazdır mühasiblər də,
Pulundan kəsirlər uşaqsızların.
Axı nə cür olsun oğul-uşağı
Bircə görüşə də həsrət qızların?

Mən getdim cəbhəyə!
Əlvida, dostlar!
Şərjim xətrinizə dəyməsin gərək.
Təki qalib çıxmaq müharibədən,
Bir də qucaqlaşaq, bir də öpüşək.

Minzələ, noyabr, 1941.

MOABİT DƏFTƏRİ

QIZ NƏĞMƏSİ

Onu yola saldım, getdi cəbhəyə
Ömrümün, günümün sönməz günəşi.
Onu yola saldım, getdi cəbhəyə,
Məhəbbəti oldu səngər yoldaşı.

Yaman ağır keçdi ayrılıq, nə qəm,
Hicran çağlarında kövrəlirik biz.
Yaman ağır keçdi ayrılıq, nə qəm,
Sabah bayram olar görüşməyimiz.

Mənim ən qiymətli sovqatım ona –
Eşqim, məhəbbətim, bir də həsrətim.
Onun ən qiymətli sovqatı mənə –
Can sağlığı, bir də əsgər qüdrəti.

İyun, 1942.

YAYLIQ

Mənim ürək dostum ayrılıq çağ
İpək yaylığını bəxş etdi mənə.
Mən basdım yarama həmin yaylığı
Qanım axan zaman sarğı yerinə.

Qırmızı rəng aldı yaylıq bir anda,
Elə bil dil açıb danışdı birdən:
O qızın pak, ilıq nəvazişindən,
Qaynar sevgisindən, eşq atəşindən.

Geri çəkilmədim birçə qarış da,
Düşməyə od saçıdım öz səngərimdən.
Yaylıq şahiddir ki, səni, xalqımı
Ürək qanım ilə qoruyuram mən.

İyun, 1942.

BAĞIŞLA, EY VƏTƏN!

Bağışla, ey Vətən, sənin müqəddəs
Adınla girsəm də qanlı vuruşa,
Şanlı bir ölümlə, mərd bir ölümlə
Mən vura bilmədim ömrümü başa.

Sənsiz mən nəyəm ki? Bir toz zərrəsi.
Mümkünmü günəşi zərrəyə satım?
Şahiddir sözümə Volxov cəbhəsi:
Mən döyüş andımı təmiz saxladım.

Nə güllə yağmuru qorxutdu məni,
Nə də od püskürən toplar, mərmilər,
Dörd yanımla ölüm, qan, qaynar cəhənnəm,
Qorxub çəkinmədim heç zərrə qədər.

Sağımdan, solumdan, arxadan, öndən
Yolum kəsilsə də, qan-yaş tökmədim.
Səngərdə qanıma bulaşsam da mən,
Dizim qanasa da, mən diz çökmədim.

Mən gördüm qarşıda sümük gəmirən,
Qan içən ölümün kor gözlərini.
Dedim: – Al canımı, kəs nəfəsimi,
Təki əsir etmə, qul etmə məni.

Məgər mən deyildim yarım yazan:
"Qorxma, ləkə gəlməz heç vaxt adıma.
Son damla qanım da axsa, qoy axsın,
Təki toz qonmasın döyüş andıma!"

Məgər mən deyildim, odlü şeirimlə
Vətən bayrağına dünən and içən:
"Ölümün üstünə gülüşlərimlə,
Acı nifrətimlə gedəcəyəm mən".

"Sənin məhəbbətin yüngülləşdirər
Mənim əzabımı, əziyyətimi.
Qanımla yazaram, dedim, daşlara
Sənə, ana yurda sədaqətimi".

Torpaqda rahatca yataram, dedim,
Versəm həyatımı sənin uğrunda.
Bu andım yaşatdı, inan, ey Vətən,
Qəlbimin sonuncu vurğusunu da.

Ölüm toxunmadan ötdü yanımdan,
Mənə çoxmu görək məhkum bir həyat?
Neyləyim, neyləyim, son dəqiqədə
Xəyanət etladi tapançam, heyhat!

İlan naçar qalsa özünü sancar,
Qartal sıldırımdan atar özünü.
Bəs bir qartalca da olmadımmı mən,
Bir qılinc qayaya çırpam köksümü?

İnan, ana yurdum, mən də hazırdim
Dönüm o fədakar, cəsur şonqara.
Çalib məğrur-məğrur qanadlarımla
Atılım zirvədən sıldırımlara.

Neyləmək, tapançam – döyüş yoldaşım
Baxmadı sözümə, boyun qaçırdı.
Düşmən qandal saldı biləklərimə,
Üzümə rəzalət yolu açıldı.

İndi mən dustağam, günəşə həsrət,
Yandırsın qəzəbim qolda buxovu.
Mənim yaralanmış laçın könlümün
Qoy şeirə çevrilsin qisas alovu.

Qızıl bayraqmıdır dost əllərdəki?
Yoxsa günəş doğur, nur dalğalanır?
Dostlar bilirmi ki, bu əsir könül
Yaralı candakı yaradan deyil,
Qanlı bir qısam eşqilə yanır.

Bircə ümidim var: avqust gecəsi
Yarım qaranlığı şimşəklər kimi.
Dardan, əsirlikdən xilas eyləyim
Xalqıma ləkəsiz məhəbbətimi.

Bircə ümidim var: tapasıyam mən
Döyüş səngərimi sizin cərgədə.
Təslim olmayacaq, yaralansa da
Ürək dözməyəcək bu əsarətə.

İyun, 1942.

AZADLIQ

Ağrıyır, hayana başımı qoysam,
Çarpan ürəyimə dar gəlir sinə.
Bir də gec də yatsam, ertə də dursam,
Elə bil nəyimsə çatışmır yenə.

Əlim sağ, qolum sağ, ayağım da sağ,
Qəddim, qamətim də yerli-yerində.
Aha, azadlığım çatışmır ancaq –
Asiman çatışmır ciyərlərimdə.

Gözə bilmirəmsə istədiyimtək,
Demək, bağlayıblar əl-ayağımı.
Nə fərqi, azadlıq olmayan yerdə
Mənim yoxluğumun, ya varlığımın?

Atasız, anasız böyüsəm belə,
Kim deyər Vətəndə yetim idim mən?
Anamdan da əziz böyük Vətənim,
Böyük azadlığım çıxmış əlimdən.

Yurdum, hürriyyətim olmayan yerdə
Yetiməm, lap atam, anam olsa da.
Pəncərəm dəmirdən, qanım dəmirdən,
Qısılib qalmışam beton bucaqda.

Azadlıq, el əki, əlindən çıxır,
İnsan bir itə də qibtəylə baxır.
Qızıl azadlığım, xoşbəxt həyatım!
Köçəri quş olub hara uçdun sən?
Mən sənə qoşulub nəcin uçmadım?
Nəcin kölə oldum, kül olmadım mən?

Bəxtəvər çağında, azad çağında
Bildimmi qədrini hürriyyətimin?
İndi xatırlayıb salıram yada
Dadını, tamını səadətimin.

Tale bir də gülsə, and içirəm mən
Zülmətdən baxdığım işıqlı göyə:

Qalan həyatımı həsr edəcəyəm
Azadlıq uğrunda mübarizəyə.

İyul, 1942.

QIRMIZI ÇOBANYASTIĞI

Oyatdı dan yelləri
Xumarlanmış gülləri.
Göz açıb baxışdılar,
Baxdılar, qımışdılar.

Oxşadı onları yel,
Öpdü ləçəklərindən.
Dan şəhində yuyunmuş
Uzun kirpiklərindən.

Xumar oldu çiçəklər,
Silkindilər, əsdiilər.
Yaxındakı bir gülü
Görməyə tələsdilər.

Hamısı qar kimi ağ,
Bəs o nəcin qırmızı?
“Ağ”lar aldı dövrəyə
Qızıl geyimli qızı.

Ağ çobanyastığı çox...
Seçilmir bir-birindən.
Bəs o nəcin qan kimi
Rəng alıb dan yerindən?

Soruşdular: – Can bacı,
Nəcin belə dəyişdin?

Sənin ağ ləçəklərin
Qızarıb ki?! Nə işdi

Çobanyastığı dedi:
– Siz görmədiniz məgər,
Burda necə döyüşdü
Gecə igid bir əsgər?

Təkbaşına atışdı
On beş yağrıya qarşı.
Yalnız dan üzü bitdi
Ölüm-dirim savaşı.

Onun yaralarından
Mən də boyandım qana.
Oxşadım göylər qızı,
Dan ulduzu – Çolpana.

İgid getdi, mən qaldım,
Yaşadıram qanını.
Həsrətlə gözləyirəm
O el qəhrəmanını.

BÜLBÜL VƏ ÇEŞMƏ

(Ballada)

1

Qızaran dan yeri
Öpərkən çölləri,
Meşəni, çeşməni,
Səlləri, gülləri,

Oyandı bülbülüm,
Can atdı meşəyə.

Ən təmiz çeşməyə,
Ən gözəl guşəyə.

Nə vaxtdır qaynayıb,
Nə vaxtdır hey axıb,
Çeşmə də bülbülü
Görməyə darıxıb.

Şeirli həyatı
Bu iki aşiqin
Odundan güc almış
Gəncliyin, sevginin.

Can verir onlara
Odlu bir məhəbbət.
Baş əyir bu eşqə
Hər xilqət, təbiət.

Yuyunar hər səhər
Çeşmədə dan quşu.
Bulaqda az qala
Öpər o hər daşı.

Oxşayar bülbülü
Zümrütdək damcılar.
Baxanlar heç bilsən
Nə qədər zövq alar.

2

Bir səhər yenə də
Quşcuğaz oyandı.
Silkindi, çırpındı
Baxındı, boylandı.

İyul, 1942.

Üz qoydu çeşməyə,
Qəlbində həyəcan.
Nə gördü? Ah, çeşmə
Küsmüşdür dünyadan.

Şadlanmır buz bulaq,
Çırpınmır, qaynamır.
Dəmcilər daş üstə
Atılmır, oynamır.

Bulanmış, qaralmış
Gümüştek saf suyu.
Qəzəbli, qəmlidir,
Az qala quruyub.

Quşcuğaz dostundan
Hal-əhval tutarkən,
Sirdaşı ah çəkdi:
– Ah, düşmən, ah, düşmən!

Bu gecə gizlicə
Sürünüb çatdılar.
Şəfəli suyuma
Zəhrimar qatdılar.

Qaçdılar, bilirlər,
Gələn var arxadan.
İzləyir onları
Şanlı bir qəhrəman.

Düşmənlər bilir ki,
O burdan keçəcək.
Susayıb, mənim saf
Suyumdan içəcək.

Zəhərdən bir azca
Daddımı, öləcək.
Düşmən də elləri
Talayıb güləcək.

Ağıllı sirdaşım,
De görüm, neyləyək?
İgidi bəs nə cür
Biz xilas eyləyək?

Dayandı, düşündü
Quşcuğaz bir azca.
Çeşməyə söylədi
Astaca, yavaşca:

– Sən qorxma, can bulaq,
Qoymaram ölsün o.
Bilirəm, neylərəm,
Təki tez gəlsin o.

3
Gəlirdi bax...qılınclı,
Tüfəngli qəhrəman.
Qəlbi də, andı da
Möhkəmdir poladdan.

Xalqına məhəbbət
Arxası, köməyi.
Düşməni məhv etmək
Ən böyük diləyi.

Yorulmuş, üzülmüş,
Alışır ciyəri.
Bir ovuc, bir qurtum
Su arar gözləri.

O gördü çeşməni,
Cəld endi atından.
Alışır, odlanır,
Təşnədir qəhrəman.

Elə ki, su üçün
İrəli yeridi.
Bülbülün fəryadı
Aləmi bürüdü.

Oxuyur, qonaraq
İgidin önünə.
Naləsi, fəryadı
Sığışır könlinə.

Oxuyur alovlu
Məhəbbət haqqında.
Sevən bir qəlbəki
Cəsarət haqqında.

Vəsf edir döyüşdə
Sovuşan həyatı.
Şanlı bir ölümə
Qovuşan həyatı.

Vəsf edir dostuna
Vurğun bir könülü.
Sevginin gücüylə
Basılan ölümü.

Qardaşlıq, sədaqət
Canlanır vəsfində.
Nə qədər qüvvət var
Alovlu səsində.

Bülbülün dərdini
Duysa da döyüşçü,
Bilmir ki, bu təlaş,
Bu təşviş nə üçün?

Mizrablar dəysə də
Könlünün telinə,
O sezmir, inanmır
Yanaşan ölümə.

4

Soyutmaq istəyir
Alışan qəlbini.
Elə ki, çeşməyə
Uzadır əlini.

Atılır quşcuğaz,
Dönür bir şimşəyə.
Bir damcı su içib
Yıxılır çeşməyə.

Son dəfə çırpınır
Bulağın qoynunda.
Dan quşu can verir
İgidin yolunda.

Çəsmə də çalxanıb
Çırpılır daşlara.
Yerində bir yığın
Daş qalır – qapqara.

O igid bir azca
Dayandı enişdə.
Mat qaldı bu sirrə,
Schirli gərmişə.

Çeşməni tərək edib
Atlandı sürətlə.
Düşmənin üstünə
Aslantək cürətlə.

Sezdi ki, yetişir
Ən ülvə hissləri.
Könlündən çox böyük,
Çox güclü səs gəlir.

Bildi ki, oğludur
Böyük bir atanın –
Alovlu eşq ilə
Sevdiyi Vətənin.

– Öyrənək – söylədi
Təşvişə düşmədən,
Sevərək ölməyi
Bülbüldən, çeşmədən.

İyul, 1942.

QUŞCUĞAZ

Tikanlı məftillər görün neçə qat,
Məftillər içində də məhbəsimiz.
Həyətdə günəşlə verib baş-baş
Bir azca qızınmaq istəyirik biz.

Hasarlar dalından boylanır günəş,
O tayda səhrələr şəfəq dənizi.
Kəməndəmi düşüb qızıl şüalar?
Nəçin gün isitmir bu tayda bizi?
Uzaq ki, deyildir o çöl, bu orman,
Dəryaz itiləyir kimsə... qulaq as.

Bəlkə ordan gəlib bu cəh-cəh vuran,
Bizim daş hasara qonan quşcuğaz.

Səni çağırısam da yanıma, ey quş,
Bilirəm, gəlməzsən bu zindana sən.
Gəlmə, can quşcuğaz, udduqca qan-yaş.
Biz nələrlə çəkirik, özün görürsən.

O səddi lənətlə damğalasaq da,
Sən elə ordaca oxu, cəh-cəh vur.
Bir quş nəğməsinə çox görmə bizə,
Azad nəğmələrlə könül ovunur.

Bəlkə yolun düşdü bizim ellərə,
Axı sən azadsan, qol-qanadın var.
Sən dəfə gəlmisən yanıma bəlkə,
Eləsə, qulaq as, bir muradım var.

Sən dustaq şairin bir cüt qanadı,
Sən – məğrur könlümə sirdaş, havadar.
Mənim nifrət dolu, məhəbbət dolu
Nəğməmi Vətənə ərməğan apar.

Oxtək iti olan qanadlarından,
Bir də lap şəfəqli nəğmələrindən
El səni tanıyar,
Deyər: "Quş deyil,
Şeiridir qayıdan döyüş yerindən.

Tikanlı məftillə sarısalar da
Dustaq bir şairin əl-ayağını,
Boğmaq, buxovlamaq mümkün olmamış
Qaynar qəlbindəki qəm bulğunu".

Uç, mənim nəğməm ol, can quşcuğazım,
Budur son istəyim, diləyim mənim.
Özüm burda qalım.
(*Özüm nəyəm ki?*)
Təki xalqa çatsın ürəyim mənim.

Avqust, 1942.

*

Keçmişdə çəkdiyin
Qayğılar, əzablar
Yaddaşdan günbəgün
Silinər, pozular.

Vaxt ötər, könüldə
Gün doğar, yaz olar.
Sovuşar əzablar,
Qaynayar arzular.

Ah, lakin ürəkdən
Silinmir əbədi
İlk dəfə daddığın
Sevincin ləzzəti.

Yandırar ürəyi
O əziz, xoş anlar.
Bəxtəvər saatlar,
Bəxtəvər məqamlar.

Sentyabr, 1942.

ŞAİR

Şair şeir yazdı bütün gecəni,
Düşdü ağ kağıza odlı göz yaşı.
Bayırda qasırğa sökdü küçəni,
İlham ildırımla getdi yanaşı.

Yel gerdi qapıdan... vurdu, dağıtdı,
Ələk-vələk etdi ağ kağızları.
Uçan vərəqləri harasa atdı
Ürək parçalayan payız rüzgarı.

Dağ-dağ dalgalarla dalğalandı çay,
Şimşəklər yandırdı qalın palıdı.
Sonra xoşagəlməz, qəmli bir sükut
Hər yanı qapladı, qoynuna aldı.

Ancaq sübtə kimi stolun üstə
Şair ilhamının çırağı yandı.
Tufanlı misrələr qopdu qəlbindən,
Qar kimi kağızda söz sıralandı.

Dincəldi dan üzü. Yazdıqlarını
Atdı bəs nə üçün yanar ocağa?
Özü çıxıb getdi. Yellər də yatdı.
Başladı dan yeri alovlanmağa.

Şair nələr yazdı bütün gecəni,
Hansı duyğularla ürəyi əsdi?
Yellərə verərək yazdıqlarını,
Dan üzü, görəsən, hara tələsdi?

Qoy ondan danışsın ildırım, tufan
Yuxudan qaldırsın sizi möcüzə.

Tufanın doğduğu al səfəqli dan
Nələr yazdığını söyləyər sizə.

Oktyabr, 1942.

PİVƏXANADA

Uzun yollar keçdim, yerlər dəyişdim,
Bir pivə köşkünə yan aldım axır.
Çoxları bununçün sinov gedirlər,
Çoxları qibtəylə kənardan baxır.

Bu arpa suyunun hər şüşəsini
Mən yetmiş qəpiyə içərdim dünən.
Boşalmış çəlləyi bir az oy indi,
Sıxsan, beş litr də çıxar dibindən.

Bu gün dolu gəlir, sabah boş qalır,
Çəlləklər düzülür hey salon boyu.
Neçə min qarına görən boşalır
Yüz çəlləkdən axan bu arpa suyu?!

Nə cür nuş edəsən bu yüz çəlləyi,
Tamahın çəksə də, gücün yetərmi?
Başın çiynin üstə rəqs eləyirsə,
Üzün qızırtıbsa çuğundur kimi?

Görün kimlər gəlir bizim salona:
Artist, kömürsatan, şair, bəstəkar!
Qoca mühasibdir, nəzər sal ona,
Önündə kassiri – xumar, lütfkar.

Yola salmaq gərək onları bir-bir.
Oxşayıb, mədh edib, çəkib nazını.
Başqa birisini təpiklə vurub,
Yumruqla yumasan gərək ağzını.

Harda var bu qədər qaynar bir yuva?
Özümdən, sözümdən qorxuram bəzən.
Pivə çəlləylə kişi gövdəsi
Seçilmir az qala biri-birindən.

Əyləşib o başda, odur, direktor!
Yığış dövrəsinə mey dostlarını.
Qarnı qabardıqca cibi boşalır,
Cibi boşaldıqca qabarır qarnı.

Budur, məşhur artist, bu zaldan çıxıb
O dünən üz qoydu birbaş səhnəyə,
Qoqolun "Müfəttiş" məsxərəsində
Yazıq özü döndü bir məsxərəyə.

Odur, yaşıl gözlü, çopur şeirbaz
Burdaca əyləşib yazır şeirini.
İçkinin xərcini zorla çıxarır,
Vəznin, qafiyənin güdür xeyrini.

Bax, bu bəstəkarın əlindən çıxır
Hər ay təzə balet, yeni opera.
Qədəhi notların ağzına sıxır,
Açır musiqidə təzə bir era!

Gecə yaman içdi kassaçı Qılman.
Yenicə gəlmişdi dövlət bankından.
Milis qabağında gördüm bu axşam:
Burnu sallaq idi, halı pərişan.

Ayıldı bilmədik bir pəzəvəngi,
Yerdən qaldırmadı yoğun boynunu.
Gecə od götürmüş arvadı gəldi,
Bircə baxışıyla ayıldı onu.

Kəbin evinə də bənzəyir bu zal,
Bir qadın gördü ki, sevgisi bitdi,
Hiddətlə ayrıldı sərxoş ərindən,
Ayıq bir cavana qoşuldu, getdi.

Dünən mehmanımdı bir qoca bərbər,
Bu köhnə müştərim, əziz qonağım
Yazıq bir kişinin sosiska bilib
Ülgüclə üzübmiş burun-qulağın.

O, burnu yaralı müştərisini
Qonaq etmək üçün gəlmişdi bizə:
– Mən niyə bilmədim sənin qədrini,
A mənim bərbərim, a mənim mirzəm?

Belə sülənirdi xumar müştəri,
Guya halal imiş burnunun qanı,
Burnu kəsilməklə xilas olmuşdu
Elə bil böyük bir belədən canı.

Çörəkçi itirib öz qəlyanını,
Gəlib burda tapıb çörək içindən.
Qəlyanı xəmirə ağzından düşüb
Başı ayılmayıb burda içəndən.

Bizdən xumar gedib yangınsöndürən,
Qülləyə dırmaşıb... köpüncə yatmış.
Hardasa od tutub bir yekə mədən,
Nə zəng, nə bir şlanq haraya çatmış.

Çıxdığı qüllə də alışıb yanımış,
Səhəri oyadıb qovublar işdən.
Bəli, arpa suyu belədir, qardaş,
Bəzən başın itir bu içəicədən.

Mənim də başıma iş gəldi bir gün,
Yanarkən nəfəsim, içdikcə içdim.
Nəhəng bir çəlləyin açdım ağzımı,
O qədər içdim ki, küp kimi şişdim.

Guya gəmiçiyəm – gördüm yuxuda,
Pivə dənizində üzür gəميمiz.
Çimirik, cürətlə qol ata-ata,
Dalğalar üstündə kef çəkirik biz.

Məni də oyadıb silkələdilər,
Ayıldım, qırıldı yuxum yarıda.
Təpiklə vurdular, itələdilər,
Atdılar bayıra pivə barından.

Pivə zavodunda gözüm var indi,
Daha xam olmaram yan alsam ora.
Qoymaram adımlı yamanlayalar,
Girəvə vermərəm bu sözbazlara.

Çəlləyin ağzını açmaram daha,
Öyründə xırda bir deşik açaram.
Ya saman çöpüylə, ya bir çubuqla
Hər gün bala-bala xəlvət içərəm.

Sentyabr, 1942.

MƏKTUB

Nəğmə

I

Döyüş ara verdimi,
Tez götürüb qələmi,

Kağız yazıram sizə.
Qızlar, əziz bacılar,
Kağız yazıram sizə.

Xəttimi seyr ediniz,
Salın məni yada siz.
Hər eldə, hər obada.
Qızlar, əziz bacılar,
Hər eldə, hər obada.

2

Düşməni əzməyincə,
Külə döndərməyincə
Dönə bilmərik evə.
Qızlar, əziz bacılar,
Dönə bilmərik evə.

Dönməsək də evə tez,
Bizi yad eyləsəniz,
Könül necə şadlanar.
Qızlar, əziz bacılar,
Könül necə şadlanar!

3

Nəğmə deyib bir ağız,
Bizi xatırlasanız,
Qüvvət gələr qollara.
Qızlar, əziz bacılar,
Cürət gələr qollara.
Salaydıq kaş nurlu iz
Sizin qəlbinizdə biz,
Bizim qəlbimizdə siz,
Qızlar, əziz bacılar,
Bizim qəlbimizdə siz.

MEŞƏ

Günəş çoxdan batıb, mənə hələ də
Barmalıq dalından baxıram çölə.
Gözüm irəliddə, canım tələdə,
Hənirmi, səsmidir meşədən gələn?

Bəlkə ormandakı partizanlardır,
Yenə ocaq çatıb aş bişirirlər.
Bəlkə kəşfiyyatdan qayıdanlardır
Gəlib ağsaqqala raport verirlər?!

Bəlkə partizan "T" düşünür yenə,
Ən çətin bir işi həll etsin deyə.
Çəkir qılıncını bülövə bəlkə,
Qulağım muntəzir hər hənirtiyə.

Ah, meşə, ah, meşə, ayırmış bizi
Məftili tikanlı dəmir bir hasar.
Fəqət ayrı bilmə ürəyimizi,
Mənim məğrur könlüm səndə qıy vurur.

Könlüm uçub keçər ənginliyindən,
Doğma cığırının çağırır məni.
Bir az gec də yatsam, ertə də dursam,
Həmişə dinlərəm sənin səsin.

Küləkdə tərənən şam ağacların
Məni haraylayır, bilirəm, məni.
Öyrədir, bilirəm, mənə rüzgarın
Döyüş nəğməsinə, qisas hissini.

Ah, meşə, ah, meşə, yüngüldür havan,
Əsirlik heç bilsən nə qədər ağır.
Sənə qovuşmaqdır dərdimə dərman,
Hardadır dostlarım? Harayla, çağır!

Bas məni bağrına, meşə, can meşə,
Ver mənə mükafat – dolu bir tüfəng.
Əsir yaşamaqdan min qat gözəldir
Sənin səngərində döyüşüb ölmək!

İyun, 1942.

AYRILIQ

Yamandır ayrılıq, illah onda ki,
Bir də görüşməyə güman qalmaya.
Məhəbbətdən savay, dostluqdan savay,
Dünyada dövlətin, varın olmaya.

Yamandır ayrılıq, illah onda ki,
Könüllər eşq ilə birləşə yalnız.
Təkcə sevgi ola ömrün mənası –
Cahanda ən böyük varidatınız.

Əsəndə taleyin acı yelləri,
Dostunu əlindən alırsa hicran,
Sonuncu göz yaşı, sonuncu busə
Bütün ömrün boyu çıxmaz yadından.

Ciyər kabab olar, qardaşlarımı,
Ürək dostlarımı salanda yada.
Onların saf, isti göz yaşlarını
Hələ də seziyəm yanaqlarımda.

Yolumu gözləyir hansı burulğan?
Üzüb keçərəmmi? Bilmirəm, heyhat,
Dostların sonuncu göz yaşı ancaq
Mənim yanağımı yandırır hər vaxt.

Qəlbin özəyini üzən hicranın
Həyatda çox daldım göynəklərini.
Həsrətdir gözlərim sevinc yaşına,
Ey bəxtim, dostlara tez yetir məni.

Sinəmdə dağ yükü – həsrət dağları,
İllərin möhnəti ağır, əzici.
Ey tale, sən mənə bəxş elə barı
Bircə dəqiqəlik görüş sevinci.

Oktyabr, 1942.

QILINC

*Kim qılıncla gəlir,
Qılincdan ölər.*

Aleksandr Nevski

– “İgid!”
Ayağında uzunqunc çəkmə,
Belində qılıncın gümüş qəbzəli...
Yorğunsan, görürəm, özünü çəkmə,
Gəl, səni çağırır evin gözəli.

Gəl, səni bürüyüm ipək yorğana,
Qucum, əzizləyim, oxşayım, öpüm.
Sabah qan tökməyə gedərsən yenə,
Bu gecə başına qızılgül səpim.

Eşitdi bu sözü alman zabiti,
Gördü ki, qəşəngdir çağıran qadın.
Yaman qeyrətləndi, içəri girdi,
Qapını arxadan bərk qıfıladı.

– Gənc qadın! Gözəlsən. Bəyəndim səni,
Çolpa ver, araq ver, görək süfrəni.
Xoşuma gəlirsən. Adın bəs nədir?
Tez ol, aç yatağı, soyun görək bir.

Qadın qol çırmayıb toyuq bişirir,
İri piyalələr qoyur süfrəyə.
Arağa, çolpaya mayor girişir:
– Yatağı hazırla, gəlirəm! – deyər.

– Xumaram, soyundur!
Əyildi qadın,
Çıxardı cəlladın çəkmələrini.
Açdı gümüş saplı od qılınıcı,
Gümüş kəmərinə, göy mundirini.

Ağ, ipək yataqda ağnayır mayor,
Süzülür gözləri: – Aç qucağımı,
Qınından sıyrır qılınıcı qadın.
– Çoxdan gözləyirdim mən bu çağını.

Sən mənim yurdumu ləkələmişən,
Ərimi öldürən şərəfsiz, alçaq.

Sənəmi qoynumu açmalıyam mən,
Ehtiras düşgünü, əbləh, qurumsaq!

Silahdan, yaraqdan yardım umma sən,
Yüz canın olsa da, can verəcəksən.
Qılıncla gəlmisən mənim yurduma,
Elə bu qılıncla gəbərəcəksən.

Uzadıb yatağa yuxuya verdi
Tox, yoğun qursaqlı, xumar zabiti.
Gümüş sapınadək sancdı köksünə
Bəzəkli qılınıcı qadın nifrəti.

Əbəs çapalama, çırpınma daha,
Buyur, doyunca iç tökdüyün qandan.
Bil ki, bu torpağa qılıncla gələn
Qılınıc zərbəsilə gedir cahandan.

Noyabr, 1942.

QAPI AĞZINDA

Bir gün mən nə gördüm bizim binada:
Qapı ağzında günorta çağı
Bir uşaq nə qədər dartınırsa da,
Zəngin düyməsinə çatmır barmağı.

– Nə olmuş, ay bala? –
Yanaşdım ona –
Yardım eləyimmə, basımmı zəngi?
Söylə, neçə dəfə?
Dedi: – Beş dəfə!
Pənbə yanaqları yandı pul tək.

Basdım. Zəng beş dəfə dil açdı: zıncı, zıncı...
Uşaq: – Haydı, əmi! – dedi – gəl, qaçaq.
İndi ev yiyəsi bayıra çıxsa,
Bizim başımıza oyun açacaq!

Dekabr, 1942.

SAYIQLAMALAR

Aclıq. Taxtabiti. Soyuq kamera...
Bu dərdlər, güman ki, məni yıxacaq.
Mən də öləcəyəm ocaq başında
Soyuqdan büzüşən qarılar sayaq.

Nələr düşünürdüm? Odlu cəbhədə
Qəhrəmanlar kimi döyüşüm, ölüm.
Kor bir çıraq kimi sönrəm, heyhat,
Hisli bir şam kimi tükənir ömrüm.

Böyük ümidlərə bel bağlamışdım,
Heyhat, bada getdi pöhrə ümidlər.
Dedim: – Gülə-gülə öləsiyəm mən,
Ölmək istəmirəm, aman, igidlər!

Çoxmu iş görmüşəm məgər həyatda?
Bu gün arzularla qaynar, daşaram.
Tale macal versə, yaşadığımdan
Bəlkə də bir azca gözəl yaşaram.

Canım sağdır hələ, yumruğum mətin,
Hələ nəfəsimdən əriyər yüz qış.
Mənim məhəbbətim, mənim nifrətim
Heç zaman bu qədər güclü olmamış.

İlk dəfə duyuram kişi ruhunun
Bu qədər şiddətlə odlanmağını,
Heyhat, mən xalqıma verə bilmirəm
Bu boyda tonqaldan bircə cıncını.

Səadət deyilmi döyüş çölündə
Döyüşmək, ər kimi qəbrə gömülmək?

Burda sıxılıram, ar gəlir mənə
Məhbəslər küncündə acından ölmək!

Sonuncu nəbzim də vətənimindir,
Mən qəmə batsam da, onu şad görüm.
Təki son nəfəsdə deyə bilim ki,
Xalqımın ömrünə qarışdı ömrüm.

Sentyabr, 1942.

DƏRMAN

Xəstə qız yataqda alışıb yanır,
Ağrıdan, acıdan üzülüb canı.
Həkim başı üstə aciz dayanıb,
Bir fayda verməyir dava-dərmanı.

Odlu yatağına meh dəydi birdən,
Dan üzü, deyəsən, qapı açıldı.
Yoxsa atasıdır cəbhədən gələn?
Qızın üz-gözünə şəfəq saçıldı.

Vüqarlı alnında yara sarğısı,
Belində köhnəlmiş səfər toqqası,
Əyildi döyüşçü geyimində
Qızın gözlərindən öpdu atası.

– Atacan! – Sevincdən dili dolaşdı.
Sarıldı əsgərin boynuna bərk-bərk.
Keçdi qızdırması. Qol-qanad açdı
Tərləyib bir azzca dincələn mələk.

Heyrətə salmasın, həkim, qız səni.
Görürsən, yanağı gül kimi aldır.
Loğmanın sağalda bilmədiyini
Vaxt olur, doğma bir nəfəs sağaldır.

Oktyabr-noyabr, 1942.

ARİF DOSTA

Yəqin, sağ qayıtsan, xatırlayarsan
Əsirlikdə keçən günlərimizi.
Unutma o zaman, ey əziz insan,
Birlikdə ağlayıb gülməyimizi.

Biz ki dağ dərdlərə, qaya qəmlərə
Qardaşlıq gücünə tab etdik ancaq.
Dözərik birlikdə çox sitəmlərə,
Heyhat ki, ayrılmaq yaman olacaq!

Alnına gün doğsa, bulud dağılsa,
Qayıtsan yanına ata-ananın,
Məni bu qara yer udacaq olsa,
Dəyirman qarnında yem olsam onun,

Xəbər ver ən yaxın dostlara bir-bir,
Xəbər ver sevimli, ulu xalqıma:
– Dözdü hər cəfaya zindanda şair,
Qoymadı andına bir toz da qona.

Çuski düşərgəsi, iyul, 1942.

YALNIZ, YALNIZ AZADLIQ!

1

Mən qaranquş olsaydım,
Qanadlanmış olsaydım,

Ayla ülkər batanda,
Dan ulduzu çıxanda,

A mənim yurdum, yuvam,
Qucaqlayardım səni,
Üzümə gün doğanda.

2

Olsaydım qızıl balıq,
Dalğaları yarardım.

Bəndi, bərəni sökən
Axınları yorardım.

A mənim incə belim,
Üzüb çatardım sənə,
Dağılardı duman da.

3

Olsaydım dəli köhlən,
Gümüş yalmanlı, bir at,

Dan yelləri əsəndə,
Çöllərə şəh düşəndə,

Çolpan qızım, ulduzum,
Gəlib yetərdim sənə
Güllər ətir səpəndə.

Yox, hər diləkdən üstün
Azadlığım olaydı!

Karabinim əlimdə,
Qılıncım da belimdə,

Uf deməzdim, ölsəm də
Şanlı döyüş çölündə,
Yurdum, sənin yolunda.

1943

KÖLƏ

Döyüşün ən qızgın, gərgin çağında
Atdı yarağını, kəsərini o.
Cəllad qabağında, yad qabağında
Qaldırdı titrəyən əllərini o.

Söydü, təhqir etdi, qışqırdı düşmən,
Arxadan qolunu burub bağladı.
Dağ boyda yük qoydu çiyinlərinə,
Qamçını əlində hazır saxladı.

Qanlı şırım açdı çiyinlərində
Düşmən şallağının odu, hiddəti.
Qırılmış tərəzi qoluna bənzər,
Hanı sərv kimi düzgün qaməti?

Heç kişi sifəti qalıbmı onda,
Səfil nə gündədir, fikir verin bir:

Ayağı, əlləri, səsi, nəfəsi,
Canı da, qanı da sahibinindir.

Daha indən belə gün yoxdur sənə,
Özün bağlamısan ömür yolunu.
Özün alçaltmışan mənliliyini, bil,
Qorxub qaldırarkən göyə qolunu.

Ya qalx, ölüm-dirim vuruşuna gir,
Ya sürün, həmişə bu cür kölə ol.
Necə şərəflidir gör birinci yol,
Necə rəzalətdir gör ikinci yol!

Yanvar, 1943.

XƏDİCƏ

Qonşu qızı Xədicə
Dünən öz adətincə
Xeyli gəzib bağçada
Qayıtdı yalnız gecə.

Onun qayıtmasını
Qaravulçu görmədi.
Bağlayıb darvazanı
"Gedim, dincəlim" dedi.

Qapıda dəmir qıl,
Çox gözlədi Xədicə.
Gecəni bağda yatmaq?
Yatmasın, yatsın necə?!

Çox götür-qoy etmədi,
Bu oldu son qərarı:

– Axı kim görər məni?
Aşib keçdi hasarı.

Evlərinə qayıtdı
Qonşumuzun şən qızı.
İlişmişdi mismara,
Cırılmışdı yubkası.

– Gecdir bu gün! – deyərək,
Yubandırıd yamağı.
– İşə tələsmək görək! –
Deyib getdi səhər çağı.

Gecə bir az gec gəlib
Girdi yerinə, yatdı.
Qonşu qarı “İş!” deyərək
Səhər onu oyatdı.

Budur, gedir yolda qız,
Yubkası da yellənir.
Heyran-heyran baxaraq,
Qız-gəlinlər şənlənir.

Ertəsi gün nə gördüm:
Gah ağladım, gah güldüm.
Nəçə qız (*qaribə iş!*)
Kəsik yubka geyinmiş.

Ağ, qırmızı yubkalar
Elə bil təzə qönçə.
Təzə bir dəb biliblər
Qız donunu tikincə.

Ay Xədicə, Xədicə!
Evə qayıtdın gecə,

Bir günün içindəcə
Dəb çıxartdın gör necə!

Qızlar, gecə gəzməyin,
Hasarları aşmayın.
Yubkaları qısaldıb,
– Dəbdi! – deyərək çəşməyin.

12 fevral, 1943.

TİMOLU EŞQ

Cavan vaxtım idi, candan vuruldum
Bizim idarədə bir şux gözələ.
Şairlər demişkən: döndü eşq odum
Qışın saxtasında açılan gülə.

Bədbəxtlik qarışdı səadətimə,
Qış vaxtı. Mən timo, burnum, gözüm yaş.
Görüş təyin etdin, nigarım, mənə,
Getdim yavaş-yavaş, getməyəydim kaş.

Yaylıq evdə qalıb, yadımdan çıxıb,
Üz-üzə, göz-gözə oturdun qoşa.
Əlimlə, ovcumla burnumu sıxıb,
Qorxudan az qala dönmüşəm daşa.

İndi neyləyim ki, aciz qalmışam,
Dilim söz tutmayıb, işə baxın bir.
Asqırmağım tutur, “Canım!” deyəndə,
“Sevirəm” deyəndə burnum göynəyir.

Bacara bilsəydim, asqırmayıb heç
İstərdim yanında sakit oturum.

Odlu ah çəkərdim aşıqlər kimi,
Heyhat, sözə baxmır, fit çalır burnum.

Zökəmlə məhəbbət dartışır yaman,
Bəlaya düşmüşəm. Tükənir gücüm.
Qızı qucaqlamaq keçir könlümdən,
– Mən səni... həptiçü!... Sevi...həptiçü!

Çox durdum, oturdum, axır dözməyib
Tutdum gözəlimin iki əlindən.
İstədim söz deyəm, asqırdım yenə,
Bir qətrə sıçradı burnu şəhindən.

Onun da burnuna düşdü bir köpük,
Üzünü qapadı acıqlı, ciddi.
Bu dəm anladım ki, mənim eşqim də
Həmin qovuş kimi partladı, getdi.

Daha nə qımışdı, nə gülümsədi,
Gedərkən od saçdı qəzəbli gözəl:
– Ay yazıq, sevgidən dəm vurmaqdansa,
Öz xəstə burnuna çarə qıl əvvəl.

Daha mənasızdır yaşamaq, – dedim.
Qoy gedim buradan birbaş aptekə.
Gedim, zəhər alım... bilməsin heç kim,
İçim, bu dünyaya əlvida deyə.

Getdim çox əsəbi, çılgın, qəzəbli!
Hanı axtardığım zəhrimar, hanı?
Heç bilsən aptekdən nə aldım, gəldim,
Şəfəli, qüvvətli timo dərmanı!

O gündən görmədim sevgili yarı,
Həb atdım, timo da, eşqim də bitdi.

Bir həb məhvi elədi iki azarı,
O gündən eşqim də həb kimi itdi.

Daha qocalmışam, getdi cavanlıq,
Gözəllər mənimlə daha görüşmür.
İndi heç olmasa bəri bir anlıq
Timolu sevgi də əlimə düşmür.

Mart, 1943.

CANAVARLAR

İnsanlar boğuşur, qan tökür,
Çoxunun qanı yox, canı var.
Gecələr iy çəkib, yaxında
Ulaşır yalquzaq, canavar.

Çoxmu qan, çoxmudur at ətli!
Od saçır qurdların gözləri.
Bunları yaradıb atışan,
Dartışan insanlar özləri.

Qurdların başcısı qoca qurd
Susayıb insanın qanına,
Qəfildən səksəndi, gələrkən
Bir ağır yaralı yanına.

Yaralı zarıyar, sayıqlar,
Söykəyər başını qayına.
Ağ qayın ah çəkər, inləyər
Bu gənci səsləyər qoynuna.

Al lələ, bənövşə can atıb
O gənci tumarlar, oxşayar?!

Güllərin göz yaşı, şəbnəmi
Verilən məlhəmə oxşayar.

Qoca qurd igidi iylədi,
Heyrətlə çox baxdı gözüne.
Deyəsən, bir azca səksəndi,
Yaralı gələrkən özünə.

Həniri, lap zəif nəfəsi
Toxundu bu qurdun burnuna.
Qoca qurd dəymədi ona, yox!
Qayıtdı, düzəldi yoluna.

Dan üzü göldilər adamlar,
Gördülər yaralı igidi.
Gördülər hələ də canı var,
Sönməyib yaşamaq ümidi.
Qızardıb şişləri, süngünü
Canına neçə dağ basdılar.
İncidib, öldürüb, dirildib,
Qaldırıb qayından asdılar.

İnsanlar boğuşur, qan tökür,
Çoxunun qanı yox, canı var.
Gecələr iy çəkib, yaxında
Ulaşır yalquzaq, canavar.

İnanın, qurdlar da bu qədər,
Bu sayaq yırtıcı deyillər.

Mart, 1943.

BİR QIZA

Nə gözəl təsadüf, nə yaxşı qismət,
Sən uzaqdan gəldin, mən də uzaqdan.

Yaxın tanışlartək görüşdük fəqət,
Sanki gözləyirdim yolunu çoxdan.

Hələ adımı da bilmirsən yəqin,
Baxırsan... gözlərin məhəbbət dolu.
Görünür, duymusan mənim qəlbimin
Bahar gülləritək saf olduğunu.

Azımdır həyatın xırdalıqları?
Uysa xırdalığa ürək boğular.
Bizim bu müqəddəs dostluğumuza
Tay olan, tən olan bir sərvətim var?

Sənin gözlərindən od aldı könlüm,
Alov qaynağıdır nəzərin sənin.
Ömrümün sonuna bir gün də qalsa,
Yaddan çıxmayacaq gözlərin sənin.

Bizi bircə gündə doğmalaşırdın
Söylə, hansı duyğu, hansı qüvvədi?
Biz ki, bir kəlmə də kəsməmişik heç,
Qəlbindən keçəni gözlərin dedi.

Sənin baxışların ürək sərrafi,
Məgər bir şairi sözsüz anlatmaz?
Bəlkə dillər səni aldadar, gülüm,
Qəlbə ayna tutan gözlər aldatmaz.

İllər sovuşacaq...
Bir də görüşsək,
Səvinc yaşlarımı görərsən ancaq.

– Sirdaşım! – deyərək coşunca ürək,
Könül sənə doğru qanadlanacaq.

Bizi ayrı salsə tale yelləri,
Qulaq as, gör nədir diləyim, arzum:
Unutma, itirmə, canım-ciyərim
Bu qaynar, bu gözəl dostluğumuzu!

Böyük məhəbbətlə qanadlanıb kaş
Deyirəm, köüllər uçduqca uça.
Çəkə cəyni zoğdan sevgi şəhdini,
Ömürlər yanaşı təzə gül aç!

Gənclik kəmə yetə eşq alovunda,
Bitib tükənməyə sevdalı çağlar.
Söylə, ömrüm-günüm, bizim cahanda
Bundan da müqəddəs səadətim var?

May, 1943.

BAĞBAN

Dədə bağbanın doxsan yaşı var,
Ürəyi qaynar, özü bəxtiyar.

Günəş dan üzə qarşılar onu,
Götürər belə, çırmır qolunu.

Gən lək düzəldər, gah güllər əkər
Əlində qayçı, budaqlar kəsər.

Lələlər təzə, çiyləklər tər,
Nərgiz, bənövşə, süsən nə qədər.

Hay-haray salar yazığzı quşlar,
Onun mehrinə heyran olmuşlar.

Mayda qayınlar çiçəkləyərkən
Oyanar qoca bir az da erkən.

Bu vaxt könlünə cavanlıq gələr,
Baxar zoğlara, bir az kövrələr.

– Sərvləşərlər, – deyər, – bu zoğlar,
Gənclər gülləri öpər, qucaqlar.

Nə qəm, köcsə də bir gün bağçaçı,
Hər yaz gül açar onun bağçası.

Yaddan çıxarmaz qayınlar məni.
Qoy saysın ellər bəxtiyar məni.

AŞIQ VƏ İNƏK

Ən zərif gülləri seçdim birbəbir,
Güldəstə bağladım onun adına.
Qoy görsün: bu güllər eşqim kimidir.
Qoy bilsin: yanıram onun oduna.

Verdim. Çiçəkləri əzizləmədi.
Alıb pəncərədən fırlatdı çölə.
Gəldi qaşqa inək, gülləri yedi...
Hirsimdən, qeyzimdən az qaldım öləm.

Mənim hiddətimi görünə inək,
Başını buladı, heyrətlənərək.
– Təəccüb edirəm, nə lazım bu qəm.
Mən bu cür aşiqə aşiq deməyəm.

Nə üçün anlamır görəsən axmaq,
O qızın ağzına dad verən mənəm.
Yediyim çiçəklər halaldır mənə,
Axı o afətə süd verən mənəm.

Bir bax, yanağı al, dişi ağappaq.
Bu ağılıq, bu işıq südümdən gəlib.
Bədəni necə də sığallı, yumşaq,
Bu süs, yar-yaraşlıq südümdən gəlib.

Susdum. Qaşqa inək axı düz deyir,
Obaşdan üz qoyur hər gün otlağa.
Yazıq bütün günü yeyir, gövşəyir.
Qonaq etmək üçün qızı qaymağa.

Gövşəsin, həmişə xoş olsun xətri,
O qız güldəstəmi rədd eləsə də,
Qoy mənim nəfəsim, gülümün ətri
Qarışsın yediyi qaymağa, südə.

İnəyə baxdıqca təsəlli tapdım,
Yığdım təzə çiçək – təzə hədiyyə.
Qızın yox, inəyin yanına çapdım,
Öpdüm qaşqasından: – Buyur, – dedim, – ye!

May, 1943.

SON NƏĞMƏ

Necə gözəldir aləm:
Geniş, parlaq, işıqlı.
Təkcə mənim zindanım
Dar, qaranlıq, qıfıllı.

...Göydə quş qanadlanır
Yuxarı, hey yuxarı.
Mənə yerdə sıxır
Qolumun buxovları.

Bayırdakı qızılgül
Çimir büllür yağışda.
Mənsə qurudum, soldum
Bu məhbəş dağılmışda.

Yaşamaq həvəsilə
Gəlmişik bu aləmə.
Heyhat, can verməkdəyəm,
Son nəğməmdir bu nəğmə.

Avqust, 1943.

ƏRKÖYÜN MƏŞUQƏ

Sevən şahzadəyə əmr etdi yarı:
– Məni sevirsənsə... Sübut üçün sən
Öldür qardaşını, gətir başını.
Görüm eşq uğrunda qan da tökürsən.

Şahzadə – eşqinin müti bir qulu
Əziz qardaşının kəsdi başını,
Tulladı gözəlin qədəmlərinə,
Silərək gözünün qanlı yaşını.

Gözəl, ağu tökdü qafa tasinə.
– Məni sevirsənsə... buyur, iç! – dedi.
Şahzadə zəhəri çəkdi başına,
Bu zəhər ovsunlu, çılğın eşq idi.

Mən də bərk vuruldum, ey dünya, sənə,
Söylə, bununçunmu düşdüm min oda?
Mənim gəncliyimin başını kəsdin,
Mənə ağu verdin qafa tasımda!

Avqust, 1943.

MƏHKUM

Bu gün oxudular qanlı hökmünü:
Ölüm cəzasına məhkum olunmuş.
Artıq nə ah çəkir, nə də hönkürür,
Gözləri qurumuş, göz yaşı donmuş.

Dəmir pəncərədən qəmgin baxışla
Ay baxır halında bu fəlakətin.
Osa düşünür ki, oğlum, bağışla,
Yetim qalacaqsan sabahdan, yetim.

Sentyabr, 1943.

ZİNDANDA YUXU

Yuxuda qız balam yanına gəldi,
Saçımı daradı gombul əlilə.
– Ata, neçin bizdən uzaq gəzirsən?
Baxdı gözlərimə şən gözlərilə.

Mən ciyərparamı bağrıma basdım,
Şadlığım dünyanı tutmaq istədi.
Nə qədər güclüymüş, mən onda sezdim
Ata məhəbbəti, övlad həsrəti!

Mən çıxdım qızımla azad çöllərə,
Hər yan gül dənizi, çiçək dənizi.
Nə qədər gözəldir bu dağ, bu dərə!
Almış qucağına səadət bizi!

Oyandım. Yenə də məskənim – məhbəs.
Yenə qollarımda dəmir buxovlar.
Yenə qayğılarım hesaba gəlməz,
Canımda həmin ki odlar, alovlar.

Doğrudanmı mənim qismətim budur?
Bəs yazım, baharım haçan gələcək?
Nə üçün sevincim yalnız yuxudur.
Əzabım, qayğımsa həmişə gerçək?!

Sentyabr, 1943.

SƏN UNUDARSAN

Bir gün çiçək kimi üzülər ömrüm,
Düşər o mübarək qədəmlərinə.
Sən onu tapdayıb keçərsən, gülüm,
Toz-torpaq içindən o baxar sənə.

Yadımdan çıxar ki, sənin bağını
Bəzərdi bir zaman bu nəfis çiçək.
Ovcunda tutardı şəh çırağını,
Sən keçən yollara ətir səpərək.

Sən unudarsan ki, o atəşli gül
Açıb pəncərəni dan üzə hər gün,

İpək yatağına ətir yayardı,
Səni gözlərilə salamlayardı.

Cıxar xatirindən güllər içində
Keçən ad gününün bayram baharı.
Masanın üstünə mənim qoyduğum
Çiçək bükümləri, gül dalğaları.

Payız yağışları yollarda göl-göl,
Dostuna bir dəmət aparanda sən,
Ayağın altında qalarsa o gül,
Məgər naləsini eşidəcəksən?

Qapayıb qapını, pəncərələri,
İpək yatağında sən uyuyanda,
Məgər gümanına gələcəkmə ki,
O, qapın ağzında batır leysanda.

Onun ləçəyində həzin bir giley,
Səninə qarşında başqa bir ocaq,
Məhəbbət... and-aman, göz yaşı... hər şey
Heç olmamış kimi yaddan çıxacaq.

Oktyabr, 1943.

ZİNDAN GÖZƏTÇİSİ

Qolunun üstündə "SS" nişanı,
Gözətçi qapımda keşik çəkmədə.
Sinəmdə duyuram addımlarını,
Bağrımı oxlayır nallı çəkmələr.

Çəkinib qan yağan baxışlarından
Ölüm sükutumu çöküb hər şeyə?
Günəş üz döndərüb yan keçir ondan,
Yer də yerikləyir bir zəlzələyə.

Yırtıcı, qanıçən, xidmət köləsi
Hələ çox duracaq bağlı qapıda.
Pəncərəm önündə zülmət kölgəsi,
Paslı bir qıfılı qoruyan gədə.

Yediyi – dustağın kabab ürəyi,
İçdiyi – göz yaşı, bir də qara qan.
Qan ilə yoğrulub duzsuz çörəyi,
Qan damır çəngindən, caynaqlarından.

Əlilə məhv olub nə qədər dustaq.
Əgər anlasaydı, bilsəydi bunu,
Ayağı altından qaçardı torpaq,
Günəş əsirgərdi ondan nurunu.

Sentyabr, 1943.

TAXTABİTİ

Məhbəs cənsixici...yaş beton üstə
Qaynaşır, gəzişir taxtabitilər.
Qırıram onları hey dəstə-dəstə,
Qəlbimdə bir az kin, bir az da kədər.

Nələr düşünürəm: bir qəfil şimşək
Bu zülmət zindanı dağıtsın görək!
Zindan tikənləri təpiyim altı
Əzib öldürəydim taxtabititək.

ÖLÜM ƏRƏFƏSİNDƏ

Hökm gəldi, çatdı. Çıxarıb bizi
Kanvaslar düzdülər çöldə cərgəyə.
Günəş batıb getdi, bu qanlı izi,
Qanlı cinayəti görməsin deyə.

Axşam şəhindənmi islanıb çəmən,
Yoxsa bu torpağın göz yaşlarından?
Dağları, düzləri tutub duman, çən,
Qəsdənmi pərdəyə bürünüb orman?

Şaxta qılinc kimi, yalın ayaqlar
Hiss edir torpağın tərəvətini.
Doğma anam qədər istəklili torpaq
Məndən əsirgərmi hərərətini?

Qəm yemə, ana Yer, sakitdir qəlbim,
Tezliklə qoynuna gələcəyəm mən.
Dilimin ucunda ən doğma bir ad,
Doğmalar uğrunda öləcəyəm mən.

Budur, gözü qanlı cəlladlarımız!
Qoy diş şaqıldadıb, saçsınlar atəş.
Bizik ittihamçı, onlar deyil, yox!
Bu kor qaranlığı boğacaq günəş!

Qatil baltasının damdıqca qanı,
Nə qəm, qoy seyrəlsin cərgələrimiz.
Onların haqqında son ittihamı
Məhkəmə zalında verəcəyik biz.

Verəcək hökmünü adil Vətənim,
Yaxındır, yaxındır intiqam vaxtı.

Qanımla yazdığım son şeirim mənim
Olacaq faşizmə ittiham aktı!

1943

SEVGİLİMƏ

Bəlkə illər boyu məndən, əzizim,
Nə məktub alarsan, nə də bir xəbər.
Torpağın üstündən silinər izim,
Keçdiyim yollarda göy otlar bitər.

Mən bir gecəyarı qara geyimdə
Yuxuna girərəm bəlkə o zaman.
Sonuncu busənin istiliyi də
Silinər öpdüyüm dodaqlarımdan.

Bilirəm, böyükdür qəmin, nisgilin,
Yolumu gözləmək soldurur səni.
"O yoxdur" deməyə heç gəlmir dilin.
Qovursan könünə dolan şübhəni.

Həyatda hər şeydən əzizdir mənə
Sənin məhəbbətin, sənin ülfətin.
Əgər gözləməsən unutsan, gülüm,
Çətin yaşayaram cahanda, çətin!

Əgər gözləməsən, yalnız o zaman
Bu dəmir qollarım birdən qırılar.
Əgər "ölüb..." desən, yalnız o zaman
Ölüm haqlar məni, yolum yumrular.

Məhəbbət nə imiş? Bəlkə də ovsun!
Qanlı döyüşlərə sən atdın məni.

Heç bilsən neçə yol cadularında
Ölümün ağzından qopartdın məni.

Özüm yıxılısam da, onu bil ki, sən
Yurdumuz çıxacaq oddan hünərlə.
Yəqin sən özün də "sağ ol" – deməzsən
Dönməsəm yanına sabah zəfərlə.

Eşqin qarşısında diz çökür ölüm,
Üzmə ümidini, məni gözlə sən.
Sudan, oddan çıxıb gələrəm, gülüm,
Əgər məni sevsən, məni gözləsən.

Sentyabr, 1943

SAAT

Sanki bir cüt almayıq
Nazlı sevgilimdə mən.
Deyib-gülür mənimlə,
Pıçlıdaşır da şən-şən.

Qəşəngdir yarım mənim,
İstəyir, sevir məni.
Aşağı salmış, heyhat,
Uzun kirpiklərini.

Daranmış gül saçları,
Qıyğacıdır qaşları.
Öldürür və dirildir
Məni od baxışları.

Xoşdur deyib-gülməsi,
Sədəfdəndir düyməsi.

Bircə işi yamandır:
Elə daim tələsir.

Baxır saata tez-tez
Bu səbirsiz sevgilim:
– Əyləşdim... Yetər! – deyir –
Gecikirəm, qoy gedim.

Bu, vaxtı nökrər saat
Yaman tökdü zəhləmi.
Hey səslənir çıxışçıq
Kilsədəki zəng kimi.

Yalvarıram: getmə, dur!
Hələ vaxta var!" – deyə,
Osa baxır saata:
"Gecikirəm, yar!" – deyə.

Dözmədim axır, qalxıb
Vaxtı tutub bağladım, –
Belə səfeh saatın
Kəfkirini saxladım.

– Bəxtəvərlər saata
Baxmaz! – dedim – bəxtəvər!
Gecə keçdi, nə gördüm:
Qucağımdadır səhər.

Sentyabr, 1943.

GÜLÜN QƏBRI

Əsdi soyuq yellər, şaxtalı yellər,
Gül üzülüb düşdü göy saplağından.

Ruzgar qar gətirdi qanadlarında,
Tayalar yarandı qar qalağından.

Yağan qar o gülə ağ kəfən oldu,
Torpaq – qara tabut, bağça – qəbristan.
Qanadı qırılmış ağcaqayınsa
Məzar daşı kimi durdu pərişan.

Yeni qurban gözən şaxta, qar, boran
Açılır, бүkүlür hasar boyunda.
Gül çətin oyanar şirin yuxudan,
Yatır qar altında, yerin qoynunda.

Elə ki yaz gələr, gülün qəbrinə
Yağar ağ yağışlar, çaxar şimşəklər,
Yenə ətir saçar həndəvərinə
Ağ qanadlı güllər, şəhli çiçəklər.

Mən də qar altında yatan gül kimi
Baharı gözlərem, ay elim-obam!
Qısa sinə görə nəğmələrimi
Tufandan bahara çıxarmalıyam.

Sentyabr, 1943.

ƏZİZİM

Geyib bayram donunu
Gəldi sevgilim səhər.
– Gəl, bir çıxmaq sahələ,
Seyr eləyək bərabər.

Bu xəbəri eşitdim,
Üç addımı bir etdim.

İldırım kimi getdim,
Gəlib yarıma yetdim:

– Bəs niyə qarmonunu
Gətirmədin? – söylədi, –
Sən ki, gözəl çalırsan,
Əlin qızıldır, – dedi.

Papağımı başıma
Bərk basıb evə qaçdım.
Qarmonumu götürüb,
Qarmon kimi dil açdım.

Yarım dedi: – Çəkməni
Silməmişən yenə sən.
Ah, mənə cin atına
Mindirmək istəyirsən!

Bu gileyi dinləyib
Yenə yüyürdüm evə,
Üç qab mazi boşaldıb
Sığal verdim çəkməyə.

Bu dəfə yarım dedi:
– Saqqallısan! Vay səni!
Məgər səhər bununçün
Döymədim pəncərəni?

Qaçdım yenə. Sabun, su,
Ülgüc tapdım birtəhər.
Saqqalı qırxdım atdım,
Cavanlaşdım bir qədər.

Yarım baxıb nə dedi:
– Eh, üzünü kəsmişən.

Görən elə biləcək
Mənə sözə gəlmisən.

Qoşa gedə bilmərik
Səninlə bu sifətlə.
Görüşümüz qurtardı
Bu qısaca söhbətlə.

Yorğun-argın o axşam
Evə döndüm mən belə.
Görənlərə dedim ki,
Gəzmişəm canan ilə!

Neynim, nazlıdır yarım,
Nazına qurbanam mən.
Acı, şirin dilinin
Düzünə qurbanam mən.

Sentyabr, 1943.

BƏLƏ

– Sevirəm bir qadını,
Gözəllərin gözəli.
Dü gəl ki, subay deyil,
Öz evi var, öz əri.

– Bu şərt deyil. De, görək,
O sevir mi ərin?
Sevmirsə, güldü bəxtin,
Get, rahatla yerini.

– Sevir mi? Hardan sevir?!
Hey dirənir üzünə.

Nə yaxına buraxır,
Nə də baxır sözünə.

– Eləsə, de, ayrılısın
Birdəfəlik qoy ondan.
Evlənin, həyat qurun,
Çıxma gecə qoynundan.

– Ay sağ olmuş, bəd deyil
Söylədiyin fikirlər.
Amma belə budur ki,
Mən özüməm həməən ər.

Sentyabr, 1943.

ANA BAYRAMI

– Mən ki, üç balamı üç tərən kimi
Bəsləyib buraxdım əngin səmaya.
Sizə yalvarıram, bir xəbər verin
Bu dərdədən, həsrətdən yanıq anaya.

Mənim canım qurban oğlanlarıma!
Gözlərim yollarda, könüm nigaran.
Deyin, nə yazılmış alınlarına?
Şanlı qələbəmi, yoxsa ölüm-qan?

Sən ey gündoğandan uçan göyərçin!
Uç, uç! Xoş gəlmisən doğma ellərə.
De, görüm, üç damla şəh çilərmisən
Bu qəmədən, həsrətdən yanan ciyərdə?

Söylə, böyük balam hardadır mənim?
– Döyüş çöllərində, Kırmda, ana!
Axı dilim gəlmir, nə cür söyləyim:
Sənin böyük oğlun boyandı qana.

– Necə?

Yazıq ana quruyub qaldı,
Bağrını yandırdı qaynar göz yaşı.
Gümüşü saçları soldu, saraldı,
Qarlı dağlar kimi ağardı başı.

– Mən ki üç balamı üç qartal kimi
Bəsləyib uçurdum sonsuz səmaya.
Sizə yalvarıram, bir ümid verin
Sümüyü həsrətdən yanımış anaya.

Getdi böyük balam, getdi, gəlmədi,
O gözümün nuru dönmədi geri.
Bəlkə salamatdır ortancıl oğlum,
Bəlkə xəbər verə bu yaz yelləri.

Küləklərmi açdı pəncərələri,
Doğma bir nəfəsmi girdi içəri?
– Siz mənim balamı görmədinizmi,
A bahar yelləri, a yaz yelləri?

– Ana, sən bu dərdə dözəsən görək,
Oğlun həlak oldu döyüşən zaman.
Nəbzinin sonuncu vurgusunadək
Qılıncı düşmədi əlindən bir an.

İtirdi şürunu, yıxıldı ana,
Ciyər qana döndü, ürək dözmədi.
Yaşlar ləkə saldı yanaqlarına,
Kor oldu oğluna həsrət gözləri.

– Mən ki, üç balamı üç laçın kimi
Böyüdüb göndərdim uzaq ellərə.
Tutulmuş gözlərim möhtacımı qaldı
Əl boyda kağıza, bir şad xəbəyə?

İki badam qaldı qanlı səngərdə,
Ancaq ümid yenə yanır od kimi.
Bir də olmayacaq üçü bir yerdə,
Bari görə bilim sonbeşiyimi.

Nədəndir görünmür göydə göyərçin?
Yellər də uyuyub, yatır dünəndən.
Təkcə bir ney səsi gəlir, deyəsən,
Orman tərəfdəki çay sahilindən.

Dan yeri yananda ana oyandı
Torpağı titrədən nal səslərindən.
Gəlib pəncərəyə yaxın dayandı,
Həsrətlə ah çəkdi xeyli dərindən.

Qapının ağzında kəhər kişnəyir,
Almaz dırnaqları eşir torpağı.
Atın üstündəki sonbeşiyidir –
Ana gözlərinin sönməz çırağı.

İgidin döşündə qızıl medal var,
Əlində saçaqlı zəfər bayrağı.
Onu təbrik edir dan yeri, bahar,
Quşların cəh-cəhi doldurur bağı.

Gözü görməsə də, tanıyır ana,
Qəlbilə tanıyır səadətini.
– Balam! – söyləyərək basır bağrına
Ciyərparasını, məhəbbətini.

– Qayıdıb gəldinmi, gözümün nuru?!
Sevincim, güvencim, evim dayağı!
İsladır ananın gümüş saçını
Oğul gözlərinin büllur bulağı.

– Toxdaq ver özünə, sıxılma, ana!
Gözündə qoymayıb oğlum kamını.
Almaz qılıncında gətirib gəlib
Zəfər şadlığını, el bayramını.

Böyük qardaşlarım öldülərsə də,
Qələbə yolunu açə bildilər.
Sonuncu nəfəsdə, axır nəfəsdə
Ölməz bir şöhrəti quca bildilər.

Uzaq cəbhələrdə qoyub gəlsəm də
Onların qüdrətli, mərd cüssəsini,
Bu şanlı bayraqda gətirmişəm mən
Qızıl qanlarının al şöləsini.

Ana al bayrağın ipək telini
Sürtdü gözlərinə, gözü açıldı.
Oğlunun çiyninə qoydu əlini,
Bir az da yüksəldi onun laçını.

– Mən ki üç balamı üç tərən kimi
Bəsləyib uçurdum azad göylərə.
Gəlin, bir dost kimi, bir Loğman kimi,
Gəlin, əlac edək bu müşgüllərə.

Döşümün südüylə, göz ışıqlımla
Üç laçın bəslədim doğma yurd üçün.
Öyrətdim onlara döyüş nəğməsi,
Uçurdum onları çöllərə bir gün.

Geri qayıtmadı iki övladım,
Hələ də kişnəyir çöldə atları.
Onların canında mənim qanımı
İçdi cəbhələrin qızıl odları.

Qələbə sübhünü alovlandırıb
Təkcə kiçik balam qayıtdı geri.
Əziz vətən üçün o, can yandırdı
Zülmətdən çıxartdı bu saf göyləri.

Bu üzgün qarıya təzə can verir
Balamın mübarək qızıl medalı.
Evimdə igidlər, qızlar, gəlinlər –
Neynirəm mən başqa dövləti, malı?

Sizin nəğmənidir məlhəməm yalnız
Elə siz hamınız övladımsınız.

Bu gün qədim birdi, sevincim iki:
Halal çörəyimlə, halal südümlə
Oğullar bəsləyib böyütmüşəm ki,
Şöhrət gətirmişlər obaya elə.

Təzədən gəlmişəm bu gün cahana,
Bu gün – mənim üçün oğul bayramı.
Çiçək gətiriblər qohum-qonşular,
Təki xoşbəxt olsun, şad olsun hamı.

Elin şadlığıyla, məhəbbətilə
Sağalar bəlkə də ürək yarası.
Güllərin içində, yuxarı başda
Odur üç igidin doğma anası!

Sentyabr, 1943.

İGİD YOLU

Gedərdi yolunu igid birbaşə,
Heyhat, qarşısında sıra dağlar var!
Bu dağlar dalında dişlərinədək
Silahlı, yaraqlı qurd yağılar var!

Qılinc itiləyir çəkərək daşa,
Otlayır çəməndə yəhərli atı.
Qaldırıb başını kişnəyir kəhər,
Səsindən titrəyir göyün beş qatı.

– İgid, tələs bir az, tələs, gün batır,
Bürüyür çölləri mavi dumanlar.
Yolumuz ormanlar arxasındadır,
Yağı gözdən itər, riz əldən çıxar.

– Qorxma, canım-gözüm, qaranlıq gecə
Od qəlbli mərdlərin yapıncısıdır.
Yağı can qurtara bilməyəcək, yox!
Kişnəmə, onlara səs-səda çatır.

Zəfər qaranlıqda bizə mayakdır,
Dağılıb gedəcək duman pərdəsi.
Bizi doğma yurda çatdıracaqdır
Mənim sevgilimin həsrət nəğməsi!

Sentyabr, 1943.

POLAD GƏNCLİK

Polad belə bərkidi.

P. Ostrovski

Hələ bığ yerim də tərləməmişdi
Mən evdən çıxanda qanlı yollara.
Pirani bir ömrün siqləti düşdü
Kövrək çiyinlərə, pöhrə qollara.

Bəlkə də şişərdi başqa bir ürək,
Davam gətirməzdi başqa bir beyin.
Ağardı saçlarım qasırgalartək,
İyirmi yaşında bitdi gəncliyim.

Bu qanlı, barıtlı birçə ildə mən
Dağları daşdım çiyinlərimdə.
Yıxdı mina məni, qaldırdı ümid,
Əsaya söykəndim axırı mən də.

Daha gözlərimdə siz görməzsini
Çılğın şuxluğumu, od gəncliyimi.
Gözəllər yanında gümrahlığımı,
Qaş atan, göz vuran dəcəlliyyəmi.

Ürək polad kimi, üz qırıq-qırıq,
Qırıqlar – düşüncəm, səbrim, inadım.
Üç aylıq yaz kimi keçdi cavantlıq,
Darı zəmisitək qurudu, yandı.

Sənə, ey gəncliyim, qismət olmadı
Nə aylı gecələr, nə mavi göllər.
Səngərə çevrildin Don yaxasında
Səpildi başına güllələr – “güllər”.

Sünbüllü, bülüllü dan yerində yox:
Tufanlı gecədə alovlandı sən,
Səni təmizlənməmiş sərhədimizə
Qızıl bayraq kimi sancmadımmı mən?

Təəssüf hissi var bəlkə üzündə?
Xeyr! Biz dağ basdıq faşist qurduna.
Yüz gəncliyim ola, məgər yüzün də
Qurban vermərəmmi doğma yurduma?!

Qocalıq çağında fəxr etmək üçün
Verilir gəncliyə polad qanadlar.
Dənizlər qədərdir gəncliyin gücü,
Altında həmişə kişnəyər atlar!

Biz atdıq odlara gəncliyimizi,
İldırımlar kimi tez yandı, söndü.
Bizim gəncliyimiz – dəmir filizi,
Döyüşdə bərkidi, polada döndü.

30 sentyabr, 1943.

YOLLAR

Yollar, uzun yollar, yurdumdan məni
Ayrıb atdınız lap uzaqlara.
Yetər, qəribliyin dustağı oldum,
Dözmürəm, qaytarın doğma diyara.

Yurduмçun burnumun ucu göynəyir,
Doğma daş-kəsəyin həsrətidəyəm.
Bir incə bellimin, qara qaşlımın,
Umub-küsənimin həsrətidəyəm.

Yağış bərk yağdı mən ayrılanda,
Baxdı məlul-məlul... çatıldı qaşı.
Uzun kirpiyində, al yanağında
Yağış yox, alışdı acı göz yaşı.

Ağrıdır ayrılıq, yamandır hicran,
Can üzülüb gedir, dərd başdan aşır.
Yaxşı ki, dərddən də güc alır insan,
Sevib-seviləndə can poladlaşır.

Yollar, uzun yollar, pərişan yollar!
Necə uzaqınız, necə amansız.
Sizdən kimlər gəldi, kimlər keçdilər,
Hardadır sonunuz, başlanğıcınız?

Hansı şaşqın ürək, tələsən könül
Burdan mənim kimi adladı keçdi?
Kimləri, görəsən, çatdırdı kama
Cığırılar şəxəsi, rizlər keçdi?

Qanadlarda uçdum bu diyara mən,
Gənclik daim arar, daim axtarar,
Ayaq izindən yox, kişi əzmindən,
Kişi qeyrətindən yaranmış yollar!

Arzular dönəndə daşqın sellərə.
Nə qədər ucsaq da uzaqlara biz.
Günlərin bir günü doğma ellərə
Yenə çəkir bizi Vətən sevgimiz.

Ey məni yurdumdan ayıran yollar!
Gəlin, tapın məni, götürün məni.
Qanıma od vuran bir ümidimi var:
Bir də sevgilimə yetirin məni.

Oktyabr, 1943.

KÖYNƏK

Dilbər köynək tikir, nəgmə deyərək.
Əlində ağ saplı gümüş iynəsi.
Yara çatarmı səs, yetərmə külək?
Xeyr! Uzaqdadır köynək yiyəsi.

İpək əl oxsayır ipək sətinə,
Həsərət kölgələri gəzir üzündə.
Naxışa döndərib məhəbbətini,
Naxışlar gül açır iynə izində.

Tikir yaxasını atlas sap ilə,
Qolunun ağzını zərflə bəzəyir.
İsdir qəlbinin hərəkətilə,
Köynək canındakı oda bənzəyir.

Parlayan ağ düymə, yoxsa göz yaşı?
Ürək tellərini əlvən ilmələr?
Geysin bu köynəyi ürək sirdaşı,
Onu üsütməsin qoy qarlı səngər.

Dilbər köynək tikir nəgmə deyərək:
– Təki çatsın sənə tikdiyim köynək.
Alovdan, atəşdən köynək geyənim,
Düşməyə düz dəyən güllən mübarək.

Bəzək sona yetir. Hazırdı sovqat,
Baxıb zövq almağa iki göz gərək,
Özü öz işinin heyranı olur
Bu dərzi – sevgili, sənətkar mələk.

Günəş pəncərədən boylanır bu an,
Köynəyin üstündə qızıl şöləsi.

İsinir, qızınır cəbhəçi oğlan,
Köynəkdə görünür igid cüssəsi.

O kimdir tələsik girir içəri?
Qara kağızmıdır qıza verdiyi?
Qanla, yaşla dolur qızın gözləri,
“...Öldü ön səngərdə qəhrəman təki...”

Qurudu yazıq qız, dondu yerində,
Qaçdı, qanı qaçdı al dodaqların.
Tez-tez enib qalxan gümüş sinəsi
Çənginə keçdi qara ruzgarın?

“Ölüm mü? Yalandır! Yalandır yazı”.
Uddu qəhərini, qəm-kədərini.
İslatdı ikicə həsrət damlası
Gül saçağı kimi kirpiklərini.

Bükəndə köynəyi dinməz-söyləməz
Yandı ciyərləri, od tutdu beyni.
Qaçdı poçta sarı cəld, qaranəfəs,
– Məndən qəbul edin bu hədiyyəni!

– Axı o, məhv olub!
– O, məhv olsa da,
Mənim hədiyyəmi qəbul ediniz,
Ən dərin məzara basdırılsa da,
Ona geyindirin bu köynəyi siz.

Geysə bu köynəyi dirilər yəqin.
Ürək alovunu görər bu aləm.
Axı, mən ürəkdən sevirəm onu,
Yolunu həsrətlə gözləməkdəyəm.

O qədər ürəkdən danışdı Dilbər,
İnamı çoxunu heyran buraxdı.

Köynəyi igidə geyindirdilər,
Deyirlər, doğrudan, ayağa qalxdı!

Deyirlər, gəlini sızladan zaman
Həsrətin yarası, eşqin göynəyi,
Qayıtdı bir səhər o igid cavan,
Əynində zəryaxa, mavi köynəyi.

Bu əfsanədirmi?
Tələsmə, dayan!
Dayan, gözüüm nuru, könüm atəşi.
Mənə bağışlayan sən olmadınmı
Məgər bu aləmi, bu al günəşi?!

Sağımda, solumda yüz cəsəd qaldı,
Düşündüm: bu dardan qurtulmaq çətin.
Yüz dəfə ölümün ağzından aldı
Məni o sehrkar, saf məhəbbət.

Yüz dəfə kəfəni yırtmış, dağıtdım,
Məni sən qurtardın dumandan, çəndən.
İldırımlar ilə naxışladığın
Köynəklə sağ çıxdım odlar içindən.

Oktyabr, 1943.

ÇİYƏLƏK

Cöldən çiyələk yığır
Mənim bircəm, bir dənəm.
Onun divanəsiyəm,
Ancaq deyə bilmirəm.

Mənə çiyələk verir,
Görən bilirmi bəri:

Çiyələkdən dadlıdır
Onun al dodaqları.

8 oktyabr, 1943.

DUZLU BALIQ

Nə üçün sahilə çağırıdın məni,
Əgər özün ora gəlməyəcəkdin?
Niyə qəmzələndin, "Sevirəm!" dedim,
Əgər özün bunu deməyəcəkdin?!

Niyə qas oynadıb, gözündən güldün,
Əgər sən könümü görməyəcəkdin?
Niyə duzlu balıq yedirdin mənə,
Əgər üstündən su verməyəcəkdin?

8 oktyabr, 1943.

SON GİLEY

Gileylə, qarğışla, dərdlə doluyam,
Kədər heykəlidir bu can, bu bədən.
Anam, yazıq anam, əbəz yerə sən
Üstümdə bu qədər zəhmət çəkmisən!

Gözünün nuruyla, halal südünlə,
Şirin laylan ilə ovutdun məni.
Laylan lənət olub qəlbimdən çıxır,
Gəzir bu cəhənnəm düşərgəsini.

Sənin əzabına, sənin qəhrinə
Məgər azmı dözdüm, ey qoca dünya?

Dərin dəryaları qoşdum səbrimə,
Görmədin, göz yaşım dönsə də çaya.

Quş da, kəpənək də, adi böcək də
Su içdi, dən yedi, gecə uyudu.
Mənimlə qurumuş dodaqlarımı
Bir damcı şəhə də sən həsrət qoydun.

Mən ülfət istədim, məhəbbət umdum,
Sən buxov keçirdin biləklərimə.
Günəşdən bir azca hərarət umdum,
Mənə zindan verdin günəş yerinə.

Dedim: tək qızımı, dan ulduzumu
Bir də görüm, öpüm, sonra ölüm mən.
Doğma daş-torpağa sürtsəm üzümü,
Gələrəm dünyaya bəlkə yenidən.

Zindan sıxır məni dar məzar kimi,
Yandırır betonu göz yaşım dən-dən.
Söylə, səni bunca sevdiiyimdənmi
Məndən öz məhrini əsirgədin sən?

Leyli surətində qarşıma çıxdın,
Dünya, Məcnun kimi vuruldum sənə.
Sən mənim dağ boyda könümü yıxdın,
Tulladın yırtıcı köpəklərinə.

Elimdən, obamdan ayırıb məni,
Tapşırdın peşəkar qanıçənlərə.
Nə cür ağlayım ki, göz yaşım damsın
Qürbət ellərə yox, doğma ellərə.

Ey Vətən, mən sənə yetim balanam,
Qürbətdə ölürəm, əql uçur başdan.

Nə qəm, qoy göz yaşım sellərə dönsün,
Bəlkə bir gül bitə o qanlı yaşdan.

Oktyabr, 1943.

DÖYÜŞDƏN SONRA

May günü yenə də toplaşırıq biz,
Qızıl şərab gələr yenə məclisə,
Gümüş qədəhlərin cingiltisi ilə
Nəğmələr süzülər ürəyimizə.

Bəzənər süfrəmiz təzə çiçəklə,
Gül kimi gözəllər dil-dil ötərlər.
Öpüb qasımızın üstündən onlar,
Sıxıb əlimizi, təbrik edərlər.

Bəzimiz olmaıq o şən məclisdə,
Yerimiz görünər, stul boş qalar.
Həmin igidlərin xatirəsinə
Birinci bədəmiz dolar, boşalar.

Bu görüş ürəkdən tikan çıxardar,
O ağır günlərdən kənar olarıq.
Meydan, şərabdan yox, sevincimizdən
Mahnılar oxuyub xumar olarıq.

Çox çəkməz, bədəni qoyub bir yana,
Biz masa başından qalxarıq o gün.
Nakam qardaşların qanı tökülən
Lələli çöllərə çıxarıq o gün.

Dağılan şəhərlər, sökülən yollar,
Susan traktorlar gözləyər bizi.

Yenə qol çırmayıb dağlar yıxarıq,
Balta, bel qızdırar əllərimizi.

Sarıbuğda ətri tutar çölləri,
Yenə zavodlardan səda yüksələr.
Qızıl qanımızla yoğurduğumuz
Torpaqdan yenə də gül ətri gələr.

Oktyabr, 1943.

SERJANT

Bu serjant mənim
Vaqon yoldaşım.
Cəbhədən gəlir
Əsgər qardaşım.
Bu gündən belə
Yaxın tanışım.

Tək qalıb. Yoxdur
Ata-anası,
Evi, eşiyi,
İsti koması.
– Kimin yanına
Qayıdarsan bəs?

Şəkil çıxardır
Dinməz-söyləməz.
Sevinc yaşında
Yanır bir cüt göz.

– Bax bu gözəl qız,
Bu şux gülnəfəs

İki il mənə
Hey məktub yazıb.
Adı Lamiqa,
Özü Uraldan.

Getməz xəyalından,
Gözəl xəttilə,
Qız şəfqətilə
Dərdli könülümü
O, təskin edib,
Donsam, isidib,
Ölsəm, dirildib.

Hücum çağında
Bu məktubları
Dəş cibimdəcə
Əzizləmişəm.
Hətta ölsəm də,
Əhdim gözümədə
Qalmaz, demişəm.

Özün bilirsən
Döyüşdə məktub
Necə töhfədir,
Necə qüvvədir!
Gedirəm, tapam
Bu loğman qızı.

Mənə iki il
Gəlib kağızı.
Rədd eləməz ki?
Nəçin eləsin?
Deyirəm onu
Tez tapım təki.

Qatartələsir,
Qatar fit verir,
Haray qoparır.
Yəqin bilir ki,
Kimi aparır.

Uşaqcasına
Fəxr edir, gülür,
Utanır serjant.
Necə şaddı, şad!
Bu tanışlıqda
Nə qədər sevinc,
Hərərət, būsət!

Yol gedə-gedə,
İstədim deyəm
Bu şux igidə:
Sən o qız üçün
Girmisən oda.
Səni görməyə
Can atır o da.

Neçə serjantı,
Neçə gözəli
Doğmalaşdırıb
Bu cür məktublar.
Bu gün hər yandan
Dostuna sarı
Can atır onlar.

Var olun, qızlar!
Daim əzizdir,
Xoşdur xətriniz.
Neçə igidi
Dardan qurtarıb

Sizin imzanız,
Sizin xəttiniz.

Oktyabr, 1943.

QURUCU

Ağ buludlardır
Səmadan ötən.
Bizim binalar
Ağ buludla tən!

Hər bir kərpic –
Qolumun gücü.
Necə mahirdir
Cavan qurucu.

Faydasız qalan
Gildən, ağ daşdan
Yaratmalıyıq
Şəhər – kəhkəşan.

Dünən nəydi o?
Bələkdə çağa.
Sabah bənzəyər
Yonulmuş dağa.

Taxta hasardır
Hələ dörd yanı.
Hələ yox canı,
Hələ yox qanı.

Bir gün gələr ki,
Qazanar ad-san.

Bu gənc şəhərə
Heyran qalarsan.

Yaşa, xoşbəxt ol
Bu yurdda, amma
Özül qoyulan
Günü unutma.

Keçsin günlərin
Qoy dadlı, tamlı,
Təzə mənzilli,
Təzə bayramlı.

Sağlıq söylə ki,
Yaşasın memar.
Bir də tər tökən
Bizim bənnalar.

Bu cür binələr
Yaranır yüz-yüz.
Yaradan – əmək,
Bir də könlümüz.

Oktyabr, 1943.

YAZ İMƏCİLİYİ

Sınsın qarın, buzun soyuq şüşəsi,
Gəlin, al günəşə bir az od verək.
Vaxtdır, çatıb qışın ölüm vədəsi,
Bahadır bahara yol açmaq görək!

Qış girəndən bərk, azmı məşəqqət,
Azmı cəfa çəkdi ana təbiət?

Haydı! Verin görək kürəyi, lingi!
Sürüş, ey qarlı qış, az bizi ləngit.

Azad dalğaları buxovladın sən,
Boğdun yatağında köhlən çayları.
Bulaqlar, ırmaqlar sənin əlindən
Üz qoya bilmədi çöllərə sarı.

Qurudun az qala güzgü gölləri,
Cəh-cəhli bağlardan qovdun quşları.
Dostlar, çırmalayaq tunc biləkləri,
Qovaq yaşıllıqdan bu "ağ" düşməni.

Çıxsın buz altından hər büllür bulaq,
Axsın dalğa-dalğa təsnə çöllərə.
Yenə qatarlaşıb qaqqıldaşaraq,
Durnalar qayıtsın gümüş göllərə.

Tərləsin xam torpaq, əridikcə qar,
Taxıl tel-tel olsun yamacda, düzdə.
Qeyrətlə, qüdrətlə çalışaq, dostlar,
Silah da bizdədir, qüvvət də bizdə.

Qızıl süngüsünü uzadıb günəş,
Yer də cana gəlib qardan, borandan.
Daşan sellər ilə verək əl-ələ,
Gəl, silib-süpürək qışı cahandan.

Qış basıldı. Odur, yazın çiçəyi
Yeni mahnı umur, söz umur bizdən.
Alaq çiyinlərə kürəyi, lingi,
Göy də genişlənsin qoy nəğməmizdən.

İş bitdi. Hanı bəs mükafatımız?
Bax, budur, oxşa, öp ağ ləçəyini –

Çıxarıb ana yer qarın altından
Bizə bəxş eləyir qar çiçəyini.

Oktyabr, 1943.

DVİNAYA

Dvina! Əgər o gur axarını
Geriyə qaytarmaq olsaydı mümkün,
Qucardım gümüşü dalğalarını,
Məni çatdırardın Vətənə bir gün.

Döyüş tufanları dalğalarında
Qəhrəmanlar kimi dedim, üzüm mən.
Heyhat, əsir düşdüm! İndi özün də,
Bu cür rəzalətə nə cür dözümsən?

Təkcə axarı yox, olsaydı mümkün
Geri qaytarardım öz səngərimi.
Dönərdim yurduma, verərdim xalqa
Bu zindanlar yaran nəğmələrimi!

Doğma torpağımda razıyam, inan,
Hər cür məşəqqətə, dərddə dözməyə –
Daş-kəsək əzməyə, kərpic kəsməyə
Neynim ki, həsrətim azad gəzməyə!

Qayıdıb öz doğma elimdə olsam,
Doğma torpağımda qazılsa qəbrim.
Onda bilərəm ki, məzarım üstə
Heykəlim olacaq bu nəğmələrim!

Könlüm əsarətlə barışmır əsla!
Qayğıdan, fikirdən partlayır başım.

Dvina, al məni, apar özünlə,
Baş qoyaq dənizə, sən ol sirdaşım!

Bu qismət könlümə təskinlik verər,
Al məni, quc məni, gəl, qucaqlaşaq.
Qoy aləm görsün ki, ölü cismim də
Doğma yurda sarı can atır ancaq.

Dvina, Dvina! Tələtümünü
Geriyə qaytarmaq olsaydı mümkün,
Nəğmələrlə dolu qanlı könlümü
Alıb çatdırardın Vətənə bir gün!

Oktyabr, 1943.

GƏNC ANA

Kənd yanır...
Az qala çatır buluda
Alov fəvvarəsi, yağın şöləsi.
Ev kömürə dönmüş. Astanasında
Ölmüş bir ananın qəmgin cüssəsi.

Döşünü axtarır tifil körpəsi,
Altı aylıq bala – pərişan, ağır.
Bəs niyə dadsızdır döşün gilas,
Ovub gözlərini heyrətlə baxır.

Qaçır günbatana silahlı cəllad,
Bürünür nifrətə, oda, tüstüyə.
Balanın göz yaşı, ananın qamı
Qızıl güllə olub yağır üstünə.

Qonşu qız Sərvinaz çıxdı xəndəkdən,
Eşitcək körpənin ağlar səsinə,
Sanki ayaq üstə qurudu birdən
O, ölmüş görəndə rəfiqəsini.

Aldı qucağına tifil balanı,
Sildi göz yaşını, öpdü gözündən.
Qoy aləm görsün ki, ölü cismim də
Güllü fındanda
Cəld geri qayıtdı.
Oynatdı şən-şən.

Dizləri üstünə aldı körpəni,
Hələ şirin-şirin layla da çaldı.
Körpə ana bilib onu sevəni
Körpə qollarını boynuna saldı.

Sərvinaz hələlik on yeddi yaşlı,
Hələlik özü də ana uşağı.
Bəsləyir körpəni əməlli-başlı,
Üzündə-gözündə ümid işığı.

Bir gün görərsiniz: bu fədakar qız
Bəslər o körpəni, başa yetirər.
Axar pəncərədən beşik nəğməsi,
Beşik ulduzları çəkib gətirər.

Mənim tərən könlüm can atar ora,
Layla... O laylanı çalana əhsən.
Ana yurd, sağ ol ki, bizim qızlara
Özlərindən böyük ürək verməsən.

Oktyabr, 1943.

AYAQSIZ

Qoltuq ağacıyla gəlmişəm, gülüm,
Sıxılma, darılma! Çox girdim oda.
Əzdlər, qırdılar polad dizimi,
Çünki diz çökmədim yad qarşısında.

Toplar od püskürdü, partladı minə,
"Diz çökəcək!" deyər şadlandı düşmən.
Fəqət rəngi qaçdı, ayaqsız belə
Mən onun üstünə yeridiyimdən!

Torpaq nalə çəkdi töküləndə qan,
Xəzəllər inlədi, otlar saraldı.
Ağaclar yüyürüb tutdu qolumdan,
Budaqlar qolunu boynuma saldı.

Ürəyim dedi ki: – Yağılar, bilin:
Nəfəsim gəlincə meydanda varam.
Üzüksə ayağım, üzüksə əlim,
Sizi dişimlə də parçalayaram!

Mən bir ayağa yox, yüz ayağa da
Verməmə yurdumun bir qarışını.
Nə cür addımlaram geniş dünyada
Onun tərək eləsəm birco daşını?!

Ayaqsız gəlmişəm. Əl ver, ocaq çat,
Yığışsın məclisə obalar, ellər.
Namusum, nifrətim, eşqim salamat!
Məgər bu deyilmi kişilik, hünər?!

Oktyabr, 1943.

VƏHŞİLİK

(Pyedən)

Ananı, balanı, oğlanı, qızı,
Sağlamı, xəstəni, şili, halsızı
Süngü qabağında gətirdi onlar,
Məzar qazdırdılar, nəhəng bir məzar.

Daz, çöpür, nəfəsi araq qoxulu,
Mıs kimi gözləri hiddətlə dolu
Mayor havalandı atın belində,
Hökm – bir sərxoşun qanlı əlində.

Hava yağışlıydı. Qurşun buludlar
Endilər göylərdən hey birəm-birəm.
Yerə əyildilər.
Yox, mən bu günü,
Bu günü heç zaman unuda bilməm.

Gördüm, inanın ki, öz gözlərimdə
Hönkürüb ağlayır ırmaqlar necə.
İnləyir ana yer “balam” deyərək,
Tökür göz yaşını bulaqlar necə!

Mən özüm gördüm ki, bağı qan günəş
Açaraq qızılı qanadlarını
Son dəfə öpürdü, qucurdu sanki
Öksüz, yetim qalan övladlarını.

Saralan payızın nəfəsində od,
Orman uğuldadı, hay saldı birdən.
Nifrət heykəlinə dönmüş bir palıd
Dözmədi, qəfildən qopdu kökündən.

Balalar qısıldı analarına,
Ağlayıb... tutdular ətəklərindən.
Qoca bir ananın qarğışlarını
Tüfəng şaqqıltısı susdurdu birdən.

Sarı yarpaq kimi solğun bir bala
Silir gözlərinin büllur yaşını.
Uşaq anasının ətəyi altında
Gizlətmək istəyir qumral başını.

Yazıq, anasına sarılır naçar,
Könül bu lövhəni xeyli anacaq.
– Ana, gizlət məni, atırlar onlar,
Ölmək istəmirəm, gizlət, anacan.

Əyilir aşağı, iki əlilə
Yerdən balasını qaldırır ana.
Sıxır sinəsinə, oxşayır, öpür,
Tüfəngin lüləsi tuşlanıb ona.

Sarılr boynuna ciyərpərası
Qəlbi parçalayır acı bir səda:
– Can ana, yaşamaq istəyirəm mən,
Ana, gizlət məni, vermə cəllada.

– Oğlum, yum gözünü, bircə anlıq yat,
Göz yum, bu səhnəni gözün görməsin.
Bir azca səbr elə, bu qanlı cəllad
Bizi diri gözlü yerə gömməsin.

O yumdu gözünü.
Bəyaz boynundan
Qırmızı qalstun asdılarını gör?
Yapışb, sarılıb biri-birinə
Son nəfəsdə bir cüt qol-boyun ömür.

Lapdan göy kişnəyir, yellər oynayır
Qısıb dişlərini ağlayır torpaq.
Gözündə alovlu yaşlar qaynayır,
Ana Yer, səninmi bu dünyın, bu dağ?

Sən mənə cavab ver, milyon yaşlı Yer,
Beşikli, məzarlı, bağçalı dünya!
Heç bu cür rəzalət görmüsənmi, de,
Neçin vulkanların gedib yuxuya?

Sən haq bayrağını bu qanlı yaşla
İsladıb, ey Vətən, tez qaldır göyə.
Onun qisas nuru ölüm gətirsin
Saf uşaq qanını içən vəhşiye.

Oktyabr, 1943.

SAĞALANDAN SONRA

Yüngüləm. Çəkildi xəstəlik qəmi,
Başım xilas oldu dumandan, çəndən.
Yayda dan yerinin saf şəhi kimi
Alnımdan inci tər süzülür dən-dən.

Açıram gözümlü, gözəldir dünya,
Şadlıq, şənlik saçır işıqlı aləm.
Uçmaq istəyirəm əngin səmaya,
Elə bil həyata təzə gəlmişəm.

Baxır gülə-gülə şəfqət bacısı,
Zərif, yumşaq əli tərlı başımda.
Məhəbbət, sədaqət, ülfət bacısı
Həyat rəmzi kimi durub qarşımda.

Oktyabr, 1943.

ŞADLIĞI QARŞILARAM

Yətər qayğılarım, yətər qəmlərim,
Daha son qoyulur məşəqqətlərə.
Özüm də heyranam, necə dözmüşəm
Bunca əzablara, bunca dərdlərə.

Görün neçə fəsil, görün neçə il
Otağım az qala qara geyindi.
Teylədi, çeynədi bağrımı nisgil.
Üstümə dumanlar, buludlar endi.

Birini ağ hördüm, birini qara,
Solan hörüklərim onu gözlədi.
Qayıtdı zəfərlə. Qovuşdum yara.
Şadlığım, fərəhim sonsuzdur indi.

Sevincim, güvəncim, öyüncüm gəlib, —
Səhər evə girən günəş sayağı.
Daha əyləşməsin ocaq başında.
Çəkilsin bu evdən qoy qara qayğı.

Tulladım harasa qara şalımlı,
Ağrılar, acılar çıxdı canımdan.
Üzümdə, gözümdə al şəfqətli dan,
Qanımlı coşub-daşır həyəcanımdan.

Açdım pəncərəmi qızıl günəşə,
Bu gün bambaşqadır günüm, səhərim.
Hər yanda səadət, şadlıq, azadlıq.
Bunu sən gətirdin, canım, ciyərims!

Güllərə qərq olub otağım bu gün,
Yuxarı başdadır sevinc, səadət.

Daha bitdi ömrün, ey dağ, ey dügün,
Mənim bəxtim gəlib, sən daha çıx get.

Oktyabr, 1943.

BİRƏ

Aylı bir gecədə, çay qırağında
Yenə canan ilə qoşayıq, qoşa.
Sarılrı boynuma, oxşayır məni,
Bəxtəvər olmuşuq, verib baş-başa.

Pənbə əllərilə qucur belimi,
Baxıram, inana bilmirəm düzü:
Məgər gümanıma heç gələrdimi
Mənim də bəxtimin açılar gözü?!

Üzüm çopur-çopur, burnum da toxmaq,
Axı nəyim ona xoş gəlir görün?
Görünür bənd olub bu maral mənə,
Öpərəm indicə bal ləblərindən.

Vay, vay!... Sol qabırğam... nədir, görəsən
Məni didişdirən, məni dişləyən?
Oyanıb qalxıram, ovub gözümü,
Yataqda görürəm birçə özümü.

Sağ əlim axtarır sol qabırğamı,
Nə olur tapdığım gör birdən-birə:
Sən demə yuxumun şirin yerində
Sorub qabırğamı bir zalım birə.

İndi neyləyəsən mərdimazara?
Bir də bu cür yuxu görərəmmi mən?

Ömründə ilk dəfə canan tapasan,
Onu da kor birə ala əlindən!

Acıqdan girirəm qanlı döyüşə,
Tutub birələri qırıram bir-bir.
İntiqam həvəsim dönür atəşə,
Heyhat, bu tədbirim bir fayda vermir.

Azmi vurnuxmuşam Əbdülbəsirtək?
Aşılıq ağlımı başımdan almış.
Mənim dünya boyda məhəbbətimdən
Vur-tut birə boyda xatirə qalmış.

Bəxtim gətirəndə, barı yuxuda
Cananı doyunca görürəm məgər?
Daraşır canıma, sorur qanıma,
Sökür qabırğamı "aşiq" birələr.

Oktyabr, 1943.

ÖLÜMƏ

Nəçə yol amansız caynaqlarından
Xilas olmuşam.
"Bitdi iş!" desəm də, öz qüvvətimə
Heyran qalmışam.

Daim dartışsaq da, heç gör döyüşdən
Bezdimi könlüm?
"Batıram!" desəm də, daim burulğan
Tərəfə döndüm.

Sən məni nə qədər əzişdirmisən,
Əzab vermişən.

Mən də bir o qədər inad olmuşam,
Polad olmuşam.

Səninlə oynamaq, bilirəm, ölüm,
Zarfat deyil.
Sakit, dinc həyatdan kim əl çəkər, kim?
Hansı bir könül?

Kim deyər bezmişəm, kim deyər yalnız
Üsyan səsiyəm?
Yox, ölüm iyrəncdir, mən bu həyatın
Aludəsiyəm.

Məgər mən dedimmi, fırtınalardan
Uzaq, dinc olum?!
Daim çovğunlardan sovuşmadımı
Yaşamaq yolum!

Bu dəfə, deyəsən, bərk ilişmişəm,
Bildir aləmə:
Cəllad buxov vurmuş bu nəğmələri
Yazan əlimə.

Ömrüm od olsa da, bilirəm, bir gün
Sənəcəyəm mən.
Vətənim uğrunda, xalqım uğrunda
Öləcəyəm mən.

Məgər haqq uğrunda, sənin çənginə
Keçməmişəmmi?
Qəsdən, bilə-bilə, daim ardınca
Düşməmişəmmi?

Neyləmək, haqq yolu sıldırımlı, sərt,
Sürüşkən olur.

Ya zəfər qazanır bu yoldan keçən,
Ya da baş qoyur.

Sənəcək bir azdan dan ulduzotək
Sən həyat gücüm.
Böyük haqq uğrunda öləcəyəm mən
Öz xalqım üçün!

Oktyabr, 1943.

*

İohann hücum etdi, xalq intiqamı,
Xalq kini çalxandı deryalar kimi.
Hətta son şüa da söndürülsəydi
Bu qədər olmazdı torpağın qəmi.

Dağıdıb düşmənin qurd yuvasını.
Darmadağın etdi köləliyi xalq.
Bəşər günəşinin hər şüasını
Yaralı köksüylə qorudu torpaq!

Oktyabr, 1943.

TƏSKİNLİK

Bu gün incisən də, qəm yemə, dostum,
Qələbə oxşar da, öpər də səni.
Yenə əyləşərsən yuxarı başda,
Yenə oğul-uşaq alar dövrəni.

Bu xəlvət, bu gizli döyüşümüzdən
Onda açıq-aşkar söhbət açarsan.
Nitqində nə qədər od olduğunu
Hiss edən cavanlar qalmazmı heyran?

Gələr xonça-xonça paxlava, nabat,
Çiçək dəstələri, şərbət, mey camı.
Nə lazım deyərsən sovqat, mükafat?
Bizə mükafatdır bu el bayramı!

Yenə əvvəlkitək el adət ilə
Evlərdən evlərə qonaq gedərik.
Açıb başımızı nəğmələr deyər,
Şərab, qımız içər, dil-dil ötərik.

Qardaşım! Gələcək o gün! Darıxma!
Bu mənfur məhbəsi tərk eləyib sən,
Kazan Kremlinin işıqlı, doğma
Mərmər qucağında dincələcəksən.

Azad eləyəcək bizi Moskva!
Tutacaq qolundan Kazanı mənim.
Buzdan Çelyuskini qurtaran kimi
Dardan qurtaracaq səni Vətənim.

Toy, bayram gələcək. O təntənədə
Var, ey dost, bizim də bir az haqqımız.
Çünki bu çirkəbdə çirk götürmədi
Bizim büllur kimi təmiz andımız.

Oktyabr, 1943.

DOSTA

A.A.
Dostum, qəm yemə ki, gənc oləcəyik,
Yol sona yetməmiş, vaxt qurtaracaq.
Axı biz əbədi bir ömrə deyil,
Ömrün mənasına zəminik ancaq.

Ayların, illərin uzunluğuyla
Qiymətə minərmə məgər ömür-gün?
Kim bilir, bəlkə də bu vaxtsız ölüm
Təmali olacaq əbədi ömrün?!

Biz ki, and içmişdik: əsirgəməyək
Bircə ömrümüzü vətənimizdən.
Yüz ömrün olsaydı, məgər xalqına
Yüzünü də qurban verməzdinmi sən?

Bizə qüvvət verir gözəl xəbərlər,
Vətənin gündəlik zəfər sədası.
Nə qədər gözəldir əl boyda qəlbin
Sarsılmaz dağlara arxalanması!

Yalnız dərisini güdən alçağın
Sürünməyi hələ yaşamaq deyil.
Bu cür baş girləsək, "Xain!" deyərək
Sabah üzümüzə tüpürməzmi el?

Qul kimi yaşamaq mərdə yaraşmaz,
Mən ki, güc almışam öz ulusumdan.
Ögeyləşərsəmsə doğmalarına,
Mənə haram olsun içdiyim su da.

Qəm yemə, qardaşım, bizim ömrümüz
Böyük xalq ömrünün bir zərrəsidir.
Məşəldir yurdumuz.
Sönsək belə biz,
O məşəl dünyaya nur verəsidir.

Bizim gəncliyimiz, bilir ki, aləm
Həmişə dünyaya baxdı ağ üzlə.
Xalqa sevgimizi bildirək, nə qəm,
Barı heç olmasa ölümümüzlə.

Sanma gəncliyimiz ötdü yel təkii,
Biz nə məğlub olduq, nə də baş əydik,
Bəlkə də gənc nəsil söyləyəcək ki:
– Kaş biz də ölərkən bu cür öləydik.

Oktyabr, 1943.

DAĞ ÇAYI

Nədir bu hay-haray,
Coşqun çay, daşqın çay?!
Bəndləri titrədən
Atlı çay, aşqın çay?!

Nədir bu köpüklər,
Nədir bu dalğalar?
Qeyz ilə, hiddətlə
Sıçrayar, çalxanar.

Genəlib, daralıb,
Qıvrılıb axırsan.
Təpilib yarıqana,
Enirsən, qalxırsan.

Çırpırsan özünü
Daşlardan daşlara.
Baş alıb gedirsən
Qaşlardan qaşlara.

Hər zaman narahat,
Həmişə irəli...
Əsəbi, qəzəbli,
Hökmlü, qürrəli.

Dözmədim, soruşdum:
– Nədəndir bunca sən
Qaynarsan, qızğınsan,
Çılğınsan, hirsli-sən!

– Torpağın altında –
Söylədi – çox yatdım.
Həmişə bir azad
Həyata can atdım.

Çox qaldım dar yerdə,
Açıqlıq istəyəm.
Bol hava, bol günəş,
Bol işıq istəyəm.

İllərlə toplanmış
Qeyzimi mən görək
Qeyrətlə, ürəklə
Göstərəm sonadək.

Mən – güclü, mən – azad,
Dalğah, köpüklü.
Sabahım – ümidli,
Bu günüm – görəkli.

Öpürəm günəşi,
Zülməti danıram.
Bununçün coşuram,
Bununçün daşıram.

28 oktyabr, 1943.

BORAN

Göz aç bilmədik qardan, borandan,
Yorulmuş, karıxmış atlar dayandı.
Qalın qar pərdəsi sanki ağ duman,
Aul çıraqları yaxşı ki, yandı.

Sanki beynimiz də quruyub daha,
Açılmır, donubdur əl-ayağımız.
Qarı yara-yara yalda, yamacda,
Gəlib bir qapıya yetişdik halsız.

Yandırıb, dondurub bizi boran, qar,
Deyirdik qızınmaz bir də canımız.
Yox, bu qəşəng evdə yanar soba var,
Yeddilik lampa var, bir də gözəl qız.

Əslində qatara tələsirik biz,
Gərək bir saata çataq vağzala.
Boran kəsdi yolu, itdi cığır, iz,
Azıb qalacaqdıq çöldə az qala...

Qarğıya-qarğıya qarı, küləyi,
Keçdik yavaş-yavaş yuxarı başa.
Buluddan ay çıxdı birdən elə bil,
Baxarkən evdəki o qələmqəşə.

Dondum yerimdəcə. Onun gözündən
Ayrılmaz gözlərim həyrətlə dolu.
Bəlkə Leylasıdır böyük Məcnunun,
Bəlkə də Tahirin Zöhrəsidir bu.

Nə cür təsvir edim incəliyini,
Şux, nazik belini, qız vüqarını?
Qara bulud kimi sıx kirpiyini,
Qızılgüldən zərif dodaqlarını?

Güləndə çökəlir gül yanaqları,
Rəng alıb, rəng verir qızaran üzü.
Kırpık çala-çala bir söz deyəndə
Sənə təbəssümlər göndərir gözü.

Yandırıcı gözlər nə qədər dərin,
O, məni ilk dəfə salamlayanda,
Duydum ki, od tutub yandı ciyərim,
Bir alov, bir atəş dolaşdı qanda.

Bayaq ay batanda qarğadıq qarı,
Qurban olum onun ağ tikanına.
Yolları bağlayıb bizi gətirmiş
Sən demə, ən gözəl ay məkanına.

Gəlib qarşımızda əyləşən gözəl,
Bal verdi, süd verdi, göy çay içirdi.
Çıxdı yadımızdan qarşıdakı yol...
Yenə fikrimizdən gənclik keçirdi.

Çöldə tufan yatdı.
Açıldı səma.
Saçdı şöləsini qəlbidən ay da.
Yoldaşım qəfildən ayılmış kimi
Kürkünün tez geyib dedi: – Əlvida!

Tərpəndik.
Yel yatıb, hava buludsuz,
Küçədə işıqlı, ayılı bir aləm.
Görmək istəmirəm doğan ayı heç,
Bayaqkı tufanın həsrətindəyəm.

Uzaqlarda qalan sirli ayımı
Qalın, boz buludlar əlimdən aldı.

Dadlı bir xəyala dönən gəncliyim
O tufanda qaldı, boranda qaldı.

Yandırsa, dondursa, azdırsa belə,
O qarın, boranın əvəzi hanı?
Eşqsiz dinclikdən, sakit ömürdən
Min dəfə gözəldir eşqin tufanı.

2 noyabr, 1943.

ÇİÇƏKLƏR

Tez çıxın çöllərə, balalar!
Yüyürün, atılın, oynayın.
Şad olsun, fəxr etsin analar!
Sizindir sevinci dünyanın.

Çöllərdə nə qədər çiçəklər –
Ətirli, çətirli, xətirli.
Nərgizlər, sünbüllər, lalələr
Dünyaya səadət gətirdi.

Küləkdə, günəşin nurunda
Tərpənər sünbüllər, nərgizlər.
Çiçəklər – baharın qızları,
Ana yer hər gülü əzizlər.

Bu yerdə çox qopdu tufanlar,
Məhv oldu ən gözəl insanlar!
Sarsıldı qalalar, kurqanlar!
Qızartdı çölləri al qanlar!

Xalq üçün, haqq üçün döyüşdə
Nə qədər qanlı yaş töküldü.

Güllələr, çovğunlar çovudu,
Qayalar ovuldu, söküldü.

Ərlərə, mərdlərə güvənib
Qələbə qazandıq, qələbə!
Alovlu, laləli yaz gəldi
Hər çölə, hər kəndə, hər qəlbə.

Ana yer, bu güllər göyərdi
Yaralı bağrının başında.
Kül olduq, can verdik güllərə,
Qoruduq gülü də, daşı da!

Toplayın, balalar, siz yerdən
Bu nəfis, bu nazlı gülləri.
Nuş edin bu şanlı vətəndə
Səadət şüalı günləri.

Sizin də bəlkə bu döyüşdə
Məhv olmuş atanız, babanız.
Anıblar sizi son nəfəsdə,
Hələ də qövr edir yaranız.

Oxşayın, bəsləyin gülləri,
İyləyin, könlünüz açılınsın.
Bilin ki, dönmüşdür qonçəyə
Tökülən qanın hər damcısı.

Bətnindən doğmuşdur sizi yer,
Balalar, gül dərin, gül üzün.
Atalar qanından rəng almış
Hər qızın, hər gəncin gül üzün.

Siz – bizim havamız, suyumuz!
Paksınız yer qədər, göy qədər.

Sabahı əks edir, sabahı
O gülgün, o günəş çöhrələr.

Çiçəklər, boy atın, çiçəklər!
Sizsiniz incimiz, dürrümüz.
Yaz gələr, güllərdə gülümsər
Çöllərdə kül olmuş ömrümüz.

9 noyabr, 1943.

-İKİÜZLÜYƏ

Mənim paltarımda qırx yamağım var,
Ancaq qəlbim safdır, ürəyim bütöv.
Sən – qəşəng geyinmiş, minsifət kübar!
Qəlbin yamaq-yamaq, vicdanın itib.

28 noyabr, 1943.

QONŞULAR

Qonşuluqda görmədik
Nə məhəbbət, nə ülfət.
Hər gün təzə qalmaqal.
Hər gün yeni bir hiddət.

Mən yuyub paltar assam,
O, bayıra kül tökər.
Qarı kürəyib atsam,
O, bağa qar səpələr.

Bu yaz evin dalında
Kələm əkdim – gül kələm.

Bir oyun çıxardacaq
Qonşum yaqın bilirəm.

Dedim: kələm borşunun
Bir ayrı ləzzəti var,
Balalar yeyib-ıçər,
Qarnımız yasdən çıxar.

Amma qonşum bazardan
Gör nə aldı: bir keçi!
Keçi – bəla, od-alov,
Aşıb hasardan keçir.

Ələk-vələk elədi
Bağı, evi, küçəni,
Od aparsın, yer udsun,
Vurğun vursun keçini.

Bu başı batmış keçi
Hər gün ayaq cütlədi.
Dik atılıb hasardan
Kələmləri lütlədi.

Hec bir ümid qalmadı
Bircə bara, bəhərə
Yazıq bağçam oxşadı
Bombalanmış şəhərə.

Əl üzərək kələmdən,
Qurda ümid bağladım.
Qapımda ağzı qanlı
Bir canavar saxladım.

QİSSƏDƏN HİSSƏ

Qonşum keçini kəsdi,
Çəkdi yuxarı başa,
Qonaq çağırırdı bizi.
Şənləndirdi məclisi.

Mən bilməzdim ki, qonşum
Mehribanmış bu qədər.
Bəlkə mən suçluyamış,
Qeyzim hədərmiş, hədər.

Gözəl şeydir qonşuluq,
Xətir-hörmət gözləsən.
Vay halına, içində
Bir canavar bəsləsən.

Paxılıqdan əlhəzər!
Qoy gül açsın gül kələm.
Gərək mən də qonşuma
Yaxşı qonaqlıq verəm.

4 noyabr, 1943.

QIZIN SEVİB-SEÇDİYİ

Bu dan ulduzuna elçilər gəldi
Dənizlər dalından, dağlar dalından.
Çoxu söhbət açdı cəhiz malından,
Alından, şalından, cah-calalından.

Oğlanın qəsrindən söz açdı biri,
Başqası göstərdi inci, mirvari.
Biri təklif etdi bir dəstə açar,
Heyhat, "yox!" dedi qız, getdilər naçar.

Bir gün şair gəldi, bəxş etdi qıza
Nəğmələr qaynağı sevən qəlbini.
Qız qoşulub getdi şairə bir gün,
Qızıl yox, eşq oldu onun kəbini.

29 noyabr, 1943.

SEVGİ

Elə vuruldu ki, dözə bilmədi,
Yanaşdı baxtına can üzüləndə.
Açdı ürəyini: – Sevirəm! – dedi,
Amma gül dodaqlar demədi: – Mən də,

Məgər sevmirdimi oğlanı bu qız,
Yox, elə həmişə onu amırdı.
Ürəyindən keçən o gənədi yalnız.
Onun sevgisi ilə qanadlanırdı.

Lo düşdü... Ayrılib gözaltısından.
Döyüş meydanına yollandı oğlan.
Onu ön səngərə atdı məhəbbət,
...Kəsildi oğlanın yarasından qan.

Əziz yarım, – deyə, – diyarım, – deyə
Ön atəş xəttində tutdu yerini.
İndi göstərməsə, bir də bəs haçan
Göstərə bilərdi öz hünərini?!

Soyuqda od aldı məhəbbətindən,
Ümidlə adladı dərədən dağa.
Qələbə səhəri gülümsəyərkən
Qəfil mərmi yıxdı onu torpağa.

– Aman ver, ey əcəl, bircə an ləngi,
Bir cavab eşidim bəri öləndə.
– Sevirəm! – söylədi.
Xəyalındakı
Nazlı qız öyilib söylədi: – Mən də!

30 noyabr, 1943.

UŞAQ YUXUSU

O yatır, quylanıb
Ağappaq yastığa.
Heyranam, valehəm
Uyuyan uşağa.

Tərtəmiş nəfəsi,
Tərtəmiş yatağı.
Azacıq sulanmış
Qızılgül dodağı.

Kirpiyi – bənövşə,
Yanağı – cüt alma.
Telləri tərləyib,
Qurbanam balama.

Yorğanı təpiklə
Tullayıb üstündən.
Tər, ipək saçını
İsladıb, deyəsən.

Süsənmi, nərgizmi
Ətirli qucağı?
Qoynunda oynucaq –
Balamın “uşağı”.

Otaqda sakitlik,
Nə səda, nə səs var.
Heç bir kəs ucadan
Danışmaz, pıçıldar.

Yüyürüb qaçmayın
Döşəmə boyunca,
Yuxusu qənd balam
Qoy yatsın doyunca.
Qovladım şalımla
Çibini, hafi da.
Qoymaram yaxına
Yüngül bir ahı da.

Nə qədər şirinsə
Yuxusu balanın,
O qədər şad olur
Ürəyi ananın.

11 dekabr, 1943.

SİRLİ YUMAQ

Ömür cığırarım, yollarım mənim
Nağıllarda olan yumağa döndü.
Az getdim, çox getdim...

Gün batan zaman
Toxtadım, qarşımda bu yurd göründü.

Bəli, nağıllarda olduğu kimi
Divlər pədişahı çıxdı qarşıma.
Belində baltası. Papaq yerinə
Ölü bir quzğunu qoyub başına.

Dəmir qapımızda, nağıldakitək
Divin gözü boyda xırda bir dəşik.
Div ordan göz qoyur qurbanlarına,
Fəxr ilə, qürurla çökmədə keşik.

Hər gün yüz ocaqda qara div üçün
Kabab bişirilir adam ətindən.
Məni doğma yurddan bu cəhənnəmə
Öz qara bəxtimdir dartıb gətirən.

Ey qoca nənəmin nağılları... siz
Çata bilmərsiniz bu həqiqətə.
Hansı nağıl bənzər, hansı əfsanə
Bu dərdə, möhnətə, bu cinayətə!

Burda hər qapıda paslı bir qıfıl,
Hər küncdə-bucaqda ölüm kölgəsi.
Bircə addım belə ata bilməzsən,
Durur hər qarşıda divin təlesi.

Divin öz məntiqi, öz qərarı var:
Düşünən başları kəsir xəncəri.
Dəmir sobalara basıb yandırır
Xəstə anaları, ac tifilləri.

Doğma ellərindən sürgün edilən
Xurma kimi qızlar, mağrur igidlər
Büküb şax belini işləsin görək
Onun qarşısında hər axşam-səhər.

Sifətlər soluxub, üzlər – zəfəran,
Gözlər, bulaq gözlər qan-yaşla dolu.
Mənim gördüklərim ağır yuxudan,
Qorxulu nağıldan daha qorxulu!

Bir gün gəlib çatar mənə də növbə,
Nəğmələrim qalar sizə yadigar,
Yaytlar nəfəsim, səsim aləmə,
Səs verər səsimə dənizlər, çaylar.

Sirli yumaq olub nağıldakitək
Bircə nəğməm qaldı ömür yolumda.
Nəğməmin izinə düşə bilsəniz
Məni taparsınız dağlar dalında.

12 dekabr, 1943.

ŞAİR QONAQLIĞI

O, qonaq çağırdı gənci, qocanı,
Yaxın dost-tamışı, ər-lə qadını.
Şair ürəyinə – barlı bir bağa
Gəldilər... Bilməyə şeirin dadını.

Şair əzizlədi qonaqlarını,
Könüllər bir az da şadlansın deyə,
Oxudu bu axşam yazdıqlarını,
Ürək şirəsini qatdı badəyə.

Nəğmədən zövq alıb xumarlandılar,
Şadlandı qocalar, gənclər, igidlər.
Artıdı ürəklərdə qüdrət, güc, vüqar,
Coşdu, qanadlandı qanda ümidlər.

– Şair, alqış sənə! – dedi bir qoca, –
Hər növ nemətindən daddıq doyunca,
Mənə bu səadət nəsib olmayıb,
İnan, doxsan illik ömrüm boyunca.

Yorğun köhlənimi doxsan il çapdım,
Arzular dağının həndəvərində.
İtən gəncliyimi, inan ki, tapdım
Sənin əsərində, sənin şeirində.

Noyabr, 1943.

BƏZƏN

Bəzən dərd əlində sıxılır insan,
İnsan olduğunu az qala danır.
Əsir ölüm yeli könül gülünə.
Könül nə tərpənir, nə qumıldanır.

Üzündə, alnında qəmli bir qürur!
Sanki hər qayğıdan, hər qəmdən uzaq...
Bu dəm mən nədənsə yalnız və yalnız
Yazmaq istəyirəm, doyunca yazmaq.

Gəlin, ey cəlladlar, istəyirsiniz
Məni güllələyin, qəh-qəh çəkin siz.
Müəkkəb gətirin təki şairə,
Bir də ağ kağızla qələm veriniz!

Noyabr, 1943.

DAŞ KİSƏCİK

Dar kisəcik, daş qapıcıq,
Qır bu daşı, zülmətdən çıx.
Pəslı qıfıl qırılmasa,
Öləcəksən aydın, açıq.

Bizdən günəşi aldılar,
Bizi zindana saldılar.
Dəyirməndə üyütməyi
Qət elədi qaraltılar.

Zor dəyirman, kor dəyirman...
Suyu – qandır, diş – dəmir.
Can istəyir udmağa, can!
Dən istəmir, un istəmir.

Təslim olsan, dəyirmançı
Əridəcək sümüyünü.
Sümürəcək zəli kimi
Həm beynini, həm könlünü.

Qara yellər qudurmasın,
Yətar! Qan içdi dəyirman.
Vətən üçün qiymətlidir
Su yerinə axan bu qan.

Qırın bu daş kisələri!
Hörümçəkli dəyirmanı.
Oda dönmüş süngülərlə
Vurun, yıxın bu zindanı!

Noyabr, 1943.

QATİLƏ

Öldür! Diz çökməyəm qarşında, qatil!
Dustağam, ürəyim sənə qul deyil!
Başımı baltanla üzə bilərsən,
Fəqət ayaq üstə öləcəyəm, bil!

Hayıf ki, sizlərdən minini deyil,
Yüzünü silmişəm dünya üzündən!
Elə buna görə görək xalqımın
Önündə diz çöküb üzr istəyəm mən!

Noyabr, 1943.

İGİDİN GÜCÜ

Qəhrəman ürəkli o dağ laçını
Baş əydi, and içdi ana yurduna.
Asdı sağ çiynindən avtomatını,
Mindi alma gözlü köhlən atına.

Keçdiyi yollarda sarsıldı səflər,
Toplar külə döndü, tanklar əridi.
Hardandı bu qüdrət, rəşadət, hünər?
Yoxsa onunla bir dağlar yeridi?!

Bayrağa döndərdi sədaqətini,
Həm odda, həm suda yurdunu andı.
Bəlkə də atı yox, avtomatı yox,
Ona qüvvət verdi içdiyi andı.

19 noyabr, 1943.

İNANMA

Xəbər gətirsələr məndən bir axşam,
– Yorulub yıxıldı, – desələr əgər,
İnanma, sevgilim,
Deməz bu sözü
Məni tanıyanlar, məni görənlər.

Mən ki, öz andımı al bayrağıma
Öz qanımla yazıb getdim qabağa.
Haqqım varmı mənim heç yorulmağa?
Haqqım varmı mənim yolda qalmağa?

Xəbər gətirsələr məndən bir səhər,
– Dəyişdi yurdunu! – desələr əgər,
İnanma, sevgilim,
Belə bir sözü
Heç zaman söyləməz məni sevənlər.

Keçirib çiynimə avtomatımı
Getdim, cavab verim qarı düşməyə.
Vətənimə satsam, elimə satsam,
Daha bu dünyada nə qalar mənə?

Xəbər gətirsələr, qara bir xəbər,
– Musa ölüb getdim, – desələr əgər,
İnanma, sevgilim, deməz bu sözü
Məni tanıyanlar, səni sevənlər.

Yetmiş Əzrayıla can vermərəm mən,
Hər şeirim, hər mısram – bir qılınc, bir ox.
Bəlkə bədənimi dəfn etmək olar,
Bu nəğmələr dolu ürəyimi yox!

20 noyabr, 1943.

MƏNİM NƏĞMƏLƏRİM

Sıxdım, ürəyimi içirdim sizə,
Vətən çöllərində gül açın bir-bir.
Gücünüz, ödunuz nə qədərdisə,
Yaşamaq haqqınız bir o qədərdir.

Hər duyğum, hər hissim sizdə olub cəm:
Büllur göz yaşım da, eşqim, kinim də.
Əgər siz ölsəniz, mən də ölərəm,
Əgər yaşasanız, yaşaram mən də.

Nəğmə – can alovum, qolum, qanadım,
Mən döyüşə getdim nəğmələrilə.
Yarı əzizlədim, dostu oxşadım,
Düşməni məhv etdim nəğmələrimlə.

Məni cəzb eləməz ötəri ləzzət,
Növ-növ meyvələri həyat bağının.
Şeirimdəki alov, sevgi, məhəbbət
Məğzi, mənasıdır yaşamağımın!

Sadiq qalacağam, məhv olsam belə
Nəğməmdə səslənən döyüş andıma.
Ömrü qurban dedim bu doğma elə,
Yazdım şeirimi də onun adına.

Mən bu döyüşlərdən, nəğməmlə keçdim,
Nəğmə – həyatımın baharı, yazı.
Əyilməyə başım son nəğməsini
Cəllad baltasına qanıyla yazdı.

Azad yaşamağı öyrətdi nəğməm,
– Ölərkən əyilmə! – söylədi təkrar.
Qəmli bir nəğməydi həyatım mənim,
Elə ölümüm də bir nəğmə olar.

26 noyabr, 1943.

BURULĞAN

Çimir ay nurunda, çay axarında,
Çimir sudan duru, aydan arı qız.
Ağboğaz qu kimi üzür vüqarla,
Qızıl balıq kimi üzür qayğısız.

Sular qucaqlayır incə belini,
Dalğalar dolanır kəmə yerinə.
İncilər düzülür çin-çin saçlara,
Hörüklər tökülür çiynlərinə.

Mərmər bədənini qucur ay nuru,
Səslər, gümüş səslər sularda axır.
Aya rəqib olan bu gözəl qıza
Şəkər qamışları heyrtlə baxır.

Unutmuş özünü çimən sərvinəz,
İrəli üzükcə həvəsi artır.
Heyhat, qijov – qəddar, burulğan – qanmaz,
Hansı əl gör onu dərinə dartır.

– Batdım! Xilas edin!
Qışqıra bildi,
Uzatdı irəli iki qolunu.
Çıxıb çadırından bir igid gəldi,
Cəld qapdı əcəlin əlindən onu.

Çıxartdı gözəli sahil qıyına,
Ağ çadıra ayın işığı doldu.
Qızın sərv boyuna, gül camalına
Birinci baxışda oğlan vuruldu.

Uğuruma çıxan səadət payım!
Məndən əsirgəmə məhəbbətini.

Mən ki burulğandan qurtardım səni,
Neçin burulğana salırsan məni?

Gəlmişən, bəlkə də, əfsanələrdən,
Bəlkə su pərisi, sular qızısan.
Hər kim olursan ol, hiss etmişəm mən
Sevincim, güvəncim, dan ulduzumsan.

Mən səni qıjovdan xilas edirkən
Bayaq, yadımda, "sağ ol!" söylədin.
Bəs niyə ox atdın kirpiklərindən?
Bu abad könlümü bərbad eylədin.

Sən çaydan çıxmısan, mən dənizdəyəm.
Söylə, ömrüm-günüm, xılaskarımsan?
Düşmüşəm məhəbbət burulğanına,
Mənə nicat əli uzadarmısan?

XƏYAL

Bu yerin gündüzü gecədən qara,
Gəmirir qəlbimi bu məzar məhbəsi.
Ümudlar, arzular çəkilir dara,
Bağrımda boğulur hər səs, hər nəfəs.

Aldı nəm divarlar hər şadlığımı,
Verdi qəm, öskürək, qayğı, qocalıq.
Pəncərəm – kvadrat dəmir pərdəli,
Qapımda silahlı gözətçim sayıq.

Daim dar ağacı gözlər yolumu,
Artır gündən-günə qəm də, qayğı da.
Yaşamaq sevgisi yalnız xəyalda,
Yaşamaq ləzzəti yalnız yuxuda.

Tikanlı məftildən süzülür bəzən
Günəş şüaları – sarı, qırmızı.
Qırmızı yaylıqda xəyalıma gələn,
Yoxsa al geyinib bəxtimin qızı?

Qucur, öpür məni xoşbəxtcəsinə,
Ağızda bal dadır busənin tamı.
Qoluma girir ki, gedək bayrama!
Açıb bayrağını zəfər bayramı!

Elə bil deyir ki, şad ol, gəlmişəm,
Məni gözləməyin hədə deyilmiş.
Azadlıq, səadət, nur gətirmişəm,
Dan yeri qızarır, zülmət çəkilmiş.

Xəyalım, xəyalım! Necə dadlısan!
Pis günəmdə belə atmırsan məni.
Mən qolu zəncirli, sən qanadlısan,
Sənsiz məhv edərdi bu zindan məni.

Qismət olmayacaq yaşamaq mənə.
Yeganə təsəllim bir budur ancaq:
Tezliklə dünyanın hər tərəfinə
Haqqın al səhəri işıq salacaq!

Noyabr, 1943.

GƏLƏCƏK QIZIL MOSKVA

("Məsul bahadır" eposundan)
Gələr! Azad cəmlər bizi Moskva!

Bu zülmət quyudan çıxarar bizi.
Onun al bayrağı – həyat və şəfa!
Çəkici, orağı – azadlıq rəmzi!

Dekabr, 1943

*

Qız görüb vurulan çağlarım keçdi,
Qoy indi cavanlar aşıb-daşsınlar.
Mənim ki, döşümə düşən saqqalım,
Sərvlər rəqibi – yetkin qızım var.

Dekabr, 1943.

HƏDİYYƏM

*Dustaqlıqda tanış olduğum belçikalı dostum Andre Timmer-
manska.*

Əgər qayıtsaydı bir anlıq geri
Ömrümün fərəhli, azad günləri,
Qardaşım, mən sənə bəxş eləyərdim
Bağında açılan qızılgüləri.

Heyhat, burda mənim heç bir şeyim yox,
Nə yurdum, nə bağım, nə azadlığım.
Burda vağam olmuş güllər, çiçəklər,
Ocaq çoxdan sönüb, kül yığm-yığm.

Burda bəs nəyim var? Bircə ürəyim!
Düşmən caynağında tikələnməyən,
Qara fikirlərdən ləkələnməyən
Nəğmələrlə dolu qönçə ürəyim!

Mənim nəğmələrim elin qəlbində
Bu dünya durduqca yaşayacaqdır.

Zindan zülmətində, məhbəs dibində
Gül açan dostluqdan danışacaqdır!

Dekabr, 1943.

DÖRD GÜL

Düşmən tanklarının kəsib yolunu,
Beş piyada əsgər sindi səngərə.
Əllərdə qumbara, şüşə – od dolu,
Atəş yağdırdılar dəmir "div"lərə.

Buynuzlu, caynaqlı, polad dişli div –
"Pələng", "Yolbars" necə ilişdi qeyzə.
Gördülər keçidi kin, nifrət kəsib,
Nəcəsi partlayıb sərdi düzə.

Tanklar qurşun saçdı, mörmi gövşədi,
Toxundu az qala güllə gülləyə.
Beş nəfərdən biri dözə bilmədi,
Qaldırdı əlini: "təsliməm!" deyə.

Qonşu səngərdəki yaxın yoldaşı
Onun küreyinə bir güllə sıxdı.
Qara yerə girdi xainin başı,
Alçaq öz əlilə özünü yıxdı.

Keçə bilmədilər tanklar hüdudu,
Od tutub aşdılar xəndəyə bir-bir.
Zirəh də, ürək də yandı, kül oldu,
Yolun qırağında qaldı beş qəbir.

Bəli, nağıllarda eşitdiyintək
Qorxaq ölüm tapdı, igid – şərəf, şan.

Buyur, məzarlara göz yetir, baş çək,
Dördündə gül bitib, birində tikan.

Qızlar, qırıb atın o tikanı siz,
Bəzəyin dörd qəbri, o dörd mərməri.
Oxşasın alovlu məhəbbətiniz
O dörd məzardakı qızılgülləri.

BALIQCILAR

İgid baliqcılar göl qırağında
Çadırlar qurdular, ocaq çatdılar.
Oda nəfəs verdi bir şən səs-səda,
Zülmətə qığılcım – çınqı atdılar.

Sahildə gecənin qara pərdəsi,
Alovun əlləri açdı pərdəni.
Göründü rəqs edən gəncin gövdəsi,
Cavan baliqçının şümal bədənə.

Onu təbrik etdi çınqı və çırtıdağ.
Bir də göl üstündə bitən qamışlar.
Yaşıl ot içində yanan şəbçirəq,
Baliqçı dostları, yaxın tanışlar.

Bu gün o igidlər Baykal gölündən
Altmış ton balığı çəkib dartıblar.
Bir bayram şənliyi keçib könüldən,
Odur ki, sahildə ocaq çatıblar.

Onlar bütün günü var qüvvəsilə
Əlləşib, islanıb, az qala donub.
Nə qədər balığı dartıb sahilə,
Ürək yorulmayıb, bədən yorulub.

Təkcə bir gənə igid ay diliminə
Göz qoyur... əyləşib Baykal qıyında.
Nazlı nigarına həsrətdir yenə
Fikri çox uzaqda... vüsəl hayında.

Tor içində top-top gümüş balığı
O qaya çiçinlər çəkdi çox asan.
Bundan ağır imiş yar ayrılığı.
Yamanmış sevsən, həsrət qalasan.

Altmış ton balığın ipək torunu
Çəkdi, güvənərək qol qüvvətinə,
İndisə yüz tonluq həsrətdir onu
Salan öz toruna, öz kəmədinə.

YARALAR

Ən ağır yükləri qanlı yollarda
Bizimlə bərabər daşdınız siz.
Gözləri sürməsiz, əziz bacılar,
Nədir ağ əllərdə o qızaran iz?

Neçə yaralıya şəfa verdiniz,
Neçə yıxılmışı qaldırdınız siz.
Tozlu saçımızı sıgallayaraq,
Neçə yuxusuza layla dediniz.
Yaralılar isti əllərinizdən
Güc alıb bir daha addımladılar.
Sizə min afərin, sizə min ohson,
Ey cadu gözlülər, qələm qaşlılar!

Zəfərlə qayıdaq doğma ellərə,
Təki qismət olsun bizə qələbə,

Sizin mərdliyiniz, üz ağlığınız
Salsın şöləsini hər gözə, qəlbə.

Qız qardaşlarımız, əziz bacılar,
Hələ sağalmayıb nə qədər yara.
Viran şəhərlərdə yüz-yüz yetim var,
Analar həsrətdir gül balalara.

Deyirəm: dağılmış, batmış yurdlara,
Ölmüş şəhərlərə nicat verin siz.
Çıxarın hamını qışdan bahara,
Bütün yetimlərə ana olun siz.

Qanımız tökülən asırımlara
Düşsün gövhər kimi alın təriniz.
Məhv etdik yağını.
İndi də gəlin
Bərbad olanları abad edin siz.

QAR QIZ

Qış ağ, qar ağappaq, günəş ağappaq
Ağappaq yel əsir "Gümüş dağı"nda,
Ağ ipək altında yatır bağça-bağ
Son qar göz yaşını sıxan çağında.

Qarla süpürlənən nadinc balalar
Qartopu oynayıb məgər doydular?
Tombul əllərilə qar yumurlayıb
Qar qıza uca bir heykəl qoydular.

Şaxta nəfəsilə dondurdu qarı,
Elə ki, başladı axşam düşməyə.
Soyuqda tək qoyub o ağ nigarı,
Balalar çəkildi isti guşəyə.

Gecə əzizlədi, öpdü Qar qızı
Gündüz gündoğandan boylandı aprel.
Pəhləvan günəşi, günsevər yazı
Vəsf edib şəfəqə boyandı aprel:

– Qar qız, tanımırsan, – dedi, – sən bizim
Odgöz, atəşürək, cəsur günəşi.
Xalq ona heyrandır, heyran, əzizim,
hər şeyə can verir nuru, atəşi.

Qar qız gülümsədi: – Günəşinizin
Mənə heyranıyam, nə də vurğunu.
Qəlbimiz buz kimi soyuqdur bizim,
Sevməz, sevmə bilməz Qar gözəl onu.

Həmişə soyuqam, yox mənə atəş,
Qışın balasıyam, bilmirsən məgər?
Qoy gəlsin, qarşımda baş əysin günəş,
Mənə də Qar bika, Qar qız deyərlər.

Dan atdı. Al günəş alovlu, odlu
Çıxdı gülə-gülə orman dalından.
Şəfəqdən, şüadan güldəstə tutdu,
Verdi Qar gözələ qızıl ərməğan.

Birdən doluxsundu, kövrəldi Qar qız,
Səhər, gülən səhər onu ağlatdı.
Onun buz qəlbini hansı amansız
Buzlaqdan çıxarıb əlova atdı?!

Tələsdi görməyə Qar qız baharı,
Sevdi, al günəşin dəlisi oldu.
Açdı qollarını var qüvvəsilə,
Bahar daşqınları könlünə doldu.

Günəş əzizlədi, öpdü yarını,
Basdı Qar dilbəri alov bağrına.
Sıxdı od nəfəsli dodaqlarını
Onun buzdan soyuq dodaqlarına.

Könlündə hiss edib iftixar, nəşə,
Gizlicə alıxdı o şux, şən gözəl.
Bütün varlığını verdi günəşə
Günəşin ardınca yüyürən gözəl.

Axdı ağ üzündən isti damcılar –
Məhəbbət yaşları, sevinc yaşları.
Fərəhdən ağlayır ağbəniz nigar,
Dağılır yellərdə gümüş saçları.

Hanı o dünənki büzürək afət?
Sevgili qoynunda əriyib axdı.
Od vurdu qanına gənclik, məhəbbət,
Başında bir sevda şimşəyi çaxdı.

Dincəldi – üzülən gənc bir ömürtək,
İslatdı torpağı son göz yaşları.
Bitdi həməən yerdə təzə gül, çiçək,
Güllər – günəş kimi qırmızı, sarı.

Sönsəm, yandır məni, ey məhəbbətim!
Qar kimi ərisəm, bahar et məni.
İçsin göz yaşımı, qanıma, tək
Çiçəklər bürüsün yer kürəsini!

4 dekabr, 1943.

TABUT

Gör Faruq dədənin doxsan yaşını
Necə tez apardı qanadlı illər.
İki əli ilə tutub başını
Dərin xəyallara daldı bir səhər.

“Adam üzüsulu getsə yaxşıdır.
Yetər! Çox yaşadın, ey acgöz ürək,
Dünyaya ömürlük gəlməmişik ki!
Daha o dünyanı düşünmək gərək.

Vaxtdır! Əl çəkməli fələk çərxinin
Hər cür ləzzətindən, can möhnətindən.
Payıma bir tabut düşəcək yaqın,
Gedim, agah olum axirətimdən”.

Belə deyib getdi usta dalınca,
Sifariş etməyə bir yaxşı tabut.
Bərbər bir qız ilə rastlaşdı ancaq,
Camalı ay kimi, saçları – bulud.

Ağ xalaltı qızın al yanaqları
Qocanın ağlını başından aldı.
Çiyələk şirəli gül dodaqları
Ah çəkən sinəyə atəşmi saldı?

Şən, qaynar gözlərdə gənclik, gözəllik.
O necə şad olub cürətlənməsin?!

Necə diz çökməsin burda qoxalıq.
Ölüm necə baxsın, heyratlənməsin!

Qəfildən od saçdı ilahi gözlər,
Yandı doxsan yaşlı böyük bir ürək.
Şən-şən dilə gəldi nəzəndə dilbər;
– Babacan, nə lazım? Tabutmu gərək?

– Yox, qızım-qızılım, tabut gərəkmez,
Hələ ölüm uzaq... Hələ kefim saz.
Deyirəm: o zərif, ağ əllərinlə
Mənim saqqalıma əl gəzdir bir az.

1943

BİR ÖYÜD

İnsanlığ haqqında
Fil kimi kişilər çox görmüşəm mən,
Pəhləvan görkəmli, dəmir bədənli.
Bəzən dağ cüssədə görməmişəm mən
İnsana yaraşan işi, əməli.

Axı kim istəməz addımlarının
Zərbindən su çıxı, ya dəmir sına.
Amma nə faydası, fil adamların
Quşca xeyri yoxsa bir başqasına?!

Ləkə götürməsin namusun, andın,
Kişidən dünyada təmiz ad qalar.
Qolunun zoruyla çox da öyünmə,
Yalnız insanlıqla öyünmək olar!

Zəka şölə versin hər addımında,
Görsünlər ürək də, baş da səndədir.
Kişinin qüvvəti qılıncında yox,
Qılıncdan kəsərli haqq işindədir!

Yaşama faydasız təpələr kimi,
Köçərkən dünyada yerin görünsün.

Özündən sonrakı nəsillər üçün
Ömrün məşəl olsun, mayaga dönsün!

Palçıq da tunclaşır odda bişəndə,
İşdə cilalanan dəmir pas atmaz.
Qəbrində həmişə gül bitirər yaz,
İş görəni kişini ellər unutmaz.

9 dekabr, 1943.

PALID

Yol üstündə palıd bitib,
Yalqız palıd, qoca palıd.
Budaqları yerə dəyən,
Əzəmətli, uca palıd!

Yarpaqları yellər oxşar,
Yellər təzə, yarpaq yeni.
Ruzgar ona xatırladar
Bəlkə ötən gəncliyini.

Min il qabaq kimdi burda
Torpaq qazan, tər axıdan?
Hansı mərdin əllərilə
Qanadlandı körpə fidan?

Əkinçimi, bağbandımı,
Yoxsa böyük bir hökəndar?
Necə dürüst söyləmiş el:
Kişi ölər, işi qalar.

Hər kim olsa, fərqi yoxdur,
Eşqi, ruhu sağdır hələ.

Onun ömrü calaqlaşib
Bu min illik palıd ilə.

Bu yollardan keçən yolçu
Bir anlığa ayaq saxlar.
Dinlər palıd nəğməsini,
Nəğmə coşar, nəğmə çağlar.

Qoca palıd qanad gərib
Yolçuları daldalayar.
Çadır boyda çətirindən
Keçə bilməz yağış, ya qar.

İsti çöldə tər tökənlər
Kölgəsinə qaçar onun.
Pıçıldaşan sevgililər
Ay doğanda xoşlar onu.

Yol azana yol göstərer,
Quduranda tufan, boran.
Taxıl biçən təşnələri
Sərinlədər zaman-zaman.

Görmədiyim uzaq yolçu,
Alqış sənə, rəhmət sənə!
Bir heykəldir qoca palıd
Sənin qaynar gəncliyinə!

Gedər kişi, qalar işi
Cism ölsə də, yaşayar can.
Nə xoşbəxtdir bu dünyada
Palıdlaşan, poladlaşan!

10 dekabr, 1943.

ALMAN ELİNDƏ

Məgər bu sənmisən – böyük Marksın,
Qüdrətli Şillerin yurdu, yuvası?
Məni dustaq edib, zindana basıb
Qoynuna gətirdi faşist qansızı.

Sən mənə cavab ver: Ey böyük ölkə!
Odlu, "Rot-front"lu günlərin hanı?
Mən ki, balasıyam Klara Setkinin,
Nəçin incidirsən sən öz balanı?

Səni bu sayaqımı tanımışam mən
Hötenə oxuyub sevdiyim zaman?
Nə üçün Bethoven simfoniyası
Qanadlanmır mərmər salonlarından?

Mərd, azad ürəkli ulu Heynenin
Kimlər buxovladı hüriyyətin?
Karl ilə Rozanın axan qanımı
Yandırır zindanlar kəsafətini?

Mən səndə görmürəm dünənki nuru,
Uddumu günəşi məftilli məhbəs?
Xeyr! Sarsılmazdır Telman qüruru,
Onu zirzəmilər məhv edə bilməz!

Dustağam əlində. Yəqin mənə də
Zülmətlə işığın sərhədində sən
Karl Libknexti, cəsur Rozanı
Vurduğun gülləylə məhv edəcəksən!

Hanı bəs Heyneni, Karl Marksı
Dinləyib yetişən məğrur igidlər?

Hanı Vilhelm Tel – xalqın arxası,
Hanı Engelstək döyüşkən mərdlər?

Kim var aranızda Setkinə layiq,
Telman igidləri ölübmü, sağmı?
Eşidib azadlıq nəğmələrini,
Onlar bu zindanı yıxmayacaqmı?

Gəlin! Dalğa-dalğa! 19-cu
İldə olduğutək cürətlə gəlin!
Gəbərsin yolunu kəsən yırtıcı!
“Rot-front” eşqilə, qeyrətlə gəlin!

Qaniçən quzğunun əzin başını!
Yenə al günəşi seyr edək burda.
Qalxsın yenə Telman tribunaya,
Marks da, Heyje də qayıtsın yurda.

Məgər yoxmu burda Setkinin oğlu?
Telman igidləri, qol-qanad açın!
Dağıdın kökündən bu zindanları,
Solğun üzümüzə al şəfəq saçın!

Dekabr, 1943.

İGİDLİK HAQQINDA

Bilirəm, nəğməni çox xoşlayırsan,
Eşqin, məhəbbətin yaşayır onda.
Yox, təkcə nəğməylə yüksəlmir insan,
Söylə, neyləmişən vətən yolunda?

Xalqa üz verəndə, bəla, qan-qada,
Tutdunmu yerini ön səngərdə sən?

İgidlər yetişir çətin məqamda.
Oğlunu dar gündə tanıyır vətən.

Mətanət istəyir döyüş igiddən,
Böyük ümidlərə mərdliklə çat sən.
Eşqin, azadlığın əlindən çıxar.
Uğrunda özünü qurban verməsən.

Qurtula bilməzsən yalvar-yaxarla,
Düşməni macal tapsa, qanını içər.
Fəqət qılinc tutan cəsur əllərə
Nə zəncir dolanar, nə qandal keçər.

Həç bir iz qoymadan ölmək – rəzalət.
Əsarət rəməzidir buxov biləkdə.
Ömrün gözəlliyi, əbədiyyəti –
Yalnız azadlıqda, yalnız mərdlikdə!

Xalq üçün ölənə xalq daim anır.
Həmişə yaşayır bu şan, bu şöhrət.
Boz palçıq yaradır qorxağın qanı,
İgidin qanına – qeyrət, ləyaqət!

Ölməzlik qazanır yalnız igidlər.
Verir bir canını, alır aləmi.
Nə qəm, sən ölsən də, adın yaşasın
Tarixdə parlaq bir xatirə kimi!

Dekabr, 1943.

YAZ GƏLƏR

Səninçün burnumun ucu göynəyir.
Yarı canım qalıb o bağça-bağda.

Doğma yurd!
Qar altı yatan güllərin
Bahar günəşini arzulamaqda.

Qarlı qış nə qədər soyuq olsa da,
Yellər, acı yellər qəlbə dolsa da,
Zülmət gecələrin sərt soyuqları
Meydan sulasa da eldə, obada,
İnan, doğma yurdum,
Yaz gələcəkdir.
Yenə şırıl-şırıl axacaq sular,
Çöllərin atacaq qar yorğanını,
Dalıb maviliyə, dirçələcəkdir.

Yazağzı dönəcək qanlı döyüşdən
İgid oğulların – arxan, dayağın.
Onların qüdrətli, mərd əllərində
Ləkəsiz qalacaq sənin bayrağın.
Bülbüllər – sarıdöş nəğməkarların
Yenə də bağlarda hey cəh-cəh vurur.
Şadlıq nuru səpər elin üstünə
Qızıl dan yerindən qalxan alovlar.

Bir-birindən gözəl, əlvən çiçəklər
Alar baxanların ağlını başdan.
Gedər qara günlər, bir daha gəlməz,
Atarıq dalınca bir qara daş da.

Sənin tarixinə o bahar, o yaz
Basar qədəmini toy-bayram kimi.
Bitər zülm, möhnət, işgəncə qalmaz,
Səadət bağrına basar aləmi.

Doğma yurd,
Yenə də gələr baharın,

Yenə bülbüllərin budaqda sayrar.
Səs verər onların nəğmələrinə
Qızıl dan yerindən qalxan alovlar.

May, 1943. Radom – Yedlino düşərgəsi.

GEÇƏ. ZİNDAN.

Gecə. Zindan. Dərin bir sükut,
Səs-səda yox bizim bölmədə.
Yalnız çöldə gözetçimizin
Ayaq səsi eşidilmədi.

Yuxum qaçıb. Fikirlər min-min,
Anam, bacım, balam uzaqda.
Əzizimin yazdığı sözlər
Əlimdəki solğun varaqda.
Məktubunu almışam, canım,
Yox, sən məni unutmamışam.
Həsrətindən dəliyəm, dəli,
Haçan bitər bu dərd, bu hicran?

Ömrüm, günüm, uçardım, inan,
Əl-ayağım olsaydı azad.
Qılınc çəkib səflər sökərdim,
Dan yerindən bağlardım qanad.

Yaman əsdi sərt, acı yellər.
Nə qılıncım, nə tufəngim var.
Bircə ürək vurgularımdır
Eşidilən zülmətdə aşkar.

Gecə. Zindan. Dərin bir sükut,
Səs-səda yox bizim bölmədə.

Yalnız çöldə gözətçimizin
Addım səsi eşidilmədən.

1943

AZADLIQ MARŞI

Yeri, göyü titrədən qaynar nəğmələrimiz,
Düşmənləri məhv edib qayıdacaq evə biz.

İrəli, ey mərd igid, qarşıdadır qızıl dan,
Unudulmaz haqq üçün verdiyimiz bu al qan.

Düşməndən öc almağa yerikləyir ürəklər,
Azadlığa can atır bu qanadlı diləklər.

Radom düşərgəsi, 1943.

ELİM-OBAM

İçib ırmaqları, aşib dağları
Yenə qayıdacaq doğma ellərə.
Ya zəfər çalarlıq bu yolda, ya da
Məğrur ölümümüz düşər dillərə.

Nəqərat:
Bürüyər vətəni yenə çiçəklər,
Yayılar şöləsi, ətri çöllərə.
Təki gündüzümüz, gecələrimiz
Qərq olsun həmişə qızıl güllərə,
Ural qucaq açsın qərənfillərə.

Radom düşərgəsi, 1943.

OĞLUMA

Ömrüm qılın kimi yatsa da qında,
Qılınədən işıqlı yolum var mənim.
Göyümsov dağların ucalığında
Aslan tərənəşli oğlum var mənim.

Bəlkə işıq salıb kainatlara,
Balam ən qüdrətli alim olacaq.
Bəlkə yüksələcək ulu qatlara,
Bəlkə şair kimi qanad çalacaq!

Səndən ayrılalı, çox yellər əsdi,
Çox ırmaqlar axdı çaylara doğru.
Üzünü görməyə atan tələsdi,
Rəvəl, öziz balam, gözümün nuru!

Yarı canım qaldı o mavi dağda,
Sərin yay gecəsi, ulduzlu səma.
Qırmızı dan yeri...üçümüz bağda...
İndi yatan kimi girir yuxuma.

Dırmaş əvəzimə o sal qayaya,
Enmə zirvələrdən, qurbanın olum.
Canım səndə qaldı, canım – bu dünya.
Sənə tapşırıram canımı, oğlum!
Radom – Yedlino düşərgəsi.

İyun, 1943.

YENİ İL DİLƏKLƏRİ

Andre Timmermanska,
Bu gün süfrəmizdə nə mey, nə çörək...

Fəqət nifrət saçan göz yaşımız var.
Gəl, ey dost, qədəhə göz yaşı süzək,
Ürəkdə od varsa, donmaz, açılar.

Bu göz yaşımızla qırx üçüncü il
Ürək yaramızı yusun, sağaltsın.
Ümitsiz yaşayan heç kişi deyil,
Ümidlər, arzular qoy dada çatsın.

Sən bizi dondurdun, bələdin buza,
Ey gümüş saqqallı, qoca, köhnə il!
Mənsə od qatıram göz yaşımıza,
Sən bu pıyaləni ümidimiz bil.

Yetər, saf qanımız havayı axdı,
Yıxıldı nə qədər çinar ömürlər.
Ağrıdan, acıdan cəzana gəldik,
Tutulmuş könüllər açılsın. Yetər!

Azadlıq gətirsin yeni il bizə,
Gətirsin ömür-gün səadət yazı.
Açsın buxovları qollarımızdan,
Silsin gözümdən göz yaşımızı.

Gətirsin Yeni il zəfər sevinci,
Dostlarla görüşək, öpüşək bu yaz.
Daim öskürəkli ciyərlərimiz
Təmiz hava görüb dincəlsin bir az.

Sağlam, azad görüm, qardaşım, səni
Yurduna qayıdıb xoşbəxt gedəsən.
Ananı, balanı, əzizlərini
– Qələbə! – deyərək təbrik edəsən.

Sevgilin ocaqda quymaq bişirə,
Yana doğma evin odu, ocağı.

Ağlaya-ağlaya sevincimizdən
Basaq bağrımıza arvad-uşağı.

Bütöv ömrə dəyər onda Yeni il,
Qızıl günəş dollar pıyaləmizə.
Zəfər məclisində nəğmələr demək,
Ey dost, qismət olsun bir daha bizə.

1 yanvar, 1944.

SON SÖZ

Dünya gen olsa da, bu küçələr dar,
Yağır iynə-iynə, tikan-tikan qar.
Üç silah önündə tək bir igidi
Hayana aparır avtomatlılar?

Dünya gen olsa da, bu döngələr dar,
Bəlkə də son boran, bəlkə də son qar.
– Dostlar, qəm yeməyin, sağlıqla qalın!
Gəlir ardımızca gülgün bir bahar.

Döngə dar. Çöllərə çəkilib ağlar.
Qıy vursa, bəlkə də dağlar dağılar.
Üç silah önündə tək bir igidi
Hayana aparır qansız yağılar?!
Berlin, Tegel məhbəsi.

Yanvar, 1944.

QARDAŞLIQ ÇƏLƏNGİ

Tərtib və tərcümə edəni:

Xəlil Rza

“Maarif” nəşr; Bakı: 1982.

Elmi redaktoru və ön sözün müəllifi

Abbas Abdulla

QARDAŞLIQ ÇƏLƏNGİ

təkrar nəşr

RUS POEZİYASI

Aleksandr Puşkin

ŞAİRƏ

Nə böhtanı, nə mədhi alma əsla eyninə,
Şair! O hay-küylərin köpüyü tez yatacaq.
Qoy nadanlar sürüsü bağırsın, gülsün sənə,
Yerində dağ kimi dur!... Sakit ol, sət ol ancaq.

Sən özün hökmdarsan! Öz bildiyin yolla get!
Ağlının göstərdiyi zirvələrə qalx, ucal!
Ən təmiz duyğuları bəsləyib tərənnüm et,
Qəhrəmanlığın üçün nə çin istə, nə medal.

Hər şey öz əlindədir. Sənsən müttəhim, hakim,
Sənin özündən gözəl tənqidçin kimdir, de kim?
Yaratdığın əsər gör öz ürəyincədirmi?

Şiri ilham doğubsa, nadanı saya salma,
Qoy lap tüpürsünlər də şamın yanan ehrama
Atılsınlar, düşsünlər anlamaz uşaq kimi.

1830

NAPOLEON

Heyrət!

Görün tale kimi apardı:

Böyük bir insanın söndü gözləri.
Soyuq sürgünlərdə qüruba vardı
Məşhur Napoleonun dəhşətli əsri.

Hardadı ittiham edilən ... ulu,
Saysız zəfərlərin ərköyün oğlu ?!
Bütün kainatdan çürgün olunmuş...
Ardınca yeni bir nəsil doğulur.

Qanlı bir xatirə qoyub dünyada
Ey ərzi hələ də çalxayan ər!
Sənin ad-sanınla qərrib bir adad,
Bomboz dalğalar da şöhrətləndilər.

Böyük zor, bir məzar dumanda, sisdə,
Kim onu bir ovuc soyuq kül sanır?
Xalqların nifrəti o qəbrin üstə
Ölməzlik nuruna qər q olub yanır.

Şərəfi tapdanmış Yer kürəsindən
Qanlı quzğunların çoxdanmı köçmüş?
Qəzanın əlilə dağılıb birdən
Yekə bir səltənət torpağa düşmüş.

Bayraqlar dünyaya saçdı bəla, kin,
Sət bir iradəyə təslim olaraq.
Şığıdın üstünə qəbilələrin,
Ağa damğasıyla damğalayaraq.

Ümid şəfəqləndi .
Qara bəxtindən,
Kölə uyğusundan ayıldıb yeri,
Köhnəlmiş bütünün saldı təxtindən
Hiddətli bir qallın* qəzəb dişləri

Elə ki boz gülün içində yatdı
Qiyam meydanında tacidar nəşi
Ən vacib , ən ləbüd gün gəlib çatdı,
Qalxdı azadlığın parlaq günəşi

Qəzəb tufanları ləngərlənəndə
Uzaqlardan gördün öz qismətini.
Nifrinlər sovurdun bəşəriyyəyə,
Sezərkən ellərin pak niyyətini.

Səni ovsunladı hakimiyyətin,
Tutdu gözlərini böyük şöhrətin.
Sən ölüm, qan açan səadətinə
Cəsur ürəyinlə inandın qəti.

Gəncleşən millətin coşğunluğunu
Dəmir əllərinlə ram elədin sən.
Körpə azadlığı, el cocuğunu
Boğdun beşikdəcə, aman vermədən.

Qullar arasında bal şərbət içdin,
Söndürdün hökm uman od ciyərini.
Əkdin kölələri ölümə min-min,
Dəfnəylə bəzədin zəncirlərini.

*Qall-indiki Fransa torpağında yaşamış qədim kelt tayfası. Burada
fransız anlamında işlədilib.

Red.-Ə.Ə

Fransa zəfər saydı udduqlarını,
Sənə heyran qaldı., gəlib rıqqətə.
Gör nəyə dəyişdi umudlarını?
Rüsvayçı ad-sana, ucuz şöhrətə!

Süfrəyə gətirdin qılinc qorxusu,
Qarşında lal durub diz çökdü hamı.
Məhv oldu Avropa .

Məzar yuxusu,
Ölüm sakitliyi sardı cahanı.
Tapdadın abırsız zorbalığıyla
Xalqın sinəsini sən harın-harın
Tilzit !

Çəkilərkən bu ad, bir daha
Saralmaz, ağarmaz rəngi rusların.
Tilzit son çələngi ucalıq bilib
Məğrur bahadırın başına qoydu .
Heyhat, rus qəlbinə enə bilmədin.

Böyük bir yanğında yandı qəlbimiz,
Sən bunu duymadın. Zənn etdin, əfsus
Sülhü sovqat kimi gözləyirik biz.
Əfsus, gec anladın nə deməkdi rus.

Sən ey şərəfətli, ağ saçlı şölə,
Rusiya, bir zaman söyülən yuvam!
Austerlits günaşi, bat, qürub elə,
Sən nurlan, işıqlan, böyük Moskvam!

Özgə dövrən gəlib, başqadır yazı.
Qərq olsun heçliyə rəzalətimiz.
Alqışla, Rusiya, Moskvamızı,
Qəbrəcən döyüşmək--- budur əhdimiz.

İffic əllərilə səssiz-səmirsiz
Dəmir çələngini alıb başından,
Gördü uçurumu, girdabı dibsiz,
Bildirdi ki, öləcək, yetişib zaman.

Qaçır Avropanın fateh yığını,
Əriyir yollarda, odur, qanlı qar.
Faş edib onların basılmağını,
Yuyur izlərini bulaşmış sular.

Çovğunlar çovuyur belədən-belə,
Kələ zəncirini qırır Avropa.
Yıxılmış zalımı lənətləriylə
Qarğıyır, ağzından od qopa-qopa.

Xalq Nemizidası əl qaldırarkən
Əsdi içəridə bir soyuq rüzgar.
Bütün incikliklər son gileyəcəm
Yüzünə çırpıldı, qansız zülmkar!

Alındı əlindən həm təmtərağın,
Hərbi möcüzələr soyudu, söndü.
Yad göylər altında sürgün dustağın
Gözündə min zəfər bir çöpə döndü.

O cəhənnəm ada atəş yığını,
Çatdı gecə yarı bir yalqız yelkən.
Başına gələnlə barışdığını
Burda daşla yazdı qayaya bəzən

Dikib dalğalara məzhun gözünü,
Qılınc səslərini salardı yada.
Harda hiss elədi, harda özünü,
Gah soyuq səmada,gah Fransada.

Bəzən də təxtini, nəsil zoğunu,
Qanlı vuruşları çıxarıb yaddan,
Oğlunu düşündü, yalnız oğlunu,
Fikirilər beynində alovdan, oddan.

Tacsız kölgəsini qılınclayanlar,
Onu qınayanlar,ar olsun sizə.
Deyin, kimə görə bu giley-güzar ?
Gileylər yaraşır yalnız acizə.

Eşq olsun!
Göstərdi rus ölkəmizə
Böyük qismətini, ülvyyəti.
Sürgün zülmətindən bildirdi ərzə
Əbədi azadlıq vəsiyyətini.

1821

Oxun Daşa dəysə, aldanmış olsan,
Nə qəm ye, nə gülüm, həyatdan əl çək.
Dərddi günlərində mərdləş, amandır,
İnan, gedən sevinc bir də gələcək.

Ürək nə umur ki? Xoş bir gələcək,
Qəlbə gələcəkdən şölə düşəcək.
Çıxacaq yadından çəkdiyin əzab,
Yad etsən... əzab da əzizləşəcək.

1825

Ex Ungu Leonem

ŞİRİ TANİYARLAR PƏNCƏRƏLƏRİNDƏN

Şerimlə fit çaldım. Aldı payını,
Şerim rəvac tapdı imzasız, qolsuz.
İmansız, yolsuz bir jurnal təlxəyi
Məqalə buraxdı imzasız, qolsuz.

Nə olsun? Gizləmə bilmədi heç kim:
Nə küçə təlxəyi, nə mən-fitçalan.
O, məni tanıdı pəncələrimdən
Mən onu tanıdım qulaqlarımdan.

1825

A.İI.KERNƏ

Heç yadımdanmı çıxar ülvü bir an?
Endi göydənmi, buluddanmı mələk?
Dahilik nurmu əmib büllurdan,
Bir gözəllik, bir işiq yavrusu tək!

Nə ümid var, nə sevinc... qüssə həzin,
Könlüm incik... həyəcanlar da dərin.
Mənə can verdi qəfil incə səsin,
Uyquma girdi lətif cəlvələrin.

Keçdi il... hansı burulğan ləpəsi
Çaldı daşdan-daşa saf arzuları.
Mən untdum o zərif, incə səsi,
Sənə göydən verilən caduları.

Keçdi həsrət dolu günlər nə yaman,
Qara məhbəsdə sükut, qəm qat-qat.

422

Nə məhəbbət, nə bir Allah-ilham,
Nə də bir göz yaşı, eşq adlı həyat.

Ürəyim aldı qanad bir nurdan,
Endi göydənmi, buluddanmı mələk ?
Dahilik Nurmu əmib büllurdan,
Bir gözəllik, bir işiq yavrusu tək

Yenə cılğın ürəyim-nur dolu cam,
Geri dönmüş dirilib toyla bəsat,
Həm məhəbbət, həm də o Allah-ilham,
Həm də saf göz yaşı, eşq adlı həyat.

1825

Mixail Lermontov

ROMANS

Sal qayanın önündə ucsuz-bucaqsız ümman,
Düşdü qəfil ildırım, parçalandı ortadan.

Qayanın sinəsində dar bir məcra yarandı,
Ağ köpüklü ağ sular daşlar ilə darandı.

Yanmış, yarılmış qaya bir yox, iki olsa da
Yargan yaralarını saxladı yaddaşında.

Gülüm, elə bizi də ayırdı fitnə, fəsad,
Ancaq heç vaxt özümü yad bilmədim sənə, yad.

Bir də görüşmərik biz. Fəqət sənin yanında
Yada salsalar məni... Tutulmazmısan onda?

"O kimdir?" deyib sorar, məlul, müşgül durarsan.
Özünə də, mənə də lənətlər yağdırarsın.

423

Ancaq silə billməzsən yaddaşından sən məni,
Nə özümü, sözümü ...
Nə də ötən günlərin birçə dəqiqəsini.

DUSTAQ

Yarın, parçalayın daş zindanları,
Günəşli dünyaya yetirin məni.
Qaytarın qaraqas, qaragöz yarın,
Bir də qara yallı dəli köhləni.

Mən o gənc yarımı, şux nigarımı
Bacaram bağrıma, öpub qucaram.
Oxşaram atımın ipək yalını,
Atılıb üstünə, yel tək uçaram.

Zindan pəncərəsi ucadır, fəqət,
Zindan qapıları ağır kilidli.
Bəlkə o qaraqas, qaragöz afət
İpək yatağında uyuyur indi.

Qaraca köhlənim gəzir çölləri
Yəhərsiz, yüyənsiz azad dolaşır.
Oxşayır boyunu səhər yelləri,
Dərələrdən keçir, dağlardan aşır.

Mənimsə nə dostum, nə qəm-xarım var,
Sıxır dörd tərəfdən dörd divar məni.
Sancılır gözümə ölgün şüalar,
Əritmək istəyir bu məzar məni.

Hərdən eşidirəm ... qapı dalında
Gəzən gözətçinin ayaq səsinə.

Heyhat, o eşitmir ... Daş zindanlara
Sığmayan qəlbimin döyünməsinə.

VƏTƏN

Mən sevirəm yurduму qərribə bir eşq ilə,
İdrakımdan güclüdür qanımdakı məhəbbət.
Heyhat, tutqun könlümü aç bilməmiş hələ
Nə qanlar bahasına qazanılan şan-şöhrət.
Nə sükutun o məğrur, o lal mücəssəməsi.

Fəqət bütün varlığım bu torpağın vurgunu,
Sevirəm gen çöllərin sərin sükunətini.
Sahilsiz meşələrin ləngər vuran qoynunu,
Coşub daşan çayların dərya əzəmətinə.

Kəndarası yollarda xoşdur araba sürmək.
Sakit baxışlar ilə yarmaq qaranlıqları.
Uzaq mənzildən gələn titrək şöləni görmək,
Qonaq getmək ümidlə məchul bir evə sarı.

Od vurulan kövşənin tüstüsü mənə dərman,
Arabalar sovuşan el yolunu sevirəm.
Saralan zəmilərin yerində tək-tək qalan
Qoşa ağcaqayının ağ boyunu sevirəm.

Hələ otlar, güləşlə üstü örtülü daxma,
Xırman, kəhrəbə buğda... hələ o nur, o şölə.
Naxışlı pəncərələr heç bilsən necə doğma,
Baxmışam çoxlarının duymadığı fərhlə.

Bayram axşamlarında gəlib heyran qalaram
Bu nəcib, bu mehriban ellərin nəğməsinə.
Haylı-küylü məclisdə səhərəcən dalaram
Hallanıb xumar olan kəndçilərin səsinə.

Mən neçin elə bir dalğa olmadım,
Köpüklü bir dalğa, mavi bir ləpə ?
Tufanda keçərdi ömrüm, həyatım,
Gecə ay doğanda, nur səpə-səpə.

Heç bilsən nə qədər coşğun eşq ilə
Qızılı qumları mən yalayardım.
Qayıq yan almamış hələ sahilə
Çırpardım daşlara, parçalayardım.

İnsanın dünyada sevib-seçdiyi
Nə varsa qəhr edər, söküb tökərdim.
Basardım bağrıma cəfakəşləri
İslanmış saclara siğal çəkərdim.

Qorxuda bilməzdi cəhənnəm məni,
Tovlaya bilməzdi cənnət vədləri
Narahat suların sərin yelkəni
Olardı könlümün xəyal şəhpəri.

Başımda belə bir sevda havası
Onda mən Şimala etməzdim səfər.
Doğulmaq, yaşamaq, ölmək qaygısı
Sıxmazdı ruhumu bəlkə bu qədər.

ÖCƏŞMƏ

Günlərin bir günündə, sıra dağlar önündə
Yaman bərk öcəşdilər Kazbek ilə Şadl dağı.
--Özünü gözlə, qardaş! --Söylədi ağ saçlı Şad:
Məgər insanlara sən əbəsmi əymisən baş?

Gör nələr qurur insan dikdə, köbərdə, beldə-
Od ocaqlı hücrələr... baltalar qızır əldə.

Sal qayanın köksünü dəmir külümlə çapır,
Açır dəhşətli bir yol ... altun tapır, miss tapır.

Bir vaxt üstündə duman, qarğa-quzğunlar qonan
Qayaların altından keçir gör neçə karvan.

İlk yürüslü çətin, zor ... fəqət çox bədicir insan,
Özünü gözlə, qardaş! Qüdrətlidir gündoğan.

– Qorxmuram gündoğandan! – söylədi ulu Kazbek, –
Doqquz əsrdir yatır.Bərk yatıb çal qoca, bərk!

Odur, cinar dibində ... Gürcü, əlində badə,
Ayaq üstəcə yatır.

Çaşır ... köpüklü meyvə
Yst-başını isladır.

Altında əlvan -gəbə, əlində Sulu qəlyan,
Önündə sərin-sərin inci səpən atılğan¹

Dirsəklənib divana
Mürcü vurmada Tehran

Odur, Yerusəlimin ayağı altda yatır
Tanrı qeyzinə düçar-işsiz, ölgün bir diyar.

Odur, axır sarı Nil, yuyur bəndi-bərəni,
Sultan məzarlarının yanıq pillələrini,
Ögey kölgələrini.

¹Elbrus

²Fəvvarə

³Ərəb əsirətlərindən birinin adı.

Hanı əl-əlvan çadır?
Bədəvilər haçandır basqın etmirlər daha.

Əl qaldırıb dərgaha, ulduzları sayırlar.
Dədə-baba dəbini anır, xatırlayırlar.

Gözə dəyən hər nə var... yuxuya qərq olub, qərq,
Yox, bata bilməz mənə qocalıb qartımış Şərq.

— Tezdir. Hələ öyünmə! — dedi qoca Şad dağı.
Odur, qüzey tərəfdə nəşə tərənir, qalxır !

Vüqarlı Kazbek dağı bu xəbərdən alındı.
Baxdı qüzey tərəfə, gizli-gizli o yandı.

Nədir bu heybətli ki, qalxır, enir, yürüyür,
Yaraq cingiltiləri yeri, göyü bürüyür.
Uraldan Dunayadək, güclü, böyük çayadək
Alaylar atlanmada, coşub qanadlanmada !

Al-bəzəkli ulanlar!— toz qaldırır, bərk gedir,
Papaqlarda tuğ lələk ağot kimi yellənir.

Döyüş tabloları sört, öndə mətin oğullar
Şığıyır əldə bayraq. Guppuldayır davullar.

Dəmir batareyalar sıçradıqca gurlayır.
Tüstülənir fitillər, "Döyüş!" — deyə od yayır.

Kim aparır onları?
Min döyüş tufanından mətin çıxan general-
Baxışı sərt, başı çal.

Sellər kimi haraylı alaylar güclü, məğrur,
Ağır buludlar kimi gedir düz şərqə doğru.

Düşünməkdən üzümlən, qorxunc yuxular görən
Kazbek saya bildimi? Keyr, saysızdı düşmən.

Qəmgin baxışlar ilə süzdü qonşu dağları,
Yandı sümükdə ilik.

Basdı çal papağını gözlərinin üstünə,
Və susdu əbədilik.

Ağlama, özizim,göz yaşını sil.
O, bu göz yaşına, bu qəmə dəyməz.
Səni candan deyil, ürəkdən deyil,
O, qəmdən sevirirdi ... Ağlama əbos.

Pərişan dayanma, əli qoynunda,
Azmi Gürcüstanda igid cavanlar ?!
Qara bığlarını sıgallayanda,
Qara gözlərindən od saçılanlar ?!

Taleyin əlində özü əsirdi,
Uzaqdan gəlmişdi o, bu yad elə.
Döyüş axtarırdı, şöhrət gəzirdi.
Neyləyə bilərdi axı səninlə ?

Sənə axça verdi,zinət verdi o,
Amma tez unutdu ilqarı, vədi.
Busəyə, vüsala qiymət verdi o.
Heyhət, göz yaşına qiymət vermədi.

Yenə tok çıxıram gecə yollara,
Yollar ağ dumanlı, yollar daş-kəsək.
Çöllər qulaq asır pərvərdigara,
Ulduzlar sayırışır, söhbətləşərək

429

¹ Çar ordusunda xüsusi bölmə.

Göylər çilçıraqban,göylər füsunkar,
Yerlər xumarlanır mavi yataqda.
Bəs nədir qəlbimdə bu qəm, bu qubar ?
Bəs nə istəyirəm mən belə çağda?

Mən ki, gözləmirəm həyatdan heç nə,
Təəssüf etmirəm olub keçənə.
Azadlıq arayır narahat ürək,
Düşüb üzüqoylu uzanmaq görək.

Yox! Məzar sükutu istəmirəm mən,
Kim istər ömrünü yellər aparsın?!

Zövq alım həyatın cüvlərindən,
Köksüm bir eşq ilə qalxıb qabarsın.

Hər axşam, hər səhər nəfəsində od,
Bir gözəl qoy mənə türkülər desin.
Başımın üstündə göyərən palıd
Coşsun, dalğalansın, tüğyan eyləsin.

Nikolay Nekrasov

BİÇİLMƏMİŞ SAHƏ

Son payız. Qarğalar uçub getdilər,
Saraldı meşələr, soldu badiilər.

Təkcə biçilməmiş kiçik bir zəmi
Doludur , qəlbində dərdi var kimi.

Yel vurur, sünbüllər pıçıldaşırlar :
"Nə qədər qəmli dir payızda rüzgar.

Ağırdır əylmək torpağa qədər,
Toz-torpaq içində zay oldu dənələr.

Elə gün olurmu bizi didməsin
Köçəri quşların acgöz dəstəsi ?

Bizi tufan yolur, dovşan tapdayır,
Hamı , bəs hardadı, əkinçi fağır ?

Yoxsa az vermişik bar özgələrdən ?
Budur hər sünböldə dənər-dənər dən !

Xeyr ! Özgələrdən pis deyilik biz.
Nəçin çöldə qalsın bərəkətimiz ?

Bizi bununçünmü əkdə əkinçi,
Sovrula yellərə bu qədər inci"

Heyhat, başqa cavab gətirir külək :
"Sizin əkinçidə qalmayıb ürək.

Şumlayıb, tumlayıb bicarə yeri,
Bilməyib gücünün tükəndiyini.

Dilinə dəyməyir nə su, nə çörək,
Yapışb deyəsən bağrına xərcəng

Burda şırım açan o əllər ki var,
Quru budaq kimi indi sallanar.

Batıb qəmli səsi,məhzun nəğməsi
Sönüb gözlərinin odu, şöləsi.

Köhnəlmiş xışının yanından keçir.
İndi bu yerlərdən pərişan keçir."

DOBROLYUBOVUN XARİTƏSİNƏ

Sən gənclik illərinə bir az ciddi, sərt idin,
İradənlə bacardın hissə üstün gəlməyi.
Azadlıqçın, şərəfçin yaşamağı öyrətdin,
Öyrətdin bundan da çox yaşamaqçın ölməyi.

Bilə-bilə rədd etdin dünya ləzzətlərini,
Təmizliyi, saflığı büllür kimi qorudun.
Suya yox, oxa atdın alışan ciyərini :
Sevdin, sevgilin kimi əzizlədin bu yurdu.

Zəhmətini, eşqini , bütün ümidlərini
Yalnız vətənə verdin , fəth elədin eşq ilə
Təmiz, mərd ürəkləri doğma diyarın üçün.
İşıqlı cənnəti də, lələkli cələngi də

Hazırladın o məğrur, vüqarlı yarın üçün.
Heyhat, tez çatdı əcəl. Səsləndi dəhşətli zəng,
O müqəddəs, qələmin erkən düşdü əlindən.
Görün döyünməz oldu neçə böyük bir ürək!

Görün söndü nə parlaq zəka məşəli birdən!
İllər sovuşub keçir, soyuyur ehtiraslar,
Sən başımız üstündə ucalmısan dağ kimi...
Ağla, ey rus torpağı, fəxr et, ey doğma diyar –

Mavi göylər altında durduğun gündən bəri
Belə gözəl bir oğul doğmamısan hələ sən,
Bağrına basmamısan belə oğul yenidən :
Könül gözəlliyinin bütün xəzinələri

Sinəsində yatırdı. Hifz elə o gövhəri.
Doğma, ana təbiət! Bu cür insanları sən

Əgər dünya üzünə arabir göndərməsən
Qupquru, susuz qalar bizim həyat vadisi.

1864

Aleksandr Blok

Vəhşi ad olsa da panmonqolizm,
Ruhumu, zövqümü oxşayır mənim.

Vladimir Solovyov.

SKİFLƏR

Siz – milyonsunuz, ancaq biz-sonsuz. Sonsuz. Sonsuz.
Varsa cəsarətiniz gəlin girək meydana.
Bəli, skiflərik biz. Asiyadır yurdumuz.
Qıyıq, ac gözümüzdən od saçılıb hər yana.

Sizin əsrlik yolu bir saata getmişik,
Əmri icra etmişik sadıq bəndələr kimi,
Monqolla Avropanın arasında durub dik,
Düşməncilik hissini tutmuşuq süpər kimi.

Yetər! Əsrlər boyu yandı dəmir kürəviz,
Kəsilmiş, batmış daha onun ildırım səsi
Vəhşilik izlərilə doludur döod çevrəniz:
Messinin dağılması, Lissabonun çökməsi.

Yüz illər boyu Şərqi taladınız, çapdınız,
Əlimizdən qapdınız incini siz, dürrü siz.
Bizi ələ salmaqla sevinc, nəşə tapdınız.
Şərqi topa tutmağa vaxt, məqam gözlədiniz.

Budur, çatmışdır məqam. Qanad görmüş fəlakət, -
İziniz, tozunuz da qalmayacaq sabaha.
Çökəcək qurduğunuz min-min gözəl imarət,
Qədim Peston şəhəri dağılacaq bir daha

Təslim ol, qara dünya. Alovdan bir ah kimi,
Uzan qəbrə. Öl, gəbər, sənə yoxdur bir aman.
Sfinks qıfıləndini açan Edip şah kimi
Aç qıfıləndi. Ya da cəhənnəm ol dünyadan.

Bu gün Sfinks Rusiya sevinclidir, qəmlidir.
Qoynunda alay gedir, ürəyindən qara qan.
Məhəbbətlə, nifrətlə Avropanı seyr edir,
Baxır xeyli ucadan. Baxır xeyli uzaqdan.

Bizim tək sevə bilmək. Qismət deyil bu sizə.
Bizim tək sevə bilmək. Qanda alov daşımaq.
Sevdiyini yandırır kül edib səpmək düzə,
O güllüyün içində gül eşiyilə yaşamaq.

Biz hər şeyi sevirik. Qəlbimizə doğmadır
Soyuq, buz rəqəmlərin od nəfəslə mənası.
İstedadın, ilhamın ilahi şəriyyəti,
Kəskin qall təfəkkürü, tutqun alman dühası.
Hər şey yadımızdadır: Paris cəhənnəmləri,
Gözəl Venetsiyanın neçə sərin guşəsi.
Portaqallı, limonlu bağların şəriyyəti,
Köln saraylarının buludlanan zirvəsi.

Ürəkdən sevirik biz, Nəfəsiniz, ətriniz,
Ölümünüz də hətta yaşar hüceyrəmizdə.
Məgər cünahkarıq biz? Sizin skletiniz
Qınılarsa bu ağır, bu zərif pəncəmizdə.

Bizim adətimizdir: köhlən, harın atları
Əzişdirib, yumşaldıb zori lə ram eyləmək.
Yataqda inad edən cariyə arvadları
Cilovlayıb susdurmaq, sonra baryam eyləmək.

Rədd olsun o cəhənnəm, o cəbhə, o qərəz-kin,
Qollarımız açılmış. Gəlin qucağımıza.
Qoy ədəvə torpağa, qılınclar qına girsin,
Qardaşlaşaq. Bir gedək qızıl sabahımıza.
Yoxsa...

Bizdən ummayın nə sədaqət, nə vəfa.
Zəncirlərdən savayı heç nə itirmirik biz.
Sizə lənət deyəcək təzə nəsillər sabah,
Bir nəsil ki, kökünü kəsmək istəyirsiniz.

Sizin qəşəng, sevimli Avropanın önündən
Çəkilərək çöllərə, meşələrə, dağlara
Asiyalı üzümüz xoşunuza gəlməsə,
Üz döndərüb gedərik sizdən lap uzaqlara.

Gəlin, keçin irəli. Sizi gözləyir Ural.
Təmizləyib açmışıq döyüş meydanlarını.
Burda polad makina, burda dəmir integral,
Vəhşi monqol ordası göstərir vüqarını.

Bəsdir .
Bu gündən belə sipər deyilik sizə.
Qırıq gözlərimizlə gündən baxırıq ancaq.
Biz döyüşə girmirik. İstər çıxsın qan dizə.
Qırın bir-birinizi. Asın, kəsin doyunca

Haya gəlməyəcəyik, quduz qəzəbli hunlar
Sizi kabab edəndə, cibinizi soyanda.
Dağılmış kilsələrə ilxıları qovanda,
Şəhərlərə od vurub eləyəndə tar-mar.

Səsləyirik son dəfə sizi, ey köhnə Aləm,
Bu qardaşlıq, bu zəhmət, bu dostluq süfrəmizə.
Bu işıqlı bayrama son dəfə səsləyirəm
Vəhşilər lirasında dəvət göndərib sizə.

30 yanvar .1918

"KARMEN" ŞEİRLƏR SİLSİLƏSİNDƏN

Bulud qalaqları arasındaca
Göz qırpan ildırım şölə saçınca,
Necə dəyişərsə rəngini ümman,
Eləcə dəyişir əhvalım, inan.

Bir ah çəkməyə də qorxuram onda,
Nəğmələr tufanı yaxınlaşanda.
Qanda zireh deşən bir qüvvət doğur.
Fərəh, sevinc yaşı könlümü boğur,
O, Karmen rolunda şölə saçanda.

Çöldə qar tufanı ağappaq bahar,
Kitabdan ayrılıb anıram onu.
Ah, dəhşətli məqam...o cəsur nigar
O kitab oxuyan kitab vurğunu
Bir baxış fırladır Xozeyə Sarı.

Od saçan gözləri istehzalıdır,
Bərq vuran dişləri inci, mirvari.
Qəlbimi dörd yandan qırmaqladı qan,
Gecəm, gündüzüm də çıxdı yadımdan.
Osa oxuyurdu: Bu eşq üçün sən
Ömür verməlisən, can verməlisən!

DOSTLARA

Kəs səsinə, lənətə gəlmiş rübab!

A.Maykov

Gizlində düşmənlik bir-birimizə,
Qısqancıq, biganə, kar və koruq biz.
Görünür, yaşamaq əl vermir bizə,
Kinlə qızımsasa sümüklərimiz.

Neyləmək! Hər kəsdə çılgın həvəs var,
Özünün ömrünü zəhərləməyə.
Ağıyla suvanıb bütün divarlar.
Hani girlənməyə bir ev, bir dayə?

Neyləmək! Hər kəsdə çılgın həvəs var
Özünün ömrünü zəhərləməyə.
Ağıyla suvanıb bütün divarlar.
Hani girlənməyə bir ev, bir dayə?

Neyləmək, səadət bir xülya isə,
Ağıl başdan çıxır qəşş eləməkdən.
Sökülüb tökülən evlərimizə
Sərxoş qəhqəhəylə baxırq gəndən.

Dostluğumuz saxta, özümüz satqın,
Bomboş sözlərimiz havayı, hədsiz.
Neyləmək, axı biz yol açanlarıq,
Bizdən dərs alacaq nəvələrimiz.

Hasarlar dibində, gicitkanlıqda
Çürüsün şairin sür-sümükləri.
Nə qəm, bir gün ondan bəhs edəcəkdir
Uzaq bir alimin elmi əsəri.

İyrənc sitatların murdar axarı
Çəkəcək illərin ağır yükünü.
Qəbirdən çıxarıb zavallıları,
Öyrənəcək doğum, ölüm gününü.

Gülüb ağlamalı qismətimiz var,
Çörək verəcəyik dosentlərə biz.
Neçə tənqidbaza, neçə sözbaza
Həyat gətirəcək ölümlərimiz.

Qırın o kol-kosu, tez qazın məzar,
Heyif, öz qəbrimi qazmamışam mən.
Rədd olun, yazdığım mənfur kitablar,
Sizi heç bir zaman yazmamışam mən.

1908,24 iyul.

İNTİQAM.

(poemadan parça)

Səhərdir. Dur, çıxaq yaşıl çəmənə,
Yenə başın üstə dolanır qırğı.
Qanadlar bənzəyir qoşa yelkənə,
Buludlar yanından baxır aşağı,
Görsün hansı kolda quş yuvası var.
Xırda yuvaları gizləyib kollar.
Səs gəlir. Quş səsi. Quş cıkkiltisi.
O, dərhal havada duyur bu səsi,

Görir qanadını göyün hakimi,
Qəfildən şığırır, enir ox kimi.
Quşlar cıvıldaşır, quşlar çağırır.
İmdada səsləyir, dada çağırır.

Ətcə yavrucuqlar nəfəs-nəfəsə,
Qonşu yuvalarda verir səs-səsə.
Heyhat, nə gələn var, nə də bir kömək
O narın tükləri dağıdır külək.

Qırğı parçalayır öz qurbanını,
İçir al qanını, alır canını.
Sonra qanad çalır üzü yuxarı,
Yenə dövr eləyi asimanları.

Təzə ov axarır yenə ac gözü,
Dolanır dərəni, seyr edir düzü.
Sənin də əzəldən, doğma diyərim,
Belə faciəli bir qismətin var.
Qəfildən dağılır qurduğun yuva,
Qırğılar balanı parçalayırlar.

Vladimir Mayakovski

YENİYETMƏ YALTAQLARA ÜMUMİ TƏLİMAT

Hər bir idarədə yaltaq var. şöksiz.
Dolanır, hər lənir, pis gırlənmirlər.
Göz qoyur onlara yeniyetmələr :
Nə cür davranırlar görək əmilər ?

Nə cür qılığına girək rəisin?
Xırda yaltaqlıqdan burda kar aşmaz.
O boyda rəisi ələ almağa
Ustalıq, mahirlik gərəkdir bir az.

Açaqımı qapını üzünə hor gün
İşə gələn kimi səhər taybatay?

Yaramaz. İnanmaz sənə rəisin.
Bəlkə hədəf gedər o boyda hissin.
Güman eləyər ki, bu, öz işindir.
Gündəlik peşəndir, ya vərdisindir.

Azca kobudsa da, başqa üsul var :
Pioner şeypuru bağrısın bar-bar
Xeyr. Acıqlanar. Deyər :--Ay balam,
Allahın ver günü nədir bu bayram?
Yox... yalman bir azca asta və usta.
Yeniyetmə hərif gör bu xüsusda
Bir şey anlayırmı?

Nə bilsin yazıq?
Elə ona görə bu şəri yazdıq :
"Ümumi təlimat gənc yaltaqlara"

Bir də görürsən ki, rəis oxuyur
Qızıldan qiymətli məruzəsini,
Açır dəftərxana xəzinəsini,
Təpiyir dodağı. Hərdən su içir.

--Reqlament !

Dözməyib bağırır kimsə.
Sən görək qanrılıb dərhal bu səsə
Elə coşasan ki, titrəyə bina.

— Məruzə ulduzdur zülmət içində,
Biz heyranıq ona, bir qulaq asın
Mən tələb edirəm : hədd qoyulmasın!

İnan, indən belə sənə zaval yox.
Rəis yadda saxlayır, unutmaz səni.
Görsən nəşə yazıb çapa veribdi,
Çap olunan kimi dərhal tap, oxu,
Elə ilk görüşdə oynat gözünü,
Bildir mehr dolu ürək sözünü :

– Bu, hesabat deyil, romandır, roman.
Yazsan, səs salardı hər bir poemən.
"Anti-Dürinq" in də lütfən deyiniz
Elə müəllifi siz deyilmisiz?
Qiyamət yazılıb düzü, qiyamət.
Dediyn nəzərə alınar, əlbət.

Bir də nə görürsən? Rəis kefidir,
Gedir idarənin məşinındaca,
İncə madmazellər arasındaca.
Divar qəzetində nurlandır azca :
"Tamam başqa şeydir, canım, qənaət.
Kişi idarədən idarəyə də
Piyada getməyi eləmiş adət.
O boyda müdiri dəftərxananın
Portfeli əlində gedir, inanın !"

Sən bu cür davransan hər yerdə əgər,
Rəis yada salar, qiymətləndirər,
Həyatda bu yolla alarsan ad-san.

Ya bəlkə... yaltaq yox, kişi olasan !
Onda şər yanından biganə ötmə,
Şərimdə saydığım işləri etmə,
Əksinə davran !

TANRININ QUSCUĞAZI

Otağa girən kimi nəzakətlə baş əydi.
Qalxdım. Əlini sıxdım.

-- Keçin , əyləşin ! -- dedim, --
Nə lazımdır ? Avtoqraf ? Kitabımı?

-- Yox ! --- söylədi, --
Yazıçıyam mən özüm !
--Necə ?Yazıçı?Sizmi?

Əfv edin, elə bildim sadəcə pijonsunuz.
Neyləməli ? Oxuyun, gurlasın şeypurasınız.

Görünür, başınızda fikir tufanları var.
Coşsun döyüş marşınız. Qalxın, bağırın bar-bar.

Yeniliklər də yəqin vaqon-vaqondur sizdə.
Buyurun, qulaqlarım möhtacdır səsinizə.
Şad olaram.

-- Xeyr ! Mən nasir yox, sənətkaram,
İncə üslub dalınca təzi kimi yortaram.
Şərin ilham pərisi. "Skonapel lya poezi"
Zərif bir hərəkətlə

Qıvrıq saçlarını peysərinə atdı o.
Deyim nəyə başladı :
Qızıl yunlu qoyun tək mələməyə başladı.
Nə bilim , dərə üstə şölə salıb ay belə,
Şaqqıldayır vadidə irmağ belə , çay belə.

Qırıq mandalina tək dinqıldadı bir qədər.
Violençel sayğı cırıldadı birtəhər,

Buyruq zülfü söküldü.Sifətinə töküldü.
Nəciblik şəfaqla alın yandı, göz güldü.

Dözdüm.Dözdüm.Qəfildən qalxdım ayağı : -- Bəsdür!
Yumruğumu qəzəblə çırpıdım stola : -- Arsız.
Qısaldın ! Yetər!Boşdur şairlik iddianız.

Seyr edirəm bayaqdan sizi daldan, qabaqdan.
Sənətkar yox, şair yox, adi balqabaqsınız.
Buludlara soxulan şaşqaldaq, dovdaqsız.

Adam kimi boy atmış müsyö bülbülünüz siz.
Ya müsyö qaratoyuq, ya fərsiz fərəsiniz.

Vuruşlar sınağında , ya fəlakət çağında
Sizinləmi gedək biz ?

Bizim zəmanəmizdə heç bilsən kimdi şair ?
O kəs ki, xeyir verir.

Çəkil, rədd et bu tortu.
Bacarırsan, şer oxu, qoy süfrəmə duz-cörək,
Daşıyam hər beytini xırman arabası tək.

Bizim çağlarımızda kimdi şair, anla, qan :
Şüar yazan , marş yazan !

SERGEY YESENİN

Bakı ... sağlıqla qal, ey dost ölkə,
Bəlkə heç görməyəcəyəm bir də səni.
Əlim altında ürək xəstəsə də,
Duyuram dost sözünün qüvvəsini.

Əlvida , can Bakı, türk maviliyi.
Qan sönür, tərkləyir güc biləyi.
Balaxan... May çiçəyi, aylı Xəzər
Qalacaq yadda, inan, qəbrə qədər.

Əlvida, şən Bakı, şorqım, şəfaqım.
Qucuram son dəfə öz qardaşımı.

Yasəmən rəngli duman sardı səni,
Gəl öpüm, köksümə qoy gül başını.

May, 1925

MƏNİM POEZİYAM

Bir az erkən doğuldun,
Heç şair olduğumu dərk etmədiyim anda,
Qızıl damcılar kimi fəvvarədən sıçrayıb
Günəşə can atanda ...

Qıgılıcı şerim mənim, saçıldın ləçək-ləçək,
Bayram gecələrində zəfər fişəngləri tək.
Buxurlu, daş yuxulu kəlisaya soxuldu
Qanadında gələcək, şeytan yavruları tək,

Cavanlıqdan, ölümdən bəhs açdın dönə-dönə,
Tapıldımı inanan ovsununa, schrinə ?
Çox vaxt tamarzı qaldın bir oxucu mehrinə,
Mağaza rəflərində toz da basa üstünü,
Gözlə gələcək günü.

Mənim mərd poeziyam, nə qüssə ye, nə qəm çək,
Torpağa basdırılmış küp-küp köhnə şərab tək
Sənin vaxtın gələcək.
Sənin baxtın güləcəkdir!

1913

ANNA AXMATOVA

Çoxdu naz-qəmzəsi sevilənlərin,
Yox... sevilməyənin heç bir nazı yox.

Şadam ki, dincəlik su ... sərin-sərin,
Şəffaf buz altında səs-sədası yox!

Tanrım kömək olsun ... Bu saf, bu sınaq
Buza dönəliyəm mən də bir səhər
Barı məktubları hifz elə, ey yar,
Bizi qınamasın yeni nəsillər.

Kişi kimi görün ellər önündə :
Müdrək, cəsarətli, dilli-dilavər.
Məgər rəvadımı ömürlüyündə
Qalsın yazılmamış, ağ səhifələr ?!

Hədsiz şirin imiş dünya şərbəti,
Eşqin qovşaqları səbatlı, saysız.
Qoru məktubları... dərsləkdə bir vaxt
Oxusun adımı uşaqlarımız.

Eşqimin kədərli hekayətinə
Qoy bic-bic qımışıb gülümsəsinlər.
Nə məhəbbət verdin, nə dinclik mənə,
Acı şöhrət gətir bəri bir qədər.

Gecə. 21 may. Bazar ertəsi.
Paytaxt qaranlığın əhatəsində.
Hansı veyilinsə ucalıb səsi ;
Guya məhəbbət var Yer Kürəsində.

Süslük, ərincəklik, dərd ucbatından
İnanmış bu sözə nə qədər adam.
Qorxub ayrılıqdan hey vüsəl umur
Sevda türküləri ötürlər müdam.

Ancaq bəziləri ... köşf edib sirri,
Çökür də üstünə sükutun sehiri.

Eşqə dücar oldum mən təsadüfən
Elə bil xəstəyəm o gündən bəri.

1917

Aleksandr Tvardovski

QAQARININ XATİRƏSİNƏ

Ah, o gün, əziz gün-on iki aprel
Bir muştuluq kimi sədləri keçdi !
Özü heyran qalıb öz cəlalına
İnsanlığa bir az da insaniləşdi.

Cahan musiqisi səsləndi bu gün,
Əlvan bayraqlarda yandı şölələr.
Smolenski adı bir gənci
Öz övladı saydı o gündən bəşər.

Yer oğlu, göy oğlu-bahadır bala
Məvilik içində oldu bir mizraq,
Yerin ətrafında mərd, unudulmaz,
Dəyirmi , misilsiz bir xətt cızaraq.

Elə bil dünyamız kiçildi o gün,
Bizə daha doğma, mehriban oldu.
Dörd milyarda yaxın bəşər birləşib
O gəncin gözündə bin insan oldu.

Ah , o gün başlarda istə-istəməz
Bir fikir doğuldu, yeni bir fikir :
Axı nəyə görə bu qırğın , bu qan,
Dünya ki bu qədər yığcam, kiçikdir ?!

Heç özün bildinmi : ərzin o uzaq,
Əlçatmaz, ünyetməz sahillərindən,
Gələcək illərin həndəvərindən
Nə qədər qiymətli xəbər gətirdin,
Əvəzsiz girov təkcə bizə yetirdin !

Cah-cəlal, toy-bayram burulğanında
O gün hiss etdinmi, duyduğunu bunu ?
Sən – əziz Yer oğlu, Dünya qonağı,
Dünənki Qaqarın deyilsən daha,
Körpüsən bu gündən qızıl sabaha !

Adın nəsilərin dodağındadır,
Bəşər bir ananın qucağındadır.

Qaqarın ! Köhnə bir knyaz soyadı,
Knyaz fəmiliası daşısən da sən,
Yoxsul bir daxmada dünyaya gəldin,
Knyazlar haqqında heç nə bilmədən.

Şan-şərəf saymadın sən soyadını,
Böyüdü, üz qoydu çörək dalınca.
Anan arzuladı toy nabatını,
Hələ əziz atan-pirani qoca...

Heç gümanlarına gələrdinmi ki,
Onların alagöz sarışın oğlu,
Dipsiz səltənətlər kəşfiyyatçısı
Sonsuz fəzaların ön cəbhəsində

Dəyişməz, əbədi birinciliklə
Kainat şöhrəti qazanıb o gün
Yenidən doğulur göydə Yer üçün !

Heç gümanlarına gələrdimi ki,
Oğlu fəzalara imza qoyacaq.

Qaqarın soyadı daşıyanların
Nəslı də, qəbrı də fərəh duyacaq.

Yox, bu cür səadət saralmaz, gülüm,
Onda gələcəyın qızıl möhrü var.
Belə bir şöhrətə neyləyər ölüm ?
Ölüm bu şöhrətə uzaqdan baxar.

Əcəl göbəyını yerə sürtsə də,
Qaqarın cəlalı qəbrə kömülməz.
İgidlikdən yüksək, mərbidlikdən ülvı
Qaqarın sınağı birinci , ölməz !

Burası belədir. Ancaq de görüm
Xəbərsız-ətərsız, hansı girdabın
Hansı qaranlığın dibində qaldın ?
Qıymıram ...

Saralmaz şöhrət çələngı
Daşıyan ıgıdın o zirvələrdən
Enib gəlməyınə !

Barı özün gəl.
Dünya vətəndaşı bahadıra yox,
Adıca Yuriyə möhtacdır könül.

Mürəkkəb ləkəli, mehriban , dəcəl,
Şöhrət nə olduğı hələ bilməyən
Əli, könlüaçıq, canlara dəyən
İgid bir oğulu gözləyirəm mən.

Daha nə əlini sıxan olacaq.
Nə də papağını yan qoyub gəzən,
Mavi gözlərində alov gizlənən
Gəncin bir sözünü, yarım sözünü
Əşidə bilmək.

Ah, aprel naxışlı o əziz gündə
Doğma Qjat çayı sahillərində
Süpürge kolları çiçəkləyirdi
Onun ayaqyalın gəzdıyı yerdə...

Vladimir Luqovskoy

ŞƏRQƏ DOĞRU

İlk bahar küləyilə tələs şərqə doğru sən,
Orda yaşıllı çöllərə yangın düşər lələdən.
Çöldə traktorçular tonqal çatır gecələr,
Qoca səhra qartal qayalarda gecələr.
İstər yolun dar olsun, istər göylər kimi gen,
İlk bahar küləyilə tələs şərqə doğru sən.
Orda qaynar süd kimi ağappaqdır ağaclar,
Qoyun dırnaqlarıyla daranan göy yamaclar.
Sahillərlə qızıl qum, çöllərdə ceyranotu.
Buludların daşqası, üfüqlərin yaqutu...
Buxara qılınıc tək asılar ay üfudən,
İlk bahar küləyilə tələs şərqə doğru sən.

Orda taxta evlərdə ilk sakinlər yaşayar,
Saniyələr çiyində min illəri daşıyar.
Dağ keçidi uzanır ağappaq qar içində,
Canavarlar ulaşır yollara ay düşəndə,
Zülmətdə nur görərsən, nişanla o nuru sən.
İlk bahar küləyilə tələs şərqə doğru sən.

Tələs ! Ömür insana bir yol verilir ancaq.
İç ömür bədəsini sonuncu damlayacan.
Onda hər şələlədən, hər çaydan bir dalğa var,
Odlu səhra kimidir bağı yarıq arzular.
Dağ çayı tək lələlən ! Şələlə tək səpələn !
İlk bahar küləyilə tələs şərqə doğru sən.

Orda qəlbi dağların şəfəqdəndi süpəri,
Bilsən necə təmizdir sübhün bahar yelləri.
Bulaqların suyu buz, göyün aynası par-par,
Traktorlar-çöllərdə od nəfəsli bəstəkar.
Meh vurur, göy zəmilər ləpələner yüz yerdən,
İlk bahar küləylə tələs şərqlə doğru sən.

Qalın keçə üstündə rahat bardaş qurarlar,
Bir süfrənin başında mehriban oturarlar.
Dinləyərlər quşların, yarpaqların səsinə,
Bəlkə mənim səsimdir o ilk bahar nəsimi ?!

Gecələr dağ yoluna işıq salar bir maşın,
Bəlkə mənim gözümlün işığıdır o işıq ?!
O səs də öz səsimdir ,əks-səda yaratdı,
Bir qaydan qoparaq yüz Qayanı oyatdı.
Məgər mən demədimmi vermə fürsəti əldən,
İlk bahar küləylə tələs şərqlə doğru sən !

Od tökəndə al günəş mürgü vurur sərvlər,
Günəş bütün nurunu təbiəti sərf elər.

Gecə sərin küləklər süzülər ipək kimi,
Yanar pul-pul ulduzlar gül kimi, çiçək kimi.
Pərvanələr işığa can atar dörd tərəfdən
İlk bahar küləylə tələs şərqlə doğru sən.

Tələs, səni gözləyir ayın süd şalələsi,
Günəşin al badəsi, eşq, həyat pıyaləsi.
İsti ,ağ əllərilə qucmaq üçün çiynini,
Orda ülvə bir gözəl çoxdan gözətlər səni.

Unutma: bircə kərə verilir ancaq... həyat.
Girəvəndə bir yol var, bir ümid var, bir də vaxt.

Vaxtı uzat, yolu keç, ümidisə qoru sən.
İlk bahar küləylə tələs şərqlə doğru sən !

SƏADƏT MAYAKI

İşıqlar silsiləsi— bir aypara nal kimi,
Yarıb keçir qaranlıq, əzəmətli körfəzi.
Bəs niyə coşmur Xəzər, şıgır qartal kimi.
Bəs niyə dalgaların eşidilmir nəbəsi?

Sükut ... O xoş, o həzin musiqini dinlə bir,
Muğamatı çağılayan büllür şalələ kimi ?
İşıq sütunlarından göylər dilim-dilimdir,
Yatır qocaman Bakı lülədə güllə kimi.

Nələr deyir muğamat : ürək eşq ilə dolu,
Tarix yaşlı, ağ saçlı məhəbbət gəlir dilə.
Uzanır gündoğana ulduzların ağ yolu
Çıraqbən mədənlərin qüdrətli əllərilə.

Telefonmu səslənən ? Götürürəm dəstəyi,
Otaqda vüsəl gülmür, hicran küncə qısılr.
Elə bil ki, dəstəkdə , ovcumdadır ürəyi.
İsti, doğma bir sözlə məsafələr qısılr.

Üz-gözümə toxunur hərarətli nəfəsi.
Hə gözəldir ürəkdə bu atəşi daşımaq.
Qulağında relslərin, təyyarənin nəğməsi,
Yalnız ona can atmaq, tək onunçün yaşamaq !

Nurlu bir kainatdır mənim üçün bu mənzil,
Qəlbim kimi apaçıq ağ tullu pəncərələr.
Odur dan sökülmədə... köksümdədir elə bil
Neft iyli, yaz havalı, gül nəfəsli bu şəhər.

Sahillər yavaş-yavaş sönüb gedən aypara,
Ağ yelkənli buludlar uçuşurlar bayaqdan.
Sevirsənmi məni sən ? Qoşulub buludlara.
Uça bilərsənmi sən mənə Sarı uzaqdan ?!

Dan yerinə səs verir fit səsi. Fit-çağırış,
Əmək şələləsidir, coşğun nəhərdir bu ki...
Sığarım çoxdan sönüb, yatağım açılmamış,
Səadət mayacağısan , Bakı , qocaman Bakı !

UZAQDAN GƏLƏN SALAM

Nişanlandıq.Unutmaram fəsil-fəsil, sənə-sənə,
Bizi bəlkə bir səngərdə olmağımız nişanladı.
Bəyaz gecə baş qoyanda Pyotrun geniş sinəsinə,
Leninqrad elə bil ki, ağ qanadlı kəhkəşandı.

Sənmi idin ? Gözəl qızımı ? Ya göylərdən enmiş qəmər?!
Necə asta gəlib keçdin Yay bağından bahar kimi.
Sevdim səni.Sevəcəyəm.Sovuşsa da milyard illər,
Qulağına bir səs gələr, çatar sənə rüzgar kimi.

Canım , gözüm, mənimkidir, uzaqların gələn səda,
Pıçıldım da eşidilər, fırtınalar bağırırsa da.
Aparmısan səsimi sən bir işıqlı, gözəl gündə,
Tufanların daradığı bir cüt qızıl hörüyündə.

Qarsia Lorkaya ağı

NİKOLAY ASEYEV

Nəçin, İspaniya, sən göz dikmişdin göylərə
Avtomat qabağında addamlayan Qarsia
Sonsuz maviiliklərə baxan zaman son kərə ?

Bunu Valensi bilir, Əndəlis də bilirdi,
Aciz qalan ölkədə dağ da, düz də bilirdi.

Bəs nəçin qatillərin ayağı altında yer
Çevrilmirdi vulkana, zəlzələyə, yargana?

Bəs nə üçün qoymuşdun əllərini qoynuna ?
Ölümə ən istəklili oğlun aparılanda,
Nəğmə dolu ürəyin candan qoparılanda !
Nə hay-küylü meydana, nə şəhər kənarına,
Aldadıb apardılar portağal bağlarına.

Öz ölümü üstündən baxır sabaha sarı,
Dərüb yolda arabir qızıl portağalları

Var gücüyə atırdı hovuzlara, göllərə,
Portağallar üzürdü suda, ay işığında.

Rənglər qarışıqda qızıllaran, allanır,
Batmaq istəmirdilər suyun dibinə əsla!

Elə bil ki, qoparıb göydən planetləri,
Şair ölümqabağı tullayırdı irəli.
O hovuzlar qurudu, o bəhrə, bar sovuldu,
Silindi qanlı izlər, cığırılar kol-kos oldu.

Ancıq boğa bilmədi ölüm şair səsini!
Bir az sürətləndirdi bus əs Yer kürəsini!

Jandarmırlar əyləşib sərin limonad içir,
Zümrümə edirdilər şairin nəğməsini.

Yaroslav Smelyakov

Ömrümün son günündə qoy təbiblər gəlməsin,
Gəlsin ürək dostlarım.

Otaq nə lazım mənə,
Yataq nə lazım mənə?

Yatağım-çölün düzü.
Pəncərəmin pərdəsi qoy ağ dumanlar olsun,
Çırağım-dan ulduzu.

Mən öz həyat yolumu, kəsə getdim, dönmədən,
Çox vaxt dōş-dōşə gəldim səmum küləkləriylə.
Bir gün qanlı döyüşdə itirəmə yaddaşıma,
Dağların cığırıyla sarıyın siz başımı,
Sonra örtün üstümü payız çiçəkləriylə.

Nə həb gərəkdir mənə, nə də damcı dərmanı,
Al-qırmızı şəfəqlə qoy dolsun stəkanım.
Səhrələrin atəşi, şəlalənin gümüşü-
Budur mənim dərmanım.

Dənizə bax dağa bax.
Dalğaları köksündə parçalayan daşa bax.
Nə gözəldir dünyada dəniz qədər yaşamaq,
dağlar qədər yaşamaq!
Həyatımın göyləri Sarı kinələrlə yox,

Ulduzlarla doludur.
Sizdən ayrılmaram mən şəfa evi yolunda,
Mənim sonuncu yolum – aylı səma yoludur!

ƏZİZ RUS GÖZƏLLƏRİ

Qızıl çıraqların gur işığında
Yumur gözlərini gözəl Culyetta

Gənc Ofeliyanın qırılır səsi,
Lojalar titrəyir, yaruslar Əsir.

Zoluşka rəqs edir tüllər içində,
Şəfəqdən yaranmış güllər içində.

Sizsə, ey mehriban bacılarımız,
Döyüş yollarında yıxılmışsınız.

Türkü qoşmamışıq hələ biz sizə.
Səngərdə hörülmüş tellərinizə.

Siz həlak oldunuz nə əfsanədə,
Nə də min göz baxan taxta səhnədə.

Alqışsız, tərifsiz, tər bənövşəsiz
Brezent xərkədə can verdimiz siz.

Yox... dolaşmadınız Perro bağında,
Yanıb kül oldunuz Ural dağında.

Köksüylə qorudu gözəllikləri
Səngərdə uyuyan rus mələkləri.

Əlində papağı, pulemyotçular
Başınız üstündə sakit durdular.

Əsgər şinelini soyunanda siz,
Yenə də köhnəlmiş tufli geydiniz.

Biz sizi ipəklə bəzərik hələ,
Sizin üstünüzdə əsərik hələ.

Zərif çiyninizi örtərik xəzlə,
Alovlu, atəşli nəfəsimizlə.

Ey əziz, ey doğma rus gözəllikləri,
Sizə Şer yazır şair əlləri.

Saraylar tikərik sizə, saraylar,
Nəğmələr qoşarıq olub bəstəkar...

Elə nəğmələr ki, dünyaya dəyər,
Haçan çağırısanız, sizə "can!" deyər.

ANAM

Heç bilsən mənim anam necə canıyanandır,
Sən onun mehmanı ol, bir gör nə mehribandır.
Kədərinə gizlədər, sevincini söyləyər,
Durub xörək qızıdırar, dəmləyər də çayını.
Gecə sənə bəxş edər o, yumşaq çarpayını,
Özü taxta sandığın böyründəcə mürgülər.

Qocalıb... çox bəlalər çəkib bəlalı başı,
Çox dəyiqlər xətrinə, çox axıdıb göz yaşı.
Ancaq hədər getməyib əzablar, iztirablar.
Gecə yarıdan keçib çilçıraqlar sönəndə,
Küçələrdə qəndillər, bağda fanar sönəndə,
Təkcə bizim otaqda işıq yanar, hey yanar.

Bax anamdır o mənim, yenə də oyaq qalmış,
Qarşısında məktublar, xəyalında dost, tanış.

Kağız yazır hamıya, cavab verir hər yana.
Buna alqış göndərir, ona öyüd, nəsihət.
Kimiyə təbrik çatır, kimiyə də məzəmmət.
Doğrudan da, anadır. Ürək deyir: Can ana!

Nə istər? Bir-birinə hamı elə can desin,
Bütün sevgililərin toyunu özü etsin.
Cəmi dostu, tanış yığsın stol başına.
Özü bir az kənarda dursun artıq Adam tək.
Cah bucaqda dayansın, gah da əlində xörək,
Haylı, küylü məclisin dönsün yüz yol başına.

Ay ana, qoy üzünə baxım bir yaxşı-yaxşı,
Sığallayım, oxşayım alnında hər qırıqı.
Sonra bir şer yazım... oxuyum da qarşında,
Oxuyum... bu qüvvətli əllərim əsə-əsə.
Ürəyinin altında bəsləmişəm məni sən,
Mənsə bəslərəm səni ürəyimin başında!

LİDA YAXŞI QIZDIR

Kiçik, ağ evlərin həyət bağında
Gül açıb güllənər ağ yasəmənlər.
Lida yaxşı qızıdır. Bu yaxşı Lida
O yaxşı evlərin birindən gələr.

Güllər çiçək donunda sayrışan necə !
Çəkər, arxasınca səni sürüklər.
Zərif qamətinə yaraşır necə
Xurmayı hörliklər, qızıl hörliklər.

Oyanıb dan üzü çıxsı otlaqdan.
Qızıl bir don biçər ona qızıl dan.
Aprel-kürən saçlı dilbər-dilavər
Üzünə dan üzü çiçəklər səpələr.

Yolda şəkli düşür pəncərələrə,
Gedir... gör nə yaxşı addamlar atır.
Lida yaxşı qızıdır. Lida bir aləm...
Görəsən Lidanın nəyi yaxşıdır ?

Siz bunu soruşun qonşu oğlandan,
Onun nəzərində dünya başqadı :
O yatar, dilində Lidanın adı.
O durar, dilində Lidanın Adı.

Bu qızın mehriban qədəmi dəyən
Yollara, rizlərə diqqətlə bax sən.
"Lida yaxşı qızıdır..." Bu üçcə kəlmə
Əbəsi yazılıb daşın üstünə?

Gedənlər yanından heyrətlə gedir,
Alışır oğlanın üzü, gözü də.
Yəqin ki, Puşkin də belə sevibdir.
Yəqin belə sevib Heyne özü də.

Böyüyər, can atar öz niyyətinə,
Yuvada bəslənmək daha ar gələr.
Onun aşib-daşan məhəbbətinə
Bu yollar, bu rizlər bir gün dar gələr.

Lidanın adını bir yaxşı gündə
Yazar sünbüllərlə Kuban düzündə
Yazar səhralara çiçəklər ilə
Yazar buzlaqlara şimşəklər ilə.

Yığıb ulduz!ardan tutar güldəstə,
Uzun yollar keçər... şüadan uzun.
Çox çəkməz, görəsən başının üstə
Bir ulduz parlayır... Lida ulduzu.

Gecələr yuxunun şirin çağında
Ey əziz Moskva, qoy sübhə qədər
Ulduzlu göylərin gümüş tağında
Qoy saçsın nurunu bu yaxşı sözlər.

Nikolay Tixononov

PEREKOP

Axır səmadan ulduz-almaz dalınca almaz,
Yaşılqanad sərvlər susur, yatınca külək.
Yükün -əşya çantası, tütəng, qatar, əleyhqaz
Payın-üç-dörd yoldaşa bir girvənkə yaş çörək.
Ağ qırvacı toxuyur duman bağa, bağçaya.
Dörd ildir ki, həsrətlik bir çimir dinc yuxuya.
Çəkir bizi kamına aqlıq, tütü , o dünya.
Ancaq qızıl döyüşçü sədaqətlidir ömrə.

"Qızıl alaylar üçün – tələ dalınca tələ...
Sınır tütəng qundağı, süngülər çilik-çilik,
Hər gün ölüm kəməndi keçir boğaza, belə,
Ciyər yanır... Biz işə alov, atəş içirik.

Torpağın hər qarışı həm bizimdir, həm də yox.
Döyüş gedir dağların, dənizlərin uğrunda.
Qurd, pələng boğan ərlər-kamandan çıxan bir ox,
Ətdən körpü salınır, Sıvaş bürünür oda.

Dirilər yürüyürlər. Ölənlər yıxılmamış
Hələ bir addım atır. Addım... yalnız irəli!
Hökmdən nə güllədir, nə qumbara, nə sort qış.
Hökmdən: çəkilməməli birçə qarış da geri!

Kimlər baxır arxadan? Gözü yolda qalanlar.
Böyüklərdən daha çox bəla çəkən balalar.

Xarabazar şəhərlər, dağım-dağım qalalar,
Susuz, odsuz-ocaqsız, viranə, boş yuvalar .

Amma dağlar dalında günəş, dinclik və cənnət...
Sərab, ya ilgim olsun qoy həmin cənnət, nə qəm.
Qışqıranda min ağız: "Təslim ol, qara qüvvət!",
Tufanları susduran "Urta!" nəhri görmüşəm.

Ay qızıl balıq kimi üzər göy dənizində,
Buludlar avar çəkər, tora salmaqçın onu.
Qan rəngli süngülərin ucunda doğan günəş
Doğar ki, səngərlərin bəlkə açılıs donu.

Uzaqlarda hardasa qayğayılar qarıldar,
İnsan görən delfinlər oynaqlaşıp, sevinər.
Yüzqanad donanmalar bir-birini çağırır,
Dönər Bosfora Sarı birdən ağır gəmilər.

Biz yataıq daş altıda , otluqda, kol dibində,
Bilərik ki, o, yenə yuxumuza girəcək.
Dörd il yuxuya həsrət gözlər...

Onu bura yox,
Yuxuyla ayıqlığın arasında görəcək.
Nələr gördük yuxuda?

Yüz il dövrən sürsə də,
Başqa gözlər , könuələr görməz onu heç zaman.
Ondan danışmaq olmaz elə-belə, adicə...
Gərək nəğmələr deyib, əfsanələr qoşasan.

TÜRKMƏNSAYAĞI

Biz hardan gəlirik ?

Hara üz tutmuşuq?

Ulu dağlardan !

Kimə vurulduq?

Təslim ol köhlənlər kişnərtisinə,
Yol ver, Gürgən çayı, biz gedər olduq.

Çırpırsan özünü sahillərinə,
Toxta !

Cilovunu al əllərinə.
Atların nalları od vurur sənə,
Yol ver, Gürgən çayı, biz gedər olduq.

Qeyzimiz qapayar qaynaqlarını,
İçib qurudarıq bulaqlarını.
Yazıqsan, yandırma yaylaqlarını.
Yol ver, Gürgən çayı, biz gedər olduq.

Nəfəsin kəsilər, tutsq dərəni,
Bağlarıq hər yandan bəndi-bərəni.

Atlar dırnağında aparar səni,
Yol ver, Gürgən çayı, biz gedər olduq.

Rəhm elə suyundan içən quşlara,
Sayəndə gül açmış, dən tutmuşlara.
Atdıq yaz kəməndi qarlı qışlara.
Yol ver, Gürgən çayı, biz gedər olduq.

Konstantin Simonov

GÖZLƏ MƏNİ

Gözlə məni, qayıdacam, gözlə, ey nigar,
Gözlə, kədər gətirəndə zərdab yağışlar.

Qızmar gündə , qarlı gündə, dumanda-çəndə
Gözlə , bezib başqaları gözləməyəndə.

Gözlə , məktub kəsildə səhra poçtundan,
Gözlə,təngə gətirəndə hamını hicran.

Gözlə məni, qayıdacam, baxma onlara -
Səbr etməyib, tab eiməyib unudanlara.
Qoy inansın anam, balam : sağ deyiləm mən,
Doştlarım da əl üzünlər yol gözləməkdən.

Acı şərab içsinlər qoy, yad edib məni,
Yox, tələsmə qaldırmağa sən piyaləni.

Mən ölümün acığına dönəcəm, gülüm,
Dözməyənlər qoy dözməsin, daş ömrüm-günüm.

Onlar bilməz: neçin odda dönmədim külə,
Məni xilas eylədin sən gözləməyinlə.
Nə cür döndüm tək ikimiz bilərik bunu-
İnamla yol gözləməyin nə olduğunu.

Heç kəs, heç kəs sənə kimi, qolum-qanadım,
Gözləməyi bacarmadı.Sənsə bacardın.

1941

AĞ SAÇLI UŞAQ

Brest qalasından çıxarmışdılar,
Gətirdi uşağı top arabası.
Araba yaralı, uşaq salamat,
Yanında ölmüşdü gəlin anası.

Qanlı oyuncağı basıb bağrına,
Lülənin altında yatmışdı cocuq.
Üstünə qar düşən ağ saçlı bala
Çovğuna rast gələn körpə tumurcuq.

Getdik Rusiyadan biz ona doğru,
Oyanıb qoşuna əl eləyirdi.
Onun bu dünyada gördüyü on gün
Bəlkə də on ilin bərabəriydi.

Ağızdan eşidib əsəblənibsen,
Mən isə görmüşəm, ürəyim qopub.
Sən ora, evinə çox tələsirsən,
Bala məhəbbəti qəlbinə hopub.

Ancaq o uşağı seyr eləyən kəs
Evinə tezliklə qayıda bilməz.

Yaşlı gözlərimlə görməliyəm mən
Həmən o cocuğun bir səhər erkən
Öz ata yurduna qaytmağını.
Qəbri də olmayan gənc anasının
Yaralı ruhunu sağaltmağını.

Əziz, doğma olan hər nə varsa, bil,
Onların uğrunda döyüşlər gedir.
Daha mənim evim həmənkə deyil,
Uşağın əlindən alınmış evdir.

Balamız uyuyur indi yataqda,
Ural dağlarında, xeli uzaqda.
Nəyin bahasına olursa olsun.
Biz görüşməliyik, ey mənim arzum!
İşdi, görüşməsək...

Balam boy atıb
Bir gün atasının izilə getsə.
Vidalaş onunla, məni yad eylə,
Dul yox, bir döyüşçü anası ol sən!

Minsk şosesi , 1941

GÜMÜŞ TOY

Bu axşam dostların gümüş toyuna,
İlkədi gününə gəlmişəm, gülüm.
Kiminə qol salım gərək boynuna,
Bu toyda doyunca oynayım, gülüm.

İpək süfrələrdə lalə rəngli çay,
Eyvanda çiçəkli iyul baharı.
Evin sahibəsi – başım üstə ay,
Səadət səpələri gül yanaqları.

Gənclik əyyamının son sərhəddində
Yorğun bir gözəllik alışı hələ.
Baharı yaşadır sərv qəddində,
Hələ çəkilməyib üzündən hələ.

Ruhunda qaynayan ehtirasların
Hələ cəlvəsi var, hələ sehri var.
Hələ iyirmi il bir belə yarın
Durub başına dolanmaq olar.

Səni yad elədim bu axşam, gülüm,
Qorxumuz, ürkümüz düşdü yadıma.
Səninlə yaşayım, səndən tez ölüm,
Hicran dağ basmasın qol-qanadıma.

Gileyin, qınağın düşdü yadıma.
Ömrün üstü bahar, altı xəzandır.
Atıb özününkün, özcəni tutmaq
Ayrılıq dərdindən daha yamandır

Aman, ulu Tanrım, necə gözəldir
Evin sahibəsi-başım üstə ay.

Gözlərim can alan gözlərindədir,
Mən vüsəl umuram, oşa verir çay.

Heyif, tək deyilik, qurban olaram
Onun ətəyinin xışiltısına.
Durub qadasını özüm alaram,
Qoymaram qaşları fikirdən sına

Qışqanma, ey pərim, elə özünsən
Həmin o can alan ev sahibəsi.
Gümüş toyunu da uydurmuşam mən.
Qoy qızıl gəncliyin kölgələnməsin.

Qaçıb 20 il qabağa, gülüm,
Mənəm səadətə qərq edən səni.
Hələ nə el görüb, nə illər görüb
Sənin uzun sürən yaz gəncliyini.

1945

KANADADA MİTİNG

Qalxdım tribunaya.
Mənə göründü
Salon – müharibə meydanı kimi.
Sükutmu?

Sükutu parçalayacaq
Elə bil topların saçdığı məmi.

Əvvəldən xəbərdar eləmişdilər:
Öndəki üç cərgə bizi küyləyib
Fito basmaq üçün qəsd ilə gəlmiş.
Kürsüyə qalxarkən gördüm onları.
Üççə addımlıqda o üç hasarı.

Aşırıb qıçını qıçı üstünə,
Əlləri cibində, saqqız çeynəyən,
Papiros fisqırdan , diş şaqıldadan,
Yumruqlu, hiddətli, tox cavandılar.

Caynaqlı, Plaşlı.Qurd gözlü. İti-
Budur düşmənlərin əsil sifəti.
Onların ardında qara camaat,
O mərd çöhrələri görmürəm, heyhat!
Yəqin bu salonda dostlarım da var.
Yəqin ki, burdaca əyləşib onlar.
Fəqət dost cərgəsi alaqlaranlıq.
Görmək istəyərdim bəri bir anlıq

Mayağım olası odlı gözləri,
Dayağım olası görünməzləri.

Üç cərgə dumanlı,Qaranlıqtəhər.
Birinci cərgədə siqar çəkənlər
Üfürür tüstünü düz gözlərimə.
İçimdə acı bir yanıq duyaraq,
Nitq üçün sakitcə addımlayaraq
Hücuma keçirəm elə bu başdan *

Birdən üç cərgənin başı üstündən
Bir tufan, şəlalə, rüzgar sayağı,
Yerindən tərpenən dağlar sayağı
Döyüşçü gözləri-polad sayılır,
İllah ki, göz gözə həsrət qalanda

Bilirsən, hamımız dönməyəcəyik,
Ancaq ər uşaqlar arzulayı ki,
Onları yad edək səninlə birgə,
Unudulmasınlar ağ gündə tək.

Odessa, 1941

NİŞAN GECƏMİZ

Yaddaşım dadıma çatarmı görən,
Bilim hansı gündü o bəxtəvər gün,
O gün ki, ən yaxşı, ən sədaqətli
Bir həmdəm olmusan sən mənim üçün.
Yuxulu gözüni açıb sevincək,
Ayaqyalın düşüb çarpayıdan sən,
Tozlu şinelimə qısaldım bərk-bərk,
Gülərdin, ağlardın səadətindən.
Nə zaman sən mənə ən yaxın oldun?
Ondamı?

Yox gülüm,

Tamam başqa gün.
O kar , o kor gecə düşür yadıma,
Onda ki, qayalar buzdu büsbütün.

Mayor əmr elədi bizə hökm ilə:
(Gəzdi neçə-neçə ciblərdə əli)
--Heç bir kağız , sənəd götürməməli!
Əgər lazım gəlsə, adsız ölməli!

Düşmən arxasında keçirdik gecə,
Yollar qurşağacan tikanlı qardı.
Gedirdik ...

Üz tutub rus sahilinə,
Bəs neçin işıqlar uzaqlaşdı?!

Alıram boynuma bu gün suçumu:
Döyüşdə ölməyə hazırlaşarkən,
Komandirdən xəlvət sənəin şəklini
Cibimdə özümə götürmüşəm mən.

Üstündə şimalın qütb aydınlığı.
Mavi rəngə çalan o canlı şəkil

*İxtisar var. Red -Ə.Ə

İrəli gedirdi qalib gələn xalq,
İrəli gedirdi min ehtirasla!

YERMAK

Tobol yaxasında küknara dəymiş
Tatar oxu hələ titrəməkdədir.
Ölənlər hələ ki dəfn edilməmiş,
Hələ yaralardan qızıl qan gedir.

-Kucumun başını üzəcəyik biz !
Sibiri qılıncdan keçirəcəyik,-
Söylədi. Sıyırdı qılıncı Yermak.

Sancıldı qəzəbi torpağa dim-dik.
Yanaşır bir əsir. Hiyləgər köpək!
Tatar mirzəsidir. Bıqları seyrək.
-Yermak tatarlara qəbirmə qazır?
-Tatar özü etmiş qəbrini hazır!

Eşir qılıncıyla torpağı Yermak,
Yerdən kim çıxarır. Partlayır çimlər.
Yaban otlarını kəsib tökür, bax,
Bir az da hiddətlə, bir az da kinlə!

Qılıncın ucunda yağlı torpaq, qan,
Yanıp orman külü, hələ sönməmiş.
-Koltso, bircə ovuc sarıbuğda ver,
Bəlkə var aspazda... üyüdülməmiş.

Baxır atamana kazaklar.
Bir də
Əsirlər -Batının neçə nəvəsi.

Yermak nəm torpağa qığılcım səpir,
Verir qanlı şuma həyat nəfəsi.

"Çoxmu dən səpmişəm öz zamanımda?"
Beləcə düşünür məğrur qəsbkar.
Dostu gəlib durur onun yanında,
Dostu İvan Koltso— ona vəfadar.

İvanın gözünə göz qoydu Yermak
Yavaşca soruşdu, həyəcan ilə:
-Sən necə bilirən: tapdamazlar ki?
Çıxarmı? Dönərmə bu dən sünbülə?

Aleksey Surkov

QAZMADA

Hey çırpınır, çatırdayıp ocaqda,
Yanır çırpı, külü düşür közündən.
Gərildikcə, açıldıqca qarmonum
Söhbət açır sənə qara gözündən.
Hey danışır gülüşündən, sözündən.

Hər tərəf qar...Küləkdir bu əsən ?
Yollar susur, kollar səndən danışır.
Oxuyuram, eşidəsən, biləsən,
Nəfəsim də sənə üçün darıxır,
Yollar susur, kollar səndən danışır...

Uzaqdasan, canım-gözüm, qəm yemə,
Səhralara qar döşəyib ağ "sətin"...

Oxu, qarmon, qoy Əzrayıl qəm yesin.
Həzin nəğməni ağ günlərə "gəl"— desin.
Ocaq kimi şölənənən qəlbimin

¹XVII əsrin sonlarında Sibiro yürüş edən çar kazaklarının atamını.

Alovuna soyuq qazma isinsin,-
Oxu, qarmon! Qoy Əzrayıl qəm yesin!

Sergey Narovçatov

BAŞ MƏSƏLƏ

Səksən il də yaşasan, doxsan il də ömr etsən,
O üzüboz səhərdən, o nəm, soyuq səngərdən
Zəhlə tökən, can sıxan heç nə görməyəcəksən.
Göz üstündə dəbilqə, çadır yaş, ətraf duman,
Höküməti... hər şeyi söylə-söylə durmusan.
Daşıb səbr kasası.Lənətə gəlsin yağış,
Haçan başlanır hücum? Can boğaza yığılmış.

Axı hər necə olsa 45-ci ildəsen,
Qələbə lap yaxında ! Uzatsan, əlin yetər.
Sanırsan bitər dava.Bitər hərbi xidmətlər,
Yalnız xidmətdən sonra baş məsələ baş verər.

Hardan bilsin bığ yeri təzə tərləyən uşaq,
Onun bircə tufənglə gördüyündən gözəl iş
bir də yaranmayacaq!

Ən başlıca, ən vacib, ən mühüm iş öndəmi ?
Hələ dərk etmir, eyvay :
Mühüm olan heç nə yox
O nigaran səhərdən, o nəm səngərdən savay.

Vasili Fyodorov

MƏHƏBBƏT

("Qızıl damar" poemasından)

Belə bir lövhəni təsəvvür elə :
Məşənin ətrilə nəfəs alaraq,
Söküb dan yerini çiynilərilə
O gedir ətrafa səda salaraq.

Əlində baltası gedir dəmirçi,
Qara şam ağacı dəmir kimi bərk.
Az qala od tutur ovcunun içi,
Zəhmətin eşqilə oxuyur ürək

Oxuyur quşlar da budaqda şən-şən,
Quşların nəğməsi hələ nədir ki?
Onun əynindəki köhnəyə bax sən,
Bayram köynəyidir, bayram köynəyi !

Xoruzlar çəkilməmiş üstündə rəng-rəng,
Gör necə gözəldir al-əlvan xoruz.
Qızıl qanadını çırparaq bərk-bərk
Çiynində fərəhlə banlayan xoruz.

Oxuyur özü də, ancaq qəfildən
Pozur bu şənliyi başqa bir səda.
Gör o sağsağanımı kədərlə ötən,
Hansı fəlakət var hansı yuvada?

Cavan dəmirçininin sustalır qolu.
Yüyürür səs gələn talaya doğru
Qadın qışqırığı

Çır-çırpı səsi,
Hansı nəhənginsə nərildməsi.

Aralayan zaman göy budaqları,
Xariton nə görür qarşıda birdən :
Qıyılmış gözləri ziğlı, zımrıqlı
Zırpı ayının vahiməsindən
Özünü itirmiş titrək bir qadın.
Bu ki Qlaşadır-əsgər arvadı,
Moruq səbətini qoynuna almış,
Həyatı bir tükdən asılı qalmış.

Ayı vəhşilənib, quduzlaşıbdır,
Sərvaxt tərpənəsən bu yerdə görək.
Bir göz qırpımında cavan bahadır
Qaldırır baltanı, hücum çəkərək.

Meşəni titrədir ayının səsi,
Meşənin qoynunda vəhşi bir nərə,
Sanki zəlzələdən bir dağ zirvəsi
Qəfildən uçulub tökülür yerə.

Tufanda yıxılan şam ağacı tək
Kolların üstünə yıxılır ayı.
Baltanın ağzını otla silərək
Dəmirçi gəlinə gəndən göz qoyur.

Bəli, Qlaşadır bu gözəl mələk,
Uzanır çəməndə nəfəs dərərək.
Zərif paltarını cırsa da kollar,
Gözlər o gözlərdir, qollar o qollar.

Baharın ətri var dodaqlarında,
Uzun kirpikləri azca enibdir.
Bənövşə qoxulu yanaqlarında
Gəlin gözəlliyi çiçəklənibdir.

Dəmirçi yerində lal olub nədən,
Ayıra bilməyir gözünü ondan,
Yarı açıq qalmış ağ sinəsindən,
Moruq şirəsinə batın qoynundan.

Ağaclar cənnəti gətirir yada.
Meşə əsrarlıdır, meşə füsunkar.
Lakin bu sehirli, gözəl dünyada
Bu gün Qlaşadır ən gözəl əsrar.

Qolları üstündə səadət gedir,
Səadət bürüyüb dünya üzünü.
--Qlaşa ! Qlaşa! Aç gözünü bir,
Qlaşa onunçün açır gözünü.

Çəmənlərdən salır o, güzəranı.
Oxşayır üzünü meh həzin-həzin.
Necə asta atır addımlarını,
Çiçək inciməsin, gül inciməsin.

Aparur qoynunda səadətini,
Alovlu gözləri dumanda-çəndə.
Qolları daşıyır məhəbbətini,
Ürəyi ərimiş odlar içində.

O vaxta qədərki həyatı heçmiş,
Elə bil təzədən gəldi cahana.
Çəkil səsilə yox, coşğun eşq ilə.
Mahnılarla dolu dəmirçixana.

Ocaq, elə bil ki, yanır döşündə,
Çəkilin səsinə xoş bir titrəyiş.
Görünür,dəmirçi eşqə düşəndə
Dəmir də, çəkil də mahnı deyərmiş.

Çəkilə, gürz ilə oynayır öli.
Ancaq duyğuları çiçək kimidir.

Vurduğu zərbələr şimşək qüvvəli,
Dediği kəlmələr ipək kimidir.

Toyxanaya dönmüş dəmirçixana,
Qığılcam saçılır, od rəqs eyləyir.
Dinləyin, nə deyir çəkiç zindana
-Qlaşa!

-Qlaşa!

-Qlaşa! -deyir.

Andrey Voznesenski

REKVİYEM-AĞI

Çələng qoyun dənizlərə,
Bu ellərdə bir adət var :
Batanların məzarına
Sağ qalanlar çələng qoyar.

Üzüb gedən balıqçılar bir gün orda nə gördülər:
On min insan skeleti dik dayanmış ayaq üstə.
On min cəsəd al günəşi axtarmada səhər-səhər,
Nə adları,nə üzləri fikrimizdə.
Dərinlikdən can atırlar hey bizlərə,
Çələng qoyun dənizlərə.

Onurğalar hərdən azca tərpənsə də,
Zəncirlənmiş qəbristan ayaqları.
İncigül, ağı qərənfil dərə-dərə,
Çələng qoyun dənizlərə.

Uzunboğaz çəkmələri ayağında vedrə kimi,
Yaxasında yekə, yumru gözmuncuğu.
Gülləmək əvəzinə batırdılar igidləri,
Su üzündə həlqə-həlqə ölən arzu, solan duyğu.

Dul gəlinlər gözü yolda, yaş bəbəkdə gilə-gilə,
Nə məktubla kömək mümkün, nə zəng ilə.

Şeypur çalın, haray salın, çəkin də car,
Gumbur-gumbur gumbuldasın nağaralar.

Qızıl güldən , yəsəməndən güldəstələr hörə-hörə.
Çələng qoyun dənizlərə.

Çələng qoyun Yer kürəsi üzünə,
Orda yatır can ərlər.
Qızıl güldən,yəsəməndən süs,yaraşıq verə-ver.
Çələng qoyun dərələrə, təpələrə.

Göy üzündə alov tutmuş pilotlara
Dəmət tutun Yer üzünün çiçəyindən.
Duz dadınız onlarla bir süfrədə siz,
Sağlığını içdiyiniz igidləri ana-ana
Çələng qoyun asimana.

Nə qanuna təslim olub, nə cazibə qüvvəsinə.
O çələnglər göy üzündən enməyəcək.
"Kim sağdırsa, çələng qoysun göy üzünə !"
Gənc nəşillər bu qaydanı bilsin görək.

Çələng asın əsrimizin yaxasından,
Yandıq,yandıq. Külə döndük bu əbədi atəşdə biz.
Qoy boylansın alovların arasından
Ağ yəsəmə, tər bənövşə, şəhli nergiz.
Çələng qoyun alovlara!

ŞUKŞININ ÖLÜMÜ

Gör kimi tapşırır qara torpağa
Moskva Şukşini dəfn etməkdə.

Susmaz vicdanının sənətkarını,
Kəndçi bir kişini dəfn etməkdə.

Üçdə bir hissəsi çiçək içində,
Daha indən belə əl yetməz ona.
Qabaqca göstərib öz vəfatını,
Ekrandan göstərib rus dünyasına.

Bu yas Rusiyanın hər şəhərində,
Rəngi-rufu qaçmış ekran kəndində.
Öz evinə girir, kinozala yox,
Hər bir vidalaşan bu ağır anda.

O, hərdən üşüyüb tütün çəkəndə
Bu cür üşüyərdi doğma diyar da.
Ölkə qaldırırdı yaxalığını
Taxta çarpayıda, soyuq qatarda.

Qayınlar, cökələr, şamlar yurdunu
Onun tək qınayıb kim sevərdi, kim?
Evinin aynası Baykal gölüne
Bacarsam, bir qara pərdə çəkərdim.

Sənə elə gəlir, rus ziyalı
Yoxdur Rusiyada.Xeyr,qardaş...Var!
Qanları soyumuş biganələr yox,
Ölkənin vicdanı tək-tək oğullar.

Rixter,Averintsev diyarını gör,
O kənd həkimləri qoy gəlsin dilə,
Ziyalı dəyəri nəylə ölçülür?
Düzlüyə, mərdliyə sədaqətilə.

Deyimmi : "Eyb olmaz doğma vətəndə"
Sevmirəm yalanı,yaltaqlanmağı.

Hələ vicdanlarda şaxta, qar da var,
Fəqət peyğəmbər tək oğullar da var.

Onlar pas götürməz qızıla bənzər,
Ağ saçlı Peterburq işdən halıdır.
Nikolay Kozirev bəlkə də göydən,
Buludlardan enmiş bir ziyalıdır.

Görmür dəllalları, cibkəsənləri.
Cahana gəlmiş ki. O böyük insan.
Termodinamika açsın sirrini,
Ucuq ölümləri qovaq dünyadan.

Necə də nur saçır qırılmış üzü,
Kürsüyə qalxanda fikirli, dalğın.
Günəşə tuşlanan barmağıyla o,
Məğzini göstərir ziyalılığın.

Çarpışır həmişə şərlə, kələklə
İgidlik meydanı-sənət cəbhəsi,
Vətən ədəbiyyatı -
Vətən müharibəsi.

Ən böyük şərəfidir ona xidmətin,
Get, hərbi salam var, alnında vüqar.
Sual da sənindir, cavab da sənin :
-Varmı rus aydını, rus işığı?
-Var!

ŞÜŞƏ ZAVODU

Üç gözəl üfürür qaynar şüşəni,
Uzun borucuq var ağzlarında.

Qızların könlümü alısan,yanan,
Ya öküz qovuşu od kənarında ?

Könül şar biçimində,
Samavar biçimində.

Könül bir mücərrəd anlayışsa da,
Növ-növ şəkllə düşür dəzgah başında.

Marina əslində məst olmalıydı,
İçib bu dünyaya vurulmuş kimi.
Ancaq al qırmızı dodaqlarında
Ürəyi çırpınar qızıl quş kimi.

Motorçu oğlandan ayrılıb Nina,
Könül azadsa da, tənhadır, təkdir.
Qurusa döşləri solmazmı tifil,
Solsa, ömrü boyu ah çəkəcəkdir.

Demə kəmsavaddır bizim Faina,
Şüşəni dindirib söz desə, inan,
Bəlkə də mələklər gələr yanına,
İnci, zümrüd umar dodaqlarından.

A qızlar, qonağa icazə verin,
Sizin borucuğu üfürüm mən də.
Yox, mənim ürəyim qanadlanmadı,
Zanbağa dönmədi "şeypur" əlimdə.

Skayleb,Baykanur...raket əsrində
Bilirəm, əl işi gülüncdür ,bir az.
Marina, de görüm, ah çəkdin nədən?
Ahınla qırmızı gül açdı nədən?
Ahınla qırmızı gül açdı almız.

Dövrənlər, zamanlar, insanlar gedir
Büllur rəflərində qalır töhfəsi
İki, ya üç manat dəyərindədir
Rəflərdə qızların ürək nəfəsi.

Marina, bilirəm ah çəkdi nəyi?
Cismın uçub getdi, qaldı gör nəyin:
Masamın üstündə fəryad etmədə
Sənin şüşə içrə əsir ürəyin.

LƏNƏT

*Pablo Nerudanın xatirəsinə
həsr edirəm.*

Yatır Çilidə... sanki qardaşlıq məzarında
Öldürüldü Neruda!

Öldürənlər, əlində saxta, süni çələnglər
Üz qoyur dəfnə sarı.

Saldatlar tərək etdilər sizin darvazaları,
Bitdi dustaq olmanız.Raundu onlar uddu.

Şair ölü - azadlıqdır ölən,demək.
Azadlıqdır ölən -
demək, şair ölü.

Yatır üzü göylərə , üstündə tər gül-çiçək,
Bir zaman qan içində gənc Lorka yatdığı tək.
Pərişandır, dərdlidir bu gün Çili qızları,
Ucaboy Matildanı
Batman-batman göz yaş
öyir tabuta sarı.

Şairləri dərk eləmir zülmkarlar,
Dərk edəndə, öldürürlər gizli,aşkar.

Zeytun gövdəli Pablo nülufər gözlərilə
Adlı-sanlılar içrə

tək, birçə nəğməkardı.

Çağırınız gəmiyə,

İlkəsdı bayramına.

Süfrə qisməti-ortaq,

ölüm payı-ayrıca.

Çağırınız oxuyum stadionda şerimi,

Bütün nekroloqları,məzar yazılarını.

Lətən sizə, min lənət, saldafonlar mafiyası-
Nadanların,kütlərin quldurlar cəmiyyəti!

Qurtulan tək-tək oldu "İlyuşin" uçağıyla.

Lənət,

Boş, demokratik xülyalarım lənət!

Şair qatillərinə siyahıda adbaad,

Əlifba qaydasınca bir-bir

Lənət!

Min lənət!

Buraxın, Nerudanın məzarına gedirəm,

O məzara bir ovuc rus torpağı tökəcəm.

Xəcaləti,qüssəni boğub öz əllərimlə

Vidalaşam görək mən

Boğulmuş azadlığın sonuncu şairilə!

MİSRALAR

Köpəyinəm,ey fələk, ulayıram gör harda :
Universal mağazadan üç-dörd addım kənarda.

Gözlərimə təpilir qarlı külək – sərt, acı
"Kucum " adlı bir yirtıcı

Hiss edirəm mən onun tor, dəmir köynəyini,
Nizəsinin ucundan damcılayan qanı da,
"Hərbi kommuna" adlı sərsəm xülyasını da.

Hiss edirəm Kucumu,

Hiss edirəm buğlanı necə də isti-isti

Luvr gövhərlərinin üstündə at sidiyi.

Məhəbbətdən əl çəkin, yalın, ey sevnələr!

Amansızdır hücumu,

Hiss edirəm Kucumu!

Yavaş...yürüş başlanır... haray çəkir şeypurlar.

Boğazından dərisi çıxarılan kimdir lo,

İnsan , ya bir çal köpək ?

Sallaqqulaq qardaşım, itirmisən ağlını,

Qeyb etmisən gücünü.

Hiss edirəm Kucumu!

Doğrudanmı astronautlar sabah Marsa uçacaq,

Birisi günə

Heyvandarlıq feodalizmi çağlarına dönəcəklər?

Doğrudanmı, "izm"ləri bilmədiyinə görə Şekspiri

Etirafa məcbur edəcəklər?

Doğrudanmı Stravinskini ulayan küçələr boyu
sürüyəcəklər?!

Düşünürəm...

Sayca çox olanlar məgər haqlımı ?

Florensiyada çay daşqınları,

Mərmər qəsrləri qoz kimi qıran

Qanlı sellər, sular məgər haqlımı ?

Kim qalib gələcək :zəka,ya çoxluq?
Təfəkkür günəşi, ya qara kütlə?
Hansı qüdrətlidir, hansı güclüdür:
Bomboş əsr, zaman
ya ilhamıyla
Mikancelonun dərk etdiyi An?
Gəbərdi boş zaman, yaşayır An.

Düşünürəm...
Kucumlar müqəvvə allahçıqlardır,
Xalqsa kucumlardan ibarət deyil,
Si Bay Şi milləti, Lu Sin diyarı
Başqadır.Kucumlar bambaşqa,ayrı.

Gönün nə dəxli var?Rəngin nə dəxli?
Zülmətəbz ağları azmı görmüşük?
Soyub dərisini qızın,oğlanın
Cildindən abajur yapmadıların?

Kucumlar- qanlı çar, zalım xaqanlar,
Bütün daxmaları viran qoyanlar,
Sərt İvan Qrozni-qəzəb buludu
Bir Kucum xanımı yıxıb əzsə də,
Özü zirpələşdi, zor Kucum oldu.

Radiodan uşaqların şax-şaxının səsi gəlir,
Ya coşur şovnist quldur?
Sən deyirsən "mədəniyyət"
Mən deyirəm :Kucumludur!
Kimdir Vyetnamlı qızın saçlarından yapışib
Sürüm-sürüm sürüyən ?
Qanlı çəkmələrini, nallı çəkmələrini
Şaq-şaq şaqıldadan şər ?
Neokucum bir əfsər!

Doğrudanmı tonqalda alışıacaq , yanacaq
Paris pərvanə kimi?
Doğrudanmı insanlıq

Dörd ayağı üstündə yenə iməkləyəcək?
Onda nəyə gərəkmiş bəşəriyyət tarixi !

Obadan keçirəm.Aylı bir gecə,
Qarşımda yekə bir ot tayası var.
Yağışdan,yağmurdan qorunsun deyə
Üstünə qalın bir həsir salıblar.

Kosmik sentyabr yağışları gur,
Canında leysandan qorunmaq hissi
Çəkir Rusiyanı çiynlərinə
Bir azca üşüyən bu Yer kürəsi.

Nikolay Dorizo

VENERANIN HEYKƏLİ ÖNÜNDƏ

Səmadanmı enib bu mərmər mələk ?
Tanrımı yaratmış onu, ya insan?
Könlün işıqlanar, gözücu baxsan ...
Nə cür yaratmışdır bu sehri usta?

Götürüb adicə mərməri usta
Yonub tişəsilə ahəstə ... asta...
Tullamış mərmərdə artıq nə varsa,
Yalnız nəfəs olan cizgilər qalıb.

Ey mənim taleyim, mən ustalıqla
Məgər yaşamağa başlamışammi?

Tişəyə bənzəyən bu qollarımı
Hədəfə düz-dürüst tuşlamışam mı?

Dünyadan nə qədər nakam can gedir,
Həyatı görmədən həyatdan gedir.
Mən də nakamların bəlkə biriyəm,
Nəçin sevincimi yumruqlayır qəm?

Qismətinə düşən nahamar daşı
Pardaxla, yon... tulla ...artıq nə varsa.
Bil ki bu dünyaya gəlməmişən heç
Ömrün Venera tək nurlanmayıbsa.

YADINDAMI, ANACAN?

Bir qız gətirdim evə, yadındamı , anacan?
Bir yad qızı gətirdim, səndən izin almadan.

Süzdün ciddi nəzərlə ömür-gün yoldaşımı,
Təbrik də çıxdı yaddan, axıtdın göz yaşını.

Əzizlədim, oxşadım, verdim ürək odumu,
Sənə yox, ona dedim Evin xanım-xatını.

İşə gedərkən...öpdüm hər səhər gözlərindən,
Ancaq səni öpməyi unutdum çox zaman mən.

Bəs niyə küsəndə biz, sən onu qoruyurdun,
Doğmanın yox, yad qızın tərəfində dururdun?

Məzəmmət edib məni, qınamısan da bəzən,
Bəlkə də bir gün ondan ayrıldım haq-nahaq.

Sənin ana əllərin qovdu bələmi ancaq.
O şeyi ki, ikimiz qoruya bilmədik biz

Ana qəlbinlə, şəksiz , sən qorudun, ay ana!
Qoy dolanım başına! Qoy dolanım başına!

Viktor Bokov

DUZ

Ətirli pətək balı, yağ da qaymaq da yesən,
Duzsuz keçinmək olmur... gərək duz da yeyəsən.

Həyatım boyu mənim düz dadmaq olub peşəm,
Hesablasan, bir vaqon bəlkə duz işləmişəm.

Bu dünyaya gələndən, elə körpə yaşımdan
Əyləmişəm duz ilə bir süfrənin başında.

Bəzən anam soruşub:-Bala, xörək necədir?
-Dadlı, duzludur, ana! Lap mənim könlümcədir.

-Deyəsən bir balaca duzu çox düşüb bu gün.
Ye! Canına nuş olsun.Ye...bərkisin sümüyün

Duz qabımız elə bil ayıldı, ulduzludu,
Xörək, göbələk, kələm...çörəyimiz duzludu.

Əlimdə iti dəryaz çöldə ot çalanda mən,
Həmən o duz tər olub süzülərdi üzümədən.

Mən duz dadıb bərkidim anamın xahişilə.
Sonra üz-üza gəldim min bir keşməkeş ilə.

Evdən çıxarkən ... anam bir bağlama bağladı
Duz qoyub, çörək qoyub boynumu qucaqladı.

Komandir əmr eylədi bəzən dumanda, çəndə
-Duzu islatmamalı çayı üzüb keçəndə.

Narın duzum,daş duzum, aç qəlbimi varaqla,
Qoy yenə dadlı, duzlu xiyar gəlsin araqla.

Dağlardayam indi mən, külüngüm də əlimdə,
Söz mədəni axtarır çirmənən biləklərim.

Duzlu söz gəzirəm ki, bu gəzəyən şerimi
Sovurmasın havaya zamanın küləkləri.

Yuliya Drunina

Bircə yol görmüşəm əlbəyaxanı,
Min dəfə qaldırıb yuxudan mənə.
Kim qandan-qırğından asan danışır,
Deməli, görməyib müharibəni.

Sergey Orlov

Onu basdırdılar Yer kürəsinə,
O kimdi? Döyüşçü. Adı döyüşçü.
Baş qoydu dünyanın gen sinəsinə
Ordensiz, medalsız sadə döyüşçü.

Qoy keçsin yüz illər, min illər nə qəm,
Nəhəng mavzoleydi ona bu dünya.
Üstündə kəhkəşan, qızıl bir aləm,
gecələr rahatca gedər yuxuya.

Buludlar sovuşar, yelkən buludlar,
Burulğan burular, tufan hayqırar.

Şimşəklər siyrilib parlayar par-par,
Qırar zəncirini küləklər, qırar.

Dava çoxdan bitib. Dəvən etmiş onu
Neçə yaraqdaşı, neçə həmdəmi.
Bu adi əsgər açmış qoynunu
Bütün yer kürəsi – mavzoley kimi.

Mayya Rumyanseva

KOBUD ƏRLƏR

Ey əziz qadınlar, bu nə qıybətdi?
Yenə arxanızca yüz söz deyirlər.
Sizi kimlər belə vəfasız etdi-
Gizli məktublarını, ya kobud ərlər!

Axi bir zamanlar siz pak idiniz,
Sayalı əldəki bir cüt zər kimi.
Səadət dalğalı toy örpəyiniz
Nevada ağaran gecələr kimi.

Siz gözü kölgəli deyildiniz,yox.
Həyadan rəng alan gəлиндiniz siz.
Vüsəl yatağına nə qədər ürkək,
Titrək addımlarla gəldirdiniz siz.

Heyhat, daşa çırpıb büllür eşqini
O ərlər unuttu xoş qismətləri ;
Ala gözlərdəki mavi daşqını.
Deyin, hansı gecə günah işləyib
Aykən, ulduz ikən...Çıraqla oldunuz?!

Soldu gəncliyiniz evdə, eşikdə,
Ey üzü danlaqlı,ey qəlbi qubar.

Bir əli mətbəxdə, biri beşikdə,
Ağılar söyləyən dərdli qadınlar!

Hanı o dünənki şux, nazəndə qız?
Deyin, nədən belə ağurlaşdınız?
Gündüz dalaşdınız otaq içində,
Gecə barışdınız yataq içində.

Vaxt oldu sübhəcən oyaq qaldınız,
Arzusu, amalı talanmış kimi.
Ulduza daldınız, aya daldınız,
Günəşi əlindən alınmış kimi.

Ürək qorxa-qorxa dil açdı birdən :
Tapmaq, o qeyb olan qisməti tapmaq.
Hər insan ömrünə bir dəfə gələn
Məhəbbət deyilən neməti tapmaq.

Qadın qəlbindəki qız eşqinə bax,
Dayanır... gizli bir ümidlə yanır.
Sonra da xəlvətcə üz qoyur poçta,
Cizli məktublara əllər uzanır.

Hər sirli kağızı bir sərvət bilib,
Əsir həyəcandan qadın əlləri.
Zərif sətirlərin üstə öyilib
Qadınlar unudur kobud ərləri.

QIZ FAMILİ-QIZ SOYADI

Naldan qopan şaqqlı səda salır hər yana,
Şəfəqlənir, zərlənin tərlə dəmirçixana.

Mənim üçün gürz ilə babam soyad qazanır,
Uzanan dəmirlə bir soyadım da uzanır.

Babam soyad qazanır əyilmiş qamətilə,
Nurdan düşən gözüün əyilmiş qamətilə,
Nurdan düşən gözüün sonuncu qüvvətilə.

Bir! İki! Gürzün gücü silkələyir zindanı,
Firuzəyi şəfəqlər çulğalayır dörd yanı.

Kuz-net-sova!

Bu adı sanki zərflə yazır o,
Mürəkkəblə yazmayır, odlu tərlə yazır o.
Yüz il dəmir döyərək babam sarıldı gürzə,
Dəmir kimi sərt, ağır, günəş kimi alovlu,
Məğrur kimi soyadı yadığər qoydu bizə.

Ailədə hamımız bədbəxtlikdən qız olduq,
Ərə getdik, əridik.
Başqa-başqa soyadda pasportlara yazıldık.
Ağ dilli, yaşıl dilli alovların ovcunda
Qızmış zindanın üstə, ağır gürzün ucunda
Qazanılmış hörməti, şan-şöhrəti itirdik.
O eşqi, haqqı-sayı, o zəhməti itirdik.

Mənim canım-ciyərim-əziz rəfiqələrim!
Dinləyin, nələr deyir sinəmdəki bu səda:
Satdıq babamızı biz kəbin salonlarında.

İçdik soyadımızı toy şərbətilə birgə,
Ağ saçlı babamızın əzəmətilə birgə.

Mənim adım-soyadım,
Mənim odum-soyadım
Soyuq bir külə döndü.
Düşdü qoltuq altına, yazıq-fağır göründü.

İndi hardasan, harda , ey qəlbimi verdiyim,
Uşaq ikən qazanıb, böyükkən itirdiyim,

Bir açıq alındakı odlu tərdən yaranmış
Köhrən nallarındakı şimşəklərdən yaranmış,

Gürz altında doğulmuş
Ey mənim qız soyadım!
Mənim öz babamınkı, özümkü, öz soyadım.

Yevgeni Vinokurov

MƏNİM İLAHƏM

Bölüb tikəsini süfrə başında
Qışqırır üstümə : -Tez ol, ye görüm!
Əlacım nədir ki?! Alıb yeyirəm.
Axı əmr eləyir bu ömrüm-günüm.

Vurub bir-birinə qab-qacaqları
Oxuyur mətbəxdə səhər şəst ilə.
Gah döşəmə silir, gah kitab açır,
Gəzir ayaqyalın belədən belə.

Mənim pencəyimi salıb çiyninə,
Dolaşır otaqda mənim ilahəm.
Bu nədir? Sevgimi? Xeyr? Nə sevgi?
Ancaq haçan getsə... o gün ölərəm.

NƏÇMƏLƏRLƏ DOLU ÜRƏK

Ölüm !
Başım üstə bir qara kölgə,
Mənimlə birlikdə addımlar o da.

Ölənin kədəri yaradıb bəlkə
Yerdəki vulkanı, yanar odu da.

Ölümün əlindən də, kim qurtulub?
Ey ömrüm, nə qədər mənə əzizsən.
Düşmənin başında ildırım olub,
Bəlkə səngərlərdə öləcəyəm mən.

Bəlkə də çıxacaq leysan qarşıma,
Əlimdən düşəcək bir gün ağacım.
Bir qaya uçacaq bəlkə başıma,
Ya da qoymayacaq şimşək göz açım.

Ömrümün yolları dərədir, dağdır,
Bir gün öləsiyəm bilmirəm nədən.
Bəlkə də ürəyim partlayacaqdır
Ürəyə sığmayan min-min nəğmədən.

Robert Rojdestvenski

AYRILIQ ƏRƏFƏSİNDƏ

Gələndə qatarla gələcəyəm mən.
Telsiz, teleqramsız, xəbər-ətsiz.
Gözlərin güləcək gözlənilmədən,
Qəfildən vüsala qovuşanda biz.

Gündüzlər yolumu gözləmə nəçar,
Axşam gələcəyəm, ilk axşam ancaq.
Ayağım altında ağ tikanlı qar
Günəş batanacan xarildayacaq.

Qaranlıq düşəndə...tək gələcəyəm,
Yavaş addımlarla, sakit,ahəstə.
Səni pəncərədən səsləyəcəyəm,
Qədəm qoyacaqsan gözlərim üstə.

Saxlaya bilərmə boran, qar məni
Vüsal yollarında dönsəm ağ yelə.
Yox, gətirə bilməz qatarlar məni,
Gülüm , gələcəyəm təyyarələrlə.

Qanad istəyirəm oddan, küləkdən,
Yolda yubanmayım bir saat, bir dəm.
Düşüb Şeremetyev meydanında mən
Elə oradaca zəng edəcəyəm,
Bu qəfil sevincdən olarkən dəli,
Dəstək əlimizdə bəlkə əsəcək.
-Ah, sənənmə?

-Mənəm.

-İndicə?

-Bəli.

-Heç nə anlamıram.

-Di, tez gəl, görək,

Maşın tutacağam, təzə, qət əcər.
Könül can atacaq vüsal yerinə.
Meşələr, cığırılar, güllər, çiçəklər
Düşəcək mübarək qədəmlərinə.

Rəislərin üstündə işıq yol salıb
Qatar nəfəs alıb fit verir tez-tez.
Hələ ayrılmağa bir saat qalıb,
İşə bax görüşdən danışarıq biz.

MƏSLƏKİM

Bir qərib ölkədə, qübbət diyarda
Elimdən, obamdan uzaq düşsəm mən,
Gözümlün içinə mil salsalar da,
Dönməyəm yenə də öz məsləkimdən.

Qoy dara çəksinlər, güllələsinlər,
Hər yerdə bağliyam doğma torpağa .
Gözlərim tutular, kəc baxsam ağər
Qanımdan rəng alan qızıl bayrağa.

Bəli, südlə girən sümüklə çıxar,
Polad gürz altında sınar, əyilməz.
Mənim məsləkimi mənim bağrımdan
İldırımlar belə qopara bilməz!

DÖVLƏTİ GƏMİRƏN MÜLKİYYƏTÇİ QURD

Bumbuz biganələrin gözünün önündəcə,
Dövrəsində min qayğı, mürgüləmə, basabas,
Dövləti gəmirən qurd yaşar aşkar, gizlicə,
Açığını deyək ki, heç də yaman yaşamaz.

Baldırları kökəlmiş qadın yambızı kimi,
Pəmbələnən yanağı-yağı , dəyirim, girdə.
Diqqət verin, nə söylər hər baxışı, hər himi:
"Tut məni, tutum səni!" Çoxu yıxılan yerdə.

"Ver mənə, verim sənə!", "Gör məni, görüm səni!"
Əlbəttə, özünün yox, dövlətin hesabına.
Sanki dərs vermək üçün haraylar taleyini.
Soxulduğu kəhanin, kabinetinin hesabına.

İstəmirsə, fit çalar, yola salmaz qatırı,
Son kərpici gözləyən bir zavodu tikməz heç.
Tüpür... tapdalayar el seven qanunları,
Arada nəfi yoxsa, torpaq yol da çəkməz heç.

Yırmaq, söküb dağıtmaq, axıtmaqdı şəkəri,
Hər cür qayda-qanuna qəzəb, nifrət bəsləyər.
Elə belə sənənlə bircə kəlmə də kəsməz,
Elə belə... sənədə baxar, qol çəkər məgər?!

Ağzını marçıldadıb dalar şirin xəyala,
Tədbirini tökdükcə, udar ağzı suyunu.
Dövlət xəzinəsini hey sökər bala-bala,
Onundur vəzifənin hökmü,eni,uzunu.

İnstitutda, sovxozda, tikintidə, trestdə,
Gün ağlar bu gününə hələ sabahına da.
Canavar iştahı var bu feodal hərisdə,
Uzadar caynağını dövlət dərgahına da.

Elə yollar tapar ki, heç gümanına gəlməz,
Ən mötəbər həpəndi çəkib bağlar özünə.
Hansı əlaltı nökr onun yanına gəlməz?
Əlaltı da heyrandır əyrisinə, düzünə.

Açgöz qapağanlardan kəs mehrini, ey Vətən!
Ural kimi dəmirləş,Ural kimi poladlaş!
Elə möhkəm yapış ki, yalqızcaq xirtdəyindən,
Tanımasın özünü ...aylında yekəbaş.

Sergey Davidov

XATİRƏ

"Leningrad dəftəri"ndən

Ucuz, boş tütündən papiros eşib
Necə sümürərdik istehkamda biz.
Bəzən köksümüzü yumruqlayardı
Qadın arzulayan kişi qəlbimiz.

-Ah, bir qız olsaydı...bir az dincəlib.
Bəlkə unudardıq şaxtanı, buzu.
Bizi dinləsəydi bir qız, bir gəlin,
Alışıb yanardı həyadan üzü.

Yağış damcılayır beton tavandan,
Maxorka islanır, çaxmaq daşı yaş...
Sən ayaq üstündə güclə durursan,
Əynində buz kimi soyuq bir plaş.

Qapını kim açır gör bu məqamda,
Qızıl tellərində damcı-damcı su,
Bizim mehmanımız, mehribanımız,
Bizim Loğmanımız şəfqət bacısı.

-Mən beşcə dəqiqə burda dincəlim? -
Deyib üzr istəyir hər şeydən əvvəl.
Taxta çarpayıda gəlib əyləşən,
Elə əyləşən tək uyuyan gözəl.

Yapıxıb, nəzilib islaq hərtüü,
Ariq əllərində qabar görünür.
O qədər gəndir ki hərbi köynəyi,
Altında donu da aşkar görünür.

Çıxardıb səssiscə şinelimizi,
Örtürük üstünü nəvaziş ilə.
Papiros çəkməyə yağış altında
Pəncələr üstündə çıxarıq çölə.

Olqa Berqolts

QƏLƏBƏ İLAHƏSİ

Bir köhlən üstündə polkovnik gəlir,
Gəlir alma gözlü, qız birçəkli at.
Atının sinəsi – kiçik lələzar,
Neçə qızıl nişan, neçə mükafat.

Onun tunc üzündə, dəmir alnında
Şırımlar görünür, dərin şırımlar.
Gözündə od-alov, əlində cilov,
Tərkində sevimli bir qızcığaz var.

Beş yaşlı balası, ciyərparası
Gör necə gözəldir, gör necə qəşəng,
Elə bil hardansa uçub gəlibdir
Yelpazə qanadlı bir şux kəpənək.

Qızıl saçındakı mavi qaytanı
Gör necə oynadır bahar yelləri.
Yəhərin qaşından gör necə tutub
Günəş şüası tək təmiz əlləri.

...Yada nələr düşür? Leninqradın
Solğun tifilləri, ac yetimləri.
Ağsaçlı balalar, müdrik cocuqlar,
Gözündə yüz illik dünya kədəri.

Bizim qızcığazsa ağ buludların
Deyirsən qəlbindən axıb gəlibdir.
Ağlı-qırmızılı üzü fərəhli,
Hansı nağıldansa çıxıb gəlibdir.

Biz çəpik çalırıq, alqışlayırıq,
Çiçəklər atırıq atının üstə.
Qıza təbəssümlər bağışlayırıq,
Əlində rəqs edir neçə güldəstə.

Hörmətlə baş əyir əl çalanlara,
Dünyaya uca bir zirvədən baxır.
Bəs necə? Cəhənnəm içindən çıxan
Xilaskar bir ata onundur axı.

Gözlərdən süzülür sevinc yaşları,
Can atır səadət mərkəzinə o.
Bütün çiçəkləri qəbul eləyir
Bütün igidlərin əvəzinə o.

– Kimdir bu şahzadə? – Sordu bir nəfər,
Dedim: -Qələbənin özüdür bu qız.
Gəlir at belində beş yaşlı Zəfər,
Bizim varisimiz, varidatımız!

Segey Vasilyev

YAVAŞ! GÖYƏRCİNLƏR!

Əsir Moskvanın payız küləyi,
Yarpaqlar budaqdan üzülüb düşür.
Maşında saralmış, solmuş gül iyi,
Qarşıda asfaltın qabarıq döşü.

Petrov meydanında şütüyür maşın,
Birdən nə görürəm qarşıda-nişan:
"Yavaş! Göyərçinlər"

Bu iki kəlmə
Sanki çəkir məni başqa aləmə.

Elə yazılıb ki, bu cumlə... sanki
Qarşıda göyərçin yumurtası var.
Maşından düşürəm... yağış səngimiş.
Asfaltın aynası parlayır par-par.

Burda göyərçinlər oynayıb rəng-rəng,
Yaşıl göyərçinlər, ağ göyərçinlər.
Bahar gülləri tək al-əlvan, qəşəng
Qövsü-qüzeh kimi başdan-başa zər

İstəsən yaxınlaş, öz əlində tut,
Nə bir çəkinirlər, nə bir qaçırlar.
Dənlənir, şənlənir, qırıllaşırlar,
Hərdən pərvaz edib qanad açırlar.

Maşın çoxdan sönüb, yol yaddan çıxıb,
Baxıram mehriban göyərçinlərə.
İnsana, günəşə pənah gətirib
Fərəhlə oynayan göyərçinlərə.

Moskva "Gəl"! deyir iftixar ilə,
Qoynunda nə qədər quş var, çiçək var.
Göyərçinlərə ilə, arzular ilə
Güllərlə doludur bağlar, bağçalar.

O təzə yüksələn imarətə bax,
Açıq pəncərələr baxır səhərə.

Hazır olmasa da hələ çox otaq,
Hazırca yuvadır göyərçinlərə.

Göyərçin qəlbi tək saf qəlbimiz var,
Qoy dünyalar bilsin istəyimizi.
Bütün Yer üzünə göstərir onlar
Sülh üçün döyünən ürəyimizi.

Göyərçin istəyir, ağ gün istəyir,
Dinc həyat istəyir cahanda bəşər.
İncimə, can qardaş, bir az sür,
Yavaş!

Göyərçinlər ürəkşməsinlər.

Yevgeni Yevtushenko

POEMADAN ÖNCƏ DUA

Şair, Rusiyada, rus ölkəsində
Şair kəlməsindən yüksək dayanır.
Kmin ki, məhəbbət vurur nəbzində,
Elə o, əzəldən şair yaranır.

Şair, Rusiyada-zamanın özü,
Ölkənin nəfəsi, səsi deməkdir
O kimdir? Xalqının peyğəmbər gözü,
Sabahın bu gündə əksi deməkdir.

Yaxşını, yamanı düz göstərərək,
Şair yekun vurur olub keçənə.
Həqiqət qanadlı o cəsür ürək
Atılır çox zaman onun içinə.

Görəsən mən bunu bacararamı,
Çatarmı cürətim, mədəniyyətim?

** İxtisar var. Red.- Ə.Ə.

Yırtıcı ilhamı, cəsur ilhamı
Rəmə edə bilərmə mənim xilqətim?

Rusiya çıxırmı heç qandan, ilikdən,
Mənə "Yarat!" deyir, mənə "Yaz!" deyir.
Sənin hüsurunda diz çökürəm mən,
Ey rus varlığında yaranan şəhər!

Hazıram hər şeyə, hətta ölməyə!
Təki şairliyim səssiz olmasın!

Nəğməkar qəlbini ver mənə, Puşkin!
Cadulu, şəhərli sənətini ver.
Şərinə yaşadan böyük bir eşqin,
Böyük bir ürəyin cürətini ver!

Ver mənə, Lermontov, od baxışını,
Qılınc nifrətinin cəvəhərini ver.
Şərinə yaşadan böyük bir eşqin,
Böyük bir ürəyin cürətini ver!

Ver mənə, Lermontov, od baxışını,
Qılınc nifrətinin cəvəhərini ver.
Qapalı qəlbini iğtişasını,
O gizli, o zərif hisslərini ver.

Ver o qəlbini ki, orda cahan var.
Nifrətin eşqilə qol-boyun yaşar.

Nekrasov! Al mənim şıltaqlığımı,
Mənə dərdini ver, böyük dərdini.
Sonsuz Rusiyanın hər güşəsində,
Qarlı tayqasında, şam meşəsində
Zəng çalan şərinin zəng qüdrətini!

Siz kömək olsanız, kamilləşərəm,
Hökmdar qüdrətli sənətkar kimi.

Çəkərəm çiynimdə misrələrimi
Volqada yük çəkən burlaqlar kimi.

Blok! Sən şəhərkar, sən Musiqarsan,
Bilməcən, əsrarın qoy mənim olsun.
Dumanlı şərinlə yaxşı ki, varsan,
Qartal qanadların qoy mənim olsun.

Pasternak! Kömək ol, əl yetir mənə,
Parlaq idrakının əzəmətini,
Əsrin möhnətini, müsibətini,
Əks edən şərinin dağ siqlətini
Ürək alovuna büküb ver mənə.

Bulaqlar kimisən, Sergey Yesenin,
Mənə o saflığı, ilkinliyi ver.
Asımanlar boyda qəlbən var sənin,
Sığsın könlümüdə bu səmə, bu yer.

Boylu ağcaqayım-rəmzi ələmin,
Sənin ələmindir, mənim qələmim.

Hardasan? Ver mənə, Mayakovski,
Cəsur, mərd şərinin zəfər marşını.
Umuram cəngavər hayqışırını,
Düşsün gözlərimə gözünün əksi.

Qoy bütün fəsillər dinləsin məni,
Əsrlər, nəsillər dinləsin məni.

Hani bu dünyada görəksiz insan?
Hər insan təleyi-sonsuz bir cahan.
Hər insan həyatı bir xəzinədir.
Sirri açılmamış bir səyyarədir.

Əgər yer üzündə hardasa, kimdə
Gözə soxulmadan ömr eləyirsə,

Elə bu ömr ilə o, mənalıdır,
O, bəşər gövhəri sayılmalıdır.

Həyatda hər kəsin öz aləmi var,
Hər gizli aləmin sevda dəmi var.
Hər sevdalı ömrün bir qorxunc anı,
Bu anı duymağa iqtidar hanı?

Bir insan köçürsə dünyadan əgər,
Köçür gözlərində qaynar diləklər.
Onunçun ilk dəfə yağar qar köçür,
İlk məhəbbət köçür, ilk bahar köçür.

Kitablar, sərgilər, qələmlər qalır,
İmarətlər qalır, hüsnündə şölə.
Belə lap tutalım, aləmlər qalır,
Axı nəşə gedir onun özüylə.

Elə düşünmə ki, quru can gedir,
Yox, bir günəş batır, bir cahan gedir.
İnsanlar görmüşük bu dünyada biz,
Şanlı-şərəfətli, şansız-şərəfsiz.

Görəsən onları tanıyırmı?
Onların qəlbindən xəbərdarıq mı?
Çoxmu tanıyıraq atamızı biz,
Çoxmu tanıyıraq qardaşımızı?
Bizimlə bir yerdə duz-çörək kəsən
Ürək dostumuzu, sırdaşımızı?

Deyəsən qəlblərə girə bilmirik,
Çox şey bilə-bilə, heç nə bilmirik.

İnsanlar gedirlər... qaytarmaq çətin,
Dünyalar yığılır... qaldırmaq çətin.

O batan dünyanın zülmətlərindən
Hər dəfə qışqırmaq istəyirəm mən.

ADLARIN TALEYİ

Həyatda hər adın öz taleyi var,
Parlayır bir zaman, sönür bir zaman.
Məgər zamanı da aldatmaq olar,
Ana tək ciddidir, adildir zaman.

Dənizə bənzəyir insan şöhrəti,
Onun da qabarıb çəkilməsi var.
Göylərə baş çəkən bir imarətin
Qəfildən sökülüb tökülməsi var.

Zaman göz yetirir Yer kürəsinə,
Hər şeyi, hər kəsi görür o, bir-bir.
Zamanın ədalət tərəzisinə
Dirsek vuranların cəhdi əbəsdir.

Xalqdan deyə-deyə xalqı satanlar,
Təməz insanlara qırmaq atanlar.
Tarixə düşmək üçün cildə girənlər,
Ad üçün adını dəyişdirənlər...

Kələklər, fitnələr qoy düşsün yada!
Nə qədər fitnəkar, qəsbkar olur.
Bu qoca dünyada, adil dünyada
Bir gün əvvəl-axır tar-mar olur.

"Əvvəl-axır" dedim... o axır günü
Bəzən gözləyirik illər boyunca.
Fəqət əvvəl-axır verir hökmünü
Zaman-o pirani, o müdrik qoca.

Hər insan mərdliyi-əsrin vüqarı,
Hər insan fitnəsi sinə dağıdır.

Zaman damğalayır yalançıları,
Ehkam dağlarını vurub dağıdır.

Zamanın öz ali məhkəməsi var,
Sərtidir, amansızdır hər bir qərarı:
Zirvəyə yüksəlir layiq olanlar,
Zirvədən endirir alçalmışları.

Zamana heyranam!
Bütün bəşəri
Ovcunda sabaha aparır zaman.
Mərmər lövhələrə layiq olmayan
Adları

Mərmərdən qoparır zaman.

Xeyr! Poeziya səcdəgah deyil,
Süngülü, səngərli mübarizədir.
Şər aman deyil, Şər ah deyil.
Hər səthi əllərdə iti nizədir,
Süngülü, səngərli mübarizədir.
Şər aman deyil, Şər ah deyil.
Hər sətri əllərdə iti nizədir,
Süngülü, səngərli mübarizədir!

Şairin boyunda -xalqın vüqarı!
O, bir əsgərdi ki, cəbhələr yarar.
Ön atəş xəttində can qoyanları
Anlarını arxada gəzən siçanlar?

Kordu ürəkləri, kordu gözləri,
Onlar bağa kimi çəkilər qına.
Deşikdən-deşiyə girib özləri,
Həsədlə baxırlar səflər yarana.

Cüllüt gözlərində ifritə kini,
Onlara yad gələr şair manevri.
Şair-od baxışlı Kutuzov kimi
Hücuma keçməkçin çəkilər geri.

Ac-susuz, yuxusuz, taqətsiz, təşnə...
O dincəlsin görək, o yatsın görək.
Yox, görək yol tapsın xalq ürəyinə,
Bütün yatmışları oyatsın görək!

Sabahı görməyə zirvələr seçsin.
Yarsın baxışıyla kor dumanları.
Cəhənnəm nəfəslı səhralar keçsin.
Bircə bulaq tapsın xalq üçün bari.

Kişnəyəni kəhərlə çıxar yola o,
Ormanda, səhrada qərargah salar
Bunu dərk eləməz kor yarasalar.

Bayraqlar, şeypurlar, ərlər, ərənlər
Şair qüdrətilə gələr cövlana.
Onun bir sözüylə cərgələnlər
Başını verməkçin girər meydana.

Şair şöhrət üçün döyüşməyir, yox,
Təltiflər, medallar heçdi gözündə.
Hər kinli baxışın ucunda bir ox,
Oxların bir ucu şair köksündə.

Ölmək növbətişə gəlib çatanda
Qarşılar ölümü qəhrəman kimi.
Gülləsi, tufəngi əli altında
Uyuyar, səngərdə uyuyan kimi.

Qarğalar yığışar çölün düzünə,
Uzaqda qarıldar,yaxına gəlməz.
Şair sinəsinə, şair gözüne
Vəhşi quşlar belə toxuna bilməz.

O aydın gözlərdə səhər yaşayır,
Çəkinir fitnəkar, qəsbkar ondan.
Öləndən sonra da şair yaşayır,
Öləndən sonra da qorxurlar ondan.

MOSKVA YÜK VAĞZALI

Tələbənin könlünə
Skryabin düşübdür,
Xəsisliklə xərcləyir
pulunu neçə gündür.
Axı göydən düşməyir
nə yarma, nə yağ, çörək.
İdeya xirtdəyəcən,
pulsu azdır, pul gərək.
Əlac taleyə qalsa,
kəsər ömrün kökünü.
Moskva yük vağzalı
ancaq qayğı göstərir,
Tələbəyə iş verir,
alır onun könlünü.
Budur, relslər üstündə
əriyib gedir gecə.
Təbib-tələbələr, bax
axıb gəlir gör necə.
Boşaldır vaqon-vaqon
duzu,qəndi,şəkəri.
Lirika aşığılari,
fizika aşığılari.

Tələbələr həyatın
tələbilə yaşayır-
Odu, sement, ya xurma...
hər nə gəldi daşıyır.
Hacıtərhan göndərüb
qarpız dolu eşalon.
Yük ağırdır,uşaqlar,
ehtiyatla boşaldın.
Tələbənin gözləri
dönüb alova, oda
Qarpızlar uçub gedir
əldən ələ havada.
Çırtma vursan, çatlayar...
zolaq-zolaq, iri,şax.
Asta,usta əllərdə
heç biri sınırmır ancaq.
Milis durub kənarda
Hörmətlə baxır yenə
MƏİ tələbəsinə.
Mİİ tələbəsinə.
Dan sökülür. Bitdi iş.
Hərəyə 20 manat,
Bir qarpız da üstəlik.
Pul cibə, pul kassaya,-
Tələs bilet üçün sən.
Skryabin sarıdan
demək, işlər düzəldi.
Axşam gedib ləzzətlə
qulaq asa bilərsən.
Qarpız da lap qiyamət!
Sağ olsun Hacıtərhan.
Tələbələr əyləşir
perrondaca yanbayan.
Başlanır şaqqıltılı,
şən, şux səhər yeməyi.

Əldə qarpız dilimi-
 Şpalların üstündə
 Uzaqlaşan qatar
 Gör havada nə qədər
 Qarpızın şaqqıltısı,
 Cavanların
 Marsdan, kibernetikadan,
 Bu qüdrətdə, bu ruhda
 Moskva Yük vağzal, unutma sən onları-
 Hələ biğ yeri
 Onların ata yurdu
 Səni ana bilərək
 Səhərəcən yatmırlar
 Qoy yarıac, yarıtox
 Onlar dünya ölçülü
 kəşflər edəcəklər.
 Bəlkə də ulduzlara,
 aylara gedəcəklər.
 Əllərində olacaq
 dünyaların taleyi

O günlərə az
 qalıb...
 Ancaq hələlik onlar
 qayğı umur, görürsən,
 Sən ki, onlara bu cür
 əl tutur, iş verirsən,
 Sağ ol, doğma Moskva,
 Moskva yük vağzal.

QAR YAĞIR AĞAPPAQ...

Qar yağır, yenə qar yağır,
 Mənsə gəldi-gedəriyəm.
 Qəm çəkmirəm ölüm üçün.
 Ölümsüzlük gözləmirəm.
 Yaşamadım mələk kimi,
 Günahım da, sucum da var.
 Mən kim oldum, nəyi sevdim,
 Qoy söyləsin doğma diyar.
 Günlər gördüm şirin, acı,
 Bəzən tamam olmadı gün.
 Ancıq hər nə yaşadım,sa,
 Mən yaşadım bu yurd üçün.
 Qoy lap məni unutsun o,
 İtib gedim ilim-ilim.
 Təki bildim o yaşayır,
 O yaşayır, təki bilim.
 Möcüzəyə inamım yox.
 Nə ulduzam, nə baharam.
 Heç bir zaman, heç bir zaman
 Mən təzədən doğulmaram.

Sevdim doğma Rusiyamı
Yaxşı gündə. Yaman gündə.
Sevdim daşqın çaylarını,
Buz altından axarkən də.

Yalnız birçə təsəllim var,
Çatmasam da arzu-kama,
Heç olmasa iynə boyda
Xeyir verdim Rusiyama.

Ölməməyə gücüm çatmaz,
Tək bir ümid daşıyıram:
Yaşayırsa Rusiyamız,
Demək , mən də yaşayıram.

Mənə deyirlər ki, cəsur adamsan,
Yox, uzaq görünür bu tərif mənə.
Yalnız ar bilmişəm mən alçalmağı
Dostların qorxaqlıq səviyyəsinə.

Kif atmış layları hələ sökmədən,
Bütlərə, kütlərə gülmişəm ancaq.
Başsız başçılara şillə çəkmədən,
Yazmışam, qəlbimi demişəm ancaq.

Bəli, qorumuşam mərd insanları,
Cırıb maskasını бүрүнənlərin,
Kəsmişəm yolunu,
Cır bir ürəklə
Sənət məbədinə sürünənlərin.

Mənə deyirlər ki , guya cəsuram.
Əslində gördüyüm ən adi işdir.
Saxtalıq sezəndə çətin susuram,
Susmamaq özü də bəlkə döyüşdür...

ACGÖZ ÜÇÜN MƏZAR KİTABƏSİ

Təsərrüfat mağazası direktoru!
Soxuldun italyan çəkmələrinə,
Alman qumaşıyla içi bəzənən
O əla , uzunsov çəkmələri sən
Dəridən də çıxsan, qabıq da qoysan,
Məgər halal pula ala bilərsən?

Yenə çıqqıldayır qızıl saatın,
Platin qolbağın parlayır par-par.
Doğrudan da nə böyük məharətin var,
Döşəmə yağından gövhər, dürr alan
Cadugər oğlan!
Təsərrüfat mağazası direktoru!

Yayxanıb ZİL qara "mersedes"-ində
Yenə göydə gedir, havalanırsan,
Elə gedirsən ki, deyirsən heç kəs,
Allah da yoluna çöp ata bilməz.

Çıxart gizlətdiyin o boşqabları,
Üstə Fudziyama dağlarındakı
Atoş məbədinin şəkli çəkilmiş
O Yapon naxışlı boşqabları sən
Hansı zirzəmidə, hansı deşikdə
Nə cür gizlətmisən, özün bilirsən.

"Boni-Em" markalı lentləri çıxart,
Çıxart oğru kimi çaldıqlarını.
Odessa yoluyla, nepman öliyə
Stüardessadan aldıqlarını!

Sənin mənzilində, kitab rəfində,
Bax odur, Pasternak,Svetayeva!

Bir yol açdınmı heç, oxudunmu heç?
Ya dönüb oldular adı bir əşya,
Sənin özün kimi mebel, müqəvvə?!

Təmiz nəfəsinə, pak nəfəsinə
Sıqar tüstüsü də hələ dəyməmiş.
Cavan tələbəni, ey üzükara,
Nəçin həsrət qoydun o kitablara?

İsgənə taciri, mismar dəllalı!
Tolstoy, Dostoyevski vətəninə sən
Söylə, nə vaxtacan girlənəcəksən?
Lənətə gələsən, nəfəs tənqidən,

Basabas yaradan, növbə düzəldən
Yalançı kimyagər,
Saxta cadugər!
Rublyov, Radışşev ölənə kimi
Məgər gümanına gətirərdimi
Onların müqəddəs küli üstə sən
Tör-töküntü kimi dikələcəksən?!

Həyatdan kənarda girlənən gəda,
Hökm et təsərrüfat mağazasında!
Məgər bununçünmü matroslarımız
Səs verib ellərin hay-harayına,
Hücumla girdilər Qış sarayına?

Rədd ol yolumuzdan! Hərlənmə tində,
Gizlənə bilməzsən öz zülmətində,
Dəllal dünyacıyı üzərində ,bax
Cəza tələb edən vaxt yetilir, vaxt!

Elə düzlük var ki, əyridən betər,
Üzdə düz olsa da qozbeldir işçi.

Ona düzgün dünya suclu görünər,
Çünki qatqarışdır qəmi, sevinci.

Qorxun bu dünyanı düzəldənlərdən,
Qaş qayıran yerdə gözü çıxardar.
Bilməz iki nöqtə arasındaca
Bəzən nəfəs kəsən ən uzun yol var.

İnan bilmirəm mən,
Doğrudanmı görəsən
Yaralı ağcaqayın yıxılacaq son çaya,
Sən insanı görəcək cəhənnəm qaynarında,
Suyun od axarında ?!

Doğrudanmı nə Biq Ben, Blajenni,
Notr-Dam.

Nə bir adam qalacaq,
Nə də çiyimizdə yük.
Sən cıdırı, son izi qaplayacaq son köpük.
Quşarmudu, göyərçin, oğul-uşaq, bağça-bağ...
Doğrudanmı həyatda heç biri olmayacaq?!

İnanmıram.Bu inam mənim son inamımdır,
Eşqimdir, ilhamımdır.
Yox, köllələr üstündən köllələr qalaq-qalaq
Bir də qalanmayacaq.
Qırğınlardan sonar yox, bir az öncə

bir az tez
Öz hökmünü verməli qəzəb Nürnbergimiz!
Çıxardıb paqonunu tullayacaq sulara.
Sən döyüşçü, sən əsgər
Baxacaq, görəcək ki, sən paqonun üstündə
Qarışqalar necə də qorxusuz yeriyirlər.
Açıb dişsiz ağzını sonuncu sümürgəci
Sən pulunu oğru tək asırıcaq, tıxacq
Nabat, marmalat kimi.

Son illərin xofunu, qorxusunu duymadan
Hərlənəcək bu cahən.
Yox, planet gülxarı bir daha solmayacaq.
Doğulan böyük şair sonuncu olmayacaq

Vladimir Sokolov

BİRİNCİ QAR

Yalnız yaddaşımdır yetişən dada,
Yumaram gözümü, anaram səni.
Bari heç olmasa yuxularında
Görüm, bir də görüm əziz çöhrəni.

Birinci cərgədə əyləşən gözəl,
Mümkünmü unutmaq yaxın adamı?
Qızıla dönərdi, nəyə vursaq əl,
Möcüzə bilərdim hər addımını.

Bilmirəm dərs idi, yoxsa nağıldı
Xəritə önündə gəlib durmağın.
Bəlkə də sehrli əsa tutardı
Sənin çubuq tutan üçcə barmağın.

Qaçardın ... pillələr nəgmə deyərdi,
Pillələr piano dilləriydimi?
Ayağın asfalta, daşa dəyərdi.
Daş şölə verərdi cəvahir kimi.

Mən sözlər yığardım çinədanına,
Cümlələr seçərdim sənə demək üçün.
Sözlər yaxşı-yaxşı, cümlələr əla,
Amma rus dilindən üç aldım o gün.

Dilim topuq vurdu dərs danışanda,
Yandım, görünməli odum, tüstüm də.
Məktəbə çağırıldı atam, anam da.
Tənbeh olundular mənim üstümdə.

"Cocuq səhərciyi" yadında varmı?
Biz dördüncü sinfi bitirən çağda?
Sən Qar ilahəsi, Qar hökmdarı!
Məndən üç-dörd addım uzaqda, sağda!

Qızıl hörüklərin gümüş qırovlu,
İndi nə cür baxım o gözlərə mən?
Keçə çəkmələrim qar dəryasını
Gedir yara-yara, səninkilə ton.

O görüş bir ömür mənə bəs idi,
Bir mələk çiynində saç qulac-qulac.
Ağ kürkün tacıdar qiyafəsiydi,
Beretin zümrüdlü, daş-qaşlı bir tac!

Bəs niyə qaçırsan keçmişə sarı,
Bari heç olmasa sağollaşmadan?
Ey Qar ilahəsi, Qar hökmdarı,
Özü buz, özgəni ey oda salan!

Vladimir Solouxin

GÜNƏŞİ NECƏ İÇMƏLİ

Yalnız naşı olanlar nari bıçaqla kəsər,
Ayar bıçaq uzunlu qızıl, qırmızı cövhər.

Qoruyuruq biz onun hər bir damlasını da
Sarı ... qırmızı, nazik qabığı arasında.

Əlində oynatdığın iri, güleyşə bir nar.
Günəş piyaləsinə , oda oxşar bir nübar.

Gül yerinə; zoğuna baxırsan diqqətlə sən,
Çatı, çapığı yox ki...salamatmı görəsən?

Yoxlayırsan, duyursan payız rayihəsini.
Barmaqların eşidir şax gilənin səsin.

Nar qabığı içində qırmızı bir qaranlıq.
Sıx,əzilsin xırhaxır... gilələr gözmü artıq.

Yavaşca əz. Üsullu.
Qorxma, yeri darsa da, sıçramağa yox yolu.

Bayaqkı cod, ağır nar bir gör necə yumşalır,
Yəqin qırmızı sellər bir-birinə qoşulur.

Gözlərinlə keşik çək, partlamasın qızıl nar,
Saf, coşğun ürəklərin partlamaq şəkəri var.

Dişinlə ortadan yar! Almaq üçün əhdini,
Təşnə dodaqlarınla nuş et sərin şəhdini.

ÇƏKİNMƏYİN YAĞIŞDAN

Gizlənməyin yağışdan. Məgər adi bir köynək
Sizə çoxmu əzizdir yerin tərəvətindən?
Köynək nədi?
Köynəkdə bizi dəfn eləyirlər.
Amma göydən tökülən,
(İşə bax: göydən gələn!)
Şarıltısıyla günün

İşıq toru sökülən,
Yuyub gülüstanların qubarını, tozunu
Bütün yollar uzununu
Sağa-sola dürr səpən
Bu sərin, şaqqıltı, saf yağışı bir də sən
Görə biləcəkmisən?

Yağışa pəncərədən baxırsanmı? Boş şeydir!
Dönə-dönə gömmüşəm şəkillərdə dənizi,
Bir mis quruşa dəyməz.
Hamı dənizin ətri?
Hamı yumşaq sıgallı ləpələrin məxməri?
Hamı onun tufanda aşib-daşan qüdrəti?
O zaman ki, sualtı burulğanın hiddəti
Yüz min tonluq saflığı
Ovcundaca götürər,
Sahilədək götürər
Və qəfildən qeyz ilə cırpar polad qayaya.
Mavilik parça-parça, pul-pul olub tökülər.
Dibdə monolit dəniz üzəvarı sökülər.

Demək , rədd olsun şəkil!
Və rədd olsun yağışa

Pəncərədən tamaşa.

Yaşasın bədəndəki hər üzv ilə yaşamaq!
Ağzının qönçəsilə ağ damcıları udmaq.
Kırpıqlərinlə tutmaq.
Günəş kimi alısan nəfəsinlə nuş etmək
Həyat piyaləsinə sonuncu damlayadək.
Nə qədər ki, macal var,
Nə qədər ki, dirisən,
Əlindən yerə qoyma
Bu nəfəsli dürrü sən.
Bas bağrına dünyanı
Dənizlərilə birgə, yağışlarıyla birgə!

Yəqin azlıq eləyir, qaçıb gəlirəm bağa.
 Üz-gözümü sürtürəm neçə islaq yarpağa.
 -Oxay!-necə sərindir.
 Çırpıram budaqları.
 Zümrüd tökülür üstümə
 Quşarmudu, gilənar, ağ yasəmən bağları
 Ağacların yağışı azlıq edir. Qaçıram
 Gör nəyi dinləməyə:
 Bol-bol yağış vəd edən şimşəyi dinləməyə.
 Damların şaqlarından navalçaya süzülən,
 Hərdən külək qopanda bəzən bəndi üzülən,
 Bir az bulud köpüklü,
 Bip az dəmir qoxulu,
 Bir az pas iyi verən yağış altı dururam.
 Gözlərim doymasa da, ovcumu doldururam.
 Gırşad, leysan tökülür boğazıma, başıma!
 Kirpiyimə, qaşıma!
 Bahar işıqlandırır ürəyimi, əynimi!
 Gözlərimi, çiyrimi! Varlığımı, beynimi!
 Damcılar arasından macal tapıb tuturam,
 Ciyərlərim dolusu
 Uduram
 Görün nəyi:
 Ağ yağışda yuyulmuş, ağ yasəmən ətirli,
 Bir az pas qoxulu
 Havanı, saf küləyi.

GÜNƏŞ

Günəş ədələtlidir. Günəş səxavətlidir.
 Eyni gözlə baxır o, dünyada hər xilqətə,
 Işığını insafla-paylayır təbiətə.

Otlar, güllər az işıq, ağaclarla çox alır,
 Çoxaldıqca qüdrətin, aldığım da çoxalır.

Bir düşün: batan günəş harda yatır gecələr,
 Günəş bütün -xilqətin ürəyində gecələr.

Yatar adi toxumda, yatar adi ağacda,
 Gözlərinə görünməz onun odu ağacda.

O, bacarır dünyanı nura. qərq etməyi də,
 Adi çaxmaq daşında yuxuya getməyi də.

Anma qış gecəsində,
 Kainatın qocalmış, qartımış gecəsində

O zaman ki, səmada nə ay doğar, nə ulduz,
 Hökm edəndə şaxta, buz

Fərəhli yay günəşi bir də görərsən bu an
 Sıçrayar ocaqdakı odunun arasından.

Dağıdıb qaranlığı açar şən bayrağımı.
 Ocağın üzərində titrəyən bayrağım.

Günəş səxavətlidir, ondan bəşər nur alır.
 Kim nə qədər bacarır, bir o qədər nur alır.

Bəzində az işıq, bəzində çox olur.
 Adam var ki, könlünə işıq düşür, yox olur.

Adam var ki, nur saçır hər bir hüceyrəsilə
 Beləsinə qadınlar bənd olur min həvəslə.
 Aynlarkən aparır dodaqlarında sölə.

Mən yangına bələdəm, başım çıxır yangıdan.
 Bəzən böyük bir taya od tutur bir çınqıdan.

Sənin də ürəyində günəşdən bir parça var,
Sən istəsən, o işıq min zülməti parçalar.

Elə bil ki, Günəş yox, adı çaxmaq daşın.
Çax o daşı, alış sən. Atəş kimi yaşa sən.

Nur saçmaq ehtirası-yalnız budur məbədim,
Hər şey gəldi-gedərdi...yalnız oddur əbədi!

Anatoli Peredreyev

ŞƏKİ ŞER GÜNLƏRİ, 1975

Şəkiyə getmiş yazıçıların dəstə başçısı

Mixail Lukonina

Oxay!

Genişlikdən gözümlə qamaşdı,
Nuş edin payızın yaz rüzgarını.
Dağlar halay vurdu, dərələr açdı
Od-alov butalı xalçalarını.

Necə sığışdırım şərə bu hissə?
Nə cür qucaqlayım bu böyük yurdu?
Balalar yol boyu çiçək cərgəsi,
Əyinlər al-əlvan, gözəllər-sübh odu.

Seyr et, dağ başına ucalıb səhər,
Baxıram... möcüzə görünər kimi.
Üstü tünd-qırmızı kirəmid evlər
Yaşılıq içində al çiələkmi?

Uçurum üstündə, yarpağın qıyında
Sığlötli, qüdrətli binalara bax.

Mərmər mərtəbələr dəyir buluda.
Baxma... düşə bilər başından papaq.

Şahın yataq evi-budur "Şahnişin".
Yaşıl qərğə olan ağ bir imarət.
Memarlıq incisi, sənət günəşi
Nadir bir abidə, canlı şəriyyət.

Bəlkə də min qəlbə od salacaqdır,
Hələ qarşıdadır onun sabahı.
Mənim nəzərimdə xeyli ucadır
Sənin yoxsul koman, şair Səbuhi!

Sağdışın Lermontov, solduşun Puşkin,
Sən polad çiyində dağlar daşdın.
Mərmər sarayları vəsf edim nəçin,
Sən ki ən adicə evdə yaşadın.

Əsarət zənciri ömürdən uzun...
Onu həlqə-həlqə parçalayıb siz.
Bugünkü dağ boyda dostluğumuzun
Dünən him daşını qoya bildiniz!

Bütün varlığım, nəğmələrimlə
Təşəkkür edirəm, çox sağ ol, Şəki
Əllərimi sıxan mərd əlindəki
Hərərət qanımı dolaşır hələ.

Sağ ol! Işıq aldığ zirvələrindən.
Məhəbbət dərdinə olduq mübtəla,
Girdin qəlbimizə başdan-başa sən
Çayların, dağların ormanlarıyla.

Sağ ol ki, çıxardın ürəhımıza
Qızıldan qiymətli saf insanları.

Ariflər yanında müdrik, üzüağ,
İşdə can yandırır nur saçanları

Bu yerdə nə qədər biz yaxşılaşdıq,
Sanki təpə idik, dağ olduq. Şəki!
Sənə qovuşmaqla qol-qanad açdıq,
Qoynunda təzədən doğulduq, Şəki!

TATAR POEZİYASI

Abdulla Tukay

VAYSINMA

Mən ki, dərk etmişdim bu gədaların
Üzü yaxşı, içi pis olduğunu.
Bunu bilə-bilə nəçin aldandım,
Nəçin salamladım mən hər mөлunu?

Nəçin "Bəli" dedim bu dəyyuslara?
Ən kiçik güzəşt də qəlbə qəm oldu.
Mənim işiqsevər, günəşcil başım
Bu zülmət dünyada faciəm oldu.

Nəçin dayanmadım bir yanda yalqız?
Olmadan hər şeydən uca bir ulduz!
Elə bir ulduz ki, alçalmaı yərə,
Qıymaz nurunu da minüzlülərə.

Ha yana baxıram, bir qurd, bir əjdər,
Qan içən, ev yıxan, gödön sökənlər...
Deyin. Hansı yolla, nə cür çıxım mən
Bu qədər mөлunlar məngənəsindən ?!

Bir udum hava da tükənir artıq,
Çoxu baş gırləyir alayımçıq.
Qüdrətin çatırsa bu səddi yar, çıx!
Yoxsa...udacaqdır səni bataqlıq.

ACI TƏCRÜBƏNİN SƏSİ

Bəzən bir insana ürəyim qızır,
Gizlədə bilmirəm heç bir sirrimi.
Görür göz yaşımı, can tələşimi,
Növ-növ kədərimi, hər kəsirimi.

Ona bəlli olur varım-yoxum da,
Acı qayğılarım, şirin yuxum da.
Yüksəlir gözümdə dost sifətilə,
Eşqi, məhəbbəti, sədaqətilə.

Bu dəm bir səs gəlir bilmirəm hardan:
İnanma!

Gördüyün yalandır, yalan!
Sən onun üzünü görürsən ancaq.
Çevir, tərsinə bax, avandına bax.

Xoş sifət göstərir...

uyursan sən də,
Bəlkə ilan yatıb dərinliyində.
Bəlkə öz könlündür dumanı yaran,
Onun zülmətini işıqlandıran?

Kim bilir, bəlkə də sənin göz yaşın
Yudu, pak elədi napak yoldaşı.
Bəlkə cismi sağlam, məğzi yaradır,
Köynəyi ağappaq, qəlbi qaradır.

Bu gün addımlayır qolu qolunda,
Sabah sədd olacaq bəlkə yolunda.
Səs gələn tərəfə dönürəm naçar :
-Kimindir görəsən bu pıçlıtlar ?

Cavab ver, ey səda, hardan gəlirsən?

De görüm, şeytanımı, ya mələkmisən?
Könlüm cavab verir :incimə əbəz,
Acı təcrübənin səsidir bu səs.

1910

İKİ YOL

İki yol var bu aləmdə :

Ya xoş gün, yaxud elm istə.

Biri Təxti üstə sakindir,

İkinci cüt qanad üstə.

Əlindədir iki qismət :

Ya eşşək ol, ya da alim.

Biri pullu, qızıl çullu,

İkinci dərddədir daim.

QÜDRƏTLİ KİŞİ

Bəzən varlığında qopar qıyamət,
Bütün yer üzünə saçaram hiddət.

Canımda, qanımda, əsəblərimdə
Doğar bu hiddətdən acı bir həsrət.

Sevərək aldanan bu könül ki var,
Yaralı ilan tək özünü sancar.

Qəzəb, nifrət saçır ulduza, aya.
Bütün kainata, bütün dünyaya.

Qanıma susamış quduz bir kədər,
Bu xəstə canımı parçalar, didər.
Üzərəm əlimi yerdən və göydən,
"Artıq hər şey bitdi!" – zənn edərəm mən.

Deyərəm : -Ey tanrım! Başqa dünya ver!
Yoxdur məhəbbətə bu dünyada yer.

-Tələsmə!-söyləyir əqlim bu ara, -
Min haqsız içində bir haqqı ara.

Sən bir diqqət yetir cahana...diqqət,
Yox,tamam sönməmiş onda məhəbbət.

Həyat... bir üzü qış, bir üzü bahar,
Burda çamur da var,qüdsiyyət də var.

Dünya -bəşiyidir peyğəmbərlərin,
Dünya-məzarıdır ölən ərlərin.

Heyhat, idrakıma qəlbim inanmaz,
Nifrət kürəsində yanar, usanmaz.

Yeni fırtınalar qopanda canda,
Qəzəbim qəlbimi yumruqlayanda

Yaxşı ki, rastıma bir insan çıxar,
Dərdlərim az qala yadımdan çıxar,

Çıxar uğuruma bir kişi oğlu,
Varlığı atəslə, eşq ilə dolu!

Ürəyi dilinin ucunda olan
Qüdrətli bir oğul, cəsur bir insan!

Onunla bir ləhzə qonuşan kimi
Bu güzgü könlümün silinər qəmi.

Açaram, tökərəm qəlbimdə nə var,
Sanki qar altından boylanar bahar.

Onun hər kəlməsi-böyük bir əsər,
Səhər yelləri tok ruhuma əsər.

Od, alov duyaram yenə qanımda,
Ulduzlar sayrışar köhəkəşanımda.

Elə bil mələklər açar qapımı,
Mənə bağışlayar qanadlarını.

Yanar Sevinə yaşı gözümdə dön-dən,
Qurtular üroyim qəmdən, qəhərdən.

İblisə, şeytana lənət deyərəm.
Bütün yaranmışa rəhmət deyərəm.

ÜMİDSİZLİK

Təndə canım, uç daha, ürək eylə bu bərbad yeri.
Getdi həm azadəlik, həm döndü istibdad geri.

Saçma nur heç bir zaman bir də bu mənfur aləmə.
Ey günəş, çıxma, görünmə, qürsünü¹ fırlat geri.

¹ Qürs – disk.

Yazbaşı qaldırmayın baş, ey süsənlər, lələlər,
Yandırır, odlandırır onsuz da ah-fəryad yeri.

Qoy küsüb getsin məhəbbət, köcsün ülfət dünyadan,
Yer cəhənnəmdir, deyil Şirin ilə Fərhad yeri.

Əl çəkin işdən, yetər, parlaq zəkalar, yanmayın!
Yoxdu yol-meydan sənə, dön sən də, istedad, geri.

Can alan saysız mərzələr, çox da zəhmət çəkməyin,
Qırmızı geymiş...dönür, əldə qılınc, cəllad geri.

Siz də, ey məzlum adamlar, "haqq!" deyib çarpışmayın
Gözlünə torpaq dolarkən haqq tapar rahat yeri.

Ey gülüşlər, rəqslər, toylar, susun! Tarlar, susun!
Doğma yerlər yad olub, hardan tapaq abad yeri.

Ey gülüşlə, rəqslər, toylar, susun! Tarlar, susun!
Doğma yerlər yad olub, hardan tapaq abad yeri?!

Ey qələm, sən haqqı yazma, yum gözü, əfsanə yaz,
Varmıdır dərya qəmə əl boyda mətbuat yeri?

1910

KÖNÜL

Yan səməndər tək həmişə yan, könül, odlan, könül!
Ülvidir hər qüvvədən haqq axtaran insan, könül!

Nə umar məndən bu Aləm! Göz, könül nemətləri,
Bar gətir, güllər bitir qanımla sən, bağban könül!

Ağ günə sövq et məni, dağlar kimi hər cövrə döz!
Ey bu çərxin dürlü-dürlü zülmünə qurban könül.

Sönmüş olsam, ölmüşəm, od vur mənə, yandır məni.
Ey bataqlıqlar içində saf qalan mərcan könül.

Bunca ülvə məqsədə bir ömrü qurban vermək az...
Ən böyük niyyətlərə meydan könül,ümman könül!

Uçmaq istərsənmi? Uç! Yerlər mənim, göylər sənin,
Yerdə səbrim qalmamış. Dünya-qəfəs, tərən könül!

Sən çıxarsan hər fəlakətdən. Sənin əzmin böyük.
Yolunu dağlarını kəsmiş? Dağ yıxan vulkan könül.

Hifz elə köksündəki gövhər kimi insanlığı.
Döz bu yolda dərdlərə, möhnətlərə qatlan könül.

Musa Cəlil

İNANMA

Xəbər gətirsələr məndən bir axşam,
-Büdrəyib yıxıldı, – desələr əgər,
İnanma, sevgilim!

Deməz bu sözü
Məni tanıyanlar, məni görənlər.

Mən ki, öz andımı al bayraqıma
Öz qanımla yazıb getdim qabağa.
Haqqım varmı yada təslim olmağa,
Vaxtsız yorulmağa, yolda qalmağa?!
Xəbər gətirsələr məndən bir səhər,
-Dəyişdi yurdunu!-desələr əgər,
İnanma sevgilim!

Belə bir sözü
İnan deyə bilməz hətta düşməne.

Vətənimə satsam, elimə satsam,
Daha bu dünyada nə qalar mənə?!

Xəbər gətirsələr, qara bir xəbər,
-Musa ölüb getdi.-desələr əgər.
İnanma sevgilim!

Deməz bu sözü
Məni tanıyanlar, səni sevənlər.

Yetmiş Əzrayıla can vermərəm mən.
Hər şerim, hər misram-bir qılınc, bir ox.
Bəlkə bədənimi dəfn etmək olar,
Bu nəğmələr dolu ürəyimi yox!

Həsən Tufan

ÇÖL QAZLARI

Yağış-yağmur düşən yerdə, tufanlarda, ellərdə
Çöl qazları qaqqıladaşır mən bilməyən dillərdə.

Qaqqıladaşır çöl qazları, nəbmələşər, deyilər.
-Doğma ellər qalır axı...-ağlar gözdən yaş düşər.

Sızlar kimi, qazlar kimi biz də bir vaxt əsmişik,
Doğma yellər, ellər iraq... mən cəfaya dözmüşük.

Qaqqıladaşır çöl qazları :-Sağlıqla qall...Əlvida!
Kimsə dönər, kimsə dönməz...Nicat dilər o səda.

Qazlar kimi bir uçası, bir gedəsi yox indi.
-Yurdum! -deyə fəryad qılan bir "qa" səsi yox indi.

Qaqqıladaşır çöl qazları mən bilməyən dillərdə,
Uçub gedir ağ buluddan mən görməyən ellərə.

1956

Qəlbi göylərdən geniş dostum getdi əlimdən,
Haqq üçün oda girmiş dostum getdi əlimdən.

Yolumda yol gözlədi...İzlərimi izlədi,
Üç il, beş il, on beş il güddü,dözdü, bezmədi.

Ömrünü üzsələr də,
Ümidini üzmədi.
Alım, gülüm,gülşənəm...Mənə can dost, cahan dost,
Ölümü gözlərkən də fikrimdən çıxmayan dost.

Alım, gülüm qalmışam. İndi kim? Üstümdə tikan
bitər,
Alsız, gülsüz qalmışam. Günüm gecədən betər.

Yolumda yoldaşımdı, qolumda qoldaşımdı,
Gecələr parlaq ayım, gündüzlər günəşimdi.

Yoldan yoldaşım getdi, qoldan qoldaşım getdi,
Gecəmdən parlaq ayım, gündən günəşim getdi.

Bir sərvim sındı, ey dost! Ciyərim yandı, ey dost,
Dağısız , dayaqsız qaldım.Əcəl tufandı , ey dost!

1955

YOLDAN

..Bayraqlarda yolların tozu,
geyimlərdə çöllərin nəmi,
Tufanlardan, cəngəllərdən çıxıb
yıxıb getdik əski aləmi.
533

Əsrimizin böyük yolunda
günəş güldü qarşidan bizə,
Görünməmiş, eşidilməmiş
tarix düşdü qismətimizə.

Bu əzəmət, bu dağ qalası...
Min illərcə yadda qalası!
Gələcəkdən bu günlərə biz...
bir zaman can atırıq şəksiz.
Bu yol daha qaytarmasa da
heç bir kəsi ötən günlərə
Sövk eləyər dinc yürüşlərə!

Cəsurluğa, eşqə, hünərə...
haraylayan heykəllər kimi!
İlham verər... işlərimizi
sabah davam etdirənlərə,
Əsrimizin son pilləsinə
bizdən salam yetirənlərə!

1956

AVAR POEZİYASI

Rəsul Həmzətov

ANA DİLİ

Doğrudan, bu yuxu çox qərībədir;
Yuxuda gördüm ki, can verirəm mən.
Yerim Dağıstanda bir gen dərədir,
Günəş də üstümə od tökür göydən.

Yanımda səslənir coşğun dağ çayı.
Yoxdur bir həmdədim ondan savayı.
Sərin torpaqdadır bu yanan üzüm,
Hələ dönməmişəm torpağa özüm.

Ölürəm, heç kəsin yoxdur xəbəri,
Nə bir mehribanım, nə qəmxaşım var.
Yalnız qartallardır gözən göyləri,
Hardasa ah çökür yorğun marallar.

Ölürəm ömrümün bahar çağında,
Yanımda nə anam, nə də qardaşım.
Getsəm, həyatımın gülzar çağında,
Bəs kimin axacaq isti göz yaşı?

Dizimdə taqət yox, canımda tutur,
Birdən mən nə gördüm çay sahilində:
Harasa üz tutub gedir adamlar,
Adamlar danışır avar dilində.

Mən burda ölürəm, işə bax ki, sən,
Onlar söhbət edir elə bu zaman
Hansı Əlininsə fəndgirliyindən,
Hansı Həsəninə qoçaqlığından.

Yerində oynatdı könlümü bu səs,
Eşitcək dilimin xoş ahəngini.
Anladım: Loğman da sağala bilməz,
Yalnız ana dilim sağaldar məni.

Siz o başqa dilə sığınan kəsə
Deyin ki, o dildə oxumaz könlüm.
Mənim dilim sabah öləcəkdirsə,
Hazıram mən özüm lap bu gün ölüm.

Sevirəm həyatı, insanlığı mən,
İllah ki, anamız Vətən yurdunu.
Əlindən gləni əsirgəmədən
Mən avar dilində vəsf etdim onu.

Əzizdir könlümə Vətənim -elim.
Əzizdir Baltik də, qarlı Sibir də.
Hər yerdə hazıram uğrunda ölüm,
Ancaq dəfn cələyin məni bu yerdə.

Avarlar yanımdan salsınlar yolu,
Onları bir yerdə sanım özümlə.
Tsada kəndindəki Həmzətin oğlu
Rəsul yad olunsun avar sözüylə.

BALKAR POEZİYAS

Qaysın Quliyev

SƏBR

Nə düşmənlər gülləsi, nə dost tənəsi,
Nə arxadan dəyən namərd zərbəsi
Sənə tuş olmasın.
İşdi, bir zaman

Nakəsə, alçağa sən ürəah olsan,
Səbr elə,
lülədə yatan güllə tək.
Quru barıt kimi dözəsen görək.

Gürz ilə döyülən dəmir tab edir,
Döyülsən, itirmə əzmi, təkmini.
Mərd dayan, bağrında ildırımları
Əridib dayanan çinarlar kimi.

Vulkanlar yansa da, od nəfəsində,
Görsünlər üzündə xoş təbəssüm var.
Mərdlik, mərdanəlik səhifəsində
Bir döyüş sözü var, bir də dözümlü var.
Səbr etmək dünyaya igidliklə tən,
Təntimə, gecikmə sabahın sənin.

OSETİN POEZİYASI

Revaz Asayev

LALƏLƏR

Lalə tonqal-tonqal... qan tala-tala...
Dayan! Sal yadına yüz-yüz əsgəri.
Girib tank altına ...can alovuyla
Şığıyan zirehi əridənləri.

Lalələr -yurdumun Zəfər bayrağı,
Bir vaxt güllə dəyib qızaran köynək.
Lalələr dikəlib...Yarıb torpağı,
Bir daha yüksələn qəhrəmanlar tək.

KALMIK POEZİYASI

David Kuqiltinov

SƏNİ HARAYLAYIR HƏYAT QAYNARI

Eşqin azalır mı qocaldıqca sən?
Əksinə, çoxalır həyatın dadı.
Təzədir, min dəfə gördüyün çəmənlər,
Rəngi də, ətri də tamamı başqadı.

Səni haraylayır həyat qaynarı.
Ümman ürəyindən tufan istəyir.
Onun nə vecinə, gəncsən, qocasan,
Cismini isminə qurban istəyir.

Arzu kainatı ucsuz, bucaqsız,
Mində bir ulduzu görmüsən hələ.
Uşaqlıq çağında qaçdığın kimi
Yenə də qaçırsan, qocalsan belə.

Getdinmi, çatdın mı uzaq mənzilə,
Qalxdığın uca dağ təpəyə dönür.
Yer boyda, göy öyda səadət belə
Elə ki tapırsan, kiçik görünür.

Yanar uzaqlarda məqsəd mayağı,
Çatarsan birinə, səsələr o biri.
Səni cəzb eləyər maqnit sayağı
Böyük diləklərin işiq zənciri.

Görünür, sığmırsan bircə ömrə sən,
Arzuya, murada çatsan da az-çox.
Hətta son nəfəsdə gözündə sənən.
Ən yaxın işiqdir, uzaqdakı yox.

Mənim cavan dostum, duyuram səni,
Bilirəm, sevirsən qəhrəmanları.
Haqqın yolundakı hər maneəni
Polad topiylə dağıdanları.

Gözəldir, öyrənsən, ibrət götürsən.
Mərdlik məşəlini hər yerdə yandır.
Ancaq qəhrəmanı Aallah bilmə sən,
O da sənin kimi sadə insandır.

İgid ildırımla gedir yanaşı,
Görürsən qanında qüdrət seli var.
Sənin tək onun da düşünən başı,
Bir cüt ayağı var, bir cüt əli var.

Asanmı çatıbdır şöhrətə, ada?
Yox, dişlə, dırnaqla qazanıb onu.
Qorxub təhlükədən yəqin ki o da,
Ancaq əvvəl-axır boğub qorxunu!

Sən toyuq deyilsən, gizlənmə hində,
Ey miskin bir hala düşən bahadır.
Bizim könlümüzün dərinliyində
Hardasa böyük bir qəhrəman yatır.

Məgər insanlığa layiqdirmi heç
İstidən, soyuqdan gendə duranlar,
Sözdə igidliyi göyə qaldırıb
İşdə öz adını yerə vuranlar?!

Çöldəyəm, dörd yanımda düppədüz, bomboş,
Ucayam ağappaq o bulud qədər,
Yovşanın , biyanın rəyihəsini
Udur azadlığa təşnə ciyərlər.
Mən özüm az qala əbədiyyətəm,
Sonsuz bir qüvvətəm, aydın bir səhər.
Sanki Yer üzündə bircə səmə var,
Bir mən, bir azadlıq, bir də bu çöllər.
Səhra sonsuzluğu, ey əngin diyar,
Hani maneələr , hani əngəllər?
Sənin ləzzətini, sənin qədrini
Zindan qapısını qıranlar bilər!

RELSLƏR

Bu cüt qol uzundur şüalar qədər,
Körpünü keçəndə azca burulur.
Bizim Elistadan başlanan relslər
Hansı üfüqdəyəm itib yox olur.

Relslər calağında şimşəkmi çıxır,
Hər gün yola salır neçə qatırı.
Keçir iqlimləri, məsafələri
Sabahı, qurubu, qışı ,baharı.

Hardasa okean gurultusu var,
Çöl basıb bağrına polad relsləri,
Elə bir ələmlə qucaqlaşır ki,
O yerdə ağ saçlı ümman səslənir!

Kimşə məşhurlaşır adla, çələnglə,
Çox da məhəl qoyma bu hay-küyə sən.
Yalnız sevmək ilə böyük ürəklə
Sevilə bilərsən, qalxa bilərsən.

Şairlik mərdliklə əkiz doğulur,
Qalanlar kölədir, mənəvi kölə.
Şərin xidmətində ölür, məhv olur
Ən güclü, ən parlaq istedad belə.

SÖZÜN CANI

Böyük ürəklərin söz xəzinəsi
Cılız- ürəklərdə ölür, doğulmur.
Qılınc, qol zoruna, qızıl gücünə
Ölkə almaq olur, söz almaq olmur.

Yüz yol deyilsə də daim təzədir,
Bəzən daş, bəzən də gövhər adlanır.
Nadanın dilində buza dönsə də,
Alim nəfəsində alışıb yanır.

Dünən yazıqlaşan, fağırlaşan söz
Bu gün səflər yarır, qandallar qırır.
Elə bil gecədən sıyrılır gündüz
Bayaq lal, kar ikən, indi hayqırır!

Söz səni qaldırır dağın başına,
Yaxud dustaq edər zülmət quyuda.
Görən nə boydadır sözün ürəyi!

Büdrəsən, özünə dərd etmə bunu,
Qalx, yenə addımla söylə, səbatla,

Cizlədib hamıdan yorğunluğunu,
Can at məqsədinə qoşa qanadla!

Yol vermə iradən sustala, sına,
Düşərsən bir az da bərkə, çətinə.
Aldanma nişanlar parıltısına,
İnan öz xalqına, öz qüdrətinə!

Yolun səni tapıb, sən də yolunu,
Deməli xoşbəxtsən dünyalar qədər.
Yüngül sevinclərdən qat-qat üstündür
Sənin haq yolunda çəkdiyin qəmlər.

XEYİR VƏ ŞƏR

Yalnız təsadüfən xeyir verəni
Əsla tərifləmə, mədh eləmə sən.
Yalnız təsadüfən şəər gətirəni,
Qəsdə xeyirmişsə, lənətləmə sən.

İNAM, ETİBAR

Məgər kişilikmi adam aldatmaq?
Dostluğun cövhəri inamdır ancaq.
Bil ki, özgəsini aldatmaqla sən
Özünü aldadıb rüsvay edirsən.

UKRAYNA POEZİYASI

Taras Şevçenko

VƏSİYYƏT

Ölərkən, məni siz dəfn edərsiniz
Əziz Ukraynamın ağuşundaca.
Azad bir səhrada, geniş bir çöldə,
Elə kurqanda ki, ucadan uca.

Təki həməən yerdən apaydın görüm
Qarşımda açılan əngillikləri.
Dibsiz yarganlara, sal qayalara
Daim haray salan qoca Dnepri.

Mənim axar çayım yad çaynaqları
Doğma Ukraynamdan qopara bilsə,
Bu yurddan düşmənin mürdar qanını
Dənizlər dibinə apara bilsə,

Onda məzarımdan dik qalxaram mən,
Allaha duamla, ibadətimlə
Yoxdur, tanımıram heç bir Allahı,
Əgər həsrət qalsam bu mətləbimə.

Dəfn edin.Sonra da qalxın, məhv edin,
Qırın qandalları həlqə-həlqə siz.
Elə axıdın ki, düşməən qanını,
Daşa, tunca dönsün mərd iradənin.

Sabahkı bəxtiyar ailənizdə
Bilin : sizinləyəm mən də, sizinlə,
Məni unutmayım, yad edin bəri
İsti bir anımla, doğma bir sözlə.

Pereyaslava, 25 dekabr 1845

BALACA MARYANAYA

Boy at, mənim quşcuğazım,
Mənim lalə körpəciyim.
Boy at, gül aç...
nə qədər ki,
Qırılmayıb saf ürəyin.

Gül aç bu sakit dərədə,
Nə qədər ki, dincliyin var.
Sabah üzər, qoxlar səni,
Atar səni o alçaqlar.

Əsər etməz ağgözlərə
Nə gənc yaşın, qələm qaşın.
Nə bu qonur gözlərini
Yuyub silən kədər yaşın.

Onlar gəlib tapar səni,
Çalar səni, çapar səni.
Kirlə əllər, qaba əllər
Boğar sütlü gəncliyini.

Sonra səni göndərənlər
Oda, suya, tarlaya da.
Lənət deyib qarğayırsan
Bəndəyə də, Tanrıya da.

Çiçəklənmə əbəş, gülüm,
Hələ tər qönçəsən bu gün.
Sən yavaşca... nə qədər ki,
Qınılmayıb şüşə könlün.

Vyunşa, 20 dekabr 1845

Qürbətdə isinmir adamın canı,
Doğma yurdunda da alışıb yanır.
Yadıma saldıqca mən Ukraynanı,
Bağrımın başında odlar qalanır.

Bu yurdda görmədim qayğı, məhəbbət,
Mən də çoxlarına arxa çevirdim.
Qanıçən panlara yağdırıb lənət,
Özümü ellərdən ellərə verdim.

Bəzən yada saldım ötən zamanı,
El-obalar gördüm, gözlərində yaş.
Çarmıxa çəkildilər həsrət İsani,
O də çarmıxa çəkiləydi kaş.

Mənə hansı eldə var ki səadət?
Bəlkə də səadət heç olmayacaq.
Ukrayna özü də, inanın, ancaq
Qürbətdir mənimçün, ay ellər, qürbət.

Ancaq arzularam yenə Vətəni,
Yad eldə qoymayın məzara məni.

Ey məni torpağa qoyacaq əllər!
Ey vətəndən əsən müqəddəs yellər!

Dneprin üstündən heç olmasa siz
Bircə ovuc torpaq yetirməseniz,
Bari o torpağı yetirin mənə.

Bu mənim bəsimdir. Nə ibadətə,
Nə də fal açmağa vardır həvəsim.
Nə üçün Allahı salağ zəhmətə?
Kim çatıb dünyada muradına, kim?

Ors qalası, 1847

Lesya Ukrainka

ÜMİD

Nə azadlıq verib, nə bir səadət,
Bircə ümid verib mənə təbiət.

Yalnız Ukraynaya dübarə baxmaq,
Bu əziz, müqəddəs diyarə baxmaq.

Təki mən öləndə, könlüm kam alsın :
Dnepr qapanan gözümde qalsın.

Ey qədim kurqanlar, sonsuz səhrələr,
Ey həsrət qaldığım qızıl sabahlar!

Nə azadlıq verib, nə bir səadət,
Yalnız ümid verib mənə təbiət.

HƏR YANDA GÖZ YAŞI

Hər yanda fəryadlar, hər yanda dərdlər,
Hər kəsin gözündə yaşlar görürəm.
Gücsüz şikayətlər, hədərlər lənətlər,
Əlacsız öyilən başlar görürəm.

Kədər, dərd əlindən ürək şişibdir,
Mənim Ukraynamın dərdləri qədim.
Hamı qan-yaş tökür, qolunda zəncir,
Bəs bu zəngirləri kim qıracaq, kim ?!

Göz yaşı qoymur ki, yara sağalsın,
Yetər ağladınız hey xısnı-xısnı.
Göz yaşı qondalda pas bağlayır, pas,
Heç vaxt göz yaşıyla qandal qırılmaz.

Nalədən nə çıxar zülm aləmində?
İrəli!

Döyüşə can atmalıyıq.
Həyatın bu qara cəhənnəmində
Ağ günü özümüz yaratmalıyıq.

DÜŞMƏNLƏRƏ

(bir parça)

Qanlı göz yaşına çoxdan öyrəşən
Tutqun gözlərimə bir də baxın siz.
Daha göz yaşı yox, orda titrəşən
Vəhşi ildırımlar görəcəksiniz.

Dünən dostcasına sizə uzanan
Silahsız əllərə bu gün baxın bir.

Çəkinin bu qəzəb yumruqlarımdan,
Əllərim daş olub, dəmirleşibdir.

İtilin, rədd olun gözümlə önündən,
İldırım baxışım parçalar sizi.
Min daşa çırpam hər tikəni.

Dünən xoş nəğmələr deyən dodaqlar,
O zərif dodaqlar, o şən dodaqlar
Bu gün od kürəsi, alov dənizi.

Gedin! Nə qədər ki, hələ sağam mən,
Bilin canınızı alacağam mən.
Dilimlə, əlimlə, diş-dırnağımla
Sizi, ey ilanlar, çalacağam mən!

İvan Franko

DAŞDOĞRAYANLAR

Qərribə yuxu gördüm: qalxan tutub qarşıda
Sal qayalar, sərt daşlar qalxıb səmaya qədər.
Qəzəbmidir, qəmmidir düyümlənən qaşımda?
Bir qranit payanın dayanmışam başında,
Yanımda özüm kimi daşdoğrayan fəhlələr.

Bilekləri zəncirli, sinələri dağlanıb,
Fəqət yanır gözlərdə məhəbbətin atəşi.
Qolları qandal kəsir, ümid yolu bağlanıb,
Əyilmiş çiynilərdə zülmün dağı saxlanıb,
Qana dönmüş qəlbləri kədər sökür, dərd eşir.

Hər işçinin əlində almas kimi külüng var,
Külünglərin ağzından od qopur ildırım tək.

"Sökün, tökün dağları! Nə isti, nə boran, qar,
Susuzluqmu, aclıq mı sizi işdən soyudar?
Özminizlə qayalar toz-torpağa dönəcək"
Dinləyirik bu səsi hamımız bir can kimi,
Külünglərin dişində yaranılır qranit.
Ovum-ovum qayalar dağılır mərcan kimi,
Silir alın tərini qayalar qıran igid.

Yüz qayadan elə bil yüz şəlalə tökülür,
Səngərdəyik elə bil, vuruşuruq vurhavur.
Dağım-dağım qayalar neçə yerdən sökülür.
Daş altında qalanının ciyni, qəddi bükülür.
Nə qəm, yol çəkirik biz. Dağları külüng ovur.
Nə mükafat, nə şöhrət, nə şən gözləyirik biz,
Bizi nə dostlar anır, nə düşmənlər düşünür.
Qalmaqal heç kəsin yanında xidmətimiz.
Yollara daş yerinə sümüyümüz döşənsin.

Biz qəhrəman deyilik. Biz qopardıb bu dağı
İstəyirik bir azca şad olsun ellərimiz.
Biz özümüz seçmişik bu zənciri, bu bağı,
Biz kimik? Ağ günlərin, azadlığın dustağı.
Haqqa yol açmaq üçün dağçıpan olmuşuq biz.

Dözməyəcək, əminik, dağıdacaq bu dağlar,
Yerində başqa aləm, başqa büsat olacaq.
Ovcumuz cadar-cadar, əlimiz qabar-qabar.
Fəqət sarsıda bilməz bizi nə dərd, nə qubar.
İnanırıq bu yerdə özgə həyat olacaq.

Qayalardan uzaqda ailəmiz, evimiz,
Arvad-uşaq dərd çəkir, solubdu gül balalar.
Nə zamandır həsrətlik ailəyə, evə biz.
Dağları dağım-dağım dağıtsa da qeyzimiz,
Bizi lənətləyən var, bizi yamanlayan var.

Başımıza gah yağış, gah ildırım tökülmüş,
Hansı kədər, hansı dərd köksümüzü oymayıb?
Ancaq nə böhtan, nə şər, nə istehza, nə söyüş,
Nə də bu dağları bizi işdən soyuda bilməmiş.
Heç birimiz əlindən külüngünü qoymayıb.

Ömrümüz parça-parça o qayada, bu dağda,
Tez sovuşsun, tez ötsün qoy nəhs aylar, nəhs illər.
Lənətlənək, söyülək, ölək, unudulaq da,
Təki dişlə, dımaqla açdığımız bu yolda
Sümüyümüz üstündən keçsin xoşbəxt nəsillər.

Maksim Rıtski

MƏNİM GÖBƏLƏK BALAM

Mənim göbələk balam birinci dəfədir ki,
Özü məktəbə gedir incə ayaqlarıyla.
Əynində ağ köynəyi, mavi rəngli kostyumda,
Kitabları, çantası, qələm qutusu əla,

İlk dəfə gülmək kimi, ilk dəfə ağlamaq tək.
İlk dəfə "A-na!" deyib dil açmaq kimi qəşəng
Ağ, sarışın, gülbəniz cocuqlar cərgəsində
Addımı möhkəm, qəti, özü bir azca kövrək.

Zəng. Qapılar qapandı. Tək qalmışam dəhlizdə,
Ah, nə qədər xoşbəxtəm, balam biləydi barı.
Qocaman xidmətinin ciddi baxışlarından
Çəkinsəm də, nəfəsim odlandırıb siqarı.

Oxumaq, əsrlərin yaxın, uzaq səsinə
Dinləmək, qanad açmaq, şəfəqdən çələng hörmək.

Bizim Yer kürəsinin min-min xəzinəsini
İşıq dolu, nur dolu öz gözlərinlə görmək!

Tərən təyyarələrin doğradığı göyləri
Bir cüt qolunla qucub al günəşə ucalmaq.
Bizim qüdrətimizlə, nəhəng zəhmətimizlə
Təzələşən dünyadan qüvvət almaq, güc almaq!

Mənim göbələk balam! İnan ki, mən özüm də
Səninlə bir partada əyləşərdim yan-yanə.
Acardım dəftərimi səliqəylə, fərəhlə,
Yaxşı-yaxşı yazardım, əl atmada pozana.

Yanımdakı qonşumu itələrdim bir azca,
-Öz yerində düz əyləş!-pıçıldardım astadan.
(Yəqin Dekart özü də, Horatsi də, Göte də
Yoldaşını beləcə dümsükləyib bir zaman.)

Mən də dümsükləyərdim. Heyhat, mənim üçün gec,
Səninçünsə gec deyil, canım-ciyərim, tələs!
Oxu! Yüksəl! Anla ki, bizim bu məmləkətdə,
Planetlər içində ən gözəl planetdə
Dərs alıb ucalmaqdan böyük bir ulviyyət yox!
Yaratmaq sevinci tək səadət yox, sərvət yox!

Qanad içənlər nə çox, ucalanlar nadir, az.
Yaratmaq sevinci tək səadət yox, sərvət yox!

Qanad çalanlar nə çox, ucalanlar nadir, az.
Yaratmaq əzabı tək dadlı əzab tapılmaz*.

Vasil Simonenko

KİRKİRƏ

Kirkirəni ağır-ağır hərləyirdi əl,
Elə baş da hərlənirdi əllə həmahəng.
Kələ-kötür dişlərində üyüdüb dənə,
Dolanırsdı daş kirkirə Yer kürəsi tək.

Daşın sanki ürəyindən tökülürdü un,
Kor çırağın işığında yorğun bir ana.
Daş kirkirə cehiziydi bəlkə də onun
Dən çəkirdi, göz qoyaraq istə, ağ una.

Göz qapağı ağırlaşıb daşa dönürdü,
Dameci-dameci süzülürdü yaş yanağından.
Ana XX əsrin tən ortasında,
Bir əsr ki, beş qitəni silkəyən tufan.

Hərdən gecə dinləyirik, onlar uzaqda,
Necə zəhlə tokə-tökə düdük çalırılar.
Kirkirəni gözümüzə soxub az qala,
Bizi rüsvay etmək üçün hay-küy salırlar.

Nə qəm, bütün düdükləri üfürsünlər qoy,
Onsuz da apaşkar görür dost da, düşmən də;
Daş dövründən gətirmişlər tanklar üstündə.

Verdiyimiz dərsi düşmən unuda bilməz,
Qarşımızda qara dünya susdu, diz çökdü.
Bizim polad əllərimiz dəyirman kimi,
Yüz-yüz vəhşi orduları üyütdü, tökdü.

* İxtisar var. Red. – Ə.Ə.

Xalqım mənim! O gün ötdü. Bu gün sən artıq
Qaldırırsan şəhərləri səhərə, günə.
O kirkirə daş dövrünün əl dəyirmanı,
Heç vaxt kölgə sala bilməz böyüklüyünə.

Qoy düşmənlər boğaz cırsın, dansınlar bizi,
İşığımız hər gün artır Yer kürəsində.
Opürəm o əlləri ki, bu kirkirəni
hərleyib...

kosmosa

uçuş

ərəfəsində.

BELORUS POEZİYASI

Petrus Brovka

KƏNDƏ YOLUM DÜŞƏNDƏ

-O zaman ki, gələrəm əziz doğma kəndə mən,
Aləm görərəm, ey dost, o geniş süfrəndə mən.

Yurdun hər bir neməti burda mənə xoş gəlir,
Bir az cızdaq gətir sən, bir az südlü sıyıq ver.

Çıxar qordan kartofu...Əl dəyməmiş soyulsun,
Azca külə batsa da, torpaq ətirli olsun.

Duzlu kələm ver bir az, çəlləyin lap dibindən.
Onun ətrinə layiq söz yetişir qəlbimdə.

Təndirdən isti-isti çıxсын çovdar çörəyi,
Alovunu çörəyə vermiş ana ürəyi.

Gətir yağdan, qaymaqdan...acam, bu gün acam mən.
Gərək çöllərim boyda geniş süfrə açam mən.

Kibrit istəmirəm, yox, ocaqdan bir göz gətir
Sıqar alışıdırmağa

Doğmalığın sehrini bəlkə bilmirsən hələ,
Ölsəm, dirilərəm mən...vətən nemətlərilə

QAFQAZLI DOSTUMA

Uca Şah dağıyla iftixar edir,
Haça Elbrusla qürrələnirsən.
Qafqaz...doğrudan da misilsiz, nadir...
Haqqın var, əzizim, fəxr et, öyün sən.

Mən səni həmişə qartallar tək,
Nurlu zirvələrdən baxan görmüşəm.
Qayalar dağıdan Kürü, Tereki
Qanında od kimi axan görmüşəm.

Bu gün qonağımsan Belarusiyada,
Sənə fəxr etməli nəyi göstərim.
Nə göy dənizim var, nə gövhər adam...
Qoy sənə yamyaşıl bir budaq verim.

Lacəyi tørtəzə, çiçəyi ağdır,
Ondadır qüvvətim, cövhərim, ziyam.
Bu dünya bağında bir şax budaqdır,
Boylu bir palıddır Belarusiyam.

Cənnət meşələri gəzək, seyr edərkən,
Qoynunda məsmavi gölü göstərim.
Pəhləvan boynuna sarılan qız tək
Palıda sarılan gülü göstərim.

Odur orman çayı həyatsız, haraysız
Çağlayır ahəstə, axır ahəstə.

Sahil çiçəkləri sahillərdə yox,
Bəslənib boy atır gözlərim üstə.

Od kimi alışıq quşarmudları,
Qızarır, düşsə də çovğuna, qara.
Payızda almalar qırmızı, sarı...
Ərgəvan, kəhrəba sığmır bağlara.

Mənim torpağımda nə dəli çaylar,
Nə pələng pəncəli şəlalələr var.
Ancıq nağıl kimi sirli, əfsunkar
Yaşıl xəzinələr-tər meşələr var.

Daşdan çıxan bulaq dupdurur, qaynar,
İçək...yada salaq bir həqiqəti.
Bircə ovuc suya layiq olanlar
Qanında hiss edir ümman qüdrəti.

DONDURMA SATANIN YANINDA

Nyu-Yorkun yanında, Nyu Cersida
Balalar çiylək, balalar çiçək.
Gəlir Mayk, Gek də, gəlir Gessi də,
Dondurma satanı dövrələyərək.

Gözlər yuyulmuşdur elə bil şehlə,
Əllərdə dondurma südlü qar kimi.
Alırlar, yeyirlər sonsuz fərəhlə
Bizim şimi sevən balalar kimi.

Siz bir ona baxın: gur səslə Gekə !
Məgər mümkündürmü onu sevməmək?
Necə böyüdəcək onu bu ölkə?
Gözlə oğul kimi, yoxsa quldur tək?!

Baxıram ... könlümdə min dilək yatır,
Ondan alim çıxar, qatıl də çıxar.

Hər insan könlündə bir mələk yatır,
Mələklə yanaşı çaqqal, canavar.

Gəlin, ey insanlar , verək əl-ələ,
Çəkək çocuqların keşiyini biz.
Ən nəcib arzular, ərmanlar! ilə
Tərpədən körpənin beşiyini biz.

Məqsədə dönməsin toplar, tufənglər,
O əli anketli Balanı seyr et.
Sabah başımıza bəla gətirər
Bu gün əllərdəki oyuncaq raket.

Quraq elə gözəl, azad bir cahan,
Göydən ulduzlar da afərin desin.
Balalar bilməsin nədir ölüm, qan,
Balalar doyunca dondurma yesin!

Nyu-York, 19.

2000-ci il

Ömür nə tez keçdi... illərim -şimşək,
İlləri gül kimi dərman istəyəm.
Möhtəşəm bir dağın son zirvəsi tək
Əsrin son ilini görmək istəyəm.

Əl boyda ürəkdə nə qədər dilək,
Nəhlər, ümmanlar köksümə dolsun.
O nurlu, o böyük sabahı görmək
Qoy hər yaşdımın qisməti olsun!

Bizim içimizdə ən saf , ən mətin
Ağsaçlı igidlər görəcək onu,-
Bu dərddə, bəlalı bəşəriyyətin
Hər cür müsibətdən qurtulduğunu!

Davanı, xərcəngi, vaxtsız ölümü
Arxivə bir yolluq verəcək bəşər.
Nəhəng nərdivana döndərən elmi,
Bütün kainatı görəcək bəşər!

Məgər sığışımı "bütün kainat"
"Bütün " kəlməsinin hüduclarına?
Günəş sistemindən bəlkə də yüz qat
Əsrarlı aləmlər birləşib ona.

2000-ci il! Necə böyüksən,
Görmək istəyirəm böyüklüyünü.
Bizim zərbəməzlə saxta sədlərin
Dəmərdən pas kimi töküldüyünü.

Milyonlar can atır o böyük günə,
Məram-milyonların səadətidir.
Ən kiçik xalqın da böyüklüyünə
Qol çəkən zamanın həqiqətidir.

Arzular nə qədər geniş olsa da,
Arzudan böyükdür sabahın özü.
Bizim ulduzlardan hələ kənarda
Yanır kainatın milyard ulduzu.

Yeraltı sınaqlar dağıdır ərzi,
Yətər! Son qoyulsun kor sınaqlara.
Biz Yer küresini – öz beynimizi
Yedirə bilmərik yalquzaqlara!

Fəzalar səsləyir fəzakeşləri.
Ulduzdan ulduza uçaacaq insan.
Xəbərdar ələyin əzabkeşləri:
Bütün müşkülləri açacaq insan.

Yekdil görəcəyik bəşəriyyəti,
Gəbərib itəcək zülm də, şəər də.
İnsanlar uçacaq

ışıqdan iti,
Xəyalıdan sürətli təyyarələrdə!

Sən görək o zaman xatırlayasan
Bu gərgin günləri, ey azad insan
Hərbin atəşini nəfəslərilə
Söndürən mərdləri unutmayasan!

Yada salmaq görək yaxşı oğul tək
O günün uğrunda can qoyanları.
Gözünün nurunu qurban verərək
Göz-göz ulduzları qoruyanları.

Bir əldə avtomat, bir əldə kitab,
Döyüşdük uğrunda qızgın ürəklə.
Bəzən məhbəslərdə yavan çörəklə
Günəşsiz, havasız dolansaq belə.

Kim yazdı zamanın şah misrasını?
Güllələr altından keçib gedənlər.
Qopardıb Berlinin darvazasını
Oddan avropalı xilas edənlər!

Güləcək dünyanın bəxtinə səhər.
Ancaq kim deyər ki, mübarizəsiz?
Ey xoşbəxt nəvələr, əziz nəvələr!
Cəsur babalara layiq olun siz.

2000-ci il! Təşnəyəm sənə.
Mən səni görməsəm, eşit səsimi:
Bil ki, mən ölmüşəm

9 may deyib

8 mayda ölən igidlər kimi

BRUKLİN KÖRPÜSÜ YANINDA MAYAKOVSKİNİN HEYKƏLİ

Nyu-York nə qədər əzəmətlidir,
İmarətlər-nəhəng, qəsrlər qəşəng.
İşıq zəncirləri baş alıb gedir,
Reklamlar müxtəlif, çıraqlar rəng-rəng.

Fəqət çay üstündə, bu yad ölkədə,
Ayağı altında reklamın əksi,
Nəhəng binaları qoyub kölgədə,
Gör necə yüksəlib Mayakovski!

Boy uca ...qəlb odlu... gözündə şölə,
Mən heç nə görmürəm ondan savayı,
Meydan sinəsinin əzəmətilə,
Görünməz etmişdir yüz-yüz sarayı.

Alçalır göy dələn şair heykəli.
Gör necə dayanmış o ər oğlu ər.
Uzatsa ulduza toxunar əli.

Görək susmayaydı o qaynar ilham,
Ayağa qalxardı dünya səsinədən.
Birləşmiş Millətlər Təşkilatına
Gəlib dürr tökərdi od nəfəsindən.

Ağzi köpüklənən diplomatları
Endirib xitabət kürsüsündən o,
Səsində inqilab nəqəratları,
Keçərdi Bruklin körpüsündən o!

Gözündə, könlündə bir vaxt bəslənən
Dünyaya baxıram, gecə yarıdır.
Körpünün altında çayın səslənən,
Yoxsa o nəhəngin addımlarıdır?!

Sığışmır yollara, prospektlərə,
Möhtəşəm Nyu-York ona dar gəlir.
Qızıl pasportunu qızıl səhərə
Uzadıb bir məğrur sənətkar gəlir?

Maksim Tank

ŞÜŞƏ ADAM

Muzeyə qoyulmuş şüşə bir adam
İşığın altında aydın görünür.
Qəlbi də, beyni də, damarları da
Düyməni basarkən, nura bürünür.

Qoca professor, gözündə eynək,
Danışır hər üzvün vəzifəsindən.
Axırda soruşur :-Aydınımı hər şey?
-Dayan, professor!
Saxla burda sən.

Əbəs ağarmayıb saçlarım mənim,
Görmüşəm dünyada min qan, min qada.
Buhenvald: Dahay cəhənnəmini,
Nəhəng Xirosima tabutunu da.

Mənə göstərdiyin yar-yarışıqdır,
Dilində hələ də adam söhbəti.
O ki başdan-başa nurdur, işıqdır,
Bəs harda gizlənib onun zülməti?

YERİN CAZİBƏSİ

Yerin cazibəsini haçan duyub döyüşcü?
Reyxstaqa qalxarkən azca səndirləyəndə
Yürünən şən bir cocuq lapdan yerə dəyəndə.

Qəhqəhədən, sevinədən xumar olanda bir qız,
Eşqin qolları üstə uyuyan zaman həlsiz.

Yetişmiş qızıl alma budaqdan üzüləndə,
Bala dönən gül şəhdi şanlardan süzüləndə.

Yerin çəkimi gücünü biz duymuşuq hər yanda :
Aşib-daşan çayları ümman qucaqlayanda.

Ərzin maqnit gücünü dərk et, düşün bir anlıq.
Qəbristanı mıxlanıb nəsil-nəsil insanlıq

Deyirlər gücdən düşür fəzalarda bu qanun,
Səni quşa döndərir çəkisizlik məqamı.

İnanmıram buna , yox...qalxsam bir gün fəzaya,
Min qüvvət çəkər məni doğulduğum dünyaya.

Doğma ocaq tüstüsü, ev-çəşik çəkər məni.
Eyvanda cəh-cəh vuran bir beşik çəkər məni.

Hələ neçə millətin şamı yandırılmamış,
Neçə quduz dövlətin dişı sındırılmamış.

Yox, mən gedə bilmərəm fəzalarda yuxuya,
Nə qədər ki, günəş tək pak olmayıb bu dünya.

Nil Gileviç

Həyat! Məhəbbətin oddur qanımda,
Sənə ki, meyvəni dərməyə gəldim.
Səndən qucaq-qucaq gül almağa yox,
Sənə hər nəyim var – verməyə gəldim.

Zəhmətim yaratdı kainatımı,
Bir gün yetişəndə son saat, son dəm,
Gərək əmin olum:mən həyatımı
Son damlasınadək sənə vermişəm.

Mənim zümrüd meşəm, doğma ormanım,
Həyatda hər kəsin öz ormanı var.
Ormanda hər kəsin bir sirt məkanı...
Çağırar cökələr, ağcaqayınlar...

Əyil, əyil öpüm hündür tacını,
Bircə sənə bilən, susan sirdaşım:
Qoynunda nə qədər xoşbəxt olmuşuq,
Mənim zümrüd meşəm, yaşıl Daş-qasım.

Doğma Laqoyşınam, ata məskənim,
Şöhrət qalası partizanların.
Ömürlük yığmışam oğul köksümə
Acı tüstüsünü yanar yolların.

Qumsal adalarda torpaq qazmalar
Hələ də cəzb elər, çəkər könlümü.
Hörmə qapıları top səsi açdı.
Ağzının sarısı getməyənlər də
Kişi qəzəbilə silahlanmışdı!

Burda zülmət rəngli bataqlıqların
Dibindən sovuşan dar cığırıları

Lap gözüyumulu gözib taparam.
Taparam, dolaşsam mən aram-aram.

Ağaclar koramal rişələrilə
Bu yerdə mamıra, Daşa kök atdı.
Koramaldan betər, gürzədən iyrənc
Faşistlər bu yerdə ömürlük batdı.
Burda tanıyıram mən hər bir yolu,
Qanlı yarpağını, yanmış zoğunu
Düşməndən qoruyan yaralı kolu.

Tanışam.
Soyuq, nəm torpağın hər bir layını
Doğma anam kimi qucaqlamışam.
Burda dostlarımı itirmişəm mən
Dəhşətli gündə.
Burda qışda belə yol ətəyində
Qardaş məzarında solmaz çiçəklər
Yolumu bəklər.

Doğma Laqoyşınam, ata məskənim,
Şöhrət qalası partizanların.
Ömürlük yığmışam oğul köksümə
Acı tüstüsünü yanar yolların!

ÖZBƏK POEZİYASI

Yusif Balasaqunlu

"QUTADQU BİLİK" POEMASINDAN PARÇALAR

Biliklə ucalır insan binadan,
Öz başını yeyir biliksiz adam.

Mən söz bolluğunda mənə görmədim,
Çox sözlü nətiqi sevə bilmədim.

Uzun danışmaqdan əl çək, uzaqlaş.
Mən söz düyümünü birçə sözə aş!

Kişi söz gücünə hökmdar olur.
Söz qədri bilməyən bir gün xar olur.

Dilini saxla ki, batmasın başın.
Sözünü kəsə de, düşünsün naşı.

Biliksiz insanlar baxar-kordu, kor,
Bilik dəryasından bir az pay götür.

İnsan ölüb gedir, fəqət söz qalır.
Söz ölüm üstündə qələbə çalır.

Yarağın, dayağın, dilmancındı dil,
Hər şəxsi tanıdan öz sözüdür, bil.

Kişini dünyada ucaldan da söz,
Xar edən, alçaldan, qocaldan da söz.

Ağız qapısında söz adlı arslan,
Özünü parçalar, cilovlamasan.

Dilindən başına bələlər gələn,
Ər kişi, bu şəri əzbərlə, öyrən:

-Dilim çox ağrıtdı başımı.
Susdum,
Başım kəsilməmiş dilimi kəsdim.

Dilini saxla ki, sınımasın dişin,
Sözünü saxla ki, sağ qalsın başın.

Yamandır el dili, qılınclar səni,
Yalquzaq adamlar yeyər ətini.

Düşünüb danışar başı olanlar,
Başın dildən uca bir məqamı var.

İstəsən həmişə ağ olsun üzün,
Ağzından qaçıрма bişməmiş sözü.

İki şey-insanın həyat güzgülü:
Bir gözəl rəftarı, bir də ər sözü.

İnsan ölüb getdi, uyğuya daldı,
Dünyada söz adlı övladı qaldı.

Mən sənə tutmuşam, oğlum, üzümü,
Dinlə öyüdümü, eşit sözümü.

Qızıl, gümüş qalsa məndən yadigar,
Sənə ki, sözümə bərabər olar.

Həyatda ən böyük amalım ancaq –
Bilik sayəsində qalxıb ucalmaq.

Bilikdir dayağın, mayağın sənin,
Zülmət gecələrdə çıxacağın sənin.

Biliklə, ədəblə yüksəlir insan,
Bu qoşa qanadla hörmət taparsan.

ÖGDÜLMÜŞ¹ ƏLİKƏ² ÖYÜD VERİR

Bütün diləklərə tanrı versin can.
Əlik cavab umdu aqıl dostundan.

Bu qıpçaq səhrası cahanda yaşid,
Çoxunu soldurdu, özü yamyaşıl.

Sənin tək çox bəyi sevdi, apardı.
İndi səni gözlər ölüm çaparı.

Bağlama könlünü sədaqətsizə,
O, vəfa qılmayıb hələ heç kəsə.

Dünyanı küt əllə tutanlar hanı?
Qaldımı onların bircə nişanı?

¹ Ögdülmüş – Vəzir Aydıldunun oğluna verilmiş məcazi ləqəb.

² Əlik-Əsərdə sual-cavabda iştirak edən şəxslərdən birinin ləqəbi.

Bəylik mərtəbəsi sənindir hələ,
Bu azca ömrünü mənalı xərclə.

Fikirləş, ey sübhün huşyar adamı :
Dünya bir kişiylə vəfa qıldımı?

Səkkəki

ULUĞ BƏYİN MƏDHİ

Cahandan getdi təşvişlər, sevinc gəldi, aman gəldi.
Xəlayiq, eyş edin, qalxın, süruri-cavidan¹ gəldi,

Ulus bilməzdi ellikə tənində canı var, ya yox.
Birəhmdülla, oğan² fəzli bilə bu cismə gəldi,

Bu mövkib sürməsi gərdi³ tapılmazdı, ölürsək də,
Bizim yurda xuda verdi, nə xoş bir ərməğan gəldi.

Dikəlsin bəylərin başı, göyə dəysin ələmlər tək.
Ki, onlar təkyə⁴ qıldı, ah, bu qurluğ asitan gəldi.

Cahandan Əhrimən getdi, müsəxxər oldu insü can,
El Oş⁵ təxtini qaldırdı, Süleymani-zaman gəldi.

Qədirləndi qızıl taxtın, özün atdı göyə tacın,
Ədalət bağı səbz oldu, bağa Nuşirəvan gəldi.

¹ Ədəbiyyat nəğməsi

² Qadir, güclü, tanrı.

³ Şahın başında gedən atsız, yaxud atlı döyüşçülər bölüyünə "mövkib" deyilir. Onların ayaq tozunu şair göz sürməsinə bənzədir.

⁴ Söykənmə

⁵ Müqəddəs astana.

Gərək can bülbulü dün gün nəvadən qalmasın bir dəm.
Çü dosta güllü yaz, düşmən muradinə xəzan gəldi.

Rəiyyət – qoç qoyun. Sultan – ona çoban və ya qurddu,
Gəbərsin qurd, sevinsin qoç, çü Musa tək çoban gəldi.

Bu gündən sonra qalmazlar rəiyyətlər riayətdən,
Ulus qeydi çəkən başçı atadan mehriban gəldi.

Könül güldü, işıqlandı, kədər qalmadı bir zərrə,
Qaranlıqlar keçib getdi, günəşli, nurlu dan gəldi.

Sevinsin xosrovi-ali⁷ gühər sultan Uluğ bəy kimi,
Şahənşah Şahirux bəy tək şəhi xosrov nişan gəldi.

Bu şahın ləşgəri hansı vilayət sarı əzm etsə,
Fələkdən hər zaman ol dəm nidayi-ələman gəldi,

Alıb bunlar qılınc, nizə girəndə qanlı qovğayə,
Əlindən gəlmədi iş düşmənin, yalnız fəğan gəldi.

Bu ordu başçısı iş düşmənin, yalnız fəğan gəldi.
Sanarsan ki, deyil ordu, dəmirçi, gürz, sinan gəldi.

Şahənşaha, sənin adın şəhi-kişvəraçan idi,
Al indi ələmi, göydən ləğəb: Aləm tutan gəldi.

Qoyun, dovşan kimi düşmən yuvadə öldü aclıqdan,
Nə qılsın? Üstünə heybət ilə şiri-jəyan gəldi.

Əbəs sevdəyə düşməklə iş açdı başına düşmən,
Axır gör kim, bu sevdadən ona min bir ziyan gəldi.

Əya, şaha mələksiyrət, sənin vəsfin sözümlə içrə,
Deyim qoy, ağılıma bir də yeni bir dasitan gəldi.

Qapın torpağı məlhəmdir cərahətli, zəif canə,
Şəfəliq məlhəmi bulduq, busati-pəmiyan⁸ gəldi.

Kimin təqsiri var, gördü gəlir Nuşirəvani-ədl,
Günəş yol tapdı hər qəlbə, şərif zati zişan gəldi.

Bu dünyadan nə sulianlar gəlib getdi. Sənin tək bir-
Fələk dillənsə, söz tapsa, cavab versin: haçan gəldi?

Mələk tək zühdü⁹ təəddə¹⁰ ilin sən başə çatdırdın,
Bu işdən ləcəram neçin sizə dar bir məkan gəldi?

Haçan Keyvan¹¹ təkin onlar sarayü taği-aliyə
Dilərsə pasibanlıq, bil şəhi-hindusitan gəldi.

Sənin bəzmində qoymuşdur eşikdə Zöhrəni gərdun,
Demiş: tənbeh edin, ədna, kənizçə mədhxan gəldi.

Gədalar tapdı pulsuz mal, xəzinə açdı Harun, bax.
Səxavətli bir əl qalxdı, cahana zər saçın gəldi.

Ulus toy-bayram içrə şad. Yağır altun, gümüş Göydən,
Mürəssə¹² incular ilə fələkdən iki xan gəldi.

Qılınc ilə hücum çəksən, onun hər şöləsin düşmən
Görüb söylər: Qaçın, hay-hay, qaçın bərqi-yaman gəldi.

⁷İpəkdən toxunmuş güllü, zərif parçaların, mətahların busatı.

⁸Zahidlik, ibadət

⁹İtaət

¹⁰Züləl (Saturn) ulduzu.

¹¹a) qiymətli daş-qaşlar ilə bəzənmiş

b) şeirdə iki misrənin məna və əhəng vəhidəti

Ox atsan, görsə, zəhmindən kaman tək titrər əzası,
Deyər, ox dəyməmiş öldüm, bəlayı-nagahan gəldi.

O kəs ki, qəhrini umdu, olub bədbəxt gözün yumdu,
Fəqət lütfün keçən şəxsə, səadətdən nişan gəldi.

Şəha, lütfün müdam baqqı, duaçı bəndə Səkkaki,
Tutub od qəlbin ovcunda, bu xidmətdə rəvan gəldi.

Kiməm mən? Xanədanında dilü candan duaçıyım,
Sübut məndən soruşsunlar, budur şerim əyan gəldi.

Məmalik nəzmiyi dinin qürurudur şərif zətin,
Nəbi tək elmü sənətdə zəmiri¹³ xürrədan¹⁴ gəldi.

Min il dünyada var ol sən, yaşa izzətlə, şöhrətlə
Əzəl gündən adın çünki şəhi sahibqıran¹⁵ gəldi.

Həmzə Həkimzadə Niyazi

MƏKTƏB

Doğur elmü ədəb, fəzlü hünər asari-məktəbdən,
Uca rütbə umanlar kam alar təkrari-məktəbdən.
Yağar yağmur ...səpər gülşənlərə mərcan, yaşıl bir can
Tərəqqi gülşəni abad olar ənhari-məktəbdən.

¹³ a) iç, ürək, könül; b) Yaşılalın, gizlədilin fikir; v) Yiyəlik əvəzliyi.
Burada "zəmir" sözü birinci və sonuncu mənanı daşıyır.

¹⁴ İncəliklər bilicisi

¹⁵ Əmir Teymura aid olan bu epitet "Qıran(bəxt) sahibi" deməkdir. Əsgəri astrologiyada Zöhrə (Venera) ulduzu ilə Müştəri (Yupiter) ulduzunun eyni bürcdə yaxınlaşması çağında səadət, xoşbəxtlik məqamı sayılmışdır. Əmir Teymur xoşbəxt sayanlar bildirirlər ki, guya o, dünyaya gələndə bu iki ulduz bir-birinə xeyli yaxınlaşmışdır. Şair, Mirzə Ulughbəyi də bu cür xoşbəxt sayır.

Şərəf, izzət, şərəfət, həm səadət məğzidir məktəb,
İki aləmdə mətlubın yetər zinhar məktəbdən.

O millət ki, açar məktəb – uçar! Açmaz, demək, uçmaz!
Ölən millət tapar yalnız nicat, bəşyar məktəbdən.

Bilik, idrak, maarif gəncinin divarıdır məktəb,
Zəka, hikmət, çıxar ol məxzəni-əsrari məktəbdən.

Doğar cürət, doğar şöhrət, doğar sərvət, doğar nemət
Fəzilət meyvəsi yüz min...O meyvə, bar məktəbdən.

Qoşar insan qatarinə , qılar məxluqları insan,
Ala q idrak, ədəb dərsi, çıxar hüşyar məktəbdən.

1914

KİTAB

Təşnəyə, yanmışlara bəxş eyləyər abi-hyat,
Təşnələb bir şəxs üçün , heç şübhəsiz, candır kitab.

Hər muradın sağəri, hər müddəanın gövhəri,
Mərzin, dərdin təbibisi, xələq Loğmandır kitab

Göz odu, can qüvvəti, xəstə könül dərmanıdır.
Hər qaranlıq qələbə atəş, mahi-tabandır kitab.

Hər bələdan saxlayan kəskin yaraq, mizraq, silah,
Tiri vəhşət, xəncəri-cəlladə qalxandır kitab.

Kim ki, tapdı gənc ikən, qeyrətlənər, cürətlənər.
Dostluğu asancadır, ən yaxşı mehmandır kitab.

1914

Çolpan

Oktyabr

– Ey bu gün, ey bu gün dünyalar sarsıldı!
Fikirlər, xəyallar, rəyalar sarsıldı!

Ey, bu gün alovlar dünyanı yandırdı.
İnsanlar ac yeri qan ilə qandırdı.

Ey, bu gün göylərdə günəşlər tutuldu.
Ey, bu gün tufanlar, boranlar qudurdu!

Ey, bu gün cəhənnəm alovlar püskürdü,
Ey, bu gün vulkanlar zülmətə tūpürdü.

Ey, bu gün şimşəklər çaxdılar, çaxdılar.
Ey bu gün dalğalar axdılar, axdılar.

Ey, bu gün ağ dolu aləmi yıxan gün!
Ey, bu gün kürrəmiz oxundan çıxan gün

Yox, dostum, darıxma, darılma, qəm yemə.
Artıq bir hiddətə qapılıb söz demə.

Heç bir şey olmadı: nə tufan, nə vulkan.
Yalnız haq yolunda axdı qan, axdı qan.

Yalnız bir tərpənmiş, hərəkət xoşlandı.
Daxmadan saraya yürüşər başlandı.

– Yox!-dedi "yox" "var"a, yoxsullar baylara
Heç bir şey olmadı günlərə aylara.

Təbiət sakitdi, nə isti, nə soyuq.
Oktyabr. Güz fəslı. Qar yaxın. Qıh yovuq.

Qalxmışdı ac qalan, təntiyən kütlələr
Ölümün gözüne göz dtkən kütlələr.

Qalxışdı bicarə, yalavac cəmiyyət.
Köksündə bir cürət, ləyaqət, həmiyyət.

Ölümə zövq ilə sürünən həmiyyət,
Ölümdən özgə şey görməyən həmiyyət.

Həmiyyət, ya şiddət, ya nifrət... hepsi bir,
Yalnız o-dünyanın fatehi, cahangir!

Bu qüdrət, bu cürət, həmiyyət, cəmiyyət!
Bu sürət, bu vüsət, iradə qətiyyət!

Zalimin qolunun zorunu aldı da.
Özünün məhsulu -zindana saldı da.

Xoş, azad zəyatın yolunu aradı.
Təpəni bir aləm qurmağa yaradı.

Deməli, ağ dolu Aləmi yıxmadı.
Və bu Yer kürəsi oxundan çıxmadı.

Bu günün nəğməsi, şerri də çox sadə:
Sadəlik, rəvanlıq sazımda, sözümdə.

** İxtisar var. red. – Ə.Ə.

Dolunun Aləmi yığıması -heçdir.
Kürənin oxundan çıxması-heçdir!

AYBƏK

Özbəkistan

Bir ölkə ki, "ağ qızıl"dır tamam çölləri,
Bir ölkə ki, qışı belə bahardır, bahar.
Onu tamam qucmasa gün, yanar yaxılar,
Əsəbində çaxmaq daşı hərdən çaxılar.
Sinəsində şaxələnər qeyrət selləri.

Kimdir deyən : "Ruhu xəstə, ağzı acıdır".
Xeyr! Altun külçəsidir hər damla qanı.
Çürük sapla bənd edilmiş neçə hədyanı,
Neçə cansız fəlsəfəni, quru böhtanı
Sovet Şərqi yaxdı: ... Yandı bu əsgər cındır.

Dalğalanan sovet Şərqi -qaynar bir həyat,
Silkələyir məmləkəti bəxtin öz əli
Açılmışdır tarixlərin ən geniş yolu
Dağın, düzün xəzinəsi gövhərlə dolu
Uçur şərq elləri, taxıb şəfqədən qanad.

Gürzümüzzlə gürzələrin əzdik başını,
Termometr civəsitək qalxdı məmləkət.
Qalxdı, bükük qamətini doğrultdu millət
Öpdü açıq alınları günəş səadət,
Şən nəğmələr tutdu yurdun hər qanışını.

Tarlalarda maşınların sağlam nəfəsi,
Üfüqlərin qucağına sığmır bəhrə, bar.
Qocalar-gənc,

gənclər-mətin,
qızlar -fədakar.

Azad omək şən gözlərdə od kimi parlar.
Qılınc kimi kəskinləşib xalq iradəsi.

Gəbərməşdir, qalxa bilməz bir də qəbirdən
Yoxsulluqdan kəfən geyən skelet günlər.
Göz yaşıyla can çırağı yandıran bəşər
Dalmaz bir də boşluqlara qəmli, mükəddər.
Dağ çiynilər çökməz bir də qamçı zərbindən.

Xanəgahı tərkləyib elm atı mindi,
Elektron kəşf eləyir dünənki çoban.
İnstitut kürsüsünə qalxır qız, oğlan.
"Kapital"dan qalxıb uçan hər fikri olan
Qovub tutur cavanların kirpiyi indi.

Yaradılır bir şah əsər – ən gözəl dastan,
Zəhmətin mərd, çəvik əli yaradır bunu,
Gələcəyin baharıdır geyimi, donu,
Xəyallara sığışmayır ruhu, məzmunu.
Nəğməmizdə bir nişan yox qüssədən, yasdən
Bizim dastan -on min yaşı "gənc Özbəkistan"

Qafur Qulam

TÜRKİSİB YOLLARINDA

Bu yollar
çox qədim yollardır...
Kimlər qoyub bu yollarda iz :
Qatil Çinqiz,
Batı, Cöci,
Rum qeysəri,
cahan fatehi İsgəndər...

Dünyaları yerlə yeksən eləyənlər.
Topal Temur,
Çindən çıxan moqol qisasçıları
Bu yolları
-Qan !
-Qan!-deyə basıb keçmiş .

Bu yollar,
çox qədim yollar.
Beş milyon,
on milyon,
yüz milyon
qullar və dullar,
Boynunda çuqun zəncir,
Susuzluqdan, aclıqdan
Saranlar, solanlar,
Yerdə şöhrət kimi
Aciz, məhkum olanlar
- Çörək !- deyə,

- Çörək !- deyə,
Sürünüb keçmiş.

Bu yollar
Çox qədim yollardır.
Bilsən kimlər görünüb burda :
Konfutsi, şəmani, islam, budda,
Büt və təsbeh yüklü karvanlar,
Zəng çalanlar, qaval vuranlar,
-Allahü əkbər!-hayqıranlar
-Qurban!-deyə,
-Qurban!-deyə
gəlib keçmiş.
Birindən xatirə:
köhnə bir divar-
qırıq bir zəncir .

Birindən nişanə:
min-min kəsik baş-
qanlı minarə,
Palçığı qan ilə tutulmuş bir tağ,
Ölgün təmtəraq,
Ad-san üçün, şan üçün
vüqarını sataraq

Hamısı,
Hamısı
Bu yoldan gəlib keçmiş.
Bu yollar
çox qədim yollardır.
Sağı, solu
yüz milyon canı
udan məzardır.
Başında kirli bir tac,
Eyş-ışrətə uyanlar,

¹Türküstan-Sibir sözlərinin ixtisar şəkli. – Red. – Ə.Ə.

Şəhadət barmağının birçə işarəsilə
bütöv bir ölkəni

qumara qoyanlar,

Moskvadan Bombeyə,

Pekindən Ruma qədər

Qan və sümük üstünə

Bayrağını taxanlar

Zəfər təbili çalıb

Burdan qürurla keçmiş.

Bu yollar

çox qədim yollar...

Hani, ey tarix, bəs hani-

O yoldan ki, bu qədər

Fatehlər, qeysərlər,

Müzəffər zilli sultanlar gəlib keçmiş

Sinən üstə heç olmasa,

Bağrı yanıq lələ boyda,

Kəhrəbə bir düymə boyda ,

İz, nişan qoydularmı?

Doğru demiş deyənlər :

Bir lövhən qan imiş, bir lövhən qızıl.

Hani,hamı bəs o keçmiş?

Röya kimi, tüstü kimi,

xəyal kimi gəlib keçmiş.

Bu yollar -çox qədim ...

Üstündən yel əsməyən durğun göl kimi,

Uzandıqca uzanan çöl kimi

Sakit.

Ağzı qanlı canavar,

Ya da bir ləng, axsaq it

Hayqırırsa, ularsa

Haq verərmə şeypurlar? Kişnəşərmə köhnələr?

Gölə düşən daş kimi

üfük bir an səyriyə.

Yenə sakitlik çökər,

Pıçıldar da, susar da

O gölün dodaqları.

Bu yollar qədim yollar...

Bu yollarda ilk dəfə,

Ən işıqlı, ən parlaq səhifəni kim açmış?

Misilsiz bir bahadır!

O, nə ölkələr tutan , ellər qıran bir fateh.

Nə də intiqamçısıdır.

Qullar, dullar,

Tunc biləkli oğullar,

Sayı on milyon, yüz milyon,

Bəlkə milyard proletar

Tarixin çirkin lövhəsini yararaq,

Qaldırdılar çəkiç , oraç.

Qanlı vərəqələr üstünə surğuc vurub,

Bu yoldan ilk dəfə, son dəfə

Vüqarlı hayqırış keçmiş.

Bu yolda,

qədim yolda

yalnız odur hökmran.

Sibirdən Türküstanə,

Moskvadan Bombeyə,

Pekindən Ruma qədər

əli altında cahan

olacaq bir gülüstan.

Bu yollar yaxasında bu vaxtadan qoyulan

Heykəllər, abidələr, kaşanələr pərişan.

Təməli göz yaşı, qan.

Biz yolların cilovunu aldıq ələ,

Əqlimiz-nəhəng plan.

Beynimiz-bir qlobus.

Hər millimetri-bəlkə min kilometr.
 Hər cizgisi-
 Qurduğumuz aləmin şah damarı.
 Biz
 Yer kürəsinin başını bağladığ.
 Ərinmiş dəmir tökdük əsrin damarlarına.
 Bu yollar,
 Bu qədim yollar üstündən
 Parovoz keçir indi.
 Üfüqlərin bağrına xəncərini soxaraq,
 Zəfər nərəsi çəkir,
 Şpallar əvəzinə ehkamları,
 qanunları basıb keçir.
 Keçir sədlər üstündən,
 Şan-şöhrətlər üstündən.
 Köksündə zireh-ulduz,
 Qismətində gələcək.
 Bu yoldan, qədim yoldan
 Keçib gedəcək cahan,
 Hind,Türküstan, Çin, İran,
 Rus,əfqan.
 Sayı on milyon, yüz milyon,
 bəlkə milyard proletar,
 Salamıyla,
 Dostluq ilhamıyla
 Polad karvanlarda hayqıranlar.
 Bu yollar qovşağında daha qan qoxusu yox,
 Azadlıq nəsimidir ən qiymətli abidə.
 Putilov zavodunun ey qəhrəman fəhləsi,
 Sən bu qədim yolların üstünə səhər-səhər
 Qızıl bir qatar göndər!

SƏMƏD VURĞUNA

Şərəfli bir ölkənin ümman kimi göyünü
 İri, parlaq ulduzlar bəzəyib başdan-başa.
 Sən tarix karvanının düşün böyüklüyünü,
 Səngər sipəri kimi burda göz qoy hər daşa.

Atəşgədə adlanan qədim yurd ocağında
 Sərkərdə Babəklərin sönməyən nəfəsi var.
 Təpələrin, dağların , çöllərin qucağında
 Susdurulmaz, sarsılmaz xalqın zəfər səsi var!

Sevgi olmayan yerdə heç gülərmi üz, camal?
 Ya şərab, ya musiqi, ya ürəkdə arzu,kam?
 Şer-sənət olmasa müqəvvadır cah-calal!
 Nəğməsiz könüllərdə doğarmı sevinc , ilham?

İslam etiqadının məhəbbətsiz ərkani
 Zəhərləmək istədi xalqımızın beynini
 Musiqini, şərabı , gözəllər camalını,
 Rəssamlığı nəhy edib sayılı haramın eyni.

Fəqət baş əymədi xalq! Ehramların buludu
 Gözəllik günəşini dustaq edə bilmədi.
 Müəzzin sədələri yalnız göylərin oldu,
 Yerdə eşqi aşiqə yasaq edə bilmədi.

Məhsəti qəzəlləri tikan çıxartdı qəlbədən
 Kökslərdə çırpındı ürək kimi, can kimi.
 Nizami dastanları oxunduqca əzbərdən,
 Aşib səkkiz yüz ili ömr etdi zaman kimi.

Qarındaşım-qardaşım Səməd Vurğun!
 Bəsdir təsəlli üçün tarixdən dediyim bəs...
 Sən xalqın öz şairi !

Xalq-dağ, əbədi sütün!
Xalq-damardakı qanım, köksündəki-od nəfəs!

Sən yurdun göylərində yanırsan ulduz kimi,
Gözəllərin gözündə atəş kimi, köz kimi.
Körpələrin dilində əvvəlinci söz kimi,
Ellərin çörəyində pak-pakizə düz kimi.

Sən xalqımı ucaltıdın, xalq da səni-Səmədi.
Əsl şair sənəti-yurdun hünər sənədi!
Yazdığın şerlərin dağ kimidir siqləti,
Tükənməz tərəvəti, soyumaz hərarəti.

Sən Qafqaz ətəyində, mən Ceyhun sahilində...
Nuşirəvan qəsri tək gedərdik bir gün bada,
Əlinin istisini duymasaydım əlimdə,
Dostluğumuz,əzmimiz olmasaydı dünyada.

Vətənimiz, xalqımız, dövlətimiz, möhrümüz
Min-min illər olacaq öz yerində bərqərar*...

Ən yaxın dostlarımı bircə-bircə anarkən,
Səməd Vurğun adını çəkərəm qürur ilə.
Özbəkistan göyləri mənim qəlbim tək dolar
Azərbaycandan gələn sevinc ilə, nur ilə!

Məqsud Şeyxzadə

YUXU

Bir yuxu gördüm,
Yuxuda guya
On səkkiz yaşlı bir cavanam mən.

Yaşım nə artır, nə də azalır-
Bütün dünyaya hökmranam mən.
Səyahətlərim,
məhəbbətlərim,
qiyamətlərim...

Çoxu bu yaşda,
Gənclik qaynayır qocalan başda.
Qəlbimlə əqlim tuş gəlməyir heç:
Qəlbim on səkkiz, əqlim əlli üç.

Mən tufan içində dünyaya gəldim,
Doğuldum inqilab ərəfəsində,
Bəlkə buna görə əbədi bahar
Yaşayır qəlbimin hər zərrəsində*...

Ömrümün beş ili davada keçdi,
O qanlı çovğunu kim unudar, kim?
Əllərim dənə da alışıdı, yandı,
Bu on səkkiz yaşlı ürəyim mənim.

İllər xatirimdə bir az dolaşıq,
İllərin ardından düşən o işıq
Bəlkə gözləridir Nərimanovun.¹

Hələ də duyuram alnımda onun
Ata öpüşünün hərarətini.
Məktəbdə öpmüşdü mənim bir axşam.
Görüb şeir oxumaq məharətini.

* İxtisar var. Red. – Ə.Ə.

¹Azərbaycanda hökumət başçısı, SSRİ Mərkəzi İctimaiyyət Komitəsinin sədrilərindən biri olmuş böyük inqilabçı, ədib və doktor Nəriman Nərimanov bütün Şərqi aləmində geniş ehtiram qazanmış mötəbər dövlət xadimlərindəndir. mən hələ uşaqlıq çağlarımda Azərbaycanın Ağdaş şəhərində ibtidai məktəbdə oxuduğum zaman Nərimanov ora gələn əhali ilə böyük məclislər, iclaslar keçirdi. Bir dəfə mən müəllimlərin təşviqi ilə xitabət kürsüsünə çıxıb şeir oxudum. onda 11-12 yaşlı cəvş idim. nərimanov bundan təsirləndi, məni bağrına basıb alnımdan öpdü.

* İxtisar var. Red. – Ə.Ə.

O öpüş alnımda zamanın möhrü...
Qovur xəyalımda illər, illəri.
Qorkinin mehriban əli çiynimdə,
Alışır on səkkiz od ürəyimdə.

Həmid Alımcanla dostluq illərim...
İkramovun nitqi ürək əzbərim.
Üz tutub Yelena Stasovaya,
Necə məktub yazdım gör Moskvaya...

Nazim Hikmət ilə doğma Bakıda
Qızıl dan yerini seyr etməyimiz,
Böyük Füzulinin söz bayramına
Ustad Nəvayilə bir getməyimiz...

Düşür xatirimə bəlalı günlər,
Qoluma keçsə də fitnə bağları,
Rəngim saralsa da tər-təzə qaldı
Mənim ümidimin göy budaqları.

Ürəyim on səkkiz, əqlim əlli üç,
Birində təcrübə, o birində güc.
Bəlkə bu qanundur, düşün bir anlıq;
Qocalıqda başlar əsl cavanlıq.

Cavanlıq, qocalıq, odur, qol-boyun
Lövhlər qeyb olur, oyanıram mən.
Qaranlıq yataqdan nurlu, işıqlı
Gəncliyin dalınca boylanıram mən.

Dayan!

Ayaq saxla! Hara gedirsən?
Qayıt ey günəşim! Dağıl ey duman.
Heyhat, yuxu imiş bu gördüklərim-
Yarısı həqiqət, yarısı güman.

Qalxıb əyləşirəm yataq içində,
Ovcumun içində odlanır başım.
Ağaran başımda əlli üç yaşım.
Odlana qəlbimdə on səkkiz yaşım.

MƏNİM EVLƏRİM

İllər ötdü. Sağollaşdıq, vidalaşdıq-Biz ayrılıq
gecəsində, o qəmli çağda.
Mən ömrümün yollarında yüz çəkmə yurtdım,
Dolaşdım öz vətənimdə, özgə torpaqda.
Ayrılmaq da söyləmədik o dəm "əlvıdla!"
Tale bizi bir-birindən ayrı salsa da,
Axır dönüb gəldim bu gün sənin şəhrinə,
Gözdə ümid, dildə adın, canda yaralar.
Qınasan da qayıtdım mən,

Dözdüm qəhrinə.
Ancaq əski küçələr yox,
Özgə Aləm var!
Doğrudanmı yanılmışam?

Burda binalar,
Burda yeni imarətlər qatarbaqatar!
Ortada gül xiyabanı, sağda-soldasa
Qat-qat evlər baş çəkiblər aya, ulduza.
Pəncərənin birindən süzülür nəğmə,
Haray çəkir, fəryad qılır üç Telli setar.
Bir eyvanda nəğmə deyir xoşbəxt cavanlar.

Göz yetirdim qapınıza, görmədim səni.
Məqsədimi heç bilməmiş, "Gəl!"-dedilər.
Nə onları tanıyırdım, nə onlar mənə,
Ancaq sanki lap əzəldən mənimkiydilər.

Bu ölkədə qonaqçılıq özəli qanun,
Qonaq gəlsə, hamısı şad, hamısı məmnun.
Qonaq gəlsə, dəstərxanın zinəti artıq,
Pəncərələr, qəlblər açıq, qapılar açıq.

Bunlar cüzən mənim evim, mənim evlərim !
Bu bayramlar, bu toylar da -toylarım mənim!
Mən onların hamısına "təşəkkür!" dedim,
Bircə səni görmək idi diləyim, dərdim.

Mən ki, səni tapacağam bu gün əlbəttə.
Yaşasan da əl yetməyən uzaq cənnətdə.
Axı sənin öz ətrin var,
gəzib gülşəni,
Tapasıyam min-min gülün içindən səni.

1954, Daşkənd

Zülfiyə

BAHAR SƏNİN SORAĞINDA

Ömür-gün yoldaşım, şair
Həmid Alımcanın unudulmaz xatirəsini
Yenə bahar gəlib!
Bahar dünyası,
Badam güllərinin süd rəngləriylə.
Quşların pərvazi, yellərin nazı,
Dünyanın müqəddəs çiçəklərilə-
Ömrüm!

Sən baharı necə sevărdin,
Öpərdin az qala hər tumurcuğu.
Ərik güllərini gözüne sürtüb
Necə də oxşardın hər körpə zoğu.

Budur, canım-gözüm, yaz gəlib yenə,
Sənin sorağında gəzir sərsəri.
Qışın yaxasından tutub: "Ver!" deyir,
Qış da qan-yaş töküb çəkilir geri.

Bahar kimi arar?

Dönüb ağ yelə,
Sən gəzən bağları gəzir nə vaxtdan.
Dərin kahalara dolur sübh çağrı.
Ağ şalalə kimi atılır dağdan.

Tapmır...Daşır səbri...Dönür tufana,
Dərin kahalara dolur sübh çağrı.
Qoşulur gürşada, selə,leysana,
Qoparır dağları Fərhadşayağı.

Girir yatağıma.İki yanımda
Ülkərin,Amanın öpür üzündən,
Görür ki, odlanı yaş yanağımda,
Onun da qəm yağır hər cümləsindən:

"Hanı mən gələndə gülən, şadlanan
Təbi dəniz kimi çağlayan Şair?
Uca kürsülərdə şeri odlanan,
Səllərin dilini bağlayan Şair?!"

O ki qollarını gen-gen açardı
Bütün təbiətə, bəşəriyyətə.
Baharı gördümü, gəlib rıqqətə
Özü də, sözü də baharlaşardı.

Qızıl dan yerini seyr eləyəndə
Doğan ilhamıydı qarşısındakı.
Onun hər şerini mən dinləyəndə
Güzgüdə görərdim özümü sanki.

Hanı o zirvələr yolçusu-qartal?
Xəyal baharıdı, müdrik sənətkar?
Neçin gözüün yaşlı... neçin nitqin lal?
Neçin əynin qara... saçında ağ var ?"

Nə gür cavab verim, hanı məndə dil?
Qalxıb yavaş-yavaş gəldim qarşına.
Söykədim üzümü qəbir daşına,
Donmuş ildırımlar, bu ki daş deyil.

Qəfildən eşitdim səmadən bir səs:
Alovlu , qüdrətli ,coşğun , zəbərdest.
Sən ki ölməmişən, ay ömrüm-günüm,
Sənindir bu səda, bu qaynar nəfəs.

Şeirinə bənzəyir çaxan ildırım,
Göztünə bənzəyir qaynar bulaqlar.
Sənin yaxan kimi göy şırım-şırım,
Güllər nəfəsini xatirə saxlar.

Sən göz işığımda , ürək odumda,
Neçə ki, mən sağam, bil...sən də sağsan...
Gecə yuxumdasan, gündüz yanımda...
Yox...Məndən sonra da yaşayacaqsan!

Mirmöhsün

KƏND HƏKİMİ

Kənddə hamı tanıyır, sevir, – həkim ana! –
deyirlər ona.
O da vurğun pərvanə kimi xəstələrin dönür başına.

Zər naxışlı əlvan düppisi gülçəmbərə, çələngə
bənzər,
İpək saçı güləblanıbmı, kürəyini hörüklər bəzər.
Kabinetini işıqlı, təmiz , ağ xalası təzə qar kimi,
Termometri-gümüş bir şüa, dərmanları
xilaskar kimi.

Dən şəfqəti yanaqlarında, nicat sözü dodaqlarında,
Dərdlilərin dərdi yox olar nəbz tutan
barmaqlarında.

"Moskviç"də , ya da "Volqa"də bəzən uzaq qışlaqdan gələr,
Düşər yola bəzən piyada , gah arandan , gah dağdan gələr.

Yoxdur onun məlum iş vaxtı , gecə-gündüz gözər aramsız.
Balalara ana olan qız, analara bala olan qız!

Hələ dünən "Beşdaş" oynardı, barmaq boyda hörüyü vardı,
Dəstələyib qızıl gülləri dərsə qaçar, qanad açardı.

Xəstələri acı dərmanı alar ondan qənd, şəkər kimi,
Saçlarına sığal çəkdimi , yoxa çıxar xəstənin qəmi.

Tapdalayıb azar-bezarı gül qədəmi, yüngül qədəmi.
Əzrayılın boynunu vuran bir qılındır onun qələmi.

Əllərilə sağalım deyə mümkün olsa, xəstələnmərdim,
Ona sovqat , ona hədiyyə çiçək kimi dəstələnmərdim.

Həmid Oulam

YAY

Qəfildən istilik çölləri aldı,
Günəş yaxınlaşdı xərçəng bürcünə.
Şəfəq asimanda sazını çaldı,
Səpildi dünyanın hər bir küncünə.
Bu, bizim yamız, bizim yazımız-
Çöllərə yazılan tale yazımız.

Əkinçi dərz üstə yığdıqca dərzi,
Verir övladına iş, əmək dərzi.
Torpağa düşən tər-məhsulun məgzi.
Tarla- iş paytaxtı, hünər mərkəzi.

Bu, bizim yayımız, bizim yazımız.
Çəkiç tərənəmiş, gürz avazımız.

Üfüqdən üfüqə yaylaq uzanar,
Otlar ipək yunlu qoyun-quzular.
Hər çoban könlündə sel-sel arzular
Yaşılıq istəyər, bahar arzular,
Yenidən göyərər min murazımız,
Yayın ürəyində yaşar yazımız.

Özbək qovunları növ-növ, rəngbərəng:
Qaraqaş, Əsədi, Zərmitan, Qürvək.
Qaraqənd-şəkər, qənd, beşuruğ-bal tək.
Ağqaşı görməyə iki göz görək.
Tağların üstündə şəh ulduz-ulduz,
Yaymı, yetkinlikmi vurulduğumuz?!

Ərikzar, almazar, gülzar, laləzar...
İnsana məhəbbət məktubu yazar.

Şimşək şölalələr, nəhrlər ki, var-
Dağa yox, köksümə baş qoyub çağlar.
Qoy atlar kişnəsin, sağılın qımız,
Ürək sərinlətsin yanar yayımız.

Vaxtın ətəyindən tutmuş dəmidir,
Çöldə saf havanı udmaq dəmidir.
Gecəni gündüzə qatmaq dəmidir,
Kommünizmə erkən çatmaq dəmidir,
Kimməsin qolunu hər oğlu, hər qız.
Oğullar -yayımız, qızlar-yazımız.-

Gəl... Sənin şənino nuş edək bir az,
Şərbət şərabımız təsvirə sığmaz.
Eşqimiz yüz şərə, min nəsrə sığmaz.
Ürək köksə sığar, əsərə sığmaz.
Yaşasın yaratmaq imtiyazımız.
Bizim yaya ürəkli gülşən yazımız!

Əsəd Muxtar

İki şey mənimcün hər şeydən bətrər.
Tabım yox, iki şey iraq olsun kaş;
Biri-düşmənimin şən qəhqəhəsi.
Biri -dost gözündə dumanlanan yaş.

Sükrulla

ƏFSUS

Kimsə bu dünyada yüz il yaşayar,
Kimsə fidan kimi sınar növcavan.
Biri tez, başqası gec vidalaşar.
Fəqət heç bir kəsə verilməz aman.

Gör insan ömründə nələr, nələr var:
Nakam gedən min-min, kam alan tək-tək.
Arzular həmişə çıraq tək yanar,
Yandırar bizi də pərvanələr tək.

Gecə-gündüz kimi qaralı, ağlı
Bəxtimiz gah sevinc, gah kədər tapar.
Ömrümüz-günümüz dostlara bağlı,
Bəzən yad dostlaşar, dost yaddan çıxar.

Bəzən unudarıq: ana qəbrinə
Qoyaq heç olmasa birçə dəstə gül.
İlişib şöhrətin kələflərinə
Nəstər nəfsimizə qul olarıq,qul.

Daim tələsərik...yortarıq...heyhat,
Əbədi ayrılıq gəlib çatanda.
Baxarıq üzlərə , gözlərə mat-mat,
Birçə kəlmə qopar dişdən:-Əlvida!

-Məni halal edin...

Bu birçə cümle

Bir ömrün son əhdi...ömrüdən baha
Guya insanların rəhmindən özgə
Ülvi bir arzumuz qalmayıb daha,

Qohuma, qardaşa, oğul-uşağa
Baxarıq...

İlk dəfə görürmüş kimi.
Guya bu vaxtacan halallaşmağa
Nə bir macal olub, nə fürsət dəmi.

Sərvəti, şöhrəti unudub təmiz
Baxarıq göz yolda, qulaq da səsde.

Halallıq umarıq insanlardan biz
Heyhat son məqamda , axır nəfəsdə.

Rəmz Babacan

ÖMRÜM

Ömrümdən bir azca razı qalaram,
Arabir sustalıb, durğun olmasa.
Karvandan ayrılan,nalan pərişan
Dəvə balası tək məğmun olmasa.

Ömrümün üstündən qələm çəkərəm,
Çopur daşa dönsəm bir dost yolunda.
Döyüş qüvvəsini bəşəriyyətin
Hiss edə bilməsəm bir cüt qolumda.

Ömrümdən bir azca razı qalaram,
Halallıq üstündə atılsam oda.
Prometey sevgisi kəşf edə bilsəm
Məşəl ürəyimin şah damarında,

Kölə ömrü də var, cəsur ömrü də,
Biri -nəfs ölüsü, o biri -məğrur.
Elə ömür də var, qan soranların
Əlində küt balta, küt qılınc olur.

Ayıq həyat da var, sərxoş həyat da...
Gözümdə qalmazmı məgər arzu, kam,
Nəvəi ürəkli, Babir diləkli
Elimin, günümün oğlu olmasam.

Ömrümün üstündən qələm çəkərəm,
Ömrə can verməso soyadım, soyum.

Toşnə ürəklərə qismət olmasa
Mənim şer adlanan dirilik suyum.

Ömrümdən bir azca razı qalaram,
Ceyhun sahilində gül bağı olsam,
Özbəkistan adlı gülüstanımın
Barı heç olmasa bir zoğu olsam...

Erkin Vahid

İŞ GÖRÜRÜK BİZ

Sözün-sovun varsa, özüməndən soruş,
Mikrafon gərəkməz, müxbir qardaşım!
İnan ki, səhranı şuma döndərmək,
Göy boyda tarlanın barını dərmək
Bəlkə mənim üçün qat-qat asandı
Dəmir parçasına söz söyləməkdən!

"Bərəkət, səxavət əhli" deyirsən,
"Tarla pəhləvanı" sanırsan bizi.
İnan ki, duysaydın zəhmətimizi,
Bu cür bəlağətlə danışmazdın heç.

Bizi vəsf edirsən: "Köhlən çapanlar!"
"Zəfər mərasinə gedib çatanlar!"
Vallah, bu mədhiyyəni yaraşmır bizə.
Bizim cadar-cadar əllərimizə.

Düzdür, fərqlənilirik başqalarından,
Bir az tez oyanıb gec yatırıq biz.
Bəzən gün altında yanır dərimiz.
Bəzən duz bağlayır alın tərimiz.

Bir az al köpünü o tərəflərin,
"Zəfər!", "Hünər!" deyə çox da çəkmə car.
Bil ki, pambığın şahlıq tacı yox,
Yalnız özünə xas iş üslubu var.

Asan başa gələn səadət hanı?
Göylərdənmi enir yerə bar, bəhər?
Canımız çıxmaz ki, gec yatsaq bir az,
Günəşdən azca tez oynasaq ağər.

Həzrət kəndçi deyil, adi kəndçiyik,
Hər şeydən gözəldir sözün doğrusu.
"Pambiq eşqi" dedin. Eşqdimi yük?
Pambiq nə canandır, nə gül qoxusu.

Pambiq ana irsi, ata mirası.
Qoldan qüvvət istər, ürəkdən qeyrət.
Yüz güldən bir damcı bal yığa bilən
Arı zəhmətinə bənzər bu sənət.

Sənin nəzərində tarlamız yalnız
Saf hava, duru su, körpə, göy otdur.
Yox, həm kimyamız var, həm texnikamız,
Pambiq sahəsi də bir növ zavoddur.

Dərindən düşünsən, biz də fəhləyik,
Maşına, motora rəğbətımız var.
Biz can yandırırıq, sən evdə çıraq.
Səməndər quşu tək xilqətimiz var.

Mehr, ürək istəyir pambiq sənəti,
Mehr göstərməsən, dara düşsənsən.
Bir gün ertə əksən, ertə dərərsən.
Üçə gün geciksən, qara düşsənsən.

Məsəl var: dəmiri isti-isti döy!
Kim demiş? Dəmirçi? Bəlkə də kəndçi!
Dəmirçi rəngindən heç də kəm deyil
Onun dağlar boyda zəhməti, rənci.

"Qozalar açılır"...yazırsan asan,
Tarla nəzərində bostan, gülüstan.
Bir an qələmini saxla fərağət
Bütün gün demirəm, bəri bir saat
Avqust günəşinin altında dayan!

"Polad köhlənini sabaha çapan
Pambıqçı tarlada alıcı tərhan"
İnan, görə bilsən işin məğzini,
Bu gün danışmaqdan utanacaqsan.

Qəzetdə şerini oxudum o gün,
Suçuya, miraba qoşma qoşmusan.
"Aylı bir gecədə tarla suvaran
İgiddən"bəhs açıb bir az coşmusan.

Suçu zəhmətini duya bilsəydin,
Ayı bənzətməzdin xalı qovuna.
Əl çəkib ertənin bal yuxusundan
Yanır cıraq kimi ...fikir ver ona.

Əlbəttə, cəfasız yaranmır səfa.
Cıdırın sonunda ənərkən atdan.
Öpsələr, güldəstə, nəmər versələr.
Bütün əzəblərin çıxmazını yaddan?!

Qonaq-qara gəlsə gülər gözümüz
Bir toğlu kəsməyə çatır gücümüz.
Bircə əhdimiz var; dava olmasın,
Azad nəfəs alsın bu tarla bu düz.

Qardaş bundan savay sözüüm yox sənə,
Sən də insaf elə bir az dürüst yaz.
Yaz ki, görsün, bilsin anlasın aləm:
Özbəyin zəhmətsiz bir günü olmaz!

Abdulla Arif

SOYKÖK -GENETİKA

Mən də ömür sürdüm öz zamanımda,
Daldım keçmişinə elin, obanın.
Bilə bilmədim ki, mənim qanımda
Hansı xisləti çox hansı babamın.

Hamıya bərabər mirasdır bəşər,
Atadan qas-qözü alan oğul tək.
Kimlər nəfəsində, qanımda yaşar?
Bəlkə Baba Keyfi¹, bəlkə Uluğbəy².

Gələr qulağıma gecələr bir səs-
Tülpər kişnaməsi, köhlən nəəsi.
Bəlkə Müqənnadi³ o qaynar nəfəs,
Bəlkə Pənipətdə⁴ Babir⁵ zərbəsi!

¹ Baba keyfi – M.Şeyxzadənin (1908-1967) "Mirzə Uluğbəy" pyesinin personajlarından biri.

² Mirzə uluğbəy (1394-1449)-məşhur ulduzşünas alim, hökmdar.

³ Müqənnə – VIII əsrdə Türkün xalqlarının xilafətə və ərəb qosbkarlarına qarşı üsyana qaldırmış "Ağköynəklilər" hərəkatının baş sərkərdəsi və ideoloqu. "Ağköynəklilər" Məvəraünnəhrdə hakimiyyəti on dörd il (769-783) əldə saxlamağa nail olmuşlar.

⁴ Pənipət – Hindistanda şəhər adı.

⁵ Zahiridin Məhəmməd Babir (1483-1530)– Hindistanda imperiya yaratmış məşhur dövlət xadimi, sərkərdə, şair, yazıçı, tərcüməçi, alim.

Ağlımı başımdan yenə kim almış,
Dərbədən bir aşıq, yoxsa sərbədar⁶
Bəlkə də bir babam şahənşah olmuş,
Bəlkə varlığında dərviş qanı var.

Keçmiş güvəncimiz, əzəmətimiz.
Tarixdə hər kəsin var öz dövrünü.
Bizim qanımızda dolaşır şəkiz
Uzaq babaların min il ilk qanı.

Necə səbat vardı cəsur Şirakda⁷,
Əryigid⁸ köksüylə susdurdu topu.
Rəhimov⁹ düşməyə təpinən çağda.
Gördülər: Alpamış bir də doğuldu.

Baxar ahu kimi ahu balası,
Yaşar şiruyədə şir təbiəti.
Övladlar qanında min il axası
Ulu babaların növ-növ xisləti.

Dünyada nə qədər qəm var, qayğı var,
Yığdıq hamısını ürəyimizə.
Əsrə oğul olduq, tarixə qəmxar,
Açdı ürəyini min illər bizə

Sindi qanımıza heyrat, məhəbbət.
Girdi qəlbimizə doğma el-oba.

⁶Başını dar ağacına versə də, məramından dönməmək əzmində olan azadlıq mübarizləri. Onları Əmir Teymur darmadağın etmiş və paytaxtı Səbz-
var şəhəri olan sərbədarlar dövlətinin 1381-ci ildə öz dövlətinə qatmışdır.

⁷Məşhur "Alpamış" dastanı qəhrəmanlarından biri.

⁸Əryigid-Böyük Vətən müharibəsində Matrosovun qəhrəmanlığını
təkrar etmiş özbək döyüşçü.

⁹General Sabir Rəhimov – Sovet İttifaqı qəhrəmanı.

Uzaq övladlara bizlərdən fəqət
Hansı xislətimiz qalar, əcəba?!

Ağ gün nəsibidir sabahkı nəslin,
Azmi çarpışmışıq ağ gün üçün biz?
Uzaq nəvələrə bizlərdən yaqin
Qalar vuruşlarda bərkiməyimiz!

Biz cəsur yaşadığımız əsrdə,
Yendik hər bəlanı səssiz-səmitsiz.

Bizdən irs qalacaq bu yeni dünya,
Qan ilə, tər ilə yığılmış torpaq.
Aya, ulduzlara can atan zəka,
Gerçək kəlamlara susamış dodaq.

Biz məsul yaşadığımız ciddi əsrə;
Ta elin göz yaş olmasın çeşmə,
Dayandıq ölümə, odla göz-gözə,
Ani dincliyə də müntəzir, təsnə.

Bəli, bu dünyada hər şeydən əziz
Eşqə, məhəbbətə susadıq, ey dost!
Gün kimi işıqlı, ay kimi təmiz,
Haqqa, ədalətə susadıq, ey dost!

Biz təsnə yaşadığımız nura, ziyaya,
Ha yana uçursan, ey uçuş zaman?
Sahir işığını iki eraya
Ürəyi ovcunda yaşayan insan!

Keçər qasırğalar, yatar tufanlar
Əyilmiş dağların düzələri belə.
Bəşər aram tapar, fəzilət tapar,
Yetişər insanın ən mükəmməli.

O insan dayanar al günəşlə tən,
Deyər: – Yer kürəsi təzə doğulmuş,
Bu böyük səyyarə-yeganə vətən!
İnsan öz bəxtindən özü də sərxoş.

Aydın baxışını dikib günəşə,
Yol gedər, heç zaman yoruldu deməz.
Neçə xəzinəni yığıb döşünə
Yaşayar, yaradar, heç zaman ölməz.

Gülsə, uşaq kimi mehriban gülər.
Bəlkə miras qalıb o gülüş bizdən.
Ölsə bu dünyaya yenidən gələr,
Alıb ölməzliyi diləyimizdən.

Babalar dünyadan nakam getdilər,
Biz də kamilliyə olmadıq timsal.
Lakin sən olarsan bakir, bəxtəvər,
Lakin sən olarsan mələkəmisal!

Kəhkəşan seyrində azad günəşlə,
Süd gölü Ay ilə gəzərsən bahəm.
Üzümde gülüşlə, gözümde yaşla
Sənə can atıram. Ey böyük nəvəm!

1973

MƏN NEÇİN VURĞUNAM ÖZBƏKİSTANA

Mən neçin sevirəm Özbəkistanı,
Doğmalığ görürəm hər guşəsində?!
Bu qızıl torpağı, zümrüd səmanı,
Yeganə bilirəm yer kürəsində.

Cahanda tək olan əslində nə var?
Pambıq özgə yerdə bitmirmi guya?
Təkcə bu yerdəmi günəşli bahar?
Günəşə qər q olub bütün Asiya.

Bahar ölkəsini, yaz məkanını
Məgər başqa yerdə tapmazsanmı sən?
Öpüb hər gülünü, hər tikanını,
Deyirəm: daşın da gövhərdir, vətən!

Əslində hər yerdə eyni təbiət...
Dağlar, dərələr də bir-birinə tən.
Bəs neçin qürbətdə aqladı Fırqət?
Sən hansı quvvəsən, ey böyük vətən?

Məgər üz verərsə bir qəza-qədər,
Buzlu bir diyarı edərsək məskən,
Qızıl güllərini sevdiiyim qədər
Donmuş daşını da sevməyəmmi mən?

Neçin bu torpağı tutiya kimi
Gözümə sürtürəm, gözüm dincəlik?
Odundan, suyundan, daşından belə
Könlünə əbədi bir qüvvət gəlir!

Bir gün təyyarədə, qatarda getsəm,
Səni də özümle gedən sanıram.
Nəvəi şerini harda eşitsəm,
Oranı az qala vətən sanıram.

Hardasa suların fəvvarələrin,
Deyirəm: axan da, çağlayan da sən.
Məni milyon illik keçmişinlə bir
Sonsuz sabahına bağlayan da sən.

Açanda "Divani lügət-id türk"ü,
Özün də özünə heyran olursan.
Sən öz sərhədinə sığışmırsan, yox,
Gözümdə böyüyüb cahan olursan.

Yanaram uzaqda təsnələr kimi,
Yalnız can ataram sənə, ey ana!
Bir damcı şəhini dəyişərəmmi
Kövsər bulağına, zəməm suyuna?

Balanam, səndədir qüvvətim, gücüm.
Ey Vətən, sözümü yaxşı dinlə sən.
Yalnız varın üçün, dövlətin üçün
Səni sevənlərə "oğlum" demə sən.

ƏYAN OLSUN

Əgər yarın yola çıxsa səbalardan əyan olsun,
Desə bir söz, selablardan, sədalardan əyan olsun.

Əgər yarın günəşdirsə, bütün ərzə həyan olsun,
Vüsəl, yoxsa zaval gəlir-səmalardan əyan olsun!

Əgər yarın, o ayıqlı ötüb keçsə şəhərlərdən,
Ona min göz baxan yerdən baxışlardan, həvəslərdən,
Həvalardan əyan olsun.

Əgər yarın cəfa versə, səfa bil sən, cəfa sanma,
Onun zövqü, sənin şövqün cəfalardan əyan olsun.

Əgər yarın sədaqətlə sənə ilham, könül qıysa.
Qoy əğyarın qara bəxti qaralardan əyan olsun.

Əgər yarın sözü, sirri nihan saxlarsa duy, dərk et:
O qaşlardan, o gözlərdən, ədalardan əyan olsun.

Əgər yarın Şirin olsa, desən Fərhad mənəm yalnız,
Sözün düzmü yalan, gerçek vəfalardan əyan olsun.

Əgər aşiqsən Abdulla, dözümlə təhsili al, səbr et,
Kişi eşqin sənə ürcah bəlalardan əyan olsun.

Yusif Şahmənsur

ÖZBƏK QAMUSU

Düşmənlər bir kirpik də itib yox olmaz,
Möhkəmdir kainat, kainat-günəşin evi.

Q. Qulam

Babam

xışı kəşf edib ilk şırımı açanda,
Bildinmi qalacaqsan tarixdə sağ-salamat?!
İlk calağı tapanda, ilk toxumu sancanda,
Sezmədinmi, yerindən silkələnir kainat?!

Bu gün aydın bilirsən: dünya dönür dolanır,
Dörd çubuq, bir kağızda düzəltməyin çəpələng
Ərzin rəmzi olaraq ucalıqdan boylanır.

Sən zaman girdabını ələk-vələk edərək
Gedirən!
Təfəkkürün əsrin namı, namusu,
Qabarlı, cəfəllərin-bir cüt özbək qamusu!

Aldı, qaçdı, qopardı sərgüzəşti yox sənə,
Su arasında qan yox, qan arasında susan.
Sülhün adı sülh sənə, oxun adı ox sənə.
Yapdığın minarə tək düzsən, ülvə, ulusan!

Mövlana Birününün min ilik dəsti-xətti
Viddan səhifəsində günəş kimi nüməyan.
Xalqımın cəsarəti, xalqımın kəmaləti
Qılinc ağzı olmadı, odlı qılınca qalxan!

Odda, suda, gənglərdə köhnələn boz paltosu
Hələ bu gün də durur, Şahid-Özbək Qamusu!
Çuqun darvazalar tək səhifələri ağır.
Bir yarpağı mərifət, bir yarpağı cəhalət.
Ulugbəyin yarası hələ də bərk ağnyır,
Qanı sıçrayan Qamus varlığında cərahət.

Ölü məlakə Aya bugün həyat verərək
İnsan göydə gəzirkən yavaşca, incə-incə,
Neçə fəxr etməyim ki, bizim özbək -Ulugbəy
Şərqə savad öyrətdi hələ beş yüz il öncə!

Tarix-ana. Ananın min-min dərdi, qayğısı,
Qayğılı bir qüdrətdən doğdu Özbək Qamusu.

Əsrlər qabığını soğan qabığı kimi
Soydu Həzrət Nəvai, yenə olmadı aram.
Çəkdiyi zillətləri alıb ondan bir anlıq
Çiyinə yükləsələr fəxrlə addımlaram
Qıl körpüdən keçirib vətənin varlığını
Alışdınız çovğunda sönməyən mayak kimi.
Türk dilinin yerdəki müqəddəs bayrağını
Siz göylərə qaldırıb dayandınız dağ kimi.
Başınıza and içdi şairlərin hamısı.
Əlişirdən başlandı böyük Özbək Qamusu!

Bir nehrəyə yerləşən bir çalxam yağ deyil ki,
Yer üzünə yayılmış minmillətli insanlıq.
Hər gülün öz ətri var, hər xalqın öz adəti,

Düşün bu hikmətləri toyda, yasda bir anlıq.
Ürfi-adət, ənənə,yüz-yüz bəşəri dilək
Qamusumda düzülmüş bir düzüm muncuq kimi,
Təkcə özü bəyənən bir nəğmə deyil özbək,

Xanənişin deyil o, бүгүн cahandır evi!
Millətlər dühasının vahid təqdirnaməsi
Əlimdədir, müqəddəs-qutluğ Özbək Qamusu!

Millət dedim, gözümdə qalxdı nəhəng bir heykəl,
Varmı müqəddəs duyğu bu əziz duyğu kimi,
Millətlərin ülfəti bütün cahana təməl,
Varmı müqəddəs duyğu bu əziz duyğu kimi.
Bu ölkədə "ali irq", "ulu irq"-cəfəngiyyat,
"Qara sümük", "ağ sümük" söhbətində duzmu var?
On beş respublikanın qardaşlığı-xas polad.
Rəng-rəng güldən, lələdən yaranmış bu lələzar.
Lələlər şəhdə çimsin, görməsinlər qan izi.
Şəfəqlərlə yazılır bu gün Özbək Qamusu.

1972

Həlimə Xudayberdi

BİR AZ GEC AYILDIM

Ceyran tək vaz atan çağlarım vardı,
Dağlarda qəlbimi nalə çəkən ney.
Gözümdə dörd fəsil yalnız bahardı,
Nə qəzəb bilərdim, nə kin, nə giley.
Sevərdim.

Həminin divanəsiydim.
Heyhat, heç bir kimsə sevmədi məni.

Qutluğ-müqəddəs

İnsan dərdlərinin pərvanəsiydim,
Heç görən oldumu bu pərvanəni?

Mən quşcuğaz kimi ötən çağında
Bütün adamları mələk sanardım.
İnsan qanı içən insanlar da var,
Məgər bu dəhşətə heç inanardım?

Bir az gec ayırdım ağı qaradan,
Həyat çəkdi məni kamına dartdı.
Ani bir zövq üçün ürəklər yıxan
Yırtıcı kəslərə nifrətim artdı.

Nifrət də-silahmış.Gec ayıldıq biz,
Çoxmudur dünyada səadət tapan?
İnsan bir gəmidir, həyat bir dəniz,
Daim udmaq istər gəmini tufan.

Yalnız döyüş zövqü -mükafatımız
Özün çıxmalısən borandan, qardan.
Sən ala bilərsən muzdunu yalnız,
Üstünə gül səpən qasırğalardan.

Min dəniz hökmüylə hayqıran tufan
Gəmini tullayır gör hardan-hara?
Tab edəcəkmisən yelkənlər qıran,
Donanma batıran fırtınalara?

Deyəsən anama bənzərəm mən də.
Anam-dünya görmüş, ağ saçlı nəğmə.
Bütün qayğıları, təşvişləri
Dolur yavaş-yavaş dünya qəlbimə.

MƏN SƏNDƏN AYRILAN GECƏ

Sənlə gecə vidalaşdıq. Gecə zülmət, gecə qara.
Gecə bütöv. Mənim bağrım par-para, yara-yara.

Qalsın dərdim qaranlıqda, görməsinlər,
yazmasınlar,
Yalan-gercək üyüdərək qoy yüz yerə yozmasınlar.

Rəngim, ruhum qaçsa belə toplayaram səbatımı.
Dinləyərdəm ulduzların göy dolusu fəryadını.

Ay nurunda cəlvələnən yarpaq olar, quş olaram,
Yürüyərəm, xoşbəxt dostlar qatarına qoşularam.

Bəxtə qarşı üsyan saçıb, coşaram mən-
bəxti bərbad
Oxuyaram, xoşbəxtlikdən bir az da şən, bir
az da şad,

Haray çəkib oynayaram ən birinci halaydaca,
Hamı görər şadlığımı yer boydaca, göy boydaca.

Qaranlıqda qalar dərdim. Nur güldürür gözlerimi.
Unudaram.Sellər yuyar atəşimi, gözlerimi
Acı kədər tozlarından xilas olub aram-aramı,
Nur qoynunda cövlan edən çiçək kimi açılaram.

Heç kəs bilməz dərdlərimin baş götürüb qaçdığını.
Həsret çəkən gülün bəzən daha şux gül açdığını.
Sənlə gecə vidalaşdıq.Gecə zülmət, gecə qara.

Gülçöhrə Cürayeva

QIZ KÖÇÜRDÜK, YAR-YAR

"-Əziz balam, gözəl qızım, ömrün olsun çiçək-çiçək,
Mübarəkdir toyun sənin...Çox fərəhli, çox mübarək!"

Aman, qızlar, hardan gəlir bu xoş səda?
Tələsiniz, toy yerinə gecikməyək.
Dövrə vuraq gəlin qızın ətrafında.
Biz də deyək çox mübarək, çox mübarək

...Gülzərmə bu, parıldaşır gül kasalar,
Laləzərmə? Rəqs eyləyir rəqqasələr.
Əyinlərdə neçə rəngli göy qurşağı,
Gözlər umur dodaqlardan od busələr.

Gəlin qızın ipəkdəndir ağ rübəndi,
Ağ rübəndi allandırır camalını.
Aman qızlar, sataşmayın ona indi,
Gəlin olan bilər gəlin əhvalını.

Oğlan gəldi, qıza hənir-hayan gəldi,
Bu ocaqdan bir günəşi alan gəldi.
Halal olsun, illər boyu gözləyib,
Bir göyərçin ovlamağa torlan gəldi.

Gehizi saf məhəbbət, qız köçürtdük yar-yar.
Var-dövləti sədaqət, qız köçürtdük yar-yar.
Nazlı qədəmi yüngül, büllür kimi bir könül.
Dili badam, özü gül, qız köçürtdük yar-yar.

Bəy evini bəzəmişik çiçək-çiçək,
İndi gəlin şəkər dadaq, şərbət içək.

"-Əziz balam, ağ günlər gör, çat murada..."
Bəs nədir bu göz yaşları yanaqlarda?

Bəy evi bir kəhkəşan, abad olsun, yar-yar,
Bir yuvada iki can xoşbəxt olsun, yar-yar.

Abdulla Şir

ANAMA

Canım ana, gözüm ana, sözüm ana.
Dinlə məni, dinlə məni bu axşam.
Bilirsen ki, hərdən-hərdən yol azıb
Mən yanında qonaq kimi qalmışam.

Ana, səni dinləməkdən daha çox
Bağlamışam mən kitaba, dəftərə.
Tarlaları səbə yeli öpəndə
Yenə qalxıb üz qoymuşam şəhərə.

Amma bu gün özgə haldır, anacan,
Mehrinizə tamarzıdır balanız.
Qoy dizinə mən baş qoyum indicə,
Yenə mənə həzin layla çalınız.

Yenə...
yenə Nildən ötən karvanlar
Divlər yıxan pəhləvanlar danışsın.
Kərbəlada qan-yaş tökən Üveysi
Atsın qara örpəyini, dil açsın

Bəhrəm şahə tay-tuş olum şikarda,
"Bəxtsizmişən?"

Azadbəxtdən soruşum.

"Ənəlhəqq"ın bayraqları Mənsurdan
Bir cam alım, ölməzliyə qovuşum.

Qoy bu axşam körpə bilim özümü,
Xoş aylara, xoş illərə tuş gəlim.
Qoy bir anlıq yerdən çəkim gözümlü,
Uşaqlığın göylərinə yüksəlim.

Hə, anacan, uşaqlıq bir səmadır,-
Öz günəşi, öz ulduzu, öz ayı
Xatirələr qitələlər oxşayır.
Öz ümməni, öz dəryası, öz çayı!..

Bağ yolunda ayaqyalın çapardım,
Söyüd zoğu Duldül idi, Rəxş idi.
Kahalarda neçə əsrar tapardım,
Tilsim qırmaq ön sevimli peşəmdi.

Fəqət bu gün ömr edirəm şəhərdə,
Öz şerimin fəhləsiyəm, fəhləsi.
Həni şəhli bənövşələr bu yerdə?
Yetər bizə güldanların nəfəsi.

Oraq tutan, kətmən vuran əlimi
Qələm dərdi qələm etmiş az qala.
Misralara yedirirəm qəlbimi,
Mən-döyüşçü, Şir-cəbhə, söz- qala.

Çit köynəyim daha düşmür yadıma,
Geydiklərim neylon, drap, nə bilim nə?
Dəyişməyən bir sərvətim var amma:
Büllür qalmış ürək adlı xəzinə.

Yox gileyim həyatımdan,
Fəqət bil:
Ana-bala ayrılmaz bir ürəkmiş.

Dərk elədim yaşamağı. Anacan, -
Bala deyil, övlad olmaq gərəkmiş.

Bu inamın yorğunluğu çıxarib
Xəyalımın Qıratını tərpədən.
Yamaclarda quşlar içən şəhlərə
Dəryaların surətini nəqş edər.

Bu inamdan ulu qüdrət görmədim,
Ürək açdım dəftərimə, masama.
Gözlərimi sənə qurban vermədim,
Verim bəri neçə köhnə misrama.

Cah itirib, gah tapıram şerimi,
Uzadıram əllərimi hər yana.
Oğlunuzu həyat bu cür böyüdür.
İndi mən də bir anayam, ay ana!

Asiq Ömər

KRİM TATARLARININ POEZİYASI

Dedim: -Dilbər, yanaqların qızarmış,
Dedi: -Çiçək taxdım, gül yarasıdır.

Dedim: -Danə-danə olmuş xalların,
Dedi: -Zülfüm dəydi, tel yarasıdır.

Dedim: -Dilbər, sənə qaynadı qanım.
Dedi: -Bu nə sözdü mənim sultanım?
Dedim: -Kimlər qucdu incə əndamın, qol
yarasıdır.
Dedi: -Özün qucdun.

Dedim :-Sən Ömər in ağlını aldın.
Dedi:-Sevdiyinə peşmanmı oldun?
Dedim:-Dilbər, nəçin saraldın, soldun?
Dedi:-Solğunluğum dil yarasıdır.

Sözümdən inci yən dilbər,
Küsmə, gəl, tövbələr olsun.
Nə dedim, nədən incidin?
Küsmə, gəl, tövbələr olsun.

Bu gözəllik daim qalmaz,
Cəfa edən murad almaz.
Küsü tutan eyi olmaz,
Küsmə, gəl, tövbələr olsun.

Ömər deyər: nədir halım,
Xətamı söyləmiş dilim?
Sarılalım, qönçə gülüm,
Küsmə, gəl, tövbələr olsun.

Burda bir dilbərə könlümü verdim,
Gül bədəndə alı, şalı, xarası.
Gördüm gözlərini, ağlım itirdim,
Yaradan mövlaya qaldı çarası.

Mənim sevdiciyim güldən nazıkdı
Çəkmişəm qəhrini, bağrım əzıkdı.
Yətər, cəbr eylədin, könlüm yazıqdı,
Gülə-gülə, gəl, ey canım parası.

Gəlir Telli durnam, "Atma ox!" deyir.
"Yerdə, göydə düşmənlərin çox" deyir.

"Nə qaçarsan, səndən qeyri-yox" deyir
Bəyaz gərdəninə dişlər yarası.

Aşıq Ömər der ki, aşkar yanaram,
İçib eşqin şərabını qanaram.
Qıbləm yoxdur, sən tərəfə dönərəm,
Məhrabımdır qaşlarının arası.

Kəndim Gəzləvədi, Ömər di ismin,
Bir kiçik qətrədən var olmuş cismim.
Qıpçak əsirəti nəcibü nəslim
Xatirimdən çıxmas ola bir zaman.

Bu qarşıdan gələn dilbər
Cəngə, qeyli-qala bənzər.
Yanıdakı qızın ləbi
Qönçələnən gülə bənzər.

Gəlinin yerişi asta,
Qız cəfalar etməz dostu.
Gəlin şərbət kimi tasda,
Qız kasada bala bənzər.

Gəlin qızda bulur suçu,
Qızın gəlinə yətər gücü.
Gəlinin əbrişim saçı,
Qız gövhərə, lələ bənzər.

Daş olsun yay-oxunuzda,
Müşki-ənbər qoxunuzda.
Aşıq Ömər qapınızda
Qolu bağlı qula bənzər.

Bəkir Cəbanzadə

SU SONASI

Anası cavan gəlin, atası kosa molla,
"Ağ qala" da göz açmış, iməkləmiş o bala.

Anlayırmı görəsən türk, ya tatar balası:
Nə güir düşüb dillərə su qızı, su sonası?

Aman, nə tez boy atdı Ayşə bala, o quzu,
O məhəbbət yavrusu, o parlaq dan ulduzu.

Aşiq oldu könlüdən şəvə bığlı bir gəncə,
Heyhat, atası verdi ona əzab, işgəncə.

Qızı vermədi gəncə, verdi bir qart qocaya.
Uzaq dostu Hacıya, dili öddən acıya.

Ayşə üç günlük gəlin, solğun bir aya döndü.
Atdı özünü çaya, dalğalarda süründü.

Çadır dağa qalxanda şölə salar göydən ay,
Ay işığı altında axıb gedər gümüş çay.

Sudan bir pəri çıxar, çözər, açar saçını,
Söyüdlərə söyləyər qəlbindəki acını.

Göydə pənbə buludlar dərdədən, qəmdən qaralar,
Hələ payız girməmiş göy söyüdlər saralar.

Yay zamanı Salqırçay vaxtsız quruyar hərdən,
Yaz selləri gələndə coşar qəmdən, qəhərdən.

Dözməz, daşar tökülər,
Aşar sahili birdən.

Sularından içən olsa, yarımaz.
Kənarında türk göyləri barınmaz.

Ay işığı Ayşəciyin taxtıdır,
Suda yanmaq bizim xalqın baxtıdır.

1916

ANAM

Yavaş-yavaş qaş qaralır, gün batır,
Düşüncələr ürəyimdə dan atır.

Seyr edirəm pəngərədən dağları,
Xəyal uçur, doğma yurda bağlanır.

Yəqin orda indi axşam düşmədə,
Namaz qılan yazıq anam səcdədə.

Quran oxur, dua qılır, ah çəkir.
Əl qaldırır, gözlərindən yaş tökür.

"Ay bəkirim, ay arslanım, ay gözüm.
Ölmüsənmi, qalmısənmi, özizim?"

Mələr quzum, haralarda gəzirsən?
Bəlkə düşmən caynağında əsirsən?

Bir daş qəlbli bəlkə səni öldürüb?
Bəlkə əcəl, çırağını söndürüb?!

Seyid bəkir, mənim oğul Bəkirim.
Fikrim, zikrim, gözüm, canım, giyərim.

Ulu tanrım, gün görmədim dünyada.
Balam yetsin bəri əhdə, murada.

Qərrib balam, ömrüm, günüm, güvəncim.
Bircə sənsən tək xəzinəm, tək incim.

Bələyinə gözmüncüğü bağladım.
Yaman gözdən , bədnəzərdən saxladım"

Ana qəlbi necə ülvi bir cahan.
Balan olsa , olmasa da duyarsan.

Dürlü-dürlü rəya görər, oyanar.
Xeyrə yozub yuxusuyla ovunar.

Sabah-sabah qonşusunu haraylar.
Fal aqdirar, min əvsunu haraylar.

Yavaş-yavaş qaş qaralır, gün batır.
Düşüncələr ürəyimdə dan atır.

Qaranlıqda yol getmirəm, uçuram.
Xəyalımda onu öpür, qucuram.

"Əfv et" deyə ayağına düşürəm.
Ana qəlbi çilçırağban bir aləm.

Özü gəlir, özü girir yuxuma.
Gözlərimdən öpür, dözmür ahıma.

Saçlarıma sığal çəkir, oxşayır,
Ahlər çəkir, öz bəxtini qarğayır.

Yuxularda əziz, doğma qoxular.
Nə yaxşı ki, heç olmasa yuxu var.

Budapeşt, 1915

GƏLSİNLƏR QƏBRİM ÜSTƏ

Gənc oxuculara

Çobandım...olardı on-on bir yaşım,
Yaylaq ətəyində komam-şalaşım.

Qarşıda qəlbim tək qızıl bir qaya.
Ucadan baxardı əngin dünyaya.

Ruzgar atdı məni kənddən şəhərə.
Burda tamarziyam ənginliklərə.

Hərdən düşünürəm:susuz ürəyim
Bir də saf sulardan içərmə ola?

Qoşulub atları qanadlılara
Çayları, selləri keçərmə ola?

Orda göylər geniş...ruzgar tər-təmiz,
Çiçəklər müqəddəs, güllər ləkəsiz.

Ruzum-quzuların öz ruzusundan,
Çantada bir büküm yuxam, əppəyim.

Ən böyük sərvətim...qarğıdan kəsib
Gözünü açdığım kiçik tütəyim.

Arabir kəsərdim nəğməni, neyi,
Uzanıb çəmənə dinlərdim nəyi:

Çağlayan ırmağın zümzüməsini,
Yoldan keçənlərin ayaq səsinə.

O yürüş, o yarış, o nal səsləri
Hələ də ürəkdə, qanda bəslənir.

İl qaplan üstündə təhvil olanda
Qaplan ürəklilər cıdır yolunda

Necə qaldırdı coşğun səs-səda.
Atları yəhərsiz, havalı, oynaq,
Sıx.gur saçlarına tab etməz daraq.
Qoşulub sarışın, əsmər qızlara,

Sevgi düzülərdi səfə, qatara.
Duvaqsız, rübəndsiz, ay üzli qızlar

Nəçin yaşınısınlar? Hansı eybi var?
Hər qızın gözündə bir eşq aləmi,

Nə örtük qayğısı, nə cəhiz qəmi.
Toz, duman qaldırıb yoldan keçənlər,

Görüşsən, bir az da gözəlləşərlər...
Gözləri od kimi, canları sağlam.

Əkizdir elə bil o qız, bu oğlan.
Ortadan kəsilmiş alma kimilər,

Biri ağ mayadır, biri qara nər.
Sevib sevilənlər dürrüm, gövhərim,

Odur, köhlən üstə qoşa gəlirlər.
Sevir ... coşa gəlir, xoşa gəlirlər.

Qızıl köhlənə bax, çəkəndə nərə,
Nalı şölə salar məmləkətlərə.

Necə bilməcələr onları bəklər,
Necə kainatı kəşf edəcəklər.

"Dovşan il" üstündən arslan gələcək.
Göy yerinə enəcək, yer yüksələcək.

Bugün ayaqyalın qaçan uşaqlar
Sabah ulduzlara yol tapacaqlar.

Çox gördüm onları şəfəq altında,
Qızıl dan atanda . ya gün batanda.

Şəfəqdən pak, ülvə qızları sevdim.
Görüşə tək gələn gülzarı sevdim.

Mən nə qızıl sünbül, nə də taxıldım.
Nədən bir baxışla yandım, yaxıldım?

Kaş onun udduğu hava olaydım.
Dolaydım köksünə...

Atarkən addım.
Cənnətə çevirdi solan çəmənini.
Dostlar! Həmin yerdə dəfn edin məni.

Bükülsün bədənim çölün qatına,
Gəlib su verərkən köhlən atına

Qoy məni igidlər yad eyləsinlər.
Qəbrimin yanında durub nə qədər

Nə olar, bir ağız nəğmə desinlər.
Ruhumu bir azca şad eləsinlər.

Oyadar qəlbimi o nəğmə, inan,
Əks-səda gələr yerin altından.

1922

AH, BU QÜRBƏT NƏ SOYUQ!

Ah, bu soyuq qürbət nə qədər soyuq!
Neyi, nəğməsi yox... Ayı, günü yox.

Bülbülü sayrısa, dərdlərim artar,
Səsi bir az məni varlığa dartar.
Dələm dağlara. Ətəyi atlaz.
Bizim Çadır dağa bənzəyir bir az.

Anaram. Ağlımı başımdan alar
Qızıl şəlalələr, əngin tarlalar.

Orda buludlara quşlar qoşular,
Ardınca baxaram. Gözlər yaşarar.

Tozlu yollarından yalnız keçərəm.
Lalələr ovcundan şərbət içərəm.

Mümkünmü unutmaq o doğma yeri,
Gözlərimdən öpüb bənövşələri.

Anaram anamın göz yaşlarını,
O yaşlar yandırır baş daşlarını.

Anaram yolumda duran qızları,
Uman gözlərində sevgi izləri.

Bilmirəm onları nəyə bənzədim:
Ətirlə, hənilə, nəğməylə dolu

Hələ çalınmayan neyə bənzədim.
O yerdə adicə qərənfil, nanə

Bir cahan cənnəti bağışlar sənə.
Gülləri ağ qızıl... ah, nə cür qızıl!

Bəxtimə yazıldı o çöllər qızı.
Qızıldır yurdumun axar-baxarı,

Yazda aşib daşan Salqır suları.
Tökülər şəlalə... Qızıl bir axar

Yaşıl adaları al rəngə boyar.
Nə danım, sevirəm qızıl rəngi mən.

Bizim ərənlərin, bahadirlərin
Üzündə görmüşəm o ahəngi mən.

Al rəngə boyansın döyüşdə alnım.
Dostların əlilə qəbrə salınım.

Gizli basdırsınlar... görməsin anam.
Onun göz yaşına özüm qurbanam.

Mən ölüm, torpağım, daşım yaşasın.
Yuvada cəh-cəhli quşum yaşasın.

Qanımdan rəng alsın yurdun gülləri.
Səsimi yaşatsın şən bülbülləri.

Bayramda, seyranda tatar qızları
Qəbrimin yanından keçərkən... bari

Dərib birçə gülü taxsınlar döşə.
O gülün gözüylə baxım günəşə.

Ölərəm, o barlı baxça, bağ üçün.
Xalqımın qəlbində yaşamaq üçün.

Tufanlı dəniz tək hayqırmaq görək,
Yurdu yurd təxtinə çıxarmaq görək.

Biz ki, "Vətən!" deyər yanıq belə,
Ya külə dönərik, ya da məşələ.

Budapeşt, 13 aprel, 1918.

QAZAX POEZYASI

Abay

MAL-DÖVLƏT DOSTUNUN BAŞQA FİKRİ YOX...

Qəsd-i-pul çinləmək, fəndi-ior atmaq
Məngirləyib satmaq, alıb aldatmaq.
Yeganə allahı-dolu cibişdən,
Dünya dağılsa da sərvətə çatmaq.

Var-dövlət yığır ki, özünü öysün,
Gözü götürməyən partlasın, ölsün.
Özü donuz kimi yoğunlasa da,
Özgəni it bilir bu acgöz gəda.

Deyən də yoxdur ki, bir ar eylə, ar,
Üz suyunu tökmək nəyinə görək?
Həyatda hər kəsin üç zinəti var:
Qeyrət, parlaq zəka, alovlu ürək.

Əbdülkərim Əhməd

AZƏRBAYCAN! AZƏRBAYCAN!

Əssəlamü əleyküm...ey tarixlərdən mənə əyan,
Gündoğandan günbatana zaman-zaman şölə yayan,
Qaf dağının ətəyində dağlar kimi qosqocaman
Dağlar kimi cavan qalan,
Zümrüd Xəzər yaxasında Nuh dövründən lövbər salan,
Bu gün bahar yellərilə saçlarını sığallayan,
Məni öpən, məni qucan-
Azərbaycan!

Salam sənə bizim əlvan Alatay dağlarından!
Bəylə gəlin otağı tək Alma-ata bağlarından.
Ceyhun, Qıyıq çaylarının dağlar yıxan axarından,
Xam torpağa yaz gətirən dilavərlər diyarından!
Salam bahar ölkəsinə Qazaxıstan baharından.
Suyu-şərbət, daşı-mərcan
Azərbaycan!

Doğma balan kimi gəldim sənə ana qucağına.
Alqış ulu tarixinə, o çağına, bu çağına.
Vurulmuşam hər daşına, hər guşənə, bucağına.
Baş əyirəm üstü-gülzar, altı-yanar torpağına.
Bütün bəşər sənə valeh, bütün cahan sənə heyran-
Azərbaycan!

Səndən qanad istəyirəm, elə bilmə qanadsızam,
Səndən səbat istəyirəm, elə bilmə səbatsızam.
Səbatıma, qanadıma yeni səbat, qanad qoşan,
Qayələri varlığında Kürlə Araz kimi daşan,
Hər gün yeni bir dağ aşan,

Mərdlik üçün meydan açan-
Azərbaycan!

Mənmər saray-qonaq evi, burda açdım pəncərəmi,
Buruqların minarəmi, çıraqların ayparəmi?
Qucaq açım gecə vaxtı süd işıqlı səhərəmi?
Kəhkəşanın bir parçası Abşeronu, Xəzərəmi?
Sənin mənə bəxş etdiyin təkə gözəl mənzərəmi?
Ey Füzuli günəşilə ürəyimə işıq saçan-
Azərbaycan!

Gördüm bahadirlərini, sudan atəş alır onlar,
Sənin ulu məbəbində şamlar kimi yanır onlar,
Özlərini bəşər üçün bir Prometey sanır onlar,
Daşdan gövhər, ləl çıxarır, süst həyatı
danır onlar,

Ey mərdlərə cürət verən, qüdrət verən... güclü,
qəvi,

Nağılvəri, əfsanəvi...ülvi ölkə, cənnət məkan-
Azərbaycan!

Ağacın tumurcuqlu, gözlərimdir tumurcuqlar,
Bugün sənə mənim könlüm milyon-milyon gözlə baxar.
Varlığında Arazla Kür sədlər yıxar, çağlar,
axar,

Ürəyimdə qucaqlaşan Abay,Sabir yangısı var.
Aç bağrımı , köksümü yar!...Səninkidir, doğma diyar:
Cavidə, Müşfiqə qəm-xar-bizim Əvəz oğlu Muxtar!
İtirdinsə onları sən, milyon-milyon qəlbə axtar!
Bizi gözü götürməyən tapılarsa...
Onlar tamam sənə fəda, sənə qurban-
Azərbaycan!Azərbaycan!

Ozanların qopuzunda tellər günəş şüasıdır,
Qılınclaşan qopuz bizə Koroğlunun mirasıdır,

Arada səd deyil Xəzər, qardaşlığın aynasıdır,
Bu dostluğa kəm baxsa kim, xar olası, sinasıdır,
Qoca şərqin qapısında yan əbədi məşəl kimi!
Yüksəl asya, ulduzacan
Azərbaycan! Azərbaycan!

Bakı, 25 mart, 1976

Oljas Süleymenov

YER KÜRƏSİ, BAŞ ƏY BİZƏ!

*(Yuri Qaqarinə həsr olunmuş
poemanın başlanğıcı)*

Bacarırsan, buyur tap:
Nə üçün ulduzlara daima can atır insan?
Nə üçün nəğmələrdə
şahindir baş qəhrəman?
Nədən ötrü Yaradan
Yaratdığı hər şeyə uca, yüksək söyləyər?
Çölün təşəliyi yalnız çaylar söndürər,
Şəhərlər şəfəqlənər çay üstündə, səhrada.
Damar-damar çaylarla
sarınmış Yer kürəsi
Böyük bir ürək kimi uçub gedər fəzada!

Dumanlı ulduzlara yol açmaq bir az çətin,
Fəqət daha çətindir
Neçə milyard ürəyi bir-birinə bağlamaq,
Dünyanı birləşdirən çaylar kimi çağlamaq,
Zülməti parçalayan qızıl şüaya dönmək,
Min şəhərin köksündə bir can kimi döyünmək!
Çətinlə də,
Müşgüllü açan sən olmalısan!

Sən Yerdəki yolların
davamı, ardı kimi
göyə ucalmalısan!

İliq Aprel səhəri.
Göylər işıqlı, parlaq.
Buludlar qardan yumşaq,
Mənim də damağım çağ.
Birdən düşür yadıma aləmin sonsuzluğu,
Tüklərimmi ürpəşir?
Qorxunu gülüşümlə ört-basdır eyləyirəm;
Öz-özümə deyirəm:
Ay dost, kefdəsən yenə,
uçursan təyyarədə.
Motorun səsi adi,
sürəti öz yerində.
Deyəsən dodaqaltı
mızıldanırsan da lap,
Qorxma, kefin gəlibsə,
qaldır bir az səsin.
Elə-belə məzələn,
işsizlikdən oxu ki,
Basmasın səni mürgü.
Təyyarəçi qəfildən bildirir elanını,
Cəld ayağa durursan,
Yavaştan oxuyursan.
Birdən dəmir burnunu qaldırıb dik yuxarı,
Təyyarə dönüb gedir.
Sən ulduzlar üstündə yanaşırsan qapıya,
Matorların sədası həyəcanlı, tufanlı.
Çiyində paraşütün yumşaq, ipək qaytanı.
Gözündə birdən-birə doğmalaşır hər nə var;
Ev işığı, o dinclik, o yumşaq kreslolar.
Həyatında birçə an hadisəyə çevrilir,
O anın qarşısında aylar, illər devrilir.

Dalğalanır köksündə bir əsrlik həyəcan.
 Qorxma, mərd addımınla tapdayıb keç qorxunu.
 Çaxsın şimşək – səadət.
 Bir də heç vaxt ömründə unutmazsan o anı,
 Döşmə qapısına yanaşdığın məqamı.
 Duman, çiskın – hüdudsuz,
 Toran-ucsuz-bucaqsız.
 Ulduz tonqallarıdır
 uzaq yer küresini
 aşkar cləyən yalnız.
 Səni tələsdirlər,
 çünki sən
 birincisən.
 "Bəlkə ikinci olum?!"
 Eləsə, çəkil yana!
 Xeyr!
 Birinciliyi əldən verə bilmərəm.
 Atılıram boşluğa.
 Qulağımda gürultü çovğunları andırır.
 Zülmət məni yandırır.
 Yalnız ağırlığımdır etibarlı köməkçim.
 Uçuram, bədənimlə yara-yara zülməti.
 Ayağımın altında alt-üst olan bir cahan
 Yaxınlaşır anbaan.
 Tarım çəkilməmiş, uzun
 paraşütmü açılır?
 Möhkəm, ipək ipləri
 dəmir ovuclarımda
 şüa-şüa saçılır.
 Səssizlik.
 Mən yalqızam.
 Oxuyuram özümçün.
 Çəkinmirəm qəzadan.
 Əminəm, əlbəttə ki, möhkəmdir Yer kürəsi, –
 İlk bəşər möcüzəsi.

Güclüdür cazibəsi.
 Paraşütün gücüylə azaldıram bu cəzbi.
 Bərkliyini zülmətdə
 ayaqqabımla sezdim.
 Alqış. Endim cəmənə.
 Yer üstündədir İnsan.
 Cazibə qüvvəsindən
 daha müqtədir İnsan!
 Anlayıram səni mən,
 mehribanım, özizim!
 Dolaşır varlığını
 Bircə anın içində yüz ilin həyəcanı.
 Unuda bilərmisən məgər ulu babam?
 Təzəcə başlanırdı köhnə eramız onda,
 Ağır, isti, qabarlı, yəndəmsiz əllərini
 O, Yerdən ayıranda.
 Geniş ovuclarına heyrət içrə baxanda.
 Bu, İnsanın birinci zəfəriydi cahanda.
 Amma sən bu doğmaca,
 yaşıl Yer kürəsindən
 Ayrılarəkən,
 ucaltdın insanlıq tarixini!
 Kosmik qaranlıqların
 əsrarını dağıtdın
 ərzin gur məşəliyə!
 İkinci böyük əsrin başlanğıcı oldu bu,
 Xəlifcə gülümsədin,
 Ona vida rəmzi tək sağ əlini yellədin.
 Uçuş işarəsi tək alışıanda məşəllər,
 Doldu ciyərlərinə
 hava,
 günəş,
 pak səhər!

ÇAT MƏNƏ¹

Rəhm eləmə köhlənə,
Çat, igidim, çat mənə.
Vurulmusansa, cəld ol,
Çatmalıdır at mənə.
Çat, igidim, çat mənə.

Sevdim. Sevirəm səni,
Çat, igidim, öp məni.
Səsim həyadan əsir,
Ağ yellər də tələsir,
Öpür məni. Sən də öp!
Qucur məni, sən də quc!
Uç! Uç! Ah... sən... gerisən,
Nəçin qaldın geri sən?

Ələ salır Ay bizi,
Yalqızıq ay da, mən də.
Əllərim ağardı... bax,
At da qan-tər içində.

Ah, insafsız adamlar,
Ah, imansız adamlar!
Neylədiniz görüm siz.

Ən cürətli igidə,
Yel sürətli igidə,
Ən gözəl bir igidə
At yox, yabı verdiniz.

Vağzalda

SIRBAY MAULENOV

Sanki bulaq arayan maral kimi təşnədir,
Aləm onun heyranı, o, aləmdən bixəbər.
Baxışlardan yayınıb utancaq bir qız gedir,
Özü kimi tələsir əlindəki çiçəklər.

Qızıl güllərə sarı, odur, yanaşır qatar.
Qucaqlaşma. Öpüşmə. Gülüş. Sevinc səsləri.
Hara qaçır bəs o qız belədən-bələ naçar?
Apardığı çiçəklər kimin üçün tələsir?

Bomboş vaqonlar susur. Barı sən bir danış, din,
Düşüb relsin dibinə o bir dəstə gül nəçin?
– Axı sən gəlməliydin!.. Axı nəçin gəlmədin?
Vağzaldan geri dönür oxlanmış bir göyərçin?

¹Qazaxlarda "Kızkou" deyilən milli oyun eşqi bildirmək vasitəsidir: cıdırda qıza çatan oğlan onu öpür.

GÜRCÜ POEZİYASI

Salva Amisulaşvili

DÖYÜŞ BAYRAĞI

Qocalmış, ağ saçlı, qədim bayraqı
Muzeydən çıxartdı bu səhər çağı
Lalə qalstuklu, məktəbli bala
Mindi boz köhlənə, tutdu vüqarla!

Çırpıldı bayrağın muzey tozları,
Uçdu, qanad açdı köhlənin üstə.
Qabartdı köksünü bahar ruzgarı,
Saçıldı yoluna neçə güldəstə.

Balaca svanlı bu cıdır günü
Heç bilsən bayraqı verəcək kimə:
Bütün atlıları qoyub arxada
Hamıdan qabaqda çapan ellimə!

Bayrağın dəstəyi – arslan biləngi,
Qoy yerlər, göylər də diqqət kəsilsin.
Məktəbli balanın gətirdiyini
O yarış qalibi mərd ala bilsin!

Alacaq, əlbəttə. Qopacaq alqış,
Od tökən nalların qızgın alqışı.
Hələ yüngəlini qıran atların
Kişnərti alqışı ondan da yaxşı.

Fəqət mükafatı əziz olsa da,
Qalib öz yanında saxlamayacaq.
Basacaq bağrına. Öpəcək. Sonra
Dönəcək muzeyə yenə o bayraq.

Muzey tozlarını dadacaq yenə.
Ancaq çox keçmədən yallı bahadır
Arslan pəncələri üstündə qalxıb
Muzeydən dünyaya can atacaqdır.

Simon Çikovani

PIROSMANI GECƏLƏRİ

Darvazalar bağlanmış hələ Ortaçalada,
Yatağında uyumamış hələ gürcü gözəli,
Gəlib çıxdın Meydana sən. Burda şonlik, səs-səda.
Aşıqların, qonaqların, faytonların bəzəyi.

Kef çəkənlər kef üstündə. Cavan kinto rəqs edir,
Şişdə şişlik. Dağ olan yağ. Ocaqların tüstüsü.
Xumar olmuş bu gecənin bir ucu dan yeridir,
Bəlkə sənin mələməndir qızıl xallı dan üzü?!

Neçə divar bəzədin sən, neçə mərmər pilləkən,
Verdikləri kiçik muzda baxmadın da gözücü,
...Budur, zərif bir qızcağaz şar uçurur əlindən,
Cücələrin dimdiyində kəhrəbə tək qızıl dan...

Zurnaçılar zil üstündə. Dinləyir ulu dağlar,
Bu dağları söhbət üçün dəvət edir sənətkar.
Sənətcinin otağına dağlar gəlir... Baş əyir.
Zirvələrdən səda qopur: – Pirosmeni, salamlar!

Kür bəndinə göz qoyursan qartal baxışlarınla,
Dumanlara qərq olmuşdur kövşənlərdə tayalar.
Qoca Tiflis cavanlaşır sənətin naxışlarınla,
Kətan üstə üzə gülən də şöhrəmi, ya gülzar?!

Ah, görəsən neçəyədir dükanlarda duz, çörək?
Neçəyədir bir baş soğan?
Alıb gələn olarmı?

Çarpayıda sıxılmaqda dağlar boyda bir ürək.
Ürək bir də cavanlığın atəşilə dolarmı?
Hər şeirini, hər tablonu təmənnəsiz yaratdın,
Səndən yeni həyat aldı şərab saxlayan küplər.
Çöl tərəfdən kiçik daxman hisə, quruma batdı,
İçindəsə şölə çəkdi bir dürdanə, bir gövhər.

İrəklə Abaşidze

KOLXIDA POEMASI

Bir gün bağ salanda kolxidalılar,
Görün nə tapdılar qazarkən yeri:
Böyük bir xəzinə, zirehli paltar,
Qədim pul, köhrəbə, şərab küpləri.

Üstündə Mitridat padşahın əksi,
Az qala göyərmiş, pas atmış pullar.
Gördülər, pozulub, gedib sikkəsi,
Qaralıb, kiçilib böyük hökmdar.

O pash poladı, sürtülmüş zəri
Poti muzeyinə bağışladılar.
Sildi numizmatlar pul gövhərləri
Qaranlıq əsrlər parladı par-par.

Elə bil muzeyin qaranlığında
Birdən qəhrəmanlar qalxdı ayağa.
Külək əsə-əsə, qar yağa-yağa,
Odur diş-dırnaqla çıxırlar dağa.

Muzey nə söyləyir: boş yer olmamış,
Xəzinə olmuşdur qədim Gürcüstan.
Hələ Rustaveli heç doğulmamış
Neçə Rustaveli köçmüş dünyadan.

Nə deyir bu qalxan, bu ox, bu cida:
Sönməz Amiranın odu, atəşi.
Gürcüstan kiçik bir ölkə olsa da,
Özündən böyükdür Azadlıq eşqi.

Muzeydən çıxıram... gözəldir həyat,
Açılmış gülləri gülüstanımın.
Odur, Kazbek dağı qızıl günəşli,
Təbii heykəli Gürcüstanımın!

Böyükdür keçmişim, əzəmətlidir,
Fəqət çıx muzeydən, sən həyata bax.
Dünya gör nə qədər tərəvətlidir,
Yaşıl bir muzeydir hər bağca, hər bağ.

Gürcü gözəlinin yanaqları al,
Gör dolu səbətdə qızaran nədir:
Mənə tulladığı qızıl portağal
Sanki al şəfəqli bir səyyarədir.

Mahnılar yerlərə, göylərə sığmır,
Arxlarda su deyil, şərqlər axır.
Nəğmədir adicə inək sağımı,
Sanki sərinclərdə ağ şimşək çaxır.

Muzeylər küncünün sükutunu yox,
Tərənnüm edirəm mən bu qüdrəti.
Kəhrəba üzümü, gülöyşə narı,
Ay kimi limonla dolmuş səbəti.

Tərənnüm edirəm mizraqları yox,
Limon bağlarında sayrısanları.
Başında dəyirmi, bulud bir papaq
Tarlalar qoynunda yarısanları.

İncimə sözümdən, ey əziz Vətən,
Arxa çevirmirəm ötən günə mən.
Keçmişin nə qədər böyük olsa da,
Bütün keçmişlərin zirvəsindənəm!

Bu gün vurharaydır gürcü elində,
Minillik səhralar gülə bürünür.
Nəhəng zavodların müqabilində
Muzeylər nə qədər kiçik görünür.

Çirməkli biləklər, alovlu gözlər...
Gör nə möhkəm tutub əllər açardan.
O üstü mazutlu cavan çilingər
Min dəfə güclüdür padşahdan, çardan.

Bəli, qalxanları, qılıncları da
Torpağın çəngindən qoparıyıq biz.
Ulu keçmişini bu gününlə bir
Ən parlaq sabaha aparırıq biz.

Xuta Berulava

YAZAĞZI

Bahar – təbiətin komsomol oğlu,
Devrimçi sənətkar, mətin novator.
Zəfər sədasıdır... bərəkət dolu
Yeri dalğa-dalğa sökən traktor.

Yazda kəşfiyyatçı mahirliyi var,
Açıq, kəşf eləyir gözəllikləri:
Hər kiçik toxumda bir gülüstani,
Hər qızıl sünbüldə bir tabaq zəri.

Cahan cavanlaşır bahar gələndə,
Elə mən özüm də bahar oluram.
Çiçəyim çırtlayır bir kol dibində,
Ərzi təzələyən ruzgar oluram.

Bahar gecikərsə mənə bahar bil,
Qızıl dan yeri tək sökülən mənəm.
Bəlkə ağ köpüklü uçan su deyil,
Dağlardan guruhur tökülən mənəm!

Medeya Kaxidze

ƏGƏR MƏN BİR AZCA GÖZƏL OLSAYDIM

Əgər mən bir azca gözəl olsaydım,
Hörüyüm olsaydı dizimə qədər...
Azalda bilsəydim məğrurluğumu.
Bir az da ürəkli olsaydım əgər...

Onda Araqva tək aşıb daşardım,
Coşardım Kvarel şərabi kimi.
Dünyada yaşamaz, səndə yaşardım,
Bükərdim eşqinə qaynar qəlbimi.

Bürünərdim sənin saldığın oda
Səməndər alova bürünən kimi.
Mən də görünərdim sənin yanında
Günəş asimanda görünən kimi.

Elə bil Armazi бүtüyəm indi,
Durmuşam kənarda sakit, mükəddər.
Əgər mən bir azca gözəl olsaydım,
Boyum sərv kimi olsaydı əgər...

Onda son qoyardım bu həsrətimə,
Nə qayğım qalardı, nə də bu dərdim.
Bütün çöllər boyu
qədəmlərinə
Qızıl güllər kimi səpələnərdim.

Sənsiz nədir ömrüm?
Yalnız dərd, məlal!
Sən – dağ şələəsi,
mən – susuz dərə.
Sənsiz mən nəyəm ki?
Tənha bir maral!
Bilmirəm üz qoyum hansı çöllərə.

Əgər mən bir azca gözəl olsaydım,
Hörüyüm olsaydı topuğa qədər,
Azalda bilsəydim məğrurluğumu,
Bir az da ürəkli olsaydım əgər...

SƏNİN HAQQIN YOXDUR

İnsan öz yurdunu tək eyləyəndə
Əbədi baharı sanki tək edir.
Gürcü göylərinin maviliylə
Gözünü, könünü doldurub gedir.

Aparır özüylə, aparır hökmən
Alazan çayının tərəvətini.
Meyvəli bağların bərəkətini,
Günəşli çöllərin hərəkətini.

Sənin sünbülünə, sənin südüünə,
Cansız daşına da borcluyam, vətən.
Məndən ayrılmayan, dalımcə gələn
Körpə quşuna da borcluyam, vətən.

Sənin ki göylərin bu qədər safdır,
Mənim haqqım yoxdur kifir olmağa.
Sənin ki çayların bunca şəffəfdir,
Mənim haqqım yoxdur bulamıqlığa.

Bu tər çəmənlərin, buz bulaqların,
Səmə dərələrin balasıyam mən.
Bir gün tək etsəm də qarlı dağları,
Ətrini torpaqdan alasıyam mən.

Gürcü bağlarında doğulanların
Bir yolluq ölməyə haqqı yox əsla.
Göylərə dayaqdır çiyni onların,
Yerlər fəxr eyləyir addımlarıyla.

Sənin küləyini uda bilməsəm,
Ən gözəl havada boğularam mən.

Əhdimə, arzuma çata bilməsəm,
Ölsəm də yenidən doğularam mən.

Sənə and içirəm, gürcü torpağı,
Sənin tək mərd olum, tükənməz olum.
Harda bir naümid, bir naçar görsəm,
Şüa tək sarılsın boynuna qolum.
Göyərım gül kimi, yanıım şam kimi,
Ərisin yolunda qoy canım mənim.
Səndən ayrı düşsəm,
qoy vulkanıyla
Dağılan dağ olsun vicdanım mənim.
Bizi bağışlamaz bu çöl, bu çəmən,
Unuda bilmərik səni ey ana.
Hayana getsək də,
bürünməliyə
Gürcü dağlarının dumanlarına.

GÖRÜŞ YERİNDƏ

Qaçıram yaş çəməndə... Qərənfillər bəyaz, al,
Mən – məğlub olmuş kəklik, sən-qalib gələn qartal.

Günəş dağın belindən sürüşür yavaş-yavaş,
Mən gəzirəm çəməndə, çəmən yaş, lələlər yaş.

İntizar içindəyəm, ürəyimdə od, atəş.
Kimdir görəsən gələn, de, sən-sənmi, ya günəş?

Xeyr! Özünsən, ey dost! Təngnəfəs, biqərar,
Mənim öz qollarımdır bu uzanan ciğirlər.

Bir qızıl gül verirsən, yarpağı yaş, rəngi al,
Mən qalib gəlmiş kəklik, sən məğlub olmuş qartal.

Sota Nisnia İldze

Çoxları dar deyir bizim evə, dar,
Xeyir.

Bu mənzildə sıxılmışıq biz
Bizim evimizdə üç pəncərə var:
Biri sən, biri mən, biri körpəmiz.

Körpəmiz boy verən yaşıl budaqdır,
Can atar günəşə, hissə qapılar.
Hələ bu mənzildə açılacaqdır
Təzə pəncərələr, təzə qapılar.

Bizə işıq verən tək günəş deyil,
Qapımızdan girən dostdur, tanışdır.
Bizim süfrəmizdən qalxan şərqilər
Göydə ulduzlara od paylamışdır.

Kim deyir evimiz dardır bizim, dar?
Xeyr!

Səma boyda bir yerdəyik biz.
Bizim evimizdə üç pəncərə var:
Biri sən, biri mən, biri körpəmiz.

DƏMİRÇİXANADA

Dəmirçi körüyü div ciyəri tək
Necə nəfəs alır, necə şişir gör.
Burda avqust ayı, bayırda fevral,
Orda qar... burdasa adam tər tökür.

Bu il Samqoridə bizim elatlar
İlk məhsul yığacaq coşğun sevinclə.

Gör nəylə bəzənib dəmirçixana:
Oraqla, dəryazla, bellə, çəkilə.

Ancaq uzaqdadır hələlik bahar,
Hələ təbiətin qardır hakimi.
Odur, sallanıbdır buz salxımları
Fevralın sustalmış yumruğu kimi.

– Haçan biçəcəyik zəmiləri bəs?
Kimdir sual verən? Boz kərəntilər.
– Haçan girəcəyik bağa, bostana?
Soruşur iti bel, dözüür birtəhər.

Qıymakeş nə işə gözlər, soruqlar,
Kotana qaralan şırımlar gərək.
Asılmış divardan təzə oraqlar,
Görünür bir sual işarəsi tək.

QONŞU QIZI VƏ YAĞIŞ

Gurşad döyəcəyir pəncərələri,
Xal-xal qara torpaq bağ ətri saçır.
Qonşu qız tez qapır boş vedrələri.
Yağış suyu üçün həyətdə qaçır.

Leysan haray salır navalçalarda,
Nəhrlər novlardan axmaq istəyir.
Ürəyi od tutan bağlı qönçələr
Göz açıb dünyaya baxmaq istəyir.

Ləl səpir dünyaya, dürr tökür yağış,
Gör islanan gözəl necə də şəndir.
Yazıq sərcələri ürküdüür yağış,
Qaranquş, sığırçın pərən-pərəndir.

Bir cüt əkiz quşu xilas edərək,
Büküb ətəyinə gəlir qonşu qız.
Kağız qayıqları aparır külək,
Yuyunur, gəncləşir kainatımız;

Bu evdən o evə gedən naqilə
Kənardan baxıram vurulmuş kimi.
Tələsən damcılar düzülür telə,
Aparır o qıza öpüşlərimi.

Muxran Maçavariani

ÖMRÜN XOŞ SAATINDA

Gedirəm...sıyrılmış bir qılınc kimi,
Yerlər – ayaqqabım; göylər-papağım.
Təki belə olsun kefim həmişə,
Buludlar üstündən dünyaya baxım.

BORC İÇİNDƏYƏM

Cismimi torpaqlar bəxş edib mənə,
Ruhumu, eşqimi əngin səmələr.
Başdan-ayağacan borc içindəyəm,
Borcumdan çıxmağa macalımı var?

Səmələr, torpaqlar döyür qapımı.
Hər gün ağır açıb deyirəm naçar:
– Sağlığımı istər borclu borchunun,
Bir gün ödəyəcəm,
Səbr edin, dostlar.

O QIZ

Səhər – o qız,
Axşam – o qız,
Yağış – o qız,
Günəş – o qız,
Hamısını istəyirəm
O qız kimi,
Əgər bir zaman kimsə
Bu yağışı, günəşi
Məndən yaxşı vəsf etsə,
Sanaram ki, ən böyük
Rəqibim olur mənim.
İstədiyim o qızı
Əlimdən alır mənim.

LİTVA POEZİYASI

Eduardas Meжелaitis

İNSAN

Ayaqlarım söykəlib doğma Yer kürəsinə,
Əllərimdə tutmuşam günəşin kürəsini.
İki nəhəng kürənin arasında körpüyəm.

Fikrimi kainatın hər yerinə səpirəm,
Toxumluq bir dən kimi.
Beynimin hər kürəsi dopdolu mədən kimi

Beynimin mədənindən mən gövhər çıxarıram,

Düzənlərdə az qala qanad açan qatarlar,
Dənizləri şumlayan gəmilər çıxarıram.

Təyyarələr verirəm – quşların davamı tok,
Raketlər verirəm ki, şimşəklərin davamı.

Ayağımın altında ulduzlar silsiləsi,
Başım – Yer kürəsi tok, başım – Günəş kürəsi.

Düşüncəmdə açılır səhər dalınca səhər,
Şüa-şüa fikirlər.

Mənsiz nəydi bu dünya? Cansız, quru müqəvvə!
Sir-sifəti qırışmış,
Səhralarda yol azmış, qəmli yorğun bir qoca!
Ayın güzgülündə o, özünü cəsəd kimi
Yarışıqsız görərdi, səmalara baxınca.

Darıxdı Yer kürəsi
Mənsiz. Məni yaratdı.

Görün nə oldu ərzin mənə ilk hədiyyəsi:
Bu günəş kürəsinə, Yer kürəsinə bənzər
İki beyin kürəsi.

Mənə həyat verənə həyat verdim təzədən.
Təzədən doğuldu yer:
Cavan, gözəl, işıqlı.
Prospektlər kəhkəşan,
Şəhərlər – yaraşıqlı
Ayaqlarım söykənib doğma Yer kürəsinə,
Əllərimdə tutmuşam Günəşin kürəsinə.
Mən bu iki kürənin arasında körpüyəm,
Bu möhtəşəm körpüdə baxır gediş-gəliş:
Günəş Yerə alçalır, Yer yüksəlir günəşə,

Yaratdığım hər nə var ətrafımda hərlənir.
Təyyarələr, raketlər. Okeanlar, nəhrlər
Ətrafımda hərlənir.
Ucalıram günəşə.
Ucaldıram günəşə dünyanı da özümlə.
Yeriyirəm əzm ilə,
Köksüm – polad, qolum – mis.
Mən – İnsan,
Mən – Kommunist!

ŞAİRLİK VERGİSİ

("Amerikanı gözərkən" şeirlər silsiləsindən)

1

Bəli, mən şairəm. Mənim sənətim
Düzə düz, əyriyə əyri deməkdir.
Həqiqət ağrı tək acı olsa da,
Onu yedizdirmək, onu yeməkdir.

Bəs sizlər kimsiniz?
Əl qoyub yerə,
Yağlı boşqab dibi yalayan nökər.
Zalım qabağında quyruc bulayan,
Şair mərdliyinə dodaq büzənlər!

2

Siz kimsiniz?
Xanımı, sultanı, şahını?
Yoxsa şah paltarı geyinmiş gəda?
Altınız yatarla dolu olsa da,
İçəridən nə qədər gör yoxsulsunuz.
Pul adlı nekroloq yazıram sizə,
Bürünün pul adlı kafəninizə.

Siz kimsiniz?
Yoxsul, dinsiz, imansız,
Yüzsifət, minsifət gövdələr, canlar.
Çirkli əməlini gizlətmək üçün
Müqəddəs göylərə ağız açanlar!

Siz kimsiniz?
Qanqal, gicikən tumu,
Kağızlar içində eşələnənlər.
Vəzifə düşkünü, stol ölüsü,
Özgə zəhmətilə nəşələnənlər.

Siz kimsiniz?

Yazdan, bahardan qorxan,
Qarımış, qartımış, buz bağlamış – qış.
Ən gözəl qayələr, əbləhcəsinə
Sizin əlinizlə çamura batmış.

Siz kimsiniz?

Oddan qorxan canavar,
Sağlam, mərd sözlərə qəbir qazanlar.
Cızdağınız çıxır, görəndə ki, mən
Dönmürəm sözümdən. Öz mövqeyim var.

Siz kimsiniz?

Hansı ixtiyarla siz
O kobud, o çirkli çəkməniz ilə
Böyük diləkləri tapdayırsınız?
Şər də atırsınız şairə hələ.

3

Gedirəm, göz qoyub daş qəbirlərə,
Zay olur nə qədər daşlar, heykəllər.
Binalar, ormanlar, küləklər üstə
Ürəyim qıy vuran laçına bənzər.

Qəbrüstü yazılar saralır, solur,
Fəqət məşəl olur şair sözləri.
Yaman yuxuları, kor dumanları
Qovlayıb od saçır şair gözləri.

...Baharın selləri öz işindədir,
Dağılır sellərdə buz tabutları.
İndi sovurummu,
nə deyirsiniz,

Verimmi yellərə min manatları –
Sizin o dilənçi pullarınızı?!

Fırfıra, tısbağa, cüllüt kimi yox,
Mən həyat yolunda mərd addımladım.
Hər sözüm, hər sətrim – bir qılınc, bir ox.
Batmış qulaqlara səs saldı adım,
Mən həyat yolunda mərd addımladım.

Bunun əvəzinə siz can atdınız
Mənimmi qəlbimi tapdalamağa?
Çırpıram o murdar pullarınızı
Kor gözə, küt başa, batmış qulağa.

MOLDOV POEZİYASI

Boqdan İstru

GÜNƏBAXAN

Elə bil ovcunu qoşalaşdırıb
Günəş badəsinə içmək istəyir.
Bu sarı kirpikli, qızıl saçlı qız
Yaşıl qanadlarla uçmaq istəyir.

Açılan səhərin bir parçasıdır,
Tağlar arasından qalxıb ucalmış.
O qədər ürəkdən qəh-qəh çəkir ki,
Sevincindən ağzı açılı qalmış.

Emil Lotyanu

QIRMIZI QAR BALLADASI

Lopa-lopa qar yağır... Qu tükü tək ağappaq,
Qar içində oynayıb, odur, bir dəstə uşaq.

Bir-birinin başından, sinəsindən aşaraq,
Yarışaraq, coşaraq, oynayır oğul-uşaq.

Qar ağappaq, qar yumşaq. Atılırlar, düşürlər,
Gülüşüb sürüşürlər. Sürüşüb gülüşürlər.

Yığıb qar topu atır, vurur, pəncələşirlər
İsdir soyuq qarın bu haraylar, həşirlər.

Biri deyir seviləcək: – Gəlin qarın rəngləyək,
Çantasından çıxarıb rəng qutusu, mürəkkəb.

Al qırmızı mürəkkəb qar üstündə dan yeri.
Balaca ərsəslərin yaranır ilk əsəri.

Mənimsə xəyalımda tamam başqa bir aləm:
Qara qana boyanmış cəbhələrdən keçirəm.

Nəriləyən tırtılın böyründən keçən əsgər
Oda, küləmi döndü yanan tankla bərabər?!

Deyin, gülün, oynayın, şadlanın, ay balalar.
Qar bağında gül açsın ağappaq albalılar.

Bəzəyin təbiəti gözəl bir ahəng ilə.
Qızıl gül şəkli çəkin qar üstünə rəng ilə.

Sizə fərəh gətirsin təbiətdə hər boya,
Bircə insan qanıyla boyanasın bu dünya.

İosif Baltsan

OĞLUMA MİRASIM

Canım, gözüm, qəbul et verdiyim yadigarı:
Diestr sularında sayrısan ulduzları.

Qəbul elə, üstünə qartal qonan qayanı,
Gözümdə dünya qədər böyük Moldaviyanı.

Səninkidir bu yurdun alaynıq daşı da,
Anasından yem uman ağzı sarv quşu da.

Əziz tut yaralanmış quzğunun da xətrini,
Halal edirəm sənə bu çöllərin ətrini.

Fəqət yüngül qazancı, asan, ucuz şöhrəti,
Üzəvarı hörməti, saxta, boş nəzakəti,
Alçaqlara güzəşti haram deyirəm sənə!

Bil ki, haçan əyilsən,
Mənim oğlum deyilsən!

Keç bu yoldan ər kimi! Dilavər, rəhbər kimi!
Alnına şölə salsın qürurun mərmər kimi!

Çətinə, bərkə düşsən, köksündə dözümlə olsun,
Gözünə mil çəksələr, qəlbinin gözü olsun!
Qızıl, gümüş qoymadım... Qızıl bir söz
dinlə sən:
Tapa bilsən özünü, ən böyük xəzinəsən.

LATIŞ POEZİYASI

Yan Raynis

ALİCƏNAB VƏTƏNDAŞ

Özgənin əlilə işlər görürsən,
Ancaq biganəsən özünkünlərə.
Kabab olanlara gəndən baxıb sən,
Gedirsən, özünçün gül dərə-dərə.

Cəhənnəmdə yansan, mən yenə, inan
Səni tanıyaram soyuqluğundan.

XEYİRXAH

Varı başdan aşır...qəlbi də yumşaq.
Görsə ki, dilənir yetim bir uşaq,
Dayanır, cibinə əl atır dərhal.
Ya...ələk çıxarır, ya ipək dəsmal.

DƏYİRMANLIQ DƏN KİMİ

Elə bilməyin ki, xoş arzuları
Göz üstə bəsləyib böyüdüür həyat.
Dostluğu, sevgini, əhdi, ilqarı
Kor dəyirman kimi üyüdüür həyat.

DOLMUŞ ÜRƏK

Bəxtəvər başına... kim ki, arabir
Ağlayıb qəlbini yüngülləşdirir.
Sənimsə ürəyin dopdolu ümman,
Burax! Göz yaşına qərq olsun cahan.

DAĞLARDA

Dostlar seyrələcək, keçdikcə illər,
Bir də görəcəksən tək qalmısan, tək.
Çıxa, ya çıxmaya bir gün rastına
"Gəl, məni dər!" deyən göyçək bir çiçək,
Dost, doğma bir surət, açıq bir ürək.

Axırda onlar da köçüb gedəcək.
Dövrəndə buz layı, bir də sükunət.
Buz layı daşdan da, qayadan da bərk.

Nə can rahatlığı, nə dinclik.
Ancaq
Buz layı üstündə torpaq həsrəti
Qanında dəmbədəm alovlanacaq!

Eriks Adamsons

BÜLBÜLCİYƏZİN TÜRKSÜ

Mən sənə can atdım... üzüm bağına
Ac, balaca tülkü can atdığı tək.
Ya hönkürüb ağla, ya qəhqəhə çək –
Fərqi yox...dərdinlə doludur ürək.
İnan, can üzülür gecə sübhədək.

Çoxunun xoş, yüngül bir həyatı var
Bayramda bəzənən qayıqlar kimi.
Mənimlə çəkdiyim ağır avarlar
Yarır dalğanı yox, hieranı, qəmi.
Əlimdən çıxarır sevinclərimi.
Bu dərdən nə çıxar?
Adlandırırısan
Sən məni hələ də: "Bülbülcüyəm!",
Sən mənim balaca nəfəsləyimsən,
Mənim pəncərəmsən, ömrüm, əzizim,
Pəncərəm... deməli, günüm, gündüzüm.

Mirdza Kemre

HAVAM, SUYUM, ÇÖRƏYİM

Dan üzü Baltazer vadisində mən
Dalmuşam baharın tərəvətinə,
Göz-göz qaynadıqca qol-qol süzülən
Şaqraq bulaqların şeiriyətinə.

İçirəm, doymuram mən qaynağından,
Ana yurd, nə qədər təmiz suyun var.

Hər çeşmənin gözümdə ümmandır, ümman,
Boynumda ümmanca haqq-sayın var.

Ağ bulaq, Buz bulaq... Suyun bal dadır,
Ürəyə bəxş edir yüngüllük, qüvvət.
Su deyil, verdiyin abi-həyatdır,
Sənindir bu qüdrət, doğma məmləkət.

Düz-çörək kəsirəm, heyranam yenə,
Sənin düz-çörəyin baldan şirindir.
Bu ətir, bu qoxu, bu xoş rəyihe
Ovcunda yetişən zəmiləridir.

Havada gül ətri. Safdır asıman.
Sanki nuş edirəm sərin şərbəti
Sanıram bir daha heç vaxt, heç zaman
Mənə gəlib çatmaz ölüm növbəti.

Asanmı qovuşduq bu səadətə?
İmıx yeyənləri yada sal barı.
Dözdük hər zillətə, hər məşəqqətə,
Dözmədik, dağıtdıq daş zindanları.

Ana yurd, gözümdə qalmaz muradım,
Bircə bulağına oxşaya bilsəm.
Sənin çörəyinə, suyuna layiq
Bir kişi ömrünü yaşaya bilsəm.

Oyar Vatsietis

RİQADA QAR TUFANI

Ərğönün konserti tək təntənəylə başladı
Riqada qar yığımı.
Nur saçdı, qova-qova axşam qaranlığım.

Quşbaşı qar ağappaq, sonra bəmbəyaz tufan.
Göylərin qar anbarı boşalan, dolan ümman.

Gəldilər qaryığanlar.
Nəhəng pəncələrilə qamarlayıb atdılar
Göyün dondurmasını neçə-neçə maşına.

Qar...daşına-daşına, haray saldı sevincək:
– Çox öyünmə, ay adam:
Mən atlı, sən piyada!

Utanmaz!
Yumrulayıb çırpdım qarın başına.
Əlimin istisilə, təbəssümlə, qürurla
minib getdi maşına.
Maşınla getməyi heç mən özüm istəməzdim,
Hər fənin yanında bir qar yelpiyi vardı.
Sütunlar da ağardı, şüalar da ağardı.

Oturacaqlar bulvarda döndü yumşaq divana.
Bu cür havalarda mən pay-piyada gedirəm
istədiyim ünvana.

Bu cür havalarda qar
Tramvayın səsinə neçə yerdən çırpılar.
Yumru döşü tamam zər, ağ göyərcinə bənzər
Tramvaylar quruldar.
Bax, buna qar deyərlər!
O qədər ləzzətli ki, hətta mənim bir dostum,
Ömründə heç bir kəso xətir, hörmət qoymayan,
Söyüşündə gur səsi
Bütöv bir komandanın səsi kimi gurlayan
Bədqlıq, "bibər" dostum.

Gülə-gülə gəlirdi mənə doğru qarşıdan,
İynələri ağaran kirpi tək mehriban¹.

1966

YOSUN:

Aranı kəssə də qalın buz layı,
Yosun! Nə yaxşı ki, görürəm səni.

Faydası nədir ki, görürəm səni?
Faydası budur ki, görürəm səni.

Canlısan. Saf suda yellənməkdəsən,
Canlı gözlərimlə göz qoyub bir dəm
Səni mavi suda canlı görürəm.

Faydası budur ki, iki canlının
Arasına girən qalın buz layı
Aciz qalıbdır.

Sal buz səni məndən gizlədə bilmir.
Sal buz məni səndən gizlədə bilmir.

Həyatda canlılar, dirilər üçün
Məgər bundan böyük sevinc olarmı?

Pas, paxır acizsə dəmirin üstə,
Güllə acizdirsə qanlı köksdə,
Ölüm acizdirsə eşqin yanında,
Məgər bundan böyük sevinc olarmı?

¹Şeirin sötri tərcüməsini latın şairi Maris Çaklays hazırlamışdır.

²Şeirən sötri tərcüməsini hazırlayan və ümumən Oyar Vatsistis poeziyasını öyrənməkdə mənə böyük yardım edən latın şairi Qunar Selqaya təşəkkürümü bildirirəm. – Mütərcim.

MART-VOZAY

Qarlı qış!
Başına nə gəldi sənin?
Bəlkə qocalmışan, ölümün çatıb...
Səni zirzəmiyə basdılar nəçin?

Dünyanın kəsilmiş şah damarından
Mixəyi qanını axıb tökülən?
Dünyanın kəsilmiş şah damarından
Soyuq sərvətinmi axıb tökülən?

Soyuq qırovundan nuş elədikcə
Gör necə oxuyur göy ariquşu.
Səsi də gümüşü, içdiyi şəh də.

Elə ki, açılır mavi göllərin
Gümüş gözləri,
Elə ki, tökülür çöllərin təri,
Elə ki, küləklər nəfəs alırlar
Ağır yük daşıyan hamballar tək
Canlanan cahanda oxumaq üçün,
Yalnız bu vurğunluq, gümüş səs gərək.

Uzaqdır hələlik o şənbə günü –
Hamama yollanıb Yer kürəsinin
Birinci tufanda çiməcəyi an.

Vizma Bolseyevitsa

ŞAHPALID AĞACLARI

Küçələrdən sovuşur şahpalid ağacları,
Dövrəsində qaynaşan zər qanadlı anlar

Şirin bir vüsal üçün ləçəklərə sarılar.
Qucağında bəmbəyaz, bahar yüklü çiçəklər
Təzə, qaynar süd kimi ağ köpüklü çiçəklər

Küçələrdə ağappaq şahpalid ağacları,
Budaqlar binaların açar pəncərəsini,
Vurar sürəhilərə öz ağ piyaləsini.

Şahpalid ağacları gözəl, uca, təzə, tər
Durub ayaq saxlayar heyvətlə... yol keçənlər,
Bu bəyaz gözəlliyi gözlərilə içənlər.

Şahpalid ağacları gündüzlər xumar olar,
Gecələr şölə saçar ay kimi, ulduz kimi.
Səvilməyə tələsən ağ paltarlı qız kimi.

O qədər səfdilər ki, ürəyində deyirsən:
Buraxma küçələrə bu nəzəndə canları,
Gözdən qoyma, amandı, qaçırlar onları.

Riqa, 1965

Liya Bridaka

ŞÖHRƏT AZARI

Vəbadan, taundan ölənlər azdır,
Şöhrət azarından ölənlərə çox.

Mən səni qurtara bilmərəm, ey dost!
Sənin səndən savay xilaskarın yox.

Hər mərəz, hər bəla ondan başlanır:
Zəhrimar tərifin şirinliyindən.
Səni buludlara qaldıran sözün
Əslində quyu tək dərinliyindən.

Sənə zəhər verir bal arasında,
Üzündə təbəssüm, içində nifrət.
Beyninin işıqlı kürələrini
His ilə, qurumla qaraldan şöhrət.

Kənarda axtarma mərdimazarı,
O öz qəlbindədir, öz içərində.
Bir insan nədir ki,
Şöhrət azarı,
Məhv edib ən böyük dövlətləri də.

GÜNƏŞ GİZLƏNƏ BİLMƏZ...

Yanıdımı, hamının gözünün qabağında
Necə də gizləndik biz çoculuq çağında.

Arx içində, ağacda, ya masanın dalında,
Ya da yonca ətirli bir tayanın dalında.

Nəfəs dərmədən durar, "Tapa bilməz!" deyərdik,
Kolun-kosun altında başımızı əyərdik.

İndi cahan çox geniş... Yer yoxdu gizlənməyə,
Bəs niyə gizlənirsən, ömrüm-günüm, bəs niyə?

Mən oyundan çıxıram... Dözmürəm bu oyuna,
Ürək göyərçin kimi qanadlanır qoynuna.

Günəş gizlənə bilməz... De, bəs nədir bu qayda:
Gizlənirsən sükutun, zarafatın dalında?

Sən mənim səhərimdən, saç dünyaya şöləni.
Yox, gizlənə bilməzsən... Ürəyim görmüş səni...

Andris Veyan

BƏLKƏ DƏRİLMƏMİŞ YABANI GÜLLƏR YABANDA GÜL AÇIB YOLUNU GÖZLƏR

Biçin vaxtı keçib getdim yaşıl-yaşıl qapılardan,
Çöl gülləri tonqal-tonqal, xumar oldum
qoxulardan.

Bu nəzəndə çiçəklərdən üzüm, dedim, bir neçə zoğ,
Yalvardılar: – Körpəyik çox... hələ dərmə,
sən canın, yox!

Baxaq bir az al günəşə... sən insansan... daim
varsan,
ətir, ənbər badəmizi sabah gəlib apararsan.

– Yaxşı! – dedim. Sabah cölə bir də gəldim
gülə-gülə,
Şəhlə dolu gül fincanlar yanır gördüm
şölə-şölə.
Lalə-lalə.

Bu sayrısan badələrdən içim, dedim, birər-birər.
– Yox! – söylədi keşik çəkən neçə tikan, neçə neştər.

– Get, sonra gəl!

Gedib gəldim. Yanır min-min gül tonqaltı.
– Qismətinəm, gəl, iç! – deyir gül şərbəti, çiçək balı.

Həyəcandan əsdi əlim, qorxdum yerə düşə kassa,
Dedim: – Gedim, sabah gəlim, mey içməyə macal olsa.

Səhər məni harayladı özgə yollar, uzaq yollar.
Dedim: – Tale bir də məni o gülzara haçan yollar?
Cəsurluğum çatmadı ki, yığam çin-çin, dərəm dən-dən
Doğan günün şəfəqində alovlanan çiçəklərdən.

Keçib getdim qış sübhünün qar naxışlı
qapısından,
haçan gələr biçin vaxtı, gül tonqaltı bir də aman?!

Hər tərəf qar... ürək istər ətir saçan o çölləri,
Bəlkə orda qönçələnir dərilməmiş çöl gülləri.

Qunar Selqa

QAĞAYI

Bu gün balaca bir qağayı gördüm,
Qalxırdı yuxarı sağ qanadıyla,
Enirdi aşağı sol qanadıyla.

Qanadı altında göl mavi, hamar.
Qanadı üstündə al günəş par-par,
Elə bil iki quş çarpışırdılar.

Hansı quş görəsən qalib gələcək:
Günəşə qalxanmı, gölə enənmi?
Ucalan...alçalan... Görək kim kimi?

HAÇAN YAŞAMISAN?

Nə qədər günləri yola salıbsan,
Olub keçənləri fikirləş, düşün.
Ömrün hansı günü yadda qalıbsa,
İnan, yaşamısan yalnız həməən gün.

DAUQAVANIN DİLİ

Yaşıl hörüklüsən, Dauqavacan,
Neçə şəlalənlə nəfəs alırsan.
Yığmısan başına doğma elini,
Bizə öyrədirsən sən öz dilini.

Sənin dilin, nitqin nədən yararır –
Sahildə yer sökən kotan səmindən,
Bahar sellərinin qəhqəhəsindən,
Sığırçınlarının şən ləhcəsindən!

Biz sənin nitqinlə zənginləşirik.
Kimi sevirənsə, sevirik biz də.
Qeyzin qeyzə dönür ürəyimizdə.
Eşqin, nifrətinlə zənginləşirik.

Bizi gecə-gündüz, Dauqavacan,
Qardaşlıq bəzminə haraylayırsan.
Sevirsən dünyanın hər bir elini.
Yoxsa kim anlardı sənin dilini?

QIRĞIS POEZİYASI

1964

Ramiz Riskulov

BÖYÜK USTADIMIZA

*Bunu tale mənə yazdı, yoxsa özüm tapdım onu?
Qürubuna bir il qalmış görə bildim mən
Vurgunu.*

Moskva. Zal, qonaq evi, saçlarında Kəpəz qarı,
Ağsaçlı söz tanrıstək addımladı mənə sarı.

Həyəcandan zağ-zağ əsdim. Sandım ki, bu ulu şair
Min-min nəslə yola salmış. Karvansaray sahibidir.

İri gözlər-od yuvası. Qorxa-qorxa, dönə-dönə
Nəzər saldım, təslim oldum o gözlərin qüdrətinə.

Göy damarlı arıq əlin əlimdədir hərərəti,
O əllərdə bulud yarmış bir ıldırım cəsarəti!

Dodaqları bir az solğun, fəqət nitqi mənə tanış,
Bilirdim ki, susan dodaq tufanları qıfıllamış.

– Qırğız oğlu,
bilirsənmi
Sən "Manas"ı şair kimi?
Akın olmaq, qopuz çalmaq
Adətinmi, şəkərinmi?
Çaşdım düzü bu sorğudan,
Baxdım şair qəhrəmana.
– Sarsılmazdır,
əbədidir –
Dedi – Manas doğan Ana!

İgid Manas, qoç Koroğlu
Nə birinci, nə sonuncu.
Bir qılıncın iki ağzı,
Bir kompasın iki ucu!

... Bu gün yanib
yaxılıram,
Hanı bəs o yeriyan dağ?
Gözəllik ovçusu gözüm
Daim onu axtaracaq.

Ramiz! Bəlkə rəməzdir bu:
Qapı açmış tale mənə.
Qəlbim coşub, əlim dəyib
Bir dahinin əllərinə.

Tale – dürüst
tərəzidir,
Bizi dəqiq çəkir özü
Tərəzinin mərdlik daşı
Tələb edir ömrümüzü.
Soruş, nədən
yaranmışdır
Yer üzündə okeanlar?

Şairlərin ciyər qanı,
Göz yaşıdır bəlkə onlar?!

Səməd Vurğun!
Sən yandırdın
Həyatını bir eşq üçün,
Misralarda məşəl oldu
Dağ siqlətin, dəniz
gücün.

Vaxt oldu ki, şübhə
şiri
Əl uzatdı ürəyinə.
Sən o şiri parçalayıb
Verdin ilham pələnginə.

Vaxt oldu ki, cırıb atdın
Qaralanmış vərəqləri,
Həqiqətdən aralanmış,
Yaralanmış vərəqləri.

– Çovğundan sağ çıxan
qüvvət –
Dedin – insan inadıdır.
Bir həqiqət, bir də
mərdlik
Şairin cüt qanadıdır.

Sən ömrünü misra-misra
Bağısladın öz elinə.
Dünən sənə çamur atan
Gül uzadır bu gün sənə.

Böyüklüyün qanunu var,
Qismət olmur ona-buna.

Böyük girir böyük kimi
Kiçiklərin yuxusuna.

Mən Bakıya can atdım ki,
Bir də, bir də görüm
səni.
Əvəzində tapdım ancaq
Addımlayan heykəlini!

Bildim:
burda sevgililər
Görüş verir bir-birinə.
Sevən öncə ürək açır
Sevənlərin şairinə.
Gözlərimdən yaş
sıçrayır,
Ancaq gedə bilmirəm mən.
Göz ayrılır, can ayrılır
Buludla tən heykəlistən

Azərbaycan nə gözləyir?
Yenə Səməd Vurğununu.
Kür üstündə çocuq gördüm,
Sənə bənzər gördüm onu.

GÜNƏŞ BAYRAMI

Dosta, düşməyə də gülümsəyirsən,
Hamını bir gözdə görürsən, günəş.
Quzu, ceyrana da, yırtıcıya da
Yaşamaq qüdrəti verirsən, günəş.

Günəşin qədrini bilək, insanlar!
Yoluna ətirli çiçəklər səpək.

Bizə ağ öpüşlər göndərən qızı
Dodaqla, ciyərlə, ürəklə öpək.

Uzanır o qızın ağ kirpikləri
Bütün dənizlərə, bütün dağlara.
Mükafat ummadan, pulsuz-pənəsiz
Saçır ziyasını ta uzaqlara.

İşıq bağlaması atır bağlara,
Günəş bayramıdır hər gün hər yanda.
İnsanlar! Günəşdə yaşayaq gəlin,
Ya günəş yaşasın ilikdə, qanda.

1966

TACİK POEZİYASI

Əbdülqasim Firdofsi

SÖHRAB
("Şahnamə"dən)

Günəş, qızıl günəş boy göstərinçə,
Qara qarğa kimi gizləndi gecə.

Bəbir dərisini geydi bahadır,
Yolda sərxoş fili – köhləni hazır.

Əlində bərq vurdu hindu qılıncı,
Atın sağrısında kəməndin ucu.

Dəmir dəbilqəsi saçdı şölə, nur,
Döyüş meydanına üz qoydu məğrur.

Zəfər tamahıyla çəkdi odlu ah,
Eyvay, aldatmasın bizi kaş tamah.

O gecə Söhrab da azca xumardı,
Başında mey dəmi, ney səsi vardı.

Humana uz tutdu; fikirləşərək:
"Mənimlə cəng edən bu şir, bu erkək

Məndən əskik deyil boyda-buxunda,
Özümü görürəm elə bil onda.

Köksündə qüdrət var, gözündə işıq,
Elə bil cüssədə cüt yaranmışıq.

Anamın dediyi nişanlar ki var,
Üzündə, gözündə görünür aşkar.

Bəlkə də Rüstəmdir, qaynayır qanım,
Dünyada ona tay pəhləvan hamı?

Bəlkə öz atamla döyüşürəm mən,
Gümanım düz olsa yerə girərəm".

Human cavab verdi: "Mazandaranda
Cəngavər görmüşəm onu meydanda.

Elə ki, endirdi polad gürzünü,
Az qaldı yarılın ərzin özülü.

Mindiyi köhlən də Rəxşə* bənzəyir,
Yox, yalı-quyruğu bir az fərqlənir".

Gün qalxdı. Yer geniş, göy dibsiz, dərin.
Çəkildi yuxusu döyüşçülərin.

Könlündə bəsləyib cəng həvəsini,
Başına qoyaraq dəbilqəsini

Söhrab at səyirtirdi hərəkətdə,
Öküz başı kimi gürzü yanında.

Rüstəmə üz tutdu həlim, lütfkar,
Elə bil gecəni bir yatmışdılar.

"Yaxşımı dincəldin, necədir kefin?
Tulla kin gürzünü, ey əziz insan!

Buraxaq atları, rahat əyləşək,
Bağlansın cəng yolu, açılınsın ürək.

Ehtiram göstərək, hörmət saxlayaq,
Tanrının önündə peyman bağlayaq.

Barişaq, mübarək məclis qurulsun,
Döyüş özgələrin qisməti olsun.

Səni gözümlə tutub ilk tanışlıqdan,
Həyədan yaş axır gözümdən, inan.

Bəlkə söyləyəsən kim olub əslin?
Bəlkə qəhrəmanlar nəslidi nəslin?!"

Rüstəm: "Mənasızdır – dedi – barişiq,
Biz ki, heç bu dildə danışmamışıq.

Mən uşaq deyiləm, gənc olsan da sən,
Hazıram döyüşə hələ dünəndən.

Çarpışaq, nəticə bilinsin barı,
Görək kimə verir fürsəti tanrı.

Enişlər-yoxuşlar görmüşəm mən də,
Aldanan deyiləm hiyləyə, fəndə".

Söhrab dedi: "Fikrin heç məni açmır,
Bu söz təcrübəli mərdə yaraşmır.

Mətləbim vardır ki, girməyək bəhsə,
Beş-on gün dolanaq nəfəs-nəfəsə.

Sənə kəc baxanlar yerdə sürünsün,
Heykəlin dağlardan uca görünsün!
İndi ki, deyirsən döyüşək,
nə qəm.

Gəl düşək atlardan, ey taleyi kəm!"
Düşdülər.

Cilovlar qayaya bağlı,
Hər ikisi mətin, yarlı-yaraqlı.

Kədərli, rıqqətlə yaxınlaşdılar,
Qəfil qasırğa tək əl-qol açdılar.

Cəngə dünya boyda meydan verdilər,
Polad bədənlərdən süzüldü qan, tər.

Söhrab pəncə vurdu sərxoş fil kimi,
Qaldırıb torpağa çırpdı Rüstəmi.

Nərəsi titrətdi ərzi, səmanı,
Sanki əsrlik arslan yıxdı qulamı.

Ağzı, əli-üzü torpaqlı, qanlı,
Fil canlı, gözləri çənli, dumanlı.

Qoca bir çağanın əlində əsir,
Gəncin polad dizi sinəsindədir.

Başını bədəndən qoparmaq istər,
Rüstəmin alnında puçur-puçur tər.

Söhraba söylədi: "Ey şir ovlayan!
İldırım qılıncı igit pəhləvan!

Bizim ayinimiz, dinimiz başqa.
Başqadır qaydamız, dəbimiz başqa.

İgidlər rəsmincə cəngə girən kəs
Basdığı rəqibi dərhal öldürməz.

Buraxar, əfv edər birinci dəfə
Baş kəsməz, nə qədər qəzəblənsə də.

Öldürər, basarsa ikinci dəfə,
Mərdliyi çatdırar onu şərəfə".

Rüstəm fikirləşdi: başqa yol hanı?
Nə cür aldatsın o gənc əjdahanı?
Qalib gənc
qocanın sözünə baxdı,
Üç səbəbə görə onu buraxdı.

Özü cavan idi, rəqibi qoca,
Gənclik vüqarı da dağlardan uca.

İnsafı yumşaltdı damarlarını,
Əlindən buraxdı arslan ceyranı.

Gəldi, ova getdi, hallı, xəyallı,
Unutdu bayaqkı cəngi-cidalı.

Humana söylədi etdiklərini,
Rüstəm pəhləvanın dediklərini.

Human heyrətləndi: "İgid pəhləvan!
Görünür, canından çoxdan doymusan.

Heyif bu qüvvətə, yazıqlar sənə,
Bu nazik belinə, geniş köksünə!

Demək, xamlıq edib diri buraxdın?
Nəçin torundakı şiri buraxdın?

Bu, düşünülməmiş bir işdir, inan,
Qorxuram başına əngəl açasan.

Nə deyib şəhriyar:
Qafil olma sən!
Kiçik düşməni də aciz bilmə sən!"

Dərin bir heyrətə qərq oldu Human,
Dostunun bəxtindən qəlbi nigaran.

Gənc igid üz tutdu döyüşçüsünə:
"Qoy əzab verməsin bu xəbər sənə.

Darıxma, pəncəmdə görərsən onu,
Salaram kəməndə sabah boynunu!"

Söhrabın əlindən sivişən Rüstəm
Öz qılını kimi kəskindi bu dəm.

Yenidən tapmışdı ömrünü sanki,
Axar suya sarı baş aldı, getdi.

Su içdi, yuyundu fikirli, ciddi.
"Ulu tanrım!" deyib dualar etdi.

Köməyə səslədi geniş göyləri,
Çərxin gərdisindən yoxdu xəbəri.

"Nə deyir alnıma yazılan yazı
Başdanmı alacan papağımızı?"

Bilmədi özgədir bəxtinin payı:
Əlindən çıxacaq günəşi, ayı.

Çoxdan eşitdiyim əhvalatdı bu:
Rüstəmin gücünün yoxmuş hüdudu.

Addımında elə bir qüvvə varmış,
Daşa ayaq basa, daş yanarmış.

Misilsiz qüvvəti onu əzirmiş,
Çətin dolanmış, çətin gəzirmiş.

Öz gücü əlindən gələrək cana,
Bir gün əl götürür ulu Yəzdana:

"Özün, ulu tanrım, gəl qeydimə qal:
Barı qüvvətimin yarısını al!"

Onun diləyini dinləyir Tanrı,
Azaldır gücünü yarıbayarı.

Bu dəfə seyr etdi yenə göyləri:
"Amandır, gücümü qaytarın geri!"

Aciz bəndənizəm, qulunuzam mən,
Əlimi kəsməyin ətəyinizdən".

Eşitdi bu sözü böyük yaradan,
Əzəl qüvvətini tapdı pəhləvan.

Köksündə hiss etdi elə bir qüdrət,
Sanki canındaydı dünya, təbiət.

Solğun çöhrəsində kədərli mənə,
Qayıtdı bulaqdan cəng meydanına.

Söhrab fil kimi ydi atın belində,
Kəməndi qolunda, yayı əlində.

Köhləni yer-göyü silkələyirdi,
Qabanı, qulanı qovurdu sanki.

Rüstəm gəncə baxdı heyran, nigaran,
Çıxa biləcəkmə qanlı qovğadan!

Baxdı gözlərində həyəcan, nisgil,
Qəlbində, hardasa qırıldı bir tel.

Ancaq sarsılmadı qəhrəman Söhrab,
Önündə rəqibi – qızıl bir kitab!

Heyrətlə, hörmətlə çox daldı ona,
Pəhləvan cismnin ucalığına!

"Ey arslan əlindən sivişən arslan!
Şir vuran yaradan qaçıb qurtulan!

Yenəmi gəlmisən?
Axı nəçin sən,
Təzədən bu yerdə əcəl gəzirsən?

İnadçı olarmış insan bu qədər,
Təkbətək döyüşdən qorxmursan mägər?

Atları kənarda çidarladılar.
Başları üstündə çərx-kəcəftar.

Güləş meydanını dolanıb əvvəl,
Lapdan kəmərlərə əl atdılar, əl.

Bəxt ki gətirmədi, bəla üz verər,
Bir sal qayanı da muma döndərər.

Qızdı əlbəyaxa döyüş, nə qızdı,
Bəs niyə Söhrabın qüvvəti azdı?

Uzun qollarının gücünü sanki
Göylər, ulu göylər sümürdü, çəkdi,

"Mənmi basılam?" düşündüyü dəm,
Söhrabın boynundan yapışdı Rüstəm

Qəzəblə hərlədi, əzm ilə əydi,
İgidin kürəyi torpağa dəydi.

Tale bir insandan üz döndərəndə,
Ən güclü qollar da düşərmiş bəndə.

Rüstəm anladı ki, buraxarsa sağ,
Bir də çətin yenə bu vüqarlı dağ.

Dərhal qılıncını qından sıyırdı,
O ayıq ürəkli arslanı yarıdı.

Pəhləvan ağrıdan ufuldayaraq,
Sıxdı, suya döndü ovcunda torpaq.

Təzədən torpağı eşdi əlləri,
Unutdu dünyada xeyiri, şəri.

Eyvay, başqasına qıydığın zaman,
Anla ki, səni də tutacaq bu qan.

Olacaq hər tükün bir ox, bir bıçaq,
Gec-tez ürəyini parçalayacaq!

Söhrab pıçıldadı: "Qoca, qəm yemə,
Özüməm qəsd edən diriliyimə

Sən yox, bəxtim etdi bu zülmü mənə,
Verdi açarımı sənə əlinə.

Məni həm bəslədi bu qozbel fələk,
Həm zaya çıxartdı, üz döndərərək.

Mənim tay-tuşlarım toyda, mağarda,
Mənimsə hazırdı yerim məzarda.

Mənə anam dedi:
tanı atanı.

Bildirdi ondakı hər bir nişanı

Çox da fəxr eləmə, olma şadiman,
Sənin də halına qan ağlar anan.

Uzaq ulduz kimi son bürcdə olsan,
Zülmətə bürünmüş gecə də olsan,

Quş olub qalxsan da asimanlara,
Balıq tək ensən də göy ümmanlara,

Bu xəbər çatanda atam Rüstəmə,
Daha sən heç kəsdən aman istəmə.

Atam yerdə qoymaz mənim qanımı,
Alacaq oğlunun intiqamını".

Eşitcək bu sözü, Rüstəm qaldı mat,
Qaraldı kainat. Ey dadi-bidad!

Dondu elə bil ki, damarında qan,
Bir nalə çəkdi ki, eşitdi cahan.

Hıçqırıb söylədi: "Ey nakam cavan,
Atandan qalibni səndə bir nişan?

Mənəm, başı batmış o Rüstəm mənəm.
Özüm öz əlimlə oda düşənəm.

Atam Zal otursun mənim vayıma".
Yoldu ağ saçını, səpdi hər yana.

Söhrab cavab verdi: "Şanlı namidar!
Etdin nə yaxşı ki, adını aşkar.

Mən səni görəndə qanım qaynadı,
Səninse gözündə şimşək oynadı.
Dedim: cəng etməyək.
Yola gəlmədin.
Zərrəcə olmadı mehrin, ülfətin.

Mən sənin oğlunam. Gəl aç qolumu,
Tanı bazubəndi, tanı oğlunu.

Mən evdən çıxanda anam ağladı,
Nişanı qoluma özü bağladı.

Söylədi: atanın yadigarıdır,
Qoru! Ata mehri can mədərdir".

Gəncin zirehini
açanda Rüstəm
Ata ürəyini parçaladı qəm.

"Oğlum, əziz balam, canım-ciyərim,
Dibdən üzüləydi kaş bu əllərim.

Səni bu dünyaya gətirən də mən,
Səni bu dünyadan itirən də mən!

Sən ölüb əzabdan qurtaracaqsan,
Mənsə dönə-dönə verməliyəm can".

Söhrab inildədi: "Ağlama ata,
İndi göz yaşından daha nə fayda?

Sənin hıçqırığın, çəkdiyin nali
Ölüm əzabından ağırdır mənə".

Qürub edən günəş dönüb al qana,
Rüstəmsə dönməyib ordugahına.

Qoşundan seçildi iyirmi əsgər,
Gedib öyrənsinlər, işi bilsinlər.

Rüstəmi yəhərdə görmədi onlar,
Çəməndə sahibsiz ikicə at var.

Toz-torpaq içində atlar pərişan,
"Yəqin öldürülüb bizim pəhləvan".

Çapdılar.
Keykavus agah edildi:
İtirmiş Rüstəmi şah səltənəti.

Gərənay çaldırdı Tus hökmdarı,
Cərgəyə düzüldü ordu qatarı.

Əmr: "Tez meydana atlı göndərin!
Söhrab nə iş görüb, bilin, öyrənin.

Yerəmi gələcək İranın dizi?
Rüstəm məhv olubsa, hansı dönməzi

Söhrəblə döyüşə göndərmək olar?
Bəlkə yürüş etsin bütün qoşunlar?!

Bu cəngavər igid əjdərmiş, əjdər.
Qabağından qaçmaq ölümdən betər!"

Gördü ki, qaranlıq çökür üstünə,
Söhrab həyəcanla dedi Rüstəmə:

"Məni qorxutmayır ölümüm əsla,
Qorxuram türk ərlər çaşa, sarsıla.

Mənim xatirimə yol açdı onlar,
İran sərhədinə yanaşdı onlar.

Söz ver ki, türklərə dəyməyəcəksən,
Bacardıqca ülfət göstərəcəksən.

Qoyma şah onlara hücum eyləyə,
Kimisə incidə, könlünə dəyə.

Vəd etdim onlara nələr, ay nələr,
Sən çalış, onlara nəvaziş göstər.

Bizim bu qalada bir iranlı var,
Mənim kəməndimə keçmişdi yasar.

Ondan çox dilədim, göstərsin səni,
Bir nişan vermədi, aldatdı məni.

Heç bilsən ürəyim necə yanırdı,
Səni görmək üçün qanadlanırdı.

O lənətə gəlmiş imansız tap,
Ancaq nə qisas al, nə də ver əzab.

Anamın dediyi nişanələri,
Mən səndə görsəm də, olmadı xəyri.

Görünür, beləymiş taleyin hökmü.
Mən çaxdım üfəqdə ildırım kimi.

Tez gəlib tez getdim qasırgalar tək
Bəlkə o dünyada bir də görüşək".

Atanın iliyi, sümüyü yandı,
Qanlı gözlərində yaş halqalandı.

Sıçradı Rəxşinə, beyni dumanlı,
Solğun dodaqları ahlı, amanlı.

Acı yellər kimi hiddətlə çapdı,
Gəlib ordusunun yerini tapdı.

Qışqırdı qoşuna yaxınlaşanda,
Yaramaz işindən gəlib fəryada.

Gördülər üzündə dərd buludu var,
Ona iranlılar səcdə qıldılar.

Tanrı dərgahına şükr etdilər ki,
Salamat qayıdıb təxtin dirəyi.

Rüstəmin əlləri, üz-gözü qanlı,
Cırılmış yaxası, dağlanmış alını.

Sordular: "Nə gündü, nə halətdi bu?
Kim vurulub? Hansı müsibətdi bu?"

Rüstəm fəlakəti aşkar eylədi,
"Öz ciyərpəmə qıymışam" dedi.

"Göy başımdan basır, yer-ayağımdan".
Bütün döyüşçülər pərişan, nalan.

Rüstəm dilə gəldi: "Ey qəhrəmanlar!
Daha nə ürəyim, nə bədənim var.

Bu zəfər mənimçinin ölümədən bətər.
Türklərlə döyüşdən əl çəkin!
Yeter!"

Sədi Şirazi

RUZİGARIN İNQİLABI VƏ İNSANLIQ DƏRƏCƏLƏRİ

Sütünsuz, dayaqsız möhkəm dayanmış
Bu mavi günbəzə sən bir göz yetir.

Sönməyən şamları yanır bahar, qış,
Çərxi gecə-gündüz hərlənməkdədir.

Bu qoca dünyada, ulu dünyada
Növ-növ taleləri sən gətir yada.

Biri pasibandır, biri padışah.
Biri imdad istər, biri tac-küləh.

Biri şad, fərəhli, biri dərdimənd,
Biri kama çatan, biri dərdə bənd.

Biri bac verəndir, biri bac alan,
Biri yüksələndir, biri alçalan.

Biri cındır həsir, palaz üstündə,
Biri zər təxtində, atlas üstündə.

Birinin işləri fir-fır fırlırdar,
Birinin qursağı qur-qur quruldar.

Biri devirəndir, biri devrilən,
Biri ləzzət çəkir, biri cəfa, qəm.

Biri sağlam, mətin, biri natəvan,
Biri qos-qocaman, biri növcavan.

Biri savab edən, biri xatakar,
Biri mömün bəndə, biri fitnəkar.

Biri xeyirsevər, pak etiqadlı,
Biri başdan-başa fitnə fəsadlı.

Biri xoş qılıqlı, biri bədrəftar,
Biri tədbir əhli, biri davakar.

Biri cənnət tapır nemət içində,
Biri cəhənnəmdə, zillət içində.

Kim cah-cəlalı, şövkətli əmir,
Kimi çərx əlində bir qul, bir əsir.

Kimi gülüstəndə güllərə həmdəm,
Kiminin bağrını parçalayır qəm.

Kiminin güləndə ağzı yığışmır,
Kimi dərd əlindən bir an göz açmır.

Kimi xidmət üçün kəmərbəstədir,
Kimi qarət üçün yollar üstədir.

Kimi gecə-gündüz əli Quranlı
Kimi meyxaədə, beyni dumanlı.

Kimi külüng vurur şəriət deyə,
Kiminin zünnarı küfrə hədiyyə.

Kimi bir himə bənd, arif, utancaq.
Kimisi yeriyan kötükdür ancaq.

Kiminin isməti bənövşədən çox,
Kiminin üzündə bir damcı su yox!

Kimi arslan təkin cəsur pəhləvan,
Kimi dovşan təkin qorxan, qaçağan.

Kimi zamanəylə dör-dör döyüşən,
Kimi öz cildini hər gün dəyişən.

Kiminin gözündə qalmayıb arzu,
Kiminin əyalı şora tamarzu.

Kimi eys içində, əyni zər-xara
Kiminin gündüzü gecədən qara.

İndi ki, dünyaya az-çox bələdsən,
Başını dağ kimi uca tut, Sədi.

Bu alçaq fələyə bel bağlama sən,
Bir göz qırpımında məhv edər səni.

TÜRKMƏN POEZİYASI

MAHTIMQULU TÜRKMƏNİN

Ceyhun ilə bəhri Xəzər arası,
Çöl üstündən əsər yeli türkmənin.
Gül qönçəsi, qara gözüm qarası,
Qara dağdan enər seli türkmənin.

Haqq arxası, üstümüzdə sayası,
Nərildər çölündə nəri, mayası.
Rəngbərəng gül açar yaşıllı yaylası,
Qər q olmuş reyhana çölü türkmənin.

Al-yaşıl geyinib çıxsa pərisi,
Bürüyər aləmi ənbər nəfəsi.
Bəy, törə, ağsaqqal yurdun yiyəsi,
Sığmaz kənd-kəsəyə eli türkmənin.

O, mərdin oğludur, mərdidir pədəri,
Koroğlu soyludur, sərxoşdur səri.

Dağda, düzdə, qovsa səyyadlar... diri
Tuta bilməz yolbars¹ oğlu türkməni

Qoşun çəksə, çökər torpaqlar, daşlar,
Könüllər, ürəklər yürüşə başlar.
Gələr bir süfrəyə çörəklər, aşlar.
Vəsf olunar xoş iqbalı türkmənin.

Könül havalanar, ata qalxanda,
Dağlar lələ dönər, qıya baxanda.
Çaylar bal gətirər coşğun axanda,
Yıxar bəndi, gəlsə seli türkmənin.

Qafil qalmaz, döyüş günü, xar olmaz.
Qarğışa, nəzərə giriftar olmaz.
Bülbüldən ayrılmaz, solmaz, saralmaz,
Daim ənbər saçar gülü türkmənin.

Qardaş tirələrin, uruq² yarındır,
İqballar tərs gəlməz, haqqın nurudur.
Atlanırsa, yönü savaşı sarıdır,
Yad bağrına oxdur yolu türkmənin.

Düşməyə dağ çəkər, özü dağlanmaz,
Daşları sındırar, yolu bağlanmaz,
Yada gözü düşməz, könül əylənməz,
Mahtımqulu – deyən dili türkmənin.

BU DƏRDİ

Nə bələdir, gəzdim eşqin dağını,
Çəkər yalnız odlu nəfəs bu dərdi.

Assan eşq dağını göyün boynundan,
Göy titrəyər, çəkə bilməz bu dərdi.

Eşqi yoxsa, heç yanarmı çıraqlar?
Eşqə düşsə, quşlar inlər, qurd ağlar,
Əyilər heybətli, qüdrətli dağlar,
Daşlar çökər, çəkə bilməz bu dərdi.

Yalnız sevən çəkər yükü mərdana,
Fələk gördü, qorxub döndü çırtana.
Məgər Yer kürəsi taydır insana?
Düzlər, çöllər çəkə bilməz bu dərdi,

Behişt qaçıb girmiş göyün qəlbinə,
Cəhənnəm töpilməmiş yerin dibinə.
Dalğa bənzsə də insan təbinə,
Çaylar, sellər çəkə bilməz bu dərdi.

Mahtımqulu, bezmə dərdədən, dügündən,
Asi olub, haray çəkmə bu gündən.
Ölmək, ayrılmaq da qalıb qədimdən,
Mirasdır, dərk etməz nəkəs bu dərdi.

DEYİŞMƏ

Mahtımqulu:

O nədir ki, yaşıl-qızıl görünər?
O nədir ki, ayağı yox, sürünər?
O nədir ki, deryalarda böyüyər?
Şairsənə, ondan bizə xəbər ver.

Durdu şair:

O əkindir yaşıl-qızıl görünər,
O ilandır, ayağı yox, sürünər.

¹ Qaplan (pələng)

² Nəsi

O balıqdır, deryalarda böyüyər,
Bizdən salam olsun, cavab belədir.

Mahtımqulu:

O nədir ki, yaxası var, yanı yox?
O nədir ki, qanadı var, qanı yox?
O nədir ki, adam udar, canı yox?
Şairsənsə, ondan bizə xəbər ver.

Durdu şair:

O kəfəndir, yaxası var, yanı yox,
Kəpənəkdir, qanadı var, qanı yox,
Qara yerdir, adam udar, canı yox,
Bizdən salam olsun, cavab belədir.

Mahtımqulu:

O nədir ki, darvazasız qaladır?
O nədir ki, pəncərəsiz binadır?
O nədir ki, bir-birindən əladır?
Şairsənsə, ondan bizə xəbər ver.

Durdu şair:

O könüldür, darvazasız qaladır,
O qəbirdir, pəncərəsiz binadır.
Ayla günəş bir-birindən əladır,
Bizdən salam olsun, cavab belədir.

Mahtımqulu:

O nədir ki, yemədilər, doydular?
O nədir ki, qiyamətə qoydular?
O kim idi, dabanından soydular?
Şairsənsə, ondan bizə xəbər ver.

Durdu şair:

O vüsaldır, yemədilər, doydular,
O namazdır, qiyamətə qoydular.

Nəsimini dabanından soydular,
Bizdən salam olsun, cavab belədir.

Mahtımqulu:

O nədir ki, yeddi ölkəni gözər?
O nədir ki, belini nəsə əzər?
O nədir ki, fikri adam tək sezər?
Şairsənsə, ondan bizə xəbər ver.

Durdu şair:

O çobandır, yeddi ölkəni gözər,
O qoyundur çomaq belini əzər.
Bədvən atdır, fikri adam tək sezər,
Bizdən salam olsun, cavab belədir.

Mahtımqulu:

O nədir ki, torpaq üstə sürünməz?
O nədir ki, çox vaxt gözə görünməz?
O nədir ki, heç bir dona bürünməz?
Şairsənsə, ondan bizə xəbər ver.

Durdu şair:

Əkənlərdir zəlil olmaz, sürünməz,
O bələdir, gəlsə, gözə görünməz.
O yalandır, ayaq tutar, yeriməz,
Bizdən salam olsun, cavab belədir.

Tovşan Esenova

QARDAŞLIQ ÇİNARLARI

"Dünyanın zirvəsi" – qocaman Pamir,
Yadında qalıbmı o xoşbəxt səhər?
Yüz dildə danışan yüz xalqın oğlu
Yanına külünglə, bellə gəldilər.

Tacik ölkəsinin gülşən yerində,
Günəşə qorq olmuş ətlərləndə,
Böyük bir məramın nəbzi döyündü
Mərdlərin çirmənmiş biləklərində.

Demirəm min illik sal qayaları
Çapdılar, yarıdılar Fərhadşayağı.
Deyirəm öpdülər baxışlarıyla
Müqəddəs torpağı, azad torpağı.

Asiya, Afrika sülhsevərləri
Körpə çinarlara Loğman oldular.
Yan-yana əkdilər şüy sərvləri,
Qardaşlıq bağına bağban oldular.

Qabarlı, qabarsız, qara əl, ağ əl,
Cod əl, qüdrətli əl, yüz-yüz yüngül əl
Pamirin qardaşlıq xiyabanına
Zərif şitillərdən qoydular təməl.

Mənim də alınmdan beş-on damla tə
Düşdü, o qazdığım çuxurda qaldı.
Balama bənzəyən körpəyə bir sərv
Əlimdən bir azca istilik aldı.

İnan, yarı canım ordadı, orda,
Fidanlar boy atıb orman oldumu?
Tufanlar önündə mənim köksüm tək
Onların da köksü qalxan oldumu?

Birləşsin qeyrəti bütün ellərin,
Bir də alışmasın hərbin ocağı.
Kəsək qarşısını qara yellərin
Çinarlar sayağı, dağlar sayağı.

Annabərdi Ağabəyev

AİLƏ

Süd rəngi ağ fənərlər zülməti parçalarkən –
Evə tələsirəm mən.

Dərdlər, qəmlər üstündə qılıncım çəkərkən –
Evə tələsirəm mən.

Gəlirəm ilk ocaqdan, evdən işıq qapmağa.
Zərifliyi, saflığı,
Bir də körpə balamı
xəzinə tək tapmağa!

Süd rəngli ağ fənərlər zülməti parçalarkən –
Evə tələsirəm mən.
Burda hay-haray qopar.
Günəş düşər güzgüyə
Pəncərələr, qapılar burda laybalay açıq
Səadətə, sevgiyə.

ESTON POEZİYASI

Lidiya Koydula

MƏNİM MƏHƏBBƏTİM – MƏNİM VƏTƏNİM

Mənim məhəbbətim – ilk məhəbbətim,
Sənindir həyatım, ömrüm, varlığım.
Səni vəsf edirəm, ey səadətım,
Ey mənim çiçəkli eston torpağım.

Sənin səadətin güldürər məni,
Sənin fəlakətin öz fəlakətim.
Nəfəsim bilirəm küləklərini,
Mənim məmləkətim – ilk məhəbbətim.

Ölümlə yüz dəfə üzlaşsəm belə,
Səni tərk etməyəm, ey əbədi yaz.
Qoy səni pisləsin yadlar, özgələr,
Səni ürəyimdən qoparmaq olmaz!

Mənim məmləkətim – ilk məhəbbətim,
Yorğunam, səndədir hər rahatlığım.
Sən mənə qoynunda beş qarış yer ver,
Ey mənim müqəddəs eston torpağım.

Sənin quşlarının türkülərilə
Qapanar, dincələr gözlərim mənim,
Göyərər qəbrimdə otlar, çiçəklər,
Mənim ana yurdum, ata məskənim.

Bernard Kangro

QÜRBƏTDƏ

Döyər pəncərəmi hər gecə yarı,
Quru budaq ilə döyər küləklər.
Dənizə uzanmış liman divarı.
Limanda bir qayıq yolunu bəklər.

Bir əlim qapının dəstək yerində,
Bir əlim azadlıq qılınca kimi.
İçimdə hər dəfə zorla boğaram
– Yurda qayıt! – deyən diləklərimi.

Yaşamaq bir yana...yanıma onsuz
Hətta üzü qara ölüm də gəlməz,
Dəniz qanadlanıb aşar başımdan,
Heyhat, ürəyimi soyuda bilməz.

Məğrur bir qayanın həndəvərinə
Hey dönər, dolanar bir ağ qağayı.
Dumanlar içində hər gecə yanar
Doğma sahillərin uzaq mayacağı.

* Şeirin sötri tərcüməsi eston şairi Li Seppetindir.
Qardaşlıq çəlalı

Tərtib və tərcümə edəni

Xəlil Rza

DÜNYAYA PƏNCƏRƏ

Rza X. Dünyaya pəncərə. Dünya
xalqları poeziyasından tərcümələr.
Bakı, "Maarif", 1984, 304 səh.

Elmi redaktoru və
"Dünyaya pəncərə açan əl"
adlı ön sözün müəllifi
Abbas Abdulla

**DÜNYAYA
PƏNCƏRƏ**

Təkrar nəşr

Yunan poeziyası
 Macar poeziyası
 Bolqar poeziyası
 Çexoslovakiya poeziyası
 Yuqoslav poeziyası
 Alman poeziyası
 Fransız poeziyası
 İtaliya poeziyası
 İngilis poeziyası
 İran poeziyası
 Türk poeziyası
 Əfqan poeziyası
 Hind poeziyası
 Pakistan poeziyası
 Yapon poeziyası
 Koreya poeziyası
 Vyetnam poeziyası
 Flippin poeziyası
 Mozambik poeziyası
 Fil dişi sahili poeziyası
 Zair poeziyası
 Əlcəzair poeziyası
 Kamerun poeziyası
 Anqola poeziyası
 Seneqal poeziyası
 Madaqaskar poeziyası
 Kuba poeziyası
 Çili poeziyası

Şair sözü raketlərdən qüvvətlidir,
 Şair özü - tanrılardan güclü, mətin.
 Qırğınları susdurmağa qabil, qadir
 Sənətkardır iftixarı hər millətin!

Mən topladım öz başıma hər obadan
 Ən qüdrətli, məğrur, cəsur şairləri.
 Ürək qanı, göz yaşıyla söz yaradan,
 Qaranlıqda hər sətri nur şairləri.

Bu aləmi, neçə milyard insanlığı
 Vahid görmək, azad görmək mənim əhdim.
 Qıraq qanlı məftilləri, yıxaq dağı.
 Qaralmasın, günəşlənmənin planetim.

Nəsimi də, Bayron, Puşkin, Şekspir də
 Addımlayır ön cəbhədə mərdanə, şax.
 Firdovsilər, Nekrasovlar olan yerdə
 Şair hökmü kralları susduracaq!

Vahidləşir Azərbaycan, - bəşəriyyət.
 Hər tərəcmə bir körpüdür eldən elə.
 Azərbaycan ərzə dilər sülh, səadət.
 Ərz isinir Azərbaycan nəfəsilə.

XƏLİL RZA

DÜNYAYA PƏNCƏRƏ

DÜNYAYA PƏNCƏRƏ AÇAN ƏL

Görkəmli şairimiz Xəlil Rza sovet xalqları poeziyası örnəkləri toplanan "Qardaşlıq çələngi" kitabından sonra oxuculara "Dünyaya pəncərə" adlı yeni tərcümələr kitabını təqdim edir. Bu topluda dünya xalqları poeziyasından seçmələrlə tanış oluruq. Kitabın düzgün qiymətini verə bilmək üçün Filippindən Fransaya, Madaqaskardan İrana, Aşerikadan Türkiyəyə qədər neçə-neçə məmləkətin ədəbiyyatına, şeir sənət dünyasına yaxından bələb olmalısan.

Bu dərəcədə geniş əhatəli bilicilik bir adama nəsib olmayan ağır işdir. Bununla belə, kitabın hətta ilk tanışlıqda nəzərə çarpan mühüm bir üstünlüyü şəxsizdir və ayrıca dəyərləndirilməlidir: Buradakı şeirlərin çoxunda XX yüzilliyin addım səsləri - tarixi tərəqqi uğrunda ölüm-dirim mübarizəsi, üsyankar ruh və mənəvi özəmət açığ-aydın hiss olunur. Nazim Hikmət, Vitezsdan Nezval, Pablo Neruda, Tasos Livaditis, Aqostino Neto XX yüzilliyin bu ölməz şairlərinin yaradıcılığı öz azadlığı uğrunda çarpışan neçə-neçə məmləkətin korşalmaz döyüş yarağına çevrilmişdir. Bu döyüşkənliyin və mənəvi qüvvəti çevirmələrdə qoruyub saxlamaq zor işdir, zor olduğu qədər də önəmlidir, öyülməlidir.

Yaradıcılıq yollarında daim cəsarətli addımlayan Xəlil Rza öhdəsinə götürdüyü ağır və məsuliyyətli işin öhdəsindən gələ bilmişdirmi? Davasız-şavasız demək olar ki, gəlmişdir, həm də çox böyük əngəlləri aradan qaldırmaq əzmi, güclü iradə bahasına! Birinci topluda onun işi nisbətən asan idi: ruscadan, özbəkədən, tatarcadan, türkməncədən, həmçinin balkarca və qazaxcadan tərcümə edirkən bu dillərə yaxından bələd olduğu üçün o, birbaşa orijinala

üz tuturdu. Yeni topluda onun bu imkanları xeyli azalmışdır. Türkiyə və İran poeziyası, həmçinin əfqan poeziyası çıxılırsa, buradakı şeir nümunələrinin çoxunu Xəlil Rza orijinaldan deyil, ruscadan çevirmişdir. Məgər fransızcanı bilmədən pol Elyuarı, italyancanı mənimsəmədən Salvadore Qvazimodanı, ispancanı öyrənmədən Nikolas Gilyeni orijinala yaraşan bədii yüksəklikdə səsləndirmək mümkündürmü? Əlbəttə, çox çətin. Lakin bu çətinliyi aradan qaldırmağa yardım edən incə bir cəhət diqqət yetirməliyəm. Şair nəfəsinin alovu, ümumən istedad çox şeyin öhdəsindən gələ bilər, deyiblər. Xəlil Rza təcrübəli və qüdrətli yaradıcıdır. 30 illik sənətkarlıq təcrübəsindən o, yaxşı bilir ki, bədii tərcümə estetik hadisəyə çevrilə bilməyibsə, uğursuzdur. Bu halda onun hətta orijinala uyğun olub olmasının da ciddi əhəmiyyəti yoxdur. Bunu nəzərdən qaçırmayan Xəlil Rza seçir, oxuyub öyrəndiyi şeirlərdən elisini seçir ki, Azərbaycan oxucusunun bədii-estetik tələblərinə az-çox cavab verməyə qadir olsun, ən başlıcası tərcüməçinin ilham qaynağına çevrilə bilsin.

Bu kitabı yaradarkən Xəlil Rzanın rast gəldiyi ikinci mühüm çətinlik Şərq təfəkküründən əsaslı surətdə fərqlənən Qərb bədii təfəkkürünü mənimsəmək və yenidən canlandırma bilmək hüsnəri ilə bağlı olmuşdur. Aydındır ki, Azərbaycan şairi üçün, məsələn, Edqar Po kimi Amerika şairini, yaxud Henrix Heyne kimi alman klassikini tərcümə etmək, totalım Hafız Şirazi, yaxud Arif Qəzvinini kimi İran klassiklərini tərcümə etməkdən qat-qat çətindir. Bunun səbəbləri bəllidir. Ayrı-ayrı dillərdə yaranmasına baxmayaraq Türkiyə, İran, İraq, Əfqanıstan kimi müsəlman ölkələrində yaranan mədəniyyət bir sıra milli, spesifik cəhətlərinə baxmayaraq təxminən eyni tipli mədəniyyətlər olmuş. Şərq bədii təfəkkürü zəminində meydana çıxmışdır. Avropa, Avstraliya, Şimali və Cənubi Amerika kimi ölkələrdə yaranmış poeziya nümunələri isə tamamilə başqa təfəkkür tərzinin məhsulu olduğu üçün mənimsənilməsi və yenidən canlandırılması olduqca çətindir. Ancaq tərcüməçi sənətkar bu çətinliyi dəf etməyi bacarırsa, öz xalqı üçün əvəzsiz iş görür, hər yad şairi doğrulaşdırmaqla bizə yeni bir xəzinəni təqdim etmiş olur.

Şekspirin sonetləri, Bayronun "Manfred" dramatik poeması, Şandor Petefinin şeirləri Xəlil Rzanın tərcüməsində gözəl səslənir. Burada, görünür, tərcüməçi bacarığından əlavə Qərbi Şərqa yaxınlaşdıran tarixi amillərin də rolu az olmayıb.

"Manfred"də böyük bədii qüvvətlə meydana çıxan antropomorfizm, insanın təbiətlə vəhdəti Bayronun Şərq mədəniyyətlərini mənimsəmək uğrunda ardıcıl mübarizəsi ilə bağlı deyilmi? Sevgini bəşər cəmiyyətinin başlıca qayəsi kimi qiymətləndirən, bu baxımdan Nizaminin, Füzulinin davamçısı kimi meydana çıxan Şekspir poeziyası da əslində Qərb ilə Şərqi birləşdirmək ehtirasından qidalanır. Xəlil Rza tərcümə etdiyi sənətkarlara yaxından bələd olduğu üçün bu incə cəhətləri həm nəzəri, həm də intuitiv, sezmə qüvvəsi ilə duymuş, qavraya bilmiş, buna görə orijinala yanşa biləcəkdir poeziya nümayiş etdirmişdir.

*Yadına salsaydı qardaş ölkəni,
İnsafı olsaydı azca Tehranın,
Məgər qalxardımı yeddinci qata
Nələri, fəryadı Azərbaycanın?*

*Rey mülkü xudpəsənd, dikbaş, həyasız,
Abırsız, daş üzlər, barı utanın!
Kəsib başdan-başa yelə verdiniz
Bütün köklərini Azərbaycanın!*

İran şairi Yəzdinin şeirindən gətirdiyimiz bu parça dilimizdə yaxşı səslənir, oxucu onu dərhal qavrayır, özünü küylir. Amma aydın olanda ki, bu şeir orijinalda qəzəl biçimindədir, heyrtlənilir-sən. Görəsən, Xəlil Rza böyük ilhamlı, geniş poetik bacarığı olan şairdir. Bəs səbəb? Görünür, şair Xəlil Rza tərcüməçi Xəlil Rzanı üstələyib. Bir sözlə, o, şeir çevirisi üçün çox gərəkli olan cəhəti-formanı qorumağı lazım bilməyib, məzmunu qurban verib. Yeri gəlmişkən deyək ki, bu cür sərbəstlik Xəlil Rzanın tərcümə yaradıcılığında heç də təsadüfi və nadir hadisə deyil.

Nə yaxşı ki, o, dilimizə çevirdiyi sərbəst şeirləri dəyişib başqa poetik qəlibə salmayıb. Aydındır ki, sərbəst şeir dünya mədəniyyəti tarixində təsadüfi deyil, inqilablar dövrünün, kosmik irəliləyişlər çağının ölçüyə gəlməz çılgınlığının, rahatsızlığının, axtarışlar və tapıntılar yüzilliyinin poetik biçimidir, bədii deyim üsullarından biridir. Bu biçimi, bu deyimi Latın Amerikasına gətirmək, Afrikadan, Avropadan bütün çalarları ilə Azərbaycana gətirmək, Azərbaycanlaşdırmaq milli şeir sənətimizin xeyrinədir, alqışlanmalıdır.

Bədii çevirmə sənətimizdə kök salan, sözsəva səbəb olan bir məsələdən də yan keçə bilmərəm. Ərəb, fars dili poeziyasını bu gün dilimizə çevirən şairlərin bir çoxu tərcümələri ərəb, fars kəlmələri ilə doldururlar. Soruşanda, dövrün koloritini qoruyub saxladıklarını bəhanə gətirirlər. Məgər kolorit ayrı-ayrı sözləri orijinalda olduğu kimi saxlamaqdır? Onda ingilis, ispan dili poeziyasını dilimizə çevirərkən də "koloriti saxlamaq" naminə tez-tez ingilis, ispan sözləri işlədək, gülünə çıxmazmı? Bu baxımdan Xəlil Rzanın türkcədən çevirmələrini yüksək qiymətləndiririk. O, bu nümunələri azca dəyişməklə kitaba salıb. Dili türkcəyə yabancısı ərəb, fars sözləri ilə dolu Tofiq Fikrət şeirini bizə təqdim edirdən isə zərgər dəqiqliyi ilə işləyib. Şeiri yabancısı kəlmələrdən təmizləmək, billurlaşdırmaq yolu seçib. Buna görə "Sis"-in azərbaycanca bəlkə orijinalda olduğundan daha qüdrətli, daha anlaşıqlı və aydındır. Əslinə baxsan, bugünkü türklər də həmin yolla gedir, "Mövlana bu günün dililə", "Tofiq Fikrət bu günün dililə" adı altında klassikləri çağdaş oxucunun anlayacağı bir dildə çap edirlər. Bu cür məsələlərin həlli ayrıca bir sənət çəkişməsi istəyir. Bütövlükdə deməliyəm ki, yaxın dildən yaxın dilə əsər çevirmək çoxlarının düşündüyü qədər də asan deyil.

*Ben bir ceviz ağacıym Gülhane parkında
Nə sen onun farkındasın, nə polis farkında.*

Nazim Hikmətin yaddaşının gücünə arxalanıb yazdığım bu misralarını indiki ədəbi dilimizə çevirək:

*Mən bir ceviz ağacıyam Gülxana parkında,
Nə sən onun fərqindəsən, nə polis fərqində.*

Buyur, fikir saxlanıbmı? Saxlanıb. Poeziya, şeir ölübmü? Ölüb! Bəs necə etməli! Bəlkə yadımıza salaq ki, dilimizin qərb dilalektində “Fərq” yox, “Fark” deyirlər. Buna görə həmin misraları:

*Mən bir ceviz ağacıyam Gülxana parkında,
Nə sən onun farkındasın, nə polis farkında. -*

şəklində səsləndirək. Anlaşılmı? Anlaşılr. Qafiyə düzüümü və şeiriyət saxlanıbmı? Saxlanıb. Amma bu da olub-qalan yol deyil. Bəlkə o misraları azərbaycanca daha gözəl səsləndirmək olar. Bax, bu gözəlliyi axtarıb tapma ehtirası tərcüməçi şairin dincliyini əlindən almalıdır.

Xəlil Rza da dünyanın bir çox adlı-sanlı şairlərini bizə doğmalaşdırmaq üçün dincliyini qurban vermiş sənətkardır. Onun bu kitabını Azərbaycandan dünyaya açılan pəncərəyə bənzətmək olar. Həm ölkəmizdə, həm də ölkəmizdən uzaqlarda qan qardaşlarımız, doğma dilimizdə danışanlar, bu dildə oxumağı bacaranlar həmin pəncərədən dünyaya boylanır, neçə-neçə elin, obanın poetik xəritəsi ilə tanış olurlar. Elə bu tanışlığa görə Xəlil Rzaya ürək dolusu sağ ol deməliyik.

Abbas Abdulla

YUNAN POEZİYASI

Tasos Livaditis

ÜRƏYİMİ NİŞAN ALMA

Mənim keşikçi qardaşım,
Dünənki arkadaşım!

Eşidirəm qar üstə sənin addım səsinə,
Eşidirəm şaxtada sənin öskürəyini.

Tanıyıram mən səni,
Sən də məni tanıyırsan, qardaşım!

Mərc gələrəm, nədən desən,
Cibində bir qız şəkli var.

Mərc gələrəm, nədən desən,
Ürəyin də köksündə, sol tərəfdədir.

Yadımdamı, məktəbdə
Quş şəkli çəkərdin dəftərinə sən.

Mən də arzularımı nəyi, gör nəyi:
Küçədə səninlə qoşa getməyi!

Hələ də alınıdadır o, əyri çapıq yeri,
Sapandımla atdığım yumru daşın izləri.

Hələ də qoruyuram sənin göz yaşlarını
Mən öz cib yaylığında.

Sənin bazar günləri geydiyin ayaqqabı
Hələ də küncündədir bizim köhnə dəhlizin.

Hələ də saxlanır bizim divarda
Bir gün təbəşirlə sən yazdıqların -
Uşaq arzuları... o uzaq ulduz.

Sənin ağ saçlı anan indi süpürgəçidir,
Nazirlikdə pillələri süpürür.

Axşam qayıdarkən, burulub tini
Bir az kömür alır mənim atamdan.

Onlar durub göz-gözə, səssiz gülümsəyirlər.
Sənsə məni vurmaq üçün tufəngi doldurursan.

Sən uşaq baxışını boz dəbilqə gizlədib.
Sən uşaq əllərin...
tufəng qundağının davamı olub.

Üzülmüşük hər ikimiz.
Bir nəfəs dərimi - şirin yuxuya,

Bir göz çimirinə, şaqraq gülüşə
Həsrət qalmışiq.

Eşidirəm qar üstə səslənir addımların!
Yatacaqsan bir azdan.

Mənim qəmli qardaşım, get, dincəl, gecən xeyrə!
Əgər başın üstündə iri bir ulduz görsən,
Bil ki, mənəm, o, mənəm, başın üstə yanırım.

Ancaq unutma bunu:
Tufəngini bucağa qoyan kimi... yenə sən
Sərçəyə dönəcəksən.

Məni öldürmək üçün əmr alanda, icra et!
Ancaq ürəyimi nişan alma sən.

Mənim ürəyimin dərinliyində,
Əlçatmaz guşədə durur hələ də
Sən uşaq üzün, uşaq surətini,
Qorxuram onu sən yaralayasan.

1950.

PAPİROS QUTUSU ÜSTÜNƏ YAZILMIŞ ŞƏRQ ŞEİRLƏR

VƏTƏN

Yekə qarınları tarım çəkilməş
Qadınlar doğdular səni, ey Vətən.
Gözəl kəndli qadınlar.

Əlləri qabar-qabar
 əkinçilər tutdular,
 Doğuldun qışqırıq və qan içində.
 Uf demədən, uğrunda
 yüz-yüz, min-min önlər,
 Bu qanlı torpağına biryolluq bükülənlər
 Doğdular səni, Vətən!
 Ormanları dolaşan
 yorğun odunçu gəlib
 Ya bir kötür, ya bir daş
 üstündə əyləşəndə,
 Çöldə axşam düşəndə
 bil ki, o yalnız deyil.
 Onu, torpaq altından sənin qanın çağırır,
 Önlər doğdular səni, ey Vətən!

DÖYÜŞDÜK

Azadlıq uğrunda döyüşdük, ey dost,
 Bir vaxt çilingəgac oynadığımız
 Küçənin uğrunda döyüşdük bir də.
 Bir də Anamızın, o talesizin
 Sökülüb dağılmış qəbri uğrunda.
 Bir də sal ki, yada... atıldıq oda
 Altında ilk dəfə öpüşdüyümüz
 Ağazın yam-yaşıl tacı uğrunda.

BÖYÜK DÖYÜŞ

Sən böyük döyüşə yola düşərkən
 Bəlkə eşitməsən bir pəncərədən

Hərdən axıb gələn royal səsinə.
 Qızın ağ əlləri, yaxud kişinin
 Qüvvətli əlləri
 ahəstə, həzin,
 Qəmli bir tərəfə ötdüyü anda,
 Durub uşaqlığın göz qabağında.
 Durub göz önündə birinci sevgin,
 Əllərin yetməyən böyük diləklər,
 Sənə qaytarılan solub-saralmış
 Yasəmən budağı.
 Daşa çıxılan,
 Tapdanmış ürəyin.
 Ağzın
 Yağışın altında qulaq asırsan.
 Birdən duymusan ki, tələsmək gərək.
 Gedir başqaları
 burulub tını,
 Uzaqda az qala gözdən itirlər,
 Yüyrək addımlarla düşməsən yola.
 Bu vaxt duymusanmı:
 birinci sevgin,
 Əllərin yetməyən böyük diləklər,
 Sənə qaytarılan solub-saralmış
 Yasəmən budağı, daşa çıxılan,
 Tapdanmış ürəyin... hər bir diləyin
 Təpədən dırnağa yaraqlanaraq
 Səninlə yanbayan gedir döyüşə.

BİZİM ƏLLƏRİMİZ

Bizim əllərimiz gör nə qədər əllər sıxıb.
 İşdir, namərdlik etsək

İti almaza bənzər
ışıqlı xatirələr
ovcumuzu doğrayar.
Borcumuzu ödəsək,
genişlənər ovcumuz,
Nəsə bir bütövlük, təmizlik duyar.
Elə bil tutarıq əllərimizdə
bütün Yer kürəsini.

POEZİYANIN TƏNQİDİ

Ey şairlər, deyin siz
neçin veyillənirsiniz?
Atılın küçələrə,
qalxın avtobuslara,
dırmaşın qatarlara!
Şeir oxuyun və baxın
Maşinistin gülüşü
görün necə gül açır
Kömür tozu içində ağappaq güllər kimi.
Haydı, çıxın bazara.
Üfunət, basabas, hay-küy içində
Sizin şeirinizi bəyənilib gülsə
O kişi sifətli, ər təbiətli
Üzü bir az çöpur, taxta başmaqılı
Qüdrətli qadın,
Əgər o, bəyənsə bir şeirinizi,
Demək, əbəss deyil yaşamağınız.
Onun üç balası öldürülübdür.
O, burnu selikli şeircikləri
əsla dinləməz.
Taxın caynaqları ayağınıza,
Dırmaşın teleqraf dirəklərinə.

Bir daha, bir daha şeirlər qoşun.
Köksünüz altında döyünsün dəniz,
Alıb əlinizə ürəyinizi,
Sixın ovçunuzda papağınız tək,
Açılan sabahı salamlayın siz!

İNSAN SƏADƏTİ

Əllərim göylərə yetmədiyindən
Bəzən ağlayardım uşaq vaxtı mən.

Həsretlə baxardım ağ ulduzlara.
Sonralar, görünür, şöhrəti sevdim.

Didib çeynəyərək barmaqlarımı,
Uzun gecələri kirpik çalmadım.

Düşündüm: yaqın ki, ömrüm boyu mən
Bu cür alçaldılıb təhqir olunmuş
Halda qalacağam.
İndisə yüz-yüz,
Min-min, milyon-milyon qardaşlar ilə
Döyüşə gedirəm eyni cərgədə.
İndi mən xoşbəxtəm!

DOĞMA BİRLİK

Dünyanın yaranması hələ çatmayıb başa,
Onu başa çatdırır
şairlərlə fəhlələr
gündəlik zəhmətilə.

GENİŞ YOL

Uzun qış gecələri səni çox düşünmüşəm,
Yol çadırında, ana!
Demişəm: dönsəm geri günlərin bir günündə,
Sarılarım boynuna.
Sənin soğanlı şorban necə dadlıdır, məmə,
Ancaq döşək ağları üzülübse, qəm yemə.
Nə vaxtdır can atıram deyim ürək sözlümü,
Nədən ötrü əlinlə qapayırsan üzünü?
Mənim gözlərimə bax.
Geniş bir yoldur cahan.
Taxta ayaq ilə də o yolu keçmək olar.
Keçmək olar, anacan!

HƏR YERDƏ GÖZLƏRƏM SƏNİ

Ayrılıq üz versə, ömrüm, qəm yemə,
Anla ki, insanda hər şeydən üstün
İgidliklə dolu ürəkdir, ürək.
Bundan da üstündür, əgər bacarsan
Özünü büsbütün unuda bilmək.

Bizim sevgimizi məktəbdə bir gün
Uşaqlar dil açıb əzbər deyəcək,
Böyük insanların və ulduzların
Adıyla birgə.
Sənin öpüşlərinin nəgməkar quşlarını
Həmişə yad edəcəm.
Hər yerdə yad edəcəm.

Anacağam sahilə alovlu gözlərini
Vətəndaş davasının iki gecəsi kimi.
Mənə təklif etsələr əgər əbədiyyəti,

Səninlə keçirdiyim birçə qırpımı inan,
Üstün tuturam ondan.

Yad edəcəm hər zaman məni nə cür qucmusan,
Nə cür öpmüsən məni incə dodaqlarınla.

Sevgimizin yelkəni küləklər qabağında...
Ah, unutdum deyəsən, zəmilər qucağında
Sünbüllər nədən ötrü dönüb qızıla, zərə,
Nəfəsimiz toxunub bəlkə o sünbüllərə?!
Zəmilərə, bağlara ötir verən sərviniz,
Bizim eşqimizi, niyyətimizi
Dörd divar içində saxlamaq olmaz.

Axı bizim yurdumuz - bütün bu yollardı ki,
Sağ-solunda uyuyur bizim mübarizənin
Uğrunda baş qoyanlar

Bağla qapını gülüm,
Ver açarı qonşuya və addımla irəli!

Ora! - Bir kömbəni bir ailənin
Səkkiz nəfər üçün böldüyü yerə,

Ora, ora! -
Güllələnən böyüklerin
nəhəng kölgələrini saldıği cəbhələrə!

Ora, gülüm, ora ki,
Yeni dünya uğrunda çarpışılar, ölürlər.

Nə vaxt olursa-olsun
Harda olursa-olsun... bu döyüş,
Orda gözlərim səni.

BAYRAQLAR

Döyüş gecəsini biz başa vurduq,
Bəşəriyyətin
Gələcək səadət xəritəsini
Qanlı köynəklərə, həkk eləyərək.
Bayrağımız oldu hər qanlı köynək.

MƏZAR KİTABƏSİ

Qardaşlar, siz öldünüz,
Sizin adlarınızı unudacaq insanlar.
Ancaq al qanımızı
KöklərE hifz edəcəklər,
Vətən zəmiləri solmasın deyə

SADƏ İNSANLARIN TARİXİ

Tavanım alçaqdır Vətəndə mənim,
Dəmir, tab etməyir yağışda, qışda.
Mətbəxdə adi bir çirkəb vedrəsi,
Adamlar əyləşir stol başında,
Cənəzə başında əyləşən kimi.
Keçir sınıq-salxaq pəncərələrdən
Zaman da, yağış da, zülmət gecə də.
Oğlanlar zavoda işlər,
qızlarsa
Ərə gedə bilməz illər boyunca.

Bu cür otaqlarda doğulmuşuq biz.
Bu cür otaqlarda boy atıb, sevir,
ürəklənmişik.
Bu cür otaqlarda möhkəmlənmişik

Və döyüşmüşük.
Bizim tariximiz belədir, ey dost!

POETİKA

Mən şeiri yazıram sevdəsizlərçün,
Qanlı bəbəkləri tozdan qızarmış.
Suvaqdan, sementdən, oddan qızarmış,
Axsam yorğun-argın, evə gec dönən
Fəhlə üçün yazıram.
Bir də, sizin üçün, kəndli qardaşlar!
Yadınızda varmıdır,
hərbi qış gecələri,
Bizim yoldaşların atəş səsləri
Uzaqdan gələndə,
biz meyxanədə
şərab içərdik.
Vərəqələr paylayan,
Bizim nəğmələrin toxumlarını
səpənlərçün yazıram.
Kömürçülər, çaparlar, paltaryuyanlar üçün,
Sizin üçün yazıram,
mənim ümid yoldaşlarım,
Ölüm-itim qardaşlarım,
Qadın-kişi birliyi tək
dərin, sonsuz məhəbbətlə
mənə könül bağlayanlar!
Bir gün ölüb gedəndə,
Sizin yollarınızdan
tozum da silinəndə
Sadə, etibarlı kitablarım
Yəqin bilirəm ki, yer tapılacaq
Sizin çörəyiniz, suyunuz ilə
İş alətləriniz arasındaca.

“AVRORA” MATROSU

Sən mənə bəhs açırsan
Kolumbun gəmisindən,
Sahil görən matrosun “Ah, torpaq!..” deməsindən.

Göz yaşları içində çıxıb yeni qitəyə,
Torpağı öpməsindən.

Dilindən düşmür sənin təzə qitə, göy ümman.
Mənsə düşünürəm ki,

“Avrora”dan sahilə birinci ayaq basan
Əli silahlı matros yeni bir qitə tapdı,
tamam yeni bir cahan!

Tamam yeni bir şəfəq бүрүдү чөhrəsini,
Gözüylə nəyi öpdü? Bütün Yer kürəsini!

Öpdü... göz yaşlarını saxlaya bilməyərək,
Qəhrəmanlar bayrağın yelənini öpən tək.

Sanma ki, bu torpağa göyərtədən köçdü o,
Gəmidən sahiləcə min illik yol keçdi o.

MACAR POEZİYASI

Sandor Petefi

MƏNİ BİR ŞEY DÜŞÜNDÜRÜR

Məni bir şey düşündürür: qorxuram ki, bu dünyada
Ölüm məni yaxalaya birdən-birə çarpayıda.

Qorxuram ki, mən də sənəm unudulmuş otaqdakı
Küləklərin söndürdüyü zərif, solğun bir şam tək.

Xeyr, xeyr! İstəmirəm, istəmirəm belə ölüm,
Ulu tanrım, icazə ver istədiyim kimi ölüm.

Mən bir məğrur palıd olum, qoy yandırıns şimşək məni.
Bacarırsa, qoparsın qoy tufan məni, külək məni.

Gurhagurla göy gurlayıb ildırımlar çaxan zaman
Mən bir köklü qaya kimi qoy yxılıcı ucalıqdan.

Köləliyin zəncirini parçalarsa xalqlar əgər,
- Üsyan! - deyər atılarsa döyüşlərə bütün ellər.

Od ürəkli bayraqlarda alışsa bu qızıl şüar:
"Azad olsun bəşəriyyət!", "Azad olsun bütün xalqlar!",

Gündoğandan günbatana göy yarılsa nəğməmizdən,
Mən vurulum, məşəl olum, od alaraq bir gilizdən.

Ürəyimin qaynar qanı ısladırkən daş səngəri,
Qoy saçılınsın dodağımdan qalibiyyət türküləri.

Son nəfəsim qoy qarışsın şeypurların gur səsinə,
Güllələrin nəğməsinə, əsgərlərin "Vur!" səsinə.

Təki o vaxt eşidim mən başım üstə nal səsləri,
Qalib gələn bahadirlər atla çapsın qoy irəli.

Ey qardaşlar! Cəsədimə toxunmayın, o zaman siz,
Çapın,
çapın hey irəli!
Başqa bir vaxt gələrsiniz!

Həlak olan mərdlər üçün qazılar bir məzar onda,
Siz məni dəfn edərsiniz o qardaşlıq məzarında!

Şanlı zəfər bayraqları üstümüzə əyərəkən baş,
Əzəmətlə gurlayar marş!
Ruhumuz da gülər onda,
yer altında yatsaq belə.
Ey Azadlıq! Qazanarıq
Səni yalnız bu ölümle!

YETƏR!

Yetər! Yad əllərdə əyləncə olduq,
Orduya çevrilək gəl alay-alay!
Yetər! Təskin etdi bizi fleyta,
Döyüş şeypurları qoparsın haray!

Döyür, itələyir hər yetən bizi,
Bəs hanı qılincin, ey günü qara?
Bəlkə bir ildırım, göy nəriltisi
Gərəkdir bağrını alovlandıra?

Ey millət, bəs haçan ayılacaqsan?
Odlanır qanımda bir ulvi duyğu!
Haçan qıracaqsan but ox, bu hərın
Ağılsız, ürəksiz yekəbaşların
Boynuna saldığı boyğunduruğu?!

Əzəlki qeyrəti hanı macarın,
Söndümü o atəş, o güc, o hünər?
Əvvəlki qeyrəti hanı macarın,
Bəlkə bu sözləri doğru deyirlər!

Gəbərsin həyasız iftiraçılar,
Macar ayrılsa da fırtınalardan,
Onun varlığında gizli bir od var, -
Macar şərabı tək alovu punhan.

Qoy döyüş şeypuru bir daha coşsun,
Sellənsin qanımız... yox, qorxmuruq biz.
Vur, qardaş, elə vur sərilsin yerə, -
Gəbərsin qan içən düşmənlərimiz!

Xalqım! Qalx ayağa! Şöhrət çələngin
Görsünlər, üstündə aydı, günəşdi.
Sənin şərəfini, de hansı misgin
Hansı yad çəkməsi tapdadı, keçdi?

Buluddan sıyrılan şüalar təkin
Qınından çıxanda qılıncın sənin,
Gözü kor, qulağı kar olacaqdır,
Görəcək gücünü qarı düşmənin.

Yetər! Yad əllərdə oyuncaq olduq,
Orduya çevrilək gəl alay-alay!
Yetər! Təskin etdi bizi fleyta,
Döyüş şeypurları qoparsın haray!

Peşt. 1848

SƏN BAHARI SEVİRSƏN

Sən baharı sevirsən, mən payızı, gözəl qız,
Sənin ömrün güllü yaz, mənimki solğun payız.

Sən bahar çiçəyisən - al yanaqlı, ətirli,
Mən payız şəfəqiyəm - qara bulud çətirli.

Önə bir addım atsam, gəlib düşərəm qışa,
Şaxta baba qorq edər məni qara, yağışa.

Bir addım geri atsam, sən bir addım qabağa,
Onda tutub əl-ələ, yayda girərik bağa.

YURDSEVƏRLİK NƏĞMƏSİ

Bütün varlığım, bütün ruhumla
Səninəm, Vətən!
Söylə hansı ölkə, hansı məmləkət
Təndir, sənə tən?

Ürək nəyə bənzər? Yanar bir dağa,
O dağı belə
Bölüb dilim-dilim verərəm sənə
Öz əllərimlə!

Qoy bu gün qəlbimin dərinliyindən
Ucalsın bir ah.
Bu dərdli yurduma özün kömək ol,
Ey qadir allah!

Ucadan demərəm bu sözləri mən,
Ey əziz ana!
Vermərəm, vermərəm, vermərəm səni
Cümlə cahana.

Ağ günündə səni qara kölgə tək
İzləmədim mən.
Daim səniniyəm, əlimdə tufəng,
Səngərim - Vətən.

Başında buludlar sıxlaşır yenə,
Hər yanın zülmət.
Sənin şir qəlbini qüssə, qəm yeyir.
Mən isə möhnət.

Gedirəm qoşulam səfillərinə,
İçəm bir qədər.
Yalvaram göylərə, açıla bəlkə
Baxtına səhər.

Piyaləm bir ümman, mey - zəhər tək,
İçirəm ancaq.
Acı göz yaşımdır piyaləmdəki,
Ey ana torpaq.

AZADLIQ VƏ MƏHƏBBƏT

Azadlıq və məhəbbət!
Yalnız budur qəlbimdə ən böyük arzu-məqsəd.
Məhəbbətin yolunda qurban gedərəm, fəqət
Azadlığın uğrunda mən səndən də keçərəm,
Ey müqəddəs məhəbbət.

MACARISTAN

Sən xoşbəxt deyilsən, ey mehribanım,
Ey mənim könlümə ən yaxın həmdəm.
Bir yanın cənnətdir, içində zəməzəm,
Bir yanın od saçan qaynar cəhənnəm.

Billur sarayların başı göylərdə,
Şişman cənablara kef verən zaman,
Üryan cocuqların zibilliklərdə
Quru çörək gəzir, ölür acından.

NƏ YEMİSƏN, QARA TORPAQ?

Cavab ver qara torpaq, nə yemisen axı sən,
Bu qədər göz yaşları, bu qədər qan içirsən?

XİDMƏTDƏN QAYIDAN ƏSGƏR

Mən zabit deyiləm, adi əsgərəm,
Yaxamda nə orden, nə medalım var.
Orduda sovuşdu gəncliyim, nə qəm,
Ağardı saç-saqqal, yoruldu qollar.

Evə qayıdıram bu gün ağ üzlə,
Nədir mükafatım, a dostum, soruş.
Mükafatımı deyim? General mənim
Çiyinə bir dəfə əlini vurmuş.

BULUDLAR

Mən bir quş olsam inan,
Qanad çalıb həmişə buludlarda süzərəm.
Rəssam olsam, çəkərəm...
Bulud şəkillərilə sərgiləri bəzərəm.

Səhər bulud görəndə, dayanıram yolunda,
- Salam! - deyirəm - salam!
Axşam yola salanda,
Əl edirəm: - əlvida!
Arxasınca baxıram.

Sovuşur aram-aram neçə bulud yelkəni,
Tanıyıram onları, tanıyır onlar məni.
Laləzara dönürlər, bəzən qürub çağında,
Uşaq kimi yatırlar göylərin qucağında.

Vaxt olur sıxlaşırlar,
Coşur... aşib-daşırlar.
İldırım, tufanı, qasırganı səsləyib
Göydə meydan açırlar.

Bəzən uca bir dağın tacı olur buludlar,
Ay yetim uşaq kimi saralanda, solanda,
Ona mehr göstərən bacı olur buludlar.
Sevirəm buluddakı incəliyi, kədəri,
Ucalıqdan enməyən ləyaqəti, hünəri.

Sevməyə bilərəmmi?
Buludlar mənə oxşar.
Mənim də gözlərimdə axı bəzən ildırım,
Bəzən göz yaşları var.

MİLLƏTƏ XİTAB

Çal zəngi! Mən özüm dartıram ipi,
Gurlasın, cəfəksin qoy bütün zənglər.
Qorxu yox, qəzəbdir titrədən məni,
Qanımda qeyzim var dəryalar qədər.

Nə cür qəmlənməyim? Zülmət buludlar
Vətən göylərini hədələməkdə.
Neçin gözümdə qara pərdə var,
Neçin ağnayıpq yorğan-döşəkdə?!

Yalnız bircə anlıq göz açıq millət,
Dönür sağ böyründən sol böyrü üstə.
Baxın, dörd tərəfdə qopub qiyamət,
Buludlar sürünür sifətimizdə.

Göylərmi qarğadı sənə, ey Vətən?
Ayıl, mürgüləmə! Son qoy bu dərdə.
Birinci olmusan sən ki, əzəldən,
Neçin sürünürsən sonuncu yerdə?

Xalqım, qalx ayağa! Silah başına,
Vaxtında qalxmasan sönəcək ocaq.
İnan ki, adını məzar daşına
Yazmağına belə vaxt qalmayacaq!

“Ya zəfər, ya ölüm!” - yaz bayrağına,
Dərk elə dünyanın bir hikmətini:
Yalnız qəhrəmanlar qaytara bilər
Yurdun oğurlanmış ləyaqətini.

Yaşadıq vətəndə qəriblər tək.
Rəvamı nakəsə kişi əyilsin?
Ayılaq! Heç kəsə yol verməyək ki,
Gəlib üstümüzdə hökm edə bilsin.

Düşməne əl verib “Bəli!” deməkdən
Bir qəfil gülləyə gəlmək yaxşıdır.
Qul kimi sürünüb baş girməməkdən
Səngərdə mərdanə ölmək yaxşıdır.

Macarlar! Məhv olaq qəhrəman tək,
Köləlik yaraşır yalnız acizə.

Elə igidliliklə ölə bilək ki,
Düşmənin özü də ağlasın bizə.

Elə döyüşək ki, əbədi, ölməz
Mikloş Zrini¹ də heyrətdə qalsın
Elə döyüşək ki, özünü hər kəs
Vətənin yeganə dayağı sansın.

Nökər yox, vətənin sahibi olsaq,
Gülər gözlümüzdə min illik arzu.
Qeyrət bayrağıyla birgə ucalsaq,
Yaşarıq bəlkə də əsrlər boyu.

Qanadlan döyüşə, ey cəsur ölkəm!
Sarsılma, mərd dayan öz səngərimdə.
Get düşmən üstünə ildırım tək,
Kül olsun, gəbərsin qədəmlərində.

Hardadır düşmənlər? Öz aramızda!
Bizi aldatmasın çiçək səpənlər, -
Düşmənin bəlkə də ən iyrəncidir
Açıb qollarını gözdən öpənlər!

Qardaşını satan qardaşa bir bax,
Necə ləkələyir yurdu, mahalı.
Bir damcı zəhərə bənzəyir qorxaq,
O damcı zay edir bir çəllək baltı.

Satqının əlacı yalnız ölümdür,
Ölüm! Əfsanə bil özgə cəzanı.

¹Zrine Mikloş (1508-1556) - Macarıstanın milli qəhrəmanı, türklərə qarşı Siqetvar qalası müdafiəsində şöhrətlənmiş sərkərdə.

Yüz min xaini as dar ağacından,
Güllələ, küçədə göllənsin qanı.

Yadelli düşməndən qat-qat qorxulu,
Düşmən yuvalanıb öz içimizdə.
Yerə qoy rübabı! Zəngi çal, zəngi!
Milyon ürək çarpsın bir parça misedə.

Peşt, 1848.

QADINIM VƏ QILINCIM

Göydə gümüş ulduzlar, yuvada quşcuğazlar,
Mənim sə qucağımda yarım-iftixarım var.

Ona qurban olaram, qadasını alaram,
Dizim üstə uyusa, laylasını çalaram.

Əlimdə-ovcumdadır, bəs nə üçün öpmürəm,
Bəs nə üçün başına bənövşələr səpmirəm?

Dayan, hər şey olacaq, dayan, canım-ciyərim,
Bir busəyə dönəcək deyilməmiş sözlərim.

Gör nə böyük səadət! Nur selində üzürəm,
Sevic incilərimi ağ boynuna düzürəm.

Bəs o qarşı divarda nədir o cür qaralan?
Döyüş vaxtı zəhmindən düşmən bağı yarılan

Mənim macar qılıncım,
Odlu, yanar qılıncım!

Neçin tutqunsan belə, ay dost, nəyi anırsan?
Bəlkə məni yarım, eşqimə qışqırırsan?

Bəlkə güman edirsən sarıb məni ehtiras,
Qadın qoynuna girmək qəhrəmana yaraşmaz.

Qışqanma, canım-gözüm, nəyə lazım bu tələş?
Sən ki, dostumsan mənim, sevgilimlə də dostlaş.

Qəlbinə girə bilsən, onu dərya görərsən,
Sənər qeyzin, qəzəbin, bəlkə gülümsəyərsən.

Düşmənlə döyüşməyi ömr ələyəndə vətən,
Fikirləş, kim asacaq səni mənim belimdən.

Məgər bu gözəl qadın olmayacağı mı onda
Bizə uğur diləyən qalibiyyət yolunda?!

Peşt, 1848.

MACARAM MƏN

Macaram! Dünyada bir ölkə varmı
Tay olsun müqəddəs Macarıstana?
Hansı xəzinəni, hansı mədəni
Təbiət verməyib bu gülüstana?

Yovşanlı çöllərim ucsuz-bucaqsız
Köhlən küləklərdə könlümün səsi.
Buludlar dalından uzaq Xəzərə
Baxar dağlarımın qarlı zirvəsi.

Macaram! Bəllidir sərt təbiətim,
Bas səslər yaraşır skripkama.
Gülməyi az qala yadırgamışam,
Çünki yetməmişəm arzuya, kama.

Bəzən şad günəmdə qəm də yeyirəm,
İnana bilmirəm gələn ağ günə.
Dərdli çağlarımda gülümsəyirəm,
Heç kəsin yazığı gəlməsin mənə.

Macaram! Xalqımın şöhrət dənizi
Hardasa bəzənmiş sal qayalarla.
Sənin zəfərlərin, ey Macarıstan,
Tarixdə dağ kimi durur vüqarla.

Bir vaxt Avropanı silkələmişik,
Görülər mərd durub meydanda macar.
İldırımın qorxan uşaqlar kimi
Macar qılıncından qorxub qaçıblar.

Macaram! Bəs hanı o dağ dünənini?
Bu gün dərəcəyəm, bəli, dərədə.
Görünən özüm yox, kölgəmdir mənim,
Qorxuram onu da zaman əridə.

Qorxub gizlənirik hər yad baxışdan,
Büzüüb gedirik yolda birtəhər.
Kim bizi aldatdı, kim bizi yıxdı?
Özgələmi? Xeyr! özümüzüzkülər.

Macaram! Üzümlü yandırır həya,
Bu adı daşımaq nə qədər ağır

Günəş işıq verir bütün dünyaya,
Mənim işıq payım bəs hayandadır?

Bütün kainatı verələr mənə,
Məgər atarammı bu dərdli yurdu?
Sevincim qurbandır qəmli gözüne,
Dərdi-qəmilə də həyatımdır o.

Pest, 1847.

MAVİ DAĞLAR DALINDA...

Sən bu gündən belə dağlar dalında
Səllər-sular kimi daşırsan, gülüm.
Gülən gözlərində xoşbəxt etdiyin
Ərinlə bir yerdə yaşarsan, gülüm.

Səni uzaqlara, mavi dağlara
Qızıl gündöğənə aparacam mən.
Ülvi bir guşəyə, Erdey kəndinə,
Gözəl bir məkana aparacam mən.

Orda günlərimiz nabat dadacaq,
Təbiət olacaq sirdaşın ancaq, -
Sənin çox sevdiyin bakir təbiət,
Bizi ucaltmağa qadir təbiət.

O nə yalan deyib aldadar səni,
Nə alar, nə satar, nə atar səni.
Qədim bir məktəbdir dərəsi, dağı,
Öyrədər mərdliyi, xeyirxahlığı.

Dünyanın hay-küyü, gurultusu yox,
Özü qəlbimizə dolar, nə dolar.
Uzaq bir dənizin uğultusu yox,
Nəbzə nəbzimizlə həmahəng olar.

Yeganə çiçəyim! Səninlə birgə,
Gəzib dolaşaram on bir iqlimi.
Bir zümrüd vadidə sənə söylərəm
Canda illər boyu bəslədiyimi:
Xanım-xatınım,
Əziz qadınım!

Satmar, 1847.

BUDANIN ÜZƏRİNDƏ YENƏ ALMAN BAYRAĞI

Yenə Buda üstə almaq bayrağı,
Nə üçün qəzəbdən partlamır ürək?
Həyadan qızarıb üzümüz. Ancaq
Əldə zalım qanı qızarsın görək.

Qollar zəncirlidir. Bəlkə gözləyək,
Təzə bir zəncir də vursunlar qola.
Kəssin dilimizi yad dil, yad ahəng,
Cahan qarşısında rüsvayımı olaq?!

Vicdan ləkəsini silə bilməyən
Azadlıq qılıncı götürməsin qoy.
Korşalmış yaraqdır zülmə baş ayən,
Qoy həya pasından təmizlənsin o.

Macar! Bəlkə yükü qılıncın sənə,
Bəlkə döyüş üçün yaranmamısan?!
Təpəl bir dəşiyə, çıxma eşiyə,
Gəndə qılınc səsi dinləmək asan.

Gəlsə cənab ağa, diz çök önündə,
Əyil, qılıncını, qırmancını öp.
Ölmüsən, qalmısan... daha nə fərqi?
Ya gəz meyid kimi, ya məzarda köp.

İnan, səni əyən qorxaqlıq deyil,
Bəd gələnlə tələyin ağır əlidir.
Qalıbsa qeyrətin, sil ləkəni, sil!
Sən yenə ağ günə çıxmağa qadır!

İşimiz - haqq işi, allah bizə yar,
Bütün cəbhələri qılıncınla yar.
Danarlıq göydəki allahı belə
Gəlib birləşməyə yerdə bizimlə.

Üzünə tezliklə güləcək zəfər,
Məğrur ol, cəsur ol, macar, irəli!
Həyadan qızardı üzümüz, yetər,
Qoy zalım qanından qızırsın əlin.

Debretsən, 1849.

SAKİTLƏŞİB AVROPA

Sakitdir Avropa. Döyüşlər bitdi,
Bütün inqilablar sovuşdu getdi.
Ar olsun! Gör nə tez kiridi qorxaq,
Qovuşa bilmədi azadlığa xalq.

Getdi ağciyərlər, getdi əfəllər,
Macarı meydanda yalnız qoydular.
Hamı öz qımındı. Bircə macarın
Əlində hələ də odlu qılınc var.

Qohumlar, qonşular yaramaz, yassar...
Bizdəmi qapılaq ümitsizliyə?
Ey Vətən, zülməti təkcə özün yar,
Təkliliyin məşəldir bu zülmət göyə.

Macar qürurunu, macar ruhunu
Bir az da coşdursun təkcə qalmağın.
Sənsən bircə oyaq, hamı yatıbdır,
Yarır qaranlığı tənha çırağın.

Gecə dibsiz kimi, gecə keçilməz.
Göz dəşən qaranlıq qətrəndən qara.
Yanır çırağımız! Qoymanın sənə,
Biz sönsək, planet çökər məzara.

Azadlıq! Işıq al bəbəklərimdən,
Uğrunda girmişik biz oddan-oda.
Çoxunun gözündən yaş da çıxmır heç.
Biz isə veririk qanımızı da.

Qanımız tükənsə, canımız sənin!
- Azadlıq - deyəcək son nəfəsimiz.
Hər yanda satqınlıq, hər yanda süslük...
Azadlıq əsgəri təkcə bizim, biz!

Debretsən, 1849.

MİLLİ NƏĞMƏ

Macar, qalx ayağa, çağırır vətən,
Bu gün qalx! Sabahdan gec olacaq, gec.
Sən ya məzar boyda qul qismətini,
Ya da göylər boyda azadlığı seç!

Macar tanrısına and içirik biz,
Andımız polad.
Heç kəsə əyilib qul olmamalı,
Heç yerdə, heç vaxt!

Babalar önündə cavabdehik biz,
Babalar məzarı nurdu, müqəddəs.
Yurdu yad çəkməsi tapdalayırsa,
Babalar məzarda dinc yata bilməx.

Macar tanrısına and içirik biz,
Andımız polad.
Heç kəsə əyilib qul olmamalı,
Heç yerdə, heç vaxt!

Özünü xalqından üstün tutanlar
Kişi yox, bir yığın mitildir, mitil.
Nə qədər miskindir yurdu atanlar,
Həyatda olsa da onu meyid bil.

Macar tanrısına and içirik biz,
Andımız polad.
Heç kəsə əyilib qul olmamalı,
Heç yerdə, heç vaxt!

Zəncir işıldayır... ancaq bərq vurur
Bizim oddan iti qılınclarımız.

Neçin qollarımız keçsin qandala,
İgidin bəzəyi qılındır yalnız.

Macar tanrısına and içirik biz,
Andımız polad.
Heç kəsə əyilib qul olmamalı,
Heç yerdə, heç vaxt!

Özünü xalqından üstün tutanlar
Kişi yox, bir yığın mitildir, mitil.
Nə qədər miskindir yurdu atanlar,
Həyatda olsa da onu meyid bil.

Macar tanrısına and içirik biz,
Andımız polad.
Heç kəsə əyilib qul olmamalı,
Heç yerdə, heç vaxt!

Zəncir işıldayır... ancaq bərq vurur
Bizim oddan iti qılınclarımız.
Neçin qollarımız keçsin qandala,
İgidin bəzəyi qılındır yalnız.

Macar tanrısına and içirik biz,
Andımız polad.
Heç kəsə əyilib qul olmamalı,
Heç yerdə, heç vaxt!

Macar! Əzəmətlə doludur bu ad,
Üstündə çələngdir qədim şöhrəti.

Bizə haram olsun bu dadlı həyat
Ləkəli saxlasaq bu məmləkəti.

Macar tanrısına and içirik biz,
Andımız polad.
Heç kəsə əyilib qul olmamalı,
Heç yerdə, heç vaxt!

Öldüyümüz yerdə qalxacaq təpə,
Nəvələr gələcək ziyarətinə.
Bizi anacaqlar, dağ sanacaqlar,
İnanıb dağların qüdsiyyətinə...

Macar tanrısına and içirik biz,
Andımız polad.
Heç kəsə əyilib qul olmamalı,
Heç yerdə, heç vaxt!

Peşt, 1848.

GƏLƏRSƏNMİ?

Sən bir dan ulduzu tək ucalıqda doğuldun,
Qəlbimdə öncə ümid, sonra bir çıraq oldun.
Evim - kiçik Vətənim, sən orda sökülən dan,
Gələrsənmi, gözəl qız?
- Gələrəm, igid oğlan!

Eşidirsən, görürsən, asıb kəsirlər məni,
Ancaq cəsur gəncliyim yaxın qoymur ləkəni.
Girsələr haqq cildinə, atsalar mənə böhtan,
Gələrsənmi, gözəl qız?
- Gələrəm, igid oğlan!

Atan ceyran qızını birdən itirsə, neynər?
Soyuq, zülmət gecədə göynər, ürəyi göynər.
Bais olsam qeyzinə, qəzəb aşsa başından,
Gələrsənmi, gözəl qız?
- Gələrəm, igid oğlan!

Peşt, 1847.

BİRTƏHƏR

Min həsrətlə gözləyirəm toy günün,
Toy sabahdır, yox... toy olsun qoy bu gün.

Gözləyirəm... gəlib keçir həftələr,
Çarəm nədir, səbr edəmə birtəhər.

Mənə heç nə qalmayıbdır atamdan,
Nə pul qoyub, nə zər-gümüş, nə mərcan.

Ancaq könül bu dərdə də tab elər,
Mirassız da keçinərək birtəhər.

İstəyirəm bir dəlisov qızı mən,
Hər nə desə səbr edirəm düzü mən.

İkimiz də alovlu yuq od qədər,
Ancaq yenə dolanırq birtəhər.

Bu gün o qız güzəşt elər, sabah mən,
Savaş səsi gədməz evdən, eşikdən.

İşdi, gündüz küsmüş olsaq biz əgər,
Axşamacan barışıraq birtəhər.

Atilla Yojef

CƏSURLAR HİMNİ

Həyatın sirrini, soruş, kim anlar?
Qəlbindən dünyaya od paylayanlar.
Təmkinlə yaşayan, cəsur davranan,
Taleyn torunu parçalayanlar.

Yaxşı da, yaman da köçür həyatdan,
Həyata layıqdır de, hansı ürək?
Elə bir ürək ki, ölüm günündə
Ölümü çağırır öz nökrəri tək.

Bütün Yer üzünün çiçəklərini
İgidlər qəbrinə düzməliyik biz.
Eşq ilə vurursa Yerin üstündə,
Yerin altında da çarpır qəlbimiz.

BOLQAR POEZİYASI

Penço Slovevkov

CİS MOLL

*So pocht das schick
Sal an die pforte*

Bethoven¹

Pərdəni bir azca çəkdi kənara,
Açıq pəncərənin önündə durdu.
Əsrarlı, ovsunlu yay gecəsinin
Hiss etdi bir azca yorğunluğunu.

Pəncərə önündən çəkildi geri,
Fikirli-fikirli gəzdi mənzili,
Əyləşdi önündə açıq royalın
Qəfil tufan kimi coşan melodii
Titrəyib qınıldı...
Rəngi ağappaq,
Sustalan qolları yanına düşdü.

¹Beləcə döyməkdə qapını tale. Bethoven (almanca).

Fərəhsiz, uğursuz, məşum fikirlər
Qara quşlar kimi cərgələnirlər.
Yanmış, odu keçmiş, isti kömürü
Dağıtsan beləcə sıçrar qığışım
Qorun arasından, külün içindən.

“Hər şey mənim üçün bitdi biryolluq!
Kor olan bir daha günəşi görməz,
Qəddar taleyimin qara kölgəsi
Necə amansızca izləyir məni.
İzləyir sərt, soyuq qəh-qəhələrə:
“Səslər memarısan - özün də karsan!”.

Ürəksə rahatlıq, dinclik istəyir,
Dinclik yer altında, tabut içində.
Tabut qapağını, özün bilirsən
Tale döymür daha, çağınmır səni,
Həyat qapısında çağırırdı təki”.
Başını dik tutub qalxdı ayağa,
Baxdı pəncərədən ulduzlu göyə.
“Bu qədər yaxınmış mənim dincliyim?”

Bədbəxtlik içində böyüklüyünü
Saxlayan məğrurlar yoxmu cahanda?!

Bəli, kor olmuşam. Homer də kordu.
Ancaq gözlülərdən min dəfə artıq
O, gördü aləmi. Hər şeyi gördü.
Demək, gözdə deyil görmə qüvvəsi,
Ürəyin müqəddəs işığındadı.

Burdan, ürəyimin dərinliyindən
Nə qədər sehrli sədalar qopur!

Xayr! Sağdı ruhum. Hər şeyə qadın
Ruhumla bərabər mən də, əlbəttə
Hələ yaşayıram gözəl sənətdə.

Bəlkə də ən böyük itgidi karlıq
İtki, idealı məhv edə bilməz,
Ən böyük Əşidən qoruyur məni.
Onun sayəsində hiss edirəm mən
Qanımda həyatın vuran nəbzini.

Mədəd öz ruhundan, öz qeyrətindən!
Yalnız məchulluğu dinləməklə mən
Hələ bu vaxtacan kəşf edilməyən
Səslər, rayihələr, hisslər taparam.
Tapar... təzələrəm gözəl sənəti”.

Hamını, hər şeyi yaddan çıxartdı,
Sehrli, cürətli, qüdrətli səslər
Toquşdu, birləşdi. Qollu, qanadlı
Məğrur dəstələr təki durdu yan-yan.
İsti nəfəs kimi axdı ruhuna.

O, qırdı ölümün zəncirlərini.
Tulladı...
Hardasa səsləndi zəncir.
Özünü o qədər unutmuşdu ki,
Bethoven görmədi kim idi gələn, -
Asta addımlarla gənc tələbəsi
Otağa girəndə dondu heyrətdən.

Sarsıtdı cavanı royalın səsi,
Başında dəhşətli şübhələr doğdu:

"Bəlkə bu hayqıran ac bir arslanıdır?
Hardandı bu səslər? Nə cür yarandı?"

Dünya səslərini yaddan çıxarıb
Cünunluq çağında yaradıb bəlkə,
Unudub ən dürüst biçimləri də.
Ağılsız! Dünyanın qulaqlarını
Doldurub tufanlar gurultusuyla,
Yeni qanun verir bəlkə sənətə?"

Ancaq Bethovenə gizlicə bir səs
Deyirdi: "qarğama taleyini sən.
Başqadır qismətin. Cəfa çəkənsən,
Prometey odunu alıb göylərdən
Möhətcə ürəklərə bəxş eləyirsən.
Qol-qanad verirsən qanadsızlara,
Ölüm-itim dolu bu dünyada sən
Həmişə dirisən, ürəklərdəsen!"

Petko Slaveykov

AYRILIQ

Atlar cilov gəmirir... atlansın görək ordu,
Yarımdan ayrılan gənc dolmuş bahar buludu.
Qılıncını düzəldir... baxır məlul yarına,
Göz yaşları od vurur qızın yanaqlarına:
- Canım, gözüm, tələsmə, hələ vaxta bir az var,
Hələ indi doğur gün, heç sönməyib ulduzlar.

- Ağ boyunlu qu quşum, ağlama, sil gözünü.
Sürüşməsin boynundan ulduzların düzüümü.

Günəş doğur, fikir ver... nur düşür dağa, daşa,
Vətən bizi çağırır düşmənlərlə savaşa
Sən tanrıya dua qıl... gedim, salamat gəlim,
Səbrli ol, ağlama, mənim kövrək gözəlim.

Ağ, ipək yaylığıyla gözlərini silən qız,
Göz yaşları içində qımışan qız, gülən qız
Əlilə tumar çəkir şinelinə oğlanın.
- Hələ vaxta bir az var, getmə, mənim torlanım!

Qızın zərif çiyini sağ əlilə qucur gənc,
Xəyalında indidən at belində uçur gənc.
Fikirləşir kədərli: "Kas heç doğulmayaydım,
Bu qılıncın, bu atın əsiri olmayaydım,
Nə məhəbbət olaydı, nə ayrılıq, nə həsrət.
Nə b uqara gözləri ağladan hərbi xidmət".
- Gəl, gözünü-qaşını bir də öpüm, əzizim.
Dinlə... toplar gurlayır... döyüş çağırır bizi!
Yarı canım ordadır...dinlə, o səsi dinlə...
Harda olsam, inan ki, sənirləyəm, sənirlə!

1951.

Bojidar Bojilov

DÖNMƏZLİK

Həyəcanlı beynimə, alovlu nəfəsimə,
Qanıma, vicdanıma necə inanırsamsa,
Eləcə inanıram sənə, ey inqilabım!
Bu əbədi inamım sarsılmaz heç bir zaman!

Düşmən, maskalı düşmən
Sənin polad əlinlə bir gün məni vursa da,
Ölməyəcək bui nam.
Axı sən fərd deyilsən, beş-on, on beş adam yox,
Milyonlar birləşiblər sənin cərgələrində.

Bəllidir, təriqətlər bir gün yaranır, ölür,
Soysuzlaşır, dul qalır səltənətlər də o cür.
Sənsə həmişəlikdən. İnqilabsan çünki sən,
Qartıyıb kif atmış dünyadan süpürənsən.
Məhvə layiq olanı məhv etmək peşəndir,
Ən müqəddəs vəzifən, ən gərəkli işindir.

Mərd, cəsur bir övladın düşsə bir gün tələyə
Yəqin üsyan püskürər, kın sovrar tələyə,
Səndən ayrılır deyər,
Təsədüfi bir ölüm mərdi yaxar, yandırar,
Ancaq bircə an çəkər bu ahılar, bu yangılar.

Boğazına tıxanan qəmi, dərdi susdurub
O qəzəblə qışqırar, alnında qanlı qürub:
- Eşq olsun inqilaba! Ölüm yırtıcılara!
İnqilab kitabına əl basmaq istəyərkən
Əllərim qanrılarda, qollarım burularda
Rədd olsun vaysınma, qəm!
Mənimlədir inqilab həтта ən çətin anda.

Həmişə mənimlədir bizim inqilabımız
Ağ gündə, qara gündə.
Ən gözəl qızlarının, sədiq oğullarının
Məzəmmətlə, qınaqla köksünə dağ çəkəndə.
Qınamağın dəxli yox, mənimlədir inqilab,
Cənda, qənda həmişə davam edir inqilab!

Axı biz milyon-milyon gövhərlər, mərcanlar,ıq,
Onun ehtirasının səhilsiz ümmanında.
Bizim sümüyümüzdən yaranmırmı adalar
Onun burulğanında, aşib-daşan qanında?!

Qoy aparsın irəli bizi ümman axarı,
Aparsın azadlığın gələcək baharına.
Qaldırsın, atsın bizi hərəkətin, döyüşün
Al günəşdən rəng alan qızıl dalgalarına!

ÇEXOSLOVAKİYA POEZİYASI

Vitezslav Nezval

9 MAY BAYRAQLARI

Azadlıq rənginə boyanıb göylər,
Mavilik. Qələbə. Mavilik. Bahar.
Çiçəklər, türkülər, tozlar içində
Gör necə yürüyür qanadlı tanklar!

Tankların ardınca gör necə qaçır
Açıq pəncərələr, açıq qapılar.
Praqam, ah, qızıl Praqam mənim,
Məgər bu səadət bir də tapılar?

Sənin bu çağına vurulmuşam mən,
Hər şey unudulub. Mənimdir aləm.
Girişdən, tanklardan, zirzəmilərdən
Hələ atəş açır almanlar, nə qəm.

Sökülmüş tökülmüş Bastiliyanın
Hələ ki, az deyil dəmiri, daşı.
Bu daşla, dəmirlə acgöz yağını
Bu gün doyurarıq biz yaxşı-yaxşı.

Hələ qüllələrdə tozlu ibadət,
Sınıq pəncərələr hələ yaralı.
Gözlərdə Rusiya bərq vurur fəqət,
Bir də qələbənin məğrur xəyalı.

Tankların dizində qandal qırılır,
Lələzar bayraqlar cərgəbəcərgə.
Tapdayıb əsarət zəncirlərini
Praqa rəqs edir bizimlə birgə.

QIZIL ORDU ZALINDA YAZI

1
Mən yatan yerin üstə sən ayıq göz, qardaşım!
Mərd ol! Mən bu tələbi ölümümə qazandım.
Girdim cəngə, Vuruldum oğlumun doğum günü.
Ölümümə yaşatdım həm oğlumu, həm səni.

2
Qismət olmasın sənə bu qırıqın heç bir zaman,
Mənim tökülən qanım olsun lap sonuncu qan.
Mən ki, qol-qanad açdım göydə azadlıq kimi,
uçdum, sənə can atdım.
Paraşütüm yansa da, azadlığı yaşatdım.

3
Toplarım yağılarla hakim təkin danışdı.
Ləngərləndi kainat. Yəqin duyursan ki, sən
Top lafeti yanında nəydi könlümdən keçən:
Qadınımın gülüşü, bir də azad çöl-çəmə.

4

Bəlkə bilmək istərsən, biz neçin böyük olduq?
Neçin bizi sındırıb əyə bilmədi düşmən?
Nə dəmirçi, nə dəmir, nə də polad doğulduq,
Seçdiyimiz məqsəddi bizi dəmirləşdirən.

5

Ölüm yaxınlaşarkən körpü oldum çay üstə,
Bu körpüdən sovuşdu şəfəq, zəfər çələngi.
İnsan başqa insanı yaşadaraq ölürsə,
Demək, dürüst yaşayıb, hədə deyil ölməyi.

6

Gəlsə bir gecə yarı, bəla girsə qapıdan,
Düşmən qılinc sıyırsa yurduñ ağ saçı üstə.
Xalqınla ol! Nə alçaq, nə uca dur, - mərd dayan!
Sırvilikdən böyük rütbə yoxdur döyüşdə.

7

Vaysınma ki, mən öldüm. Öldüm, uf da demədən,
Qurban getdim anama, sənə, doğma cəllərə.
Lazım gəlsə, özünü əsirgəmə atan tək,
"Atam tək olum!" desən, gır ön ağır səngərə.

8

Bacım mı? Qardaşım mı? Kimdir orda mənimlə vidalaşır səssizcə?
Eşitmirəm. Görmürəm. Ancaq inanır ürək:
Ey dost, sən bu ölkəyə verəcəksən borcunu.
Verəcəksən sonadək. Döyüşçü tək, oğul tək!

Viləm Zavad

BİÇİN

Yayın mavi, qızıl parıltısında
Yanır, tüstülənir bütün çiçəklər bir çiçək kimi.
Parlayır, bərq vurur bütün ırmaqlar bir ırmak kimi.
Bütün çöl şəhləri şəfəqlənirlər
Tilsimli, ovsunlu prizma kimi.
Hətta adamlar da vahid görünür
bu dünya kimi.

Gəndən baxıb düşünürsən: yaxşılardır, xoşbəxtdilər.
Fikirləşmir onlar ancaq:
Bizdən öncə nələr olmuş, indən belə nə olacaq?!

Boy atırlar boz tikanlar qucağında.
Daş-kəsəklər, gülüstanlar qucağında.
İllər boyu yol gedirlər eyni ciğir, eyni izlə,
Tapdaq olmuş köhnə rizlə.

Ömür boyu yol gedirlər yük altında.
Ömür boyu yer şumlayır, don səpirlər.
Diz çöküb ol verirlər ki, rahat doğsun boylu torpaq.
Təmizləyib bostanları, bağca-bağı
Yolub yığır yandırırılar qımı, cili, sarımaşığı.

Hər iş gedir qaydasınca. Yalnız birca bəçin vaxtı
Bəçinçinin cidd-cəhdi gərginləşir kaman tək.
Kamanlaşan çiynlərin, kürəklərin qüvvəsilə,
Yabaların şənəsilə daşıyırlar sünbül-sümbül qızılları.

Qoruyurlar qızıl yüklü arabanı.
Elə bil ki, uçuruma yıxılmaqdan saxlayırlar
bu dünyanı.
Toy bayrama gedirmiş tək
üz qoyurlar günəşlənən tarlalara.
Şölə verən göy altında
onlar görmür ətrafdakı ölümləri.

Gör nə qədər balıq, ilan, qurbağa, quş ölü düşüb!
Gör nə qədər yanmış ot, tapdalanmış vağam
sünbül!
Bu torpağın gör nə qədər yarası var, qançırı var,
Gömgöy otun məxmərilə gizlədilib qara dağlar.

Mazarstan. Şamlar kimi ağ çiçəklər, al çiçəklər.
Dinlik. Sükut. Yalnız cəh-cəh, bülbül səsi.
Varlığını insanlara nəzir demiş Yer kürəsi.

Tarlaların yaxasında, ağacların arxasında
Gah oturur, gah dururam.
Görünmürəm. Çəkilmişəm ürəyimin bir küncünə.
Bu aləmə hava kimi, işıq kimi bağlanmışam.

Heç bir kəsə qarışmıram, dolaşmıram əl-ayağa.
Qulaq asır, göz qoyuram.
Görüm necə girir bulud buluda.
Görüm necə gənc analar
Körpəsini kölgəlikdən işıqlığa çıxarmada.
Burda hər şey aydınlaşır. Hər şey iri, gözəgirən.

Ayaqyalın dolaşırım tüstülənən dan yerində,
Əyri-üyrü izim qalır çəmənlərin şəh zərində.

Ürəyim - bir qızıl gül butasıdır,
dünyadakı bütün gözəllikləri
toz-toz, zərrə-zərrə qəbula hazır.

Dünyam, möcüzə dünyam,
Mən - işıq fokusuyam.
Bütün aləm şüaları gəlibməndə kəsişmədə.

Elə bil yaralı şam ağacıyam,
Damla-damla köhrəbə göz yaşları tökürəm.

Səadətdən sınıram qupquru otlar kimi
Vağam olub tökülləm sünbül yaqutlar kimi.

Məhəbbət od vurur mənə,
Külə dönüb səpilirəm yer üzünə.

SEVGİ

Bircə dəfə yandırır bizi eşq ildırımı,
Ölüm kimi qəfildən, ölüm kimi qaçılmaz.
Gərib qanadımızı buludlarda uçuruq,
Yerdən ayrı düşürük, könül göylərdə pərvaz.

Bircə dəfə qalxırıq, günəş parlaq, göy uca,
Sonra daim enirik, həyatımız boyunca.

Eşq bizi qaldırır ən işıqlı zirvəyə.
Orda duruş gətirmək müyəssər olmur ancaq,
Arzu nəyə bənzəyir?
Mən tikanın içindən bircə gülü tapmağa!

Daşlar qanatsa da ayaqlarını,
Tikanlar didsə də barmaqlarını,
Can at cəngəlliyn tən ortasına,
Ordan od papaqlı bir çiçəyi üz.

Zərif paltar, ağ geyim bir azca tez kirlənir,
Vərdişə çevriləndə adiləşir öpüş də.
Hər gün işə gedəndə, ya işdən dönən zaman
- Gülüm, bir maç! - söyləyib öpürsən yanağından.

Bəs hanı içəridə o cəhənnəm atəşi?
Yanmış dodaqlarını buz bulağa sıxardın,
Vəhşi bir ehtirasla qana qüvvət yığardın!
Qucarkən o mələyi,
Unudardın hər şeyi.

E Yara kül aparmağı daha yadırgamışq.
İndi elə pul sayır, pul üstündə əsirik.

Öləziyir odumuz,
Ancaq bəşər sevgisi heç də tükənmir, xayr!

Xoruzların pipiyi daim al qırmızıdır,
Gənclərin bəbəkləri cəsurcasına yanır.
Dodaqları allanır.

Nəvazişlər altında qönçələnir, dikəlir
Köynək yırtan qüvvətin süd qoxulu ucları.

Eşqdən doyan kimi
Ağac can şirəsini cəm eləyir barında.
Maral məhəbbət gözür oktyabr ayında,

Nərə çəkir, hayqırır,
Qırır rəqib maralın buynuz şaxələrini,
Ancaq odu söndümü, gedir bulaq başından.

Yalnız insandır acgöz.
İnək səliqəsilə yaşıl yonca yerinə sevgi
gəvələməkdə.
Gəmiricidən betər gəmirir kefi, zövqü.
Elə daim "Ver!" deyir uşaq kimi qayğısız.

Eşq - ürəyin gücü.
Alır qanadlarına məğrur bir ilahilik
Sanki göy qübbəsinə onu bənd etmək üçün!

Ancaq bir azca sonra haldan düşüb uzanır,
Ürəyi də elə bil köksündən qoparılmış.

Kürəyi yerə dəymiş pəhləvan kimi aciz.
Dayazlığa dirənmiş gəmi kimi köməksiz.

Neçə yerdən cırılmış yelkəni çiyinə yük,
Bir dəridir, bir sümük.

Fəqət gəlib qeyrətə, bir də, bir də tərpənir
Arzunun şikəst qolu, eşqin qoyma dişləri.

Taleyin boğazından yapışb murad istər,
Guya hələ öndədir firavanlıq, ağ günlər.

Ancaq heyrət içində yavaşlayır, yumşalır.
Buz bəbəkli kor ölüm qəlbə qorxumu salır?

Elə bil ki, gecikmiş, yubanmış məhəbbətin

Əsir etdiyi qadın
Kişini qınayır ki: - Özgələrlə gəzmisən.
Ömrü yelə vermisən,
Durub indi gəlmisən.

Miroslav Florian

ƏN ADI ŞEİR

Kinli, sərt baxışımla o gün incitdim səni,
Tikanlı sükutumla yaraladım qəlbini.

Fikir verdim, titrəyir o arıq çiynlərin.
Boz jaketin altında sanki yaran var dərin.

Mənim sərt baxışımla sənın qəlbın qanadı,
Elə bil, eşqimizin sındı bir cüt qanadı.

Ancaq sən axşam üstü körpəmizə yanaşdın,
Hansı bir nəğməninə əhəngilə dil açdın.

Qığıldadı balamız... səni, məni səslədi,
Uzanan körpə qollar körpü deyil, bəs nədi?

Mən tufanın sahilə tulladığı daş kimi
Baxdım sənın üzünə.
Möhtac oldu ürəyim
Bir xoş təbəssümünə.

Gördüm nəşə oxuyur, nəşə yenə tikirsən,
Oğlumuzun saçına hərdən sığal çəkirsən.

Birdən lampa işığı düşdü solğun üzünə.
O işığı alıb sən

Gözlərinlə köçürdün
Körpəmizin gözünə.

Beşiyinə əyildin, nəşə dedi balana.
Əzizinə, bircənə, məsum ciyərpəranə.

İnan, bu dəm gözümdə sən ucaldın dağ kimi
Mən düşdüm öz gözümdən, büzüsdüm yumaq kimi.

Körpəmizi şadlanan, qanadlanan görüncə,
Bir səs gəldi qəlbimdən, sənın zövqün tək incə:

Gül içində od kimi gizlicə yana-yana,
Ey kədərli qəlbində fərəh saxlayan ana!

YUQOSLAVİYA POEZİYASI

Vladimir Nazor

CANAVAR ÇÖLÜ

Yerlər, göylər od tutanda qalxıb-endik, enib-qalxdıq,
Min əzabla diş-dınaqla çıxı bildik uca dağa.

Girə bildik sıx ormana. Ah, xilaskar ormanımız,
Sıxır bizi dörd tərəfdən od qurşağı - mühasirə.

Od qurşağı - mühasirə zaman-zaman daralmada,
Aclıq sökül qarnımızı, yorğunluqdan diz qırılır.

Dodaq təpir, dil quruyur, diz qırılır açıq, aşkar,
Nə birçə şəh damlası var, nə bir bulaq, nə bəhrə, bar.

Yalnız qaya, yalnız tikan, ah, uğursuz, zalım orman,
Hara gəldi baş qoyuruq, yuxu şirin, yuxu dərman.

Yuxu bizi nəm torpağa mismarlayır yavaş-yavaş,
Pərqudan da yumşaq imiş baş qoyduğun adıcı daş.

Xəstə, yorğun, ac, yaralı, əzilən də, üzülən də
Sayıqlayır ayrı düşən ordumuzun həsrətilə.

Nə gözəldir uyuyasan, unudasan cəhənnəmi,
Göz qoyuram... Aman allah, uyuyurlar ölü kimi.

Neçin yata bilmirəm mən? Hamı yatıb, hamı uyub,
Əllər qançır, ayaq yalın, dabanlarda qan quruyub.

Bədənləri elə bil ki, gəmiribdir şaxta, boran
Aclıq sıxıb şəhdimizi bəlkə də son damlayacan.

Sərt qayalar, ağır daşlar ovuclara vurub yara,
Sifətlərə damğa basıb aclıq, şaxta, yüz macərə.

Orman üstə yad təyyarə uğuldayır zaman-zaman,
Qənimətmi arayır o? beynim, başım qaynar qazan.

Biz əzilmiş quyruğuyuc uzaq düşən bir ordunun,
Biz yatmışıq. Pərən-pərən, darmadağın edilmişik.

İndi siqnal verildəndə bu yarımcan kişilərdən
Heç birisi qalxmıyacaq sərilədiyi quru yerdən.

Yalnız ölmüş partizanlar enə-enə, sinə-sinə,
Öz təyfini göndərəcək dirilərin dəstəsinə.

Birdən sanki tufan qopur, bir səs gəlir: - qalx ayağa!
Mən təəccüb içindəyəm, nə tez qalxır "ölü" dünya.

Lülələrin arasında at araba, qoyun-quzu
Hay-küy, adlar sadalağı, söyüş, "Düzləş!" komandası

Dizə qədər ot içində gedir dəstə qırıq-qırıq
Ağ başlı bir ilan kimi yarıq boyu qıvrılıq.

Möhkəm, ağır addımların altındadır yovşan, qıjı.
Batan günəş gör dünyaya necə bol-bol işıq saçır.

Cındır dönüb ipəkləşir, əyinlərimi çiçəkləyən?
Üzlər qızıl bir rəng alır günəşin al şəfəqindən.

Arabalar yenə yüklü, atlar yürüş sorağında,
Yaralılar əl üstündə, tufəng qadın qucağında.

Əzilən də, üzülən də qüvvət tapır bircə anda,
Uca başlı qəhrəmanlar sərt addımla çıxır yola.

"Sakit! Yeni təhlükə var!" Dinləyən yox bu fərmanı,
Dəstə gedir cəsur-cəsur, nəğmələri bir az da gur.

Nəğmələrə qulaq asın, görün kimin töhfəsidir,
Xorvat, bosni, split, sloven nəğməsidir.

Hansı yurdun nəğməsidir, nə fərqi var, bizimkidir,
Bizimkidir, demək bizi həfz eləyir ölümlərdən.

Nəğmə deyil, od saçılır dodaqlardan, könüllərdən:
- İRƏLİ!... İRƏLİ!

Acılmışdır qarşımızda bütün yollar.
Yollar - azad,
Ölən yoxdur. Almış bizi qanadına qaynar həyat.

İyun, 1943.

Branko Radičević

AND İÇİRƏM UŞAQLIĞIMA

Bıg yeri təzəcə tərləmiş gənci
Avtomat önündə aparırdılar.
İnsanlar!
And olsun uşaqlığıma,
Tamam günahsızdı o gənc cəfakar.

Nəçin and içirəm uşaqlığıma?
Uşaqlıqdan təmiz axı nəyim var?
Bilsən nə qədərdi onun təqsiri?
Mənim çarpayıda yatmağım kadar!

Cığırda endilər... Baxdım uzaqdan.
Qəfildən gurlayan göydü, yerdimi?
Oğlan üzüqoylu düşdü torpağa
Top üstünə düşən qapıçı kimi.

İnsanlar! And olsun uşaqlığıma,
Yolda fit çalırtdı o igid bala.
Bircə damcı belə təqsiri yoxdu,
Elə yol gədirdi fit çala-çala.

Lesanka Maksimović

YALNIZ QUŞLAR OLDU MƏNƏ HAY VERƏN...

- İmdad! - deyə bağırdım, insanları çağırıdım.
Harayıma hay verən yalnız quşlar oldular.

Təpələrdən endilər, zirvələrdən gəldilər,
Bəlkə elə bildilər: bir kəklik batıb qara,
Baharın həsrətində qalib aciz, avara.

Bəlkə elə bildilər qaranquşdur yalvaran,
Tora düşən qumrudu toru birtəhər qıran.
Bəlkə bir turacıdır sandılar bu səs, səda,
Axır qanı, çırpınır bu qartal caynağında.

Bağırdım, hay verənim yalnız quşlar oldular,
Kürəyimə, çiynimə həyəcanla qondular.
Bəlkə elə bildilər qırılmış bir sazam mən,
Yuvasına od düşən körpə quşcuğazam mənə.

Qustav Krklets

XOŞBƏXT BİR GÖRÜŞ

Qusli çalan bir kişilə, bir kor ilə qarşılaşdım,
Dedi: - Oğlum, bir fikir ver, nə gözəldir
nurlu cahan.
- Doğrudanmı cahan gözəl?
Mən heyrətdən dövbə çaşdım,
Dedi: - Gözün tutulanda bu hikməti anlayarsan!

Dobrişa Tesariç

BİR GECƏ

Gecə şeir yazıram... Anam yatıbyaxında.
Yavaşca yazıram ki, vərəqlər səs salmasın.

Anam, ağbirçək anamı oyanmasın yuxudan,
Bircə hovur dincliyə qoy tamarı qalmasın.

Lügətə baxmalıyam. Oyanmasın Anam kaş,
Barmaqlarım ucunda yan otağa keçirəm.
Deyəsən dan sökülür uzaqda yavaş-yavaş,
Şəfəqi pəncərədən gözlərimlə içirəm.

Ağ pərdəni çəkdim ki, gün düşməsin gözünə,
Şüşədə al şəfəqlər dönüb alova, oda.
Dönüb baxmaq istədim kiçik, nurlu üzünə,
Birdən xatırladım ki, anam yoxdur həyatda.

ALMAN POEZİYASI

Volfqanq Gete

TAPILMIŞ

1813

Kefimin bəyi tək gəzirdim bir gün,
Gəzirdim meşəni elə özümçün.
Kölgədə nə gördüm: zərif bir çiçək,
Ulduz kimi parlaq, göz kimi qəşəng.

İstədim qoparım. Dedi: - A zalım,
Məgər mən layiqəm solum, saralım?
Çıxartdım torpaqdan köklü, köməcli,
- İncimə! - söylədim - qadını alım.

Köçürdüm bağma, evin yanına,
O, indi boy atır sakit bir yerdə.
Ətrilə doldurub kainatımı,
Arabir gözümdən gülümsəyir də.

764

ORMAN HÖKMDARI ƏRDO

1782

O kimdir köhlən çapır bu küləkli gecədə?
Övladını bağrına basır görün necə də!
- Belimdən möhkəm yapış, ay gözümlün qarası,
Qısl mənə, istidir qollarımın arası.

Axı nədən qorxursan?
- Ata, irəli bax sən,
Meşə hökmdarını məgər orda görmürsən?
Odur, buynuzu dimdik... quyruğu yerə çatır.
- Ömrüm, günüm, çəkinmə... O, bir əlçim
dumandır.

"Uşaq olma, düş atdan, gəl, istəklili balam, gəl!
Mən sənənlə ən gözəl oyunlar oynaram, gəl!
Çoxdu sahilə güllər... dərərsən, iyləyərsən.
Nənəm sənə ipəkdən köynək tikib... geyərsən".

- Ata, qulaq asırsan məgər onun səsinə?
Eşitmirsən... yavaşca nələr vəd edir mənə?
- Ömrüm, günüm, saki tol, sarı xəzələ bax sən,
Küləkdi, yeldi ancaq xəzəllikdə səslənən.

"Qəşəng oğlan, mənimlə getmək istəməzmişən?
Necə öpər, oxşayar qızlarımı səni bilən!
Səni nənənidə yellər, şirin layla deyərlər,
Axşam aparıb toya... sənə rəqs eləyərlər".

- Ata, görmürsən məgər meşə hökmdarını?
O yamaca oynayan, rəqs edən qızlarını?

765

- Ömrüm, günüm, hər şeyi apaydın görürəm mən,
Qara basmasın bizi... Düzəndir o, boş düzən.

"Ay oğlan, heyran qoyur məni sənə surətini,
Öz xoşuna gəlməsən, zorla gətirirəm yəqin".
- Ata, qoyma, o, məni çəkir, dartır yanına,
Məni zorla aparır öz zülmət məkanına".

Heyrət sarır atanı. Qamçılایr atını,
Basır bağrına bərk-bərk zərərən övladını.
Güc-bəla çatı revə. Yer də, göy də qaranlıq.
İsti qolları üstə uşaq soyuyub artıq¹.

Henrix Heyne

FƏRYAD VADİSİ

Çardağ dəlmə-deşik... çovuyur çovğun,
Uzanıb çardaqda iki mehriban.
Ac, arıq, xəstəhal, rəngləri solğun,
Uyumaq istərlər bəri bircə an.

- Dola qollarını boynuma, gülüm,
Bir bax, buz kimidir bədənəm, sinəm.
Amandır, ağzını sıx dodağıma,
Yaman üşüyürəm, bəlkə isinəm.

- qorxma, isidərəm səni indicə,
Sənin gözlərinə baxarkən, inan,

Bu acılıq, bu şaxta, bu dərd, bu zillət,
Bütün ağrıları çıxır yadımdan.

Sıxıb əllərini bir-birlərinin,
Ah çəkir, öpüşür, ağlaşır onlar.
Gülürlər, nəgmə də deyirlər hətta
Axırda lal olub tamam susanlar.

Bir polis zabiti gəldi bu səhər,
Əyni ağ xalaltı həkim yanında.
Akt yazıb ölümü izah etdilər:
Qırıb yazıqları acılıq və şaxta.

Həkimyol göstərdi ah çəkənlərə:
Şaxtadan bir azca qorunmaq görək.
İsti görək görək, bir də isti ev.
Üstəlik tərtəmiz bir yorğan-döşək.

ANNO*

Bələnim qanıma, ölüm, dirilim.
Təki bu aləmi görməsin gözüm.
Qaralır nəfəsim, asıman verin,
Dəllal dünyasına məndə yox dözüüm.

Yeyir də, içir də, tıxır da ağgöz,
Ağzından payını qapır yetimin.
Dəyirman mədələr, cılız ürəklər
Rəmsizdir köstəbək səadətinin.

1829

¹Almanca şeirlərin sötri tərcüməsini hazırlamış şair-dilçi Əlihosən Şirvanlıya təşəkkürümü bildirirəm - Mütərcim.

* Latınca il deməkdir.

Damaqda son dəbli, ətirli siqar,
Pul saymaq - çoxunun ağır zəhməti.
Hər şeyi üyüdür, həzm edir onlar,
Lakin özlərini həzm etmək çətin.

Bütün ölkələrdən qəndi, şəkəri
Hey çəkib gətirir tacir, möhtəkir.
Qaxsımış kimidir ancaq özləri,
Sudan çoxdan çıxmış balıqlar təki.

Əlhəzər o yağlı, tox sifətlərdən,
Hər şeyi sayğaca salan əllərdən,
Hətta əxlaqsız, qulduru belə
Onlardan min dəfə şərəfli bil sən.

Dayanma, ey bulud. Gəl apar məni,
Sənə qoşulmağa ehtiyacım var.
Uzaq Afrikaya, Laplandiyaya,
Ştettənə, hara istəsən apar.

Öldüm... qurtar məni... Sovuşur bulud.
Öyüd dinləməyə qərarı gəlməz.
Belə bir şəhərdə qalmağa, inan
Hətta buludlar da tab edə bilməz.

Hamburq, 1829.

PARİSLƏ VİDALAŞMA

Əlvida, əlvida, sevimli paris,
Gözəl Fransanın qızıl paytaxtı.

Gülən, çiçəklənən, şənələnən, coşan
Nəgməkar ölkənin taleyi, baxtı.

Bu alman könlümdə bir az qənim var,
Qənim çoxdan bəlli yaxına, yada.
Şimal ölkəsində bir həmdənim var,
Yalnız o sağaldar məni dünyada.

Sağaldar... Güclüdür, məharətlidir,
Onun yer üzündə əvəzi hanı?!
Uçuram ardınca... bezdirib məni
Hərdən göndərdiyi damcı dərmanı.

Əlvida, mehriban fransız xalqı,
Mehriban, sevimli, şən qardaşlarım.
Axmaq bir kədəri atıb qaçıram.
Yenə qayıdacam mən sizə sarı.

Nə qədər əzizmiş odun, ocağın.
Hətta yandırıdığın torfun iyi də.
Lüneburq çölündə şən keçilərin.
Turpun, baş kələmin, göbələyin də.

Gör nələr könlümdə dönmüş həsrətə:
Tütün çəkməyimiz, dalaşmağımız.
Gecə gözətçisi, pivə çəlləyi.
Hələ keşiş qızı, o gül rəngli qız.

Canımdan çıxacaq tamarzılığım,
Gedib görəcəyəm qoca anamı.
Ondan on üç ildir ayrı düşmüşəm.
O - gözümün nuru, ağzımın tamı.

Əlvida. Fransam, sevgilim mənim,
Bəlkə əzabımı çox da duymazsan.
Bağrımın başına sıxdım ki, səni,
Qoy büksün boynunu yanımda hicran.

Qaçıram ən böyük səadətimdən,
Cırıram yaxamı gör neçə yerdən.
Mənə Almaniya havası gərək,
Görməsəm ölərəm qəmdən, qəhərdən.

Həsrətim od vurur sümüklərimə,
Dizlərim titrəyir... həyəcanım çox.
Alman torpağının yaxınlığını
Hiss edən canımda daha tutar yox.

Ancaq ümid böyük: tez sağalacaam,
Bir də qayıdacam gözəl Parisə.
Qucağa sığmayan, evə sığmayan
Yeni il sovqatı verəcəm sizə.

1843.

Leonqard Frank

DƏNİZÇİLƏR MAHNISI

(*"Yad adam, yaxud şlyapaçılar" pyesindən*)

Qaldırın lövbəri!
Əlvida, liman!
Göyərtə gözləyir dənizçiləri.
Qoy duzlu dalgalar alsın, aparsın
Bütün qayğıları, qəmi, kədəri.

Gələndə yalvardım: - Dua qıl, Ana!
Sıxdı gözlərinə yaylıq qarı.

- Oğul, ayrılırsan, bir söz de barı.
Bilsən nələr dedim yazıq qadına.

Okean dibində batsaq əgər biz,
Döyər pəncərəni bir ağ göyərçin.
Burax, əziz anam, girsin içəri,
Mənim öz ruhumdur qonaq göyərçin.

Qaldırın lövbəri, əlvida liman!
Göyərtə gözləyir dənizçiləri.
Qoy duzlu dalgalar alsın, aparsın
Bütün qayğıları, qəmi, kədəri.

FRANSIZ POEZİYASI

Pol Elyuar

MƏRDLİK

Aclıq, Qəhətlik. Soyuq. Yaman üşüyür Paris,
Daha küçələrində şabalıd yeyə bilmir.
Elə ayaq üstəcə yatır metroda səssiz,
Dilənçi paltarını geysinmi? Geyə bilmir.

Heç kəsdən yardım umma, mənim fəhlə Parisim!
Sağsan. Heyrət doğuran bir ömür yaşayırsan.
Rəngi avazımı, ac, arıqlamış əzizim,
Sən insanlıq yükünü mərdliklə daşıyırsan.

Cəsurluqdur alısan geniş bəbəklərində,
Mənim gözəl Parisim, yaqut, billur şəhərim!
Qılınç kimi kəsərli, iynə tək iti, incə,
Haqsızlığa dözməyən, mətin, məğrur şəhərim!

Qardaşlaşın! Mərdləşin, sərtləşin, ey qarlaşlar!
Bu dərdədən, bu bəladan qurtulacaq yurdumuz.

Bizim nə dəbilqəmiz, nə saldat çəkməmiş var,
Nə hərbi paltarımız, nə nizami ordumuz.

Heç nəyimiz yoxsa da, nifrət silahımız var,
Lap yalın əllərlə də qalib gələsiyik biz.
Yadımdan çıxarmasın zireh geyən yağılar:
Min ton zireh əridir bir damla nifrətimiz.

AZADLIQ

Ağaclar, partaya.
Şagird dəftərlərinə.
Dəftərimdə ağaran işıqlı dan yerinə
Həkk edirəm adını.

Oxuduğum... və hələ
Oxuya bilmədiyim təmiz, pak gövhərlərə.
Tonqalda yandırılan əvəzsiz əsərlərə
Həkk edirəm adını.

Uca sərv ağacına.
Qəhrəman qılınca,
Hökmdarlar tacına
Həkk edirəm adını!

Uşaqlığı anmağın ləzzətinə, dadına,
Cəngavər zirehinə, pəhləvan inadına,
Yuvada cükküldəşən quşların qanadına
Həkk edirəm adını.

Gündüzlər tən bölüşüb yediyimiz çörəyə,
Odlu nəfəsimizlə isinən bir ürəyə,

Bu dünya dedikləri özəmətli kürəyə
Həkk edirəm adını.

Göydə və göl dibində günəşin yanmasına,
Çayda, çeşmədə axan gümüş ay ziyasına,
Od tutan üfüqlərin cırılmış yaxasına
Həkk edirəm adını.

Çöldə göyün getdikcə uzaqlaşan həddinə,
Gecə ilə səhərin incə nur sərhəddinə,
Dəyirmanlar pərinin hərlənmə qüvvətinə
Həkk edirəm adını.

Hər dan üzü dünyanın şüa-şüa ahına,
İnadçıl gəmilərin dəniz cövlanahına,
Dəliqanlı könlümdən keçən min-min axına
Həkk edirəm adını.

Şaxəli budaq kimi neçə yol ayrıcına,
Şimşəklərin kökünə, cıgırların saçına,
Üsyankar meydanlarda bayraqların ucuna
Həkk edirəm adını.

Tən bölünmüş almaya,
Yataqda yastığımı, yaxındakı aynaya,
Pəncərəmdən içəri girən süd testi-aya
Həkk edirəm adını.

Evimizin böyrünə, mərmər astanasına,
Şeylərin bizə adi görünən simasına,
İntiqam atəşinin müqəddəs dalğasına
Həkk edirəm adını.

Bir-birinə uyuşan iki can vəhdətinə,
Açıq dost sifətinə, yoldaş sədaqətinə,
Sıxdığım qız əlinin dəmir dəyanətinə
Həkk edirəm adını.

Təmiz, lal bir heyratə,
Bir-birini axtaran həssas dodaqlardakı
Hərərətə, şərbətə
Həkk edirəm adını.

Sönüb gedən mayağa,
Səngərimi saxlayan torpaq adlı dayağa,
O dərddə ki, qaldırır məni hər gün ayağa,
Həkk edirəm adını.

Umudsuz ayrılığa,
Üryan qalan təkliyə,
Ölüm pilləkənində çıxdığım hər pilləyə
Həkk edirəm adını.

Qayıtmış sağlamlığa,
Sovuşan təhlükəyə,
Nurla, ümidlə dolu tərtəmiz, şəffaf göyə
Həkk edirəm adını.

Bircə sözün hökmüylə
Ömr edirəm mən artıq.
Səni yaşatmaq üçün doğuluram yenidən
Ulu tanrım -
AZADLIQ!

Lui Araqon

EDAM VAXTI MAHNI OXUYAN KİŞİNİN BALLADASI

"Yox, seçə bilməzdim özgə bir yolu,
Yeganə yolumu düz seçmişəm, düz".
Zindanda nəfəsi ildırım dolu
Dustaq gələcəklə durub üzbəüz.

Gecə iki nəfər ona yalmanır.
Əyilib yavaşca dümsükləyirlər:
"- Daha üzülmüsən, əldən düşmüşən,
Zindan da bezibdir... Boyun qoy, yetər!

Dolana bilərsən sən də bizim tək,
Elə bir söz de ki, etsinlər azad.
Bir az da diz çöküb yaşa, neyləmək?
Axı kimə gərək bunca qeyz, inad?"

"Yox, seçə bilməzdim özgə bir yolu,
Yeganə yolumu düz seçmişəm, düz".
Zindanda nəfəsi ildırım dolu
Dustaq azadlıqla durub üzbəüz.

"- Bu dəmir qapını bircə sözünlə,
Bircə kəlmən ilə aç bilsən.
Bütün əzablara son qoyular, son,
Nə cəllad dərd çəkər, nə biz, nə də sən.

Bircə yalan demək nə böyük şeymiş,
Sonra gör nə qədər yaşamaq olar.

Fikirləş, fikirləş, bir də fikirləş,
Qarşıda nə gözəl sabahların var!"

"Yox, seçə bilməzdim özgə bir yolu.
Yeganə yolumu düz seçmişəm, düz".
Məhbəsdən ucadır məhbusun boyu,
Başqa bir nəsilə durub üzbəüz.

"Hər nə mümkün idi, açıq söylədim,
Heç kim duymasa da, kaş dostlar duya.
Mənim cıdırıma bir köhlən gərək,
Mənim Parisimə ibadət, dua.

Qoy cəhənnəm olub getsinlər, nə qəm,
Məgər alçaqlara "hə" demək asan?"
Sonuncu fürsəti verdi əlindən
İnadı özündən qüvvətli insan!

Kişi öz yolunu düz seçsin gərək,
O yol şüa kimi təmiz, müqəddəs,
Bütün zindanları silkələyərək
Bağırır, hayqırır qüdrətli bir səs:

"Ölürəm, Fransam yaşayır, nə qəm,
Yaşayır üsyanım, eşqim, nifrətim.
Mən nəyin uğrunda qurban gedirəm,
Mirasdı dostlara məqsədim, əhdim".

Alman danışığı, açar səsləri,
Dilmancın ikrahla donquldandması:
Ariq qollarına qandal keçsə də,
Sakitdi dustağın nurlu siması.

"Yox, seçə bilməzdim özgə bir yolu,
Yeganə yolumu düz seçmişəm, düz".
Qanlı divarları titrədir, sökülür
Sabahın nəğməsi - ölməz, ölümsüz.

Güllələr altında oxuyur igid:
"Sarıldım qanımda çimən bayrağa".
Atəş. Bir də atəş... isti qan gölü...
Heyrət... O, bir daha qalxır ayağa.

Qanlı dodaqlardan başqa bir nəğmə,
Budur, Marselyoza yüksəlir, baxın:
- Nəğməm susmayacaq mən sussam belə,
Qalxın, ey dənizlər, ayağa qalxın!

ELZA - MƏNİM MƏHƏBBƏTİM

Səni qısqanıram yağan yağışa,
O yağışlar səni öpmək istəyir.
Kimsə nur verən qara gözlərin
Üstümə ol, alov səpmək istəyir.

Səni qısqanıram o cib güzgünə,
Arıların səni dişləməyinə.
Gecələr yuxuna, gül yastığına,
Gündüzlər şövq ilə işləməyinə.

Telini oxşayan narın yellərə,
Çıxdığın yollara qısqanıram mən.
Qızğın qısqanclığımı, gülüm, inan ki,
Gecə yuxumu da alır gözümdən.

Otlara, güllərə, evə-çəşiyə,
O tumar verdiyin xallı pişiyə,
Çəkdiyin aha da qısqanıram mən,
Almaq istəyirəm ahı sinəndən.

Sən qəmlənən çağda, kaş mən qəm olum,
Bir şəbnəm istəsən, min şəbnəm olum.
Xatirən, xəyalın, fikrin, hər şeyin...
Sənin düşündüyün bir aləm olum.

Səni o yazdığın ağ vərəqlərə,
Qara sətirlərə qısqanıram mən.
O saysız sətirlər, nur içir, gülüm,
Sevdiyim gözlərin od çəsməsindən.

Dərdiyin güllərin ləçəklərinə,
Daldığın qürubun şəfəqlərinə,
Otaqda əlinlə yanan işığa,
Səndən işıq alan yar-yaraşığa,
Mindiyin qayığın avarlarına,
Çıxdığın dənizin rüzgarlarına.

Ürəyindən keçən xoş arzulara,
Ovcunda tutduğun ayna sulara,
Sularda açılan hörüklərinə,
Qucduğun dalğanın köpüklərinə,

Dörd aya, dörd fəslə... yaz, payız, yay-qış
Səni qısqanıram, ay canı yanımsı!

Kimə vurulmusan bilmirəm, kimə?
O qızıl sancağı sənə kim verib?

Gözlərin aləmə sevinc, səadət,
Yalnız bircə mənə qüسسə, qəm verib.

Sənə bəzək verən o qızıl sancaq
Mənim ürəyimə batur ox kimi.
Yeganə təsəllim baxmaqdır ancaq,
Gəzirəm ardınca ağı yox kimi.

Hardasa gözəl bir gitara ötür,
Bəlkə səndən deyir həmənin gitara.
Səni qışqanıram sarı simlərə,
O simlərdən qopan odlu ahlara.

İTALİYA POEZİYASI

F. Petrarka

52-ci SONET

Alqış o aya, günə, o ilə, o saata,
Alqış o qırpıma ki, səni gördüm, vuruldum.
Müqəddəsdir o yurd ki, səni vermiş həyata,
Baxdı ilahi gözlər, ey büt, əsirin oldum.

Eşq olsun mənə dərdlər, mənə qəmlər verənə.
Bu dərd məni ucaltdı buludların tuşuna.
Elə bir ox atdı ki, tanrım, allahım mənə,
Bilmədim haçan dəydi ürəyimin başına.

Müqəddəsdir mənim də fəryadlarım, ahlarım.
Naləm yatan ormanı uyğusundan oyatdı.
Buludların üstündən enib gələn nigarım
Məni cənnətdən üstün bir cəhənnəmə atdı.

Eşq olsun sənə, şeirim, nə incisən, nə ləlsən,
Öydüyün madonna tək ilahisən, gözəlsən.

İNGİLİS POEZİYASI

Vilyam Şekspir

23-cü SONET

Öz rolunu pis bilən artistə bənzəyirəm,
Karıxmışam səhnədə, dilim topuq vurmada.
Çılğın dəlilər kimi oddan paltar geyirəm.
Aşib-daşan qüvvətim öz qəsdimə durmada.

Dayanıram qarşında dilsiz kimi, lal kimi,
Bəlkə elə bilirsen buza dönmüş ürəyim?!
Yox. gülüm, məhəbbətdir qıfıllayan dilimi,
Sözüm o qədər çox ki, bilmirəm necə deyim!

Nə qəm. qoy əvəzimə kitablarım danışsın,
Bir də lal peyğəmbərim, - gözlərim gəlsin dilə.
Nəğmələrim meh kimi saçlarında dolaşsın.
Gör nə boyda məhəbbət qol-boyundur səninlə.

Şeirlərin ingiliscədən sətri tərcüməsini hazırlayan filologiya elmlər
doktoru, şair Ənvər Rzaya dərin təşəkkürümü bildirirəm - Mütərcim

Lal eşqi dərk etməyə görüm varmı hünərin?
Qışqıran bir ürəyi eşidirmi gözlərin?

25-ci SONET

Səadət ulduzunun altında doğulanlar
Fəxr edir ki, böyükdür hökmü, hakimyyəti.
Mənimsə nə ad-sanım, nə də təxtim-tacım var
Yalnız məhəbbətimdir səadətim, sərvətim.

Al günəşdən nur alan günəbaxan kimidir
Şahzadənin sirdaşı, hökmdarın həmdəmi.
Ancaq günəş batdı, onlar da qurub edir,
Günəşsiz günəbaxan qalır müqəvva kimi.

Hünər tacı gəzdirən şöhrətli bir sorkərdə
Günlərin bir günündə məğlub olur, basılır.
Unudulur min dəfə qazandığı zəfər də,
Baş daşına bəlkə də nakam sözü yazılır.

Ancaq mənim tacıma toxuna bilməz heç kim,
Çünki mənim tacımdır, gülüm, səni sevməyim!

30-cu SONET

İtirdiyim dostları yad edirəm aralıq,
Ürəyimdə sızlayır köhnə, ağır yaralar.
Bu cəhənnəm beynimdə səssiz məhkəmə gedir.
Necə parlaq incimi udub görün kor məzar.

Kimlər çıxıb əlimdən? Doğmalarım, dostlarım!
DüşünürəmE yaş axır yol çəkən gözlərimdən.

Kimlər köçüb məzara? Bütün dövlətim, varım.
Nə cür üzüm əlimi gedən əzizlərimdən?!

Haqq-hesaba vururam bütün itgilərimi,
Dəhşət бүürüyür məni. Hər itgim - bir xəzinə.
Axır isti göz yaşım qanlı bulaqlar kimi,
Duzlu ləkələr salır neçə yerdən üzümə.

Ancaq min-min kədərım yaddan çıxır bir anda,
Sənin məhəbbət dolu gözlərinə baxanda.

66-cı SONET

Bəsdır! Ölmək istəram! Rədd olsun bu cəmiyyət!
Əl açılan dilənir küçələrdə ləyaqət.
Əbləhlərin əynində şah paltarı görürəm,
İgidləri, mərdləri lağa qoyur kəmfürsət.

Mənliyini satanlar ələ salır pakları,
Qısırlar eşq əhlini çəkir mühakiməyə.
Küt bəyənmir günəş tək nur saçan idrakları,
Qəhrəman möhtac olub bir mənəvi köləyə.

Haqsevərlər, cəsurlar axmaq, səfeh sayılır,
Səfehlər əyləşiblər peyğəmbərlik taxtında.
İlham yumruq altında qəşş eləyir, bayılır,
İlhamsızlar gül açıq hətta boran vaxtında.

Baş götürüb gedərdim bu həyatdan lap asan,
Qorxuram bu aləmdə, gülüm, yalnız qalasan.

74-cü SONET

Çəkər bir gün məni də kor zülmətə o əntər,
Bəllidir, gora gedən bir də qayıtmayacaq.
Nə baş daşı, nə heykəl, nə xaç, nə zərli mərmər
Bu misralar olacaq mənim abidəm ancaq.

Udsun mənim cismimi qoy qara torpaq, nə qəm,
Yaşadacaq sözlərim ölməz məhəbbətimi.
Yenidən tapacaqsan hər misramda, əminəm,
Eşq adlı sərvətimi, ürək hərərətimi.

Meyxanələr dibini dolaşan veyil kimi
Əzrayıl çala bilər ömrün ancaq xıltını.
Sənə verib gedirəm qaynar diləklərimi,
Bu əzəli, əbədi könül kainatımı.

Qədəh qırıqlarını apara bilər ölüm.
Qədəhimdə gül meyi - könlüm sənindir, gülüm!

77-ci SONET

Solmuş gül camalını, gülüm, ayna göstərir,
Sovuşan gəncliyini çıxqıldayan bir saat.
Könlündən keçənləri qoruyar qələmi, dəftər.
Oxuyanlar görür ki, qiyamətsnmiş bir vaxt.

Güzgüdə seyr etdiyin o qırıqlar nə söylər:
Axır, bir yerdə durmur ömrün axar-baxarı.
Saatın zəng səsinə daldıqca ürək göynər.
Yada salar gülsarı, gülçəmbəri¹, məzari.

Yadında qalmayanlar qalar ağ vərəq üstə,
Ürək qorumayanı beş-on cümlə qoruyar.

¹Əkil

O fikirlər, o sözlər öz balandır əslində,
Bir gün qarşılaşsan, könülün iftixar duyar.

Nə yaxşı ki, dadına çatıb kağız, mürəkkəb,
Dünən kiçik bir yazı - bu gün bütöv bir məktəb!

90-cı SONET

Məni atacaqsansa, gülüm, elə bu gün at,
Mən aləmi atanda, aləm məni atanda.
Qəm nədir ki? Qəlbimdə fəryad ol, dəli fəryad!
Göz yaşlarım görünsün hətta leysan altında.

Mən onsuz da bələdəm pis həyata, pis günə.
Gizli bir tələ qurma, açıq endir zərbəni.
Çirkinli səhər olma, ürək dözmür çiskinə,
Dəhşətli bir gecəm ol, tufana qərq et məni.

Elə bu gün at məni, sonra heç dözərəmmi?
Zəifləyən cism üçün meh də tufan kimidir.
Elə bu gün at məni, hiss edim, anlayam ki,
Bu dərdimin yanında başqa dərdlər heç nədir.

Min-min qəmin fəvqündə bir qəm varmış, ey mələk:
Qəm deyil, bəla imiş tapıb səni itirmək!

102-ci SONET

Sevirəm. Bu barədə hay-küy salmıram ancaq,
Mənim incə sevgimi hər yetən duya bilməz.

Qəlbini cibləri tək açıb göstərən qoçaq
Bilirmi ki, məhəbbət hay-harayla deyilməz.

Mən səni qarşıladım öz nəğməmlə bir səhər,
Ürəyi coşduranda məhəbbət adlanan yaz.
Bahar vaxtı gül üstə fəryad qılan bülbüllər
Bahar ötdümü, susar, bir də haray qoparmaz.

Özü bəzən sussa da, bülbülün qəlbi susmaz,
Qatar hərəkətini yayın hərəkətinə.
Hər güldən, hər şaxədən ucaldarsa bir avaz,
Heyran qalan olarmı onun məlahətinə?

Mən sənin əllərindən, gülüm, qəmlər yemişəm.
Nəğməmi bülbül kimi birdəfəlik demişəm.

C.O. Bayron

MANFRED

(Dramatik poema)

Yerdə, göydə bilməcələr...
Gizli qalan nələr, nələr...
Böyük müdrik Horateno,
Heç yuxuna girməyənlər!

Sekspir

İştirakçılar.

Manfred
Dağ keçisi ovlayan ovçu
Müqəddəs Moris abbatı
Manuel
German
Alp pərisi
Əhrimən
Nemezida
Parklar*
Ruhlar

Hadisələr Berk Alplarıda - qismən Manfredin qəsridə, qismən da dağlarda cərəyan edir.

* Parklar - qədim yunan və Roma mifologiyasına görə üç ilahə (üç bacı). Onlardan biri əlindəki sap ilə insan ömrünü toxuyar, o biri sap açar, biri də vaxtı çatanda sapı kəsər. Parklar cəhrə, iy və qayçı ilə təsvir olunur. Bu ilahələrdən birinin adı Atropasdır.

Birinci gəliş, birinci şəkil

Qotik qalereya. Gecə yarı. Manfred təkdir.

Manfred:

Qoy bir az yağ töküm, sönməsin çıraq,
Mən hələ yatmamış tükənəcək yağ.
Təskinlik gətirmir gecələr mənə,
Beynimi çatladan düşüncələrdən
Qurtula bilmirəm. Çarəsizəm mən.

Yalnız buna görə göz yumuram ki,
Görüm ürəyimin içərisini.
Qəribə deyilmə, insan cildində,
İnsan görkəmində qalmışam hələ.
Məgər mən hələ də yaşayırammı?
Ancaq mənim üçün müəllimdi qəm,
Kədərin, qüssənin xəzinəsiyəm.

Qəm adlı biliklə zəngin olanlar
Əzablar içində dərk edib anlar
Bilik ağacıyla həyat ağacı
Eyni şeylər deyil. Gözdim aləmi.
Elmi, fəlsəfəni, hər möcüzəni,
Bütün əsrləri, bilməcələri,
Hər şeyi öyrəndim. Ancaq nə xeyri?

Saçdım, səpələdim yaxşılığı mən,
Hətta mən özüm də yaxşılıq gördüm
Kimdənsə bəzən.
Tandım həyatda dostu, düşməni.
Vaxt oldu, qarşımda diz çökdi düşməni,

Dağıtdım onların hər fitnəsini.
Ancaq nə xeyri?

Xeyir, şər, ehtiras, eşq, hakimiyyət...
Nələri düşünür gör bəşəriyyət...
Mənsə hamısına biganələşdim,
Gəldim, cəhənnəmin içindən keçdim,
Hətta qorxuya da biganələşdim.

Məhkum olunmuşam bəlkə qəbrədək
Nə səadət bilim, nə xoş bir dilək,
Nə sevgi, nə sevinc işarantısı.
Ancaq məqam çatıb - ey sehrkarlar!
Sonsuz kainatın hökmdarları!
Gecə zülmətində, gündüz nurunda
Gəzdiyim qüvvələr! Gəlin yanıma!

Havada, səmada gizlənənlərim,
Gözə görünmədən bəslənənlərim,
Qayalar altında, buludlar üstə,
Dənizlər dibində yaşayanlarım,
Mənim qüdrətimə baş əyənlərim,
Bu sehrim nəminə gəlin yanıma.
Sizi lənətimlə damğalayaram,
Gəlin yanıma!

(Sükut)

Cavab yox... Tanrının ulu adıyla,
Sizi, qarşısında tir-tir titrədən
Ölməz nəfəsilə, iradəsilə
Cəzə çəkib deyirəm: gəlin yanıma!

(Sükut)

Cavab yox... Zülmətin, nurun ruhları,
Ancaq qüdrətimə əmin olun siz:
Sehrimdən qurtula bilməyəcəksiz.
Dağım-dağım olmuş bu kainatın
Yanar parçaları üstündə gözən,
Cənnətlə cəhənnəm arasındaca
Daim hərlənməyə məhkum edilən,
Bütün varlığını çeynəyən, didən,
İçimdə, qanımda. Həndəvərimdə
Hökmünü yeridən hakimiyyətin
Adıyla cəzə çəkib çağırıram mən,
Sizi lənətimlə damğalayıram,
Gəlin yanıma!

Qalereyanın qaranlıq ucunda tərپənməz bir ulduz pey-
da olur və oxuyan bir səs eşidilir.

Birinci ruh:

Mən bir ulduz şüasıyla
Endim yerə, ey öləri!
Təslim oldum sehrinə mən,
Enib gəldim yüksəklikdən.

Mən elə bir qayıqam ki,
Qürub vaxtı, axşam-axşam
Buludların mehdən incə
Nəfəsindən yaranmışam.

Zərli, yaqut daş-qaşların
Şöləsindən yaranmışam.
Atdım göyü, tutdum yeri,
Əmrini ver, ey öləri!

İkinci ruh:

Yer üzünün Alp zirvəsi, dağlar dağı Monblandır,
Qar-tacıdır, qaya-taxtı. Yerə, göyə hökmrandır.
Dərələri mavi duman, ormanları bel kəməri
Tutub güclü əllərində vulkan saçan ləngərləri.

Mən illərlə qalaqlanan nəhəng-nəhəng
buz dağları
Qayalara sinə-sinə üzüb gəlir mənə sarı.
Püf eləsəm toza dönər buz köynəkli o sal qaya,
Mən zəhmli dağ ruhuyam, hökmüm çatır günə, aya.

Bir qıy vursam, bu dünyanı dibinəcən silkələrəm,
İldırımı tikərəm. Kimsən, məni çağırırsan?

Üçüncü ruh:

Tufanların nərsilə səsin gəlib çatdı mənə,
O yerdə ki, su ilanı enib suyun lap dibinə.
Orda dəniz pəriləri dönmüş dəniz ölkəsinə,
Zümrüd taxır, daş-qaş düzür yaşıl-yaşıl
tellərinə.

Orda sonsuz maviliklər həm əzəli, həm əbədi,
Sərvət kimi qorumada səssizliyi, sükunəti.
Mənim mərcan qayığımı gur səsinlə
doldurdun sən
Qarşındadır dəniz ruhu! Ey öləri, nə istərsən?

Dördüncü ruh:

Mən elə bir yerdənəm ki, orda vulkan mədəni var,
Nəriləyən od içində yarımşumar gurultular.
Orda uca And dağları köklər atıb lap dərinə,
Zirvələri dirsəklənib bir ucalıq ölkəsinə.

Yer altında, zülmətdəydim, səsin gəlib çatdı mənə,
qaranlıqdan qanadlandım. Müntəzirəm hər əmrinə.

Beşinci ruh:

Tufanların, küləklərin, səumların ruhuyam mən,
Keçib gəldim gurultular, ildırımlar
kələfindən.
Uraqlar qanadında səsin gəldi, çatdı mənə,
Qayıtmadım, toxunsam da okeanın ləngərinə.
Yolda gördüm: üzüb gedir bir donanma -
dənizdə dağ,
ancaq şəfəq söküləndə o sulara qər q olacaq.

Altıncı ruh:

Gecənin, zülmətin elçisiyəm mən,
Bağrımı işıqla nəçin didirsən?

Yeddiinci ruh:

Hələ yaranmamış bu Yer kürəsi
Mən birdim, sənənlə canhacan idim,
Sənin ulduzuna hökmran idim.
Gəncdi, gözəl idi onda bu ələm,
Bütün axınları qüdrətli, mətin,
Bütün ulduzları göz qamaşıdıran,
Dibsiz maviliyi əqli çaşıdıran.

Ancaq məqam çatdı, məqam uğursuz,
Söndü həmişəlik o parlaq ulduz.
Şəfəqsiz, şüasız od bir təbəqə
İndi üz tutmuşdur uzaq üfüqə.
Şığıyır bədheybət bir kabus kimi,
Məqsədsiz, mənasız, şüursuz kimi.
Məhkumdur əbədi avarlığa.

Göylərə yad olan həmin ulduzun
Altında gəlmisən sən bu varlığa.

Gör kimin önündə baş əyirəm mən,
Sən ki, bir soxulcan, bir kəpənəksən.
Səni taleyinə təslim eləyən
Böyük hökmünləmi çağırıdın məni,
Gizlətdin kinini, küdrətini.

Mən sənə öz ağa, öz hökmdarın,
Söylə, söylə görüm, ey toz zərrəsi,
Hansı cəsarətlə çağırıdın məni,
Çağırıdın yanına qara qulların?!

Yeddi ruh birlikdə

Biz dağların, dənizlərin, küləklərin hökmdarı,
Göyün-yerin hökmdarı, qaranlığın cilovdarı,
Bir də sənə taleyinin ağasıyıq.
Sadıq qullar kimi gəldik, nədir sözün bizə layiq?
Nə umursan?

Manfred

Unutqanlıq

Birinci ruh

Nəyi, kimi unutmalı?

Manfred

Özün yaxşı bilirsən ki, nələr yatır ürəyimdə,
Aç dəftəri, özün oxu, can qalmayıb daha məndə.

Ruh

Hökmümüzdə hər nə varsa, biz hazırıq verək sənə,

Təxt istəsən, tac istəsən, qul istəsən, qurban sənə.
Qüdrətimiz hədd bilmir, hər şey bizim əlimizdə,
Nə istəsən, buyur istə!

Manfred

Unutmaq qüvvəsi verin təkcə siz,
Nəyimə gərəkdir bunca vədiniz?
Yaddaş öldürməyi bacarmazsınız?

Ruh

Bacarmırıq, yox.
Bəlkə ölüm gərək?

Manfred

Ölüm unutmağın dərmanındır?

Ruh

Ölməzlər heç nəyi unuda bilmir:
Biz ki, əbədiyik, keçmişimiz də
Bu günlə qovuşur sabahımıza.

Budur cavabımız.

Manfred

Siz mənə deyəsən ələ salırsız.
Ancaq unutmayın ovsun gücümü,
Mən hakim, siz mənim qullarınız.
Məskənim olsa da bu torpaq, buyur.
Mənim ölməz ruhum - Prometey irsi -
İçərimdə yanan əbədi atəş
Güclüdür, nəhəngdir sizinki qədr.
Cavab verin... yoxsa pis olar sizə.

Ruh

Bəlkə təkrar edən cavabımızı,
Bizim cavabımız öz sözündədir.

Manfred

Hansı sözümdədir?

Ruh

Siz ki, söylədiniz: bizə tənsiniz,
Ölümün fəvqündə duranlarıq biz.

Manfred

Əbəs çağırmışam sizi köməyə,
Yoxmuş qüvvətiniz yardım etməyə.

Ruh

Hökmümüzdə hər nə varsa, biz veririk inan sənə,
Təxt istəsən, tac istəsən, qul istəsən, qurban sənə.
Eləyərik, nə gəliрсə əlimizdən,
Uzun ömür istə bizdən.

Manfred

Lənətə gəlmişlər, burdan sürüşün,
Nəyimə görəkdir uzun ömür-gün?
Onsuz da hər günüm bir il qədərdir,
Rədd olun!

Ruh

Bizi buraxmamış, fikirləş bir az,
Fikirləş, bəlkə də gözündə nəсə
Hələ qiymətini saxlayıb az-maz.

Manfred

Xeyr! Ancaq sizi görmək istərəm
Ayrılıq qabağı. Qəmli, qəhərli,
Çox şirin mahnılar eşidirəm mən,
Görürəm yerindən heç tərpənməyən
O sabit ulduzu. Odlu, yanardı,
Heyif ki, görünmür, zülmətdi ardı.
Dayanın qarşımda ya cəm, ya tək-tək,
Görünün gözüмə olduğunuz tək.

Ruh

Biz cism deyilik, biz yalnız canıq,
Sənin xəyalının, fikrinin canı.
Seç götür, bəyənsən hansı formanı,
Hazırq biz həмən formaya düşək.

Manfred

Mənim bəyəndiyim, bəyənmədiyim
Heç nə yox cahanda... qoy ən güclünüz
Öz kefi istəyən biçimə düşsün.

Yeddinci ruh (Gözəl qadın cildinə girərək)
Bir dön, bax mənə.

Manfred

Aman, ulu Tanrım! Dəli bir arzu,
Kabus olmasaydı qanadlanardım,
Mən yenə özümü xoşbəxt sanardım.
Yubanma, gəl görüm, ağuşuma gəl!

(Kabus qeyb olur)

Sarsılıram, ah!

(huşunu itirib yıxılır)

Səs (ovsun oxuyaraq)

Dəniz sakitləşəndə,
Dalğaya ay düşəndə
İşıldaş yananda,
Kollar işıqlananda,
Kollar kənarındakı
Məzar işıqlananda,
Hansı xərabədə
Bayquş nalə çəkəndə,
Qaranlığa metebr
Gifimüş hələ çəkəndə,
Qaranlıq orman içrə
Tərpənməyəndə heç nə
Mənhus bir güc olaram,
Varlığına dollaram,
Səni səndən alaram.
Dərin olsun qoy yuxun,
Ruha dəxli yox onun.
Müdhış həyulalar var.
Cəngindən kim qurtular?
Şehirli dairədə
Yaman düşmüşən bəndə.
Bu ovsunlu tələni
Unutmaq məgər asan?
Bu tələdən heç zaman
Azad olmayacaqsan.
Mənim ovsunlarımın
Daım pəncəsindəsən,
Lənətimdir üstündə

Sübhəcən haray çəkən,
Məhkumsan qəmə, dərdə,
Küləklərdə, yellərdə
Fəryad eşidəcəksən.
Tək qalıb gecələr sən
Günü gözləyəcəksən.
Günəş görünən kimi
Umacaqsan gecəni.
Göz yaşın - soyuq zəhər,
Zəhərin yalanla, şər,
Çox düşündürür məni.
Ürəyin əzab dolu,
Əzabların riyakar,
Qanın qara zəhrmar.
Varlığını çürüdən
Tilsimləri qırdım mən,
Sildim dodaqlarından
Yalan gülüşlərini,
Hamını əsir edən
İlan gülüşlərini
Zəhər çoxdu dünyada,
Ən güclüsü səninki.
Lənət, min lənət sənin
Daşlaşan ürəyinə,
Açgöz baxışlarını, əfi nəzərlərini
Gizlədə bilməyinə.
Lənət daş sifətinə, saxta təbəssümünə,
Yalançı nəzakətlə gülümsəyən gözüne,
Bəbəyində gizlənən qeyzə, hiddətə, kinə.
Qardaş bədbəxtliyinə biganə olmağına.
Al, iç, öz bəxtin verib bu acı piyaləni,
Sən içməsən, qəm-kədər özü içəcək səni.
Sənin kədərli ruhun məgər təsəlli bular?

Nə unutmaq, nə məzar sənin dərmanın olar?
Çoxdan sehirlənmişən, səssiz zəncirlənmişən.
Ömür boyu dusta qol,
Əzabınla saral, sol!

İkinci şəkil

Yanqfrau dağı. Səhər Manfred qayalarda tək.

Manfred

Çağırıldığı ruhlar çıxıb getdilər,
Yüngüllük, təskinlik gətirmədilər,
Sehr də, ovsun da yardım etmədi.
Daha ürəyimdə heç bir inam yox
Göylərin tanrısız qüvvələrinə.

Hökmlər deyillər onlar keçmişə,
Nəyimə gərəkdir istiqbal, səhər,
Keçmişim zülmətlə dolusa ağər?
Ey səhər şofəqi, ey qəlbi dağlar,
Nə üçün bu qədər siz gözəlsiniz?
Nə üçün mən sevə bilmirəm sizi?
Günəş, sən ey böyük aləmin gözü,
Dünyaya verdiyin dərya sevincdən
Niyə bircə damla qıymırsan mənə?
Yan-yana durmuşuq uçurum üstə,
Budur, qalaq-qalaq yalçın qayalar,
Xeyli dərirlərdə gümüş bir axar,
Xeyli uralıqda yellənən bahar.
Yüzillik şamların yaşıl ucları,

Soruşun nə üçün gecikirəm bəs?
Anı bir hərəkət, ufaq bir addım
Yetər ki, ömürlük dincəlim, yatım.
Harda? Dağ çayının daş yatağında.

Çağırır, səsinə səs vermirəm, yox,
Qorxudur, mən geri çəkilmirəm, yox!
Ağlımı, beynimi dumanlandırır,
Mən yenə durmuşam öz yerimdəcə.
Hansı bir qüvvəyə bu cahanda var,
Qoruyub saxlayır həyatımızı,
Həyat ömür boyu sürüklənməksə,
Cismimiz ruh üçün məzar deməksə,
Acı bir zövqə də həsrət qalıbsa,
Yamandır həyatda varam deyəsən.

(Qartal uçuşu)

Ey qanadlıların qüdrətli şahı,
Uçan buludlardan yüksəyə qalxan
Göylər övladı,
Ya sənin, ya sən in yavrularının
Kaş yemi olaydım. Güclə görürəm
Qara xal kimisən maviliklərdə.

Mən güclə görürəm, ancaq orda sən
Altı da, üstü də, ənginliyi də
Qartal gözlərinlə aydın görürsən.
Hər bir nöqtəsinə nüfuz edirsən.

Nə qədər gözəldir yer üzü - dünya,
Gözəldir hər cismi, hər cəvşilə.
Təkcə bizik onun ciyərində çər,
Göy boyda işığı kölgələyənlər.

Biz kimik? Dünyanın baş hökmdarı!
Qara torpaq ilə səmaviliyin
Tozla təfəkkürün nadir vəhdəti.

Heyhat! Başqa cürə düşdük dəftərə,
Nə yerə layıq, nə də göylərə.

Bizim ikiləşən təbiətimiz
Bizim xilqətimiz dumanlandırır
Dünyanın ay kimi açıq alını.
Hərdən qanadlanıb qalxsaq da göyə,
Ömürlük bağlıyıq köhnə vadiyə.

Ömür nə vaxtadan ötəcək belə?
Ta bir gün dönüncə bir ovuc külə
Ta gəlib çatınca o məşum məqam,
Adını çəkməyə bir az qorxuram.
Ah, tütək səsi!

(Uzaqda çoban tütəyinin səsi eşidilir)

Sürülər sovuşur, necə birləşir
Zınqrov səsiylə tütək səsləri,
Çoxdan tamarziyam bu qədim səsə.
Necə acgözlüklə dinləyirəm, ah,

Bu qədim, ilahi, şirin səslərin
Kaş gözə görünməz ruhu olaydım,
Ya bir zınqrovda, ya bir qarğıda
Cisimsiz can kimi dünyaya gələn,
Gözə görünmədən yaşayan, ölən,
Asudə, azadə ahəng olaydım.

Dağ keçisi ovlayan ovçu aşağıdan qalxır

Ovçu

Burda hara getdi o dağ keçisi?
Göründü, yox oldu bir gümüş kimi.
Bugünkü zəhmətim qorxuram bata.

O kimdir uzaqda dayanan qoçaq?
Ovcuya bənəmir, ancaq işə bax
Elə bir zirvəyə qalxıb ki... ora
Ən mahir ovçular yüksələr ancaq.
Hündür, boy-buxunlu, əla pləşli,
Azad bir millətin məğrur, möhtəşəm
Oğluna bənəyir... gedim yanına.

Manfred *(Ovcunun gəlişini sezmədən)*

Yamandır kədərli düşüncələrdən
Vaxtsız qocalmaq,
Tufanda əyilmiş bu qoca şamın
Bir qış çovğununun qurbanı olmaq.
Cansız cəsəd kimi solmaq, saralmaq.

Sonra keçmişləri kədərlə anmaq,
İllərin, ayların, günlərin deyil,
Anların saldıqı sərt qırıqları
Alında daşımaq! Miskin yaşamaq!
Anlar, ağır anlar, bu dünyada siz
Əbədiyyət qədər dəhşətlisiniz.

Ey qaynar davalar, ey buz dağları,
Tökülün təpəmdən, udun məni siz.
Daim eşidirəm gurultunuzu.
Yazıqlar ki, siz
Məni yox, həyata tamarzıları,
Zümrüd ormanları, barlı bağları,
Gülüstən kəndləri məhv edirsiniz.

Ovçu

Dərədən yuxarı duman sürünür,
Gedim, ona deyim: enməliyik biz.

Yoxsa dumanlıqda ömürlük qalar.
Zülmət tüstülənir buzlağın üstə,
Od almış kükürdün qoxusu gəlir.
Buludlar görünür ağ yumaq kimi,
Az qala dolaşa ayaqlarıma.

Manfred

Həyat sahilini söküb dağıdan
Açgöz dalgaların, burulğanların
Udmaq istədiyi bir köpük kimi
Boğuluram mən.

Ovçu

Yazıq ayaq üstə güclə dayanır,
Yavaşca yanaşib xilas etməsəm,
Aşacaq uçuruma.

Manfred

Ağır gurultuyla yığılıb dağlar,
Cırıb buludların pal-paltarını.
Alın silkələyib yeraltı məhsər.
Yamyasıl, çiçəkli vadilərlə gör
Nə qədər daş-kəsək qalaqlanıbdır.

Necə alt-üst olub qıvrılan çaylar,
Dönüb zərrələri toza, zülmətə.
Bir vaxt Rozenberq də beləcə batdı,
Neçin o dağla bir mən də batmadım?

Ovçu

Bir az ehtiyatlı! Yanlış bir addım
Səni bu dünyadan apara bilər,
Çəkil uçurumdan Allah xətrinə.

Manfred (*Ovcunu eşitməyərək*)

Bu yerdə necə də sakit yatardım,
Yellərin əlində cəsədim-canım
Oyuncaq olmazdı, boş bir oyuncaq.
Dəyib qayalara, sıldırımlara,
Toza dönməz idim... İndi vaxt çatıb,
Məni əfv eləyin, ey ulu göylər,
O cür məzəmmətlə baxmayın mənə.
Siz ki, mənim üçün yaranmadınız.
Gəlirəm, ey torpaq, aç ağuşunu!

*Qayadan atılmaq üçün irəliləyir, ancaq ovçu qəfildən
irəliləyib onu tutur və saxlayır.*

Ovçu

Dayan, ağılsız!
Qanınla dərəni murdarlama sən,
Ardınca gəl, səni buraxdı yoxdur!

Manfred

Ağırdır, bu qədər məhkum yaşamaq!
Mən əldən düşmüşəm, gözümdə duman.
Dağlar miskinləşib yumağa döndü,
Sən kimsən, nəçisən, burda neylirsən?

Ovçu

İndicə deyərəm, sən məndən yapış.
Hər şey duman içrə batır, boğulur.
Dayan bax burdaca, bərk tut bu koldan,
Ver görüm əlini, belimdən yapış.
Bax belə... yüngülcə, sən cəld ol bir az.
Ev uzaq deyil.

Tezliklə cığırta çıxacağıq biz.
İrmaqlar cığırı dağıdıb, hoppan.
Afərin!
Sən heç bir dağlıdan əskik deyilsən.

Yavaş-yavaş qayalardan enirlər.

İkinci gəliş. Birinci şəkil

Bern alplarında daxma. Manfredd və ovçu.

Ovçu

Yox, hələ nəfəs də, çox üzülmüsən,
Sənin yol getməyin təhlükəlidir.
Cismin də, canın da zəifdir hələ.
Bir az dincələrsən, sonra gedərik.
Harda yaşayırsan?

Manfred

Yolu tanıyıram, özüm gedəcəm,
Bələdçi gərəkmez.

Ovçu

Əynindən-başından hiss edirəm ki,
Sən də onlardansan - ağ qəsləri
Qara daxmalara kəc baxanlardan.
Səninki hansıdır? O qəslərin
Yalnız gəlişini tanıyıram mən.

Dağdan cığırarla enib gəlmişəm,
Baxmışam naxışlı darvazalara.
Ocağı başında isinmişəm də,
Zalları qədimdir, bir az da tutqun.
Ocaq atəşinə, mey kasasına

Orda qonaq edib vassallar məni.
Səninki hansıdır?

Manfred

Axi nə fərqi?

Ovçu

Yaxşı, acıqlanma, gəl bir mey içək.
Dadı bambaşqadır köhnə şərabın.
Bizim buzlaqlarda bu atəş, bu od
Məni çox isidib, çox qızışdırıb.
İndi sən də qızın, buyur, nuş edək.

Manfred

Əl çək! Aman allah! Qədəhdə qan var.
Məgər bu qan heç vaxt qurtarmayacaq?

Ovçu

Nə qan? Sən deyəsən sayıqlayırsan.

Manfred

Ataların qanı, bizim qanımız.
O sevən, sevilən çağlarımızda
Günah sayılarda eşq-məhəbbət
Qaynar qəlbimizi sökən qanımız!
Sənin də, mənim də heç olmadığım
Əzəli zülməti işıqlandıran,
Kül içrə od olan qızıl qanımız!

Ovçu

Sən yaman qəribə, bədbəxt adamsan,
Ancaq əzabların hədsiz olsa da

Aşsa da başından günahın, suçun,
Əlac var: ibadət, itaət, dözümlər.

Manfred

Dözmək öküzlərin işidir yalnız,
Şahinə, şonqara dözümlər yaraşmaz.
Mən başqa soydanam, səbir-təvəkkül
İbadət, itaət özünə qalsın.

Ovçu

Aman, ulu tanrım! Nələr deyir bu?
Sənin tək olmağı mən istəməzdim,
Nəşibim olsa da Tellin* şöhrəti.

Qoy bir də deyim:
Qəzəbdən, nifrətdən heç də kar aşmaz,
İtaət rəmzidir döşündəki xaç!

Manfred

Xaçı daşıyıram, yaşayıram da,

Ovçu

Yox... Sən ki, iflicsən. Sən yaşamırsan.

Manfred

Dedim: Uzun illər yaşamışam mən,
Ancaq... Min illərlə ölümü... bom-boş
Sönməz təşnəliklə gözləməyin
Yanında... Nədir ki, bu uzun illər?

* - Avstriya feodallarına qarşı mübarizə aparan İsveçrə kəndlilərinin üsyan başçısı olmuş, sərrast ox atması ilə şöhrətlənmiş Vilhelm Tel (XIV) nəzərdə tutulur.

Ovçu

Necə?! Sən ki, hələ qocalmamısan,
Orta yaşındasan, beyni qan oğlan.

Manfred

Sən elə bilirən bizim ömrümüz
Vaxtdan asılıdır? Yox, özümüzdən!
Həyat mənim üçün sonsuz bir səhra,
Bom-boş bir sahildir, barsız-bəhərsiz,
Çılpaq qumlarında acı yosunlar,
Dağılmış gəminin qırıq yelkəni,
Böyründə bəlkə də bir meyid də var.

Ovçu

Bu ki dəli imiş! Yalnız buraxmaq
Yaramaz. Üstündə göz olmaq gərək.

Manfred

Necə şadlanardım dəli olsaydım,
Deyərdim dəliyəm. Gördüklərimi
Yalnız sayıqlama, rəya sanardım.

Ovçu

Gördüyün, bildiyin axı nədir ki?

Manfred

Sənsən, dağlar oğlu, gördüyüm mənim,
Bir də özüməm.
Qüdrətdən verilib sənin qismətin:
Cəsurluq məşəli, halal zəhmətin,
Billurdan işıqlı insaniyyət,
Yaxşı od-ocağın, qonaqçılığın,
Məğrurluq timsalı, ləyaqət rəmzi

Sarsılmaz, ilahi, azad məniyin,
Dinc bir qocalığa, istirahətə,
Sabaha inamın
Qızıl güllər ilə, xaçla bəzəkli
Gələcək məzarın - hər şeyin aydın.
Mənimsə qismətim özgə biçimdə:
Hər şey öldürülüb mənim içimdə.

Ovçu

Onda söylə görüm qismətimi sən
Mənim qismətimlə dəyişmişən?

Manfred

Yox, sənə bədbəxtlik qismət olmasın,
Dünyada heç kəsin taleylə mən
Heç vaxt dəyişmərəm öz taleyimi.
Dərdim dağ da olsa dözərəm yenə,
Həyatda demirəm, hətta yuxuda
Başqa kimsələrin dözmədiyinə.

Ovçu

Bu qədər saf, incə, bu qədər böyük
Ürək sahibinin caniliyinə
Qan-qan! - deməyinə inanmıram, yox.

Manfred

Yox... mən öldürmüşəm inan ki, yalnız
Məni sevənləri, öz sevdiyimi.
Bir də düşmənləri öldürmüşəm mən,
Qorunmaq qaçılmaz vacib olanda.
Lakin məhəbbətim fəlakət saçıb,
Çoxunu öldürüb qucağım mənim.

Ovçu

Göylər özü versin rahatlıq sənə,
Bir də dua vaxtı axan göz yaşı.

Manfred

Duaya, sənaya yox ehtiyacım,
Ancaq sənin mənə qəmxarlığını
Rədd edə bilmərəm. Gedirəm. Vaxtdır,
Əfv et, sağlıqla qall. Buyur bir qızıl -
Qəbul etməlisən. Məni ötürmə.
Yolu tanıyıram. Keçib təhlükə,
Bir daha deyirəm məni ötürmə. (*Gedir*)

İkinci şəkil

Alp dağlarında aşağı dərə. Şəlalə. Manfred görünür.

Manfred

Hələ gün günorta olmayıb, yenə
Suda göy qurşağı alışıb yanır.
Göz yetir axarın gümüş dərzinə,
Qoşulub şəfəqlər şəlaləsinə.
Yüksəkdən atılır. Nur ləçək-ləçək.
Qayalar dibində köpüklənərək,
Qızıl, gümüş səpir, hey şaxələnilir,
Bu məğrur şəlalə nəhəng bir atın
Qalın quyruğudur. Atın belində
İohani cildində Ölümdür gələn
Bir hicra guşədə seyrin dadını
Dağlar pərisilə bölürəm ancaq.
Qoy onu çağırın.

(Ovcuna doldurduğu suyu havaya atır, dodaqaltı ovsun oxuyur).

Şəlalənin göy qurşağı altında Alp pərisi görünür.

Cazibədar gözəl, həyrətəməz ruh,
Qızıl hörükləri səhər şəfəqlim!
Gözü günəş kimi göz qamaşdırın,
Yatmış bir çocuğun yanaqları tək
İncə yanaqları qızıl rəng alan,
Dağlar buzlağında yay qürubun
Yanar şəfəqi tək başdan-başa ləl,
Göyün qucağına yerin ilahi
Bakir hüsnü kimi sığınan gözəl!

Cilvəsi, hüsnüylə göy qurşağını,
Gümüş şəlaləni kölgədə qoymuş
Səmələr yavrusu, misilsiz pəri!
Sənin ağ alnından, açıq qaşından,
Ölməz ürəyinin şəfəq saçdığı
O saf, o günahsız dinc baxışından
Böyük bir sevincə oxuyuram ki,
Sirlə qüvvələrlə qonuşa bilən
Bu torpaq oğluna izn vermişən,
Cəsarət etmişəm çağırəm səni,
Hüsnünü bir anlıq seyr etmək üçün.

Pəri

Yaxşı tanıyıram, Yer oğlu, səni,
Yaxşı tanıyıram... hakimiyyəti
Sənə mükafat tək verənləri də.
Sən xeyir yolçusu, sən şər yolçusu,
Həyatla növbə-növ işlər görmüşən.
Tale məhkum edib səni əzabə,
Bunu gözləyirdim. Nədir istəyin?

Manfred

Sənin camalına doyunca baxmaq,
Mənim bundan savay umacağım yox.
Dünyaya dərd oldu idrakım mənim.
Sirlər aləmindən sığınacaq umdum.
Sırr hakimlərindən bir otaq umdum.
Kömək etmədilər.
Həyatdan elə bir şey istədim ki,
Verməyə heç kəsin çatmazdı gücü.
Yetər, can atmıram artıq heç nəyə.

Pəri

O hansı qüvvədir, önündə hətta
Görünməz qüvvətin sahibləri də
Aciz qalıblar.

Manfred

Düzüm yox təkrara. Özün bilirsən.

Pəri

Mənə aydın deyil sözlərin sənin.
Nəçin dərd çəkirsən, bilə bilmirəm.
Gəl aç sirrini.

Manfred

Mənimçin əzabdır, ən böyük əzab
Sırrımı açmağım, açmamağım da.
Hələ gəncliyimdən inan, heç kəsi
Ürəyim sevmədi, gözüm tutmadı.
Dünyaya onların nəzərləriylə
Baxa bilmədim.
Onların məqsədi, şöhrət həvəsi
Yad oldu mənə.

Mənim də marağım, sevincim, qənim
Yad oldu onlara başdan, binadan.
İnsan dedikləri misgin varlığa
nifrətlə baxdım.

Toz-torpaq əhlinin içində ancaq,
Ancaq bircəsinə tutdu ürəyim.
Bu barədə sonra... təkrar edirəm
Ülfətim kəm oldu insanlar ilə.

Ancaq ürəyimi dilləndirərdi
Başqa bir ehtiras, başqa bir şölə.
Səhra genişliyi! Necə sevinclə
Uçardım, azqala qucardım onu.

Şahinin-şonqarın həтта bir yuva
Tikə bilmədiyi qayalar üstə
Çəkərdim alışan ciyərlərimə
Buzlu zirvələrin saf soyuğunu.

Mən haylı-haraylı dağ çaylarını
Qırdırma, üzməkdən ləzzət almışam.
Ümman ləngərilə gəlib döş-döşə
Qorxunc dalğalarda qanad çalmışam.

Qürub çağlarından dan yerinədək
Ulduz axarından göz çəkməmişəm.
Zol-zol şimşəklərin parıltısına
Baxmaqdan az qala kor olub gözüüm.

Xəzanda xəzəllər xışiltısına,
Sərin küləklərin pıçiltısına.

Vaxt olub, dalmışam saatlarla mən.
Kırpıqlar yorulub acgözlüyümdən.

Günlər bu cür ötüb... tək qalmışam, tək,
O gün ki, qarşıma çıxdı o mələk, -
Nifrət bəslədiyim minlərdən biri,
Elə bil göylərin ucalığından
Qırx arşın quyunun dibinə düşdüm.

Gözümdə hələ də yanır gözləri.
Qazdım məzarımı, girdim məzara,
Bəlkə axirəti dərk edə bilim.
Cəsəddən, sümükdən, qafa tasından
Çıxardım ən cəsur nəticələri.

Yalnız keçmişlərlə tədris edilən
Sırlı elmlərə verdim könlümü.
Necə illər boyu sərt sınaqlarım,
Əməyim çatdırdı məni bu həddə, -
Ruhlar üzərində hakimiyyətə.

Gündəlik əzabım, gərjin zəhmətim
Açdı surətini əbədiyyətə.
Qadarda Erosu, həm Anterosu*
Çağırın qüdrətli cadugər kimi
Yerlərə, göylərə hökmran oldum.

Savadım, biliyim təzə, yepyeni,
Bilik təşnəliyi oyatdı məndə.
Bərkidim öyrəniş kəşməkəşində.
Hərçənd...

*Qədim əfsanəyə görə yunan filosofu Yanblix Suriyanın Qadar şəhərində ovsun oxuyub uşaq-allahlar olan Erosu və Anterosu onların adını daşayın iki irmaqdan çağırmışdır.

Pəri

Davam et.

Manfred

Əbəs uzatmadım hekayətimi.
Mənhus taleyimdən söz-söhbət açmaq
Mənə ağır gəlir, mənə ar gəlir.
Həyat zəncir ilə bizi bağlayan
Yaxın adamlardan heç birisinin
Atamın, dostumun, sevgili qızın
Çökmədim adını. Çünki onlara
Bütün varlığım ilə yadam əzəldən.
Yalnız bircəsini... yalnız...

Pəri

Mətinləş!

Manfred

Mənə bənzəyirdi mənim dilbərim
Sürəti, qaş-gözü, saçları, hətta
Səsinin ahəngi sanki mənimdi.
Guya doğma idik başdan-binadan,
Ancaq o, əlbəttə gözəldi xeyli.

Nələr, nələr bizi birləşdirirdi:
Eyni düşüncələr, eyni fikirlər.
Bəzən tənha qalmaq, dünyaya dalmaq,
Bütün kainatı zərrəsinədək
Anlamaq, öyrənmək təşəbbüsümüz.

Ancaq fərqimiz də çarpardı gözə,
Onun insanlara rəğbəti vardı,

Təbəssüm, göz yaşı, güzəşt, incəlik.
Məndə olmayanlar onda aşkardı.

Nəcibdi, zərifdi. Bu hissləri mən
Keçirmişəm yalnız onu görərkən.
Onun qüsurları həm də mənimdi,
Hüsnü, ləyaqəti yalnız özünün.
Sevdim. Məhv elədim.

Pəri

Öz əlinləmi?

Manfred

Qatili əlim yox, ürəyim oldu,
Bu daşa dözmədi, sındı ürəyi,
Bu qışa dözmədi, soldu çiçəyi.
Mənim əllərimdə qan ləkəsi var,
Onunmu qanı?
Bəli, bu hər halda onun qanıdır.

Pəri

Demək, sevmədiyin, nifrət etdiyin
Adamı kölgədə qoymaq üçün sən
Bizə tay olmağa cəhd etməsən.
Gözə görünməyən hökmdarların
Biganə qalmısan töhfələrinə.
Endin, tay-tuş oldun ölülərə.
Rədd ol!

Manfred

Sən mənə fikir ver, səməlar qızı,
Fikir ver, üzülüb əldən düşmüşəm.
Artıq tək deyiləm. Ətrafımdadır
Nə qədər intiqam ilahələri!
Gecələr dişlərim şaq-şaq şaqquldar,

Gecələr zülməti lənətləyirəm,
 Gündüzlər günü.
 Nə qədər yalvarıb dua qılmışam,
 Ölümü min dəfə arzulamışam.
 Heyhat, kərdi göylər, eşitmir bizi.
 Qoy açsın ağzını həyat dənizi,
 Qoy udsun demişəm dalğalar məni.
 Heyhat, dalğalar da çökilib geri,
 Uçurum üstündə gəlib durmuşam.
 Ancaq hayandansa çıxıb bir iblis
 Tutub bir telimdən saxlayıb məni.
 Uçurum üstündə qırılmayıb tel.
 Diləklər, xəyallar dünyasında mən
 Bir vaxt Krez* kimi zəngin olmuşam.
 Demişəm gizlənim hamıdan. Ancaq
 Xəyal dünyasından qoparıb məni
 Qara fikirlərin burulğanları.
 İnsan kütləsinə qarışmışam ki,
 Unudub özümü. Ancaq hər yerdə
 Bağlanıb yollarım. Ağır zəhmətlə
 Qazandığım bilik, sehrim, ovsunum,
 Hər şey gücsüz olub. Dərdim çəkilməz.
 Həyatım da sonsuz, müsibətim də.

Pəri

Yardım eləyəərəm bəlkə mən sənə.

Manfred

Ah, yardım elə!
 Qaldır tabutumdan məni bir anlıq
 Ya da mənim üçün özün məzar qaz.

* Eramızdan əvvəl VI əsrdə Kiçik Asiyada yerləşən Lidiya dövlətinin hökmdarı Krez sayısız-hesabsız xəzinələri və sərvəti ilə məşhurlaşmışdır. Buna görə onun adı varlılıq timsalı sayılır.

Hazıram çəkməyə hər bir əzabı,
 Təki son əzabım, son dərdim olsun.

Pəri

Gücsüzəm ölümlər dünyasında mən,
 Ancaq sən itaət göstərsən mənə...

Manfred

Mənə təslim olan ruhlara özüm
 İtaət göstərim, boyunmu əyim?
 Mən öz qullarıma baş əyim? Heç vaxt!

Pəri

Doğrudanmı yoxdur başqa cavabın?
 Fikirləş, tələsmə!

Manfred

Başqa sözüm yox.

Pəri

Yetər, icazə ver mən uzaqlaşım.

Manfred

Uzaqlaş.

(Pəri yox olur)

Zamanın qorxulu caynağında biz
 Canlı oynunağıq şəksiz-şübhəsiz.
 Ömür bir qırıma, bir ana bənzər,
 Ancaq yaşayırıq hələ birtəhər.
 Həyat bizim üçün sonsuz məşəqqət,
 İşgəncə, zillət.
 Ağır yük altında ürək inləyir,

Gələcək zamanda, keçmiş zamanda
Ölümün təşnəsi olmadığımız
Qorxusuz günlərin sayı xeyli az.
Ölüm vahiməsi buz axını tək
Axın qarşısında titrəyir ürək.

Əlac yalnız budur: çağırın bari
Qaldırım tabutda uyuyanları.
Soruşum: nədəndir bizim qorxumuz?
Gərək cavab versin onlar apaşkar
Bir zaman Endora cadugərinə¹
Peyğəmbərin ruhu cavab verən tək.

Spartan şahına Kleonika²
Onu nə gözləyir açıq söylədi.

Bilmədən öldürüb sevgilisini,
Padşah ölmüş idi bağışlanmadan.
Zevsin kölgəsini çağırırsa belə,
Qəzəbli kabusa yalvarsa belə,
Qızın cümlələri tutqun olsa da,
Düz imiş, haqq imiş o səs, o səda.

... O xoşbəxt olardı mən sevməsəydim,
Başqa bir kəsi də xoşbəxt elərdi.

¹ Əfsanəyə görə Fələstinin Endora şəhərində yaşayan cadugər qadın hökmdar Saul şahın xahişini yerinə yetirib Samuil peyğəmbərin ruhunu söhbətə çağırırmışdır.

² Plutarxin tarix kitabında və başqa qaynaqlardakı əfsanəyə görə Spartan şahı Pavzani sevdii qız Kleonikanı qaranlıqda gizlətən düşmən zənn edib öldürmüşdür. Bağışlanmasını diləmək üçün o kahinlərdən xahiş etmişdir ki, Kleonikanın ruhunu çağırınsınlar. Görüşə gələn Kleonikanın ruhu bildirir ki, Spartaya qayıdan kimi şahın qayğılarına son qoyulacaq. Pavzani bu uzaqgörənliyi öz ölümü haqqında xəbər hesab etmişdir.

Yaşardı, mən əgər yaşamasaydım,
Hardadır, nəçidir, nə edir indi?

Mənim dəhşət saçan günahlarımın
Əzabkeşidirmi, yoxsa bir heçdir?
Gecə yaxınlaşır... elə indicə
Hər şeyi bildirər, faş edər gecə.

Üstünə hünərlə yerisəm belə,
Qorxuram mən onun qaranlığından.
Mən ki, bu vaxtacan məğrur baxmışam
Bütün iblislərə, bütün ruhlara,
Bəs indi nə üçün zaq-zaq əsirəm?

Qəribə bir soyuq, buzlu bir külək
Soxulur qəlbimin dərinliyinə.
Yox, qorxu hissimi boğmalıyam mən.
Cahanda elə bir qüvvə yoxdu ki,
Önündən çəkilim... Yaxlaşır gecə.

(Uzaqlaşır)

Üçüncü şəkil

Yunqfrau dağının zirvəsi. Birinci park gölir.

Birinci park

Buluddan çıxır ay - köhrəbə kürə,
Fikir ver hündürə - parıl-parıl qar.
Hələ bu vaxtacan heç bir öləri
O qarın üstünə ayaq basmamış.
Gecəylə qol-boyun uçub gəlirik.
Billur dənizidir dağın buzlağı.
Burlğan içində donmuş, dayanmış
Coşğun, ağ köpüklü dalgalar təkin

Üst-üstə qalanmış lay-lay buzların
Başından aşırıq, bir iz qoymadan.

Qaralır arxada buz yarganları.
Hardayıq, nağıla oxşar zirvədə.
Buludlar bir anlıq dincələn yerdə.
Bizim böyük bayram bu gecə yarı
Yığıb ətrafına oyunçuları.

Yığıb ayıq-sayıq gözətçiləri,
Əhrimən qəsrinə aparən yolda
Durub gözləyirəm bacılarımı.
Neçin yubanırlar?

Səs (uzaqlarda oxuyan səs)

Zülmkar bir tacidar
Təxtdən salındı yerə.
Zəncirləndi sürgündə,
Batdı qəmə, kədərə.
Mən dağıtdım zindanı,
Qırdım qandalları da,
Azadlığı, tacını
Qaytardım o cəllada.

Hələ qan tökəkəkdir bəlkə dənizlər qədər,
Bada verib xalqını, sonra gəbərəcək şər.

İkinci səs

Quş kimi süzürdü dənizdə gəmi,
Bilmədi qisməti yaman olacaq.
Yelkəni, sükanı, dor ağacı da
Bircə zərbəm ilə viran olacaq.

Salamat tək bircə qəvvəs qalacaq.
Ona macal verdim - sahilə çatsın,
Satqın, quldur olub ömrü uzatsın,
Mənə qulluq etsin pis əməllilə.

Birinci park (*cavab verir*)

Şəhər sakit yatırdı,
Ancaq oyanan zaman
Gördülər boğur onu
Göz yaşları, həyəcan,
Üstündə yavaş-yavaş
Qanad gərirdi vəba.
Ölənələr yüz-yüz, min-min,
Məhv olurdu el-oba.
Əzizini, yarını
Atıb gedən adamlar
Ölüm həyulasından
Qaçırdı qatar-qatar.
Dəhşət, qəzəb, kədər, kin,
Bürümüşdü hamını,
Mənim intiqamımı
Yada salmayanları.
Özünü yer üzündə
Bəxtəvər sayanları.

İkinci və üçüncü park gəlir.

Üçü birlikdə

İnsanların canı ölimizdədir,
Bizim izlərimiz - yeni məzarlar.
Verdiyimiz canı alırıq geri,
Əzəli, əbədi alverimiz var.

Birinci park

Salam, Nemezida hamı?

İkinci park

İşdədir.

Ancaq hansı işdə? -

Düzü, bilmirəm.

Elə mən özüm də daim işdəyəm.

Üçüncü park

Yeni axmaqları evləndirirdim.

Devrilmiş təxtləri bərpa edirdim.

Dövləti sarsıdan hökmdarları

möhkəmləndirirdim.

Qəzəb doldururdum ürəklərə ki,

Sonra tövbə qılıb əzab çəksinlər,

Özün ki, bilirsən nə edirəm mən:

Dəlini-ağıllı, aqili-dəli,

Səfehə kahinə döndərirəm ki,

Gücünə, hökmünə baş əysin hamı.

Həç bir rəiyyətin gücü çatmasın

Şahın taleyini həll etməyə.

Bəhrəsi xalq üçün yasaq olunmuş

Azadlıq haqqında hədyan deməyə,

Vaxtdır. Buludlara qoşulmalıyıq.

Yaman yubandıq. (*Gedir*).

Dördüncü şəkil

Əhrimənin kəşənəsi. Əhrimən od kürəsi biçimində
təxtində əyləşib və ruhlar ilə əhatə olunub.

Ruhların himni

Bircə işarəsi, bircə himiylə

Bütün kainatı titrədə bilən

Bütün olaylara hakim kəsilən

Yerlərin, göylərin tacidarına

Əhsən, min əhsən!

Üfürsə, coşdurur okeanları,

Dil açsa, çaxdırar ildırımları.

Göz qoysa, günəşi göydə söndürər,

Yerisə, yerisi - yerdə zəlzələ.

Çıxsə uğuruna daş kometalar,

İzində vulkanlar od-alovs açar.

Qəzəbi kül edər ayı, ulduzu,

Kölgəsi hər şeyi qıran vəbadır.

Qurbanlar gətirər ona döyüşlər,

Ölüm hər gün ona bac-xərac verər.

Əlinin altında bir quldur həyat,

Keçdiyi yollarda - göz yaşı, qübar.

Əzablar, dəhşətlər, faciələr var.

Parklar və Nemezida gəlir

Birinci park

Vəsf edin, mədh edən Əhriməni siz,

Qüdrəti bürüyüb Yer kürəsini.

Qul kimi yerinə yetiririk biz

Onun yenilməyən iradəsini.

İkinci park

Vəsf edin, mədh edin Əhriməni siz,

Sonsuz hökmlərlik düşüb bəxtinə.

Bütün ölərilər baş əyir bizə,
Bizsə Əhrimənin ulu xətinə.

Üçüncü park

Alqış Əhrimənə! Baş əyib səssiz,
Onun fərmanını gözləyirik biz.

Nemezida

Ey şahlar şahı!
Bu yer kürəsində əzəldən bəri
Hər şey bizimkidir, biz isə sənin.
Ancaq bu səltənət ucalsın deyər,
Xətin xətimizdən güc alsın deyər,
Gərək biz çalışaq, hər cəbrə dözək,
Yetirdik yerinə fərmanınızı,
Hər nə demişdiniz göz üstə, hazır.

Manfred gəlir.

Ruh

Hardan gəlib çıxdı, Miskin öləri!
Yerə gir ağılsız, səfəh sərsəri!

İkinci ruh

Tanıdım onu.
Qəzəbli, qüdrətli bir cadugərdir.

Üçüncü ruh

Diz çök, öp torpağı, lənətə gəlmiş!
Kimdir qarşındakı, görmürsən məgər?!
Həm sənin, həm bizim sultanımızdır,

Manfred

Görsəm də, bilsəm də diz çökməyəcəm.

Dördüncü ruh

Sənə öyrədərlər.

Manfred

Zəhmət çəkməyin.
Nəçə yol gecənin qaranlığında
Özümü torpağa quyulmuşam.
Başıma kül töküb, fəryad qılmışam.
Ümitsizliyimin, fəlakətimin
Önündə diz çöküb mən baş əymişəm,
Nəçə yol alçalıb zəqqum yemişəm.

Birinci ruh

Hansı cəsarətlə, hansı üzlə sən
Əhrimən xətinə qiyam edirsən?
Bütün bəşəriyyət təslimdir ona.
Mümkünmü bu yerdə titrəməyəsən?
Harda? Əhrimənin böyüklüyünün.
Dəhşətli şöhrəti, hökmü önündə?!
Diz çök, öp torpağı, miskin ağılsız!

Manfred

Tanrı kainatda yaratdığını
Yalnız təzim üçün yaradır məgər?
Tanrıya Əhrimən baş əysin gərək,
Sonra da ikimiz birgə baş əyək.

Ruhlar

Əzək, tapdalayaq bu soxulcanı!

Birinci park

Gözə görünməyən gücün, qüvvətin
Ulu sultanı!

Sənin qarşındadır öləri bir kəs,
Heç bir öləriyə əsla bənzəməz.
Qarşında durmağı, bir də görkəmi.
Sübutdur buna.

Onun əzabları, kədəri, dərdi
Elə bizimki tək sonsuz, əbədi...
Elmi, iradəsi, hakimiyyəti
Elə mərtəbəyə gəlib çatıb ki,
Ona heyran qalıb öz fani cismi.
Nədir ciddi-cəhdi? O, istəyir ki,
Bütün bu aləmdən ayrılı bilsin.
Nədir anladığı?

Yalnız və yalnız
Ölməzlərin - bizim anladığımız:
Savadda, bilikdə yoxmuş səadət,
Elm-fənn əslində bir bilməcənin
Başqa bilməcəylə dəyişilməsi.
Hələ qoy deyim ki, yerdə, səmada
Hər şeyə hökm edən bir qüvvət də var.
Ehtiras adlanan quduz canavar
Elə dağıtdı ki, onun köksünü,
İnsafsız olsam da, insafa gəldim.
Kim ona rəhm etsə bağışlayıram.
Fərqi yox... Sənindir, ya mənimdir o,
Ancaq bir dəfəlik bilməlik ki,
Ruhlardan heç biri ona tən deyil.
Heç bir ruh da onu ram edə bilməz.

Nemezida

O, nəçin burdadır?

Birinci ruh

Özü desin qoy.

Manfred

Siz ki, bilirsiniz hökmranam mən,
Hökmüm olmasaydı gəlməzdim bura,
Ancaq fərmanımı saymayan da var.
Yardım istəyirəm.

Nemezida

Nədir mətləbin?

Manfred

Hökm elə, ölənlər qalxsin ayağa.

Nemezida

İzin verirmisən, ulu Əhrimən,
Qaldırım ayağa ölənləri mən?

Əhriman

Qaldır.

Nemezida

Mənim fərmanıma cavab olaraq
Məzar zülmətindən kim çıxmalıdır?

Manfred

Torpağa gömülmüş Astartam mənim.

Nemezida

Kabus kimi, ruh kimi sən bir anlıq göründün.
Torpaqdan yaranmışdın, yenə torpağa döndün.

Yerüstü görkəmini itirmisən daha sən,
Yeraltı görkəminlə qalx ayağa qəbirdən.

Qopar acgöz qəbirdən bəri bir an özünü,
Surətini, səsinə, ürəyini, gözünü.

Qalx ayağa tabutun o zülmət dəhlizindən,
Öz qatildir səni bu dünyadan səsləyən.

Astartanın teyfi kəşənənin ortasında görünür.

Manfred

Demək buymuş ölüm... yanaqlarında
Gör necə qərribə bir qızartı var:
Xəzəl qızartısı... xəfif bir qubar.
Astarta! Nitqim yox onu dindirir.
Özün ver hökmünü, bircə söz desin.
Məni bağışlasın, ya lənətləsin.

Nemezida

Ovsun oxuyuram göyün hökmüylə,
Cavab ver, ey ruh!
Məzar zülmətini yarmağa qadir
Sehrkar qüvvədir nəfəsim mənim.

Manfred

O, sükut edir.
Sükutu cavabdan təhlükəlidir.

Nemezida

Mən etdim əlimdən hər nə gəliрсə.

Özün ver hökmünü, ulu Əhrimən.
Dil açsın, danışsın. Bu ruhlar yalnız
Sizə tapınırlar.

Əhriman

Dilə gəl, ey ruh!

Nemezida

Susur. Biz acizik.
Onun üstündə
Tamam başqa ruhlar hökmrandılar.
Öləri! Boyun əy öz taleyinə.

Manfred

Astarta, eşit!
Cavab ver, əzizim, cavab ver mənə.
Özün görürsən ki, dərd üzür məni.
Sənin qəbr içində dəyişməyindən
Həyatda daha çox dəyişmişəm mən.

Necə sevinirdik çılgın eşq ilə.
Nəçin verilmişdi ömür-gün bizə,
Qəm üçün, dərd üçün, əzab üçünmü?!
Biz neçə sevirдик bir-birimizi!
Bəlkə bu cür sevmək günahımızdı?

Dilə gəl, söylə ki, bağışlamısan
Sən məni verdiyim əzablar üçün.
Səni o dünyada cənnət gözləyir,
Məni bu dünyada
Sənin də yerinə çəkəcəyim dərd,
Bir də ölüm adlı sonuncu qismət.

Bütün şər qüvvələr üsyan edir ki,
Məni bu həyata zəncirləsinlər.
Titrəyim önündə əbədiyyətin,
Keçmişə bənzəyən gələcəyin də.

Heç yerdə, heç vədə yoxdu dincliyim,
Özüm də bilmirəm nədir istəyim,
Nədir can atdığım. Bildiyim ancaq
Bir sənsən, bir özüm.

Ölümqabağı
İzin ver dinləyim şirin səsini.
Barı bircə dəfə eşidim səni.
Durub gecəyarı bağırmışam mən,
Səni dan yerindən çağırmışam mən.

Oyadıb budaqda yatan quşları,
Qaldırıb dağlarda uyumuşları,
Hayqırmışam mən.
- Astarta!

Bu ada, bu şirin səmə
Əbəş çağırışında yanar nəfəsə
Zülmət kahalarda şirlər, bəbirlər
Əks-səda ilə cavab veriblər.

Adamlar, ruhlar da diqqət kəsilib,
Bircə dinləməyən sənsən, əzizim!
Dilə gəl! Göylərdə ac gözlərimlə
Gəzmişəm, heç yerdə tapmadan səni.

Dilə gəl! Gəzmişəm Yer kürəsini,
Tapa bilməmişəm sənə mislini.

Göz qoy dövrana,
Həтта iblislər də qəmxdardır mənə.

Cəhənnəmdən betər həyatdayam, bax,
Eşqinlə, sevginlə doluyam ancaq.
Ah, dilə gəl, barı qəzəblən mənə,
Barı hiddət saçan söhbətdəşim ol.
Barı bircə yol!

Astartanın teyfi

Manfred!

Manfred

Ah, susma.
Mənim ömrüm-günüm yalnız bu səsdə.

Teyf

Dan üzü dünyanı tərk edəcəksən,
Bağışla, Manfred!

Manfred

Yox, məni söylə ki, əfv eləmişən.

Teyf

Əfv elə!

Manfred

Qismət olacaqmı bir də görüşək?

Teyf

Əfv elə!

Manfred

Rəhm elə, söylə ki, sevirəm səni.

Teyf

Manfred! (*Yox olur*).

Nemezida

Getdi, onu bir də çağırmaq olmaz,
Sən qayıt torpağa, öz qəsrinə gir,
Onun söylədiyi baş verəcəkdir.

Ruh

Kimin ki, alnına ölüm yazılıb,
O, öz cızığından çıxmasın gərək,
Sarsılmışdır o.

İkinci ruh

Bəli, sarsılmışdır, ancaq fikir ver:
Nə qədər məğrurdur! Əzablarını
Necə təslim etmiş iradəsinə.
Bizim sıramıza gələ bilsəydi
Yəqin çox qüvvətli bir ruh olardı.

Nemezida

Bəlkə başqa sözün, bir diləkçən var?

Manfred

Yoxdur, ah!

Nemezida

Əfv elə onda, hələlik.

Manfred

Məgər biz bir daha görüşəcəyik?
Harda? Yer üzündə? Axı nə fərqi?!
Mən sənin borclunam, getdim, əlvida!

(*Gedir*).

Üçüncü gəliş. Birinci şəkil.

Manfredin qəsrində zal. Manfred və German.

Manfred

Saat neçədir?

German

Günün batmağına bir saat qalıb.
Gözəl bir axşamı vəd edir göylər.

Manfred

Qüllədə hər şeyi hazırladınmı
Mən deyən kimi?

German

Hər şey hazırdır, cənab.
Bu açar, bu da mücrü.

Manfred

Yaxşı, indi get.

German gedir.

İltifat göstərir dünya könlümə,
Mənimçün açılmaz, bilməcə dünya.

Mən ki bu dünyada erkən anladım
Fəlsəfi xülyanın puç olduğunu.
Müdrək iddialı, çürük məzmunlu
Elmi hikmətlərin boş olduğunu.

Bunu bilməsəydim, anlamasaydım,
Kolon* haqqındakı xülyalara da
Böyük bir həvəslə inanardım mən.
Deyərdim tapmışam öz içərimdə
Bütün Yer üzünün səadətinə.

Mənim ömrüm-günüm müvəqqətidir,
Hər halda yaxşıdır, bari birçə yol
Bu ömrün, bu günün dadına baxmaq.
Bu hissi qələmə almahıyq biz.
Ey, kimdir ordakı?

German gəlir.

German

Müqəddəs Morisin abbatı gəlir.

Abbat daxil olur.

Abbat

Dinlik bu ocağa daim yar olsun.

Manfred

Təşəkkür edirəm müqəddəs ata.
Gəlişin bu qəsəə xeyir gətirsin.

Abbat:

Allah eləsin ki, xeyir gətirsin.

Ancaq mən istərdim
Üz-üzə, göz-gözə qonuşaq bir az.

Manfred

German, çıx.

Nə deyəcək mənə hörmətli qonaq?

Abbat

Ad-sanım, ağ saçım, xeyirxahlığım,
Tanış olmasaq da qonşuluğumuz
Mənə haqq verir ki, açıq danışım,
Sözümü başlayım müqəddəməsiz.

Qəribə, dəhşətli bir şeyiə var -
Sənin şöhrətinə, qraf adına
Ləkə şeyiə!
Əslində ləkəsiz saxlamalısan
Sabahkı nəsəl üçün sən öz adını.

Manfred

Davam et sözüne. Dinləyirəm mən.

Abbat

Belə deyirlər ki, könül vermişən
Günahlar törədən sirli elmə sən.
Həmdəmin - iblislər, cinlər, şeytanlar,
Cəhənnəm oduna layiq olanlar,
Ölüm vadisində baş apararlar...
Məslekdaş olduğun insanlardan sən
Nə üçün qaçırsan, guşənişinsən?
Məgər müqəddəsmi guşənişinlik?

* Kolon - qədim Yunanların nəzərində ülvə nemət, firavanlıq.

Manfred

Deyin, kimlər yayır bu şayiəni?

Abbat

Mənim insaf-mürvət, din qardaşlarım,
Sənin vassalların, qonum-qonşular.
Sənə həyəcanla göz qoyur hamı,
Sənin ömrün üstə titrəyənlər var.

Manfred

Alın ömrümü.

Abbat

Öldürməyə yox,
Mən xilas etməyə gəlmişəm səni.
Qıymaram, könlünə dəymərəm heç vaxt.
Ancaq həqiqətsə bu şayiələr,
Gərək murdarlıqdan təmizlənəsən.
Kilsəyə, göylərə könül verəsən
Tövbə etmək gərək, hələ gec deyil.

Manfred

Dinlədim, cavabım bircədir ancaq:
Göydə Allahımdır, yerdə mən özüm.
Araya girməsin öləri bəndə,
Heç bir aracıya ehtiyacım yox.
Qanunu pozmuşam - verin cəzamı.

Abbat

Yox, oğlum, cəzadan danışmıram mən,
Yalnız çağırıram tövbə qılmağa.
Səmələr özüdür cəzamı verən,
“İntiqam!” söylədi bizi xələk edən,

Mən onun quluyam, inan, əzəldən.
Mən yalnız tanrının iradəsinə,
Qəzəb fərmanını çatdırdım.

Manfred

Qoca!

Nə müqəddəslərin hakimiyyəti,
Nə oruc, nə pəhriz, nə tövbə-dua,
Nə köksü yandıran yalvarış... heç nə
Heç nə öz suçunu, öz günahını
Dərk etmiş ürəyin dərinliyindən
Gizli izzirabı qopara bilməz.
İblisi vecinə almasa belə,
Cəhənnəmi saya salmasa belə,
Yer hələ bir yana... səmələri də
Fəryadı döndərsə atəşə, oda
Sənma yanar zəka dincələ, susa.
Caninin özünə verdiyi cəza
Qat-qat qorxuludur, ağırdır inan
Qəbir əzabından, kor əzabından.

Abbat

Şadam bu sözləri eşitməyimə.
Ancaq izzirablar, əzablar gərək
Xoş bir ümid ilə əvəz olunsun.
Sakit bir vicdanla gələ biləsən
İbadət yerinə, allah evinə.
Tapar gəzdiyini axtaran bəndə.
Atıb ayrı yolu, düzü seçəndə
Kimlər izzirabdan qurtula bilər?
Qurtuluş yolunu qəti seçənlər!
Tövbə qıl, nə qədər hökmüm çatırsa

O qədər keçərəm günahlarımdan.
Heç bir öyüdümü əsirgəmərəm.

Manfred

Rüsveyçı ölümün əzablarından
Neron, bədbəxt Neron qaçmaq istədi.
Bir vaxt qulu olmuş senatorların
Önündə köksünə soxdu xəncəri.
Cırdı köynəyini mərd bir döyüşçü,
Sarımaq istədi qanlı yaranı.
Neron baxışında böyüklük, qurur
Onu itələdi, "çox gecdir!" dedi.

Abbat

Nədir bu məsəlin məğzi, mənası?

Manfred

Nicat məqsədinə cavab verirəm:
Gecdir, mənim üçün yoxdur qurtuluş.

Abbat

Sən öz ürəyinlə barişə bilsən,
Ürəyin göylərlə danışa bilsə,
Heç vadə gec deyil düz yola düşmək.
Yoxsa qalmayıbdır heç bir ümidin?
Hətta allahsızlar, dinsizlər belə
Bağlanır dünyaya xoş bir diləklə,

Batanlar çöpdən də yapışdığı tək
İnsan hər arzudan istəyir kömək.

Manfred

Bəli, atacan,

Gəncliyin dan yeri sökülən zaman
Mənim də könlümdə arzular coşub.
Xalqlara səadət, ziya daşımaq -
Bu məqsəd gözümdə yandırır çıraq.
Nə üçün insanlar can atır göyə?
Bəlkə bir də geri qayıtsın deyər!
Fikir ver... qüdrətli dağ şələləsi
Baş alır elə bil qızıl buluddan.
Tökülür dərəyə tüstü içində.
İstidə dumana, buğa çevrilib
Qalxır dərinlikdən ənginliklərə.
Bir gün neysan kimi qayıdır yerə.
Arzunun şələlə qanadları var,
Heyhat, keçib gedən rəyadı bunlar.

Abbat

Niyə ki?

Manfred

Mən azadlıq verdim öz ürəyimə,
Vaz keçdim özümü cilovlamaqdan.
Hökm etmək istəyən qul olsun gərək,
Əl üzdüm kiminsə qulu olmaqdan.
Cılızlar üstündə hökm etmək üçün
Özün cılızlara rəm olmalısən.
Hər zülmət deşiyə soxulmalısən.
Gəzəri bir yalan şər olmalısən.
Sürüyə qarışmaq istəmədim mən,
Sürü dilavəri, sürü rəhbəri
Olmağı özümə rəva bilmədim.
Aslan da yalqızdır, mən də yalqızam.

Abbat

Bəs niyə başqa cür yaşamıyasan?

Manfred

Çünki bu həyatdan iyrənmişəm mən.
Mən qəddar deyiləm, dərk edə bilsən,
Yaxıb yandırıcı odam, səmumam,
Müdhiş uraqanam, bir uraqan ki,
Səhranın qurquru okeanında
Bitkisiz, meyvəsiz qum ümmanında
Tək tənha, məqsədsiz bir ömür sürür,
Rastına çıxanı boğur, öldürür.
Bu cür yaşamışam özəldən bəri,

Abbat

Mən artıq qorxuram, qorxuram, heyhat,
Sənə yardım etmək gəlməz əlimdən.
Ancaq hələ gəncsən... mən istərdim ki...

Manfred

İnsan növbənövdu, müqəddəs ata,
Ömrün səhər çağrı qocalanlar var.
Kamillik çağına çata bilmədən,
Labüd bir ölümə tuş olanlar var.

Birini aparır elm, incəsənət,
Birini xəstəlik, dəlilik, həsrət.
Birini işgəncə, birini zəhmət,
Bunların həpsindən ağır fəlakət
Ürəyi ağrıdan dərdədi, gizli dərd.

Dərd adlı əjdaha açtım ağzını
Qurban istəyir,

Çərxin üzü qara siyahısında
Yazılan qurban daha çox qurban.
Mənə diqqət yetir! Görmüşəm inan
Mənəvi əzabın minbir növünü
(İnsanı yıxmağa yetər bircəsi).
Təəccüb etmə ki, ahü zaram mən.
Təəccüb el əki, hələ varam mən.
Hələ bu dünyada yaşayıram mən.

Abbat

Qulaq as.

Manfred

Yaşına, rütbənə, ağ saçlarına
Mənim hörmətim var, müqəddəs ata.
Nəcib bir məqsədlə gəlmisən bura.
Ancaq nə faydası? Əbədi cəhədin.
Mən kobud olmağı istəməzdim heç.
Burda kəsirəmsə söhbətimizi,
Rəhmim sənə gəlir, özümə əsla.
Əfv elə.

(Gedir)

Abbat

O, ülvi bir xilqət ola bilərdi,
Nə qədər güclüdür! Bunca gücünü
Yönəldə bilsəydi yaxşı məqsədə,
Nələr yaradardı, heç bilsən nələr.

İndi hökmandır içərisində
Kor bir hərcimərclik, həm zülmət, həm nur,

Çılğın ehtiraslar, ali qayələr,
Nizamsız urağan, məqsədsiz tufan.

Onun qüvvələri gah mürgüləyir,
Gah qırmaq, dağıtmaq aludəsidir.

Can atır ölümə... qurtarmaq gərək,
Axı o, layiqdir bağışlanmağa.
Nəcib bir məqsədə can atan zaman
Hər cür vasitədən yapışmaq olar.

Hec nəyə baxmadan gedərəm mən də,
Gedərəm ardınca qələmbəqadəm.
Bir az ehtiyatla, ancaq dönmədən.

(Gedir).

İkinci şəkil

Başqa oda. Manfred və German.

German

Ağa, demişdiniz gün batanda gəl,
Budur, günəş batır, qürub çağıdır.

Manfred

Eləmi? Qoy baxım.
(Pəncərəyə yaxınlaşır)

Qüdrətli məşəl
Bakir təbiətin ulu tanrısı!
Mələk anasından, div atasından
Güc alıb ilk dəfə doğulanların,
Xəstəlik bilməyən pəhləvanların,
Solmaz gözəlliklə sayrışanların,

Əbədi hamisi, baş qibləgahı!
Ərzin yarandığı ilk gündən bəri
Bütün nəzərlərdə ilahiləşən,
Qədim babillərin ürəklərindən
Heyrət selləri tək dolanıb keçən,
İlk dəfə onlardan dua eşidən,
Ulduzlar ulduzu, çıraqlar şahı!
Səmələr elçisi! Səmadakılar
Özünü səninlə tanıtdı yerə,
Bütün kainatın, bütün aləmin
Ucalıq çələngi, nur təbəssümü!
Qızıl şüaları uçduqca uçan,
Bütün donmuşların donunu açan,
Bütün ölkələrə, bütün canlara
İnsan surətinə, insan ruhuna
Həyat möhürünü hökm ilə basan,
Bütün qüvvələrin himayədarı,
Bütün iqlimlərin ilk hökmdarı!
Doğuşun - qiyamət, qürubun - şanlı,
Rastlaşdıq bir zaman. Sən baxıb gördün
Mənim heyrət dolu, həyəcan dolu
İlk baxışımı.
Əfv elə, gör bu gün son baxışımı!
Seyrinə dalmışam sonuncu dəfə.
Şəfəqin bir daha işıqlandırmaz
Taleyin verdiyi töhfə ömrümü.
Sən batdın. Mənim də son dəmim çatıb.

(Gedir).

Üçüncü şəkil

Dağ. Uzaqlarda Manfredin qəsr. Qüllə ömündə meydan. Alaqaranlıq. German, Manuel və Manfredin başqa nöqərləri.

German

Qrafa heyranam: neçə illərdi
Qüllədə keçirir gecələrini.
Yalnız qüllədə.
Mən orda olmuşam, ancaq bilmirəm
Neyçin yuxusu yox, nəylə məşğuldur?
Gizli bir otaq var orda bəlkə də,
Boylanıb içəri baxa bilsəydim!

Manuel

Baxmağın əbəsdir, bildiyin bəsdir.

German

Manuel, axı sən bizdən böyüksən,
Bəlkə bu qəsrdən bir söz deyəsən?!
Haçandan burdasan?

Manuel

Qraf bu dünyaya hələ gəlməmiş
Onun atasına nökrə olmuşam.
Heyf, atasına bənzəmir qraf.

German

Nadir hal deyil.

Manuel

Sifətə demirəm, ruhən bənzəmir.
Şəndi, sadə idi qraf Siqzmuid,
Döyüşü sevirdi, kitabları yox.
Sevirdi verdiyi ziyafətləri,
Bu cür yuxusuzluq, qəm dəryası yox,
Onun gecələri toy-bayram idi.

Dərin dərləri, cəngəllikləri
Bu cür dolaşmazdı yalquzaq kimi.
Sevərdi həmdəmi, kefi, nəşəni.

German

Lənətə gələsən, bizim baxtımız!
Bir də bu zallara, bu otaqlara
Dəmlər, o xoş dəmlər dönəmi ola?
Sütunlar heyrdəndən quruyub qalıb,
Bir də o səadət gələmi ola?

Manuel

Bu donmuş divarlar arasında mən
Nə qədər əcaib işlər görmüşəm.
Haçan dəyişəcək qəsrin havası?
Əlbəttə, sahibi dəyişən zaman!

German

Danış gördüyündən, insafın olsun.
Bu qəsrin yanında xeyli qabaqlar
Nəsə baş vermişdi, çıxmaz yadından,
Sən özün işarə vurmuşdun buna.

Manuel

Eynilə belə bir gecəydi, bəli,
Eyqar zirvəsində alovlanırdı
Eynilə beləcə bir qızıl bulud.
Titrək Ay işığı, qarlı zirvələr,
Qanadlı yellərin coşğun nəfəsi.
Elə bu günkü tək qraf Manfred
Qülləyə çıxmışdı, bu şiş qülləyə.
Yenə Allah bilir nə iş görürdü.
Yanında Astarta birçə qəmxarı,

Dünyada sevdiyi yeganə xilqət.
Onun tək sərkərdən, onun tək oyaq.
Sevgisi, əlbəttə, qohumluqdan yox,
Qandan doğmuş idi.
Ey, kimdir gələn?

Abbat

Qraf hayandır?

German

Öz qülləsində.

Abbat

Onunla qonuşmaq istəyirəm mən.
Döyün qapısını.

German

Cəsarətim yox.
Pozum dincliyini, yalqızlığını.

Abbat

Babalın boynuma. Görüşməliyəm.

German

Siz ki, bir az öncə görüşsünüz.

Abbat

German! Döy qapını sözsüz-sorgusuz.

German

Cəsarət etmirəm.

Abbat

Mən özüm gedirəm onda izinsiz.

Manuel

Yox, müqəddəs ata... rica edirəm.

Abbat

Axı niyə?

Manuel

Gəlin deyim sizə, eşidin məni.

(Gedirlər).

Dördüncü şəkil

Qüllənin içərisi. Manfred yalqızdır.

Manfred

Ulduzlar bərq vurur. Qarlı zirvələr
Parlayır yenə də ay işığında.
Sevirəm gecəni, bu lal möcüzə
İnan ki, insandan yaxındır mənə.

Onun sakitanə, qəmgin hüsnündə
Başqa bir aləmi dinləyirəm mən.
Cavanlıq çağları, səyahət vaxtı
Qarşında Kolizey xərəbələri.

Cəlalı Romanın daş qalıqları.
Dağılmış gumbəzlər, yıxılmış tağlar.
Kaşılar dibindən qalxan ağaclar
Gecə yarısının maviliyində
Titrərdi xəfifcə yel əsən zaman.

Uçmuş divarların yarıqlarından
Ulduzlar baxardı, uca ulduzlar.
Tibr sahilində it hürüşməsi,
Dağılmış sarayın üzərindəsə

Uzun bir inilti, bayquş naləsi.
Hardasa keşikdə dayananların
İsti küləklərin ovcunda gələn
Bir az anlaşılmaz təranələri.

Sərvlər qalxmışdı çərxin yıxdığı
Ağır divarların yarıqlarından.
Yelkəni - üfəqdə, kökü-dərində.
Aramızda bircə ox məsafəsi.

Sezar yaşayarmış bu yerdə bir vaxt,
İndi yaşayırdı gecə quşları.
Daha göyərən də dəfnə deyildi,
Yabanı sarmaşığı basmışdı yeri.

Çar ocaqlarının müqəddəs külü
Burda can verirdi indi gör nəyə:
Yerlə yeksan olmuş istehkamların
Yerində yüksələn göy ormanların
Dərinlərə gedən rişələrində.

Qanlı sirk meydanı durur hələ də,
Məğrur xərabələr arasındaca
Saxlayır əzəli əzəmətini.
Fəqət çoxdan dönüb bir yığın daşa
Avqust köşənəsi, Sezar türbəsi.

Təkcə ay nurudur bu kobudluğu
Bir azca yumşaldan, incələşdirən,
Ağ saçlı keçmişə bəzək, süs verən.
Hər yerdə zamanın sərt izlərini
Basdıran, örtən,
Batıb məhv olana zinət gətirən,
İlkin gözəlliyə toxunmayan ay.

Necə müqəddəsdə bu xərabələr.
Ağ saçlı şöhrətin lal əzəməti,
Kül olmuş dövlətin keçmiş qüdrəti
Qəlbi həyəcanla döyündürürdü.
O gecə nə üçün düşdü yadıma?
Çox qəribədir.
Necə yol buna mən şahid olmuşam:
Diqqəti cəm etmək görək olanda
Fikirlər vaz atır ceyransayağı.

Abbat gəlir

Abbat

Bir daha gəlmişəm, izn almadan.
Köməklik etməkdir məqsədım ancaq
Qəzəblənməyin.
Yaxşımı, yamanımı məqsədım mənim?
Yaxşı sizin olsun, yaman özümün.

Yalnız təsadüfən zülmətdə gəzən
Ürəyinizə
Sözlə, dua ilə bir əsər etmək
Olsaydı mümkün,
İnan: - Ürək! deyər haray çəkərdim,
Sizin ruhunuza nicat verərdim.

Manfred

Əbədi cəhdin.
Mənim işim bitib, yolum yomrulub,
Get, burda dayanmaq təhlükəlidir.

Abbat

Məni qorxutmaq mı istəyirsən?

Manfred

Yox!
Yaxındır təhlükə, çəkin! - deyirəm.

Abbat

Hansı təhlükə var?

Manfred

Görmürsənmi?

Abbat

Yox.

Manfred

Bir daha deyirəm: Bax, diqqətlə bax!
İndi görürsənmi?

Abbat

Nə işə dikəlir yerin altından,
Cəhənnəm kabusu, zülmətdir, nədir?
Qalın sarğılarla sarınıb bərk-bərk.
Qapqara sarğısı qurşun kimidir.
Üzündə rübənd var hələ kaftarın.
Ancaq mənim üçün qorxulu deyil.

Manfred

Bilirəm, o, sənə toxunmayacaq.
Ancaq...
Səni yerində quruda bilər
Onun baxışı.
Get, xahiş edirəm, sən çox qocasan.

Abbat

Nəçin o, burdadır? Əntər kaftarın
Başını yarmasam heç yana getməm.

Manfred

Onu kim çağırır, nə üçün gəlib?
Çağırılmadan gəlib həyasız qonaq.

Abbat

Hətta düşünmək də təhlükəlidir,
Səni nə gözləyir, zavallı insan?
Hansı məqsəd ilə gəlir yanına
Bu cür qonaqlar?
Necə də diqqətlə baxırsınız!
O öz çalmasını atdı başından,
Alnında ilan tək qıvrılıb yatan
İldırım ləpiri, şimşək izləri.
Yanır baxışları cəhənnəm kimi,
Əsfələsafilin kabusu! Rədd ol!!

Manfred

Söylə sən nə üçün burdasan, ey ruh?

Ruh

Gedək!

Abbat

De, kimsən, nəçisən, ey başıbatmış?

Ruh

Onun taleyiyəm, getməliyik biz.

Manfred

Hər şeyə hazıram, ancaq kinim var
Sənin amirana çağırışına.
Kim səni göndərib?

Ruh

Bilərsən, gedək.

Manfred

Səndən qat-qat yekə, qat-qat qüdrətli
Böyüklərin ilə çarpışmışam mən.
Sürüş, cəhənnəm ol!

Ruh

Vaxtıdır, təslim ol, öləri insan.

Manfred

Bilirəm, bilirəm çatıbdır vaxtım,
Fəqət can vermərəm sənin tək qula.
Vermərəm, köpək!
Yaşadığım kimi öləcəyəm - tək.

Ruh

Kömək istəyirəm, qalxın ayağa!

Başqa ruhlar gəlirlər.

Abbat

Rədd olun qaranlıq hökmdarları!
Göylərin qüdrəti, hökmü önündə
Siz acizsiniz.
Sizi lənətlərəm böyük Allahın...

Ruh

Qoca! Səpələmə hədəv sözləri,
Bilirik, hökmün var, nəfəs əhlisən.
Ancaq bizik burda yalnız hökmran.
Qaçma bilməyəcək cəzasından o.
Vaxt çatıb, deyirəm, biz getməliyik!

Manfred

Nifrət bəsləyirəm mən sizə yalnız,
Hər nəfəs aldıqca tükənir gücüm.
Gücüm azaldıqca nifrətim artır!
Canımda nə qədər canım var hələ,
Geri çəkilmərəm, təslim olmaram.
Qurduğum qalanı tutmaq üçün siz
Yalnız və yalnız
Meyidim üstündən keçməlisiniz.

Ruh

Ona dərd gətirən həyatdan axmaq
Gör necə yapışıb dişlə-dırnaqla.
Göylərin sirrinə vaqif olmağa
Can atan, özünü bizə tay tutan
Cadugər deməli, bəs sən imişsən?

Manfred

Cəhənnəm əntəri, yalan deyirsən,
Mənim vaxtım çatıb, bilirəm bunu.

Bircə qırpım da
Ömrümü uzatmaq istəmirəm mən.
Ölümə qarşı yox, mən sizə qarşı
Dəstənizə qarşı çarpışacağam.
Mən qadir qüvvəyəm. Ancaq bununçun
Sənə yox, borcluyam öz iradəmə.
Əzmimə, yuxusuz gecələrimə.
Elə bir günə ki, onda bu Torpaq
Ruhu insan ilə qardaş bilirdi.
Sizə nifrətim var. Nifrətim - dəniz.
Qarşımda həm aciz, həm miskinsiniz.

Ruh

Cəzadan qurtula bilməyəcəksən:
Sənin günahların...

Manfred

Günahın hakimi də, sənsən məgər?
Cani də caniyə heç cəza verər?
Oğru da qatili ittiham edər?
Cəhənnəm kaftarı, rədd ol gözümdən.
Bilirəm, heç vaxt.
Sən tuta bilməzsən Ürək qalamı.
Sənin hiss edirəm gücsüzlüyünü.
Mən özüm özümə neyləmişəmsə,
Heç nə ondan artıq edə bilməzsən.

Artıra bilməzsən zərrə qədər də
Bağrımı gəmirən əzablarımı:

Ölməz ruh özgədən cəza gözləmir,
Elə özü qurur məhkəməsinə.

Xeyrini, şərini çəkir ortaya,
Sən mənə azdırma bilməmişən, yox,
Yenə də azdırma bilməyəcəksən.
Mən sənin qurbanın olmamışam, yox,
Heç vədə qurbanın olmayacağam.
Ölürəm... cəzamı özüm verirəm,
Sənə yox, ölümə təslim oluram.
Rədd olun, qaranlıq ifritələri!

Ruhlar yoxa çıxır.

Abbat

Ölüm solğunluğu çöküb rənginə,
Quruyub, göyərüb dodaqların da.
Fəryadın köksündə ilişib qalıb,
Necə dəhşətlişən, bəri tövbə qıl.
Bəri heç olmasa xəyali tövbə!

Manfred

Hər şey bitib getdi, qaraldı cahan,
Çökür gözlərimə qatı bir duman.
Əl ver, həmişəlik əlvida, ata.

Abbat

Əlin nə soyuqdur, tövbə qıl, oğlum,
Bəri heç olmasa bircə söz söylə,
Tövbəsiz ölmə.

Manfred

Qoca! Ölüm heç də qorxulu deyil!

(*Ölür*).

Abbat

Düşünmək də çətin, hara getdi o?
Ancaq həmişəlik getdi dünyadan.

İRAN POEZİYASI

Hafiz, Sirazi

QITƏLƏR

Bir yanda minacat, bir yanda rübab,
Bizimsə eşqdən bağrımız kabab.
Vaiz vədi hara, axı mən hara.
Rübaba qurbanam, ey xanəxərab!

Rind ilə zahidin nə qohumluğu?
Yolun təfəvütü gör hardan hara.
Bizim gözlərimiz sənin qapında...
Yar gəlir... qurbanam o addımlara.

Dönük dost üzünə baxmaq ilən sən
Düşməni ürəyini nə cür görəsən?
Uzandım günəşi qucaqlamağa,
Ölgün çıraq imiş əlimə gələn.

Hara tələsirsen, ey könül, hara?
Aldanma sehrinə hər cadugərin.

Zənəxdən çökəyi zahirən dayaz,
Əslində ön zülmət quyudan dərin...

Vüsəl rüzgarını salanda yada,
Anıb... məst oluram uzaq dünyada.
Hani o qəmzə, naz, o cılvə, ey yar,
Xəyalımı damağı gətirən dada?

Alım qadasını o şən gözlərin,
Öpüm uclarını ox kirpiklərin.
Uzun kirpiyinlə, xumar gözünlə
Qəlbimə vurduğun yaralar dərin...

Dostlar unudular... Ey can həmdəmi,
Səni ürəyimə, gəl bir də sıxım.
Dünyada elə bir günüm olmasın,
Yadımdan çıxasan, yadından çıxım.

Əcəl qapısından köç gecəsində
Hurilər qəsrinə düşərəm, inan
Ömrümün sonuncu dəqiqəsində
Mənim yatağımın çırağı olsun.

Sənin uzaqlığın can atəşidir,
Ey uzaq gülşəni bürüyən ətir!
İsti tər içində yandım, alışdım,
Sən mənə bir nəfəs xoş nəsim yetir.

Bu Fərhad öldürən dünyadan fəryad!
Əlhəzər! Cəllad tək keçli yanımdan.
Hiyləsi, əfsunu, min bir oyununu
Məni bezikdirir şirin canımdan.

Bülbüllər nə deyir: - Sabahın xeyir!
Saqi, taparmısan o aycəməli?
Başımda bu səhər tufan kimidir
Gecəki rəyanın şirin xəyalı.

Sən mənim yerimə bir özgəsini
Seçsən... neyləməli, hakim özünsən.
Mənə haram olsun bu həyat, bu can,
Əgər səni qoyub canı götürsəm.

Cahan sultanlığı nəyimə lazım?
Eşqdir mənimçün ən böyük əfsun.
Ölməz, gəldi-gedər, əbədidünya
Yarımla saqimin qurbanı olsun.

Mənim diləklərim ülvə, mükəmməl,
Diləklər tanrısı ey nəzənin, gəl!
Hafız varlığının eşqi, arzusu,
Dünyada bəlkə də dünyadan gözəl.

Ürək əldən gedir hər gələndə o,
Həyatım, varlığım onundur ancaq.
Ürək sahibləri, bir əlac edin,
Gəlir... gizli sirrim aşkarlanacaq.

Biz kimik? Gəmidə əyləşənlik, əyləşənlik,
Ey külək, ey bizə qanad verən, qalx!
Bəlkə o sahilə bir gül dərərik,
Bəlkə baxar bizə o şux gülyanaq.

Bu dünya beş günlük oyundur, oyun,
Mehri, ülfəti də əfsanə, ovsun.

Dostun da yerin yaxşılıq et sən,
Yaxşılıq etməyə yubansa dostun.

Ey kərəm sahibi, şuxsan, gözəlsən,
Ver bu lətafətin şükranəsini.
Mən yazıq dərvişə bəri bəxş elə
Rənginin, ətrinin bir cilvəsini.

İki söz məğzidir iki dünyanın,
Gərək onlar sənə cüt qanad ola:
Yoldaşla, dost ilə ülfət yapasan,
Hətta düşməni də verəsən yola.

İsgəndər aynası bir mey camının
Qalan qırığıdır, bax, diqqətlə bax.
O, Dara mülkünün şəhri-halını
Sənə çatdırmaqçün sağ qalıb ancaq.

Ey alov dilli şam, azalt odunu,
Gör kimin hüsnünə salmışan şölə.
Yanar qeyrətindən o nəzinin ki,
Ovcunda mum olur qara daş belə.

Əlin aşağısa, can at işrətə,
Lap yoxsul da olsan, cəlvələn, bəzən.
Göz qoy bu xilqətə, bu təbiətə:
Dönüb harun olur bir lüt də bəzən.

Bizi qoymadılar baş çəkək bəri
O paklar, yaxşılar məhəlləsinə.
Könlünə yatmışsa, dəyiş gərdişi,
Yaxud döz fələyin zülm etməsinə.

İrəc Mirzə

ANA ÜRƏYİ

Bəlkə əfsanədir, bəlkə rəvayət:
Bir gənci ovlayır mahir bir afət.

Aldığı busədən başı dumanlı,
İçdiyi badədən gözləri qanlı.

Aşiq qulaq asır məşuqəsinə
Onun giley dolu incik səsinə:

- Ey mənim sərvərim, canım, ciyərim!
İnan, dağ boydadır qədim, kədərim.

Məni yola vermir o kaftar anan,
Əlindən... yediyim, içdiyim də qan.

Məni harda görsə, dayanır məğrur,
Alın qırışdırır, üz-göz turşudur.

Sapandın ağzından çıxan daş kimi
Hər sözü az qaladeşir sinəmi.

İnan, nə qədər ki, sağdır o kömək,
Bizə bu dünyada gün verməyəcək.

- Bəs onda neyləyək?
- Get, bağrını yar.
Qan sal, ürəyini köksündən qopar

Mənim vüsalıma yetmək istəsən,
Elə qanlı-qanlı, isti-isti sən

Ürəyini gətir.
Mənə tez yetir!

Aldığı busədən başı dumanlı,
İçdiyi badədən gözləri qanlı,

Ağılsız, ismətsiz, həyasız, alçaq
Oğul yola düşür, əlində bıçaq.

Gedir... işi görüb qayıdır dərhal,
Ovcunda bir ürək - qanlı portaqal.

Aparır "sovqatı" məşuqəsinə,
Çatarkən sarayın daş pilləsinə

Büdrəyir misgin.
Ürək isti imiş hələ od təkin.

Əlindən sıçrayıb düşəndə yerə,
Keçir istiliyi soyuq mərmərə.

Oğul qan-tər içrə yorulmuş, üzgün
İstəyir ürəyi yerdən götürsün.

Diksindir, irəli əl uzadanda,
Eşidir mehriban, doğma bir səda:

Can balam, de görüm incimədin ki?
Can balam, de görüm, incimədin ki?

DUSTAQLAR

Yüz səksən dərəcə ağzını açmış
İyrənc əjdahaya bənzəyir zindan.

Elə ki, beş dəfə çalındı zəngi,
Dörd sərbaz göründü qapı ağzında.

Zülmətin, zillətin keşikçiləri
Fənar işığında girdi içəri.

Dustaqlar göründü yenə, dustaqlar,
Beton döşəmədə yalın ayaqlar.

Çoxu fikirlidir, qəzəbi qında,
Dirsəyi dizində, başı ovcunda.

Üzünü tük basmış, üst-başı cırıq,
Evindən xəbərsiz, susuz, ac, arıq.

Məhbusun görəsən nə imiş suçu?
Tükənilib çoxunun qüvvəti, gücü.

Biri yava gülüb, ağzı yekədir,
Biri ac... tox üçün ac təhlükədir.

Biri ayağını düzgün atmayıb,
Biri ayıq, sayıq... beyni yatmayıb.

O biri büdrəyib mübarizədə,
Susmayıb ədalət məhkəməsində.

Tutub hamısını basıblar dama,
Alyiq görüblər qanlı edama.

Dörd sərbaz, dörd ölüm, dördqanlı cida,
Dörd canavarmıdır qapı ağzında?!

- Kimin növbəsidir? - bağırdı biri,
Açdı əlindəki cındır dəftəri.

Dustaqlar müxtəlif. Biri mərd, məğrur,
Birisi sərbazın əlindən tutur.

Birinin gözləri bağını bar-bar,
Biri düşünür ki, ey pərvərdigar!

Sənin özün boyda kərəmətin var.
Evdə acdı balam...
Kobud, acıqlı
Bir sərbaz qışqırdı: - Ey gözü bağlı!

Kərəm! Bəs bayıra dinməz-söyləməz,
Saçınla, başınla oynama əbəs.

Növbə səninkidir!
İkinci sərbaz
Ondan da eybəcər, yekəpər, qanmaz...

Qışqırdı: - Vaxtıdır, ey quldurbaşı!
Hərzə adamlara ölüm yaraşır.

Çırağı qaldırdı üçüncü sərbaz:
- Ey qaçmaq fikrinə düşən yaramaz!

Dördüncü ağzını açmamış hələ
Küncə qısılmış sərt nəzərilə

Döydü, qamçıladi.
Kədər övladı -

O gənc sümük üstə çəkilmiş dəri,
Nə papağı vardı, nə də kəməri.

Didik paltarları qandan ləkəli,
Baş-gözü sarğılı, üzü kölgəli.

...Ancaq məhkəmədə boy atdı Kərəm.
Qeyzilə İrani oyatdı Kərəm.

İldırım sözləri, vüqarlı çiyini
Sıxdı hakimlərin cır ürəyini.

Onu dinlədikcə bərəldi gözlər,
Qırıxdı sifətlər, tutuldu üzlər.

Biri qışqırdı ki: - Kəs səsini, sus!
Biri "Cani!" dedi, o biri "Yolsuz!".

Biri bağırdı ki, azğın qurumsaq,
Bura məhkəmədir, aç gözünü, bax.

Hakim öyüd verdi: - Sözə qulaq as,
Qanun qarşısında dartışmaq olmaz.

Kərəmin nəfəsi şimşək, yanar dağ,
Səsindən qəslər titrədi zağ-zağ.

- Hakim! Azdır macal... ömür tez ötür,
Çəhrayı çəməyi gözündən götür!

Məni görə bilsən, ər oğlu ərsən,
Düşməni yox, özünə qardaş bilərsən.

Məndən gözləməyin şərə baş əyəm,
Mənim bənzərim yox bu zamanəyə.

Acam, yalavacam, möhtacam, lütəm,
Fəqət hamınızdan üstün qüdrətəm.

Mənim gücsüzlüyüm, sizin gücünüz...
Görün kim dürüstdü, kimlər nadürüst?

Mən yalqız... yaraqsız... yaralı... xəstə,
Fəqət dayanmışam buludlar üstə.

Asıb kəsdiyiniz, öldürdüyünüz
Yüz-yüz günahsızın ruhu, canıyam,

Gizlicə tökülən aşkar qanıyam,
Hələ alınmamış intiqamıyam.

Yalın ayağımın bir tozu belə
Safdır o ləkəli şahlar tacından.

Asın ən dəhşətli dar ağacından,
Öləndən sonra da diriyəm, sağam.

Yüz səksən dərəcə ağzını açmış
Əjdaha zindanı mən yıxacağam!

Heç bir diləkçəm yox burda heç kimdən,
Mədəd öz ruhumdan, öz mənliliyimdən!

Arif Qazvini

CÜMHURİYYƏT ARZULARI

Qaldırıb göylərə külüncümüzü,
Endirdik bu qəsrin tən ortasından.

“Ədalət mərkəzi”... ədalətsizlik...
Haçan dağılacaq bu zülmət zindan?

Deyirlər: bir təmir, bir tumar gərək,
Yox, onu suvayıb göz yaşıyla qan.

Gərək başdan-başa qalxsın ayağa
Bu millət, bu Vətən, bu qədim İran.

Firidun tacına, Qubad xətinə
Hökmlər, ixtiyar verən ostan, kəndistan!

Nə Cəm ölkəsi de, nə Kəyan mülkü,
Xalqsız nəkarədir Cəmşid, ya Kəyan?

Xalqın qüdrətini duyub köksündə
Gavə qisas aldı zalım Zöhhakdan.

Fərhad tişəsilə Xosrovun başı
Bisütun dağı tək dağlar, inan.

Yenə səsi gəlir cəmhuriyyətin,
Təşnədir o səbə bu yurd, bu dövrən.

Qacar müsibəti getsin, gəlməsin,
O yaş bu mübarək bayrama qurban.

Şadam, şah sarayı titrəməkdədir,
Şahlıq çırağını axtarır tufan.

Özünü uduzdu bu qamarda şah,
Tacı başdan gedir, xətti altundan.

Arif, sən şahlığa oxu fətiyə,
Xortdaya bilməsin qozbel gərgədən.

Qoluna dağların qüvvəti axsın
Ey bu bərhad eli abadlaşdıran!

Kimlər ki, yol açır cəmhuriyyətə,
Alqış o qeyrətə başdan, binadan.

Simin Behbahani

GÖRÜŞ

İlahi, gözümə inanmıram mən,
Ürək dağa dönür bu möcüzədən.

Mən kimi görürəm? Can sirdaşımı,
Məslək qardaşımı, səngərdəşimi!

Gör neçə il keçir... ey əziz insan,
İnan, necə vardın, o cür qalmısan.

Gözlər o gözlərdir, qaşlar o qaşlar,
Mərdlik qaynağıdır aydın baxışlar.

Səndə tərəddüddən bir nişanmı var?
Səndə təəssüfdən bir nişanmı var?

Necə öyünməyim, fəxr etməyim ki,
Təmiz, saf qalmısan, saf... billur təkin.

Günəş qanadıymış sənin qanadın,
Enmədin zirvəndən, çirkə batmadan.

Necə fəxr etməyim, ey addımdaşım,
Ağır bir dağsanmı möhkəmlikdə sən.

Nə qəm tufanında çatıldı qaşın,
Nə qorxudan qovğalar zəlzələsindən.

Alnında parlayır sönməz bir qürur,
Baxışın ümidlə, nurla doludur.

Hər zaman, hər yerdə bilirsen aşkar:
Hər zülmət gecənin bir gündüzü var.

Ürəyim çırpınır qiy vura-vura,
Dönüb göz yaşım da şöləyə, nura.

Göz yaşını sənin tək təmiz, müqəddəs,
Qəlbimə axır ki, görməsin heç kəs.

FÖVQƏLADƏ...

Gecə keçmiş... yuxu getmir gözümə,
Dərd oyaqdır... qara bəxtimmi yatan?
Yatağım sanki yanar atəş olub,
Yerimə qormu dolub, yoxsa tikan?

Dərd qırır naləmi, qəm göz yaşımı,
Hansı nəştərdi batıb canda qalan?
Anasından və bu dərdlərdən uzaq
Əlim altında yatır körpə balam.

Üzünə, qaş-gözünə, saçlarına
Baxıram zənd ilə hey təkrarən.
Gətirib göz önünə dostlarımı
Deyirəm: hansına bənzər görəsən?!

Hansı üzlə yanaşıb yalvarasan:
- Tanı, ey dost, bu çocuq səndəndir.
Bircə anlıq kefinin töhfəsi, bax
Bir ömür... qəbrə qədər naləmdir.

Eşq ilə bağrıma basam balamı,
Olur, əlbəttə, mənim tək ləkəli.
O, mənə üz qarası, mən də ona...
Yol tapıb... eybimizi gizləməli!

Bu xəyal ilə durub qucdum onu,
Bir ipək qundağa büktdüm təzadən.

Əyilib solğun üzündən öpdüm,
Ad da qoydum, ona "Mina!" deyibən.

Getdim... ötdüm bir uzun, dar keçidi,
Qapı ağzında qoyummu bələyi?
Balamın qaş-gözünü, gül üzünü
Yudu göz yaşlarımın istiliyi.

Kim gəlir? Arxada addım səsimi?
Titrədim, lərzəyə gəldim, çaşdım.
Sanki zor bir dağı çiyinimdən atıb
Bələyi tez yerə qoydum, qaçdım.

...Küçədə, əldə qəzet, ertəsi gün
Qoparırdı bir uşaq ah-fəryad:
- Qəzet al!
Təzə, fəvqəladə xəbər:
"Uşağı it yemiş", it, ay camaat!

Fərruxi Yəzdi

QİTƏLƏR

Xalqımın göz yaşı axar su kimi,
Naləsi od kimi kükrəyir, daşır.
Nə qəm, oddan, sudan keçmək gücünə
Dəmir poladlaşır, can poladlaşır.

Hər yan xarabalıq... ancaq könlümdə
Min kədər içində bir sevinc də var:
Deyirlər dünyaya abadlıq gəlir,
Aşanda həddini xarabalıqlar.

Dünya gülşənində lalələrlik biz,
Dodaqlarda gülüş, canda hıçqırıq.
Gizlədib sinədə dağlarımızı,
Dünyaya səadət, sevinc saçırıq.

Yerimiz dağ kimi səhra bucağı,
Nə şaha möhtacıq, nə hökmdara.
Əgər bizim kimi olmaq istəsən,
Çəkil səhralara, yanaş dağlara.

İran dedikləri ey böyük ana,
Nə qədər kişilər verdin cahana.
Qırdılar... doğmaqdan usanmadan sən,
Yeni məşəl tutdun köhnə zindana.

Sürgün... dar ağacı... növbənöv dərdlər,
Tufanlar bərkitdi iradəmizi.
Əgər olmasaydı bu fəlakətlər,
Hardan tanıyardı bu dünya bizi?

Baxırsan, qarşında əlvən pərdələr,
Deyirsən: rənginə, hüsnünə əhsən.
Heyhat, pərdələri qaldırırsan əgər,
Nə qədər eybəcər sirlər görərsən.

Göz qoy bu məclisin üzvlərinə:
Zahirdə insandı, batində ilan.
Dışının dibində zəhər gizlədib
Əlhəzər, əlhəzər, əlhəzər ondan.

Söhbətlə, şeirlə daha kar aşmır,
Bu ürüyüb artan məlunları sən

Böyük bir nifrətin süpürgəsilə
Yurddan yerli-dibli süpürməlisən.

Bircə dar ağacı azdır... şübhəsiz,
Qurun cərgə-cərgə dar ağacları.
Bütün zalımları çəkək dara biz,
Bütün qan qoxulu qızıl tacları.

Əlindən verməsin qılıncını mərd,
Yaşamaq çətindir, girlənmək asan.
Gündəlik döyüşdə öz haqqını sən
Şirlərin ağzından qoparmalısan.

Azadlıq çarpışır istibdad ilə,
Sən bu vuruşlardan nə bez, nə usan.
Ruhunu səmada... beş barmağını
Qılınc qəbzəsində saxlamalısan.

Kəndlinin haqqını ərbab alıbsa,
Aç... can qəfəsindən sıcrasın arslan.
Kəndlinin haqqını acgöz ərbabın
Yeddinci qarmından çıxartmalısan.

Toxluqdan ağnayıb bir ovuc kubar,
Aclıqdan ağlayır nə qədər isan.
Sənin insanlığın ölməyibsə... qalx!
Zülumdən, zalımdan öc almalısan!

Fərruxi eşqdən dəli, divanə,
Bizimçün nə yazmış gör tale yazan:
Bütün zəncirləri əritmək üçün
Dəmirçi kürəsi, od olmalısan!

AZƏRBAYCAN

Yadına salsaydı qardaş ölkəni,
İnsafı olsaydı azca Tehranın,
Məgər qalxardımı yeddinci qata
Naləsi, fəryadı Azərbaycanın?

Rey mülkü xudpəsənd, dikbaş, abırsız.
Abırsız, daş üzlər! Bari utanın!
Kəsib başdan-başa yelə verdiniz
Bütün köklərini Azərbaycanın.

Dəhşətdir Tehranın biganəliyi,
Hanı göbək ətri o şux ceyranın?
Deyin, heç insafımı qüruba varsın
Tanrısal şəfəqi Azərbaycanın?

Daxildən, xaricdən min bəla gəlir,
Ey bütün dərdlərə qucaq açanım!
Həmişə qəm yemiş, şadlıq görməmiş
Anası, övladı Azərbaycanın!

Mokri, Salmas, Sulduz, Xoy, Soyuqbulaq
Növ-növ çələngiydi bir gülüstanın.
Döndü cəhənnəmə namərd əlilə
Cənnət guşələri Azərbaycanın.

Səs yox, nalə qalxır Urmidən bu gün:
- Namərd! Qalmaqıbmı bir damla qanın?
Bəs kimlər dərdinə əlac edəcək,
Qolundan tutacaq Azərbaycanın?!

Qorxudan saralıb valinin rəngi,
Qarışıb heyrətə hiss-həyəcanı:
Möhnət dağlarını daş-daş qoparır
Yaralı əlləri Azərbaycanın!

Bəs kimlər ovacaq burunlarını
Bunca qansoranın, şahın, sultanın?
Kar edib fələyin qulaqlarını
Tufan bağırısı Azərbaycanın!

Rəvamı həmişə zəncirdə qalsın
Bahadır qolları ər pəhləvanın?
Sökək zindanları, dinc nəfəs alsın
Qeyrətli milləti Azərbaycanın!

RÜBAİ

*(Ölümü əzəfasında öz qanı
ilə zindan divarına yazdığı son şeir)*

Bizim ürəklərimiz - cəsur qartal qanadı,
Heç bir rütbə önündə enmədi, alçalmadı.
Qurbanam o şəxsə ki, düşmənlər qarşısında
Cismi təslim olsa da, özü təslim olmadı!

Pərvin Etisami

YETİMLƏRİN GÖZ YAŞI

- Şah çıxıb şəhərə!
Çəpik səsləri
Bürüdü bir anda bütün şəhəri.

Hər bağda, küçədə, hər damın üstə
Təbəssüm göründü zahirdə, üzdə.

Bir çocuq soruşdu: - hansı şölədir,
Şahın zər tacingda bərq vuran nədir?

- Onu hardan bilək? - dilləndi biri -
Yəqin ya almazdır, ya da mirvari.

Yanaşdı dəstəyə solğun bir qarı,
Hədəfə tuşlandı ox barmaqları:

- Mənim göz yaşımdır, bilin, o yalnız,
Bir də sizin - dedi - ürək qanınız.

Çoban geyimlə, çomağıyla o,
Bizi hey aldadıb bir ömür boyu.

Sürüylə gizlicə ülfəti vardır,
Şah deyil, əslində ac canavardır.

Bu lüt, ayaqyalın, mərd uşağın siz
Xəzəl çöhrəsinə fikir veriniz!

Şahın milyon-milyon dürrü, daş-qaşı
Onun göz yaşıdır, isti göz yaşı!

Pərvin, kabab oldu ciyərin, yetər,
Düz sözü xoşlarını məgər əyrilər?

Xalqın varlığını çalıb çapanlar
Sənin sözlərindən mətləbmə anlar?

Jalə

MƏN YABAN DAĞ OTUYAM

Mən güldən lələsi deyiləm, ey dost,
Bax, tanı... yabanı dağ otuyam mən.

İşrət məclisinə dartıb aparma,
Çox ja xoşlanmıram eysü-işrətdən.

Məni dağlar doğub. Anam - dağlardır,
Ayrıla bilmirəm o daş xilqətdən.

Fikir ver, göz yaşı daşlar boydadır,
Üzümdə, gözümdə sayrışır dən-dən.

Daşdan baş qaldırdım... təki daş içrə
Bir gün lələ dönsün bu can, bu bədən.

Məndər ətir, boya, tərəvət umma,
Varlığım yoğrulub qəmdən, həsrətdən.

Diyarımdan uzaq, yarımdan uzaq
Saralan bir otam dərdədən, firqətdən.

Baharı gözləyəm, yalnız baharı,
Yalnız o, qurtarar məni möhnətdən.

Nəvaziş göstərmə, ağlaram, ey dost,
Ağlatma, ölərəm, inan, rıqqətdən.

Nadir Nadirpur

QƏZƏL TÜRKÜSÜ

Əllərində ağır çəkiç, ağızları üsyan dolu,
Fəryadları söküb tökülür gecələrin pərdəsini.
Yanır atəş kürələri - bu dünyanın şəfəq yolu,
Tərli üzlər hiss eləyir ayın gümüş busəsini.

Elə bil ki, göydə çaşıb allahlar da enmiş yerə,
Dolaşırlar bu həyatın səs-səmitsiz dərəsində.
Fikir verin "Qisas!" deyər alovlanan bəbəklərə,
Dünən həyat tərzi vardı bu mərdlərin çöhrəsində.

Uzaqlarda göy gurlayır, sınır ölüm sükunəti,
Hiddət yanır, nifrət yanır gecənin göz bəbəyində,
Hansı qılınc vurub salır qaranlığın qollarını?
İldırımlar şırım açır üfüqlərin ətəyində.

Qəlbin qəzəb nəğmələri gəlib çatır dodaqlara,
Ürəklərin yatağına qorxu düşür gecə yarı.
Bu zəhrəmar gecələrin qədəm qoyur dərğahına
Tanınmayan kişilərin kölgələri, kabusları.

Şükür! Zəncir qırılmışdır. Yaxındadır zəfər günü,
Çəkiç səsi cingildəyir yerin, göyün mərkəzində.
Dəmirçilər bayraq bilir çınqı düşən önlüyünü,
Nurlu həyat şöləsi var gözlərinin giləsində.

Huşəng İbtihac Saye

MİRVARİM OLSAN DA...

Yatağım boş qalmış sədəf kimidir,
Ey mənim könlümə ən yaxın insan,
Mirvarim olsan da, incim olsan da,
Özgənin boynundan sən asılmışsan .

TÜRK POEZİYASI

Namiq Kamal

VƏTƏN TÜRKÜSÜ

Düşmən odur qarşıda... hazır silah,
Arş, igidlər, vətən imdadına!
Arş irəli, arş, bizimdir sabah,
Arş, igidlər, vətən imdadına!

Yurda nicat, ölkəmizə qol-qanad
Etməkdir süngümüzə istinad.
Milləti cəlməsiniz namurad?
Arş, igidlər, vətən imdadına!

Cümləmizin validəmizdir vətən,
Hər kəsi lütfüylə odur bəsləyən.
Yad ala bilməz onu... biz sağ ikən,
Arş, igidlər, vətən imdadına!

¹Fars və əfqan poeziyasını mənimsəməkdə mənə böyük kömək etmiş filologiya elmləri namizədi, şair Hökumə Billuriyə dərin təşəkkürümü bildirirəm - Tərcüməçi.

Rəhbərimiz qeyrəti - mərdanədir,
Hər daşımız, hər qayamız qələdir.
Hiddətimiz, nifrətimiz güllədir,
Arş, igidlər, vətən imdadına!

Yarə nişandır təninə ərlərin,
Ölməyi son rütbəsidir əsgərin.
Altı da bir, üstü də birdir yerin,
Arş, igidlər, vətən imdadına!

QİTƏLƏR

1

Sən oldun çevrinə, ey dilsikən məhzun, mən məhzun,
Fələk gülsün, sevinşin şimdi, sən məhzun, mən məhzun.
Ölürsəm, görmədən millətdə ümmid etdiyim feyzi
Yazılsın səngi-qəbrimdə¹ vətən məhzun, mən məhzun.

2

Vətən olsa nə rütbə bəpərvə,
Yenə bünyadi-zülmü biz yıkarız.
Mərkəzi xakə atsalar da bizi,
Kürriyeri-ərzi partladıb çıxarız.

Orxan Seyfi

GÖZLƏRDƏ SƏYAHƏT

Çıxdım bu gün gözəllərin gözlərində səyahətə,
Bu yolçuluq bilməm nə cür yetəcəkdir nəhayətə.

¹Səngi-qəbrimdə - qəbir daşında, baş daşında.

Mavi gözlər çox əsəbi, dalğalı bir dəniz gibi,
Yaşıl gözlər aman nasıl meyl ediyor xəyanətə.

Sarışınlar yorğun bir yaz səmasını salar yada,
İlk öpüşdən başlayacaq taleyindən şikayətə.

Ala gözlər axşam kibi kölgə dolu, hicran dolu,
Bu gözlərdə heç bir zaman rast gəlmədim səadətə.

Gecə düşdü... göz önümdə qara gözlər gəlib durdu
Bu qaranlıq yolda artıq imkan yoxdu səyahətə.

Tofiq Fikrət

SİS

Sarmış yenə afaqını bir kinli duman, çən,
Getdikcə coşan zülmətə, ağ zülmətə bax sən.

Təzyiqinin altında silinmiş kimi yer-göy.
Bir tozlu kəşafətdən ibarət kimi hər şey.

Bir tozlu və heybətli kəşafət ki, baxışlar
Diqqətlə nüfuz eyləyəmər məğzinə, qorxar.

Lakin sənə layiq bu qaranlıq, qara rubənd,
Layiq bu dumandır sənə, ey səhneyi-zülmət!

Ey səhneyi-zülmət, fəqət ey səhnəsi parlaq,
Ey faciələr, hailələr məskəni, bədbaxt.

Ey səltənətin, şan-şərəfin məhdi¹, məzarı,
Şərqi özəli hakimeyi-cazibədarı!

Ey qanlı məhəbbətlərə titrək, acı nifrət,
Nifrət belə hiss etmədən ağuş açan afət!

Ey Mərmərənin mavi, gözəl qoynu içində
Ölmüş kimi dalğın uyuyan tudeyi-zində²!..

Ey köhnə Bizans, ey qoca kaftar və müsəxxir³,
Ey min kişinin artığı, dul qız kimi bakir!

Hüsündə hələ təzəliyin sehri apaşkar,
Titrək hələ üstündə tamaşaçı baxışlar.

Xaricdən, uzaqdan açılan gözlərə süzgün,
Göy gözlərin ilə necə munis görünürsün.

Munis, fəqət ən kirli qadınlar kimi munis,
Üstündəki göz yaşlarının hepsinə bihiss.

Təsis olunurkən hələ... bir dəsti-xəyanət
Torpağına qatmış kimi lənət suyu, lənət.

Həp qövs-riya dalğalanır zərrələrində,
Bir damcı təmizlik tapmazsın içərində.

Həp kirli riya, kirli həsəd, kirli dilək, kam,
Yalnız belə... yalnız belə yüksəlməyə imkan!

¹Məhd - beşik.

²Tudeyi-zində - diri kütlə.

³Müsəxxir - istilacı.

Minlərcə bu hifz eylədiyin can arasından
Göstər nəçədir alnıaçıq, qəlbi saf insan?!

Örtün, əvət, ey faciə, örtün, əvət, ey şəhr,
Örtün! Əbədi yat, uyu, ey faciyyə-dəhr¹.

Ey dəbdəbələr, təntənələr, şanlar, alaylar,
Qatil quyular, qələli, zindanlı saraylar

Ey xatirələr məbədi, ey köksü sədəf, zər,
Ey qürrə sütunlar ki, donan divlərə bənzər.

Keçmişləri atılərə² nəql etməyə məmur,
Ey dişləri düşmüş qala, ey qafileyi-sur!

Ey qübbələr üstündə yanan odlu minacat,
Ey doğruluğun düz yolu tək incə minarat!

Ey səqfi çökük mədrəsələr, məhkəməciklər,
Ey sərvlərin kölgəsi altında qalan yer!

Axir gecə tapdı səni gündüz dilənənlər,
Keçmişlərə rəhmət deyən ey baş daşı - mərmər!

Ey türbələr, ey hər daşı donmuş, acı fəryad,
Tufana salıb bizləri sakit yatan əcdad!

Palçıq dolu yollar, küçələr, kirli sokaklar³,
Kor pəncərəsi, lal qapısı vaqiə saxlar...

Viranələr, ey şillərə, yurdsuzlara mərhəm,
Ey qapqara damlarda ayaq üstə duran qəm!

Dərd heykəli evlər, uca qəm qülləsi - çardaq,
Ey hər biri bir leyələ, bir qartala sığnaq!

Kül basmış ocaqlar ki, yanan ahları udmuş,
İllərcə... haçandan bəri yanmaq nə... unutmuş.

Ey köhnə ağızlar ki, didər, çeynər havada, -
Dolsun deyə, köpsün deyə bir zəhr ilə madə.

Sərvət dolu, nemət dolu, dövlət dolu ölkəm,
Mədənləri zəngin, özü ac, qayğılu ölkəm!

Hər qisməti, hər fəzli, hər ümidini yeksər
Göydən diləyən... göy kimi bomboş qalan əllər!

Ey it hürüşü, nitqi ilə olsa da mümtaz,
İnsandakı alçaqlığa lənət deyən avaz!

Ey göz yaşı aciz, gülüşü ağulu xəncər,
Dərdin, ələmin natiqi, nifrətli nəzərlər!

Ey təkcə nağıllarda qalan namus - oyuncaq,
Ancaq ayaq öpməklə başa yüksələn alçaq!

Öksüz, dul ağızlardakı mətləblərə zindan,
Zindan açan ey qorxu ki, hazır dayanıbsan!

Ey sözdə hüquqa, günə, hürriyyətə vurğun
İşdə yox olan, qeyb olan əfsanəvi qanun!

¹Faciyyə-dəhr - dünyanın pozğun qadını.

²Ati - gələcək.

³Sokak - küçə.

Ey vədi yalan, saxtılığı var olan ancaq,
Boş məhkəmələrdən mütəmadi sürülən haqq!

Ey dahiliyi qamçılayan əllər, ayaqlar!
Vidanalara casus kəsilən gizli qulaqlar!

Ey qorxular altında kilidlənmiş ağzlar,
Ey qeyrəti milliyyə ki, nifrət deyər əfkar.

Ey seyf¹ qələm, ey iki məhkumi-siyasi,
Feyzin, ədəbin susdurulan nitqi, sədasi.

Ey qorxu yüküylə ikiqat gəzməyə məcbur,
Zəngin, fağır abdal, öhü heç, milləti məşhur.

Ey hər əyilən baş ki, ağappaq, fəqət iyrənc,
Ey tazə qadın, ey onu təqibə qoşan gənc!

Ey hicrana düşmüş ana, ey dərdə batan ər,
Ey kimsəsiz, avarə uşaqlar, hələ sizlər, hələ sizlər.

Örtün, əvət, ey faciə... Örtün, əvət, ey şəhr,
Örtün, əbədi yat, uyu, ey faciyyəyi dəhr...

Xəluqun İnamı

Bir qüdrəti-külliyyə var, ülvi və müqəddəs,
Yüksək və müəllə², ona vicdanla inandım.

Torpaq vətənim, növi-bəşər millətim... insan
İnsan olur anxaq buna izanla³... inandım.

Şeytan da bizik, cin də, nə şeytan, nə mələk var,
Dünya dönəcək cənnətə insanla, inandım.

Fitrətdə⁴ təkamül özəlidir bu kəmalə
Tövrat ilə, İncil ilə, Quranla inandım.

Əbnayi⁵ -bəşər bir-birinin qardaşı... xülya!
Olsun, mən o xülyaya da min canla inandım.

İnsan əti yenməz, bu təsəlliyyə içimdən
Bir an üçün əcdadımı nisanla⁶ inandım.

Qan şiddəti, şiddət qanı bəslər, bu çəkişmə
Qan atəşidir, sönməyəcək qanla, inandım.

Əlbət, bu məzar ömrünü bir nur dolu məşhər
Təqib edəcəkdir, buna imanla inandım.

Əqlin, o böyük cadugərin sehri önündə
Haqsız girəcəkdir yerə xüsrana⁷ inandım.

Zülmət gedəcək, parlayacaq nuri-həqiqət,
Daşdan çıxacaq ləl bədəxşanla, inandım.

Qollar və boyunlar açılıb... bağlanacaqdır
Yumruqlar o zənciri-xuruşanla⁸, inandım.

¹İzan - tanıma, etiraf, itaət.

²Fitrət - yaradılmış.

³Əbna - oğullar.

⁴Nisyan - unutmaq.

⁵Xüsrən - ziyan, zərər, yanılma, səhv.

⁶Xuruşan - cingildəyən, şaqıldayan, güruldayan.

¹Seyf - qılınc.

²Müəllə - yüksək, uca.

Bir gün edəcək elm qara torpağı altun,
Dünya güləcək qüdrəti-ürfanla, inandım!

BALIQÇILAR

- Bu gün acıq yenə, övladlarını! - deyirdi ata, -
Bu gün acıq yenə... lakin sabah ümid edirəm
Sular bir az daha sakitləşər də... qeyzi yatar!
- Xayr! Sular nə qədər coşğun olsa... mən gedərəm! -
Deyirdi oğlu - sabah sən bir az anamla otur.
Zavallıq yenə qaç gündür işlə xəstə yatır.
- Bir az sən çalış, oğlum, bir az da sən çabala!
Atan, anan... iki miskin... biz artıq ölməliyiz.
- Siz ölsəniz... Yox, ata! Bəs biz onda neyləyəriz?
Oğul düşündü şikayətli bir nəzərlə... Ya biz
Ya mən nə cür yaşarım siz ölürsəniz... hala
Dışarla gurlayaraq kükrəmiş bir ordu kibi
Döyürdü sahili minlərcə dalğalar əsəbi.

- Sabah o torları gün çıxmada hazırlarsın,
Fəqət çalış bir az ip, mantar almamış getmə.
Açıncə yelkəni, çox baxma, oynasın, varsin,
Qayıq çocuq kibidir, oynayırsa, dərd etmə.
Toxunma keyfinə, yalnız çox arxayın olma:
Dəniz qadın kimidir, heç inanmaq olmaz, ha!

Dəniz dışarda uzun nərələrlə bir xırçın
Qadın gurultusu, hay-küy saçırda ortalığa.
- Sabah oğlum gedəcək yalqız.. öyləmi, balığa?
- O getmək istədi, "Sən evdə qal!" deyir də...
- Sakın!

O, gəlmədən mən ölürsəm...
Qadın bu son sözlə
Düşündü, qaldı. Balıqçıya oğlu yan gözde
Suluq dodaqlarının bir sevinci xatirinə
Baxıb xəyala dalırlar və başlarında uçan
Qəzanı anlatıyorlardı böylə bir-birinə.
Dışarda fırtına... leysan... qəzəbli bir tufan
Yaxırdı ələmi dəhşətlərlə titrəderək
Uğuldayırdı...
- Sabah tək çocuq nə cür gedəcək?
Şafaq sökərkəno, yalnız bir əski təkneciyin
Düyümlü, əyri, çürük iplərlə uğraşaraq
Hey əlləşirdi. Dəniz eyni şiddət ilə şaraq-
Şaaq edib gəmirir köhnə təknenin şişkin
Çürük qabırğasını... Ah aclıq, ah ümmid!
Kənarda bir daşın üstündə bir xəyali-səfil.
Əliylə göyləri sanki işarət eyləyərək
Deyirdi: - Haydı, nəsinin o dalbalarda, yürü!
Yürür zavali, qırıq təkneçik, yürür.
- Yürümək
Nəsinin işlə bu hala... gözün kənarda yürü.
Yürür fakat suların böylə qəhr hiddətinə
Nasıl təhəmmül¹ edər əski, xəstə bir təkne?
Dəniz üfüqdə, Qadın evdə intizarda ölür.
Kənarda üç gecəlik bitməz ahı zari ilə,
Bütün fəlakətini bəsləyən azari ilə
Qırıq qəzazədə² bir təkne qarşısında pəder³
Uzaqda bir yeri yumruqla göstərib də gülər,
Üzündə kölgəli, bitkin, boğuc şikayətlər.

¹Təhəmmül - qəhb etmək, dözmək.

²Qəzazədə - qəzaya uğramış, qəzadan xarab olmuş.

³Pəder - ata.

Mehmed Akif

İSTİQLAL MARŞI

Qəhrəman ordumuza

Qorxma! Sönməz bu şafaklarda süzən al sancaq¹
Sönmədən yurdumu üstündə tütən² ən son ocaq!
O bənim millətimin ulduzudur, parlayacaq,
O bənimdir, o bənim millətimindir ancaq!

Çatma, qurban olayım, çöhrəni, ey nazlı hilal,
Qəhrəman ırkıma bir gül, nə bu şiddət, bu cəlal?
Sana olmaz tökülən qanlarımız sonra halal,
Haqqdır, haqqa tapan³ millətimin istiqlal.

Bən özəldən bəridir hür yaşadım, hür yaşarım,
Hansı çılgın bana zəncir vuracaqmış? Şaşarım.
Kükürmüş sel kibiym, bəndimi çeynər, aşarım.
Yırtarım dağları, ənginlərə sığmam, daşarım.

Qərbin afağını⁴ sarmışsa çelik⁵, zırhlı⁶ divar.
Bənim ima dolu köksüm kibi səhrəddim var.
Ulusum, qorxma, nəsil böylə bir imanı boğa
Mədəniyyət dediyin tək diş qalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçaqları uğratma, sakın.
Sipər et gövdəni, dursun bu həyasızca axın.

¹Sancaq - burada bayraq mənasındadır.

²Tütən - üstülənən.

³Tapan - tapınan, səcdə qılan.

⁴Afaq (Ə) - "üfüq" sözünün cəm halı; üfüqlər.

⁵Çelik - polad.

⁶Zırh - zireh.

Doğacaqdır sənə vəd etdiyi günlər haqqın
Kim bilir bəlkə yarın, bəlkə yarından da yaxın.

Basdığın yerləri torpaq deyərək keçmə, tanı!
Düşün altındakı minlərcə kəfənsiz vatani,
Sən şəhid oğlusan, incitmə, yazıqdır, atanı,
Vermə, dünyaları alsan da, bu cənnət vatani!

Kim bu cənnət vətənin uğruna olmaz ki, fəda?
Şühəda¹ fişqıracaq toprağı sıxsan, şühəda.
Canı, cananı, bütün varımı alsın da xüda,
Etməsin tək vətənimdən beni dünyada cüda².

Ruhumun səndən, ilahi, budur ancaq əməli:
Dəyməsin məbədimin köksünə naməhrəm əli.
Bu əzanlar ki, şəhadətləri dinin təməli,
Əbədi yurdumun üstündə bənim ipləməli!

O zaman vəcd ilə min səcdə qılar varsa daşım,
Hər cərihəmdən³, ilahi, boşanıb qanlı yaşım,
Fışqırır ruhi-mücarred kibi yerdən naşım!
O zaman yüksələrək ərşə dəyər bəlkə başım.

Dalğalan, sən də şafaqlar kibi, ey şanlı hilal!
Olsun artıq tökülən qanlarımız hepsi halal.
Əbədiyyən sənə yox, irqimə yox zülm, zaval:
Haqqdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyət,
Haqqdır haqqa tapaq millətimin istiqlal!

¹Şühəda - şəhid sözünün cəmi: şəhidlər.

²Cüda - ayrılıq.

³Cərihə - yara.

Vüsal

YƏHYA KƏMAL BƏYATLI

Bir uyğuyu cananla bərabər uyuyanlar
Ömrün bütün iقبالini vüslətdə duyanlar,
Bir həzzi tükənməz gecə sanmaqla zamanı,
Görməzlər üfüqlərdə şafaq sökdüyü anı.

Gördükləri rəya əzəli bağcadır aşka,
Hər mövsimi bir yaz və əsən rüzgarı başqa.
Bülbüldən o əyləncədə fəryad eşidilməz,
Gül solmayı, mehtab azalıb bitməyi bilməz.

Göy qübbəsi hər ləhzə bütün gözlərə mavi,
Zənginlər o cənnətdə fəqirlərlə müsavi.
Sevdaları xülyalı hovuzlarda sərinlər,
Sonsuz kibi bir musiqi ahəngini dinlər.

Bir ruh o dəriq bağçada bir dəfə yaşarsa,
Boynunda onun qolları, qoynunda o, varsa,
Dolmuşsa onun saçlarının rayihəsilə,
Sövməkdəki əfsunu duyar hər nəfəsilə.

Ulduzları boydan-boya doğmuş kimi varlıq,
Bir musiqi halində o gözlərdədir artıq.
Doymaz ən uzun busədən, öpdükcə susuzdur.
Zira susatan zövq o dodaqlardakı duzdur.

İnsan nə yaratmışsa, yaratmışdır o duzdan,
Bir sir kibidir, az-çox ilah olduğumuzdan.

Onlar ki, bu güllər tutuşan vadidədirilər,
Bilsən haradan, hansı təsadüflə gəlirlər?

Aşq onları sövq etdiyi günlərdə, qədərdən
Rüzgar kibi bir şövq alır olduqları yerdən.
Gəldikləri yolə ömrün işıqdan yoludur o.
Aləmdə bir axşam nə səmavi qoşudur o.

Dörd atlı o gərdunə gəlirənə yolu qəmgün,
Sevmiş iki ruh üfqü görürlər daha əngin.
Simaları getdikcə parıldar bu zəfərlə.
Göy hər tərəfindən donanır məşələlərlə.

Bir uyğuyu cananla bərabər uyuyanlar,
Varlıqda bütün zövqü o cənnətdə duyanlar,
Dünyanı unutmuş bulunurkən o sulara,
Zalim saat ehmal edilən vaxtı çalar da...

Bir an oyanırlarsa ləziz uyğularından,
Başdan-başa hər yer kəsilir qapqara, zindan.
Bir faciədir böylə bir aləmdə oyanmaq.
Gündən-günə hicranla bunalmış¹ kimi yanmaq.

Ey taleh, ölumdən də betərdir bu qaranlıq.
Ey aşq, o könüllər sənə mal oldular artıq.
Ey vüslət, o aşıqləri əfsununa ram et,
Ey dadlı və ülvə gecə, illərcə davam et!

¹Bulanmaq - sıxılmaq, tənəffüs olmaq.

ŞƏRQİ

Dün qəhqəhələr yüksəliyərkən evinizdən,
Bendim keçən, ey sevgili, sandala dənizdən.

Könlümlə uzaqlarda bütün bir gecə sizdən,
Bendim keçən, ey sevgili sandalla dənizdən.

Dün bəzminizin bir əzəli nəşəsi vardır,
Saz səsləri ta sübhə qədər körfəzi sardı.

Vaxta ki, sular şərqilər inlərkən ağardı,
Bendim keçən, ey sevgili sandala dənizdən.

NƏZƏR

Gecə. Leylayı Ayın ondördü
Göldə tənha yuyunarkən gördü.

"Qız, vücudun nə gözəl böylə açıq!
Qız, yaxından görəyim, sahilə çıq!"

Baxdı ətrafına ürkək-ürkek,
Dedi: "Tənhada bus əs nolsa görək?"

"Qız, vücudun sarı güllər kibi tər,
Çıq sudan, cismini üryan göstər!"

Arayırkən Ayın ölgün səsinə,
Soyuq ay öpdü bəyaz çöhrəsini.

Sardı hər üzünü bir incə sızı,
Bu öpüş gül kimi soldurdu qızı.

Soldu gündən-günə, səssiz soldu.
Dedilər: "Ah, qıza bir hal oldu!"

Qəlbinin vardı dərin bir qırığı,
Ta içindən ötüşəe hıçqırığı.

Yatdı, bir nəşə duyurmuş kimi lal,
Yatdı, aylarca davam etdi bu hal.

Sindi simasına axşam hüznü,
Böylə yastıqda görünlər üzünü.

Ovudurlarkən uzun sözlər ilə,
O, susub baxdı dərin gözlər ilə.

Evi rüzgar kimi bir sir gözdi.
Hər kəs əndişəli birşey sezdı.

Bir sabah söylədi son sözlərini,
Yumdu dünyaya gözəl gözlərini.

Qopdu evdən acı bir vaveyla,
Odalar inlədi: Leyla!.. Leyla!"

Gəldi köy qızları, əl bağladılar,
Diz çöküb ağladılar, ağladılar.

Necə günlər bu şəamətli ölüm
Oldu çox kimsəyə bir gizli duyum.

Neçə günlər baxaraq dalğalara,
Dedilər: "Uğradı Leyla nazara!..."

Orxan Seyfi Orxan

KÖNLÜM

Mənim könlümbir kələbək... dolaşmada çiçək-çiçək
Tükənəcək ömrü böylə.. çırpınaraq, titrəyərək.

Nə şərəfli bir adı var, nə də böyük maksadı var,
Hər gün bir az zədələnən iki ipək qanadı var.

Səbirlidir, gözü toxdur. Zavallının dərdi çoxdur,
Yorulunca qopacağı bir yuvası-yurdu yoxdur.

Hər şey ona qarşı durar: günəş yaxar,
qış dondurar,
bəzən tutub qanadından bir fırtına yerə vurur.

Mənim könlüm bir kələbək... hey dolaşır titrəyərək,
Zavallının bir baharlıq ömrü böylə tükənəcək.

Behcət Kamal Çağlar

İSTƏYİRƏM

Bir çiçək istiyorum, mən baxmasam solası,
Bir qanad istiyorum, məni yerdən alası.
Bir günəş istiyorum, gecə məndə qalası.

Bir mərmər istiyorum, arzumca oymaq üçün,
Bir qadın istiyorum, ruhunu soymaq üçün.
Bir cüt diz istiyorum, başımı qoymaq üçün.

Bir zəncir istiyorum, hirsimi bağlayacaq,
Bir yanğın istiyorum, ruhumu dağlayacaq.
Bir ana istiyorum, üstümdə ağlayacaq.

Bir bilinməz qalanı, fəth etmək təkbəşinə,
Vurulub düşmək birdən son bürcün son daşına.
Uzanan bir cüt dodaq gözlərimin yaşına.

Bir ilham istiyorum, hər gün mənə erəcək,
Bir cüt göz istiyorum, can evimi görəcək.
Bir sevgi istiyorum, ömürlərcə sürəcək.

Bir mehrab istiyorum, önündə diz çökməyə,
Bir az yer istiyorum, fidanımı dikməyə,
Bir toxum istiyorum, məzarımda əkməyə.

Bir ev ki təməlinə əlimlə təş qoyacaq,
Bir sevgili, hər dərdim gözüünə yaş qoyacaq.
Bir iman istiyorum, uğrunda baş qoyacaq.

Andan Tayız

AZADLIQ

Yeddi öküz üstə dayanmır cahan,
Dayanır fəhlənin əlləri üstə.

Tunclaşır yumruqlar... şimşəkdir çaxan,
Dənizlər gurlayır ürəyimizdə.
Demli, vaxt çatıbE Ön səngərə çıx!
- Yaşasın! Var olsun Günəş, Azadlıq!

NİHAL ADSIZ

Gərilir zorlu bir yay-oxu fırlatmaq üçün,
Gecə göydə doğar Ay, yüksəlib batmaq üçün.

Məcnun inlər, qanını Leylaya qatmaq üçün,
İşvə yapar sevgili könül qanatmaq üçün.

Şair nədən qəm çəkər? Şeir yaratmaq üçün,
Açılır dadlı güllər, anılar dadmaq üçün.

Köksə çiçək taxılır, solunca atmaq üçün.
Tanrım qızlar yaratmış, ərlərə satmaq üçün.

Böyüyürük beşikdə, məzarda yatmaq üçün,
Qəhrmanlar can verir, yurdu yaşatmaq üçün!

Nəcib Fəzil Qısakürək

SAYIQLAMA

Pişik ayaq ucumda büzülmüş, uyumaqda.
İplik-iplik sarıyor sükutu bir yumaqda
Xırıl-xırıl,
Xırıl-xırıl.

Bir göz kimi süzmədə məni şamliqdan gecə,
Alıyor ətrafımı bir sürü qambur cücə
Fırıl-fırıl,
Fırıl-fırıl.

Söndürün lampaları, uzaqlara gedəyim,
Nurdan bir şəhər kibi ruhumu seyr edəyim
Pırıl-pırıl,
Pırıl-pırıl.

Sussun, sussun uzaqdan ölümümə ağlayan,
Gəncəm, ölməm, arzular qanımda bir çağlayan
Şırıl-şırıl,
Şırıl-şırıl.

Nə olurdu bir qadın əlləri ovucumda,
Bəhs etsə yaşamanın dadından başucumda.
Mırıl-mırıl,
Mırıl-mırıl.

Yusif Ziya Ortac

MƏHƏBBƏT

Aya, günə tapınarkən geniş aləmdə
Sevda hissi doğmamışdı hələ adəmdə.
Şən, qayğısız könuəllərin heç yoxdu dərdi,
Başlar ancaq güclülərə səcdə edərdi.

Ormanlarda dolaşırdı sürüylə fillər,
Əlində yay, qədəmində al qərənfillər

Tunclaşır yumruqlar... şimşəkdir çaxan,
Dənizlər gurlayır ürəyimizdə.
Demli, vaxt çatıbE Ön səngərə çıx!
- Yaşasın! Var olsun Günəş, Azadlıq!

NİHAL ADSIZ

Gərilir zorlu bir yay-oxu fırlatmaq üçün,
Gecə göydə doğar Ay, yüksəlib batmaq üçün.

Məcnun inlər, qanını Leylaya qatmaq üçün,
İşvə yapar sevgili könül qanatmaq üçün.

Şair nədən qəm çəkər? Şeir yaratmaq üçün,
Açılır dadlı güllər, arılar dadmaq üçün.

Köksə çiçək taxılır, solunca atmaq üçün.
Tanrım qızlar yaratmış, ərlərə satmaq üçün.

Böyüyürük beşikdə, məzarda yatmaq üçün,
Qəhrmanlar can verir, yurdu yaşatmaq üçün!

Nəcib Fazil Qısakürək

SAYIQLAMA

Pişik ayaq ucumda büzülmüş, uyumaqda.
İplik-iplik sarıyır sükutu bir yumaqda
Xırl-xırl,
Xırl-xırl.

Bir göz kimi süzmədə məni şamlıqdan gecə,
Alıyor ətrafımı bir sürü qambur cücə
Fırl-fırl,
Fırl-fırl.

Söndürün lampaları, uzaqlara gedəyim,
Nurdan bir şəhər kibi ruhumu seyr edəyim
Pırl-pırl,
Pırl-pırl.

Sussun, sussun uzaqdan ölümümə ağlayan,
Gəncəm, ölməm, arzular qanımda bir çağlayan
Şırl-şırl,
Şırl-şırl.

Nə olurdu bir qadın əlləri ovucumda,
Bəhs etsə yaşamanın dadından başucumda.
Mırl-mırl,
Mırl-mırl.

Yusif Ziya Ortac

MƏHƏBBƏT

Aya, günə tapınarkən geniş aləmdə
Sevda hissi doğmamışdı hələ adəmdə.
Şən, qayğısız könüllərin heç yoxdu dərdi,
Başlar ancaq güclülərə səcdə edərdi.

Ormanlarda dolaşırdı sürüylə fillər,
Əlində yay, qədəmində al qərəfillər

Yarımçılpaq gənc qadınlar gedərdi ova,
Başdan-başa örtülərdi oxlarla hava.

Hələ insan olmamışdı eşqin əsiri,
Hələ qanda dolaşırdı məhəbbət sirri.
Dürğun bir göl... qızıllarla naxışlanan su
Yayılırdı çiçəklərin yanqın qokusu.

Bir gənc qadın, yarpaqlarla saçı hörülü,
Yanaqları təzə açmış bir bahar gülü.
Ağ mərmərdən heykəl kibi vücudu narın,
Dalğalarda yuyunurdu, dalğalar sərin.

Rüzgar incə, sahil bomboş, səma rəyalı,
Təzə doğmuş ay qarşıda bir köhlən nalı.
Şamlıqların arasında əsdi bir nəfəs,
Sükunətin tellərini inlədən bir səs.

- Göl pərisi, hardan gəlib çıxdın, söylə sən,
Günəş üzünü görmədimi heç bəyaz sinən?
Göl pərisi, baxışların göylərin rəngi,
Gülüşündənmi öyrəndi quşlar ahəngi?

Göl pərisi... göl pərisi! Ey bəyaz qadın,
Öləkə göydə ay nurunda yuyunub çıxdın?
Qız şamlıqlar arasında bəyaz zambaqdı,
Oğlan ona həsrət dolu gözlərlə baxdı.

Hıçqınqlar vücudunu, qəlbini yordu,
Gizli bir şey nəzərlərə hey yalvarırdı.
Qadın şaşqın... gülümsərdi halına gəncin,
Gözlərində ulduzları yandı sevincin.

Qolları bu ilk aşiqə bir halə hördü,
Onun baygın gözlərində səmanı gördü.
Aylar keçdi, mələk kimi bir çocuq doğdu,
Görən dedi: gözəlliyin budur məbudu.

Bəyaz üzünü bir ləkəsiz, incə mehtabdı,
Qadın, erkək həmənin gündən bir qiblə tapdı.
Ata, ana ilk bəstəçi, çocuq nəğmə, ney,
Zor bəlkə də heç nə idi, məhəbbət hər şey.

Nəzim Hikmət

QADINIMA MƏKTUB

Birtənəm,
Sən məktubunda
"Başım sızlıyır, ürəyim sərsəm" diyorsən.
"Səni asarlarsa,
səni kəyb edərsəm, diyorsun, yaşayamam".
Yaşarsan, ömrüm-günüm;
Qara bir duman kibi dağlar xatirəm rüzgarda.
Yaşarsan, qəlbimin qızıl saçlı bacısı,
Ən uzağı bir il sürür
XX əsrdə ölüm acısı.

Ölüm,
Bir ipdə sallanan bir ölü.
Bu ölməyə heç vaxt ilə razı olmuyor könüm.
Fakat əmin ol ki, sevgilim,
Zavalı bir cinkənənin
qıllı, qara hörməyə bənzər əli
keçirəcəksə ipi boğazıma,

Mavi gözlərimdə qorxunu görmək üçün
əbəs yerə baxacaqlar Nazımı.
Mən ala qararlığında son sabahımın,
Dostlarımı və səni görəcəyim
Və yalnız
Yarımçıq qalmış bir türkünün acısını
özümlə torpağa götüreceyim.

Yarım mənim,
Yaxşı ürəkli, altın rəngli,
Gözləri baldan dadlı arım mənim!
Yazdım sənə nə cür istədiyini edamımın.
Daha döyüşün ilk addımında
Və bir kələm kimi qoparmıyorlar başını adamın.

Haydı, bunları unut.
Bunlar uzaq ehtimal.
Pulun varsa, mənə isti bir köynək al.
Yenə tutdu ayağımın sınır ağrısı.
Bir də unutma bunu, alım qadını.
Daim yaxşı şeylər düşünməlidir
Bir dustağın qadını.

1933, Bursa dustağxanası

ACLIQ ORDUSU YÜRÜR

Aclıq ordusu yürür,
Çörəkdən doymaq üçün.
Ətdən və hürriyyətdən, kitabdan doymaq üçün.

Yürür...körpülər keçir...
Qıldan incə, qılıncdan kəskin körpülərə bax.

Dəmir darvazaları, divarları yırtaraq
Yürür aclıq ordusu,
Yürür, ayaqları al qan içində.

Yürür aclıq ardusu.
Yalın ayaqlarının yeli - göy gurultusu.
Türküləri atəşdən, bayraqlarında - umud.

Aclıq ordusu yürür, çiynində gur şəhərlər,
Fasilədən sonranın tükənməz yorğunluğu,
Fabrik, zavod bacası, əyri-dolay küçələr,
Qaranlıq zirzəmilər.

Aclıq ordusu yürür,
Böyük, kiçik kəndləri arxasınca gətirir.
Şəhidləri itirir -
"Torpaq!" deyib ölənlər qucur qara torpağı.

Aclıq ordusu yürür,
Yürür ki, çörəksizlər çatsın çörəyə, ətə.
Hürriyyət tamarzısı qovuşsun hürriyyətə.
Yürür aclıq ordusu... yollar duman içində.
Yürür, ayaqları al qan içində.

1962, 9 avqust.

YENƏ MƏMLƏKƏTİM ÜSTÜNƏ SÖYLƏNMİŞDİR

Məmləkətim, məmləkətim, məmləkətim,
nə kasketim¹ qaldı səndə,
nə yollarını daşımış ayaqqabım,
son köynəyin də kürəyimdə paralandı çoxdan,
şilə bezindəndi.

Sən indi yalnız saçımın ağında,
ürəyimin infarktında,
alnımın cizgilərindəsən, məmləkətim,
məmləkətim,
məmləkətim...

Praqa, 1958, 8 aprel.

QOVAQ

Ağac gecə seyr edilir,
Suda gümüşdən sərvdir
İstambulu Nədim üçün.

Ağ bədənli gəlinləri
Məlul, məhzun qayınları
Sevər Ryazanlı Yesenin.

Məndə bir qovaq ürpərir,
Nərdə olsam səsi gəlir
Mühacirliyimdən bəri.

Hər ağac kibi qovaq da
Ömrüncə durur ayaqda
Gözlər durur bir şeyləri

Gözlər şose boylarını,
Anadolu köylərini,
Sarı, sıcaq yay günündə.

Məni də gözlədi qovaq,
Gecələri hayqıraraq
Dustaq evinin önündə.

Şahid ayıblarımıza.
Şahid qayıblarımıza.
Umidumuzun şahidi.

Şahid bitlənişimizə,
Torpaqdakı işimizə,
Hey gidi qovaq, hey gidi.

Qovaqlarını öyməkdən,
Quruca sözlə sevməkdən
Nə çıxar ki, məmləkətim?!

Qara torpoğa öyilib,
Üzümün tərini silib
Bir qovaq əkə bilmədim.

1956.

¹Kasket - kepka.

QƏRƏNFİLLİ ADAM

Dan qaranlığında
Projektorların işığında
kurşunlanan qərənfilli adamın
əksi üstündədir masamın.
Sağ əli tutuyor qərənfilli
bir işıq parçası kibi Yunan dənizindən.
Qərənfilli adam
ağır, qara qaşlarının altından
bakıyor cəsur çocuq gözlərilə.
hiyləsiz bakıyor...
Ancaq türkü bu cür hiyləsizdir.
Və aqcaq kommunistlər
and içər bu cür hiyləsiz.
Dişləri ağappaq:
gülüyor Beloyannis.
Və əlindəki qərənfil
bu igid, bu rəzil
günlərdə
söylədiyi sözlərdən biri kibi insanlara...
Məhkəmədə çəkildi bu foto.
Edam qərarından sonra.

Moskva, 1952, 26 may.

QIZCIĞAZ

Qapıları axşam-səhər mənəm döyən birər-birər,
Gözünüzə görünmərəm, gözə görünməz ölülər.

Xirosimada öləli olur bəlkə on il kadar,
Yeddi yaşında bir qızım, böyüməz ölü çocuqlar

Saçlarım tutuşdu öncə, gözlərim yandı, qovruldu,
Bircə ovuc külə döndüm, külüm havaya sovruldu.

Benim sizdən özüm üçün bir diləyim, diləkçəm yox,
Şəkər belə yeyə bilməz kağız kimi yanan çocuq.

Hey döyürəm qapınızı, xala, əmi, bir imza ver,
Çocuqlar öldürülməsin, şəkər də yeyə bilsinlər.

1956.

ŞEYTANA MƏRSİYƏ

Köpəyimin adı Şeytan idi,
Özü adıyla ilgili deyil,
Adına bir şey olmadı,
Adına bənzəməzdə də.

Şeytanlar zalim olur,
Zalimlər yalançı, qurnaz.
Amma zalimlər ağıllı olmaz.
Köpəyim ağıllıydı.

Bir az ben bais oldum köpəyin ölməyinə,
Bakmasını biləmədim.
Bakmasını beleməzsən, ağac belə əkmə,
Əlində quruyan ağac dərd olur adama.

Üzmək suda öyrənilir, deyəcəksin.
Doğru.
Boğulursan, bir sən boğulursun amma.

Nə müddətdir oynayıram,
Dinliyorum ortalığı,
Qapımı dırmalıyan yox.
Ağlamaq gəlir içimdən,
Ağlaya bilmədiyim üçün utanıyorum.

İnsan kibiydi.
Heyvanların çoxu insan kibidi,
həm də yaxşı insan kibi.
Qalın boynu qıldan incəydi dostluğun buyuruğunda.
Hürriyyəti dişləriylə ayaqlarındaydı.
Nəzakəti tüklü, uzun quyruğunda.

Görəsimiz gəlirdi bir-birimizi,
Ən böyük işlərdən qonuşurdu:
Aclıqdan, toxluqdan, sevdalardan.
Amma bilmədi vətən həsrətini,
Benim başımdadır o iş.
Şairi cənnətə aparmışlar,
“Ah, məmləkətim...” demiş.

Öldü,
Bu dünyada necə ölürlərsə,
İnsan olsun, heyvan olsun, bitki olsun,
Döşəkdə, torpaqda, havada, suda,
Qəfildən, bəkləyərək, uyguda.
Bu dünyada necə ölürlərsə,
Necə öləcəyəmsə,
Necə öləcəyiksə...

Bu gün kölgədə otuz səkkiz,
Ormana baxıram balkondan.
İncə, uzun şam ağacları yüksəlir qıpqırmızı.
Göy üzündə polad maviliyi.
İnsanlar tər içində.

Köpəklərin dili bir qarış.
Gölə gedirlər çimməyə.
Sahildə qoyacaqlar vücudlarının ağırlığını.
Balıqların səadətinə bölüşəcəklər.

Moskva. Peredelkino, 1956.

Daşdandı, tuncdandı, gipsdəndi, kağızdandı
iki santimdən yeddi metrəyə qədər.
Daşdan, tuncdan, gipsdən və kağızdan çəkmələri
altındaydıq
şəhərin bütün meydanlarında.
Parklarda ağaclarımızın üstündəydi daşdan,
tuncdan, gipsdən
və kağızdan kölgəsi.
Daşdan, tuncdan, gipsdən və kağızdan bığları
aşxanalarda içindəydi şorbamızın.
Odalarımızda daşdan, tuncdan, gipsdən və kağızdan,
gözləri önündəydik.
Yox oldu bir sabah
Yox oldu çəkməsi meydanlardan.
Kölgəsi ağaclarımızın üstündən,
bığları şorbamızdan,
gözləri odamızdan.

Və qalxdı köksümüzdən basqısı minlərcə ton
daşın, tuncun, gipsin və kağızın.

Moskva, 1961.

DUNAY ÇAYI ÜSTÜNƏ SÖYLƏNİB

Göydə bulud yox... söyüdlər yağmurlu,
Dunaya rastladım, axırdı çamurlu-çamurlu.

Hey Hikmətin oğlu, Hikmətin oğlu!
Dunayın suyu olaydın, Qaraormandan gələydin.
Qara dənizə töküləydin.

Maviləşəydin, maviləşəydin, maviləşəydin.
Keçəydin Boğaziçindən.

Başında İstanbul havası,
Çarpaydın Kadıgöy iskələsinə¹.

Çarpaydın, çırpınaydın,
Vapora minərkən Memetlə anası.

Vyana dolayları

¹İskələ - liman körpüsü.

Oğuz Ceylan

MÜSTƏQİLLİK TÜRKÜSÜ

Uğrunda ayağa qalxıb dirəndiyim,
İçərimi ulduzlar kimi aydınladan neft,
dağlarımın günəşi!
Bax, gör sənin üçün nasıl döyüşürəm.
Köksüm dəlik-deşik olmuş qurşun yaralarından.
Qanlı bir bayraq kimi səni köksümdə daşıyırım.
Sən Batman dağlarında, Bolqar dağlarında.
Torpağın alt qatından,
Mənim olan, bizim olan torpağın altından
Kürül-kürül axan işıq ırmağı!
Torpağın altındakı dəmir, mis, kömür və neft!
Bənə bu istiqlal türkələrini söylədən
Qanım mənim.
Canım mənim!
Mənim saqqalımda mis, sənin saçlarında
neft qoxusu.
Gözlərindən ən gözəl işıqlar daşan,
Gözləri baldan dadlı yarım mənim!
Görürmüsən Anadolu dağlarında sovrulan qanımı,
Və köksümdə çarpan bu al bayrağı?
İstiqlalların ən gözəlini bayraq kimi
sənə gətirirəm.
Köksüm, yaralı köksüm bombalara, tufənglərə,
bıçaqlara qarşı.
Köksümün ortasından yepyeni bir günəş doğacaq!
Görəcəksən azadlığın köksümdən doğan günəşini.

Köksümü bir mərmər kimi cırıl-cılpaq soyaraq
Neft qoxulu saçlarına taxdığım qanlı bayraq
Dalğalanır,
Dalğalanacaq!

Əllərini mən ver, yavrum!
Gözlərində ən igid, ən gözəl şeirləri oxuyacağam,
Mis, kömür, torpaq, azadlıq, buğda və süd
qokulu şeirlər.
Ən gözəl istiqlal türklərini saçlarının
səsində söyləyəcəm.
Bu gecə havada mis və neft qoxusu,
hava qan kimi ilıq.
Gizli bir ay işığı gümüş və qurşun kimi axır
Fəratın, Dəclənin sularında.
Bu gecə uşaqlar oynamış Rəman və Batmaq
dağlarında
Toxuculuqda və bütün sənaye ocaqlarında.
Bu bir türkü Anadolu dağlarında.
Gözlərində yandırdığım atəşin, mis qokulu
saqqalların,
Neftin, xromun, kömürün, buğdanın, dəmirin
və torpağın
Saçlarına taxdığım qanlı bayrağın türküsü.
Torpağın altı və üstü üçün başlayan
qurtuluş savaşı,
Oynanan acların və əməkçilərin söylədiyi
Bir istiqlal türküsü.
Bu türkünü mən də söyləyirəm,
Sən də söylə.
Canım mənim,
Qanım mənim,
Ver əllərini mənə.

Gözlərini qırmızı güllərlə öpəcəyəm
Gözləri baldan dadlı yarım mənim.
Sən Anadolu dağlarının altında uyuyan
Ulusumun və anadan olmamış uşaqlarımın
azadlıq işığı,
Damarlarımdakı qan, zəmilərimdəki buğdasan.
Sən yurduğun neft adlı gölini, telli-duvaqlı
yavrum,
Dağıt saçlarını, qorxma, halay çəkir kimi sovrul,
Sovrul ki, saçlarına taxdığın qanlı bayraq
dalğalansın.
Bu rüzgar imperialist rüzgarı deyil,
mənim rüzgarım,
Bizim rüzgarımız,
O bildiyin Anadolunun ac və igid rüzkarı!
Dağıt saçlarını, yavrum,
Ovsunlasın dağlarımızı məhəbbətin,
insanlığın ağ gülləri.
Ben sənin üçün və qanlı bayrağım üçün
dünyaya gəlmişəm.
Ben kor bir atəşdə qovrulmuş, kor bir
atəşdə yanıbmışam.
Ben sürətini çağlardan almışam,
Səni və o bayrağı sevəcəyəm.
Ben cəsurluğumu Sakaryalı atlılardan almışam.
Səni və o bayrağı daşıyacağam.
Ben dimdik çiynlərimin üstündə Amerika
boyunduruğu deyil,
Azad bir kəllə daşıyıram.
Və kəlləmin içindəkilər üçün
Alıb kəlləmi qoltuğuma
Bir ölümsüz qartal kimi döyüş meydanına
Çıxmışam.

Səni çeynətməyəcəyəm faşistlərə, imperialistlərə.
 Sən tək saçlarına taxdığı o bayrağı düşürmə.
 Aydınlansın Anadolunun dağları və daşları.
 Kimin haradan gəldiyini,
 Kimin nə olduğunu
 Əmziki kimi çocuqlarımızı
 Bir qara ilan kimi sarıb
 Kimin boğduğunu görək.
 Bütün güllələri lüləyə verdim,
 Bax, necə gözləyirəm, barmağım tətikdə.
 Bu dəfə ya boğacağam, ya alının ortasından
 vuracağam onu.
 Sən torpağının altından kürül-kürül axan.
 İnsanların duzlu alın tərinə qokusu qarışan,
 Yurdumun telli-duvaqlı neft adlı gəlini,
 Qanım mənim,
 Canım mənim,
 Saçlarında bayraqların ən gözəlini dalğalandıran,
 Yurdumun dağlarındakı səs,
 Dünyaya gələcək çocuqlarımın günəşi və türküsü,
 Torpağımın altındakı mis, kömür, dəmir və neft,
 Dodaqlarımdakı istiqlal türküsü,
 Azadlığımın bayrağı, xoşbəxtliyimin günəşi,
 Qanım mənim,
 Canım mənim,
 Gözlərindən ulduzların işığı daşan,
 Gözləri baldan dadlı yarım mənim'.

¹Klassik və müasir türk şeirini mənimsəməkdə mənə böyük kömək etmiş görkəmli riyaziyyat alimi, akademik Fəraməz Maqsudova, professor Əkrəm Cəfərov və fəlsəfə elmləri namizədi, şair Rəfiq Zəkaya dərin təşəkkürümü bildirirəm - Tərcüməçi.

ƏFQAN POEZİYASI

Əli Əkbər Dehxuda

YURDSEVƏRLİK

Yaddaşı möhkəmmiş çocuqluğumun:
 Yumurta üstündə yatmış toyuğun
 Gəldim, əl uzatdım hininə bir gün.

Almas dimdiylə elə vurdu ki,
 Göz yaşıım sıçradı şah damarımdan!

Atam gülə-gülə söylədi: - Əhsən!
 Yurdunu sevməyi bu quşdan öyrən!

Siyavuş Kəsrəi

TƏŞVİŞ

Od, alov qanadlı səməndərəm mən,
 Ürək atəşimə əminəm, əmin.

Qaranlıq gecəni, soyuq gecəni
Çəkirməm altına cüt şəhpərimin.

Şaxtadan, zülmətdən heç bir qorxum yox,
Bilirəm, indicə söküləcək dan.
Bəs nədən qorxuram? Yalnız və yalnız
Səhərin yalandan ağarmağından.

SÜKUT EDƏN DƏMAVƏND DAĞINA

Salam, ey əzəmətli!
Salam, ey tezdən duran, zirvəsi ərzə bəlli!
Salam dərələrinin əngin qonadlarına!
Salam ətəklərinin yazda yüz nübarına.

Bulaq-bulaq qaynayan gözlərinə salamlar.
Ey həmişə əbədi, sınımaz, sarsılmaz vüqar!
Bədənin gülləbatmaz,
Ürəyin dəmir, almaz.

Elə bir məbədsən ki, baş əyir göylər sənə,
Gecə ulduzlar qonur məğrur qüllələrinə.
Ay pərdəsi dalından çıxan gəlin, qız səhər
Qolların arasında göz açıban gülümsər.

Lalələrin səngərdə daim döyüşə hazır,
Möhkəm, gözəl daşların pənahlı, ey bahadır!
Qoy səndən uzaq olsun qərrib quşların səsi,
Yetimlərin naləsi!

Dağ köksündə gurlasın dağürək şələlələr,
Sularında oynasın qızıl, gümüş şölələr.

Dolub yerə ürəyim sənə buludların tək,
Dolub yerə ürəyim sənə buludların tək,
Gəl bir azca dərdləşək.

Kimə deyim dərdimi, sənə tay-tuş kimim var?
Çoxmu qalıb ölkədə dağa bənzər adamlar?!
Sən mənə bir de görüm,
Hardadır şahinlərin o uca, daş yuvası?
Şahin gözlü kişilər harda qalıblar, harda?
Səbrin də bir həddi var axı çətinədə, darda?

Ulduzsuz səmaları duman alıb, çən alıb,
Gözlərimiz yoldadır, əllərimiz boş qalıb.
Sükut pöhrə sözlərin rüşəsinə yandırır.
Danış, özizim, danış,
İndi fəryad qoparmaq, bağırmaq, zamanıdır.
Yeraltı vulkanları çağırmaq zamanıdır!

Daha soyuq, daha sərt gecələr düşə bilər,
Yalnız böyük olanlar,
Yalnız güclü olanlar şərlə döyüşə bilər.

Bağır, çağır günəşi!
Doğ elə bir günəş ki,
Kahalardan çıxarıb boğa bilsin zülməti!

Bahtani

BU SÖZÜ HAMIYA DEYİRƏM

Əynin-başın istisə, kefin kökdürsə əgər,
Xatirindən çıxmasın soyuqda titrəyənlər.

İşdi, varlanmış olsan bir xoş, uğurlu gündə,
Qoy sənə əl tutanlar dursun gözün önündə.

Qolların qüvvətliyə, qoluzorluluq etmə,
Güclü-sənə, gücsüzün üstə ley kimi getmə!

Sağlamsansa... gözündən gözsüzlərə işıq ver.
Dağıt, yenidən yarat! Ərzə yar-yaraşlıq ver!

Əziz balalarını öpəndə, oxşayanda,
Çıplaq, ac yetimləri sal yadına cahanda.

El-obana diləsən azad, gözəl bir həyat,
Onda... elin yolunda ilk addımı... özün at!

İbrahim Xəlil

AZADLIĞIN QIYMƏTİ

Məhkum bir ölkədə ömr eləməkdən
Zindanlar küncündə qalmağ yaxşıdır.
Özgənin qəsridə baş girməkdən
İnan, öz qəbrində olmaq yaxşıdır.

Cəsur ol, yadlara baş öymə, Xəlil!
Özünü yerdə yox, dağ başında bil.
Yadlar kölgəsində açmaq darsa gül,
Bir dar ağacında solmaq yaxşıdır.

HİND POEZİYASI

Məhəmməd İqbal

HİMALAY

Ey Himalay, hind elində ey polad qala!
Tunc alını yetmiş fələk öpür az qala.
Sənə pərdə çəkə bilməz heç bir dərd, bəla.
Milyard ili yola salan pəhləvan bala,
Görünürsən yer üzünün hər bucağından,
Peyğəmbər tək nur alırsan Sina dağından!

İlk baxışda adi dağsan, qayalı bir dağ,
Sən əslində Hindistana dayaqsan, dayaq.
Qar çalmalı bir qocasan, sənətkar sayaq.
Səma - şeirin, kəhkəşan bir misrandır ancaq.
Mən dahinin çələngi var məğrur başında!
İki era bir qırpımdı sənə qarşında!

Zirvələrin qonuşmada Süreyya' ilə,
Yerdə bitib... qovuşmusan göy, səma ilə!

İrmaqların ayna tutur qaya sahilə,
Yallarına şölə salır şəh gilə-gilə.
Ağ köhlənə döndərsən bəzən tufanı,
Şimşəklərin yerbəyerdən yarıır səmanı!

Ey Himalay, xəzinəsən neçə min sirrə,
Qüdrətini bəxş etmişən sən dörd ünsürə¹,
Buludların fillərmidir düşüb zəncirə?
Yaquət yağış yağdırırsan ənginliklərə.
Dan sökülür... qoynun yenə cənnət tək abad,
Yel pakizə, gülşən təzə, bağ-bağçalar şad!

Gül qönçəsi nəyə dönmüş? Atəşə, oda.
Yaşıllıqlar dənizində min qızıl ada,
Süsən deyir: sakitliyim ən güclü səda,
Əl dəyməyən bir gözəldir lalə, sal yada
Sahillərin gül tozunu ırmaqlar yuyur,
İrmaq demə, cənnət suyu, dirilik suyu!

Qızlar harda güzgülənir? Su aynasında,
Ağır daşlar yuvarlanır çay dalğasında,
Azadlığın nəbzi vurur hayqırmasında,
Bir muğamat axarıdır bus əs, bus əda!
Düşür gecə... gəlir sanki qara saçlı qız,
Eşidilən axar çaydı, sükutdu yalnız.

Belə çağda heç insana sözmü görəkdir?
Asimanın hər ulduzu odlu ürəkdir.
Diqqət: şərq qırmızılıq bürüyəcəkdir.
Görəcəksən: yer də, göy də çiçək-çiçəkdir.
Budaqlardan, şaxələrdən sallanacaq zər.
Himalayım özü boyda yaquta bənzər.

¹Od, su, hava, torpaq.

Can Himalay, bir nitqə gəl, söz de bir ağız,
Burda nə cür məskən salıb babalarımız.
Saflıq, mərdlik rəmzi olub obalarımız.
O paklığın timsalısən cahanda yalnız.
Keçmişini öyrən... coşsun qanında qürur.
Keçmişini bilməyənün sabahı yoxdur!

BALASINA ŞAHİNİN ÖYÜDÜ

Dinlə sözlərimi, dinlə, can balam!
Mənim şahin balam, qəhrəman balam!

Lələyin ipəkdən yumşaq olsa da,
Bir arslan qəlbi var köksünün altında.

Bununçün qəyatdan kam almalısən,
Cəsur, qətiyyətli, sərt olmalısən.

İştahın gələndə çəkinmə ovdan,
Bağrın daşdan olsun, ruhun alovdan.

Kəkləyin, turacın, qırqovulun sən
Qanını içmədən, şahin deyilsən!

Dən yeyən alçımı udmuş bu dərə,
Çünki qoşulublar dən yeyənlərə.

Neçə sar görmüşəm, qanda boğulmuş,
O öz qurbanının qurbanı olmuş.

Yumşaq ürəklidir çil, cürə, sərcə,
Sən quşlar şahısən yeganə, bircə.

Maral buynuzu tək qüvvətli, mətin
Kəskin olmalıdır sənin cürətin!

Çox zaman şəfqətli, həlim, mehriban,
Bəzən sal qayadan sərt olmalısən.

Kimin ki, qanında coşur cəsarət,
Yalnız ona qismət dinclik, səadət!

Dinlə, çolpasına nə demiş tərən:
Yaqutdan üstündür birçə damla qan.

Sürüyə qoşulur yalnız qoyunlar,
Ancaq tək yaşayır şahinlə şonqar.

Dədəni, babanı bir də sal yada:
Yuvamız səhrada, dağ yamacında!

Ağac budağında, düşünsən bir az,
Gəlib yuva tikmək bizə yaraşmaz.

Şahinlər bağçada əylənə bilməz,
Şahini həmişə ənginlikdə gəz.

Hində ömür sürür yalnız toyuqlar,
Sərçənin yeməyə çəyirtkəsi var.

Şahinlər qoruyur şah vüqarını,
Qayada sağaldar yaralarını.

Qırğı, caynağını çətində, bərkdə
Daşın bülövyüylə itiləməkdə!

Rüstəmi qanadı altına alan
Simürğə bənzə sən, bahadır balam!

Şir ilə çarpıssan, çəkinmə əsla
Çıxar, oy gözünü caynaqlarınla!

Sən mələk deyilsən, qolum, qanadım,
Ağ başlı şonqardı sənin əcdadın.

Bu əngin səmada dövrə vurub sən,
Ən gözəl ruzunu nuş etməlisən.

Ruzunu döyüşdə qazanmasan, bil
Zövq ilə dincəlmək halalın deyil.

HİNDİSTANIN HİMNİ

Bu aləmdə hər iqlimdən gözəldir, xoşdur Hindistan,
Bizik bağda ötən bülbul... O, gülşəndir, o bağ-bostan.

Əgər düşsək qərrib yurda, əmanətdir ürək burda,
Ürək burda qızıl nurda... o nur - xırman, dəniz, ümman.

Bizim dağlar dayaq ərşə... Günəş başda qızıl tacı,
Qaya ərdir, tutub qalxan dəmirdən, misdən, altundan.

Bu çöllərdə qürurla, gurlağurla çağlayır min çay,
Çayın sahilləri cənnət.... yer üstündə təzə rizvan.

Qızıl Qanqım, gümüş Qanqım, suyundan içmişəm bir vaxt,
Məgər çıxarmı heç yaddan bizim sarvan, bizim karvan

Neçə millət tutub ülfət, bu ünsiyyət bizə şöhrət,
Balan min-min, ana bircə, anam sənsən, qədim dastan.

Misir, Roma sönüb getdi, hanı ərzə günəş yunan,
Fəqət burda mayak olmuş əzəldən elm ilə ürfan.

Külə dönmüş neçə düşmən, susub leysan, sönüb vulkan,
Qalan yenə bizim xışdır, bizim çəltik, bizim xırman.

Hanı dostlar? Bu aləmdən xəbərsizsən, ey İqbal, sən,
Fəqət səndən umar dərman bəşər qəlbində hər əfqan.

ALMAZ VƏ KÖMÜR DASTANI

Bir səhər üz tutdu kömür almaza:
- Ey ruhu pakizə, özü təptəzə!

Sən parlaq almazsan, mən qara kömür,
Səndədir səadət, səndədir ömür.

Ancaq nə zamansa bir olmuşuq biz,
Eyni torpaqdandır ilk cövhərimiz.

Bu gün mənim yerim ocaq başında,
Sən şölə saçırsan şahlar tacında
Mənim üzüm qara, sənin bəxtin ağ,
Kəsirsən şüşəni bir şua sayaq.

Aynaya, güzgüyə cila verirsən,
Yanında nə qədər eybəcərəm mən.

Sən - yatır, xəzinə, bütöv bir aləm,
Mən ayaq altında xaram, zəliləm.

Sənin ömrün, günün yüz həyat qədər,
Məni məhv etməyə bir çınqı yetər.

Sən uğur timsalı... ən parlaq ulduz,
Mən adi tüstüdən, küldən də ucuz.

Sən bəylər gözüne nursan, işıqsan,
Qılinc qəbzəsinə yar-yaraşıqsan.

Mənsə...

Almaz dedi: - Qardaşım kömür,
Sənma göydən düşüb bu bəxt, bu ömür.

Bir vaxt sənin kimi mən də xak idim,
Fəqət hər zillətə dözdüm, bərkidim.

Bağrımı şimşəklər parçalasa da,
Tab etdim vulkana, oda, gursada.

Dağıtmaq istədi məni min zədə,
Bişdim, yetginləşdim mübarizədə.

Leysanı nuş etdim, şimşəyi uddum,
Çiyinimi dağ kimi şax, uca tutdum.

Dünən torpaq idim, bu gün almazam,
Sən isə... görünür, acgöz olmusan.

Bu dünya belədir əzəldən bəri:
Əzir, tapdalayır ağciyərləri.

Mənim tək parlamaq, qalxmaq istəsən,
Öncə öz könlündən qüvvət istə sən.

Atəş ol, sal daş ol, mənə tay-tuş ol,
Səadət istəsən, yoxdur başqa yol!

Uzaq Kərbəladə bir Qara daş var,
Ətəyindən öpür neçə min zəvvər.

Bir sıxım torpaqdı, qalxdı buluda,
İkinci günəşdir bugün dünyada.

Onun bir qəlpəsi üstündür, inan
Bütün Tur dağından, Sina dağından.

Agah ol, aləmə cəzə bu sözü:
Kömdən qaradır acizin üzü.

Yalnız almaz kimi möhkəmlənənlər
Cahanda vüqarla ömr edə bilər.

TANRI VƏ İNSAN

Tanrı

Mən suyla torpaqdan aləm yaratdım,
Sən fars ilə zənci, türk ilə tatar.

Mən misir, dəmiri qarşına atdım,
Sən yaddın dəmirdən qılınc zəhrəmar.

Mən quşlar yaratdım, nəğməkar, azad,
Sən dərhal düzəltədin dəmirdən qəfəs.

Mən orman göyərtədim, açdı qol-qanad,
Sən balta götürüb doğradın əbəs.

İnsan

Sən gecə yaratdın, mən çıraq oldum,
Verdiyin torpaqda bağça, bağ oldum.

Sən dağlar ucaltıdın, mən açdım mədən,
Piyalə yaratdım sənin gilindən.

İlan zəhərini aldım əlindən,
Məlhəmə döndərdim zəhrəmə mən.

Güzgüyə çevirdim verdiyin qumu,
Boynuma qoyduğun minnətin bumu?

MƏHƏBBƏT VƏ ÖLÜM

Gözəldi dünyanın yaranış günü,
İlk dəfə gördülər ərzin hüsnünü.

Aləmə verildi günəş adlı tac,
Ulduzlar bağına Ay - gümüş ağac.

Gecənin əyninə biçildi qara,
Zöhrə şölə saldı qaranlıqlara.

Bahar süd içirdi ilk tumurcuğa,
Bağçalar qorq oldu yaşıl, ağa.

1915.

Öyrəndi ilk dəfə hər kəs bir şeyi:
Şəhlər - ağlamağı, güllər - gülməyi.

Mələk saçı kimi qara buludlar
Tapdılar, Ərz adlı aşiq buldular.

Şairlik alovu ürəyə düşdü,
Həqiqət səngəri şərlə döyüşdü.

Dindi yer kürəsi: "Özüməm cənnət!"
Tanrıyam! Tanrıyam! - dedi təbiət.

Məkan nida qıldı: - Mən məkansızam,
Zaman bildirdi ki, mən də sonsuzam.

Xülasə, aləmi бүрүdү şadlıq,
Azadlıq, abadlıq ən güclü işiq.

Səmadə cüt mələk qanad-qanada,
Biri ağappaqdı, biri qapqara.

- Nə işlə məşğulsan? - soruşdu biri.
- Memaram! - söylədi ağqanad pəri.

Mənəm bu aləmi gözəlləşdirən,
Gözə işiq, qüvvət, şana bal verən.

Dünyaya eşqdən calaq vururam.
Sevəni sevənə qovuşdururam.

Bəs sən?
- Mən ölüməm. Ölüm mələyi.
Hər şeyi ələyir mənim ələyim.

Kim nəyi tikibsə söküb-tökürəm,
Üstündən qara xaç, qələm çəkirəm.

Caynağım qılıncdır, baxışım şimşək,
Kimə əlim dəysə, kül olur gerçək.

- Bəs yoxmu cahanda qorxduğun qüvvət?
- Bircə Məhəbbətdir, yalnız Məhəbbət!

- Eləsə, gözümün içinə dik bax.
Mənəm həmə qüvvət, tanı, ey axmaq!

Məhəbbət gözündən bir çınqı atdı,
Ölüm külə döndü, torpağa bağdı.

1903.

FRANSIZ MÜTƏFƏKKİRİ OQYUST KONT İLƏ FƏHLƏNİN QONUŞMASI

Ağacın köküyə budaqları tək
Hamı bir-birinə bağlıdır gerçək.

Əzəli qanunlar hökmünü sürür:
Beyin fikirləşir, ayaqlar yürür.

Biri zəhmət çəkir, o biri ləzzət,
Məhmudə var çatır, Ayazə xidmət¹.

¹Paytaxtı Qəznə şəhəri olan imperiyanın yaradıcısı Mahmud Qəznəvi (969-1030) və onun xidmətçisi Ayaz nəzərdə tutulur. Müəllif ənənəni dəyişərək Ayazı köləliyin rəmzi kimi təqdim edir.

Öyrəndi ilk dəfə hər kəs bir şeyi:
Şəhlər - ağlamağı, güllər - gülməyi.

Mələk saçı kimi qara buludlar
Tapdılar, Ərz adlı aşıq buldular.

Şairlik alovu ürəyə düşdü,
Həqiqət səngəri şərhlə döyüşdü.

Dindi yer kürəsi: "Özüməm cənnət!"
Tanrıyam! Tanrıyam! - dedi təbiət.

Məkan nida qıldı: - Mən məkansızam,
Zaman bildirdi ki, mən də sonsuzam.

Xülasə, aləmi бүрүdү şadlıq,
Azadlıq, abadlıq ən güclü işiq.

Səmada cüt mələk qanad-qanada,
Biri ağappaqdı, biri qapqara.

- Nə işlə məşgulsan? - soruşdu biri.
- Memaram! - söylədi ağqanad pəri.

Mənəm bu aləmi gözəlləşdirən,
Gözə işiq, qüvvət, şana bal verən.

Dünyaya eşqdən calaq vururam.
Sevəni sevənə qovuşdururam.

Bəs sən?
- Mən ölüməm. Ölüm mələyi.
Hər şeyi ələyir mənim ələyim.

Kim nəyi tikibsə söküb-tökürəm,
Üstündən qara xaç, qələm çəkirəm.

Caynağım qılıncdır, baxışım şimşək,
Kimə əlim dəysə, kül olur gerçək.

- Bəs yoxmu cahanda qorxduğun qüvvət?
- Bircə Məhəbbətdir, yalnız Məhəbbət!

- Eləsə, gözümün içinə dik bax.
Mənəm həməən qüvvət, tanı, ey axmaq!

Məhəbbət gözündən bir çınqı atdı,
Ölüm külə döndü, torpağa bağdı.

FRANSIZ MÜTƏFƏKKİRİ OQYUST KONT İLƏ FƏHLƏNİN QONUŞMASI

Ağacın köküllə budaqları tək
Hamı bir-birinə bağlıdı gerçək.

Əzəli qanunlar hökmünü sürür:
Beyin fikirləşir, ayaqlar yürür.

Biri zəhmət çəkir, o biri ləzzət,
Mahmuda var çatır, Ayaza xidmət¹.

¹Paytaxtı Qəznə şəhəri olan imperiyanın yaradıcısı Mahmud Qəznəvi (969-1030) və onun xidmətçisi Ayaz nəzərdə tutulur. Müəllif anonim olaraq Ayazı köləliyin rəmzi kimi təqdim edir.

Bundadır həyatın bütün məzmunu,
Dəyişə bilməzsən qədim qanunu.

Fəhlə

Alim, bu fəlsəfən müəmmalıdır,
Nəçin fəhlə daim qul olmalıdır?

Nəçin bəzəyirsən misi qızılla?
İşsiz işçiyə, ağanı qulla?

Daş yonan, arx çəkən, gürz vuran da mən,
Bisitun dağına uçuran da mən.

Fərhad ürəklinin şanı, şöhrəti
Bəs nəçin Xosrovun olsun qisməti?

Müftəcə süd içən bir miskini sən
Süd arxı çəkənə taymı bilirən?

Dünyanı gülşənə döndərdi Xızır,
Bəs nəçin bu gülşən başqasıdır?

Kimlər ki, dünyanı söküb tökdülər,
Nə budaq, nə yarpaq, nə də kökdülər.

Hər insan, deyirsən, yaşayır bir cür,
Beyin fikirləşir, ayaqlar yürür.

Məgər ayaqmıdır, başmıdır onlar?
Qanımızı soran boynuyogunlar?

Zalimlər dünyanın çiyində yüküdür,
Yalnız zəhmət çəkən şanlı, böyükdür.

Zülmə, zülmkara haqq qazandıran
Alim qatildən də qorxuludur, qan.

Qoy açıq söyləyim: bu ağilla sən
Kiməsə köləsən, alim deyilsən.

SU DAMCISI

"Buluddan bir damcı deryaya düşdü,
Görüb sonsuzluğu ah-vaya düşdü:

- Burda neyləyəcəm mən taleyi kəm?
Bu dibsiz ümmanda mən heç kimiyəm".

Ancaq dərindən səs gəldi birdən:
- Sən çəkmə xəcalət kiçikliyəndən!

Enib dərələrə, qalxıb dağlara,
Sən nicat vermişən solan zoğlara.

Qara buludlara çıraq olmusan,
Təşnə bir yolçuya dayaq olmusan.

Bir göy qurşağında dönmüşən oda,
Axmısan tənəyin damarlarına.

Reyhanın ötrini sən yaratmısan,
Məndən ayrılсан da mənə çatmısan.

¹Bu bənd Şeyx Sədinin "Bustan" kitabındandır. Sədiyə görə inci olmaq şəərəfinə çatmaq üçün damcı ümman qarşısında öz heçliyini dərk etməlidir. Onunla bəhsə girən M.İqbal isə bildirir ki, əksinə, hələ heç inci olmağa macal tapmamış damcının əvəzsizliyini okean ona xatırladır.

Buyur, yaşa indi ənginliyimdə.
Sənindir qüdrətim, böyüklüyüm də.

İstəsən gövhər ol, istəsən ulduz,
Dəmcidən başlanır sonsuzluğumuz.

QULDUR VƏ MAKEDONİYALI İSGƏNDƏR

İsgəndər

Bizə zindan etmisən dənizin gen qoynunu,
Zəncirləyim qolunu, yoxsa vurum boynunu?

Quldur

Qardaş da heç qardana məgər qılnc qaldırır,
Yoldaş da heç yoldaşın qoluna zəncir vurur?

Mən oğruyam, sən məndən bir azda böyük oğru,
Mən dəniz qulduruyam, sən də sahil qulduru!

SATİRİK PARÇALAR

1

"Çadra nəyə gerek?" - sual verdi şeyx,
Gənclər cavabına heyran qaldılar:
"Çadrayla kişidən yaşınır qadın,
Bizim məmləkətdə məgər kişi var?"

2

Qırırdı bir nəfər ağcaqanadı,
Hərdən də söylərdi: "Qansoran! Rəzil!".

Qulağı dibində səs vızıldadı:
- Söymə! Yuxudasan! Ayıl, ey qafil!

Sənin bədənindən bu yay mövsümü
Vur-tut birçə dəmcı qan almışam mən.
Bəs niyə görmürsən - ovcuyla içir
Xalqının qanını min-min qanıçən?!

İDARƏETMƏ

Nə qüvvətli, nə müdrik, nə əhli-ürfəndilər,
Bəs nəçin ömrümüzə daim hökmrandılar?

Çünki insaniyyətə çəkə bilmədik keşik,
Dərənin dibindəyik dağ əldən vermişik.

Köləlik keçib qana. Yaşayırıq qul kimi,
Qulu idarə etmək məgər asan deyilmi?

ƏBƏDİ HÖKMRANLIQ

Mən nə tac istəyirəm, nə taxt, nə qızıl zəncir,
Birçə vaxt ümmanında mənə dürrü görəkdir.

Təbiətdə əbədi nə sultan var, nə kölə,
Bu əzəli qanuna təslimdir allah belə:

Fərhadın yonduğu dağ hələ də sağ-salamat,
Xosrov xoş xatirə də qoya bilməyib, heyhat.

ŞİKAYƏT

Ana yurdum Hindistan, nə ölü, nə dirisən,
Sən yadların tacını bəzəyən mirvarisən.

Sənə can verən kəndçi az qala bir dilənçi,
Alıb tabuta qoydun o canlı gövhəri sən.

Tarlasını, evini, ömrünü də yedilər,
Yalnız ac qarğalardır məzarına tələsən.

Avropamı müqəssir? Yox, günah özündədir:
Himalay qüdrətinlə uyğudasan hələ sən.

QADIN HAQQINDA

Qadın cildləri ilə işıqlanır bu cahan,
Bu nəfəssiz aləmə odur verən nəfəs, can.

Qadın qədəmi dəyən torpağın tozu belə
İşıqlıdır göylərin bütün çıraqlarından.

Gülün kirpiyindəki şəhə bənzər gülüşü
Söz yox, bahar saçılır gülgün dodaqlarından.

Əflatun məşəlini qadın yandırmasa da,
Ona bir çınqı atmış sevdə ocaqlarından.

KİŞİ

İstər ulu şah olsun, istər adicə məmur,
Kişidirse yaşayır kişilər kimi məğrur.

Üzür cüt qanadıyla bütün okeanları,
Yansa səməndər kimi odda bir də doğulur.

İliyində, qanında yoxsa kişi qüdrəti,
Götürdüyü bir çöp də qolunda zəncir olur.

QARIŞQA VƏ LAÇIN

Qarışqa

Mən ayaq altında miskin, dərbədər,
Səninse məqamın ulduzlu göylər.

Laçın

Çünki yem gəzirsən yerdə sən ancaq,
Mənisə cəzb edir dim yüksəklər.

ƏCNƏBİ SİYASƏTİ

Ulu tanrım, yaxşı ki, tanımırsan sən onu,
Bu əzəzil, bu rəzil, bu qanıçən məlunu.

Sən alovdan yaratdın bir iblis, bircə iblis,
O, palçıqdan yaratdı bəlkə minlərcə iblis.

TƏHLÜKƏ İÇİNDƏ YAŞA, ÇƏKİNMƏ!

Baxdı bala ceyran ana ceyrana,
Boynuna aldı ki, qorxuram, ana!

Hayana baxıram - şikarçı, ovçu,
Bağrıma tuşlanıb oxların ucu.

Tez-tez gizləniyəm daşda, qayada,
Gah dərə dibində, gah mağarada.

Ana ceyran dedi: - sən cəsur olsan,
Hər cür təhlükədən qurtulacaqsan.

Heç kəsə yalvarma, yanaşma bica,
Döndər iradəni zağlı qılınca.

Sözlərim söz deyil, dürdü bəlkə, dür:
Ceyranın cəsuru şirdən güclüdür.

Yatmış qüvvətini oyat, kəşf elə!
Yatmış qüvvətini oyat, kəşf elə!

QUŞ VƏ ODBÖCƏK

Gül açmış budaqda cəh-cəh vurur quş,
Özü öz səşindən az qala bihuş.

Gülşənə göz qoydu, birdən nə gördü:
Körpə ot üstündə bir şölə gördü.

- Kimsən? - İşıldaquş! Atəş böcəyi!
Qaranlıq gecənin çıraq bəzəyi.

Mənə doyunca bax, ancaq əl atma,
Xəncər dimdiyini bəri uzatma.

Tanrı bəxş eləyib sənə gözəl səs,
Mənə də bir azca od saçan nəfəs.

Min xilqət içində mən də baqıyəm,
Nur saçan, balaca Sina dağıyam.

Sən şadlıq saçırsan öz cəh-cəhinlə,
Mən də bu dünyaya bir azca şölə.

Sən uca göydəsən, mən quru yerdə,
Sən uçar qanadlı, mən nurlu pərdə.

Sən qulağa ahəng, mən gözə işıq,
Hərəmiz bir cürə xəlf olunmuşuq.

Bizi doğan qüdrət, ulu təbiət
Mənə dərd veribdir, sənə səadət.

Sən məni öldürsən, pozular ahəng,
Həyatda hamımız yaşayaq gərək.

Fikir ver, bu aləm qurulub nədən:
Enişdən, yoxuşdan, qəmədən, sevincdən.

Öldürmə, dünyada artmasın bir qəm,
Mən zülmət gecənin yanar ləliyəm.

PƏRVANƏ VƏ ODBÖCƏK

Pərvanə

Mən çırağın yanında, odböcək zülmətdədir,
Neçin nura can atmır? Onda bu qürur nədir?

Odböcək

Şükür, ey Tanrım, sənə: qəlbim odlu, gözüm tox,
Atəşim özümdədir, heç kəsdən minnətim yox.

İNSANLIQ VƏ ULUSLUQ

Nə əfqan, nə hindli, nə də tatarıq,
Mın gül dəstəsiyik, bircə gülzarıq.

Bizə biganədir irq ayrılığı,
Biz eyni gülşənə vurğun baharıq.

DAĞ İLƏ DAĞ KEÇİSİ

Bir dağ keçisinə tənə vurdu dağ:
- Mən dağam, sən isə keçisən ancaq.

Bəs heç utanmırsan? Nə şadlanırsan?
Qayadan qayaya hey atlanırsan?!

Qüdrətim önündə bir tük kimisən,
Mənim dağ çayında köpük kimisən.

Keçi saqqalını tərpedib bir az,
Dedi: - Bu lovğalıq sənə yaraşmaz.

Özün dağ olsan da, cılızdı fikrin,
Başı boş olurmuş yekəpərlərin.

Görünür, faydasız böyük olmaqdan
Faydalı kiçiklik üstünmüş, inan.

Bu boyda nataraz vücudunla sən
Bircə addım belə ata bilmirsən.

Mənsə dolaşıram belədən, belə,
Sərbəstəm, azadam kiçikliyimlə.

Sən necə dağsan ki, hər işin çətin,
Bir qozu qırmağa çatmır qüdrətin?

Bir də agah olsun sənə görək sirr:
Böyüklük, kiçiklik tanrıdan gəlir.

Kainat hüdudsuz sərgiyə bənzər,
Burda artıq deyil nə ümman, nə zər.

PAKİSTAN POEZİYASI

Feyz Əhməd Feyz

QƏLƏMİMİ ALDILAR

Qələməmi aldılar. Qəlbimi vermərəm, yox!
Vermərəm köksümdəki qüdrət qaynaqlarını.

Yazacağam şeirimi, ürəyimin isti, pak
Qanına batırmaqla qələm barmaqlarımı.

Qoy düşməni qıfillasın. Qalxacaq səsim mənim,
Susdura bilməyəcək qıfıl dodaqlarımı.

Bu əl-ayağımdakı həlqə-həlqə qandalı
Nəfəsimlə əridib nəğməyə döndərəcəm.

Döyüşə göndərəcəm döyüş bayraqlarımı!

YAPON POEZİYASI

Kumaki Seyoko

ZAVODUN QAPISI AĞZINDA

Zavod sahibinin alçaq gülüşü
İnanın, yadımdan çıxmaz qəbrədək.

Qoynunda körpəsi, gəlin analar
Ona yalvarırdı, qan-yaş tökərək.

Elə gəlinlər ki, naçar, təvansız,
Qovmuş ərlərini işdən o qansız.

KOREYA POEZİYASI

Se Ma Nir

GƏL, ƏZİZİM, GÖZLƏYİRƏM!

Yolunu gözləyirəm, inan, hər saat, hər dəm,
Haçan səni görərəm, vüsalına yetərəm.

Könlüm məhəbbətinlə dolmuş... canım-ciyərim,
Qıra bilməz əhdimi ayrılığın kədəri.

Eşitsəm ki, gəlirsən, evdən çıxıb çaparam,
Min-min adam içində səni görər, taparam.

Boynundan asmış olsan yaralanmış əlini,
Sən oxşaya bilməsən sevgilinin telini

Eybi yoxdur, əzizim, gülərəm, gül səpərəm,
Səni özüm oxşaram, səni özüm öpərəm.

Bəli, əminəm buna: bir şad, uğurlu gündə,
Dönəcəksən evə sən, xoş təbəssüm üzündə.

Sevincimdən qışqırıb onda uçacağam mən,
Lap ayaqyalın qaçıb səni qucacağam mən.

Sığınacam quş kimi sənin qaya köksünə,
Daha bilməyəcəyəm ki, kədər nədir, qüssə nə?

Onda bəlkə, əzizim, yaş axacaq gözümdən,
O yaş ki, ayrılarda gizlətmişdim mən səndən.

VYETNAM POEZİYASI

Le An Suan

ÇİYİNLƏRDƏ KÖRPÜ

Döyüşçülərin çaydan keçməsi üçün müvəqqəti körpünü çiyinlərində saxlamış. Ben-Çe vilayətindən olan 20 qıza həsr edirəm.

Nə üçün bürəyirsən, döyüşçü qardaş, söylə?
Addımını möhkəm at, ürəklə keç, ürəklə!

Hiss edirəm, görürəm, ağırdı yükün sənin,
Çiyindədir gələcək, dünən və bu gün sənin.

Qorxma, möhkəmdi çiyinim, qorxma, böyükdür gücüm,
Düşmənləri əzəcək qüdrətli addımların
Nə qədər ağır olsa, yüngüllükdür mənimçün.

Bəlkə güman edirsən buz kimidir ləpələr,
Qorxma, mənim ürəyim bu suya od səpələr.

Yardım edə bilmirəm, heyif, əməlli yardım,
Bacarsam, ömrüm boyu sənin körpün olardım.

İslam bəy yorulmuş, şaxta kəsibdir səni,
İsindirə bilmirəm göyərmiş əllərini.

Yavaş-yavaş keçirsən, yol uzun, məqsəd böyük,
Əzir çiyinlərini bəlkə daşdığı yük.

Bizim yolun çətini qarşıdadır, qarşıda,
Titrəməsin alnında bir cəzə zeh də, qırıq da.

Ayaqlar görürəm mən, qana, toza bulanmış.
Kol-kos ilə cızılmış, didilmiş, yaralanmış.

Txaop-mioy çayının suyu qızıl-qırmızı,
Qandan çıxarmalıyıq doğma çaylarımızı.

Cürətlə keç körpüdən, köksündə polad ürək,
Qorxma, keçdiyin körpü əsla titrəməyəcək.

Bambuk budaqlarından qurğu möhkəm qurulmuş,
Canımızla birləşib çubuqlar körpü olmuş!

Bizim səbatımızı, qardaşlar, sınayın siz.
Biz şadiq ki, döyüşə bugün gecikmirsiniz.

20 qız dayanmış suda mərmər sütun tək,
40 çiyinə söykənib bu gün, sabah, gələcək.

Budur, körpüdən keçib gedir döyüşçü dəstə,
Tunc addımlar hardadır? Yənə o körpü üstə.

Qız qadına söykənib, qadın, qoca... körpəyə,
Elə bil, cahan üçün Vyetnam dönüb körpüyə.

Köynəkmi, alov mudur görün əyinlərində?
Azadlıq bayraqları gedir çiynlərində!

Hər döyüşçü yürüyən bir istiqlal səngəri,
Yadından çıxmır əsla o igidlik süpəri
Su içində sayrısan zərif qız çiynləri...

GÖRÜŞ

Gedirik dostlarla çiyn-çiynə,
Nə zülmət saxlayar, nə leysan bizi.
Çəltikli çöllərin dərinliyinə
Qoy yaysın çovğunlar hənimimizi.

Uzaqda ildırım, göy gurultusu.
Dan yeri... bir azdan günəş doğacaq.
Gedirik... gedirik.... üst-başımız su,
Uçuruq, yerlə göy arasındaca.

Nədir umduğumuz? Azca qızınmaq.
Odun, tüstü iyi... isti bir ocaq.
Heyhat, yağış yağır, yağ, qadaşı, yağ...
Nə işıq görünür, nə də bir baca.

Lapdan eşidirik qarşıdan bir səs,
Yüngül addım səsi... gözlərdə işıq.
Nəfəsi, həniri doğma, müqəddəs,
Əziz dostlar ilə qucaqlaşırıq.

Kəsilir gurultu, su şırıltısı,
Deyin, hardan çıxdı bu zərif çiçək?
Qarşıda qarasac bir vətən qızı
Günəş parçası tək, ay parçası tək.

Adını bilmirəm, heyif, ey sənəm,
Badamı gözlərin qoy gülsün bir az.
O boz şalvarına, qalın kürkünə,
Dolu tüfənginə, vallah, söz olmaz.

Səsin fəth elədi ürəyimizi:
- İrəli, yoldaşlar! Yalnız irəli!
Döyüşlər, tufanlar gözləyir bizi,
Açılan bayraqdır uçalan əlin.

Le Dat

KƏL

- Gəl, apar! - dedilər - Sizindir Boz kəl!
Ömründə ilk dəfə qəmsiz, kədərsiz
Kişi yola düşdü öz arvadıyla,
Dar meşə yolunda səssiz, səmirsiz.

Qurtulub ehtiyac məngonəsindən
Ağ günə çıxıblar, bəli, ağ günə.
Atadan qabaqda uçur balası,
Gün doğub onların şerik ömrünə.

Üçü də bərk yürür, tələsir, bəli,
Neçin hamar deyil bəs bu cığırılar?
Budur, buynuzlu kəl - azman gövdəli,
Palma kölgəsində məğrur, pürvüqar.

Kəl - arxa, arkadaş, dayaq deməkdir.
Axır üçünün də sevinc yaşları.

Onlar tumarlayır Boz kəli bir-bir,
Baxsınlar, doyunca baxsınlar bari.

Kəlin körpəliyi gəlir xatirə,
Ələf gövşəməyi, suda yatmağı.
Balaca oğlanın yem verə-verə,
Sivri buynuzundan asta tutmağı.

Başını bulayan bir dağ görmüşəm,
Necə gəvələyir yaşıl yoncanı.
Gəlir buynuzlu kəl - ağır, möhtəşəm,
Bir evin dayağı, bir evin canı.

An Txo

QIZLAR TOR TOXUYUR

(bir parça)

Biz ağ, zərif ipəklərdən te torları toxuyuruq, -
Xırda-xırda balıqları cəzb eləyən süzgün torlar.

Davamlı, ağ ramilərdən aya toru toxuyuruq,
Nəhənglər də qıra bilməz, qırsa ağzı qanla dollar.

Dənizlərin diblərinə əbəs enmir zya toru,
Qoy gəlsin Nuk balıqları. Gəlsin Txu balıqları.

Yaşıl xallı, mis ayaqlı, od bəbəkli xərçəng gəlsin,
Tor qırmağın ləzzətini ölüm günü bilsin bari.

Nuk balığı çox dadlıdır. Görən gözlər işıqlanar,
Ağ pulları, yaş bədəni heyran qoyar baxanları.

Bizim torlar hər balığı bir bərəkət, nemət sanar,
Sinəsindən gəlib keçər qolfstrim axınları.

Ay oğlanlar, sahillərə üz qoyun te toru ilə,
Ay oğlanlar, ov ovlayın bizim zya toru ilə.

Qoy ləpələr tor üstündə parçalansın gilə-gilə,
Gəlib dəysin gülə-gülə qum sahilə, daş sahilə.

Biz səhərdən axşamacan şən nəğmələr oxuyuruq,
Sizin üçün balıq ətri, ay işığı toxuyuruq.

FİLİPPİN POEZİYASI

Xose Risali Alonso

SON ƏLVIDA*

Əlvida, doğma evim, qürub edən günəşim!
İtirilmiş cənnətim, gündoğanın gövhəri.
Nə qəm, mən batım gedim...dodağında gülüşüm,
Yüz-yüz həyatım ola... ərzə yüz-yüz gəlişim,
Bir anına qurbandır, ey yurdum, ey rəhbərim!

Bilirəm, bir gün gələr... qəbrim də itib gedər,
Ünvanımı bildirən o başdaşı, o xaç da.
Kotanlar məzarımı şumlasın birər-birər.
Sənin tozuna dönmək şərəf deyilməz məgər?
Toz olum, ulduz olum, şəh olum bir yamacda.

Uçum dərələrində çiçək tozcuqları tək,
Bu halda unudulmaq məgər heç qorxuludur?
Bir bənövşə, qərənfıl, bir bağçanın barı tək

* Müəllif bu şeirini edamı ərəfəsində nefti tükənmiş cıraqda gizləyib bacısına çatdırmışdır.

Səndə ömr edə bilmək, yerə, göyə çəkilmək,
Bir nəğməndə səslənmək... bəlkə səadət budur.

Doğma Filippinlilər, gəlin bir sağollaşaq,
Mənim canım, cismim də, dərd – əmim də sizsiniz.
Özüm ölüb getsəm də... məhəbbətim qalır sağ...
Gedirəm bir yerə ki, namus ilə dolanmaq
Lənətlənmir, söyülmür... nə ağa var, nə aciz.

Mən dərd, əzab çəkmişəm cavan ikən, gənc ikən,
Kişiləşdim. Könlümdə yalnız bir arzu doğdu:
Ey Şərqi mirvarisi, uçsun qəmlər gözündən.
Bitsin məğmunluq, kədər, şadlıq yağsın üzündən,
Başıuca, mərd görüm, məğrur görüm bu yurdu!

Məzarımın üstündə çox da gözə çarpmayan
Adi bir çiçək görsən, mənim qəlbimdir, anla,
Əyil, öp ləçəyindən. Bir az hayan ol, hayan.
Nəm torpağım qızınar, ruhum canlanar, inan.
O pak hərəretinlə, o zərif sığalınla.

Qoy al rəngə boyansın maviliyi şəfəqlər,
Gümüş şölə salsın Ay qəbrimizin xaçına.
Sel gəlsin, qoy sökülsün, nə qəm, üstümə mərmər.
Mərmərimin ovcundan bir quş su içsə əgər
Ruhum köçər ruhuna, dönər can sırdaşına.

Son salam göndərirəm bütün doğmalarına,
Bir də doğma bildiyim gözəl, yadelli qıza.
Halımdan şad olun ki, çatıram son dərəcəyə,
Ölüm - istirahətdir... Dinclik başlanır daha.
Əlvida, əzizlərim! Qovuşdum yurdumuza.

MOZAMBİK POEZİYASI

Lilinyu Minayya

ƏSL SEVGİ NƏGMƏSİ

Bu türkünü deyən mənəm
Yavaş mehdən xoşallanan palmaların şaxəsilə
Tamtamların tufan güclü nəgməsilə,

Günəş boyda tamtamlara
Heyran qalan ayın solğun şöləsilə.

Kim söyləyir bu türkünü?
Gözlərimdə şişəklənən qəzəb yaşı!
"Çörək!" deyən balaların yalvarışı,
Ataların çatıq qaş,ı
Gəlmələrin əllərində
Tora düşən balıqların çırpınışı.

Qoy bu nəgmə parıldasın
Zəncilərin kürəyindən süzülən tər cıgırı tək,
Axsın qara çiynlərdən tər zolağı

Al günəşi əks edərək.
Mən səninçün oxuyuram bu nəgməni, ana torpaq!
İllər boyu mürgüləyən nənəm üçün oxuyuram,
Bu gün ümid təbəssümlü anam üçün oxuyuram.

Əsrlərcə eyni vanda ağac əksən, ömür kəsən
Rəndələrin, mişarların səşindəndir səmis mənim.
Hərnləşən sahibini yerə çırpın
Dəvələrin hirsindəndir səsim mənim!

İllər boyu qıfıllandı burda səsim, əlim mənim,
Yad məktəblər, idarələr qarşısında
Dustaq oldu dilim mənim.

Boğazımdan çıxararaq öz dilimi,
Dil verdilər yadlar mənə.
Tonqalımı tapdalayıb kül verdilər yadlar mənə.

İstəmirəm, ey qəsbkar!
Qoy başına dəysin sənin gətirdiyin mədəniyyət,
Tiryək, içki, açıq şəhvət.
Rədd ol burdan, ey bədnəsiyyət!

Bu gün mənim alın tərini daşa, quma qarışsa da,
Qora vaxtı mövüc olan övladımın
Alın vaxtsız qırılsa da, bağırıram.
Var səsimlə çağırıram kainatı,
Mənimkidir yerin üstü, göyün altı!

**MƏN İNSANAM!
AFRIKAYAM!**

Qəzəbindən qaralan bir günəşəm mən,
Günəş məni birməfəsə gözə bilməz,
Göyün işıq tutumundan genişəm mən!
Dəmir məndə, kömür məndə, qızıl məndə,
zər məndədir.
Qəsbkarlar qızıl taxtda, övladlarım şərməndədir.

Dağlarımı düz etdilər, dağladılar aranıma,
Gözlərimin gilasından qopardılar uranıma.

Qəm-kədər yox, oddur bu gün nəğməm mənim,
Oxuyuram xalqım üçün, bəşər üçün.
Mahnımın hər cümləsində
Namərd, qansız filbanları yerə cırpan filin gücü!
Dünyanın ən uzun çayı, (mənim dərdim qədər böyük)
Nilin gücü!

Qoy qoşulsun nəhrlərə məzlumların hayqırışı.
Sən qəsbkar qalan yerdə vulkan olsun
Vətənimin hər qarışı!

Dərdlərimi məhv eləsin ildırım! ahım mənim,
Göylər kimi azad olsun xalqım mənim,
mahnım mənim!

FİL DİŞİ SAHİLİ POEZİYASI

Bernar Bua Dadye

OVUCDAKI CİZGİLƏR

Ovucdakı cizgilər hicran yollarımı? Yox!
Qoşa relsin üstündə ömür qatarımı? Yox!

İldırımın ağacda açdığı şırımımı? Yox!
Dağ belinə dolanan uzun bir cığırımı? Yox!

Yeraltı səngərlərin əyri-dolay xəttimi?
İşıq ilə zülmətin ayrılıq sərhəddimi?

Göz yaşından yaranmış imzaqlar, sellərmi? Yox.
Meridian qurşağı, ensiz bir kəmərimi? Yox!

Göz qoyuram... cizgilər çalın-çarpaz, düz, əyri...
Bəlkə dar ağacının sabunlanmış kəndiir?

Bəlkə qeyzin, nifrətin tulladığı bir kəmənd,
Bəlkə dərdlər nəhrinin qarşısını kəsən bənd...

Könül rübabımızın kədər, sevinc simi? Yox.
Küsülü qardaşların çöpəri, mərzimi? Yox.

Bizim kiçik ovcumuz cahan xəritəsidir,
Ovucdakı cizgilər qardaşlıq tirəsidir.

Elə cığırıldı ki, yurdu yurda bağlayır,
Bütün qitələrdəki çaylar kimi çağlayır.

Bu cizgilər nə ağdır, nə qaradır, nə sarı.
Şüalardır, can atır hər bir diyara sarı.

Ovucdakı cizgilər nə gövhərdi, nə də zər,
Arzu güldəstəsini bağlayan ipə bənzər.

BÜTÜN QİTƏLƏRİN İNSANLARI

Qan ləkəli gecələrin qucağından çıxıram,
Böyrüm böyrümdən keçir.
Aclıqla, atəşlə şumlanıb qarnım,
Əkin sahəsinə bənzəyirəm mən.

Budur geniş ovuclarım - qara qitə. Qabar-qabar.
Bu əllərlə min dünyanı yoğurmuşam.
Budur mənim bəbəklərim.
Məhəbbətin alovuyla yanıb. Yanır.

Bu torpaqda doğulmuşam,
Burdan əcdadımı mələklər qovub.
Onlar buğda yeyib cənnətdən çıxıb.

Tutanda dünyanı Nuhun tufanı,
Ən uca zirvəni sular döyəndə,

Mən burda olmuşam, İsa peyğəmbər:
- Ucalısın göylərə yerlər! - deyəndə,
Uçurum üstündə gəzən gülüşü
Eyni mismar ilə eyni divara
Bizi eyni gündə həkk eləyəndə.

Bütün cahandakı insanlar, bilin:
Bu dünya yenə də qovğa yoludur.
Yenə yer üzündə dan sökülməmiş
Güllərin boynunu güllələr vurur.

Cahan yolçuları, gövhərim, zərim!
Göyləri ovcunda gətirənlərim!
Fənər işığında, ay işığında
Özünü axtarıb arayanlarım!

Alovlu, tüstülü bu gecələrdən
Keçib gedərkən
Tərənnüm eləmək istərdim sizi.

Həyatın cövrünü dadmışam mən də.
Qarnımı doğrayan aclıq görmüşəm.
Sümüyümü qıran qasırğa, şaxta.
Yataqdan qalxmışam gecə yarısı,
Üstümdə avtomat şaqqıldayanda.

Ancaq ucalsa da yanğınlar ərşə.
Barıt qoxusundan olsam da xumar.
Qırıp gözlərini xeyli uzaqda
Hansı bir ulduzsa üzümə gülmüş.

Cahan yolçuları, gövhərim, zərim,
Göyləri ovcunda gətirənlərim,

Qadın gülüşündən zövq alanlarım,
Çocuq oyununa, çiçək qomuna
Zərif məhəbbətlə göz qoyanlarım,
Eşqin, nəvazişin əlindən tutub
Yallı cərgəsində qıy vuranlarım!
Bilin, qaranlıqla pəncələşir nur,
Bu dünya yenə də qovğa yoludur.
Yenə yer üzündə dan sökülməmiş
Güllərin boynunu güllələr vurur.

ZAIR POEZİYASI

Filipp Elebe

QARA MİRVARİM

Sən - dəniz pərisi,
sən - qara ulduz,
Ovcumda bərq vuran almazım mənim.
Sən parlaq dərilim, incə bədənlim,
Dünyada olanım, olmazım mənim.

Kokos palmasının kölgəliyində
Çıplaq əndamına bir sığal çəkəm.
SarılamE qərq olam gözəlliyinə
Ey qara mirvarim, qara mələkəm.

ƏLCƏZƏİR POEZİYASI

Malik Həddad

KİMİN NÖVBƏSİDİR?

Yenə qapı döyüldü. İldırım yenə çaxdı,
Bəlkə mənim dalımca gəliblər bu sübh vaxtı?
Kimin növbəsidir bu?

Lövhə qarşısına çıx! Bilirsənmi dərslərini?
Fransız tarixini bilirsənmi südəzbər?
Sən qalxırsan birtəhər,
Sən gedirsən mükəddər qara lövhəyə doğru.
Ay aman, qara lövhə görün nə qədər qara!

Hamı gözdə, qulaqda. Qohum-qonşu nigaran.
Avtomat qundağıyla yenə çırpılır qapı.
Qırılır qəlbin sapı:
Kimin növbəsidir bu?

Avtobusda, metroda kimin növbəsidir gör?
Yenə hansı qapını qasırğa, tufan döyür?
Kimin növbəsidir bu?

Bəlkə ata yurdunu yada salan oğulun?
Bəlkə öz tanrısını fikirləşən bir qulun?
Bəlkə iyirmi yaşlı, ağ saçlı bir xəstənin?
Bəlkə palçıq içindən dikəlmək istəyənin?
Kimin növbəsidir bu?

Bəlkə gözləri qanlı, məlul bir gitaranın?
Bəlkə yandırılmamış, sonuncu çıxaranın?
Bəlkə dan söküləndə ömrü tükənən şamın?
Bəlkə fleyta üstə susdurulan ilhamın?
Kimin növbəsidir bu?

Bəlkə dost çöhrəsində şölə verən sevincin?
Bəlkə ovcundan uçan o şən, ağ göyərçinin?
Bəlkə cındır buluda yamaq salan leysanın?
Kimin növbəsidir bu?

Bəlkə, ay qara gözlüm, o gözlərin növbəsi?
O gözlərdə yaşayan dənizlərin növbəsi?
Bəlkə bizi бүрүйən ən işıqlı, ən təmiz
pak hissələrin növbəsi?
Kimin növbəsidir bu?

Növbə mənimdir yaqın. Pillələrlə enirəm,
Sürəhdən tuturam ümidlə, möhkəm-möhkəm.
Hər pillə elə bil ki, baltasıdır cəlladın,
Boğazıma tıxanır dili bağlı fəryadım.
Kimin növbəsidir bu?

Növbə sənindi bəlkə?
Xeyr! Sənin gülüşün, nəğmə gərəkdir mənə.
Görən qanırmı onlar: sənə əl qaldıranlar
Qabaqcadan qol çəkir özü öz ölümünə.

Yenə qapı. Avtomat. İldırım yenə çaxdı.
Kimin növbəsidir bu?
Bəlkə mənim dalımca gəliblər bu səhər vaxtı?

Bəşir Hacı Əli

AND

Hava hücumlarından ürəyi səksəkəli
Qadınlara and olsun!
Balasını basqında, qaçaqda itirmiş
Cəfakara and olsun!

Əli Bumencelin mərd, cəsur təbiətinə,
Zindana sığmaz Moris Odenin* qüdrətinə,
Dağıdılmış kəndlərin sükutuna and olsun,
Göylərin qan-qırmızı buluduna and olsun!
And olsun evimizdən oğurlanmış ağ günə,
Bu zülmətdən doğacaq nurun labüdlüyünə!

Yürüyüb tabutları qucanlara and olsun,
On beş, iyirmi yaşlı qocalara and olsun!
And olsun bir gecədə saçı ağaranlara,
Dəmir yumruqlarıyla yüz zindan yaranlara!

And olsun ürəklərdə dustaq qalan sözlərə,
Göz yaşından ləkəli, günəş kimi üzlərə!
Mən kərə and olsun ki, bu qəhrəman, bu yazıq
Fransız xalqına biz düşməni kimi baxmırıq!

*Əli Bumencil və Moris Oden - müstəmləkəçi zindanlarında həlak olmuş Əlcəzair vətənpərvərləri.

Roberto Obregon Moralis

YIRTAQ MASKASINI!

("Afrika, Asiya oyanır!") şəirlər düzümindən)

Onlar bizə "Can!" deyən canilərə bənzəyir,
Onlar hər cinayəti yüz reklamla bəzəyir.

Saf qızıl adlandırır onlar köhnə təzəyi,
Çürümüşə yüz yerdən vurur bəzək-düzəyi.

Soruş, kimdir, nəcidir bu qartımış məlunlar?
Tısqırınca yem tıxan, qamı, boynuyogunlar!

Sarmaşıqdan, zəlidən milyon dəfə tufeyli
Qanımızı içənlər, beynimizi soranlar!

Susmayan dodaqları gülləylə susduranlar!
Əyilməyən başları küt qılıncla vuranlar!

Məni məndən alanlar, bizi bizdən alanlar,
Parlaq günəşimizi nəm zindana salanlar!

Gözümüzün nurunu, qəlbin dağ qürurunu,
Bağcamızın ətrini,

Qızıl torpağımızın şirəsinə, şəhdini
Gah aşkar, gah xəlvəti çalan "mədəni" quldur

"Xilaskarınam!" deyər
Qardaşıqdan dəm vurur.

Sözdə mədh edir səni - "qəhrəman" millətini,
İşdə məhv edir səni, - sökülür milliyyətini.

Xəbər də tutmursan heç: şişə çəkir ətini,
Yeraltı sərvətini, yerüstü sərvətini

Varını, dövlətini gecə, gündüz aparır.
Bu qarətə dözməyən, mərdanə bir söz deyən

Ən gözəl övladını ləkələyir də bəzən -
Ürəyini qoparır!

Sözləri gözəl, göyçək., Bambaşqadır işləri.
Qəşəng sözləri altıda

Zaman-zaman şaqqıldar
Qart canavar dişləri.

Görün mənim qarşımda necə qansız alçaq var:
Dodağında təbəssüm, cibində bığaq var.

Fitnəkar fəzlərin əbəsdir bu söyləri.
Mən yol damğalamışdır tarix fərisəyləri.

Pul basır, medal verir növ-növ nökrə onlar -
Səni özününkünün əlləri ilə boğanlar.

Sən lənətə layiqi bəzən alqışlayırsan.
- Tfu! - demək yerinə çiçək bağışlayırsan.

Onu faş edə bilmək işlərin ən çətini,
Yalnız kişilər görür

O düm ağ geyinsə də,
Qara mahiyyətini!

Mən açıq düşmənlərə əsla vermərəm aman,
Fəqət gözləyin məni öz satqınlarımızdan.

Satqınların gözü ac, üzü padoş, içi buz,
Əsər etməz onlara atəşimiz, odumuz.

Yanaşma... qorxuludur başı gora əsənlər,
Pul üçün anasının əmcəyini kəsənlər.

Medal üçün, yal üçün qara gündə, ağ gündə
Ovcunu yerə söykər yalverənin önündə.

Gözüm götürməyir maskalı şəri,
Yallanıb, yalmanıb sülənənləri.

Sağ ikən ömrünü bitirmişləri,
Milli simasını itirmişləri.

Gəlsin oğulları qoy hər diyarın,
Azadlıq havası ciyərlərində.

Yırtaq maskasını qansoranların,
Yırtaq maskasını nökrələrin də!

KAMERUN POEZİYASI

Rene Filombe

MƏDƏNİYYƏT

Onlar axtardılar, tapdılar məni,
Gördülər şövq ilə tamtam çalırım.

Əlimdən aldılar dərhal tamtami,
Əlimdən aldılar bambuk daxmamı.

Mənə həyat verən, qol-qanad verən,
Kiçik pəncərəmdəndüşən şüamı.

Onlar axtardılar, tapdılar məni,
Dərhal çıxartdılar əynimdəkini:

Palma yarpağından, şir dərisindən
Qurama kürkümü, bürüncəyimi.

Aldılar ən zərif, incə duyğumu,
Tanrımı, duamı, gözmuncuğumu...

Səadət şəfəqli gülüşlərimi
Bir-bir çaldılar.
Məni məndən aldılar.

Bağırdı birisi: - Ah, misgin vəhşi!
Əhləşdirərək tezliklə səni.

Zəhinmə kitablar pərçimlədilər,
Beynimə, başıma hey əndərdilər
Bəlkə çəllək-çəllək bal adlı zəhər.

Kəmərlə bağladılar mənim belimə,
Sabunlu ilgəyə bənzəyən kəmərlər.

Dupduru, alovlu, qaynar qanıma
Özgə, tamam özgə bir qan qatdılar:
Xəsislik, sərxoşluq, acgözlük qanı...

Qatdılar qanıma bir az bilik də:
Qardaş qatilliyi, sürüşkənlik də!

Ura!
Qəsdlərinə çatdılar tamam.
Budur qarşınızda mədəni adam!

ANQOLA POEZİYASI

Aqostino Netto

DİDİLƏNLƏR, DİRİLƏNLƏR

Biz - Afrikadanıq, -
Damarlarda qəzəblə uğuldayan qanların,
Coşğunluqla göyərmiş yamyaşıl ormanların,
Timsah yataqlarının,
Od tökən gündüzlərin, ulduzlu gecələrin,
Alov gözlü gənclərin,
Keçilməz cəngəllərin, nərildəyən sellərin,
Hayqıran təbəllərin,
Qəm-kədərlə qanırılmış,
Ümid parıltısına, göyə doğru uzanmış
Milyon-milyon əllərin
Afrikasındanıq biz!

Bəli, Afrikalıyıq - didir gücsüzlük bizi,
Tarlaları suvarır qaynar alın tərimiz.
Kətmənləri qızardır bu qançır əllərimiz.
Ümitsizlik, cəbr, qəm,
Ölüm, aclıq iyi var aldığımız nəfəsdə.

Al günəşin altında kürəyinə şəlləyib
Anamız aparıb bizi gör hansı səmtə -
Əbədi köləliyə.

Savadsız, iradəsiz, yoxsul, yalavacıq biz,
Didilmiş sonadək
Ancaq bu gün dirilir, oyanıq biryolluq.

Bəli, Afrikadanıq, -
Zərifliylə güclü, qara, pak Afrikadan!
Ürək - eşq istəyir, çiyinlər - çiyin.
Addımlar - azadlıq, əllər - dost əli.

Bizim nitqlərimiz,
Bizim tamamlarımız -
Məğrur diləklərin ilk qaranquşu,
Milyon-milyon qəlbın birgə vurğusu
Cavan millətlərin qəzəb səsidir.
Günəşin dan üzü çöllərimizə
Səpdiyi dənənin cücərməsidir.

Bizim fəryadlarımız nədən bəhs açır, nədən
Alayanıq qolları zəncirlərlə didilmiş,
Axır nəfəsinədək döyülmüş, incidilmiş
Dalğada ləngər vuran qaralar cəsədindən!

Bizim ovuclarımız geniş-geniş açılmış
Hüquq üçün, haqq üçün.
Sülh, səadət istəyir uzanan əllərimiz.

Ovcumuzun içində qızıl güllər açılır,
Barmağımız ucundan rayihələr saçılır.

Mayombe dağlarını bürüyən ormanların
Təzə bahar ətridir gələn əllərimizdən.

Bizim ürəklərimiz
Afrikada neçə yüz tayfı birləşdirən
Dostluq ziyafətinə qanadlanır, tələsir.
Gül yarpağı tək əsir
dost gülüşü görməyə.

Həyat gücüylə dolu neçə-neçə əlləri
Sıxıb ilham verməyə.

Bizim bəbəklərimiz
Min-min dustaq ömrünü xilas üçün yaranmış,
İnsan üçün, eşq üçün doğulmuş Afrikalı
Əks edən bir aynadır!

Bəli, Afrikalıyıq.
Ümid tarlalarının sağlam toxumlarıyıq.
Ehtiras alovları yandırır qəlbimizi.

Kədər cücərdib bizi.
Əldən, dildən düşüncə incidilib, döyülüb
Dirilmişik, qalxmışıq böyük döyüşlər üçün!

Gələcəyə dikilib sayıq baxışlarımız.
Gələcəyə səsləyir
Boğazı göynədən çıxışlarımız.
Ovuclar açılıb gələcək üçün.

Afrikanın əlləri - yelkən qovan küləkdir,
Bu əllərlə dağı çap, gülşən yarat, gül əkdir.

SÜRGÜN

Sürgünə gedirəm, ana, sürgünə,
Yoldan göndərirəm bircə söz sənə:

- Mərdlik!
Biz yenə də görüşəcəyik.
İrena, Eliza, Dadi - vüqarım,
Mənim əzizlərim, mehribanlarım!
- Mərdlik!
Biz yenə də görüşəcəyik.

Ey qara dərili qan qardaşlarım,
Bilin: hər nəbzimdə həsrətimiz var.
Əziz Ti Dünya, silah yerinə
Bir döyüş kəlməsi götür yadigar:
- Mərdlik!
Biz yenə də görüşəcəyik.

Yazıq Kajokolo, uğursuz şair,
Şəhərdən şəhərə adlayan qoçaq,
Qorxma, indən belə göz yaşlarımız
Təzə qəbirləri islatmayacaq.

Gələcək bizim də səadətimiz,
Nəğməmiz, sevgimiz aşib-daşacaq.
Ellər Azadlıqla qucaqlaşacaq!

Sürgünə gedirəm, ana, sürgünə,
Ayrılıq ürəyi nə yaman sıxır.
Gedirəm... sürgünə tab etmək çətin.

Gedirəm... könlümdə təsəllim də var:
Xalqım, məmləkətim, bəşəriyyətim!
Ponta do Sol, Yaşıl Körfəz adası,

1960, dekabr.

QAYIDACAĞIQ!

Bir də gələcəyik Anqolaya biz,
Günəşlə birlikdə görüş yerinə.
Onu qızıl qumlu sahillərinə
Qayıdacağıq!

O gülşən vadilər bizimdi bir vaxt,
İnan ki, yenə də bizim olacaq,
Qayıdacağıq!

Pamğıtı ağappaq, nefti qapqara
Qəhvəsi lalə tək qızıl-qırmızı,
Doğma təbiətə qayıdacağıq!

Altının, üstünün xəzinəsilə
Qızılı, alması, zəri, misilə
Zəngin məmləkətə qayıdacağıq!

Dupduru, tərtəmiz ey mavi göllər,
Hökmlü nəhrlər, haraylı sellər,
Yaşıl cəngəlliklər, əngin dərələr
Sizin qoynunuza qayıdacağıq!

Bizim odumuzun, ocağımızım
Üstündə burulan mavi tüstülər,

Ey doğma ritmlər, doğma bəstələr!
Qayıdacağıq!

Sərin kölgəsinə can atdığımız
Mulemba ağacı, ey başım tacı!
Kissanje - sədası huşumdan getməz
Üç telli, dörd telli rübabım mənim!
Marimba rəqsinə, o qeyli qala,
Gözəl musiqiyə, şən karnavala
Qayıdacağıq.

Bircə sevgilimiz, bircə anamız,
Əbədi yarımız Anqolamıza
Qayıdacağıq!

Ey işıq, ey böyük, ulu azadlıq!
Doğma ev-əşiyə gələcək şadlıq!
Biz dustaq olsaq da xoşbəxtik, sağlıq,
Biz sənin qoynuna qayıdacağıq.
Lissabon, Alcubə dustaqxanası,

1960, dekabr.

TEZLİKLƏ

Apardı zəhləmizi ömrü boyu itaət,
Yetər bunca zəiflik. Yetər süstlük, ətalət.

Haq deyən ağızları qurşunla susdururlar.
Bağırını basırlar zəhər zülmətxanaya.

Döşəmənin, divarın soyuq, sement caynağı
Boğur min-min dustağı.

Rədd olsun gücsüz gülüş, mənasız gediş-gəliş,
Zəif, müti tərponiş!

Rədd olsun "Bibliya"dan qalma çürümüş adət:
- Sağ üzünə vursalar, dönE sol üzünü göstər.
Yətdər gədəliq, yetər!

Zamandır, başlayırıq düşünölmüş bir işə:
- Qana qan! Gözə göz! Ölümə ölüm!

Qaldırıb silahları yollanıraq döyüşə,
Bu ölkədə hər kəsin azadlığı naminə!

Vıyıldadı urağan, süpürdü acizliyi.
Sökür dağı ağappaq qanadlı şəlalələr

Dəli bir sıçrayışla dağdan atlanır sellər,
Ovcunda ağ köpüklər. Titrəyir cəngəlliklər.

Valay vurur kökündən çıxarılmış ağaclar
Bir yığın çör-çöp, xəzəl, kal tökülər bəhrə-bar.

Gələn tufandı, bəli,
Gəlib ki, qəddarlığı, şəri süpürsün, atsın.

Yerin dibinə batsın 500 illik köləlik,
Qovuşsun azadlığa nəsilbənəslim mənim!

Afrika!
Ey cəsarət, ləyaqət Afrikası!

Hər alovlu köksdə illər boyu toplanmış
dərd, möhnət Afrikası!

Milyon-milyon övladın qəm, kədər yollarında
Dizin-dizin süründü,
Heyhat, nə xalq vəhdəti, nə qələbə göründü.

Nəhəng bir ağacı vurur ildırım,
Ürkür, səpələnir sürü çöllərə.

Yanır əli qoynunda müqəddəslərin əksi,
Köhnə etiqadların külü qalır ocaqda.

Boy göstərir, bərq vurur Anqolanın gəncliyi,
Gələcəyə inamla, qəhrəmantək qışqırır:

- Qoy çıxsın azadlığa əsim-əsim əsənlər,
Zindanlar bucağında büzüşməkdən bezənlər!

Boyunduruq altında dünyadan əl üzənlər,
Qırmanc ilə ölənlər.
Vətəndən qopardılıb qütbətə sürülənlər.

Gözləmə ki, hardansa bir qəhrəman gələcək.
Özümüzük qəhrəman!

Gəlin, sıx birləşdirək ürəkləri, əlləri.
Verə bilsin borcunu hər kəs - məslək əsgəri.

Son qarışına kimi xilas edək torpağı.
Qovaq, rədd olsun yağı.

Ən cəsur nəğməmizi oxuyaq: - Var ol, yaşa!
Xilas olsun yurdumuz biryolluq, başdan-başa.
Lissabon. Alcube dustaxanası,

İŞGƏNCƏDƏN SONRA

MONOLOQ

Susacam.

Heç bir pislik etmədim sizin yurdunuza mən,
Sizsə mənim yurdumu boyadınız al qana.

Susacam.

Nə göydə ulduzlarla, nə allahla danışdım,
Nə bir dilək dilədim, nə kiməsə əl açdım.

Susdum, dəniz dibinə düşən ağır daş kimi.
“Yox!” sözündən savayı itirdim hər şeyimi.

Susacam, qucaq-qucaq pul təklif etsələr də,
Qabırğamı sındırıb, gözümlü didsələr də.

Susacam, verməsələr, versələr də azadlıq,
Gözlərimin içində sıxsalar da gülləni,
Susacam, qorxutmayır ölüm məni, qan məni.

Ölüm! Bircə balamı əlimdən alan ölüm!
Bircəmi, yalqızımı,
Yoxsul, bomboş səmada yeganə ulduzumu
əlimdən alan ölüm!

Qar kimi ağ çələnglər axıb gedir sulara,
Yanında mənim balam, qaraca Ofeliyam.

Boğuldu köləliyin müdhiş burulğanında.
Ona kim ağlayacaq, kim duracaq yanında?

Tabutunu düzəldən, məzarını qazan kim?
Üstünə bircə ovuc torpaq atıb susan kim?

Kaş üzünü görəydim heç olmasa bir anlıq,
Bu nisgil ürəyimdə dönmüş atəşə, oda.
Pəncərəsiz, şüasız dörd divar arasında.

Atın söndürülməmiş əhəng içinə məni,
Yanım orda, kül olum.

Alovlansın ciyərim, beynim, qanadım-qolum.
Qırılsın bu əllər ki,
Sizin daş divarları döyür, dağda bilmir.
Ölüm dəzgahınıza baş vurur, bata bilmir.

Atın söndürülməmiş əhəng içinə məni.
Sovuşur məlun gecə. Sökülən dan yeri kor.

Atın söndürülməmiş əhəng içinə məni.
Yanım, çıxsın cızdağım.

Bəs qızım?
Bəs kim onun yanacaq əhvalına?
Bəs kimlər ağlayacaq zavallımın halına?

Gecə məzar başından rəqs sədası gəlir,
Odur, məşəllər yanır. Odur dəfn tonqalı.

Mənim varlığında yas,
Yerdə soxulcanların, əqrəblərin bayramı.

Atın söndürülməmiş əhəng içinə məni,
Yanım, nöqtə qoyulsun bəlkə bu ah-nalama.
Çatım bircə balama.

Qardaşlara, dostlara dönə-dönə deyirəm:
Günahkaram, suçluyam.

Ölümün caynağından ala bilmədim onu -
O camalı solğunu.

Atın söndürülməmiş əhəng içinə məni,
Yanım, kül olum... təki ayrılmayım qızımdan.

Atın, tullayın məni əsfələsafilinə -
Odun tən ortasına, cəhənnəmin dibinə,
Bəlkə canım dincələ...
Luanda. Pide dustaqxanası,

iyun, 1960.

QIZILA TUTULMALI ƏLLƏR

Sən bu ölkədə yalnız
Gözü sönük, özü küt
kölələri görürsən.
Dəniz yolunda əsir gəmiləri görürsən.

Gördüyün boyunduruq, zəncir, qandal, qəm, qəhər,
Səhərdən axşamacan sürüm-sürüm sürünən
Kədər yüklü kölgələr.

Afrikanın dərdləri: ağcaqanad, mığmığa,
Silahına bənzəyən neçə gözətçi ağa.

Rəngi qara, dişi ağ... neçə sadələvh maymaq,
İnsanları məhv edən insansevərlik, ülfət.

Cəllad, qatil təbabət.
Ürəyi qana dönmüş aciz, fəqir məmləkət.

Əmənsə bu hərcmərclik, bu basabas içində,
Bu üzgünlük, yorğunluq, çürüntü, pas içində
Dastanlara yaraşan ölməz hünər görürəm,
Qızıla tutulmağa layiq əllər görürəm.

Bəzisi qabar-qabar... qara qançır... yaradır,
Fəqət bu qançır əllər al sabahı yaradır.

Kəçmişdən axıb gələn kirli sellər önündə
Sədlər çəkir bu əllər.
Dağlar kimi sarsılmaz bəndlər tikir bu əllər.

Filiz şaxələri tək güclü, təbii, möhkəm
Əllər sıxır əlləri - sanki divar hörülür.
Bu əllərin yanında tufan aciz görünür.

Hər dərdin acığına, görürəm, yurdum sağdır,
Bu əllərin hökmüylə qalxıb ucalacaqdır.

Vətənimə möhtəşəm, polad süpər qoruyur,
Qızıla tutulmağa layiq əllər qoruyur.

O əllərin sahibi - xalqına vurğun könül,
Geniş ovuclarında - sabah, çörək, qızılgül.

QAYITMA

Çox da xəyallara cumma, əzizim,
Dalma içərinin dərinliyinə.
Ayıq yaddaşını dustaq eləmə
Yuxusuz gecənin dar zindanında.
Yuxun təkadamlıq bir kamerada
Bütöv bir həyatı əvəz etməsin.

Birgə gedək, Afrikam,
Çıxaq küçələrə biz.
Əlvan paltar geyib birgə oynayaq
Bir ağır ləngərli kişi rəqsini.
Bənövşə qokulu qız köynəyi tək
Gözəldir, sadədir Batuka rəqsi.

Birlikdə dinləyək tamtam səsinə,
Qüdrət sədasını, qəm nəğməsinə.
Bilirik: göz qoyur bu zaman qırğı,
Qanımı içməyə can atan qırğı.

Afrikam, bir gedək, tapaq, kəşf edək
Sünilikdən uzaq, əsl həyatı!
Batsın günbatanın səfil həyatı!
O qərb teatrı gözə pərdədir.
Pərdəni qaldırsan, aydın görərsən.
Orda milyonlar ki, cırlayıb o cür,
Ellikcə mənəvi diləncilərdir.

Ancaq afişada sözlər görünür:
Din, demokratiya, sülh, bərabərlik.
Afrikam, qoşulaq, bərabər gedək

Buavistaların¹ qəsəbəsinə
Gedək Luandaya², gedək Mussekə³

Paslı lay dəmirin qıraqlarından
Orda özlərinə ev quraşdırıb
Gəlin, bəy oğlan.
O dəmir daxmaya baş çəkək bir an.

Elə birgüşəyə gedək ki, orda
Yalnız qapaz olub qazancım mənim.
Polislər soxulub orda gecələr
Doluşub evinə kayyatələrin⁴.

Orda bir zamanlar qızınmışıq biz,
Zəif tonqalına ümidimizin.
Qeyri-bərabərlik, daş sifətli şəər
Orda təkər kimi daim hərlənər.

Afrikam, qoşulaq, bərabər gedək
Yaylı yataqları ataq, tərək edək,
Torpaq döşəməli evlərə girək.

Bizim varlığımız orda, o yerdə,
Saldat çəkməsilə əzizdirilən
Qara bədənlərin bir parçasıdır.

Mixək rəngindədir orda sifətlər.
Axır sifətlərdən havayı qan-tər.
Afrikam, belədir bizim tərəflər.

¹Afrika qəbilələrindən birinin adı.

²Şəhər adı.

³Luanda şəhəri yanında qəsəbə adı.

⁴Qəbilə adı.

Afrikam! Gəl, gedək, gəl, nüfuz edək
İnsanın məğzinə, mahiyyətinə.
Düşündüm, bir daha dərk eləyim ki,
Yalnız sən olmusan orda gümanım,
Çatmayan nəfəsim, çatışmayanım.

Yaddan çıxarmışam səni neçə yol,
Yaddan çıxaranda ölüb getmişəm.
Dərim, cismim olub, canım olmayıb.

Əynimdə özgənin verdiyi pencək
Oturub durmuşam mən birovuz tək.
O pencək sahibi xeyrini bilən,
Mənsə yer üzündə ən misgin köpək!

Afrikam, qəm yemə, qüssə çəkmə ki,
Hələ neçə balan tapmayıb səni.
Asfalt səkilərdə hərlənən yüz-yüz,
Min-min kürəklərin ardından doğan
Qızıl dan yerini görəcəyik biz.

Səfalət, işgəncə, müsibət çəkən
Qara dərili qardaş!
Mən öz ürəyimi verirəm sənə.

Aclıq, əxlaqsızlıq, dəmir üstə pas,
Zibillə, cındırla dolmuş dərələr,
Misgin mənzərələr həddi aşsa da,
İdraka tuşlanan Ən Böyük Yalan
harınlaşsa da,
Şəfəqi birlikdə görəcəyik biz.

Bizi heç kəs, heç kəs susdura bilməz,
Heç kəs yolumuzdan saxlaya bilməz!

Oxuyun gözlərdə gülüşümüzü,
Bizim gülüşümüz - insana hörmət,
Həyata məhəbbət, ölümə - nifrət!

Bəşərlə birlikdə gedəcəyik biz,
Şərin caynağından torpağımızı
qoparacağıq.
Sülhü beş qitəyə aparacağıq!

TƏBİL DƏRİSİNDƏ

Tarıma çəkilmiş tamtam gönünü
Döyür təbilçinin güclü əlləri.
Uğuldayır... açıb buraxır dəri
Pəhləvan kürəkli, mətin səsləri.

Günəş batıb gedir... qızaran qürub
Az qala yandıra isti göyləri.
Qırmızı tonqallar işığındaca
Səslər çulğalayır maviçlikləri.

Elə bil torpağa sərələnməmişəm
Dəyən zərbələrin leysanlarından.
Mən də titrəyirəm o təbil kimi
Qışqıran qanımın təkənlərindən.

Bu axşam mən kiməm? Bir ölçim dəri,
Gərilmiş təbilin daz təpəsində!

Gör necə titrəyir ürək telləri
Vurulan zərbənin hər ləpəsindən.

Məni kimlər döyür? Özündən razı
Neçə kalpeysərin ağaran dişi.
Avropa geyimli tox səyyahların
Kübar qəhqəhəsi, zəhər gülüşü.

Məni kimlər döyür? Həyat şuası -
Afrika tərinin yekə damlası.
Cəhənnəm nəfəsli səhralarımda
O min-min damlanın yağış olması.

Məni kimlər döyür? Can günəşimin
Həbsi qeyri mümkün ziyası, zəri.
Qara Afrikanın dərdədən, möhnətdən
İsmətdən yaranmış hönkürtüləri.

Məni kimlər döyür? Ekvatorumun
Günəşdə cızdağı çıxan ürəyi.
Azca meh görəndə qalxıb oynayan
Yaşıl palmaların gülümsəməyi.

Döyür, döyür məni afrikalının
Şənlik rüyaları, bayram baharı.
Qardaş nitqlərin qara, qırmızı,
Mavi sədaları, ağ şüaları.

Döyür, döyür məni susdurulan səs,
Qəzəbdən titrəyən qalın dodaqlar.
Yüz-yüz incikliyi yaşadan nəfəs.
Üzə vurulmamış ahlər, acıqlar.

Qanımlı sümürdü sümürgeçilər,
Tısbağalar kimi yaşamaq tərzü.
Mənasız həyata dözməyənlərin
Qara mafasının zülmət gecəsi.

Mənim afrikalı qaratel nənəm,
Təbiləm, sən məni öz əlinlə çal.
Silkələ ruhumu, akkordlar götür,
Bu yanar beynimə bir vəlvələ sal.

Vur məni, döy məni... oyansın təkü
Mürğülü bahadır... bu qara qitə.
Qayıtsın Afrikam - varlığım mənim
Mərdliyə, paklığa, insaniyyətə!

Mənim əllərimə hörülür əllər!
Mən sizdə tapmışam yeni rəqsimi.
Qoy tufanlı dəniz aşsın başımdan
Təbilin növbəti sədası kimi.

Oyanan, yüksələn, gülən cahanda
Mən bir təbil səsi, bayram şeypuru.
İnkərin, kədərin, ümitsizliyin
Dibindən qalxıram günəşə doğru.

Qanı dilə gələn od barmaqlarım
Tamam dərisini az qalır deşə.
Yalnız bu ahənglə, yalnız bu səslə
Yüksəlir vətənim qızıl günəşə.

- Döysün yenə dünya yeni təbili.
Yol yoxdur geriye. Yalnız irəli!

SENEQAL POEZİYASI

David Diop

YALANÇILARA

Damağında bahalı siqarlar tüstülədən,
Ucuz fəlsəfəsilə neçəsini məst edən
Çoxunu şikəst edən eybəcər həyasızlar!
“Əlhəzər bu dünyadan!” deyib dünyanı qucan
minsifət dələduzlar!

Uzun qulağınadək bataqlığa batanlar,
Salıb dəmir qəfəsə azadlığı boğanlar!
Qorxu zəncirlərilə, kədər qandallarıyla
min-min ürək yıxanlar!

Öz fəndiniz endirdi gör sizi hardan hara:
Uca dağlar başından dibsiz uçurumlara.
Bu gün yarış seyrində bürüyür dəhşət sizi,
Uğuldayır meydanlar
zənci pəhləvanların

qara bir günəş kimi bərq vuranda çöhrəsi,
Dəmir əzələsində hərlənir yer kürəsi!

Bu gün sizin şəhərlər əsim-əsim əsmədə,
Qaxsımış fəlsəfəniz yolunuzu kəsmədə
Duzsuz nitqləriniz şit, şirin bir balqabaq,
O ağzı köpüklənən çal “mütəfəkkir”ə bax,
Nalə, fəryad qoparır gözü yaşlı qurumsaq.

Cilovlamaq istəyir ildırım, tufanı,
Cənnəti əldən çıxıb, yaman qaralıb qanı.
Boğazını cırsa da inanan yoxdur daha
Hippozuna, sehrinə, keşiş xitablarına.

Bu gün azad küləklər qılıncdan daha kəskin
Hörümçək torunuzu kəsib atır bir yana.
Sökür dumanı, çəni.
O çürümüş, kif atmış zəfər tağlarınızın
dibindəki tələni.

Dağlarımız oyanıb addımlayır irəli,
Ayağının altında maskarad kölgələri.

Acıq. Doyurur bizi baharın gül nəfəsi,
Bahadır gücü verir beş-on badam ləpəsi.
Qürur ilə gedirik qızıl şəfəqə doğru,
Dəmir addımımızda yerin, göyün qüvvəsi.

Bizə iyrənc görünür təslim təbliğatımız,
Təvəkkül tiryəkiniz, əyyaş gecələriniz.
Ölmüş əjdahaları, gəbərmis timsahları
Yerdən silib süpürür təzə, sağlam qasırga.

Cındırını çıxarıb oda atan Afrika!
Mın illik qandalları qırıb çatan Afrika!
Nəğməkar qəlbimizdə oxuyan qan - Afrika!
Məhəbbəti bir ümman, qeyzi vulkan - Afrika!

MADAQASKAR POEZİYASI

Jak Rabemanandzara

MADAQASKAR

(*"Antaza"** poemasından)

Adının hər hecası, nəbzinin hər sədası
Ürəyimə od salan Madaqaskar adası!
İnan ki, adın mənə heç vaxt bu qədər yaxın,
doğma, öziz olmayıb.
Məhəbbətin qəlbimdə heç vaxt bunca işıqlı,
Büllur dəniz olmayıb.

Həyatımın mənası -
Madaqaskar adası!
Adın hər çökildə
Sanki alıb ölümdən odlu bir yay günündə
bal şərbəti içirəm.
Zindənda olsam belə gülüstandan keçirəm.

* Madaqaskarın böyük şair və dramaturqu Jak Rabemanandzara fransız müstəmləkəçilərinə qarşı inqilabi müqavimət təşkilatı yaratdığına görə 1947-ci ildə ölümə məhkum edilmiş; sonra bu cəza ömürlük həbs ilə əvəz olunmuşdur. Madaqaskar istiqlaliyyət qazanıncayadək (1960) həbsdə qalan şair bu poemanı dustaqxanada yazmışdır.

Qeyzindən partlasın qoy yapalaqlar hardasa,
Qoy vurnuxsun yarasa.
Bayquşlar ulasınlar.
Toyuğun, qızıl qazın al qanına bulaşan
Kirli dərilərini tülkülər yalasınlar.

Qoy yalasınlar, nə qəm,
Mən onsuz da dəliyəm,
Sənin bu qədər təmiz göylərinin dəlisi.
Çılğın baxışlarımla yarıb ağ buludları
Görürəm qoynundakı sonsuz axar-baxarı.

Budur, gəlib çatdı o,
Zindanların qurşağı partlayır neçə yerdən.
Dağılır maneələr, çökür məhbəslər bir-bir,
Haça dilli gürzələr, əjdahalar gəbərir.

Gecə sakitliyində gəlib çatın zindana
Pulemyotun sədası.
Sənin uğrunda gedir ölüm-dirim davası.
Ay nuruna qərq olan çöldə qanmı buğlanır,
Ey gözümün qarası - Madaqaskar adası!

Partlayır üstündəki səma də, köhkəşan da,
Teleqramlar, salamlar göndərirəm sənə mən
Çəkdiyim iztirabın, dərdin sahillərindən.
Yer üzünün ən böyük, əzəmətli gecəsi -
Madaqaskar ölkəsi.
İlk və son sözüm mənim
Bircəm, əzizim mənim!

Madaqaskar - ildırım!
Madaqaskar - ox, süpər,
Cahan kimi qədimdən, səhər kimi təzə-tər.
Səndədir dəniz-dəniz diləyimiz, sirrimiz,
Sovuşan matəmimiz, qırılan zəncirimiz!

Anaların, qızların, yetimlərin göz yaşı
Neçə dəfə sulayıb bu torpağı, bu daşı.
Qoynundadır mərdlərin hər çiçəkli qəbri də,
Saqqallı dustaqların mətanəti, səbri də.
Ey dədəmin, babamın, övladımın atası -
Madaqaskar adası!

Fəxr et, şadlan, qanadlan. Açıldı qol-qanadın,
Dağ başına sancılan bayrağa bənzər adın.
Dağ qartalı hayqırır o zirvədən cahana:
Azadlığı olmasa, dünya bir yetimxana...

Azadsan, gözün aydın,
Zindanda olmasaydım,
Səni ümmanla birgə ürəyimə sıxardım.
Səhər min bir dalğadan min bir günəş yığardım.

İnan ki adın mənə heç vaxt bu qədər yaxın,
doğma, əziz olmayıb.
Məhbəbbətin qəlbimdə heç vaxt bunca işıqlı,
büllur dəniz olmayıb.
Azadlığın qalası, səadətin balası,
Düşmənin bəlası - Madaqaskar adası!
Tananarive, Antanimor dustaqxanası

may, 1947

KUBA POEZİYASI

Inkolas Gilyen

DÜNYANIN MEHVƏRİ

Sən bilirsənmi ki, o qüdrətli əl,
Qansız kralları, tacıdarları
Taxtından qoparan o cürətli əl,
Əslində yüngüldü bir yarpaq qədər?!

Sən bilirsənmi ki, zindanlar sökən,
Qəfil fırtınanı andıran nəfəs,
Zalımın üstünə od-alov tökən,
Qartımış dünyanı yandıran nəfəs
Bir zaman dinc idi xəlif meh kimi.

Sən bilirsənmi ki, o gecə, orda,
“Avrora” atəşli o vurhavurda
Güllə işığında yol gedən inan
Keçdi beş qitədən, dörd okeandan!

Dəzgah arxasında, süfrə başında,
Torpağa can verən yaz yağışında.

Nəhəng zavodların hayqırışında,
Vətəni qoruyan mərd döyüşçünün
Yaralı alınının sərt qırışında

Lenin yaşayır.
Dörd milyard ürəyə ilham, hərarət,
Uzaq ulduzlara işıq daşıyır!

Düşsən fırtınaya, yelkən arama,
Səadət şöləli həyatdı Lenin!
Dönüb ürəklərdə eşqə, məramə,
Sənə nicat verən qanadlı Lenin!

Manuel Navarro Luna

SANYAQO-DE-KUBU

Bax, budur Santyaqo-de-Kubam mənim,
Dünyanı heyrətdə qoyan Vətənim!

Kimdir o ağbirçək tabut önündə?
Qara şal bağlamış mərd bir anadır.
Quruyub göz yaşı solğun üzündə,
İgidlər yetirən Marianadır.

- Susun! Göz yaşına dözə bilmirəm,
Gedin! Göz yaşına tabım yox mənim.

Ölmüş övladının matəm yerində
Öelə söyləyirdi o, gələnlərə.
Onun oğlu üçün gözy aşı tökən
Nakam qadınlara, dul gələnlərə.

- Susun, göz yaşına dözə bilmirəm,
Getməyin, təkliyə tabım yox mənim!

Bax, budur, Santyaqo-de-Kubam mənim
Dünyanı heyətdə qoyan Vətənim.

Yaslı ulduzların yoluna bənzər
Bizim anaların həyat yolları.
Qanlı bayraq kimi oğullarını
Səngərdən gətirir ana qolları.

Analar səngəri tərk edə bilməz,
Azadlıq - övladı, günəş - əridir.
Kip dodaqlarında sıxdığı sözlər
Əlavə, ehtiyat güllələridir.

Məzarın üstünə gül düzən əllər
Axtarır, hardadır tufəngim mənim?
Bax, budur Santyaqo-de-Kubam mənim
Dünyanı heyətdə qoyan Vətənim!

ÇİLİ POEZİYASI

Pablo Neruda

O YÜKSƏK MƏDƏNLƏRDƏ

Mən senator seçildim o yüksək mədənlərdən,
Birbaş senata gəldim and içməyə
o göyçək sinyorlarla bərabər.
"And içirəm!" - dedilər. Ancaq andı... yalandı.

Qəlbinin qanıyla yox,
Qəşəng qalustukuyla and içənləri gördüm.
Mədəsinin səsiylə and içənləri gördüm.

Dəz peysəri - ağ kələm, özü baş-ayaq idi.
Əl-qolu açıqsa da, ürəyi dustan idi.

Mən andıma gətirdim
Kəndçi sifəti kimi qarda, günəşdə yanmış
Pampa düzənlərini.

Yada saldı mənəni.
Yalqızlığın düşməni bədri Ay gətirdim,

(Gecə vaxtı qoy olsun mədəncinin lampası!).

Köhnə, bürünc bir qaşq, bir nimçə adi şorba,
Bir də sükut gətirdim.

Qan gətirdim o yerdən,
Üzülüb əldən düşən mədəncinin qanını
gətirdim yüksək voltlu qəzəb damarlarımda.
And içdim əkinçinin
kotan ağzı-əlilə şumladığı torpağa.
Yerin zülmət qatında, iki lay arasında
uzanıb daş kömürü diş-dırnaqla qoparan
ulduz tərlı işçinin kişı dəyanətınə,
Yer altında tapdığı zəhmət planetinə!

Satnıqlığı, güzəştı əzib təpiyim altda
And içdim o fəhləyə!
Nə şan-şöhrət istədim, nə də çax-çax oyuncaq.

Alovlanan əlimi qoydum onun üstünə,
Qanun külliyyatının tozlu məcəlləsinə!

Əl basdım ki, qoy yansın, gül olsun boş qanunlar
Dağıtsın ehkamları
gətirdiyim torpağın bağırdakı vulkanlar.

Bəzən mürgüləmişəm
sərvət acgözlərinin, şöhrət acgözlərinin
dinləyərkən nitqini.
Rəqəmlər bitirirdi senator söhbətini,
0 - 8 - 20

Bu, rüsvətin məbləği.
Kim soxulur kürsüyə - qənd, şəkər mübəllığı.
Ya tərəvəz hamisi.

Qoca qurddur hamısı.

Mən görmüşəm ordakı bütün senatorları.

Sement senatorları, beton senatorları...

Betondan zər çıxaran, misdən faiz götürən,

Ağ balığı, kürün

vətəgəsilə birgə içəriyə ötürən,

Şorabanın, qatarın, dərinin qiymətini

yuxuda da yüksəldən nazirlər görmüşəm mən:

Məşəkəsmə naziri. Silahlanma naziri.

Avtomobil naziri.

Elektrik, gəmi, yol...

neçə zibil naziri...

Gəmilərə hökm edən mummyalanmış bir həpənd,

"Yox"la "hə" arasında canı çıxan küt ləvənd,

Baxın, dimdik dayanıb senatın mərkəzində.

(İnsandan başqa hər şey insan qiyafəsində!)

Qızıl balıq üçün yox,

saf...qızıl insanları ovlamaqçün qururdu
fitnə, fəsad torları.

Qırıxıq üzü tər-təmiz, içərişi əksinə

Dövlət senatorları!

Şan-şöhrətli, ütülü vətən gorbagorları.

Daz başına əl çəkib, cəynəyini düzəldən,
cibi yoğunladığıca, işçiləri nəzildən,
Qarındakı bankları əridə bilməyənlər,
bir-birilə aramsız boğuşub didişənlər,
qara, ağ telefonlu, rütbəli gərəşənlər
köpüklü sözlərilə necə güllələyirlər
mənım yoldaşlarımı.
Sabunlu kəndir kimi ilgəkli cümlələrli
boğur qardaşlarımı.

Girdə miz arxasında, ipək, atlas içində
Həlqələnmiş ilan tək çevrəvarı biçimdə
zərrəbinlə gəzirlər xəritədə o yeri.
Fəqərə sütunu tək Quru And sahilində
buz bağlamış çölləri...

Ürəyimdə onların nəstər sözləri qaldı,
Gözəl məmləkətimin bahadır sinəsində
yalquzaq dişlərinin qanlı izləri qaldı.

ATAM MƏNİM

O, lapdan gələrdi işdən gələndə,
Ayrılib sevimli qatarlarından.
*(Bize lə bilərdik odur qışqıran
Qatarlar qışqırır sovuşan zaman).*

Qoşa girərdilər evə küləklə,
Titrərdi qəfildən qapı, pəncərə.
Hərbi xidmət kimi keçən bir ömür
Dürüst bölünmüşdü dəqiqələrə.

Elə bil gürşadla, şələlərlə,
İldırımlar ilə bir yaşayardı.
Bayırda çovğunun, şimşəyin səsi
Onun nəfəsi tək saflıq yayardı.

Qatar tüstüləri - saç, saqqalı,
Relslər, polad relslər - qollarıydımı?
Öndə bələdçinin sarı bayrağı...
Ocaqda kömürün od, alov tamı...

Vaqonlar, şəhərlər, stansiyalar
Onun həyatının coğrafiyası.
Boynunda əbədi vəzifəsi var:
Duraqdan durağa çatmaq sədəsi.

Bir gün Xose Karmen Reyes - maşinist
Şimşəklər, leysanlar sökəndə yeri.
Əcəl qatarına mindi də, getdi.
Getdi... və bir daha dönmədi geri.

ANAM MƏNİM

Taxta başmaqlarda o, yenə gəldi,
Gəldi xəyal kimi sakit, mehriban.
Gəldi... tufanların sərt pəncəsilə
Divarlar, körpülər sökülən zaman.

Əsib titrəyirdi evlərin banı,
Çovğun ulayırdı canavar kimi.
Qütbün küləyini saya salmadan
O, gəldi... titrəyən şüalar kimi.

Qəfildən elə bil açıldı səhər,
Toxdadı tufan da, çəkildi çən də.
Trinidad Marverde - sevimli anam
Göründü bir soyuq şəfəq içində.

O qədər incəydi, o qədər kövrək,
Görməyə, duymağa iki göz görək.
Əbədi tufanlar məmləkətində
Qorxa-qorxa doğan qış günəşi tək.

Bəlkə günəş deyil, bir çıraqdı o,
Mənim gözəl anam, mehriban anam.
Bütün cığırlara, bütün yollara
Kiçik bir şam kimi nur salan anam.

De, hardan yarandı bu "ögey" sözü?
Məgər heç ana da ögey olarmı?
Adını çəkəndə titrər dodağım,
Qayğısı, zəhməti unudularmı?

Dünyanı anlayıb duyandan bəri
Onu hər yaxşıdan mən yaxşı gördüm.
Taxta başmaqlarda gələn baharı,
Yamaqlı bir donda günəşi gördüm.

Mən onda bildim ki, qüdsilik nədir,
Doğma torpaq kimi müqəddəsdi o.
Suyumuz, havamız, çörəyimizdi,
Bizimlə həmməslək, həmnəfəsdədi o.

Uzun qış günləri... daş sifətli qış,
Mətil yorğan-döşək qızdırmır canı.
Şüələr şaxtadan göz-göz ağarmış,
Qar, sazaq az qala dondurur qanı.

Ana, sən çıxardın bizi tufandan,
Yaddadır göyərək daşlaşan çörək.
O çörək əlinlə bölünən zaman
İnan, dadlanardı yağ ilə bal tək.

Dünya dolanardı başıma, ana,
Mən sənə başına dolanmasaydım.
Bilmirəm, yaşamaq olardımı heç
Səni hər dəqiqə mən anmasaydım?

Yox, bu mümkün deyil. Sənə qanında
Dünyada ömr edib yaşayıram mən.
Marverde adını damarlarımdan
Hər bir vurğusunda daşıyıram mən.

Gündüzlər görünür zərif əllərin,
Gecələr gözümdə yuxumsan, ana.
Arpa çuvalından kəsib tikdiyin
Kiçik köynəyim tək yaxınsan, ana!

Yaxınsan...yuduğun, ütülədiyin,
Əkdəyin, becərən böldüyün qədər.
Mənim hər işimi görəndən sonra
Yumub gözlərini öldüyün qədər.

Nəzərə çarpmadan yatdı tabutda,
Ulu göylər kimi səssizdi anam.
Hiddətli Temuko yağışı altında
Ömründə ilk dəfə işsizdi anam.

Robert Rojdestvenski

OTUZUNCU ƏSRƏ MƏKTUB

Tərcümə edən:

Xəlil Rza

Otuzuncu əsrə məktub. B., "Gənclik",
1984, 140 səh.

Kitaba görkəmli sovet şairi, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı Robert Rojdestvenskinin şeir və poemaları daxil edilmişdir.

"İki şairin bir övladı" adlı ön sözün müəllifi filologiya elmləri namizədi Yusif Bağirovdur.

**OTUZUNCU
ƏSRƏ MƏKTUB**

Təkrar nəşr

Robert Rojdestvenski

Şeirlər

MƏSLƏKİM

Bir qərrib ölkədə, qürbət diyarda
Elimdəi bəmdən uzaq düşsəm mən,
Gözümün içinə mil salsalar da,
Dönmərəm yenə də öz məsləkimdən.

Qoy dara çəksinlər, güllələsinlər,
Hər yerdə bağliyam doğma torpağa.
Gözlərim tutular, kəc baxsam əgər
Qanımdan rəng alan qızıl bayrağa.

Bəli, süddən gələn sümüklə çıxar,
Polad gürz altında sınar, əyilməz.
Mənim məsləkimi mənim bağrımdan
İldırımlar belə qopara bilməz!

YADDAŞ

Söylə, harda yaralandın mənim yaddaşım
Nə tez, nə tez unutdun sən yarı, yoldaşı?

Yoxsa qalib xatirində o əziz adlar?
Qız adları... o işıqlı, o təmiz adlar.

Axı onlar bir şəhərin yaraşığıydı,
Ay işığı, gün işığı, göz işığıydı.

Uca boylu... qızıl saçlı... ala gözlülər,
Göyçək qızlar... kifir qızlar... gül
bənzililər.

Biz ki, o gül dodaqlara gülüş verərdik,
Omka çayı sahilinə görüş verərdik.

İtirərdik özümüzü qız görüşündə,
Taleyimiz o qızların bir gülüşündə.

Pis uşaqlar pis mahnılar oxuyardılar,
O sözlərə qulaq asmaq ar gələrdi, ar.

Biz onları tin başında yaxalayardıq,
Biz onların nəçə kərə bağrını yarıdık.

Ədalətli məhkəmənin cəsur qərarı
Cilovlardı, boğazlardı boşboğazları.

O aylarda, o illərdə bəxtəvər idik,
O qızların yanında biz kişilənərdik.

Aparardıq özümüzü kiçik ər kimi,
Papiros da çəkərdik biz böyüklər kimi.

O qızlara yasəmənlər bəxş eləyərdik,
Ancaq fürsət düşün kimi nabat yeyərdik.

Günlərimiz əfsanəli, nağıllı idi,
Yox, bu, roman deyildi, yox, novella idi.

Söylə, harda yaralandın mənim
yaddaşım?
Nə tez, nə tez unutdun sən yarı, yoldaşı.

Onlar sənin sevincindi, səadətindi,
Sən onların adını da bilmirsən indi.

A.Flyarkovskiyə

Məni hey haraylar, çağlar o çağlar –
O hərbi orkestr, büllur mis səsi.
Orda ələk-vələk bağçalar, bağlar,
Orda uşaqların şən qəhqəhəsi.

Orda alay keçər şəhər qoynundan,
Hələ də qandadır o səs, o səda.
Əsgər çəkməsindən qopan toz, duman
Sarılır hələ də daşda, qayada.

Aşib hasarları, bağça-bağları,
Yetərdik yol gedən bəxtiyarlara.
Çırpıb bir-birinə mis qapaqları
Oxudan döyüşçü musiqilərə.

Biz elə bilərdik Allahdır onlar
Bu nəğmə yerlərə göylərdən gəlir.
Bizi qovmazdılar, qınamazdılar,
Yüyürüb cərgəyə çıtsaq arabilir.

Sonuncu cərgədə sonuncu əsgər
Necə də şəst ilə addımlayırdı.
Heç nəyi yoxsa da, nişanlısı tək
Sevdiyi musiqi aləti vardı.

Həmahəng olardıq hərbi dəstəyə,
Gedərdik şəhərdən kazarmayadək.
Günəşlə dolardı pəncərə gözlər,
Sevinclə yanardı yaşaran bəbək.

Sonralar... zamanın təlatümləri
Ürəyə nə qədər sırımlar saldı.

O mis qapaqların ahəngi altıda
Necə yoldaşımız qəbrə yol aldı.

Fit verdi qatarlar. Qüdrət sədəsi
Doldu vaqonlarda ürəyimizə.
Perronda dayanan əzizlərimiz
Gözdən itənəcən əl etdi bizə.

Tale nə göstərir? Demək çətindir.
Ancaq bulanarsa bir gün axar su,
Gurlarsa dünyanın başı üstündə
Həyəcan borusu, döyüş borusu.

Qaşımnda, saçımnda qar sığaları,
Yarıb tufanları, qasırgaları,
Mən sənin ardınca gedəcəm, şəksiz
Hərbi orkestrdə cingildəyən mis!

Oyar Vatsietisə

ADIM HAQQINDA ŞEİR

Bəzən mənə deyirlər: – Bəsdir, inaddan
əl çək!

Ataların səhvini oğul düzəltsin görək.

Dəyiş adını... Roman, ya Radion qoy! –
deyirlər.

Bəli, belə deyirlər... Ürəyimə dəyirlər.

Düşünürəm yurdunda otuzuncu illəri,
Yayı qışdan seçilməz sərt, ağır fəsilləri.

Ağ qundaqda qışkıran qızılgül çağlara
Robert adı verərdi o vaxt ata-analar.

Partiyalı atalar, partiyalı analar
Fəxr edərdi bu adla.

Qolçomaqlar o zaman baş kəsər, göz oyardı,
Altay payızlarında bir az qan rəngi vardı.

İndi mənə deyirlər: – Dəyiş Robert adını.
Söyləyirlər: – Bu adda xarici bir qoku var.

Güllürəm bu sözlərə, ey otuzuncu illər!
Səs-səda verin mənə, dünya ələk-vələkdir.

Bu qat-qarış aləmə sizin hökmünüz gərək,
Harayınız gərəkdir!

Robertdən danışaq gəl, bizim
Robert Eyxedən.
Yaraşar, çocuqlara Robert adını qoysaq.

Bəhs açıram Eyxedən,
Bizim İrtiş çayı tək qüdrətli bir kişidən.

O, Kosixa kəndinə gələrdi hərdən-hərdən.
Partiyanın Vilayət Komitəsi katibi.

İrtiş boydaydı qəlbi
Böyük, cəsur bir latış!

Sibir çovğunlarını
Ram etmiş, cilovlamış

Əlləri parçalardı zülmət dumanı, çəni, –
Bizim sovetləşməni gözü götürməyəni.

Xeyr! Robert Eyxedə yabançı bir qoxu yox,
İnqilab ətri vardı.
Gözləri inqilabın gözləri tək yanardı.

...Yurdun başı üstündən ağır illər sovuşdu,
Bulandı duru çaylar, qara gürşadını düşdü?

Bəs, onda sormadınmı,

Hanı, yoldaş İnqilab, hanı doğma övladın?
Aldatdıların səni, doğrudanmı aldandın?

Söylə, hansı zülmətə bələdilər o nuru?
Hansı hərcaı yəllər qırdı o saf bülluru?

Oktyabr əsgəri – dəmir, polad birəri
Ləkələdi də hansı küt əclafın əlləri?

Hansı alçaq tapdadı o dürrü, o gövhəri?
Söylə, yoldaş İnqilab.

Doğrudanmı hədərmiş onun çəkdiyi əzab?
O məşəqqət, o zəhmət?!

İnciməkdən, ağrıdan əzələlər gərilir,
Öz qanının içində bəzən yerə sərilir.

Ancaq hətta onda da
Bir qırış da titrəmir zirehlənmiş
alında.

Bəli, yoldaş İnqilab, lap son bağırışında,
Hətta son nəfəsində.

Son fikri, son hissində inanırdı o sənə,
Sənə, yoldaş İnqilab!

Yalan yerə girmiş, haqq günəşi doğanda
Söylə, yoldaş İnqilab, söylə eşidirmisən.

Yellənən bayraqların qırmızı rəqsini sən
Al günəşli salonda?!

Eyxe məktublarına cavab verərək, odur,
Partiya qurultayı təntənəylə, təmkinlə
Ayağa qalxır, durur! –
Əzəmətli, ümidli “Beynəlmiləl” səslənir.

Uzaqlarda deyil, yox, o, burdadır, o, burda
Polad çiyinlilərlə dayanıb bir sırada.

Oxuyur Robert Eyxe – mənim böyük adaşım,
Düyünlənib yumruğu ağ bir yalana qarşı.

Atam-anam, sağ olun verdiyiniz ad üçün,
Yəqin məni hardasa gözətləyir son günüm.

Çöllərdə qar qaynayır, dəmir sədlər görünür.
Daşıyıraq adını heyrətamiz ərlərin!

O yüksəklik enməsin.
Təki salmayaq yerə,
pak ad ləkələnməsin!

ÇİYƏLƏKLƏR

Əfsanəli bir kitabdır uşaqlıq çağı,
Könlüm yenə seyrə çıxdı o ilk oylağı.

Arxadakı tər meşələr – qanadım-qolum,
Qarşıdakı açıq tala məskənim, yolum.

O talanın qucağında bilsən nə qədər
Çiyələklər yetişərdi, tər çiyələklər.

Gün vurduqca, alov tutar, allanardılar,
Ətirlənər, şirələnər, ballanardılar.

Sərin...sulu...şəfəq dolu zərif çiyələk -
Göy yarpaqlar arasında titrək alov tək.

Heç bilməzdim mən onlara qızıl şar deyim,
Yoxsa körpə qonça tutan lələzar deyim.

Sağa... sola... hara baxsan – al çiyələklər,
Yol üstündə, kol dibində ulduzlar qədər.

Ağır, qara pıspısılar avqust ayında
Çimərdilər gül şəhində, yağış suyunda.

Qızıl günəş yandıranda yal-yamacları,
Millənərdi səmalara şam ağacları.

Düşdü bir gün o yerlərə güzərim mənim,
Elə bil ki, gül açmışdı gülzarım mənim.

Al-qırmızı çiyələklər yamacda dən-dən,
Çiyələklər çəkinirdi yanar günəşdən.

Tutub sərin yarpaqları başları üstə
Çiyələklər al günəşdən gizlənmək istər...

O yamacda çox süründüm mən dizin-dizin,
Ha dərsəm də, ha yesəm də, doymadı gözüm.

Bu nemətə, bu sərvətə heyran kəsildim,
Al boyanan əllərimi otlara sildim.

Düşündüm ki, bu göy tala, bu barlı torpaq
Bu gündən heç kimin deyil, mənimdir ancaq.

Dönüb gəldim düşərgəyə, ürəyimdə sirt,
Gördüm günlər sovuşduqca, ürək tələsir.

Düşərgədən qayıdanda dözmədi könlüm,
Dedim: bir də o talanı qoy gedim görüm.

Tərbiyəçi müəllimə güldü mehriban:
– O talada heç nə – dedi, – tapmayacaqsan.

Yay sovuşub... çiyləyin keçib mövsümü,
Sanki qəfildən qırıldı könlümün simi.

Kola-kosa ilişsəm də toğaylar keçdim,
Buza dönmüş bulaqların gözündən içdim.

İçdim payız günəşinin qızıl nurunu,
Sökdüm neçə hörümçəyin gümüş torunu.

Axır çatdım o talaya, budur həmə yer,
Yenə xalı kəpənəklər öz işindədir.

Yanılmış ot, əsən külək, oxuyan meşə,
Yaddan çıxıb qalan zənbil durur eləcə.

Hər şey, hər şey öz yerində durur sərbəsər,
Təkcə yoxdur, təkcə yoxdur tər çiyləklər.

Ürəyimdə bu yerlərlə küsü bağladım,
Çəmənliyə üzüqoylu düşüb ağladım.

O vaxt başa düşmədim mən qəbahətimi,
Gizlətdiyim pünhan sirrin aqibətini.

Çıxdı qızıl buludlardan mehriban günəş,
Gözüyaşlı bir çocuğu oxşayan günəş.

Ata kimi gülümsəyir, mənə baxırdı,
Mən susurdum... quşlar ötür, sular axırdı.

KONSERT

Omsk qospitalı, hərbin ağır, sərt ili,
Kirlı, quru dəhlizlər neçə yerdən ləkəli.

Ağsaçlı xadimənin dilini yandırır ah:
– Bu artistlər lap xırda uşaqmışlar,
ay allah.

Uzun dəhlizlər boyu səpələnib gedirik,
Bəyaz çarpayılarda arasında itirik.

Əllərdə balalayka, əllərdə mandalina.
Əllərdə gör nə boyda kitab bağlaması var.

Ürəklərdə mahnılar.
Bu gün proqram üzrə mahnılar deyək gərək,
Hərbi mahnılar ilə bu gün dolmuşdur ürək.

Üzdə sakit, mülayim, ürəkdə yana-yana,
Hərbi yaralıların üz qoyuruq yanına.

Həyəcanla, hörmətlə biz giririk qapıdan,
Burda iki nəfər var: bir mayor, bir kapitan.

Cəhənnəm cəhənlərdə gözüylə od götürmüş,
Toplar gurlayan yerdə ayağını itirmiş.

Mayor təbəssüm ilə seyr edir uşaqları,
Qımışır qanı qaçmış, qurumuş dodaqları.

Üç həftə bundan qabaq Rostov səmalarında,
Faşist quzğunlarına divan tutub taranda.

Neçə "Messerşmidt" pərən-pərən eləyən
Kapitan azca qalxır, başında qanlı sarğı,
Qulağında hələ də o tufan, o qasırga.

Yoldaşımız Qrişa konserti elan edir,
Qəlbimizdə mahnılar çırpınır, tüğyan edir.

Bu mahnıda bir xalqın ölüm-dirim davası,
Lələzar bayraqların al-qırmızı dalğası.

Bu mahnıda Çapayev çapır yenə irəli,
Nərildəyən tankların ulduzu beşguşəli.

Bu mahnının odunda düşmən tankı əriyir,
Onlar bir-bir yıxılır, bizimkilər yeriyir.

Oxuyuruq...mahnıda qəlbimiz gəlir dilə,
Təyyarəçi səslənir birdən məzəmmət ilə:

...Bir az sakit... uşaqlar, mayor vəfat elədi
Balalaykanın səsi susur sanki əbədi.

Bəli, bir zamanlar biz kiçik artistlər idik,
Hərbi qospitallarda bu cür konsert verərdik.

HƏR ADDIMDA RAST GƏLİRSƏN

Gəzir Sofiyanı ucaboylular,
Boyları-reklamli sütunlarla tən.
Küçədə şabalıd ağacları var,
Onların döşündən, ya da çiynindən.

Köynəyi qırmızı, köynəyi mavi,
De onlar xəyaldır, nağıldır, nədir?
Cırtan adamları, cır adamları
Heyrətdə buraxan bir əfsanədir.

Bu gün Sofiyanın gözü-könlü şən,
Nə qədər sevinən çocuqları var.
Şəhərin basketbol nəhənglərindən
Avtoqraf alırlar, nişar alırlar.

Boyları dağ kimi nəhəng olsa da,
Onlar mehribandır, onlar lütfgar.
Boşalmış siqaret qutularında
Şəkillər çəkirlər, sözlər yazırlar.

Qoşulub arxada fərəh selinə,
Uşaqlar gör necə şən addım atır.
Qarşıda əlini vurub belinə,
O gedən basketbol allahlarıdır.

ÇAYLAR AXIR OKEANA

Sibir nəhrləri şaxəli, kükrək...
Alar qaynağını körpə çaylardan,
Lay-lay buz altından, süd kimi qardan
Süzülən sulara azadlıq görək!

KÖHNƏÇİ

Qoz kimi qıraraq sal qayaları,
Köpüklü dalgalar axıb gedərlər.
Mavi qollarında pəhləvan gücü,
Çaylar bir-birilə söhbət edərlər.

Çaylar nəhrə dönər göz qabağında,
Nəhlər şir kimi cumar irəli.
Səksənən tayqada, ürkən tayqada
Çiyinylə dağıdar dar sahilləri.

Rezinlə boğulan damarlar kimi
Gərilər, sıxılar, qan kimi qaynar.
Dolayıb çarxları biləklərinə,
Ağır turbinləri fırladar onlar.

Önündə bərələr, bəndlər sökülən
Dilavər çaylarım, igid çaylarım.
Ensiz keçidlərdə daşib tökülən,
Geniş düzənlərdə sakit çaylarım!

Axşamlar mis rəngli qüruba dalar,
Gecə mürgü vurur sabaha qədə.
Saatdan saata kamala dolar,
Qocamanlaşarlar, müdrikləşərlər.

Heyrandır onlara həm göz, həm ağıl,
Qollar ayrılsa da, birdir özəyi.
Çaylar bir əfsanə, çaylar bir nağıl,
Çaylar el anası, dünya gözəli.
Bəşərin əzəli sirdaşı kimi
Tələsər, can atar qışdan bahara.
Gözlərə yığılan göz yaşı kimi
Çaylar axıb gedər okeanlara.

Yadımdadır Omsk, çalsaqqallı bir qoca
Cındır arabasını çəkərdi arxasınca.

Qışqırırdı ucadan: – Ay köhnə-köşkül satan!
Tələs görüm, gəl bəzi! Müştəriyəm, müştəri!

Haray-həşir salanlar bir-birini itələ,
Yığıb gətirərdilər yığın-yığın mitillər.

Qulmu sınmış ütülər, yırtıq-sökük
çəkmələr,
Köhnə banka, əski tas, boş qazan – dibi cəngər.

Nimdaş pencək gətirən, ucuz şalvar
satan kim,
Boynu sürtük kürkünü arabaya atan kim.

Qurd baxışlı qocanın kefi bir az yuxarı,
Cingildədik pulları, eşərdi pal-paltarı.

Qanun tək güclü qoca, iti də caynaqları!
Yoxlar. qiymət qoyardı hər mataha, hər mala.

Basabasın. hay-küyün, başsız kuklanın üstə
Marçıldadıb ağzını bağırırdı gur səslə:
– Ay köhnə-köşkül satan! Tələs görüm,
gəl bəri.

Müştəriyəm, müştəri!

Sanardım o köhnələn bir əyyamın səsidir,
Cır-cındırı satan da köhnələr ölkəsidir.

O ölkə ətalətə, kəsafətə müştəri,
Hörümçək pərdəsidir kilsələri, evləri.

Orda evlər sərdabə, mənzillər məzar kimi,
Qana dönmüş ürəklər həmişə sızlar kimi.

Sanardım o diyarda hamı köpüncə yatır,
Alverçilər bazarda kif atmış çörək satır.

Məktəbləri bürüyüb başdan-başa duman, çən,
Orda tarix keçilir orta əsrlərəcən.

Yoxa çıxıb o yerdə al şəfqətli boyalar,
Qab-qacağın üstündə qat bağlamış naxır var.

Nə bir qumru, nə bir gül, nə bir gövhər, nə bir zər...
Orda yorğan-döşəyi güvələr basıb yeyər.

Ağılsız başçılarına beyni qızmış, qəlbi qış.
Bircə təyyarəni də orda görənlər olmamış.

Neçə illər sovuşub həmin o gündən bəri,
Lakin çıxmır yadımdan haray çəkən müştəri.

Düşünürəm: bəlkə də o köhnə, cındır əmi
Hərbə bircə ay qalmış yığib hər dərdi, qəmi.
Yad ölkədən gəlibmiş bizə bir casus kimi.

AYRILIQ ƏRƏFƏSİNDƏ

Gələndə qatarla gələcəyəm mən,
Təlsiz, teleqramsız, xəbər-ətersiz
Gözlərin güləcəkdir gözlənilmədən,
Qəfildən vüsala qovuşanda biz.

Gündüzlər yolumu gözləmə nəçar,
Axşam gələcəyəm, ilk axşam ancaq.

Ayağım altında ağ tikanlı qar
Günəş batanacan xarıldayacaq.

Qaranlıq düşəndə... tək gələcəyəm,
Yavaş addımlarla, sakit, ahəstə.
Səni pəncərədən səsləyəcəyəm,
Qədəm qoyacağsan gözlərim üstə.

Saxlaya biləmi boran, qar məni
Vüsəl yollarında dönsəm ağ yelə,
Yox, gətirə bilməz qatarlar məni,
Gülüm, gələcəyəm təyyarələrlə.

Qanad istəyirəm oddan, küləkdən,
Yolda yubanmayım bir saat, bir dəm
Düşüb Şərmətyev meydanında mən
Elə oradanca zəng edəcəyəm.

Bu qəfil sevincdən olarkən dəli,
Dəstək əlimizdə bəlkə əsəcək.
– Ah, sənənmə?
– Mənəm.
– İndicə?
– Bəli.
– Hec nə anlamıram.
– Di, tez gəl, görək.

Maşın tutacağam, təzə, qətəcər.
Könül can atacaq vüsəl yerinə.
Meşələr, cığırılar, güllər, çiçəklər
Düşəcək mübarək qədəmlərinə.

Rəislərin üstündə işıq yol salıb,
Qatar nəfəs alıb fit verir tez-tez.
Hələ ayrılmağa bir saat qalıb,
İşə bax, görüşdən danışırıq biz.

DÖVLƏTİ GƏMİRƏN MÜLKİYYƏTÇİ QURD

Bumbuz biganələrin gözünün önündəcə,
Dövrəsində min qayğı, mürgüləmə, basabas,
Dövləti gəmirən qurd yaşar aşkar, gizlicə,
Açığını deyək ki, heç də yaman yaşamaz.

Baldırları kökəlmiş qadın yambızı kimi,
Pəmbələnən yanağı-yağlı, dəyirmi, girdə.
Diqqət verin, nə söylər hər baxış, hər himi
"Tut məni, tutum səni!" çoxu yıxılan yerdə.

"Ver mənə, verim sənə!", "Gör məni, görüm səni!"
Əlbəttə, özünün yox, dövlətin hesabına.
Sanki dərs vermək üçün haraylar taleyini.
Soxulduğu kahanın, kabinetin hesabına.

İstəmirsə, fit çalar, yola salmaz qatırı,
Son kərpici gözləyən bir zavodu tikməz heç.
Tüpürər...tapdalayar el sevən qanunları,
Arada nəfi yoxsa torpaq yol da çəkməz heç.
Yırtmaq, söküb-dağıtmaq, axıtmaqdi şəkəri.
Hər cür qayda-qanuna qəzəb, nifrət bəsləyər.
Elə-belə sənənlə bircə kəlmə də kəsməz,
Elə-belə... sənədə baxar, qol çəkər məgər?!

Ağzını marçıldadıb dalar şirin xəyala,
Tədbirini tökdükcə, udar ağır suyunu.
Dövlət xəzinəsini hey sökər bala-bala.
Onundur vəzifənin hökmü, eni, uzunlu.

İstitutda, sovxozda, tikintidə, trestdə,
Gün ağlar bu gününə, hələ sabahına da.

Canavar iştahı var bu feodal hərisdə,
Uzadan caynağını dövlət dərgahına da.

Elə yollar tapar ki, heç gumanına gəlməz,
Ən mötəbər həpəndi çəkib bağlar özünə.
Hansı əlaltı nökrər onun yanına gəlməz?
Əlaltı da heyrandır əyrisinə, düzünə.

Açgöz qapağanlardan kəs mehrini, ey Vətən!
Ural kimi dəmirləş, Ural kimi poladlaş!
Elə möhkəm yapış ki, yalnız xirtdəyindən,
Tanımasın özünü... ayılarda yekəbaş.

ƏSİTDİYİM QONUŞMA

– Yəqin dalaşdınız... nə hay-küydü o?
– Ana, dalaşsaq da, ağlamadım mən.
Böyüyüb dənizçi olacam axı,
Ana, vannamızda üzümüşəm dünən.

– Vallah, qız deyilsən, bəlasan, bəla!
Cəzana gəlmişəm sənənin əlindən.
– Ay ana, bəs haçan böyüyəcəm mən?
– Hələ ye kotlet... böyüyəcəksən.

– Ay ana, deyirəm, bir köhlən alağ.
– Köhlənmi? Sən özün köhlənsən elə.
– Ana, təyyarəçi olmaq istəyəm.
Qoyarlar göylərə uçum, sən bilən?

– Sən özün şeytana papış tikənsən,
Kimin nə həddi var kəsə yolunu?
– Ana, doğrudanmı dava olacaq?
Bəs mən böyüməmiş görəcəm onu?

Biz hardan çıxmışdıq? Ucsuz-bucaqsız
Tutaş ormanların sıx aləmindən.
Taxta daxmalardan, şeir atəşindən,
Qanlı blokada cəhənnəmindən.

Nədən yaranmışdıq? Sənin məğzindən,
Ey sonsuz, əbədi, ölməz Rusiya.
Doğma nəğmələrin xoş nəfəsindən
Qəlbimiz od almış, gözüümüz ziya.

Qurşun qırmancları yürüdə bizi
Sərmiş dönə-dönə qarlı torpağa.
Fəqət qorxu bilməz, məğlubedilməz
Bir qüdrət qaldırmış bir də ayağa.

Davamı olmuşuq batan günəşin,
Getmişik, qarşıda maneə çox-çox.
Məni məhv eləmək olar, demişəm,
Bizi məhv eləmək mümkün deyil, yox!

Biz kimik? Qüvvəti, eşqi, sevinci
Anamız torpaqdan borc alanlarıq.
Ömrümüz-vətən borcun ödənci,
Uğrunda od tutub kül olanlarıq.

Nəyə bənzəyirik? Yamyaşıl ota,
Sonsuz səhralardır göyərdən bizi.
Qatranlı odunlar ölür sobada,
Odu, hərarəti günəş əvəzi.

Bir gözümdə sevinc, bir gözümdə qəm,
İçəri istidir, bayır qar, soyuq.

Məni məhv eləmək olar, deyirəm,
Bizi məhv eləmək mümkün deyil, yox!

Göbələk qoxulu, selli, gürşadlı
Bir iyun gecəsi doğulmuşam mən.
Uzunsov, yəndəmsiz, sakit bir çocuq
Göz açıb leysanlar nəriləyərkən.

– Uşaq çox ciddidir! – söyləyib həkim,
Qapıb qonşu qadın bir dəstə kartı.
Fal açıb... deyib ki, sakit, mülayim
Bir ömür vəd edir uşağın baxtı.

Varlı olmasa da, deyib, bu uşaq
Asudə, qovğasız bir ömür yaşar.
Onun qismətində nə dərə, nə dağ,
Nə uzaq yollar var, nə qar, nə ruzgar.

Elə özü kimi hər şeyə qane
Bir xanım çıxacaq bir gün baxtına.
Baxın, kimə bənzər o gözəl xanım
Elə bu kartdakı karol qadına.

Yağışlı dan yeri ətirli, tərmış,
Ötürmüş hardasa bir şən quşcuğaz.
Sən demə fal açan yalan deyirmiş,
Kartı özü kimi səfehmiş bir az.

Yaxşı ki, səhv imiş o səs, o səda,
Falın da, kartın da yalanı varmış.
Yaxşı ki, gərilmış damarlarımda
Alovlu, üsyankar bir güc yaşarmış.

Şükür qismətimə, şükür tanıma,
Uzaq bir guşədə yuvalanmadım.
Şəlalə qoşuldu arzularıma,
Tufanda bərkidi qolum, qanadım.
Ürəyim daim ac, könlüm, gözüm tox,
Düşdüm qasırğanın qopan vaxtına.
O kart falındakı sakit həyat yox,
Yaxşı ki, leysanlar çıxdı baxtına.

1972

ARKADI RAYKİNƏ

Vaxtdır, çıxmaq gərək səhnəyə, ustad!
Unudun qorxunu, yorğunluğu da.
Sizinçün qazılar uçurum-dalın
Dipsiz zülmət kimi olduğuna da,
Bu zal-uçurumun qırağıyla siz
Bir kəndirbaz kimi getməlisiniz.
Bir kəndirbaz kimi asta və usta.
Vaxtdır, çıxmaq gərək səhnəyə, ustad!

Şirin bir xülyaya qapılmaın ki,
Ən yaxşı adamlar yığnağıdır zal.
Əlbəttə, yaxşılar nə bir, nə iki...
Çoxdur. Göz qoyanda bilinir dərhal.

Fəqət fikir verin, məgər bu zalda
Təkcə yaxşıları gözələyir sizi.
Baxın, ön cərgədə, ortada, dalda
Nə qədər qurdlar var, izləyir sizi.

O qurdlar indicə hər cümlənizi
Çılğın bir həvəslə alqışlayacaq.

Ancaq...
siz onları tanıyırsınız.
Çoxu işsizlikdən gəlibdi yalnız.

Gəlib əylənməyə, ləzzət almağa,
Sallaq göbəyini verib qabağa,
Kefi istəyəndə çəpik çalmağa.
Hayxırıb tüpürər qalan hər şeyə.

Odur o kalpeysər, özündən razı,
Anekdot gözləyən o hərifə bax.
Hələ yırtılmayıb heç bir maskası,
Əyləşib bir alim, bir nazir sayaq.

Bir azdan bəlkə də donquldanacaq
Salon boğanaqdır, bürküdür deyə.
Açsa yaxasını sərinlənməyə
Gərək dönəsiniz bir yelpazəyə.

Asqırdı, öskürdü... susub durdu zal.
Vaxtdır, çıxmaq gərək səngər səhnəyə.
Yaşasın alovlu alqış nifrəti,
Nifrət hər nakəsə, hər biganəyə.

Dolaşmaq, bulaşmaq kirpiklərdəki
Hörümçək torunu qoparmaq gərək.
Burda iki saat, bəlkə üç saat
Bir hücum döyüşü aparmaq gərək.
Vaxtdır, çıxmaq gərək səhnəyə, ustad!

POEMALAR

REKVİYEM*

Müharibə cəbhələrində həlak olmuş atalarımı-
zın, böyük qardaşlarımızın xatirəsinə.

I

Əbədi
Eşq olsun
Qəhrəmanlara!
Eşq olsun
Eşq olsun
Əbədi
Eşq olsun
Qəhrəmanlara!
Alqış kor ölümdən bac alanlara!

"Eşq olsun!" deyirəm...
Axi bu çələng
Ölüb gedənlərin nəyinə görə?
Hər kəsi, hamını xilas eləyib
Özü həlak olan fədakarların
Nəyinə görəymiş bu şöhrət, bu şan?
De, hansı qalxacaq bir də məzardan?

Qızıl ildırımlar qara buludda
Dəli, divanə tək oynasalar da,

Qulağı kar olan ənginlikləri
Tamam kar olan ənginlikləri

Bütün bəşəriyyət, bütün qitələr,
Bütün okeanlar bağirsalar da,
Bu qədər ölünün barı bircəsi,
Bircəsi qəbrində qımıldanarmı?

Bilirəm: boş qalmış göz çanağında
Heç bircə şüa da bərq vura bilməz.
Məzar daşlarının ağırlığını
Gözəl nəğmələr də qaldıra bilməz.

Mən öz ürəyimin səsiyəm, nə qəm,
Bütün varlığımla təkrar edirəm:
– Əbədi eşq olsun qəhrəmanlara
Torpağa ömürlük qovuşanlara!

Vida himnləri, ölməz himnlər
Yuxusuz dünyanın başı üstündə
Yenə məğrur-məğrur qanad çılmada.
Əbədi eşq olsun
sal qayalara.

Qızıl suyu ilə yazılmış ada,
İgidə, heç igid olmayana da.
Adbaad yad edək hər birisini,
Dərdimiz qorusun xatirəsini.

Bizim çələngimiz ölmüslərə yox,
Sağlara görəkdir, bəli, sağlara.
Bizim yaddaşımız bir abidədir
Məğrur, cəsur gedən hər fədakara.

Özünü unutmaq – böyük bir hüquq,
Ancaq daha yüksək bir hüquq da var:
Qələbə eşqilə alovlananlar

* Epiqraf ixtisar edilmişdir. Red. – Ə.Ə.

Girir cəhənnəmin tən ortasına,
Özü kama yetir, həyatı sona.
Bircə qırpımdaca ömrü itirir,
Bircə an... əbədi şöhrət gətirir.

2

Ana yurd, sən bizi nəçin yaratdın?
Məgər daş altına baş qoymaq üçün?
Məgər sən deyildin bizə vəd edən
Ən böyük məhəbbət, ən gözəl ağ gün?!

Ana yurd, ey adı hər şeydən əziz,
Məgər ölmək üçün doğuluruq biz?!

Ana yurd, de görüm, yadında varmı,
Dirəndi buluda alov sütünü.
"Gəlin imdadıma! Qalxın ayağa!" –
Yavaşca söylədin sən bu arzunu.

Ana yurd, biz səndən şöhrət ummadıq,
Ancaq dərk elədik oda girərkən:
İki yox, bircədir çıxış yolumuz –
Ya mən, ya Vətən!

Ana yurd, eşqinə əminəm, əmin:
Səndən müqəddəsi, səndən xası yox.
Bizim qəmimizdir sənin hər qəmin,
Qəlbin səndən böyük təmənnası yox.

Ana yurd, ey adı hər şeydən əziz,
Qanda məhəbbətin əngin dənizdir.
Sənin həqiqətin – həqiqətimiz,
Şöhrətin əbədi şöhrətimizdir.

3

Qırmızı bayraqlar dalğalandılar,
Qırmızı ulduzlar alışdı, yandı.
Bürüdü aləmi qırmızı çovğun,
Qürub da qızardı, qana boyandı.

Addımlar titrətdi Yer kürəsini.
Budur, polad döşlü diviziyalar!
Qasırga yürüslü diviziyalar!
Düz, sərrast yerişli diviziyalar!

Gör necə şumlayır bağrını yerin
Tozlu çəkmələri döyüşçülərin.
Yerlərimi, göylərimi gurlayır gur-gur?
Döyüşə giririk alovlu, cəsur.

Hayqıran, bağırان bayrağımızda
Tək bircə kəlmə var: Yalnız Qələbə!
Söz girib iliyə, sümüyə, qəlbə
Yalnız Qələbə!

Vətən, xalq naminə yalnız Qələbə!
Yaşamaq naminə yalnız Qələbə!
Bugünkü, sabahkı bəşər naminə
Sığın dar səngərə, yerləş qəlibə.
Muradın, məsləkin yalnız Qələbə!

Hərbi əgdahanı gəbərtməliyik.
Məgər bundan böyük şan-şöhrətim var,
Məgər bundan böyük ləyaqətim var –
Düşməni dünyadan süpürüb atmaq,
Bir də sağ-salamat çıxmaq alovdan!

Yerlərimi, göylərimi gurlayır gur-gur?
Döyüş qasırgalı, müqəddəs, məğrur!

Şığıyan, qanadlı bayrağımızdan
Saçılır dünyaya od qəlpə-qəlpə:
Yalnız Qələbə!
Yalnız Qələbə!

4

Qara daş, qara daş, neçin susursan?
Məgər sən bunumu arzulamışdın?
Məgər gümanına gələrdimi ki,
Naməlum əsgərin üzərində sən
Bir gün başdaşına çevriləcəksən?!

Qara daş, qara daş, neçin susursan?
Bir vaxt dağ döşündə yağardın səssiz,
Qədim qayaları tapıb... doğrayıb
Ağır qatarlara yükləmişik biz.

Parovoz yollarda bağırır bar-bar,
Gecələr yatmayıb müdrik ustalar.
İri əllərinin məharətilə,
Yanar qəlblərinin hərarətilə
Sənə can veriblər...
Oyansın ey kaş,
Dönsün abidəyə adicə bir daş!

Neyləsin yazıq daş? Suçu varmı ki,
Dərində, hardasa, yerin təkində
Əsgərlər çox yatır...həddindən artıq.
Naməlum əsgərlər, adsız əsgərlər.

Qartallar bu yerdə dolanar, dönər.
Ulduzlar parlayar, ulduzlar sönər.
Çiçəklər soluxar, dumanlar enər.
Yellənər ayüzlü günəbaxanlar.

Küknarlar, əynində bahar geyimi,
Fəxri qarovulda dayanmış kimi.

Dolanar yay, payız... qəbrə qar düşər,
Portağal şöləli şüalar düşər.
Ahəstə-ahəstə sovuşar zaman,
Adsız fədakarın ötər yanından.

Adsızımı? Fikirləş... Bir zaman vardı
Kim isə, hardasa gözəl bilərdi
Onun soyadını, onun adını.
Məgər indiki tək meydanı dardı?
Başında bir bölük dostları vardı.
Hələ də yaşayır, inan, hardasa
Saralmış, soluxmuş, məğmun bir ana.
Nişan üzüklü qız... qaldı ələcsiz.
Görəsən necə oldu o nişanlı qız?

Getdi gənc... mərdliyi xalqa təsəlli.
Adı qeyri bəlli, hünəri bəlli.

5

Canım günəş, can günəş!
Bağrı qızıl qan günəş!
Neçin vidalaşmadan
Gedirsən, aman günəş!

Oğul balam, nə balam,
Ah, nə üçün, ah, nədən
Qayıtmırsan, dönmürsən
Bitmiş müharibədən?

Sənə hayan olaram,
Sənə qurban olaram.

Şığıyan, qanadlı bayrağımızdan
Saçılır dünyaya od qəlpə-qəlpə:
Yalnız Qələbə!
Yalnız Qələbə!

4

Qara daş, qara daş, nəçin susursan?
Məgər sən bunumu arzulamışdın?
Məgər gümanına gələrdimi ki,
Naməlum əsgərin üzərində sən
Bir gün başdaşına çevriləcək sən?!

Qara daş, qara daş, nəçin susursan?
Bir vaxt dağ döşündə yağırdın səssiz,
Qədim qayaları tapıb... doğrayıb
Ağır qatarlara yükləmişik biz.

Parovoz yollarda bağırır bar-bar,
Gecələr yatmayıb müdrik ustalar.
İri əllərinin məharətilə,
Yanar qəlblərinin hərərətilə
Sənə can veriblər...
Oyansın ey kaş,
Dönsün abidəyə adicə bir daş!

Neyləsin yazıq daş? Suçu varmı ki,
Dərində, hardasa, yerin təkində
Əsgərlər çox yatır...həddindən artıq.
Naməlum əsgərlər, adsız əsgərlər.

Qartallar bu yerdə dolanar, dönər.
Ulduzlar parlayar, ulduzlar söner.
Çiçəklər soluxar, dumanlar enər.
Yellənər ayüzlü günəbaxanlar.

Küknarlar, əynində bahar geyimi,
Fəxri qarovulda dayanmış kimi.

Dolanar yay, payız... qəbrə qar düşər,
Portağal şöləli şüalar düşər.
Ahəstə-ahəstə sovuşar zaman,
Adsız fədakarın ölər yanından.

Adsızımı? Fikirləş... Bir zaman vardı
Kim isə, hardasa gözəl bilərdi
Onun soyadını, onun adını.
Məgər indiki tək meydanı dardı?
Başında bir bölük dostları vardı.
Hələ də yaşayır, inan, hardasa
Saralmış, soluxmuş, məğmun bir ana.
Nişan üzüklü qız... qaldı ələcsiz.
Görəsən necə oldu o nişanlı qız?

Getdi gənc... mərdliyi xalqa təsəlli.
Adı qeyri bəlli, hünəri bəlli.

5

Canım günəş, can günəş!
Bağrı qızıl qan günəş!
Nəçin vidalaşmadan
Gedirsən, aman günəş!

Oğul balam, nə balam,
Ah, nə üçün, ah, nədən
Qayıtmırsan, dönmürsən
Bitmiş müharibədən?

Sənə hayan olaram,
Sənə qurban olaram.

Yanına qanadlanan
Ana tərən olaram.

Susma, səsimə səs ver,
Bircəm, yeganəm, təkim!
Ciyərimin atəşi,
Balaca, göz bəbəyim!

Dünya mənə dar gəlir.
Üstümə odlar gəlir.
Qayıt, günüm, gündüzüm,
Sən gəlsən, bahar gəlir.

Ahım, naləm, hardasan?
Qızıl laləm, hardasan?
Arxam, dağım, dayağım,
Uzaq şöləm, hardasan?

Hansı yolla gedim ki,
Gəlim, çatım sənə mən.
Tökülsün məzarına
Gözümün yaşı dən-dən.

Verin mənə balamı,
Ayrı heç nə istəməm.
Sağalar qanadlarım,
Qanad gərsəm üstünə.

Uca dağlar dalında
Mənim qaranquşum var.
Sağ olsaydı, gələrdi.
Qanadı sınmışım var.

Balasının qəbrini
Analar qucaqlayar.

Göz yaşları qurusa,
Ürəyilə ağlayar.

Dünya mənə dar gəlir.
Üstümə odlar gəlir.
Qayıt, günüm, gündüzüm,
Sən gəlsən, bahar gəlir.

Ahım, naləm, hardasan?
Qızıl laləm, hardasan?
Arxam, dağım, dayağım,
Uzaq şöləm, hardasan?

6

Nəçin yubanırsan, ey gələcək, sən?
Hansı dərdimizin, de, məlhəmisən?
Görürsən: səninlə qucaqlaşmağa
Məğrurlar yollanır, cəsurlar gedir.
Söylə, bəs bu qədər maneə nədir?

Dağlar çıxarırsan qarşımıza sən,
Uçurum açırsan gözlənilmədən.
Nə qəm, biz gərilməmiş, tarım çəkilməmiş
Sınır telimizdən kanat eşərik.
Yarğanlar üstündən ötüb keçərik.

Buluddan qartopu kəsən balalar
Baxar heyran-heyran heykəlimizə.
Ən böyük tanrılar, allahlar belə
Qasırğa qopanda söykənər bizə.

7

Günəş işığından bəhs edir nəğməm,
Günəş kənarda yox, köksümüzdədir.

Bu gənc planetə töhfədir nəğməm,
Planet gəncliyi hər şeyə qadır!

Günəşin adından, yurdun adından,
Həyatın, ocağın, odun adından
Quru yerdə yatan qəhrəmanlara
And içirik biz!

Ey nakam atalar, böyük qardaşlar,
Nəyi ki, siz qura bilməyibsiniz,
Tikib qurarıq.
Nəyi başa vura bilməyibsiniz,
Başa vurarıq!

Yarımçıqmı qaldı nəğmələriniz?
Tamamlarıq biz.
Qara şumdan qalxan tər cücərtilər
Qalxar maviliyə, al günə qədər.

Zəfər türküsündən yaranmışıq biz.
Ömür mehvəridir diləklərimiz.
Günəşin adından, yurdun adından
Həyatın, ocağın, odun adından
Quru yerdə yatan qəhrəmanlara
And içirik biz:

Ey nakam atalar, böyük qardaşlar,
Nəyi ki, siz qura bilməyibsiniz,
Tikib qurarıq.
Nəyi başa vura bilməyibsiniz,
Başa vurarıq!

Yarımçıqmı qaldı nəğmələriniz?
Tamamlarıq biz.
Tələs, coşqun bahar, tələs, şən dəniz!

Versin varlığını tufanlar bizə,
Ölənər yerində qalanlarıq biz.

Növbəni götürür bizim nəslimiz.
Qoy lovğalanmasın uzaq ulduzlar.
Qonaq gedəcəyik səyyarələrə,
Yerdən Aya, Marsa göz dikənlər var.

Günəşin adından, yurdun adından,
Həyatın, ocağın, odun adından
Quru yerdə yatan qəhrəmanlara
And içirik biz.

Ey nakam atalar, böyük qardaşlar,
Nəyi ki, siz qura bilməyibsiniz,
Tikib qurarıq.
Nəyi başa vura bilməyibsiniz,
Başa vurarıq.
Yarımçıqmı qaldı nəğmələriniz?
Tamamlarıq biz.

8

Dinləyin, dinləyin, danışan bizik.
Sanmayın zülmətdə sakit, səssizlik.
Dinləyin, susmayın ölümlər bizik.
Açın o pəncərə gözələrinizi.
Səbr ilə, sonadək dinləyin bizi.

Bizik, ölümlərdir çağırən sizi.
Kənlə qapınızı taqıldadıraq.
Qorxmayın! Onsuz da bir gecəyəni
Biz oyadaq görək uyuyanları.
Pozsun sükunəti hay-harayımız,
Qaldıraq mürgülü xiyabanları.

Süsənlər baharda nə cür süsənlir,
Unutmuşuq biz.
Çinarlar küləkdə nə cür səslənir –
Unutmuşuq biz.

Bir vaxt aşıq idik, cahana aşıq.
Şumun qoxusunu, gülün ətrini
Yaddan çıxarmışıq, yadırgamışıq.
Torpaq, qara torpaq nə cürdü indi?
Yenə bəzənirmi düzlər, yoxuşlar?
Bizsiz necə ötür nəgməkar quşlar,
Bizsiz necə yağır qarlar, yağışlar?

Biz suya, havaya, günə tamarzı.
Gilas ağacları yenə yazağzı
Görən bürünürmü ağappaq tülə?
Bulaqlar dan üzü işıqlanırmı,
Coşub çağlayırmı çaylar eşq ilə?
Başımız üstündə pənbə buludlar
Yenə axışırmı belədən-belə?

Yaddan çıxarmışıq bağcanı, bağı,
Torpağın üstündə addımlamağı.
Elə bil dünyada heç yerli-dibli
Gəzməmişik biz.
Yaxın bir gözələ bəxşis deyibən
Bircə bənövşə də üzməmişik biz
Elə yatmışıq ki, oyada bilməz
Bizi orkestdə nalə çəkən mis.

Yox, ölüm deyilmiş ən qorxulusu.
Ölümdən dəhşətli heç bilsən nədir:
Quşlar bağçalarda bizsiz oxuyur.
Bizsiz çöl oynayır, dəniz oxuyur.

Gilas ağacları yenə yazağzı
Gül açır... biz gülə, ətrə tamarzı.
Şığıyır dan üzü çaylar eşq ilə.
Uçur ağ buludlar, yumşaq buludlar,
Heyhat, bizsiz uçur belədən-belə.

Yenə keçir gecə, açılır səhər.
Həyat öz əvvəlki gərdisindədir.
Yel vurur, yellənir qızıl zəmilər,
Leysan da, tufan da öz işindədir.
Həyat öz əvvəlki gərdisindədir.

Həyat davam edir. Davam edir iş.
Bu, bizim ümumi qismətimizmiş.
Quşlar bağçalarda bizsiz oxuyur
Bizsiz çöl oynayır, dəniz oxuyur.

Gilas ağacları yenə yazağzı
Gül açır... biz gülə, ətrə tamarzı.
Bizsiz axıb gedir çaylar eşq ilə.
Uçur ağ buludlar, yumşaq buludlar,
Heyhat, bizsiz uçur belədən-belə.

9

Mən bacarmam. Mən ölməm.
Ölsəm, çəmən olaram.
Xəzəl, tonqal tüstüsü,
Ot, yasəmən olaram.

Çevrilərəm dənizdə
Ağ köpüklü dalğaya.
Uzaqda bir ulduza,
Yaxında bir damlaya.

Yaz tufanı olaram, göyləri yara-yara,
Qaldıraram qəlbimi ən yüksək buludlara.
Dönüb əks-sədaya, gurlayaram ormanda.
Gülüşə çevrilərəm uşaq dodaqlarında.

Dənizdə dağ dalğalar, biçənəkdə göy ot var.
Ancaq insan oğluna həsəd aparır onlar.
Təki son damlayadək bu varlığı nuş edək
Cahana sığmayanlar ürəyə sığsın gərək.

Gecələri oyatsın təki ilham şeypuru.
Xırmanları doldursun var, bərəkət yağmur.
Ən gözəl nəğmələrlə sədlər, sərhədlər yaraq.
Yaşadaraq, sevərək yaşamağı bacaraq.

Büdrəməsin, əsməsin ayağım altında yer,
Ey taleyim, sən mənə ən işıqlı ömür ver.
Ölüm vaxtı çatanda ən cəsur bir ölüm ver!

10

Unutmayın onları,
Aylar, illər ötsə də, lap əsrlər keçsə də,
Unutmayın onları.
Görə bilməz bir daha həyat məhvi onları.
Unutmayın onları.

Ağlamayın! Fəryadı boğun boğazınızda.
Dustaq edin ahları dildə, dişdə, ağızda.
Layiq olun onların əziz xatirəsinə.
Daim, ömürlük layiq!

Çörəyiniz, duzunuz, hər bir diləyinizdə.
Dərya əməyinizlə,
Şeiriniz, nəğməyinizlə,
Hər bir dəqiqənizlə,
Nəfəs və nəbzinizlə layiq olun onlara,

Bu yaşıllıq uğrunda yanib kül
olanlara!

İnsanlar!

Nə qədər ki, ürək vurur sinədə,
Bilin ki, bu səadət verilməyib sinədə.
Hansı qan bahasına qazanılmışdır
ağ gün.

Unutmayın, düşünün!

Ən gözəl nəğmələri oxuyarkən bilin ki,
Yerdə ürəklər yatır – nəğmələr xəzinəsi
Uşaqlara damşın onların bərəsində.
Günəş kimi qalsınlar oğul hafizəsində,
Nəvə hafizəsində.
Bəhs açın zaman-zaman,
Qoy nəvə-nəticələr, hətta kötükələr də
Yad eləsin onları,
Ərzin mehvəri olmuş minləri, milyonları!
İnsanlığın, tarixin bütün
mərhələləri, -

Bütün aşamaları, yad eləsin onları!
Sayrışan ulduzlara yönəldəndə gəmini.
Unutmayın, yad edin önlərin qəmini.
İNSANLAR!
Qarşılayın aşib-daşan baharı!
Vurun, öldürün hərbi! Hər cür
HƏRBİ azarı!
İNSANLAR! Arzuları tufanlardan
çıxarın.
Nəhrdən nəhrə atsın sizi həyat axarı
Ancaq heç vaxt, heç vədə unutmayın
onları.
Lənətlərəm...çəkinin... salın yada onları,

Bir də heç zaman geri dönməz
qəhrəmanları!

OTUZUNCU ƏSRƏ MƏKTUB

1

Ey Otuzuncu əsrin bəxtiyar insanları, –
Ağ günlərin memarı, günəş qəlbi
insanlar!

Yəqin bu gün bizi də salacaqsınız yada,
İyirminci əsrdə nələr olmuş dünyada?

Sizin arxeoloqlar axtaracaqlar bizi,
Bizdən yadigar qalan hər nişanı, hər izi.

Daşların, surğucuların, sənədlərin tozunu
Ehmalca siləcəklər.
Hər şeyi öyrənəcək, hər şeyi biləcəklər.

Yenidən gələcəyik o zaman dünyaya biz,
Torpaqdan püskürəcək vulkan
dileklərimiz!

Dil açacaq, sizinlə dayanacaq üzbəüz,
Coşqun nəğmələr dolu bülbül səsi
könlümüz.

Məşəl kimi yaşayıb, məşəl kimi
sönənlər,
Böhtanlar alovunda yanıb külə dönənlər,
Planeti, zamanı çiynində daşıyanlar,
Öz yarımçıq ömründə yüz ömür yaşayanlar.

Gözünüzdün önündən keçəcək pərdə-pərdə,
Həqiqət ölmür əsla, insanlar ölsələr də!

Bu gün hər bir sətrimin üstündə əsirəm mən,
Söz açmaq istəyirəm öz tufanlı əsrimdən.

Sizə kağız yazıram, kağıza etibar yox,
Əsrlərin yolunda sağ qalan az, solan çox.

Nə qəm! Susmasın bir an ürəyimin qururu.
Mənim ki, al bayrağım dan yerinə
döndərib,
Sönüb gedən qurubu.

Məktubun müəllifi təkcə mən deyiləm, yox.
Müəllif – ulduz sanı, ulduzlardan
daha çox.

Bu məktubu yazırlar onlar alın tərilə,
Çəkisi iki min ton dömnə nəhənglərilə!

Bu məktubla biçilmiş zəmilərin ətri var.
Cümlələrin boynunda ərzin diametri var!

Yazılır milyonların qayəsi, qeyrət ilə,
Yerin cazibəsindən qurtulan raketlərin.

Dünyanın dövrəsinə dolanan raketlərin
Şüa-şüa xətt ilə!
Qütbün buz aynasını qıran
buzqıranların
Sürətilə yazılır.

Kükürəyən nəhrlərin okean vüsətini
Cilovlayan əllərin qüdrətilə yazılır!

Səhrələr – vərəqləri, bağ-bağatlar – sözləri,
Özləri yazdığına heyran qalır özləri.

Od qatıb, filiz qatıb, mərmər qatıb
hər sözə.
Min imzalı, min qollu məktub
yazırlar sizə.
Gerbimizlə möhürlü onun üstü-arkası,
Kermlin yaqut ulduzu – al-qırmızı
markası!

2

İşıqlı bir muzeydə, izdihamlı salonda
Xatırlayıb keçmiş, bizi yada salanda.

Uşaqlara yaqın siz söhbət edəcəksiniz
İyirminci əsrdə siniflər qovğasından,

Toqquşan məsləklərin barışmaz
davasından.
Yorğun əllərimizin göynəyən qabarından,
Hər sərhəd ağacında min ürək
qübarından.

Nəzərdən qaçmayacaq bizim nöqsanımız da,
Bəzən günahsız yerə tökülən qanımız da.

Məgər yalnız beləmi anacaqsınız bizi?
Yox! Bilmək istəsəniz əsl tariximizi.

Unutmayın onda siz başımızda bomba tək
Guruldayan dörd ili.

Alovlanan dörd qışı, tüstülənən
dörd yayı,

Yaddan çıxmasın onda bizə çörək yerinə
Verilən jmix payı.

Biz iyirminci əsrin gördük hər
ruzgarını.
Al şəfəqlər yerinə yaqın sütunlarını.

Cəhənnəm cəbhələrdə barıt və qan qoxusu!
Pulemyotda qaynarkən qanımız qarışıq su.

Təsəvvürə gətirin qəhərlənmiş dikturun
Boğazını yandıran qırıq-qırıq sözləri:
“Bizim tərək etdiyimiz...” neçə kəndi,
şəhəri.

Təsəvvürə gətirin bahadır gövdəsində
Mühasirə həlqəsi,
Başının üzərində mənhus ölüm kölgəsi.

Nə zəncirlər qırıbdır, nə cəbhələr
yarıbdır
bu tufanlar ölkəsi, burulğanlar ölkəsi!

Düşünün, duyun bunu: ən istəklili dostunu
Gözünün qabağında qəfil güllə aparmış.
Köksündən isti-isti ürəyini qoparmış!

Bəzən yüz-yüz igrinin yeri bir qəbir oldu,
Taleyimiz müxtəlif, məzarımız bir oldu.

Dinləyin! Ey sabahın məhrəban insanları!
Bizim Yer kürəsinin üstündə əsir bu gün
Səngərləri tərək edən təzə bahar ruzgarı.

Bahar gəlir, başında gül çələngi, gül tacı.
Qarsalanmış səhralar bu baharın
möhtacı.

Fəqət yaddan çıxmayıb hələ o qəm,
O kədər,
Bunu duyursunuzmu: dəhşətlidir nə qədər.

Beşikdəki körpənin günlərlə ac qalması,
Qəfil düşən doludan bir zəminin
solması.

Təsəvvür edin bunu: o tankların,
topların
Oyum-oyum olduğu, viran qoyduğu yerdə
Həyat güldü yenidən.

Yanıb kəsəvə dönmüş ağacların yerindən
Pöhrə verdi ilk bahar.
Qan göllü səhralarda güldü
necə laləzar!

Gur nəhrlər önündə beton bəndlər ucaldı
Min dağ silsiləsi tək.
Bəndlərin sinəsindən şölalələr
töküldü
Şəfəq şölaləsi tək!*

Gəlib çatdı bir səhər, aydın bir
yaz səhəri,
Bu günü gözləmişdi bəşər min ildən bəri.

Əynində skafandr, adi bir cavan oğlan
Start meydançasında seyrə daldı
göyləri.

O, necə də məsuldu, o, necə də gülürdü.
Aydın günün şöləsi üzündən tökülürdü.

İldırım sürətilə raket fəzanı yarıdı,
Bir xalqın sevincini, gülən gözlərində o.
Ulduzlara apardı.

Alqış! Nəğmə! Hay-haray! Sonsuz
bir el sevinci!
Ah, nə qədər çətindir, ah, nə qədər
Gözəldir.
Kainatın fəvqünə ucalasan birinci!

Ancaq elə bilməyin təkə ağ gün
görmüşük,
Ağ günlərə çatınca, qara kirpiyimizlə
Biz alov götürmüşük! Biz odlar
götürmüşük.

Bizim çəkdiyimizi hələ çəkməyib heç kəs.
Məhbəslər görmüşük biz, böhtan
məhürlü məhbəs!

Çiyinini çəkməyin, biz zəncirlər
qırmışıq.
Məhbəslər sökə-sökə, imarətlər
qurmuşuq!

Biz yaratmışıq ərzi! Köməksiz
yaratmışıq!
Sizin özünü də elə biz yaratmışıq.
Olub nöqsanımız da, olub günahımız da,
Fəqət dəmir zindanlar əriyib ahiyimizdə.

* İxtisar var. red. – Ə.Ə.

Bu günün dastanını açıb oxuyanda siz,
Qəhrəmanlarla birgə əclaflar
görəcəksiz!

Qızılgülün bağrında bəzən xar da
yaşayır,
Alilərlə bərabər alçaqlar da yaşayır.

İblislər də yaşayır bu gün bizimlə
birgə,
Xəbislər də yaşayır bu gün bizimlə
birgə.

Onların içində var yolsuz da,
yolkəsən də.
Təzə ayaq açan da, başı gora əsən də.

Onlar bu gün doğulur, əlimizlə boğulur,
Həyat, yenə doğulur, doğulacaq sabah da.

Gözüm qalıb sabahda. Əgər imkanım olsa,
Nifrətimi, kinimi inan, yolbənd edəmə!

Təpədən-dırnağacan çevrilərəm silaha,
Onların birini də buraxmaram sabaha!
İnan mənə, ey sabah! Mən sənin övladınam,
Yox! Sən mənim övladım, mən sən
əcdadınam.

Biz öz Bayrağımızı zirvələrdə daşıdıq,
O bayrağın altında kişi kimi yaşadığ,
Alınacaq yaşadığ!

O bayraq bizimlə bir fərtınalar adladı,
Dış qıcıyan düşmənin kindən
bağrı çatladı.

Tuşladılar gülləni gözümüzün içinə,
Qəhrəmanlar almadı bu ölümü vecinə.
Verib o al bayrağa məşəl qəlblərimizin
Bütün hərərətini,
Onun qızıl teliylə, zər saçığıyla ölçdük
Ömrün ləyaqətini!

O bizim vicdanımız, bizim canımız oldu,
Saçağına zər çəkən qızıl qanımız oldu!

Tellərindən zülmətə al şüalar saçıldı,
Dan yeri tək söküldü, səhər kimi açıldı.

O bayrağın altında biz yanıb
külə döndük,
Yox! Gerbində yaşadığ, qızıl sünbülə
döndük.

Dözdük hər fəlakətə, dözdük hər
məşəqqətə.

Sizin qızıl sabahı qəlbimizdə daşıdıq,
Cib zəngin olmasa da, qəlbi zəngin
Yaşadıq!

Bizim saçlarımızı bəzən mehriban
bir əl,
Bəzən tufan oxşadı.

Üzümüz bir-birinə tamam oxşamasa da,
Ürək arzularımız bir-birinə oxşadı!

Kükürəyən sellər kimi, əsən ağ yellər kimi,
Açılan güllər kimi gələndə dünyaya siz,
Bizim bu haqqı-sayı görək yad edəsiniz!

Bəlkə qızıl günəşi unutmaq olar, fəqət
Bizi unuda bilməz heç bir vaxt
bəşəriyyət!

3

Eşidirəm, söz-söhbət gəzir yenə arada,
Gündə yeni dəb çıxır, gündə yeni bir moda.

İnsanı heyran qoyan modalar dəb
düşübdür,
Şairlik dəb düşübdür, dar şalvar dəb
düşübdür.

Aman allah, onları necə qarşılayırlar?!
Səhərəcən dözməyib gecə qarşılayırlar.

Nəçəsi sinov gedir bir təzə paltar üçün,
Soyuq şeir oxuyan var odlı alqışlar üçün!

Azarkeşlər sınmasın, inciməsin
qoy məndən,
Futbola gedən çoxdur operaya gedəndən.

Sənətkarı, sənəti alqışlamaq yerinə,
Modanı alqışlayan əllər göstərrəm sənə.

Bu nöqsanı şışirdib bar-bar bağırın
da var.
– Onların anasını... deyə hayqırın da var.

Sözlərindən qənd-şəkər, qəlbindən od
tökən var,
– Yaşasın! – deyə-deyə yaşayanı sökən var.

Məni əfv et, bağışla, sən ey
BÖYÜK GƏLƏCƏK!

Gələcək bu dünyaya əlimizlə gələcək.

Ancaq məni bağışla, başağrısı
verib mən,
Sənə söhbət açıram xırda-xuruş
Şeylərdən.

Bəlkə tamam əbəsdir bu ciddi-cəhd,
bu dərd-qəm,
Ancaq dözə bilmirəm, inan, dözə
bilmirəm!

“Xırda-xuruş” şeylərdən sinəmdə min
dağım var,
Bizə şirin yuxunu haram eləyir onlar.

Onlar qaranlıq olub bizi qaplaya bilər,
Böyrümüzə arxadan bıçaq saplaya bilər!

Dinlə, yanan qəlbimi dəbdən danışan
oğlan,
Gəl mənimlə maraqlan;
Dəbə biganə bilmə bu dünyada sən məni.

Xalqı, Vətəni sevmək dəbinə qalsa əgər,
Yalnız ölüm ayırır belə bir dəbdən məni!

Hücum cəbhələrində ucalar poeziya!
Köksümdən od verirəm ona, gözümdən ziya.
Ucalır poeziya!

İftirarı, fitnəni, xəbisliyi, qərəzi
Süpürür yer üzündən şeirimizin süpürgəsi!

Bilirəm ki, üstümə qışqıraqlar yenə,
Bağırıb bar-bar yenə, deyəcəklər: –
Nə lazım
Bu öyüd, bu nəsihət!
Bunu ixtisar elə, onu artırıb düzəlt.

Fəqət mən təmkin ilə üz tuturam onlara,
Sözlərimi deyirəm aram-aram onlara:

Nə gizlədim, sevirəm gurultulu sözləri,
Şimşək dolu sözləri, vulkan dolu
Sözləri!

Sabun köpüyü kimi parlayan sözlər də var,
Heyif olub, zay olub gör nə qədər
kitablar.

Köksüm – alov kürəsi, misralarım
yanan şiş,
Hər birisi qəlbimin atəşilə közərmiş!

Fəqət o qızaran şiş kabab çəkməkçün
deyil,
Eşit, könlüm nə deyir: şeirin döyüş
cəbhəsi.

Öylənmək yeri deyil!

Şairdən aşpaz kimi qayğanaq
gözləyən var.
Fəqət qayğanaq üçün yaranmayıb sənətkar!

Güllü bahar gələndə kirli qar
görmüşəm mən.

Ürəyi fındıq boyda adamlar
görmüşəm mən.

Tutduğu vəzifədən dördəlli yapışanlar,
Dişiyilə, dırnağıyla “yuxarı”
dırmaşanlar,

Kabineti, stolu gözlərinə təpənlər,
Özündən böyükələrin çəkmesini öpənlər.

Yalandan tərif deyib hər gün bağırıb
bar-bar,
Ay kimi, ayna kimi suyu bulandıranlar.

Xitabət kürsüsündən car çəkir
səhər-axşam:
“ – Mən Sovet dövlətinin yolunda can
qoymuşam!
Mənə hörmət qoyulsun!”

Hörmət bir yana dursun, əslində
istəyir ki,
Ona heykəl qoyulsun!

Cəhənnəm olsun onun candan keçən
canı da,
Bir açar deşiyinə yerləşən vicdanı da,
Şair gərək onları bu dünyaya tanıda!

Şeirin ildırımıyla yırt maskalarını,
Özləri kimi cılız, xırda maskalarını!

Ortada yeyib-içib, qıraqda gəzər onlar,
Tufanlar çağıranda, ümmanlar çağıranda
Hovuzda üzər onlar!

Çaya qayıqla girər, qayıqla çıxar onlar,
Bir santi şöhrət üçün dəridən
çıxar onlar.
Qabıqdan çıxar onlar.

Vəzifəsi – alçaqlıq, ixtisası – şər, hiylə,
Şeirimin dar ağacı, onları qaldır göyə!

Mən danmıram! Sevirəm yüksək, ülvi
sözləri
Sözlərimdə odlanır ürəyimin közləri.
Sözlərimin nəbzində
ürəyim vurur mənim.
Sözlərimin dalında
məsləkim durur mənim.

Bəzən pıçıldamışam,
hər sözüm asta, titrək.
Bəzən haray çəkmişəm
müdhiş qasırğalar tək.

Onlar mənim öz sözüm,
varlığuma güzgüdür.
Nöqtəsi, vergülü də
yalnız özümünküdür.

Vaxt olub itirmişəm,
car çəkib səsləmişəm.
Sözümü balam kimi
bağrımda bəsləmişəm.

Hər misramın uğrunda
qana, tərə batmışam.
Lügətdə tapmayanda
özüm söz yaratmışam.

Hər sətrimin bağı qoy
genişlikdə göy olsun.
Sözüm duz-çörəklə bir
süfrələrə qoyulsun.

Qonaq düşsə bir evə,
qoy gülə-gülə düşsün.

Sözümün işığından
üzlərə şölə düşsün.

Hec kəs deyə bilməsin
gözün üstə qaşın var.
Gözlə gülüşə dönsün
salam verən misralar*.

Mən bilirəm: ən gözəl,
dadlı çağlar gələcək.
İnsan xoşbəxtliyinə
yer üzü dar gələcək.

Kim o günün uğrunda
canından keçməz, de kim?
Təki hər misram ilə
bir ürəyi fəth edim.

Qonorarım, demirəm
pul olsun, sərvət olsun.
Hər sətrimin qazancı
rəğbət, məhəbbət olsun!

* İxtisar var. Red. – Ə.Ə.

Bəli! Sizin dünyanın təməli
daşlarıyıq biz.
Zamanın yollarında yoxdur geri qayıdan
Nə bir çıxır, nə bir iz.
Fəqət qalxacağıq biz, sabah yenə ayağa,
Biz günəşlik! Baharlıq! Biz sığmarıq torpağa!

Qurduğumuz dünyaya biz daimi bəzəyik,
Vicdan kimi əbədi, çörək kimi sadəyik,
Səhər kimi təzəyik.

Biz yox dedik cənnətə, dandıq
cəhənnəmi də.
Durub göylə üzbəüz, rədd elədik Allahı.
Allah olduq özümüz.

Ağ günlər qara gündən qəbul etdi
estafet,
Ayağımız altında uğuldadı planet.

Yuxulu körpələri isti yataqda öpdük,
Gəlin gedən qızların yollarına
gül səpdik.

İşə getdik hər səhər, bu adi iş yerini
Döyüş meydanı sandıq.

Qaynar qəlblərimizin, tozlu əllərimizin
Qüdrətinə inandıq.
Heç şübhə etmədikmi? Etdik!
Şübhə də etdik.

Qəmlənmədikmi? Bəli, qəmlənib
ağladığ da,
Fəqət biz yenə getdik!

Getdik şəhər salmağa, abidələr qoymağa,
Bənövşələr dərməyə, ən gözəl şəhərlərə

Sevgili cananların
adlarını verməyə.
Bəzən qanla, ölümle
biz dayandıq göz-gözə.
Kəşf etdik özümüzü,
hər kəşfimiz möcüzə.
Bəli, sizin dünyanın
təməli daşlarıyıq biz.
Fəqət bu lal daşlara
bilsəniz həkk olunmuş
nə qədər sevincimiz!

Nə qədər arzuların
bağlı dilini açdıq.
Bütün Yer kürəsilə
Biz sən deyər danışdıq.

Gəzdirdi iqlim-iqlim
təyyarə, qatar bizi.
Qızıldan baha bildik
hər bir saniyəmizi.

Hər saatın, hər anın
üstündə əsə-əsə,
Əlimizdəki vaxtı
borc vermədik heç kəsə.
Ömrümüzün son günü
gəlib çatanda səssiz,
Dodaqdakı nəğməni
yarımçıq qoyaraq biz
Sabah bir də yenidən

qalxmaq üçün ayağa,
Toxum kimi, dən kimi
basdırıldıq torpağa.

Qucaqlamaq istərik
sizi, ey bahar, ey yaz!
Biz özlülük, biz əsas.
Elə buna görə də
gələcəyin bağrından
bizi qoparmaq olmaz!

5

Bu məktubu yazıram XXX əsrə mən,
Ağız büzən olacaq bilirəm neçə yerdən.

Deyəcəklər: "A qardaş, nə lazım
bu təvazö?
Mövzu düşüb əlinə, gözəl-göyçək bir
mövzu.

Bəs niyə məsafəni az götürdün, belə az?
Otuzuncu əsrə yox, Beşyüzüncü əsrə,
Lap Mininci əsrə yaz.

Heyrətə salmaq üçün yazırsan!
Heyrətə sal,
Çox görmüşük sənintək xəyalpərvər,
Xamxəyal.

Elə yaz, heyrətə sal, yoxsa elə özün sən
Bəlkə də Otuzuncu əsri görə bilərsən.

Bilərsənmi?" – Nə deyim? –
"Təvazökarlıq etmə.
Sənin məktub şəkilli xitabın
maraqlıdır,

Ancaq bir yana yetməz. Sənə yetərmimi?"
– Rədd ol!

Səninlə bəhs açmağa yoxdur macalım
mənim,
Mən Otuzuncu əsrə yazıram bu məktubu,
Otuzuncu əsrədir sorğum-sualım mənim.

6

Ey Otuzuncu əsrin bəxtəvər insanları!
Heç olmasa bir anlıq xatırlayın,
düşünün
İyirminci əsrdə qəlbi çırpınanları!

Üzbəüz durub bu gün haqq-ədalət cəbr ilə,
Bəşəriyyət – hərbi ilə!

Heç bilmirəm nədəndir
fikrə dalanda bəzən
Ürəyimi qopardır
şübhələr yerbəyerdən.
Bəzən elə bilirəm
çatıb dünyanın axırı.
Bütün bəşəriyyəti
çırpıb son sahillərə
hərbin qara axarı.
Nə bir səltənət qalıb,
nə bir hökumət durur.
Əbədiyyət söhbəti
tamam unudulubdur.
Bəşəriyyət dayanıb
sonuncu sahilə.
Stronsi dumanından
gündüzlər də bir gecə...
Nə bir əli gətirən,
nə bir müjdə alan var.

Nə qaynar arzuların
qayğısına qalan var.
Söhbət illərdən deyil,
aylardan gedir bu gün.
Qatmaqarış bir axır
sürünür ölgün-ölgün.
Azdır sabaha güman,
yolu duman alıbdır.
Yaddaşımızda bəlkə
təkcə keçmiş qalıbdır.

Bir də az-çox bu günlər, nigaran,
acı günlər.
Əsrarlı, anlaşılmaz... bəlkə sonuncu
günlər.

Budur, sonuncu bahar – işıqlı, gülgün,
zərif –
Hansı vaxt belə göyçək bənövşələr
göyərüb?

Hansı ildə belə xoş bahar olub, yaz olub?
Arzularım dağlara çiçəklərlə yazılıb.

Çəmənlərə, çöllərə şəbnəmlər tökülübdür,
Hər şəbnəmli qonçaya bir ulduz
bükülübdür.

Axır coşqun nəhrlər, suyu ilıq, suyu saf,
Sularda göyün əksi, o sular kimi şəffaf.

Bu şəfəq aynasına ulduz baxır,
Ay baxır.
Axır büllur nəhrlər, heyhat, son
dəfə axır.

Hardasa bir bulud var, hardasa bir
təhlükə,
Yaxınlaşır o bulud, yaxınlaşır o kölgə,
Bu gün son gündür bəlkə?!

Fəqət doğum evində yeni uşaq doğulur,
Qışqıraraq doğulur, bağıraraq doğulur.

Dünyada heç bir şeyi vecinə almayaq,
Gəlir dünya üzünə gözəl-göyçək bir uşaq.

Həkimlər baxır ona qəmli bir nəvazişlə,
Bayaq qızıl şəfəqdən qamaşan körpə
Gözlər

İndi öz yoldaşı tək oynayır al
günəşlə...

Üstündən gəlib keçir işıqlı, ağ
buludlar,
Sanki onu göylərə qaldıracaq buludlar.

Fəqət bəşər gör harda,
Son sahilə dayanıb
Altı qitəli dünya başdan-ayağa yanıb.

Okeandan sahilə əsir ölüm küləyi,
İmarətlər yerində tüstü iyi, kül iyi.

Elə bil ki, dünyada nə toy, nə bayram olub,
Nə Eynşteyn olubdur, nə dəki Bayron
olub.
Nə Şimal şəfəqləri, nə bahar
yağışları.
Nə qayın meşəsinin ağ qışı, göy baharı.

Nə coşqun rəqslərin musiqi tufanları,
Nə Luvr sarayı qalib, nə də onun memarı.

Nə gözəllik, nə gözəl, nə bir nazlı
nazənin,
Nə odlu bir busənin məlhəm kimi atəşi,
Nə vüsəl gecəsində ehtiraslar günəşi.

Nə bahar səhərində göylərin
gümüş yeri...
Nə bir qız sinəsində gül açan
öpüş yeri...

Yetər! Nədir bu fəryad?! Yoxsa dəli
olmuşam?
Pəncərəmin önündə qara pərdəli axşam.

O qədər qaradır ki, düşünürəm bu ara:
Əllərimi uzatsam bəlkə əlim qarala.

Ey Otuzuncu əsrin bəxtəvər insanları,
Hiss edin ürəyimdə burulan tufanları.
Yorulmayan fikrimdə yorulan tufanları!

Üzbəüz dayanıbdır haqq-ədalət cəbr ilə,
Bəşəriyyət – hərb ilə.
Dünya – tufanqabağı sükut ilə doludur.
İki yol var qarşıda: biri ölüm yoludur,
Biri həyat yoludur.

İki yol, iki cəbhə dayanıbdır üz-üzə,
Biri zülmətə baxır, biri aydın gündüzə.

Ərzin hər bir nöqtəsi raket zərbəsi
altı.

İnsanlığ da, həyat da ölüm qorxusu altı,
Ölüm zərbəsi altı.

Barmaqlar düymələrdə, düymə intizar
kimi,
Əsəblər gərilibdir meridianlar kimi.

Ən gözəl hissəsində dünyanın al bayrağı!
O bayrağa baxdıqca, qurcalanır çoxları,
Yasa dönür bayramı!

Fəqət qulaq verin siz, yerin, göyün səsinə,
Bu həyat təşnəsinə, gözəllik təşnəsinə.

Hərb olsun, qırılmazmı kainatın
məhvəri?
Göndərə bilərəmmi gələcəyə bu şeiri?

Qoy dar gözlər qapansın,
qızın başlar soyusun.
Bəşəriyyət istəmir
səngərlərdə uyusun.
Ey sabahkı nəsillər,
eşidin gur səsimi:
Öpün, qucun, qoruyun
doğma Yer kürəsini!

7

Mən onsuz da indidən
o günləri görürəm,
Dünyada eşq adlanan
bir dan yeri görürəm.
Əzabı da şirindir,
qəmi də bir ülvyyətdir.
Əsrlərin üstündən
aşıb keçən məhəbbət.

Onu biz kəşf etmədik,
siz də kəşf etmədiniz.
Ancaq əsirdir ona
sizin, bizim qəlbimiz.

Ey uzaq həmdəmlərim! Hər şey təkrar
olacaq,
Eşqin gülüşlərindən qış da bahar
olacaq.

Eşqi üşüdə bilməz nə qar-çovğun,
nə də buz,
Baharına, qışına minnətdar olduğumuz
Həyat üzə gələcək!

Bağçalar çiçək-çiçək, çiçəklər
ləçək-ləçək.

Ağappaq göbələklər çöllərdə
qəşəng-qəşəng.

Yenə üzə güləcək sevdiyimiz bağ-bağat,
Yaşa! Var ol, ey həyat!

Eşqin nə olduğunu sən anlatdın mənə, sən,
Sənin eşqinə əhsən!

Eşqin cəsur qəzəbi qorxulu vulkan kimi,
Eşqin ildırımından sinələr al qan kimi.

Sevib-sevilənləri köksü dağlı görmüşəm,
Qollardan qandal qıran dönməz
igidləri də
Öz eşqinin önündə qolubağlı görmüşəm.

Məhəbbətin sahili, həddi yox, hüdudu yox,
Vay o kəsin halına ürəyinin odu yox!

Məhəbbət – insanlığın ən birinci
baharı,
Top səşindən güclüdür eşqin
pıçıltıları!

Eşq olsun məhəbbətdə, işıq dolu könülə!
Min könülə bağlanan bir alovlu könülə!

Hər saat, hər saniyə qoy ruhuma, qəlbimə
Bir insan eşqi dolsun.
Ürəyim nəğmələrlə açılan səhər olsun*.

8

Ey sabah bizdən sonra bu dünyaya
gələnlər,
Ən alovlu eşq ilə sevənlər, sevilənlər.

Deyin görək, kefiniz, əhvalımız necədir?
Cavab gözləyən min-min sualımız
necədir?

Hansınız kainatı dolaşır xəyal kimi?
Hansınız öz ovcunda ulduzları oynadır
Qızıl portağal kimi?

Hansı Sirius, Veqa orbit boyu dolaşır?
Açılmamış dünyaya hansı igid yol açır?

Yer kürəsi necədir? O mehriban, o əziz
Beşiyimiz, qəbrimiz Yer kürəsi necədir?
Yadında varıqmı biz?

* İxtisar var. Red. – Ə.Ə.

Hamının kefi kökmü? Hamınız
bəxtəvərm?
O uzaqda allanan, ətirlənən, ballanan
Kəhrəba zəmilərm?

Ləngər vurur, titrəyir bir sarı
dərya kimi,
Sarı buğda çörəyi təndirdə dünya kimi.

Görən nə olub mənə, elə çörək deyirəm,
Göz açıb gün görəndən indiyədək
deyirəm.

Çox danışdım çörəkdən, açıq deyim
ürəkdən:
Kommunizmi çörəklə, eyş-işrətlə,
yeməklə
Tanıyanlar var hələ.
Başqa cür dərk edən qınayanlar var hələ.

Doğrudanmı dünyaya gələcək o gözəl gün
Qarın otarmaq üçün, gödən bəsləmək üçün?

Maşınlar işləyəcək, siz kef
çəkəcəksiniz,
Qarnı kürü bağlayan boynuyoğunlar kimi,
Bu, doğrudan beləmi?

Yox! İnanmıram əsla! Əsassız bir əsasla
Gələcəyi mən bu cür fərz eləsəm
bir anlıq.

Sənər günəş gözümdə,
boğar məni qaranlıq.

Gülünə olar gözümdə
bütün məşəqqətimiz,
əzab, əziyyətimiz.
Heçə dönər gözümdə
bütün zəfərlərimiz.
bütün kədərlərimiz.
Onda hədə olar ki,
yatmamışq gecələr
şaxtada biz, buzda biz.
Canımızı qoymuşuq
sizin yolunuzda biz.
Xeyr, xeyr! Heç zaman
belə olmazsınız siz.
Məchul xəyalpərvərlər!
Mənim gümanım haqdır:
Sizin həyat yolunuz
asan olmayacaqdır.
Dikiləcək gözünüz yepyeni
əslərə.
Dərd də görəcəksiniz,
hələ qəm də, qüssə də.
Yuxumuza girməyən
dünyaları tapan siz,
Eynimizə gəlməyən
mənalara açan siz.
Bayrağımız keçəcək
daha möhkəm əllərə.
Rəngindən nur düşəcək
Fəsilərə, illərə...*

9

Ey sabahkı nəsil! Həsəd aparın bizə,
Döyüşlərdə ağarmış bizim hər təlimizə.

* İxtisar var. Red. – Ə.Ə.

Bizim gördüyümüzü siz görməyəcəksiniz,
Bu yarıtox, yarıac, bəzən çörəyə möhtac
İnsanların bəxtinə qıbtə edin sabah siz.

Min kərə qıbtə edin
"Beynəlmiləl" nəgməsi oxuyan dodaqlara.

Nicat döyüşlərində yorulmayan qəblərə,
Yorulan ayaqlara.

Əlimizlə ucalan, qanımızdan rəng alan
Yaralı bayraqlara!

İlk cıdırı, ilk yolu açib gedən
biz olduq.
Öz gözümüz tutuldu, yenə ərzə göz olduq.

Yalan deyə bilmirəm, desəm, ilham inciyər,
Sizə qıbtə edirəm heç bilsəniz nə qədər.

Lakin bu qıbtənin də öz gücü, öz səsi var,
Ürəyimdə sabaha sıçramaq həvəsi var.

Vaxtdır!
Yola düşürük!
Tərpənir Yer kürəsi.
Yoldaş uzaq əsrlər!
Uzaq, doğma nəsillər!
Boynuma alıram mən:
Həsəd aparıram mən
...Hansı bir sahildəsə
qürub şəfəqlərində
al boyanan üzlərə.
Qısqanıram sizi mən
keçib gedəcəyiniz
o səhra yollarına.

Sifətləri yandıran
səadət baharına.
Qısqanıram günəşə,
Bir günəş ki, dənizdə
düşüb qədəmizə,
verəcək sizə nəşə.
Əsrarlı bir kədərli
göz dikib yolunuza,
Uzaqlardan baxıram
orda hər bir ulduza.
Fəqət gələcəyik biz!
Eşidirsinizmi siz?
Yadda saxlayın bunu:
Üç min birinci ildə
Gəlib dünyaya bir də
– Salam! – deyəcəyik biz
gələcək əsrlərə.
Qəfildən gələcəyik,
qucub o gülün yazı,
Sizin qəblərinizə,
sizin əllərinizə
etibar edəcəyik
öz inqilabımızı!

İKİ YÜZ ON ADDIM

Məktəb qiymətləri üstünə lirik ricət

Yaddaş
möhkəm yapışır
keçmişin yaxasından.
Bəzən artırır nəşə,
bəzən bir az əskildir.
Məktəb qiymətlərimiz

iki cürdü bir zaman:
Əla – “çatdıra bilir”,
Çox pis – “çatdıra bilmir”.
Bizim dünya betondan,
bizim aləm dəmirdən,
Aerodrom nərəsi –
sanki min quldur səsi.
Macalım yox dinləyəm
ormanları, quşları,
Tər budağa toxuna
bu gözəllik təşnəsi.

Gah pərişan oluram,
gah da heyran oluram.
Oxuyuram özümçün adicə bir nəğməni
Təngnəfəs harasa
tələsirəm, yorturam,
Çatdıra bilmirəm, yox,
min iş səsləyir məni.
Vaxta heyfim gəlsə də,
üyüdürəm günləri.
Nə haqdasa, kimləsə
öcəşirəm boş yerə.
Göz yumub açan kimi
görürəm axşam düşüb,

Həsərət qalırım yenə
al şəfəqli səhərə.

Basırıq bir vaqondan,
sınaqdanmı çıxıram?
Dərhal evə qayıdıb
açıram qapıları.
Otaq kitabla dolu,
çatdıra bilmirəm, yox.

Məgər kitab açmağa
macal, vaxt tapılamı?
Dırmanıram, qalxıram
yenə dağlar başına,
Külək vurur, qar döyür,
hiddət saçır bədənim.
Bu cür dolanmaq çətin,
başqa cürmü dolanaq?
Yox, başqa cür yaşamaq
gəlmir əlimdən mənim.

Gah qüvvətli oluram,
gah qüvvədən düşürəm.
Çıxır bəzən rastıma
məktəbdəşim, yoldaşım.
– Gün aydın!
Hə, necəsən?
Söyləyir yazıq nəşə.
Heyhat, başqa fikirlə
məşğuldur mənim başım.

Volqa. Visla. Kəlküttə.
Ya Kerç limanındayam,
Gah üzür, gah uçuram,
Gəzib görməli yer çox.
Durmaq, dayanmaq görək.
Bəs nəçin uçur ürək?
Çatdıra bilmirəm, yox,
çatdıra bilmirəm, yox!
Hiss edirəm bir azdan
tufanlar gurlayacaq.
Sıxır nəşə könlümü,
Ey duman, gəl, sovuş keç!
Görək əməlli-başlı
əyləşib düşünəsən.

Yox...əyləşə bilmirəm,
çatdıra bilmirəm heç.

Dəyişirəm verstləri
meridian millərinə,
Çağırıram telefona
sevimli Moskvanı.
Yer üzündə ən gözəl
qızı xoşbəxt etməyə.
Macal tapa bilmirəm.
Macal hanı, vaxt hanı?
Bir kənara qoyuram
iş-gücümü, planı.
Əfsanə dinləyirəm
səbrə, dözümə dair.
Ən gərəkli şeirimi
uydurmağa macal yox.
Bu gün itən misranı sabah taparmı
şair?

Bayram günü kilsədə
keşiş noyçası kimi
Boğazımı yırtıram,
səsim, nəfəsim yanır.
Mən öz qiymətlərimi
dəyişdirdim, əbəttə,
Heyhat, qiymət almağa
macal hanı, vaxt hanı?

ADDIMLAR

Hər şey bəxş edə bilər
peyğəmbər tale bizə:
Bir qəfil partlayışdan
nadir sakitliyəcən...

Qızıl meydan, ver mənə
sən öz inamını ki,
Sabahkı məniyimi
kəşf eləyim bu gündən.

Baş meydan, məni dinlə!
Dayağım ol, kömək ver.
Tərli, şəhli səkidə
durmuşam səssizcə, tək.
Kreml divarlarının
daş dişləri – dəbilqə,
Spasski qülləsisə –
sağ cinahda – bir nəhəng.

Tezliklə hər mənzildə,
şəhər qüllələrində
Qırpımları, anları
zərrə-zərrə sayaraq,
Saatın əqrəbləri
ömrüdən hədəf keçən
Vaxtı kəsib atacaq
polad bir qayçı sayaq.

Ömrün ötən çağları,
adsız, ünvansız dəmlər.
Sizdə nəyim qaldı ki,
"Yardım!" deyən həsrətim.
Zindana lapdan dəyən
nəhəng çökiclər kimi
Addımları səslənir?
Addımlar məğrur, mətin.

Ürək guppultuları,
geniş, hündür çiynilər.

Dostların, düşmənlərin
gözünün qarşısında
İki yüz on addımın
səs dalğası başlanır,
Haray salır hər saat
Spasski qapısında.
(O məğrur addımları
mən bir az sonra saydım.
Ondasa gecəyarı
dayanmışdım kar təki.
Mən cavab gözləyirdim.
Əsrin qalan qismisə
Ərzin başı üstündən
keçirdi ruzgar təki.

O məğrur addımları
mən bir az sonra saydım.
Can atdım bu məkana
Gah yuxulu, gah ayıq.
Ürəyimə ən yaxın,
ən gərəkli nəsnəni
Sanki tapmışdıq artıq,
öncə duymuşdum artıq.

Əzəmətli divarın
daldım dərinliyinə.
Gördüm tutqun dalğalı
sahilsiz bir ümmanı.
İnandım ki, hardasa
mütləq birləşəcəkdir
Mənim dövrənim ilə
addımların dövrəni!).

Ürək guppultuları,
qurumuş dodaqlar lal,

Tanış qapıya qədər
Düz iki yüz on addım.
Şan-şöhrət günəşinin
az qala yandırıdığı
Mavzoley qapısının
yanındaca dayandı.

Buzlu çaydan yüksələn
dumanlar arasında,
Təntənəylə titrəyən
süngülər qarşısında
Çaxır dabanlarımı
qranitin köksünə
Planetdə gurlayan
iki yüz on mərd addım!

ADLAR

Gedib şirin yuxuya
uyuyanda Moskva,
Kreml divarlarının
matəm lövhələrində
Əziz adlar sayrışır,
əziz adlar, soyadlar.
Ötüb gedən günləri
Salaraq yada bir də.

"A" hərfindən "Ş"yədək
işıq saçan əlifba,
Döyüş, cəng hiddətilə
yazılan bir əlifba

Kim istərdi ölümü?
heç kəs istəməzdi, yox!

Kim istərdi gülləni,
 istəyən, arayan yox.
 Hamının taleyinə
 qara yel əsdi ancaq,
 Bu uzun divarlara adlarını yazaraq.
 Divarın sinəsində
 adlar orden sayığı.
 Alışıb-yanan adlar
 Gecələrin mayığı.
 Hər adın öz atəşi,
 öz mənəvi günəşi.
 Dzerjinski.
 Qaqarın.
 Kuybışev.
 Rid.
 Çkalov.
 Jukov.
 Artyom...
 Çoxdur.
 Çoxdur bu gözəl adlar,
 Sayıb qurtarmaq çətin.
 Hər yerinə səpilib
 bu nəhəng məmləkətin.
 Təkcə burdamı? Xeyr!
 Təkcə onlarmı? Xeyr!
 Gözlərimi yumuram,
 səsim əsir elə bil.
 Onları yada salmaq
 yaşamaqdan çətindir.
 Lakin yada salmadan
 Yaşamaq mümkün deyil.
 Sağ qalan yoldaşlara
 Qıbtə hissini boğub,
 Mürgüləyir, yatırlar
 zülmətdə yovşan tək.

Onlar sənin balandı,
 Ey inqilab, – əzizim,
 Onlar son nəfərdə
 başdan-başa səninki.

Uğuldayan qumlarda,
 sükuta gedən qarda,
 Yamyaşıl çəmənlərin
 asta xışiltısında,
 Mürgü vuran, dupduru
 kəhrizlərin başında,
 Qanında günəş yanan
 palıdların tuşunda,
 Gözəl bildirçinlərin
 məlul keçdiyi yerdə,
 Zərqanadlı arının
 çiçək qədəhlərindən
 şəbnəm içdiyi yerdə,
 Ağappaq qayınların
 keşik çəkdiyi bağda,
 Nəğmə dəyən ququnun
 peyğəmbərlik etdiyi
 uzaq dərədə, dağda
 uyuyur, yatır onlar.
 Hüdudsuz planetdə
 döyüşçülər uyuyur,
 İçəridən qızdırıb
 onu isindirərək.
 Onlar – ərzin mehvəri,
 Dinləyərək sükutu,
 Çiyində saxlar onlar
 bu divarı, bu yurdu.

Vahid, bircə bayrağın
 kölgəsindədir mənim

Həm qürurum, həm ağrım.
Şahiddir elim, obam.
Kreml divarlarının
mərmər lövhələri də
"A"dan "Ş"yədək yanır,
şölə çəkir əlifbam.

Tutulan nəfəsimlə
deyirəm: – İndən belə
Bu daş əlifba ilə
hər gün dərs verərəm, dərs
bütün uşaqlara mən.
Xeyr, hərf öyrətmərəm.
Öyrədərəm onların
Həyatının məğzini, –
Öyrədərəm əbədi
yaşamağın tərzini.
Az yaşayırıq. Ancaq
hədərsə yaşayırıq biz.
Əsir Moksvaçaydan
qış küləyi tərtemiz.
Qranit əlifbanın
gözü önündə...
Qadir,
Dəmir addımlarını
qarovul möhkəmlədir.

QANADLAR ÜSTÜNƏ TARİXİ RİCƏT

Kifir, idbar sifətli,
cinayətkar bir kölə
Hansı uzaq ilinsə
20 aprel günü
haray çəkdi Kremlə:

Guya İvanovkada
"Dövlət işi görmüş ol!"
Kimdir?
Nədən bəhs açır?
Nədir inamı, andı?
Axı hansı hünərlə
baxır atıcıların
gözlərinə qorxmadan!
Oğrumu? Oğru deyil.
Ancaq kimdir inanan?
Ey lüt, anla ki, bil ki,
Bu hay-küyün üçün sən
Bütün ciddiyyətilə
haqq-hesab verəcəksən.
Kişini qapdı, getdi
ayıq-sayıq keşikçi.
Sorgu-sual zamanı
gör nə dedi bu quldur:
– Söz verirəm kəşf edim
bir cüt elə qanad ki,
Maviliklər içində
uçub getsin quş tək.

Zirzəmi.
Palıd masa.
Üç mıxçalı
ağ divar.
Ləngər vurur divarda
qorxunc kabus-kölgələr.
Saqqal tərpedib boyar
Troyekurov özü,
Şuluq salan kişidən
sorur qəzəblə, kinlə:
– Nə hoqqa çıxarırsan?
– Hoqqa deyil, xeyirdi...

– Uçmaq mı istəyirsən?
– Bəli, çox istəyirəm...
– Lap quş kimi... deyirsən?
– Lap quş kimi deyirəm.
– Əgər uça bilməsən?
– Mütləq uçmalıyam mən!..

...Ən ciddi bir qaydada
dindirdilər gopçunu.
Səhərdən axşamacan
asıb-kəsdilər onu.
Döyüb yerə yıxdılar,
məngənədə sıxdılar.
Osa tərslik elədi:
– Mütləq uçacam! – dedi.
Elə bəlkə doğrudan
uçacaq bu üsyankar?!
Sısqı, cılız inadkar!
Elə bəlkə çarın da
düşünə yatdı bu kef?!
Bir az düşündü boyar:
– Yaxşı, – dedi, – ey ıdbar!
Nə lazım indi sənə?
...Qanad düzəltmək üçün
nə lazımsa verdilər:
İki parça ağ kətan,
baha qiymətli mika.
Yaşıl söyüd çubuğu,
Bırhəftəlik çörək, su,
(Bir kitab da verdilər
baxmağa, göz qoymağa).

Sənətkar cilaladı
qeyri-adi icadı.
Yüngül, iti bıçaqla

doğradı ağ kətanı.
Ağ balıq kürüsündən düzəltdi
yapışqanı.
Söyüd çubuqlarından
hazırlayıb üç eşmə,
Çalışdı gecə-gündüz,
yaxa vermədən qəmə.
İşi – bir şeytan işi,
gülüşü – cin gülüşü:
“Bir şey çıxırmı? Bəli!
Gəlin görün bu fel!..”
Çatdı Moskva-yə küy:
“İşlər bir az başqadı!..
Gəl İvanovski-yə
sabah günorta vaxtı.
Gözlər görməsin onu,
aləm yaradıb kişi,
Bir cütqanad qalxacaq
göydə gedən quş kimi...”
– Nə hoqqadı yenə bu?
– Hoqqa deyil, xeyirdir...
– Uçmaq mı istəyirsən?
– Bəli, çox istəyirəm.
– Deyirsən lap quş kimi?..
– Lap quş kimi deyirəm...
– Əgər uça bilməsən?
– Mütləq uçmalıyam mən!..

O lüt, kifir, cybəcər
şuluq salan hünərvər
Aprelin otuzunda
çıxdı əyri qapıdan,
Bir cüt nəhəng qanadı
göyə uçursun deyər,
Daldı İvanovski-yə.

Qanadlar əzəmətli,
pərdəli, iti, sivri.
Qamaşdırdı qanadlar
Heyran baxan gözləri.
Qanadlar çox zərifdi,
fəqət büzülmədilər.
Buz kimi şəffaf idi,
ancaq üzülmədilər.
Bu parlaq qanadlara
can verdilər gör nədən:
Qanların şöləsindən,
yağınların rəngindən.
Yanında tay-tuşları,
gəldi yunsaqqal boyar
Troyekurov özü.
Dayandılar göz-gözə,
Qövs-qüzeh qanadlar
dünyada ilk möcüzə.
Qanadları taxarkən
o eybəcər dilavər
bir az özünü dartdı.
Az qala "Ah!" söyləsin
İnvanovski əhli
boğazını uzatdı.

Budur, qanad çalaraq
atdı ilk addımını.
Budur, bir də çırpındı,
tər yandırdı alnını.
Barmaqları ucunda
xeyli qalxdı, gücəndi,
uçma bilmədi, heyhat.
Ovurdunu şişirtmədi,
uçma bilmədi, heyhat.

Yaş tökdü, qıldı fəryad,
əl qaldırdı göylərə.
Oynatdı gözlərini,
hoppandı dovşan tək.
Elə bir ah çəkdi ki,
elə bir qıy vurdu ki,
Ayaq döyüb, yüyürüb
o qədər gərildi ki,
Qanadlar yerə düşdü.
düşündə yelləndi xaç.
Boyar qızdı, nə qızdı!
Gözlərinə qan sızdı.
Qışqırdılar ağalar:
– Bəs... ay lənətə gəlmiş!
Bəs deyirdin uçacam?!

"Hardasan, ulu Tanrım?!"
fəryad qoparanda o,
Yanındakı tacirə
toxunarkən qanadı,
Fısıqırdı boynu xaçlı
qarğa-quzğun sürüsü,
Qəhqəhələr içində
İvanovka uladı.

Yerə sərildi kişi
kəsilmiş fidan kimi.
Nə gülüşü eşitdi,
nə də qarlıtları.
Troyekurov özü
yanaşdı iyrənmədən,
Tüpürdü cəmdəyinə,
Təpiklədi idbarı.

"Doyunca güldük, yetər!
Daha sərt olmaq görək.

Kötəkləyin köpüncə!
Hələ ölməsin ancaq.
Qoy bir həftə can versin
gəbərincə...qurumsaq”.

Baharın oğlan çağı
şaqqıldayır çubuqlar.
Hər kötəkdən bir quşun
uçuş viyılısı var.
Şığıyır, qalxır, enir,
kürəyini dağıdır
qanlı kərkəs çaynağı.
Zol çıxarır belindən
döyənlərin şallağı.
– İbrət olsun hamıya!
Bərk vurun ağıllansın!
Vurun! Eybini qansın!
Vurun! Qoy dövrəsində
qızıl bir kəl yaransın!
Qamçını bərkdən vur!
– Ah!
Bağrı çatlasın!
– Allah!
– Ölməsin, yarım şallaq!
Yerə baxırsan, oğlan?
– Bəli, yerə baxıram...
– Uçmaqımı istəyirdin?
– İndi də istəyirəm...
– Deyirsən quşlar kimi?
– Quşlar kimi deyirəm.
– Bəs harda qaldı uçuş?
– Mütləq uçasıyam mən!
...Üzdən kifir görünən
Cinayətkar kişinin
İniltisi qorxudur

quduz, ac köpəkləri.
Qollarını gərmiş o,
nəhəng, qara xaç kimi
Gecə zülmət, gecə kor,
gecə qaxsımış kimi.
Qarağatlar, qayınlar
gör nə qədər yaxından.
Qaranlığa qərq olan
dövlətin qucağından,
Ah çəkən, qan-yaş tökən
bu bilməcə aləmdə,
Dən səpən, dağlar sökən
divanələr elində,
Misilsiz ikonalar,
maskalar arasında,
Zingiltilər, xiffətlər,
zülmlər, ziyafətlər,
Dərk edilməmiş dərdlər,
qəm-qubar arasında,
Kefillərin dediyi
mahmırlar arasında,
Sağ əli yarasında,
Bir İnsan üzüqoylu
uzanmış öz qanında.
Yalnız yatıb.
Nə ulduz,
nə bulud var yanında.
Yatıb, saf gözlərini
geniş-geniş açaraq.
Qızarır qanadları
dünyaya nur saçaraq.
Çar kötəyindən deyil
o qanın lələzəri.
Qanadları göyərmiş,
qızıl nur qanadları.

ADDIMLAR

Gecə keçib qəraldan.
Səssizlikdə gurlayan
mətin addım səsləri
yenə titrədir yeri.
Əks edib əsrlərin,
səl divarın bağrında,
Yaddaşımın sədası
dönür, qayıdır geri.
İki yüz on tunc addım,
iki yüz on mərd addım.
Duruş gətirdiyimiz
yükünü çəkdiyimiz
Tufanlı yollardakı
ağır addım, sərt addım,
Bizim Yer kürəsinin
bütün tarixi, məğzi -
İki yüz on addımın
yalnız müqəddiməsi!
İki yüz on mərd addım!
Göz qırpmayan, yuxusuz
Əzəmətli Kreml
divarları yanında!
Səssizliklər içində
keçən, əfsanələşən
Alayların, bir də ki,
Yorulan, əldən düşən
son davanın yanında.
Yaddaş, yaddaş,
dada yet.
Öz ardınca harayla
O azan, uzaqlaşan,
dağdan aşan günləri.

Dirilt, qaldır ayağa
yıxılmış dostlarımı.
Sağ qalan dostlarımsa
gənəliyin qaytar geri.

Yaddaş, yaddaşım mənim,
sən ki qadir qüvvəsən.
Əqrəbləri bir anlıq
sən geri çəkməlisən.
Mənim məqsədim ancaq
dostu anmaq deyil, yox.
Dostlarımin gözüne
baxmaq istəyirəm mən.
Baxmaq istəyirəm mən,
gözlərimi çəkmədən.
Yorulum, addımlayım,
gedim, bir də yorulum.
Sən mənə elə qüvvət,
elə iradə ver ki,
Heç nəyi unutmayım,
daim sənənlə olum!

ƏMƏK

Nə qədər ki, hərlənir
mavilikdə planet.
Onun günəş qoxulu
torpağında, daşında
Elə gün olmayacaq
sökməsin dan yeri.
Elə gün olmayacaq
tikanından, gülündən
gölməsin əmək ötri.
Bizim axar çay kimi

tələsən ömrümüzə
 əmək-birinci bəzək.
 Gəldi mis şeypurların
 zəfər hayqırışıyla!
 Zəfər əbədi, qəti.
 Söndürülünce
 Böyük
 Vətən
 müharibəsi,
 Alovlandı yerində
 Böyük
 Vətən
 Zəhməti!
 Başlandı elə bil ki,
 bütün həyat təzədən.
 Günün ömrü çatmadı,
 borc istədik,
 vaxt aldıq
 Bircə çimir yuxuya
 həsrət qalan gecədən.
 Bu yük
 Hərbin yükündən
 heç də yüngül deyildi,
 Bəzən ağırdı qat-qat
 Qayğı, qəm-xirtəyəcən,
 əmək-sarsılmaz səbat,
 böyük, qaynar bir həyat.
 Hər cür səddi, əngəli
 qırıb dağıdan inad!
 Kim deyər bu qızgın iş
 yalnız firavan həyat,
 yemək, içmək üçündü?
 Azuqəmiz dünyada
 kiminkindən üstündü?
 Sıxsan, suyu tökülən

giləbənzər nəm çörək.
 Hansı ırmaqdan isə
 bircə fincan təmiz su.
 Buydu gündəlik ruzu.
 Xəyalımda nələr var:
 kabus kimi obalar.
 Həyulalar üstündən
 buludlara yüksələn
 qarsalanmış sobalar.

Necə bir yaddaş gəzir
 Bizim arxamızca gör.
 İnanmırsan, buyur, get,
 sən bir də baş çək ona:
 Şəhərdə-dağılmamış
 vur-tut ikicə bina.
 Qismətə bax, paya bax:
 səkkiz kəndə-bir kişi.
 Şumlayıb, əkib, biçib
 başa vurduq yüz işi.
 Amma yenə toqquşduq
 neçə dərdlə, əzabla.
 Suvarmışımız çölə
 bəzən göz yaşı tökdük
 od kimi, damla-damla.
 Nələr çəkdik, bilsəniz,
 yanib cızdağı çıxmış,
 az qala külə dönmüş
 46-cı ildə biz.
 Yorgun düşdü, lal oldu
 daş kimi əzələmiz.
 Qarşıdasa nə dinclik,
 nə bir nəfəs dərimi.
 Dözdük.
 Yardıq.

Bacardıq.
Gəldik öz öhdəmizdən,
canımızın içindən
yenə can tapmış kimi.
Biz öz vətənimizin,
biz öz taleyimizin
Loğmanı olduq hər an.
Ehtiyat saxlamadıq
qüvvəmizi heç zaman.
Kim deyər möcüzəydi
bizi dardan qurtaran?
Yox, bizi xilas etdi
yalnız O –
Böyük Vətən.
Yüz-yüz, min-min göyərən
Vahidlik.
Yavaş-yavaş,
ağır-ağır deyəsən
Xərabələr içindən
baş qaldırdı bizim də
toyumuz, bayramımız,
Düzəltdi dağ çiynini.
Sovuşan buludlara
dirək-ayaq çiynini.
Söz bilən, bəlkə sabah
asan olacaq bir az?
Əksinə. Qat-qat çətin.
Qat-qat mürəkkəbləşib
iş bəşəriyyətin.
Əylənmək naminə yox,
ciddi bir iş naminə
söhbətlər gedir artıq:
– BAM-ın arxasında biz
hansı magistralı
sabah yaratmalıyıq?

Harda yerləşəcəkdir
sabahkı gənc Samotlor?
Ürək taybatay açıq.
Üzlər, gözlər – nur, işıq.
Tayqa qurşağa kimi
büllur şəfəq içində.
Yürüşə başlayır dan.
Yurda hökmran olan
yalnız qəlbin qüdrəti:
Böyük Vətən Zəhməti!
Tikintidə, tarlada,
yolda, bağda, bağçada,
Paytaxtın hay-küyündə,
kəndin sakitliyində,
Sinxrofazotron süslü
ən uca binalarda,
Müdrikliyə biganə
emalatxanalarda
Davam edir, Əmək, İş.
Qanadlı bir yüksəliş.
Qoy ağzını əyməsin
kübar təkəbbürlülər:
“Çox da vüsətli deyil
tikintilər, körpülər”.
Yaratdığımız
yalnız BAM-mı, KamAZ-mı məgər?
Sərt, dözülməz, ümumi
zəhməti var ölkənin.
Fırtınalar içində
sürür öz qayığını,
Əsla gileylənmədən
çəkir öz qaygısını
hər hansı sovxoz, zavod.
Çalışır göz yummadan.
Heç bir təliff ummadan,

heç bir çöləng ummadan.
Bəxtin gətirməsinə
əsla ümid etmədən
Arzulayır, can qoyur,
dözür, yaşayır Vətən.
Vətən

yalnız çilingər,
yalnız mühəndisidir?
Yer şumlayır, bağ salır,
inanır bu həyata,
özünü də kəşf edir.
Əmək-ərzin hakimi.
Əmək məst edir bizi
ən ləzzətli mey kimi.
Əmək elan edir ki,
Ya hər şey, ya da heç nə.
Onsuz hər hansı bayraq
cındıra bənzər ancaq,
at küllüyün içinə.
İşsiz ölüdür hər söz.
Nura dönüb hər üz də,
milyonların səylə
görmüş qanadlarını
bütün ölkənin üstə.
Yerin, göyün vüsəti –
Böyük Vətən Zəhməti!
Rusiya tən hüquqlu
bacıları ilə birgə –
Nəhəng əmək meydanı,
qeyrət adlı düşərgə.

Nə qədər ki, hərlənir
mavilikdə planet,
onun günəş qoxulu
torpağında, daşında

Elə gün olmayacaq
sökülməsin dan yeri.
Elə gün olmayacaq
tikanından, gülündən
gəlməsin əmək ətri.

YOLLARA DAİR LİRİK OLMAYAN RİCƏT

Hər kəs günün birində
yola çıxır qapıdan.
Bir ucu ölüm olan
yolla gedir hər adam.
Mənimsə eşqim, arzum
yollar beşilliyidir.
Dolayı yox, kəsə yol –
hər ayrını kəsən yol.
Uzaqlarda, hardasa
üz versə də fəlakət,
Martin ortalarında
kənddən kəndə getməyə
nə şin çatır, nə taqət.
Görürəm, çox böyükdür,
çox genişdir ölkəmiz.
Bunu da bilirəm ki,
Tanrı yox, insanıq biz.
Duyuram ki, yolun da
bahalaşib qiyməti.
Deyirlər:
yüklədinmi,
Apar, yol sənin olsun.
Yol boyu nəğmə söylə,
nəğmənin təsəllin olsun.
Yaxşı... bəs xan torpaqda
zaya dönen bərəkət?

Kəhrəbadan ucuzmu
palçıqdakı o sərvət?!
Hələ uzaq reyslər,
sanki böyük mükafat,
nəmər gözlər reyslər.
Sürür sürücü qoçaq.
(*Sanma itib-batacaq
Camı bərkdir. Çatacaq!*).
Şofer riski həyatda –
uzun sürən igidlik...
məgər asanmı işdir?
Gündəlik iş yolları
çala-çuxur, daş-kəsək,
gah yoxuş, gah enişdir.
(Zəifləsən bir anlıq,
çökər gözə qaranlıq).
Hələ ən böyük əngəl –
yolun-rizin yoxluğu.
İstəmirəm ortaya
çəkim, töküm qanunu.
İstəmirəm qızışam,
sözüm böhtan görünsün.
Ancaq açıq deyim ki,
üzür məni bir fikir:
Məncə belə bir dövlət,
belə bir hakimiyyət
olan yerdə
Yolsuzluq –
əxlaqsızlıq kimidir.
Acı bir gerçəkdi bu.
Məsələ heç də əsla
şaiyədə deyil, yox.
Qoy nə deyir, desinlər.
Məni rahat buraxmır
tamam başqa bir kədər.

Şeiriyyət axtarmayın
mənim bu fəslimdə siz.
Şeir saymayın bunu,
şeir yazmıram bu gün.
Xırıltılı səsimlə
bağırıram ucadan
özümçün yox, yurd üçün.
Okeanlar, ümmanlar
məngənəsində qalan,
Bizim üçün dünyada
hər şeydən əziz olan,
bizim bircəmiş olan.
Uğrunda illər boyu
ömür-gün qoyduğumuz,
Qucağında gül açıb,
əlində solduğumuz,
Sevincilə sevinib,
dərindən öldüyümüz
vahid yurdumuz üçün!
Ərzi çiyinlərində
daşıyan ərslər üçün.
Əl yetməyən heç nə yox,
heç nə yox qeyri-mümkün.
Quru daş da gül açar,
sevə-sevə təki sən,
Ona qəlb atəşini,
göz nurunu verəsən.
Bizim Yolumuz keçir
zaman-tufan içində.
Böyük hərlər ilə
yazılan bu böyük Yol
Sabahkı nəsilləri
daha böyük mähr ilə
cəzb edəcək, əmin ol!
Bu tələsik şeirim

bütün sadələvhlüyü,
bütün hərərət ilə,
Ərzin bütün vüsəti,
üfüqlərin, göylərin
bütün əzəmətilə
bir əhdim gəlir dilə.
Əhdim barlı, bəhərli
bağların gül iyidir,
yollar beşilliyidir.
Elə bir məqsəd üçün
qurban da getmək olar.
Başı da vermək olar,
tez gələrsə o bahar.

ADDIMLA

Səma ucsuz-bucaqsız,
Divarda qızıl adlar.
Keçid rəsmindəki tək
İki yüz on mərd addım!
Nə adı car çəkilmiş,
nə elanı verilmiş
nadir gecə bayramı –
qərribə bir nümayiş.
Buludları yırtır Ay,
meydan parlayır par-par.
Bədirlənmiş Ay altı
sıralanmış ordular.
Atamın dostlarını
dərhal tanıyıram mən.
Bax, onlardır o başda
uzaqda cərgələnən.
Qarşıda yığma alay,
nəfəsi – cəng havası,
naməlum əsgərlərin

dəmirələnmiş sırası.
Onlar elə bu gecə
axıb gəlmiş hər yandan:
Qan və barıt qoxulu
yüz-yüz hərbi meydandan.
Dauqavadan, Dondan
Dneprdən, Brestdən,
Borodin torpağından.
O göz-göz, deşik-deşik
Nevski buzlağından.
Kimi at üstə gəlib,
kimi də pay-piyada.
Alayların üstündən
səssiz gurlayıb keçir
“Ura-a!...”-coşqun bir səda!
Tələşiyəm. Soyuqdur.
Kədər, qəm küləkləri
hərləyir qırmancını
qulağımın dibində.
Bu səssizlik içində
dinləyirəm onları –
Sarsıdıcı sükuta
hökmran addımları.
Apaydın eşidilir
komanda sözləri də.
Qanadlanır havada
bir az qüssəli marşlar.
Divardan çıxıb gəlir
keçidi qəbul edən
komandan arkadaşlar.
O sərt, uzaq illərin
dolu piyaləsini
dibinədək içənlər.
Adları həkk edilmiş
sal daşların yanında

indi heykəlləşənlər.
 Susurlar.
 Seyr edirlər.
 İnanırlar ki,
 Sanki
 Bu gecə,
 Lap indicə
 Cavanlıq aləmindən
 qanadlanıb gələcək
 qayğısız şeypurçular.
 Anıb əsgərlərini,
 bir daha hiss edirlər
 uzaq nal səslərini.
 Hər şey köhnə dəbində.
 Odur, çəkisiz əllər
 görünməz şapkalının
 günlüyünün dibində.

MÜHARİBƏ

Hərbi məktəb.
 Cavanlar,
 əyində hərbi paltar.
 Dan söküləndən bəri
 Atışma. Təpik döymə.
 Təhsil – altıca aylıq,
 sonra dərhal buraxılış.
 Yaxalıqda parlayır
 ikicə kub nişanı.
 Keçir dolu eşalon
 sonsuz rus səhrasından,
 Ağlıqla sayrışan
 qayınlar arasından.
 “Biz onları əzərik!”
 “Biz onları enərik!..”

“Göstərik onlara!” –
 uğuldayır parovoz...
 Dolu stansiyalar –
 Novqorod yığıncağı.
 İnsan fəlakətilə
 lökküldəyən dünyamız.
 Ləngər vurur eşalon,
 qarşıdan gələn yalnız
 sanitar qatarları.
 Qurumuş boğazlardan
 keçmir südlü sıyıq da.
 Zülmət gecə
 dopdolu tufəng kimi
 ayaqda.
 “Biz onları əzərik!..”
 “Göstərik onlara!”
 “Biz onları enərik!..” –
 pıçıldayır leytenant...
 Yol göstərən nişanlar
 Çovğun kimi çovuyub
 Gözdən itdiyi anda
 Vaqon sahanlığında
 Yellər əsdi canında.
 Döydü şaxta da, qar da.
 Pələqulaq bir uşaq
 Kişiləşdi yollarda.
 Yalnız vaqon təxtində öz yerini tutanda,
 Çəkilən zəhrimarin tüstüsünü udanda
 Dalıb şirin xəyala unudtu hər qayğını, –
 O da yalnız bir anlıq.
 Gülümsədi
 Göy açıq,
 Laybalay bir mavilik.
 Yuxu görür o bəlkə,
 bu səma, bu ənginlik

bəlkə dəniz dalğası?
 "Tankdır!"
 Dərhal dəhşətli
 bir səs qopdu bağrından;
 "Döyüşə-ə!"
 Qalxdı alov,
 Beləcə rastlaşdılar
 Mühəribə, bir də O.
 ..Gurultuyla dolu göy,
 Dünyanın beli sındı.
 Eybəcərləşdi aləm.
 Bu hayqırtı, bu səs-küy
 bəlkə də bir səhv idi?!
 Qarabasmaydı bəlkə?
 Qərribə, heyran saçan,
 ilğımdı, sərab idi.
 Dırnaq daşları dildi.
 Keçib getmirdi ancaq
 həyula, qarabasma.
 Tankların izləriylə
 körpünün arxasından
 Tozun, kirin içində
 piyadalar gəlir, bax.
 Durmadan ağır atəş,
 şaqqıldayır şaqqaşaq
 avtomatlar əllərdə.
 Sədlər dağılan yerdə
 şahə qalxır şpallar.
 Yanğın cəhənnəmindən
 başqa heç nə görünmür.
 Düşmənlərin indicə
 hücum etdiyi yerdə
 sanki bitib planet,
 getdikcə hey daralır.
 Yaxınlıqda parlayan

qumbaradan qorunub,
 kirpi kimi büzüşüb,
 Daş xəndəyin dibində
 sinmiş yerə leytenant.
 Rəngi qaçıb. Nitqi lal.
 Tərdən, tozdan qapqara.
 Rusiyanın qoynunda,
 onun tən ortasında,
 Bütün əkinlərinin,
 ətirli bağlarının,
 titrək qovaqlarının
 Lap yanında, tuşunda,
 neçə yolayrıcında
 yatır uşaq bir oğlan.
 Hə, necəsən, beyni qan,
 Tağım başçısı-oğlan?!
 "Göstərik!..."
 "Əzərik!..."
 Budur faşist,
 Əz görək.
 Göstər görək zərbini.
 Budur faşist cəlladı.
 Azğınlaşmış qüdrətlə
 uğuldayır, gurlayır
 onun məşhur poladı.
 Qorxuludur, bilirəm.
 Qeyri-mümkündür.
 Fəqət
 Qalx ayağa, leytenant!
 Qalx ayağa birtəhər
 Hər halda qalxmaq görək.
 Eşidirsənmi, oyan!
 Kim yalvarır gör sənə?
 Bu zülmət boşluqların
 arxasından yüksələn

günəşlə dolu evin!
 Şəhərin.
 Yurdun. Anan.
 Qalx ayağa, leytenant.
 Bu ənginlik yalvarır:
 Quşlar, heyvanlar, otlar,
 təzə qar, ağ buludlar.
 Bir də o şux, zərif qız,
 həmin o qızcığaz ki,
 can atdınsa da, heyhat,
 tanış ola bilmədin.
 Yalvarır uzaq düşən
 Orta məktəb,
 payızdan
 qospital olan məktəb.
 Qalx ayağa!
 Yalvarır
 Sizin həyatınızın
 futbol çempionları
 keçmiş qapıcıya: – Qalx!
 Kəhkəşana səpilmiş
 ulduzlar yalvarır: – Qalx!
 Yalvarır dağ zirvəsi,
 axar çayın döngəsi.
 Marşal özü uzaqdan
 əmr edir dönə-dönə:
 – Qalx ayağa, leytenant!
 Çalış. Səy elə. Bacar.
 Ciddi baxışlarıyla
 uzaqlara göz dikən,
 Yerlə, dənizlə birgə
 qəm çəkən, xiffət çəkən
 “Avrora” xahiş edir.
 Yanmış, hisə bürünmüş
 El-oba xahiş edir.

Səndən xahiş eləyir
 Telman Almaniyada.
 Günəş qızıl zəng kimi
 haray salır havada.
 Gələcəkdən yol gələn
 Qaqarın xahiş edir.
 Sən qalxmasan,
 o, uça bilməyəcək.
 Doğulmamış övladın yalvarmada
 yuvada.
 Tarix özü yalvarır...
 Birdən qalxdı leytenant,
 addımladı cahanda.
 Hərbi nizamnamədə
 olmayan bir kəlməni
 fırlatdı birdən: “Aay-da!”
 Getdi düşmən üstünə
 kor-koranə!
*(Və dərhal
 islandı kürəkləri).*
 Qalxan kimi leytenant
 tuş oldu bir gülləyə,
 Divar kimi bərk, iri,
 zəhərli, kor gülləyə.
 Titrədi,
 zərbə yedi
 sanki qış ruzgarından.
 Şərqi deyirmiş kimi
 gərildi yavaş-yavaş.
 gərilmə xeyli çəkdi.
 Yıxıldı bircə anda.
 Heç atəş açmağa da macal tapa
 bilmədi.
 Qərq oldu qaranlığa,
 sonsuz bir sakitliyə.

O döyüş necə bitdi,
 Bilmirəm. Ancaq hərbin
 necə qurtardığını
 bütün bu aləm bilir.
 O məni gözləmədə
 başqa bir dairədə,
 Əlindən qaça bilmək
 mümkün olmayan yerdə.
 Gecə-gündüz görünür
 gözümə ariq oğlan.
 Atəş altında yalnız
 qalxmağa macal tapan,
 yalnız ayağa qalxıb
 getməyə macal tapan
 Uşaq kimi bir oğlan,
 ...Evlərin üstündəsə
 bulud dolanır, baxın.
 Altında kimlər yatır
 çiçəklənən torpağın?!
 Yağış yağır çöllərə,
 sərinləyir torpaqlar.
 Biz onları anmasaq,
 bizi anmayacaqlar!
 Bizi heç kimsə, heç vaxt
 yadına salmayacaq.
 Şaqqıldayan dərədə
 boz-bulanıq axır sel.
 Budur, yağış da kəsdi.
 Göy qurşağı yüz rəngli
 od-alovdur elə bil.
 Vəfa qalmır heç kəsə
 bu səadət, bu bahar,
 Amma necə umuruq
 Bizi yada salsınlar.

MOSKVAYA DAİR SƏHƏR RİCƏTİ

Moskvada çoxuq biz.
 Od düşür ağ buluda.
 Nur yolunu heç kəsin
 bağlaya bilmədiyi
 səhər addımlamada.
 Körpülər donmuş gecə,
 sərvlər büzüşüblər.
 Kremlin sahil yaxası
 dumanlıdır bir qədər.
 Qüllələrə gün düşdü,
 dərhal aydın göründü
 Tyan-Şan küknarları.
 Böyründə fikrə getmiş
 yaxın-uzaq el-elat.
 Usta əlini öpən
 imarətlər qatbaqat.
 Malikanələr yeni.
 Hələ nə qədər yollar! –
 Görilib şaxə-şaxə
 cığırıları, yolları.
 Şəhər – daim deyişmə,
 qucaqlaşan keçmişlə
 gələcəyin söhbəti.
 Bakirə çocuqluğun
 kamilliklə vəhdəti.
 Həm parlaq surəti var,
 həm dərin mahiyyəti.
 Getdi ilk trolleybus,
 metro doldu nəfəslə.
 əqrəb sıçradı birdən.
 Sınayıb öz səsinə
 Moskvanın qoynunda

gurladı yarım milyon
zəngli saat qəfildən.
Bax, oyandı Taqanka.
Qalxdı, gərildi Arbat,
Kuznetski söndürür
yanar reklamlarını.
Şəfəqlənin Zaryadye
ağappaq şəhərində.
Fıxırır Presiya,
duş altından keçəndə.
Ostankino astaca
idman yürüşündədir,
əlləri döşündədir.
Qayğanaq tavaşında
yumurtalar elə bil
sarısıdır günəşin.
Beş-altı dəqiqəyə
içir hərarətini
usta, mahir əllərin,
bir də yanar atəşin.
Çay süfrəsi başına
keçir Ordinka, Setun.
Mötəbər ərlər yenə
qəzet çəpərlərilə
ayrılır arvadından.
Nəhəng bir piston kimi
lift işləyir binada.
Yuyulmuş yarpaqların
nəfəsi qarşılıyır
hamını astanada.
Moskvada çoxuq biz,
biz çoxuq Moskvada.
Paytaxtın qarşısında
hamımız bərabərik.
Onunla can-ciyərik –

Qülləli kranların kreslosunda, yaxud
DAM-ın köşklərində,
bir az məğrur görünən
konsert salonlarında,
Şaxtalar, buludda,
ən mürəkkəb sexlərdə,
ən qüdrətli zavoda
təndəsiq, bərabərik.
Yaradıırıq biz onun
şöhrətini, özünü.
Bizik onun özülü.
Zənginləşir xatirat,
zənginləşirik biz də.
Kosmos ilə qonuşur,
ən kiçik zərrənin də
nur saçırıq məğzinə.
Əməyin arşınıyla
ölçürük səadəti.
Bəlkə sabahkı nəsil
çoxunu anmayacaq.
Ola bilsin ki, hər kəs
mükafatlanmayacaq.
İtkilərdən, qəmlərdən
bükülsə də belimiz,
Heç də laqeyd olmayan
həssaslar dövlətini
qurub-yaradıırıq biz.
Mənzil uzaq, yol uzaq.
Qiyməti çox böyükdür
bu arzular yolunun.
Yollar daşdır, kəsəkdir.
Moskvada çoxuq biz,
ancaq Moskva təkdir.

DÜNYA

Biz – cahan sakinləri,
Cahan bahadırları.
Dincəlmədən
bahar, qış,
gecə-gündüz,
növbəsiz
Nəhəng yük daşıyırıq
yağır çiynimizdə biz.
Daşıyırıq yükünü
çıxıb gedən illərin,
Puç olmuş ümidlərin,
buz nəfəsli yellərin,
Neçə xatirə qoyan
dodaqların, əllərin.
Hədən küsüşmələrin,
mənasız hicranların,
təsadüfi dostluğun,
gərəkli görüşlərin
daşıyırıq yükünü.
Bütün bunlar olan şey,
Məgər budurmu nisgil.
Yox, insanlıq yükünü
daşımaq çətin deyil.
Dağ yükü bilmirəm mən
heç də adi yükləri.
Dinləyin, bambaşqadır
ürəyimin kədəri:
On beş ton yük daşıyır
dünyanın hər nəfəri.
Mənim dərya dərdimi
dərk edə bilməz onlar.
Girib isti yuvaya
rahatlıq axtaranlar.

Ancaq inanın mənə:
bu balaca dünyada
Dürlü-dürlü, o qədər
bomba hazırlanıb ki,
saya bilməz Tanrı da.
O bombalar hələlik
dinc uyuyur, dinc yatır.
Bəlkə bomba söhbəti
bu gün bir az nahaqdır.
Ancaq inanın mənə:
neçə milyon bombanın
partlayacaq məgzini
götürsək, bölə bilsək,
Çatar, hamıya çatar.
Sağlama da, şilə də,
kədərliyə, şənə də.
Gözlüyə, gözsüzə də,
qocaya da, gəncə də.
Dahiyyə, zəhmətkeşə,
tənbələ, alçağa da.
İstinəsiz hamıya,
qaraya da, ağa da.
Onların ilk gününə,
onların son gününə!
Sıx, basabas şəhərdə,
kənddə yaşayanlara.
Öz bağında girlənib
torpaq daşıyanlara.
Bəli, hər kəsə çatar –
hər birinə 15 ton!
Bu cür yaşayırıq biz.
Hərəməz 15 tonluq
əlahiddə, ehtiyat
ölüm daşıyırıq biz.

Qonaqların yanında
qadın qəhqəhəsindən
ağ şüalar saçılır.
Ancaq soyuq evindən
subayların qəlbinə
qəm tikanı sancılır.
Balıqçı yenə çayda
tilovunu hərləyir.
Stulsuz aşxanada
matros ayaq üstə
mürgü vurur, tərləyir.
Təyyarəçi səmada
deyinir yorğun-yorğun:
hər nəfərə 15 ton!
Şux Plisetskaya rəqs eləyir,
nə deyir
onun əbədi valsı:
Ey ərənlər! Sevirəm
mən sizin hamınızı...
Ovçu tayqadan keçir,
Polis şefi fikirli,
Qəmli baxır tonqala.
Qələbə tay-tuşundan
qalmaq istəmir dala.
Qadın-ev sahibəsi
xörək bişirir yenə.
Xanəndə can yandırır,
cila verib səsinə,
səsi xalis bariton.
Hər birinin qisməti
ölüm yükü – 15 ton!
Sıçrayıcı titrəyir...
sanmayın ağciyərdi.
...O qəlbiyə bu yükü
nə cür qaldırım? – deyir.

Çörək mağazasından
qoca alır bir baton, –
Əli yüngül olsa da,
çiyindədir 15 ton.
Palan kimi gəzdirir
bu yükü arxasında.
Yorğunluq dumanı var
gözünün aynasında.
Dincəlmədən çalışır
doğum evi aramsız,
Zəif, zərif çağadır
əl boydağa oğul, qız.
Yazıq hardan bilsin ki,
elə indicə onun
Körpə çiyinlərinə
yüklədilər 15 ton!
Elə bəlkə bununçün
dünyaya gələn kimi
haray salır çağalar.
Gecə-gündüz, biqərar
Daşıyıraq bu yükü
güllüş və dərd içində;
yuxu, qəflət içində.
Bu yükün altındadır
çiyimizin yarası,
belimizin donqarı.
Biz-bu yükün qulları.

Bu yükü atmaq olmaz,
yada bəxş etmək olmaz.
Suda batırmaq olmaz,
yerə basdırmaq olmaz.
Cin gələ, şeytan gələ,
baş açmaz bu oyundan.
İnsan özü yaratmış

bu yükü, bəli, İnsan!
 Yazıb məxfi kağıza,
 Sirri seyfə təpmiş o.
 Nişangahı sazlayıb
 hədəfi də tapmış o.
 Neyləməli bəs indi?
 Bəlkə ürəkdə çarpır
 ərzi xilas ümidi?
 Yoldənd kimi kəsibdir
 yolu uşaq əlləri.
 Döyür payız yelləri
 çörək uman əlləri.
 Onu xoşbəxt etməyə
 birçə parça çörək bəs...
 Heyhat, çörək, köynək yox.
 Zəhərli nüvəsi çox,
 Xirtəyəcən-15 ton!

Bağrındakı dərdləri
 püskürür Yer kürəsi.
 Unutmaq mı istəyir
 köksündəki mərəzi?
 Qorxur, heyifi gəlir
 öz bahadırlarına,
 igidlər alayına.
 15 ton ölüm düşür
 hər nəfərin payına.
 Bəs sabah? 10 il sonra?
 100 il sonra bəs necə?
 Tutaım, heç qan-qada,
 dava, hər bə olmayacaq.
 Bomba ombalarının
 ağzı açılmayacaq...
 Ey bahadırlar, məgər
 bu yol – çıxış yolumu?

dərdin dərmanı bumu?
 Qatlaşıb gör necə
 başımız üstündə
 Barıt anbarı kimi
 qaranlıq, zülmət gecə.

ADDIMLAR

Duyan qəlbə yaxındır
 hər bir ucqar, hər iqlim.
 Sərhədlərlə bölünmüş
 Bu dünya dilim-dilim.
 Ancaq hər bir elatda
 əbədi heykəl durur,
 kremlin qülləsitək görkəmində
 Bir qürur.
 Əbədi xatirənin
 simvolu uca millər,
 Mildə – dul gəlinlərin
 könlündəki nisgillər.
 Axar sular başında
 millər başdan-başa nur.
 Beşguşə ulduzunda
 kədər, qüdrət, qəm, qürur.
 Lap eynilə Kremlin
 yaqut ulduzu kimi.
 Bu dinc, parlaq ulduzlar
 qorxudur yad aləmi.
 Mavzoleyin önündə
 növbələşir əsgərlər.
 Sərbəst, güclü addımlar
 əzəmətli, səfərbər.
 Əsdirəm:
 səslənir

susdurulmaz himnlər.
 Salxım-salxım buludlar
 ərzin üstündən keçər.
 Buludların altında
 yatır yüz-yüz bahadır.
 Spasski qapısından
 Hər hansı qəbrə kimi
 iki yüz on addımdır!
 Lap istəyir o məzar
 darısqal, cılız olsun,
 Ormanın ortasında
 adsız, ünvansız olsun,
 Fərqi yoxdur, el bilir:
 orda xəzinə yatır.
 O məzara gedən yol
 iki yüz on addımdır.
 Spasski qapısından
 Uzanan cığırıları
 Alaq basmaz, ot basmaz,
 bəzəyər xalq axarı.
 Qış tufanı qopanda,
 yaz köhləni çapanda,
 Yaşayan insanların
 diqqət, məhəbbət dolu
 gözlərinin önündə
 keçib gedir qarovul.
 Meydanın ortasında,
 abidələr yanında
 cövlan edir qarovul.
 Qəbrüstü tunc önündə
 gəlib durur, tunclaşır.
 Üz rənginə düşür tunc,
 tunca bu rəng yaraşır.
 Elə xatirə var ki,
 unutmaq olmur onu.

Elə şöhrət də var ki,
 heç vaxt görünmür sonu.

GÜLLƏ

Güllə çıxıb lülədən
 uçurdu ona doğru!
 – Sən nədən danışrsan!
 O ki yumşaq yataqda, şəfa
 evində öldü.
 Gözlənilməz deyildi.
 Hələ dörd həftə öncə
 bilirdik ki, gedəcək.
 Gördünmü, boş otaqda
 cərrah necə ağladı:
 “Ah, nə cür insan gedir!
 Necə nadir bir insan!”
 O cərrahlıq ustası
 ayrılmağı yarım gün
 kürsünün qarşısından,
 Təkliz etmək istədi
 bütün proqnozları.
 Təkliz edə bilmədi –
 orda güllə tapmadı.
 – Yox!
 Hər halda güllə vardı.
 Hər bir məzar daşında
 iki rəqəm yazılır:
 dünyaya gəldiyi il,
 dünyadan getdiyi il.
 Sən doğum qapısından
 ölüm qapısından
 yol gedirsən, bunu bil.
 Sənin yolun hərlənir,

fırlanır bu cahanı.
Sən də əldən düşüncə
dolanırsan dünyanı.
Heç kəs deyə bilməz ki,
çoxmu qalıbdır yolun?
Ancaq günün birində
qırıb tunc iradəni,
boğub ümidlərini,
ölüm aparır səni.
Məhv olur arzular da,
hələ qəm də, qubar da.
"Gəldi-getdi..." –
inanır möhürsüz belə hamı.
Seyr edirəm daşdakı
bu cür qəmli rəqəmi.
Birdən sanki qəlbimi
qamarlayıb qorxular.
Rəqəmlər arasında
xırdaca bir cızıq var:
güllə yerinə oxşar.
Güllə izinə oxşar!
Qıpqırmızı bir cızıq,
Demək, vardı bu güllə.
Bəli, bu güllə vardı.
Uzun müddət uzaqdan şığmağı
bacardı.
Deməli gözləyirmiş
ayı, günü, saati.
Gözləyirmiş, uçurmuş
qanadlanmış inadı.
Axır ki, gəldi, çatdı.
Sona kimi şığıdı,
Viyıldadı, çovudu.
Qapıb getdi ovunu.
Zaman daşdan qoparıb

solub gedən sözləri.
Ancaq al-qırmızı xətt
cüt rəqəm arasında
yanır nə vaxtdan bəri.
Nə qədər ki, uçur o,
(*Daim uçur o güllə!*)
Nə qədər ki, şığıyır
O mənə, sənə doğru,
Qanında günəş nuru,
küləklə dolur, daşır
payız sənubərləri.
Vitrinlərdə saralır
dünənin xəbərləri,
dünənin qəzetləri.
Gülləsə uçub gedir!
Hətta zireh içində
ondan yayınmaq olmaz!
Bəli, hətta tanrının
yadından çıxardığı
ən uzaq yerdə belə
ondan yaşınmaq olmaz!
Deyə bilmərəm ancaq,
Harda, nə vaxt rast olar
mənə oynaq, sən gülləm –
lənətə gələn gülləm.
Hansı yandan tuşlanar?
Hansı yerimdən dəyər?
Dayan!
Doğrudanmı o,
Barı birçə dəfə də
Əsla çaşmaz, yanılmaz?!
Bu hərc-mərc zamanda,
Tələsdiyim, qaçdığım,
yüyürdüyüm cahanda
Bu inamla yaşaram:

çox uzundur ömür-gün.
 Filan iş hələ qalsın,
 macal taparam bir gün.
(Gülləsə uçub gəlir!)
 "Macal taparam sabah..."
(Gülləsə qəh-qəh çəkir,
yaxınlaşır anbaan!..)
 Yağışın islatdığı
 pəncərəyə göz qoyur
 satılmaz, cəsur zaman.
 Asiman itib-batan
 ulduzların içində –
 Min-min yağış damcısı
 yanır sanki çəməndə...
 Hər şey aydındır, nə qəm.
 Elə buna görə də
 insan adlanırıq biz.
 Əbədi uyğulara
 inanır gözlərimiz.
 Əyilir yorğun ana,
 üz-gözüne toxunur
 doğma övlad nəfəsi.
 Alışb-yanır adlar
 Kreml divarlarının
 mərmər ətəklərində.
 Elə buna görə də
 insan adlanırıq biz.
 Hiss edirik onların
 nəfəsini, səsinə,
 əziz xatirəsini.
 Elə buna görə də
 insan adlanırıq biz...
 Əriyib gedən göydə
 odur, şəfəq zolağı.
 Ötən hər gün qoy olsun

xatirələr qaynağı.
 Açılan hər səhəri
 türkülərlə vəsf edək.
 Nə qədər ki, gülləmiz
 uçuş, yol gəlir hələ,
 gərək dən səpək çölə.
 Nəgimə yazaq, iş görək,
 xilas edək dünyanı.
 ...Nə qədər ki, açmayıb
 güllən bağlı yaxanı.

ADDIMLAR

İki yüz on mərd addım.
 Addım ardınca addım.
 Hisli, pəhlə səmada
 başım üstə buludlar.
 Addımda tufanımı var?
 Hər addım bir mərhələ.
 Addım deyil, ürəkdir,
 əsrin qəlbidir, dinlə!
 Sanki ovuc içində –
 Meydandayam.
 Diqqətlə
 baxır gözümə zaman.
 Nəçin dayanmışam mən?
 Hansı işə qadirəm?
 Nədir görüb bildiyim?
 Başım üstündə şəfəq
 sanki qızıl bayraqdır.
 Zaman diqqətlə baxır,
 baxır, yoxlayır məni.
 Dərzi kimi boynuma
 ölçür

doğulan günü.
 Moskvanın köksündə
 addımlar gurultusu,
 zamanın səsi.
 Çırpır əsrin ürəyi,
 çırpır qəlbi zamanın!
 Döyüş davam eləyir,
 O həmənkı –
 son döyüş.
 İki yüz on mərd addım
 sovuşur kainatdan.
 Saatın əqrəbını
 irəli dartır zaman.
 Bilirəm:
 dünyada biz
 bir gün olmayacağıq.
 Gedəcəyik həyatdan,
 bir də gəlməyəcəyik.
 Üstünə dumanların
 qəm pərdəsi çəkilmış,
 Dan yerinə bükülmüş,
 Məndə bir qismə hələ
 yarımçıq kəşf edilmiş
 Bu bol, acı torpaqdan
 yeyəcəyik doyunca.
 O gün bu torpaq ancaq
 bəlkə bircə anlığa
 azca qımıldanacaq,
 Sonra üzərimizdə
 dumanlı dəniz kimi
 gözlərini yumacaq.
 Bir gün olmayacağıq.
 düşəcək yenə ilk qar.
 Əriyib gedəcək qar,
 hay salacaq yağışlar.

İrmaq coşub daşacaq,
 Bizsə dünya üzündən
 gedəcəyik bıryolluq.
 Dönəcəyik dumana,
 külə, uzaq gümana.
 Ancaq yaşayacaqdır
 bizim həqiqətimiz!
 Yanıb gedəcəyik biz
 başdan-başə, tərtemiz*.
 Hamımızın rəmzitək
 Bu iki yüz on addım
 cahana səs salacaq!

1975-1978

* İxtisar var. Red. – Ə.Ə.

XƏLİL RZA ULUTÜRKÜN HƏYAT YOLUNUN BAŞLICA MƏQAMLARI

21 oktyabr 1933 – Salyan qəzasının Pirəbbə kəndində anadan olmuşdur (indi həmin kənd Neftçala rayonu ərazisindədir).

1948 – ilk mətbu şeri «KİTAB» «Azərbaycan pioneri» qəzetində dərc edilmişdir.

1949-1954 – ADU-nun filologiya fakültəsinin jurnalistika şöbəsində təhsil almışdır.

1954 – SSRİ Yazıçılar Birliyinin üzvü olmuşdur.

1955-1957 – «Azərbaycan qadını» dərgisi redaksiyasında əməkdaşlıq etmişdir.

1957-1959 – Moskvada M.Qorki adına Dünya Ədəbiyyatı İnstitutu nəzdində yazıçılar üçün açılmış ikiillik Ali Ədəbiyyat kurslarının dinləyicisi olmuşdur.

1963 – filologiya elmləri namizədi adını almışdır. Həmin ildə N.Tusi adına Pedaqoji Universitetdə dosent vəzifəsində çalışmışdır.

1967 – Azərbaycan yazıçıları sırasında Türkiyədə olmuşdur.

1969-1994 – Azərbaycan Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda çalışmışdır.

1985 – filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi adını almışdır.

1986 – Azərbaycanın Əməkdar İncəsənət Xadimi adını almışdır.

1990 – «Davam edir 37» şerinə görə M.F.Axundov mükafatı laureatı adına layiq görülmüşdür.

26 yanvar 1990 – Çağdaş Azərbaycan Milli Hərəkətinin fəal xadimi olduğuna görə Bakını işğal etmiş rus hərbiçiləri tərəfindən həbsə alınmış, Bakı, Moskva, Rostov, Voronej zindanlarında 8 ay 13 gün yatmışdır.

1991 – Azərbaycan Ali Sovetinə seçkilərdə iştirak etmiş, öncə 79, sonra 987 faiz səs çoxluğu ilə millət vəkili seçilsə də, o vaxtkı hakimiyyət «kvorum yoxdur» bəhanəsi ilə deputatlıqdan məhrum etmişdir.

1991 – «Türk milləti» mükafatı laureatı fəxri adına layiq görülmüşdür.

1992 – Azərbaycan Respublikasının «Xalq Şairi» fəxri adına layiq görülmüşdür.

1994-cü il iyun ayının 22-də vəfat etmişdir.

1995 – «İstiqlal» Ordeni ilə təltif edilmişdir (ölümündən sonra). 1995 – Anadan olmasının 60 illiyi dövlət səviyyəsində qeyd olunmuşdur.

1995 – Türkiyə Respublikasının Milli şairi adına layiq görülmüşdür.

2002 – (14 noyabr) – xatirəsinin əbədiləşdirilməsi haqda Respublika Prezidenti Sərəncam vermişdir.

2004 – Respublika Sarayında Dövlət sərəncamına əsasən 70 illik yubileyi keçirilmişdir.

ƏSƏRLƏRİ

1. «Bahar gəlir», Bakı Uşaqgəncnəşr, 1957.
2. «Bəhrəli gün», Moskva, Molodaya qvardiya, 1959.
3. «Sevan gözlər», Bakı Azərnəşr, 1959.
4. «Məhəbbət dastanı», Bakı Uşaqgəncnəşr, 1961.
5. «Poema o lyubvi», Moskva Sovetskiy pisatel, 1961.
6. «Mənim Günəşim», Bakı Azərnəşr, 1963.
7. «Qollarını geniş aç», Bakı, Azərnəşr, 1965.
8. «Krasnodon qartalları», Bakı, Gənclik, 1967.
9. «Yeni zirvələrə», Bakı, Azərnəşr, 1971.
10. «Ucalıq», Bakı, Gənclik, 1973.
11. «Doğmalıq», Bakı, Azərnəşr, 1977.
12. «Taparam səni», Bakı yazıçı, 1980.
13. «Marallar da duz yeyərmiş», Bakı, Gənclik, 1981.
14. «Ömürdən uzun gecələr», Bakı, Gənclik, 1982.
15. «Hara gedir bu dünya», Bakı Yazıçı, 1983.
16. «Daşdan çıxan bulaq», Bakı, Gənclik, 1986.
17. «Məndən başlanır vətən», Bakı, Yazıçı, 1988.
18. «Davam edir 37», Bakı, Gənclik, 1992.
19. «Ayla Günəş arasında», Bakı, Yazıçı, 1992.
20. «Uzun sürən gənclik», Bakı, Azərnəşr, 1994.
21. «Mən Şərqəm», Bakı, Elm nəşriyyatı, 1994.
22. «Bağışla, ey vətən», Bakı, 1995.
23. «Azadlıq», (Şeirlər), «Türkiyə, Ankara Kültür Bankanlığı», 1998.
24. «Uzun sürən gənclik», Kitab cəmiyyəti, 1998.
25. «Türkün dastanı», Bakı, Gənclik, 2000.
26. «Seçilmiş əsərləri», 1-ci cild, Bakı, Gənclik nəşriyyatı, 2001.
27. «Mən onsuz da əbədiyəm», Bakı, Gənclik, 2003.
28. «Seçilmiş əsərləri», 2 cildə, I və II cildlər. B., Qərb-Şərq nəşriyyatı, 2005 (Azərbaycan Respublikasının prezidenti cənab İ.H.Əliyevin verdiyi sərəncama əsasən).
29. «Seçilmiş əsərləri», 5 cildə, I cild, Bakı, Elm, 2007.
30. «Çıxış edir Xəlil Rza». (Şeirlər), «İran», «Təbriz», Əxtər nəşriyyatı, 2008.
31. «Marallar da duz yeyərmiş», (təkrar nəşr) Bakı, Çinar-Çap, 2009.
32. «Daşdan çıxan bulaq», (təkrar nəşr) Bakı, Çinar-Çap, 2009.

TƏRCÜMƏ KİTABLARI

1. A.Laptev. «Balacalar», Bakı, Gənclik, 1972.
2. İlya Selvinski. «Babək», Bakı, Gənclik, 1975.
3. Musa Cəlil. «Moabit dəftəri», Bakı, yazıçı, 1979.
4. «Qardaşlıq çələngi», Bakı, Maarif, 1982.
5. «Dünyaya pəncərə», Bakı, Maarif, 1984.
6. Robert Rojdestvenski. «Otuzuncu əsrə məktub», Bakı, Gənclik, 1984.
7. «Turan çələngi», Bakı, Elm Nəşriyyatı, 1993.
8. Yusif Balasaqunlu, «Qutadqu-bilik», Bakı, Gənclik, 1994.
9. N.Gəncəvi. «Sirlər xəzinəsi» – Lirikası, Bakı, Yazıçı, 1988.
10. N.Gəncəvi. «Yeddi gözəl», Ensiklopediya, 2000.
11. N.Gəncəvi. «İsgəndərnamə», Bakı, Gənclik, 2002.
12. Yusif Balasaqunlu, «Qutadqu-bilik», Bakı, 2003.
13. «Turan çələngi», Bakı, Çinar-Çap nəşriyyatı, 2005
14. «Dünyaya pəncərə» Bakı, Çinar-Çap nəşriyyatı, 2010

DİSSERTASIYA VƏ ELMİ ƏSƏRLƏRİ

1. Müharibədən sonrakı Azərbaycan Sovet Ədəbiyyatında poema janrı (1945-1950). Namizədlik əsəri (Əlyazmaları Azərbaycan Pedaqoji Universitetinin kitabxanasında saxlanılır).
2. M.Şeyxzadənin bədii yaradıcılığı və Azərbaycan – özbək ədəbi əlaqələrinin aktual problemləri (Əlyazmalarını Azərbaycan MEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun kitabxanasında saxlanılır).
3. Məqsud Şeyxzadə. Bakı, Elm, 1978.
4. Məqsud Şeyxzadənin bədii yaradıcılığı, Bakı, Elm, 1980.
5. Dramaturgiyada ədəbi əlaqələr, Bakı, Elm, 1987.
6. Sabir Rüstəmxanlı haqqında. Bakı, Mütərcim, 1998.
7. Ustadı Bəxtiyar Vahabzadə haqqında. Bakı, Azərbaycan, 1999.
8. Rəfiq Zəka Xəndan haqqında. Bakı, Mütərcim, 1999.
9. Rəsul Rza həsrəti. Bakı, Elm, 2000.
10. Mənə bənzə. Bakı, Gənclik, 2000.
11. Ədəbi tənqid. Bakı, Mütərcim, 2003.
12. Dünyanın ədəbi xəritəsi, Bakı, Çinar-Çap, 2008

HAQQINDA YAZILANLAR

1. İlk Allahım, son Allahım mübarizə. Bakı, Gənclik, 1999.
2. Mail Dəmirli, Xəlil Rza Ulutürkün poeziyası (monoqrafiya), Bakı, Təfəkkür Universiteti nəşriyyatı, 1996.
3. Bəkir Nəbiyev, İstiqlal şairi (monoqrafiya), Bakı, Elm, 2001.
4. Teymur Əhmədov, Xəlil Rza Ulutürk (kitab-albom), Bakı, Ensiklopediya, 2000.
5. Müasirləri Xəlil Rza Ulutürk haqqında, Bakı, Çinar-Çap, 2004.
6. Yavuz Axundlu, İstiqlal şairləri, Bakı, Elm, 1998.
7. Dilek Erenöglü Azərbaycan şairi Halil Rıza və Men Şerqem adlı eseri. Eserdeki şiirler üzerinde dil incilemesi. İzmir, 2005.
8. Əlizadə Əsgərli. Milli İdeal mücahidi. Bakı, Elm, 2005.

ELMİ-TARİXİ MEMUARLARI

1. Xəlil Rza Ulutürk. Lefortovo zindanında, Bakı, Azərnəşr, 1998
2. Xəlil Rza Ulutürk. Ustadım Əkrəm Cəfər, Bakı, Mütərcim, 2005
3. Xəlil Rza Ulutürk. Lefortovo zindanında, Bakı, Çinar-Çap, 2006
4. Xəlil Rza Ulutürk. Gəl, ey səhər, Bakı, Nağıl evi nəşriyyatı, 2004
5. Xəlil Rza Ulutürk. Bir odlü gözləri, bir də xoş səsi. Bakı, Çinar-Çap, 2007
6. Xəlil Rza Ulutürk. Həyat, həyat deyə çırpınan könül. Bakı, Çinar-Çap, 2009

MÜNDƏRİCAT

XƏLİL RZA ULUTÜRKÜN	
TƏRCÜMƏLƏRİNDƏ MENTAL TƏFƏKKÜR	3
Xəlil Rza Ulutürkün tərcümə yaradıcılığı /nəzəri və praktik zəmində/	14
BABƏK	
<i>Təkrar nəşr</i>	29
MOABİT DƏFTƏRİ	
<i>Təkrar nəşr</i>	215
MÜQƏDDƏS DİLƏKLƏR	216
XATİRƏ	216
XİZƏK SÜRƏRKƏN	220
QIŞ MİSRALARI	221
SƏRBİ NƏNƏ	226
PARAŞÜT	229
YOLA SALARKƏN	231
PAYIZ	233
OĞUL BOY ATANDA	234
KRİMDAN GƏLDİYİM GÜN	236
ANA	238
QIZIMA	240
ORMAN	241
BALIQÇI HEKAYƏTİ	243
UMUB-KÜSƏN ÇAĞLARIMDA	247
SU DİBİNDƏ	247
SOVQAT	249
ƏLVİDA, AĞILLIM MƏNİM	251
ÇOLPANA	253
QOSPİTALDAN	255
SƏNGƏRDƏN MƏKTUB	257
BİZİM QIZ	259
BACIM İNŞƏRƏ	261

DƏBİLQƏ	262
DÜŞMƏNƏ QARŞI	264
HÜCUMDAN QABAQ	265
KÖRPÜ	267
İZ	268
ŞAN-SƏRƏF	269
SONUNCU BOMBA	270
ŞƏFQƏT BACISININ ÖLÜMÜ	271
GÖZ YAŞI	272
YAZ ŞADLIĞI	273
MÜRŞİDƏ	274
SULAR QIZI	276
TOPÇU ANDI	277
TOQQUŞMA	279
DOSTA XATİRƏ	280
MİNİZLƏ XATİRƏLƏRİ	282
MOABİT DƏFTƏRİ, QIZ NƏGƏMƏSİ	284
YAYLIQ	284
BAĞIŞLA, EY VƏTƏN!	285
AZADLIQ	287
QIRMIZI ÇOBANYASTIĞI	289
BÜLBÜL VƏ ÇEŞMƏ	290
QUŞCUĞAZ	299
«Keçmişdə çəkdiyən Qayğılar, əzablar...»	298
ŞAIR	299
PIVƏXANADA	300
MƏKTUB	303
MƏŞƏ	305
AYRILIQ	306
QILINC	307
QAPI AĞZINDA	309
SAYIQLAMALAR	310
DƏRMAN	311
ARIF DOSTA	312
YALNIZ, YALNIZ AZADLIQ!	313

KÖLƏ	314
XƏDİCƏ	315
TİMOLU EŞQ	317
CANAVARLAR	319
BİR QIZA	321
BAĞBAN	322
AŞIQ VƏ İNƏK	323
SON NƏĞMƏ	324
ƏRKÖYÜN MƏŞUQƏ	325
MƏHKUM	326
ZİNDANDA YUXU	326
SƏN UNUDARSAN	327
ZİNDAN GÖZƏTÇİSİ	328
TAXTABITİ	329
ÖLÜM ƏRƏFƏSİNDƏ	330
SEVGİLİMƏ	331
SAAT	332
GÜLÜN QƏBRİ	333
ƏZİZİM	334
BƏLƏ	336
ANA BAYRAMI	337
İGİD YOLU	342
POLAD GƏNCLİK	343
YOLLAR	344
KÖYNƏK	346
ÇİYƏLƏK	348
DUZLU BALIQ	349
SON GİLEY	349
DÖYÜŞDƏN SONRA	351
SERJANT	352
QURUCU	355
YAZ İMƏCİLİYİ	356
DVINAYA	358
GƏNC ANA	359
AYAQSIZ	361

VƏHŞİLİK	362
SAĞALANDAN SONRA	364
ŞADLIĞI QARŞILARAM	365
BİRƏ	366
ÖLÜMƏ	367
«İlahənn hücum etdi, xalq intiqamı,...»	369
TƏSKİNLİK	369
DOSTA	370
DAĞ ÇAYI	372
BORAN	374
ÇİÇƏKLƏR	376
-İKİÜZLÜYƏ	378
QONŞULAR	378
QİSSƏDƏN HİSSƏ	380
QIZIN SEVİB-SEC'DİYİ	380
SEVGİ	381
UŞAQ YUXUSU	382
SİRLİ YUMAQ	383
ŞAIR QONAQLIĞI	385
BƏZƏN	386
DAŞ KİSƏCİK	386
QATİLƏ	387
İGİDİN GÜCÜ	388
İNANMA	388
MƏNİM NƏĞMƏLƏRİM	389
BURULĞAN	391
XƏYAL	392
GƏLƏCƏK QIZIL MOSKVA	393
«Qız görüb vurulan çağların keçdi,...»	394
HƏDİYYƏM	394
DÖRD GÜL	395
BALIQÇILAR	396
YARALAR	397
QAR QIZ	398
TABUT	401

BİR ÖYÜD	402
PALID	403
ALMAN ELİNDƏ	405
İGİDLİK HAQQINDA	406
YAZ GƏLƏR	407
GECƏ. ZİNDAN	409
AZADLIQ MARŞI	410
ELİM-OBAM	410
OĞLUMA	411
YENİ İL DİLƏKLƏRİ	411
SON SÖZ	413
RUS POEZİYASI	
<i>Aleksandr Puşkin</i>	
ŞAİRƏ	416
NAPOLEON	417
«Oxun Dəşə dəysə, aldanmış olsan,...»	421
<i>Ex Uqru Leonem</i>	
ŞİRİ TANIYARLAR PƏNCƏRƏLƏRİNDƏN	422
A.İI.KERNƏ	422
<i>Mixail Lermontov</i>	
ROMANS	423
DUSTAQ	424
VƏTƏN	425
«Mən nəcin elə bir dalğa olmadım,...»	426
ÖCƏŞMƏ	426
«Yenə tək çıxıram gecə yollara,...»	429
<i>Nikolay Nekrusov</i>	
BİÇİLMƏMİŞ SAHƏ	430
DOBROLYUBOVUN XARİTƏSİNƏ	432
<i>Aleksandr Blok</i>	
«Vəhşi ad olsa da panmonqolizm,...»	
SKİFLƏR	433
"KARMEN" ŞEİRLƏR SİLSİLƏSİNDƏN	436
DOSTLARA	437
İNTİQAM	438

<i>Vladimir Mayakovski</i>	
YENİYETMƏ YALTAQLARA ÜMÜMİ TƏLİMAT	439
TANRININ QUŞCUĞAZI	441
SERGEY YESENİN	443
MƏNİM POEZİYAM	444
ANNA AXMATOVA	444
<i>Aleksandr Tvardovski</i>	
QAQARININ XATİRƏSİNƏ	446
<i>Vladimir Luqovskoy</i>	
ŞƏRQƏ DOĞRU	449
SƏADƏT MAYAKI	451
UZAQDAN GƏLƏN SALAM	452
<i>Qursia Lorkaya ağı</i>	
NIKOLAY ASEYEV	453
<i>Yaroslav Smelyukov</i>	
«Ömrümün son günündə qoy təbiblər gəlməsin,...»	454
ƏZİZ RUS GÖZƏLLƏRİ	455
ANAM	456
LİDA YAXŞI QIZDIR	457
<i>Nikolay Tixononov</i>	
PEREKOP	459
TÜRMƏNSAYAĞI	460
<i>Konstantin Simonov</i>	
GÖZLƏ MƏNİ	461
AĞ SAÇLI UŞAQ	462
GÜMÜŞ TOY	464
KANADADA MİTİNQ	465
NİŞAN GECƏMİZ	467
<i>İlya Selvinski</i>	
«İpək əlcəyini yerə saldı qız,...!»	468
<i>Leonid Martunov</i>	
«Başımın üstündə ağappaq sohur,...»	469
YERMAK	470
<i>Aleksey Surkov</i>	
QAZMADA	471

<u>Sergey Narovchatov</u>	
BAŞ MƏSƏLƏ	472
<u>Vasili Fyodorov</u>	
MƏHƏBBƏT	473
<u>Andrey Voznesenski</u>	
REKVİYEM-AĞI	476
ŞÜKŞİNİN OLUMU	477
ŞÜŞƏ ZAVODU	479
LƏNƏT	481
MİSRALAR	482
<u>Nikolay Dorizo</u>	
VENERANIN HEYKƏLİ ÖNÜNDƏ	485
YADINDAMI, ANACAN?	486
<u>Viktor Bekov</u>	
DÜZ	487
<u>Yuliya Drumina</u>	
«Birçə yol görmüşəm əlbəyaxanı,...»	488
<u>Sergey Orlov</u>	
«Onu bəsdirdilər Yer kürəsinə,...»	488
<u>Minya Rumyantseva</u>	
KOBUD ƏRLƏR	489
QIZ FAMILI-QIZ SOYADI	490
<u>Yevgeni Vinokurov</u>	
MƏNİM İLAHƏM	492
NƏGİMƏLƏRLƏ DOLU ÜRƏK	492
<u>Robert Rojdestvenski</u>	
AYRILIQ ƏRƏFƏSİNDƏ	493
MƏSLƏKİM	495
DÖVLƏTİ GƏMİRƏN	
MÜLKİYYƏTÇİ QURD	495
<u>Sergey Davydov</u>	
XATİRƏ	497
<u>Olga Berqolts</u>	
QƏLƏBƏ İLAHƏSİ	498
<u>Sergey Farshteyn</u>	
YAVAŞ! GÖYDƏRÇİNLƏR!	499

<u>Yevgeni Yevnusenko</u>	
POEMADAN ÖNCƏ DUA	501
ADLARIN TALEYİ	505
MOSKVA YÜK VAĞZALI	508
QAR YAĞIR, AĞAPPAQ...	511
ACGÖZ ÜÇÜN MƏZAR KİTABƏSİ	513
<u>Vladimir Sokolov</u>	
BİRİNCİ QAR	516
<u>Vladimir Soloviyin</u>	
GÜNƏŞİ NECƏ İCMƏLİ	517
ÇƏKİNMƏYİN YAĞIŞDAN	518
GÜNƏŞ	520
<u>Anatoli Peredreyev</u>	
ŞƏKİ ŞƏR GÜNLƏRİ, 1975	522
TATAR POEZİYASI	
<u>Abdulla Tukay</u>	
VAYSINMA	525
ACI TƏCRÜBƏNİN SƏSİ	526
İKİ YOL	527
QÜDRƏTLİ KİŞİ	527
ÜMİDSİZLİK	529
KÖNÜL	530
<u>Musa Cəlil</u>	
İNANMA	531
<u>Həsən Tıftan</u>	
ÇÖL QAZLARI	532
«Qəlbi göylərdən geniş dostum getdi əlimdən,...»	533
YOLDAN	533
AVAR POEZİYASI	
<u>Rəşid Həmzətov</u>	
ANA DİLİ	535
BALKAR POEZİYASI	
<u>Qaysın Quliyev</u>	
SƏBR	537
OSETİN POEZİYASI	

<i>Reviz Asayev</i>	
LALƏLƏR	538
KALMIK POEZİYASI	
<i>David Kugiltinov</i>	
SƏNİ HARAYLAYIR HƏYAT QAYNARI	539
RELSLƏR	541
SÖZÜN CANI	542
XEYİR VƏ ŞƏR	543
İNAM, ETİBAR	543
UKRAYNA POEZİYASI	
<i>Taras Şevçenko</i>	
VƏSİYYƏT	544
BALACA MARYANAYA	545
«Qürbətə isinmir adamın canı,...»	546
<i>Lesya Ukrainka</i>	
ÜMİD	547
HƏR YANDA GÖZ YAŞI	548
DÜŞMƏNLƏRƏ	548
<i>Ivan Franko</i>	
DAŞDOĞRAYANLAR	549
<i>Maksim Rılski</i>	
MƏNİM GÖBƏLƏK BALAM	551
<i>Vasil Simonenko</i>	
KİRKİRƏ	553
BEŁORUS POEZİYASI	
<i>Petrus Brovka</i>	
KƏNDƏ YOLUM DÜŞƏNDƏ	555
QAFQAZLI DOSTUMA	556
DONDURMA SATANIN YANINDA	557
BRUKLİN KÖRPÜSÜ YANINDA	561
MAYAKOVSKİNİN HEYKƏLİ	561
<i>Maksim Tank</i>	
ŞÜŞƏ ADAM	562
YERİN CAZİBƏSİ	563
<i>Nil Gilevic</i>	
«Həyat! Məhəbbətin oddur qanımda,...»	564

ÖZBƏK POEZİYASI	
<i>Yusif Balasagınlı</i>	
"QUTADQU BİLİK" POEMASINDAN PARÇALAR	566
ÖGDÜLMÜŞ ƏLİKƏ ÖYÜD VERİR	568
<i>Səkkaki</i>	
ULUĞ BƏYİN MƏDHİ	569
<i>Həmzə Həkimzadə Niyazi</i>	
MƏKTƏB	572
KİTAB	573
<i>Colpan</i>	
Oktyabr	574
AYBƏK	576
<i>Özbəkistan</i>	
<i>Qafur Qulam</i>	
TÜRKİSİB YOLLARINDA	578
SƏMƏD VURGUNA	583
<i>Məqsud Seyvazadə</i>	
YUXU	584
MƏNİM EVLƏRİM	587
<i>Zülfiyar</i>	
BAHAR SƏNİN SORAĞINDA	588
<i>Mirməhsin</i>	
KƏND HƏKİMİ	590
<i>Həmid Qulam</i>	
YAY	592
<i>Əsəd Muxtar</i>	
«İki şey mənim üçün hər şeydən bətor,...»	593
<i>Sükrullu</i>	
ƏFSUS	593
<i>Rənz Babacan</i>	
ÖMRÜM	595
<i>Erkin Vahid</i>	
İŞ GÖRÜRÜK BİZ	596
<i>Əbdulla Arif</i>	
SOYKÖK -GENETİKA	599

MƏN NƏÇİN VURGUNAM ÖZBƏKİSTANA	602
ƏYAN OLSUN	604
<i>Yusif Səhmənsur</i>	
ÖZBƏK QAMUSU	605
<i>Həlimə Xudaybərdi</i>	
BİR AZ GEC AYILDIM	607
MƏN SƏNDƏN AYRILAN GECƏ	609
<i>Gülçöhrə Cürəyeva</i>	
QIZ KÖÇÜRDÜK, YAR-YAR	610
<i>Abdulla Şir</i>	
ANAMA	611
<i>Asiə Ömər</i>	
KRİM TATARLARININ POEZİYASI	613
<i>Bəkir Cəhənzadə</i>	
SU SONASI	616
ANAM	617
GƏLSİNLƏR QƏBRİM ÜSTƏ	619
AH, BU QÜRBƏT NƏ SOYUQ!	622
QAZAX POEZİYASI	
<i>Abay</i>	
MAL-DÖVLƏT DOSTUNUN BAŞQA FİKRİ YOX.....	625
<i>Əbdülkərim Əhməd</i>	
AZƏRBAYCAN! AZƏRBAYCAN!	626
<i>Olas Süleymanov</i>	
YER KÜRƏSİ, BAŞ ƏY BİZƏ!	628
ÇAT MƏNƏ	632
<i>Fağzadə</i>	
SİRBAY MAULENOV	633
GÜRCÜ POEZİYASI	
<i>Salva Amisuləsvili</i>	
DÖYÜŞ BAYRAĞI	634
<i>Simon Cikovani</i>	
PİROSMANI GECƏLƏRİ	635
<i>İrakli Abasişvili</i>	
KOLXIDA POEMASI	636

<i>Xuta Berulava</i>	
YAZAĞZI	639
<i>Medeya Kavidze</i>	
ƏGƏR MƏN BİR AZCA GÖZƏL OLSAYDIM	639
SƏNİN HAQQIN YOXDUR	641
GÖRÜŞ YERİNDƏ	642
<i>Sota Nisniu İidze</i>	
«Çoxları dar deyir bizim evə, dar....»	643
DƏMİRÇİXANADA	643
QONŞU QIZI VƏ YAĞIŞ	644
ÖMRÜN XOŞ SAATINDA	645
BORC İÇİNDƏYƏM	645
O QIZ	646
LİTVİ POEZİYASI	
<i>Eduardas Mejelaitis</i>	
İNSAN	647
ŞAİRLİK VERGİSİ	649
MOLDOV POEZİYASI	
<i>Bogdan Istru</i>	
GÜNƏBAXAN	652
QIRMIZI QAR BALLADASI	652
<i>Iosif Baltan</i>	
OĞLUMA MİRASIM	653
LATİS POEZİYASI	
<i>Yan Raynis</i>	
ALİCƏNAB VƏTƏNDAŞ	655
XEYİRXAH	655
DƏYİRMANLIQ DƏN KİMİ	656
DOLMUŞ ÜRƏK	656
DAĞLARDA	656
BÜLBÜLCİYƏZİN TÜRKÜSÜ	657
HAVAM, SUYUM, ÇÖRƏYİM	657
RİQADA QAR TUFANI	658
YOSUN	660
MART-VOZAY	661
<i>Vizma Bolşeyevitsa</i>	

ŞAHPALID AĞAQLARI	662
ŞÖHRƏT AZARI	662
GÜNƏŞ GİZLƏNƏ BİLMƏZ.....	663
BƏLKƏ DƏRİLMƏMİŞ YABANI GÜLLƏR	
YABANDA GÜL AÇIB YOLUNU GÖZLƏR	664
QAĞAYI	665
HAÇAN YAŞAMISAN?	666
DAUQAVANIN DİLİ	666
QIRĞIS POEZİYASI	
<i>Rumi Riskulov</i>	
BÖYÜK USTADIMIZA	667
GÜNƏŞ BAYRAMI	670
TACIK POEZİYASI	
<i>Əbdülqasim Firdofsi</i>	
SÖHRAB	672
<i>Sədi Sirazi</i>	
RUZIGARIN İNQILABI VƏ İNSANLIQ DƏRƏCƏLƏRİ	686
TÜRKMƏN POEZİYASI MAHTIMQULU TÜRKMƏNİN	689
BU DƏRDİ	690
DEYİŞMƏ	691
QARDAŞLIQ ÇİNARLARI	693
<i>Annaberdı Ağabəyev</i>	
AİLƏ	695
ESTON POEZİYASI	
<i>Lidiya Koydula</i>	
MƏNİM MƏHƏBBƏTİM – MƏNİM VƏTƏNİM	696
<i>Bernard Kangro</i>	
QÜRBƏTDƏ	697
DÜNYAYA PƏNCƏRƏ	
<i>Təkrar nəşr</i>	699
XƏLİL RZA	
DÜNYAYA PƏNCƏRƏ DÜNYAYA PƏNCƏRƏ AÇAN ƏL	702
YUNAN POEZİYASI	
<i>Taxos Livaditis</i>	
ÜRƏYİMİ NİŞAN ALMA	707

PAPIROS QUTUSU ÜSTÜNƏ YAZILMIŞ	
ŞƏRQ ŞEİRLƏR VƏTƏN	709
DÖYÜŞDÜK	710
BÖYÜK DÖYÜŞ	710
BİZİM ƏLLƏRİMİZ	711
POEZİYANIN TƏNQİDİ	712
İNSAN SƏADƏTİ	713
DOĞMA BİRLİK	713
GENİŞ YOL	714
HƏR YERDƏ GÖZLƏRƏM SƏNİ	714
BAYRAQLAR	716
MƏZAR KİTABƏSİ	716
SADƏ İNSANLARIN TARİXİ	716
POETİKA	717
<i>Alişik Purnix</i>	
"AVRORA" MATROSU	718
MACAR POEZİYASI	
<i>Sándor Petefi</i>	
MƏNİ BİR ŞEY DÜŞÜNDÜRÜR	719
YETƏR!	721
SƏN BAHARI SEVİRSƏN	722
YURDSEVƏRLİK NƏGMƏSİ	723
AZADLIQ VƏ MƏHƏBBƏT	724
MACARISTAN	724
NƏ YEMİSƏN, QARA TORPAQ?	725
XİDMƏTDƏN QAYIDAN ƏSGƏR	725
BULUDLAR	725
MİLLƏTƏ XİTAB	726
QADINIM VƏ QILINCIM	729
MACARAM MƏN	730
MAVİ DAĞLAR DALINDA	732
BUDANIN ÜZƏRİNDƏ YENƏ ALMAN BAYRAĞI	733
SAKİTLƏŞİB AVROPA	734
MİLLİ NƏGMƏ	736
GƏLƏRSƏNMİ?	738

BİRTƏHƏR	739
<i>Atila Yoief</i>	
CƏSURLAR HİMNİ	740
BOLQAR POEZİYASI	
<i>Penco Slaveykov</i>	
CİS MOLL	741
<i>Perko Slaveykov</i>	
AYRILIQ	744
<i>Bojidar Bojilov</i>	
DÖNMƏZLİK	745
ÇEXOSLOVAKİYA POEZİYASI	
<i>Vitezslav Nezval</i>	
9 MAY BAYRAQLARI	748
QIZIL ORDU ZALINDA YAZI	749
<i>Vilem Zavadu</i>	
BİÇİN	751
SEVGİ	753
<i>Miroslav Florian</i>	
ƏN ADI ŞEİR	756
YUQOSLAVİYA POEZİYASI	
<i>Vladimir Nazor</i>	
CANAVAR ÇÖLÜ	758
<i>Branko Radičević</i>	
AND İÇİRƏM UŞAQLIĞIMA	761
<i>Lexanka Maksimovic</i>	
YALNIZ QUŞLAR OLDU MƏNƏ HAY VERƏN.....	761
<i>Oustav Krklets</i>	
XOŞBƏXT BİR GÖRÜŞ	762
<i>Dobriša Tesarić</i>	
BİR GECƏ	762
ALMAN POEZİYASI	
<i>Volfgang Gete</i>	
TAPILMIŞ	764
ORMAN HÖKMDARI ƏRDO	765
<i>Henrix Heyne</i>	

FƏRYAD VADISI	766
ANNO	767
PARİSLƏ VİDALAŞMA	768
<i>Leonard Frank</i>	
DƏNİZÇİLƏR MAHNISI	770
FRANSIZ POEZİYASI	
<i>Pol Elyuar</i>	
MƏRDLİK	772
AZADLIQ	773
<i>Lui Araqon</i>	
EDAM VAXTI MAHNİ OXUYAN KİŞİNİN BALLADASI	776
ELZA - MƏNİM MƏHƏBBƏTİM	778
İTALİYA POEZİYASI	
<i>F. Petrarca</i>	
52-ci SONET	781
İNGİLİS POEZİYASI	
<i>Vilyam Şekspir</i>	
23-cü SONET	782
25-ci SONET	783
30-cu SONET	783
66-cı SONET	784
74-cü SONET	785
77-ci SONET	785
90-cı SONET	786
102-ci SONET	786
<i>C.O. Bayron</i>	
MANFRED	788
<i>Şekspir</i>	
İRAN POEZİYASI	
<i>Hafiz Sıraci</i>	
QİTƏLƏR	850
<i>İrac Mirza</i>	
ANA ÜRƏYİ	862
<i>Nima Yusic</i>	
DUSTAQLAR	865

<i>Arif Qərvini</i>	
CÜMHURİYYƏT ARZULARI	869
<i>Simin Behbəhani</i>	
GÖRÜŞ	870
FÖVQƏLADƏ	872
<i>Fərruxi Yəzdi</i>	
QİTƏLƏR	873
AZƏRBAYCAN	874
RÜBAİ	877
<i>Pərvin Etisami</i>	
YETİMLƏRİN GÖZ YAŞI	877
<i>Julə</i>	
MƏN YABAN DAĞ OTUYAM	879
<i>Nadir Nadirpur</i>	
QƏZƏL TÜRKÜSÜ	880
<i>Hüsam İbnihac Səy</i>	
MİRVARİM OLSAN DA	881
TÜRK POEZİYASI	
<i>Namiq Kamal</i>	
VƏTƏN TÜRKÜSÜ	882
QİTƏLƏR	883
<i>Orsam Seyfi</i>	
GÖZLƏRDƏ SƏYAHƏT	883
<i>Tofiq Fikrət</i>	
SİS	884
<i>Xəlilqan İnamı</i>	
«Bir qüdrəti-külliyə var, ülvî və müqəddəs...»	888
BALIQÇILAR	890
<i>Mehmed Akif</i>	
İSTİQLAL MARŞI	892
<i>Vüsal</i>	
YƏHYA KƏMAL BƏYATLI	894
ŞƏRQİ	896
NƏZƏR	896
<i>Orsam Seyfi Orsam</i>	
KÖNLÜM	898

<i>Behzad Kamal Çağlar</i>	
İSTƏYİRƏM	898
<i>Andan Təyaz</i>	
AZADLIQ	899
NİHAL ADSIZ	900
<i>Nəcib Fəzil Qısakürək</i>	
SAYIQLAMA	900
<i>Yusif Ziya Ortac</i>	
MƏHƏBBƏT	901
<i>Nəzəm Hikmət</i>	
QADINIMA MƏKTUB	903
ACLIQ ORDUSU YÜRÜR	904
YENƏ MƏMLƏKƏTİM ÜSTÜNƏ SÖYLƏNMİŞDİR	906
QOVAQ	906
QƏRƏNFİLLİ ADAM	908
QIZCIĞAZ	908
ŞEYTANA MƏRSİYƏ	909
DUNAY ÇAYI ÜSTÜNƏ SÖYLƏNİB	912
<i>Ögür Ceylan</i>	
MÜSTƏQİLLİK TÜRKÜSÜ	913
ƏFQAN POEZİYASI	
<i>Əli Əkbər Dehşad</i>	
YURDSEVƏRLİK	917
<i>Siyavuş Kəsrati</i>	
TƏŞVİŞ	917
SÜKUT EDƏN DƏMƏVƏND DAĞINA	918
<i>Bahtəmi</i>	
BU SÖZÜ HAMİYA DEYİRƏM	919
AZADLIĞIN QIYMƏTİ	920
HİND POEZİYASI	
<i>Məhəmməd İqbal</i>	
HİMALAY	921
BALASINA ŞAHİNİN ÖYÜDÜ	923
HİNDİSTANIN HİMNİ	925
ALMAZ VƏ KÖMÜR DASTANI	926

TANRI VƏ İNSAN	928
MƏHƏBBƏT VƏ ÖLÜM	929
FRANSIZ MÜTƏFƏKKİRİ	
OQYUST KONT İLƏ FƏHLƏNİN QONUŞMASI	931
Fəhlə	932
SU DAMCISI	933
QULDUR VƏ MAKEDONİYALI İSGƏNDƏR	934
SATIRIK PARÇALAR	934
İDARƏETMƏ	935
ƏBƏDİ HÖKMƏRANLIQ	935
ŞİKAYƏT	936
QADIN HAQQINDA	936
KİŞİ	936
QARIŞQA VƏ LAÇIN	937
ƏCNƏBİ SİYASƏTİ	937
TƏHLÜKƏ İÇİNDƏ YAŞA, ÇƏKİNMƏ!	937
QUŞ VƏ ODBÖCƏK	938
PƏRVANƏ VƏ ODBÖCƏK	939
İNSANLIQ VƏ ULUSLUQ	940
DAĞ İLƏ DAĞ KEÇİSİ	940
PAKİSTAN POEZİYASI	
<i>Feyz Əhməd Feyz</i>	
QƏLƏMİMİ ALDILAR	942
YAPON POEZİYASI	
<i>Kumaki Seyoko</i>	
ZAVODUN QAPISI AĞZINDA	943
KOREYA POEZİYASI	
<i>Se mu Nir</i>	
GƏL, ƏZİZİM, GÖZLƏYİRƏM!	944
VYETNAM POEZİYASI	
<i>Le an Sun</i>	
ÇİYİNLƏRDƏ KÖRPÜ	946
GÖRÜŞ	948
<i>Le Dai</i>	
KƏL	949

QIZLAR TOR TOXUYUR	950
FİLİPPİN POEZİYASI	
<i>Xose Risali Alonso</i>	952
SON ƏLVIDA	
MOZAMBIK POEZİYASI	
<i>Lilinyu Minayya</i>	954
ƏSL SEVGİ NƏĞMƏSİ	956
MƏN İNSANAM! AFRIKAYAM!	
FİL DİŞİ SAHİLİ POEZİYASI	
<i>Bernar Buu Dadye</i>	957
OVUCDAKİ CİZGİLƏR	958
BÜTÜN QITƏLƏRİN İNSANLARI	
ZAIR POEZİYASI	
<i>Filipp Elebe</i>	961
QARA MİRVARİM	
ƏLCƏZAIR POEZİYASI	
<i>Malik Haddad</i>	962
KİMİN NÖVBƏSİDİR?	
<i>Bəşir Hacı Əli</i>	964
AND	
<i>Roberto Obregon Moralis</i>	965
YIRTAQ MASKASINI!	
KAMERUN POEZİYASI	
<i>Rene Filombe</i>	968
MƏDƏNİYYƏT	
ANQOLA POEZİYASI	
<i>Agostino Netto</i>	970
DİDİLƏNLƏR, DİRİLƏNLƏR	973
SÜRGÜN	974
QAYIDACAĞI!	975
TEZLİKLƏ	978
İŞGƏNCƏDƏN SONRA MONOLOQ	980
QIZILA TUTULMALI ÖLLƏR	982
QAYITMA	985
TƏBİL DƏRİSİNDƏ	

SENEQAL POEZİYASI

David Diop

YALANÇILARA988

MADAQASKAR POEZİYASI

Jak Rabemanandzara

MADAQASKAR991

KUBA POEZİYASI

Inkolus Gilven

DÜNYANIN MEHVƏRİ994

Manuel Navarro Luna

SANYAQO-DE-KUBU995

ÇİLİ POEZİYASI

Pablo Neruda

O YÜKSƏK MƏDƏNLƏRDƏ997

ATAM MƏNİM1000

ANAM MƏNİM1001

OTUZUNCU ƏSRƏ MƏKTUB1005

MƏSLƏKİM1006

YADDAŞ1006

ADIM HAQQINDA ŞEİR1009

ÇİYƏLƏKLƏR1012

KONSERT1015

HƏR ADDIMDA RAST GƏLİRSƏN1017

ÇAYLAR AXIR OKEANA1017

KÖHNƏÇİ1019

AYRILIQ ƏRƏFƏSİNDƏ1020

DÖVLƏTİ GƏMİRƏN MÜLKİYYƏTÇİ QURD1022

EŞİTDİYİM QONUŞMA1023

ARKADİ RAYKINƏ1026

POEMALAR1028

OTUZUNCU ƏSRƏ MƏKTUB1042

Məni əfv et, bağışla, sən ey BÖYÜK GƏLƏCƏK!1051

İKİ YÜZ ÖN ADDIM1069

ADDIMLAR1072

ADLAR1075

QANADLAR ÜSTÜNƏ TARIXI RİCƏT1078

ADDIMLAR1086

ƏMƏK1087

YOLLARA DAİR LİRİK OLMAYAN RİCƏT1093

ADDIMLA1096

MÜHARİBƏ1098

MOSKVAYA DAİR SƏHƏR RİCƏTİ1105

DÜNYA1108

ADDIMLAR1113

GÜLLƏ1115

ADDIMLAR1119

XƏLİL RZA ULUTÜRKÜN HƏYAT

YOLUNUN BAŞLICA MƏQAMLARI1122

ƏSƏRLƏRİ1124

TƏRCÜMƏ KİTABLARI1126

DİSSERTASIYA VƏ ELMI ƏSƏRLƏRİ1127

HAQQINDA YAZILANLAR1128

ELMI-TARIXI MEMUARLARI1129

XƏLİL RZA oğlu XƏLİLOV
(XƏLİL RZA ULUTÜRK)

DÜNYAYA PƏNCƏRƏ

Naşiri:
Qoşqar Qarayev

Nəşriyyat direktoru

Akif Dənizadə

Texniki redaktoru

Polad Hüseynov

Korrektorlar

Fəridə Ələsgərli

Operatoru

Ellada Səfərəliyeva,

Rəna Əzizova

Çapa məsul

Azad Babayev

*Çapa imzalanmış 02.04.2010,
formatı 60x84¹/16, fiziki c.v 72
ofset kağızı №1, tayms qarnituru,
sifariş K121. Sayı 350*

Kitab

"ÇİNAR-ÇAP"

nəşriyyatında nəşrə hazırlanmış

və

ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.

✉ AZ 1025. Bakı şəhəri, Xocalı pr., 24.

☎ T/F.: 4989555, 4937255, 4902757

www.chinar-chap.az

E-mail: office@chinar-chap.az

Arf-254289